

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

Terceme:
Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

SAHÎH-İ MÜSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
3

للإمام ابي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî

SAHÎH-İ MÜSLİM VE TERCEMESİ

CİLD
3

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU

İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

İrfan Yayınevi No. 7/3

Baskı: ÇEVİK MATBAACILIK — 1988

بسم الله الرحمن الرحيم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ

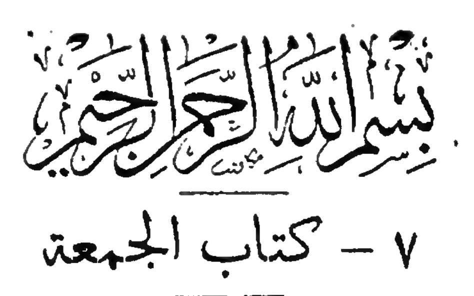
مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَا هَادِيَ لَهُ

خَيْرُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللّٰهِ وَخَيْرُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ

وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

HAMD ALLAH'A MAHSÛSDUR, O'NA HAMDEDER ONDAN YARDIM İSTERİZ. ALLAH KİME HİDÂYET VERİRSE ARTIK ONU HİÇ SAPTIRACAK YOK, SAPTIRDIĞINI DA HİÇ HİDÂYET VERİCİ YOKDUR. SÖZÜN EN HAYIRLISI A L L A H ' I N K İ T Â B I, YOLUN EN HAYIRLISI DA M U H A M M E D ' İ N Y O L U DUR. (DİNDE) İŞLERİN EN ŞERLİLERİ SONRADAN İCÂD EDİLEN BİD'ATLARDIR. HER BİD'AT DA SAPIKLIKTIR[1].

1. Muslim, cumua, tahfîfu's-salât ve'l-hutbe rak. 45, Câbir'den. Bu hutbe mukaddimesinde Peygamber'in hamd ettiği bildirilmiş, kullandığı sîğa zikredilmemiştir.

٧ - كتاب الجمعة

١ - (٨٤٤) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي ومحمد بن رمح بن المهاجر . قالا : أخبرنا الليث . ح وحدثنا قتيبة . حدثنا ليث عن نافع ، عن عبد الله ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « إذا أراد أحدكم أن يأتي الجمعة ، فليغتسل » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

7 — KİTÂBU'L-CUMUA [1]

1. *Cumua* aslında Cemiyyet, cemâat gibi toplanma ve dernek manasıyla alâkalı bir isimdir. En meşhur lugata göre *cîmin* ötüresi ve *mîmin* de ötüresi veya sükûnu ile *cumua* veya *cum'a* diye zabtedilmiştir. Perşembe ile cumartesi arasındaki günün ismi olduğu gibi ayni zamanda o gün hutbeden sonra kılınması farz olan iki rek'at namazın da adıdır.

İslâmdan evvel haftanın günlerine verilen isimler şimdiki isimler olmadığı, cumuaya *Yevmu'l-Arûbe* denildiği rivâyet edilmiştir. Cumuadan sonraki günler de sırasıyle: *Şiyâr* cumartesi, *Evvel* pazar, *Ehven* pazartesi, *.Cubâr* salı, *Dubâr* çarşamba, *Mûnis perşembe idi (Lisânu'l-Arab ve Kamûs).*

Hafta günleri âlemin ilk hilkat devirlerinin bir misâli gibi de oluyor. Birçok âyetlerde semâvât ve arzın altı günde yaratılıb sonra arş üzerinde istivâ buyurulduğu zikredilmiştir. Henüz günlerin mevcûd olmadığı zamanlara âid olan bu altı günün ma'lûm olan günler olmayıb âhiret günleri gibi binlerce seneler olması, çok uzun vakit veya devirleri ifâde etmesi muhtemildir.

Hafta fikrinin fıtrî menşei bir kamer ayının dörde bölünmesi ile ilgili görünür. Dünyanın her tarafında hafta fikri bulunduğuna göre bunun hep bir menşe'den neş'et ettiği fikri kabul edilir.

İlk cumuanın hicretten evvel Medînede Ensârdan Es'ad ibn Zurâre yahut Peygamber'in Ensâra Kur'ânı ve İslâmı öğretmesi için yolladığı ilk muhâcir Mus'ab ibn Umeyr tarafından kıldırıldığına dâir rivâyetler vardır. Bu rivâyetler, Es'ad henüz Peygamber'den emir gelmeksizin kıldırmış, Mus'ab ise Peygamber'in me'mûru olarak kıldırmış olmak, veya Es'ad Medîne yakınında bir köyde kıldırmış Mus'ab Medîne içinde kıldırmış olmak; veyahut da ikisi beraber çalışarak Es'ad cemâatı toplayıb te'mîn etmiş, Mus'ab da Peygamber'in emri ile haberi getirib teşvîk ederek imâm olmuş olmak i'tibariyle evvel kıldıran olmuşlardır, diye tevcîh ve tevhîd edilebilirler.

Peygamber'in kıldırdığı ilk cumua hakkında ise özetle şu haber sâbittir. Rasûlullah, Medîne'ye hicret ettiği zaman *Kuba*'da Amru'bnu Avf oğullarına indi ve orada pazartesi, salı, çarşamba, perşembe günleri kalıb *Kuba* Mescidinin temelini attı. Sonra Cum'a günü Medîne'ye müteveccihen çıktı. Sâlim ibn Avf oğullarında, onların bir vâdîlerinin içinde *Rânûnâ* da cumua namazı vaktı gelmişti. Orada hutbe okuyub cumuayı kıldırdı ki işte bu Peygamber'in ilk kıldırdığı cumuadır.

1 (844) .... : Abdullah (ibn Umer R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her hangi biriniz cumua namazına gelmek istediğinde yıkansın».

٢ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن ابن شهاب، عن عبد الله بن عبد الله بن عمر، عن عبد الله بن عمر، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال، وهو قائم على المنبر «من جاء منكم الجمعة، فليغتسل».

(...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني ابن شهاب عن سالم وعبد الله ابني عبد الله بن عمر، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ. بمثله.

(...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم ابن عبد الله، عن أبيه؛ قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول. بمثله.

2 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) mimber üzerinde ayakta iken şöyle buyurdu : «Sizden her kim Cumua namazına gelirse yıkansın».

( ) .... : Bu seneddeki râvîler de yine İbn Umer'den, o da Peygamber'den geçen hadîsin benzerini rivâyet ettiler.

( ) .... : Bu seneddeki râvîler de İbn Umer'in, bundan önceki hadîs gibi, Rasûlullah'dan işittim, buyuruyordu ki diyerek haber verdiğini rivâyet ettiler.

٣ – (٨٤٥) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. حدثني سالم بن عبد الله عن أبيه؛ أن عمر بن الخطاب، بينا هو يخطب الناس يوم الجمعة، دخل رجل من أصحاب رسول الله ﷺ. فناداه عمر: أية ساعة هذه؟ فقال: إني شغلت اليوم. فلم أنقلب إلى أهلي حتى سمعت النداء. فلم أزد على أن توضأت. قال عمر: والوضوء أيضا! وقد علمت أن رسول الله ﷺ كان يأمر بالغسل!

3 — (845) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir :

Bir defa Umeru'bnu'l-Hattâb cumua günü (minber üstünde) dikilib hutbe îrâd ettiği sırada Rasûlullah (S) ın ashabından bir zat — ki Usmânu'bnu Affân olduğunda ittifak vardır — mescide girdi. Umer (geç kaldığından dolayı onu tevbîh ve inkâr kasdıyla) ona nidâ edib :

— Bu sâat ne sâatidir? diye sordu. O da :

— Bugün meşgul idim. Evime geldim gelmedim derken ezânı duydum ancak abdest alabildim, dedi. Bunun üzerine Umer (tevbîhi daha da şiddetlendirerek) :

— Bir de Rasûlullah'ın yıkanmayı emrettiğini bilib dururken yalnız abdest ile kalmak ha! dedi [2].

٤ – (...) حدثنا إسحٰق بن إبراهيم . أخبرنا الوليد بن مسلم عن الأوزاعي . قال : حدثني يحيى بن أبي كثير . حدثني أبو سلمة بن عبدالرحمٰن . حدثني أبو هريرة ؛ قال : بينما عمر بن الخطاب يخطب الناس يوم الجمعة . إذ دخل عثمان بن عفان . فعرض به عمر . فقال : ما بال رجال يتأخرون بعد النداء ! فقال عثمان : يا أمير المؤمنين ! ما زدت حين سمعت النداء أن توضأت . ثم أقبلت . فقال عمر : والوضوء أيضا ! ألم تسمعوا رسول الله ﷺ يقول « إذا جاء أحدكم إلى الجمعة فليغتسل » .

4 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib dedi ki :

Bir cumua günü Umeru'bnu'l-Hattâb hutbe îrâd ederken mescide Usmânu'bnu Affân çıkageldi. Umer ona ta'rîz ederek :

— Birtakım insanların ezandan sonraya kadar gecikmeleri ne oluyor? dedi. Usmân :

— Ey mu'minlerin emîri! Ezanı işidince ancak abdest alıb sonra buraya geldim, dedi. Bunun üzerine Umer :

— Birde yalnız abdest ha! Rasûlullah (S) ın : «Herhangi biriniz cumua namazına geldiğinde yıkansın» buyururken işitmediniz mi? dedi.

(١) باب وجوب غسل الجمعة على كل بالغ من الرجال . وبيان ما أمروا به

٥ – (٨٤٦) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن صفوان بن سليم ، عن عطاء بن يسار ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الغسل ، يوم الجمعة ، واجب على كل محتلم » .

(1) CUMUA YIKANMASININ BULÛĞA ERMİŞ HER ERKEĞE VUCUBU VE (BU SEBEBLE) ME'MÛR KILINDIKLARI ŞEYİN BEYÂNI BÂBI

5 — (846) .... : Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S), «Cumua günü yıkanmak her bâliğ olana vâcibdir» buyurdu [3].

2. Bu hadîslerdeki yıkanma, misvaklanma ve güzel koku sürünme emir ve tavsiyeleri, cemâate bedenin ağır kokusu ile ezâ vermemek ve İslâm'ın baş emri olan *temizlik*'in en mükemmel şekliyle gerçekleşmesi içindir. Bu üç emirden *gusul* yani yıkanmak diğer ikisinden daha müekked bir sünnettir.

3. Buradaki vâcib «senin hakkın üzerime vâcibdir» demek kabilinden olan vâcibdir ki «hakkın muteekkeddir» demek olur. Cumhûra göre bu gusul vâcib değildir. Zâhir ehli âlimleri ile diğer bazı âlimler ise lafzın zâhirine bakarak vucûba kail olmuşlardır.

٦ – (٨٤٧) حدثني هارون بن سعيد الأيلي وأحمد بن عيسى. قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو
عن عبيد الله بن أبي جعفر؛ أن محمد بن جعفر حدثه عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ أنها قالت:
كان الناس ينتابون الجمعة من منازلهم من العوالي. فيأتون في العباء. ويصيبهم الغبار. فتخرج
منهم الريح. فأتى رسول الله ﷺ إنسان منهم. وهو عندي. فقال رسول الله ﷺ «لو أنكم
تطهرتم ليومكم هذا».

(...) وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن يحيى بن سعيد، عن عمرة، عن عائشة؛ أنها قالت:
كان الناس أهل عمل. ولم يكن لهم كفاة. فكانوا يكون لهم تفل. فقيل لهم: لو اغتسلتم
يوم الجمعة.

6 — (847) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

İnsanlar Rasûlullah zamanında (gerek) Medîne'ye yakın menzillerinden ve (gerek) Medîne etrafındaki köylerden cumuada nevbetleşe hâzır bulunurlardı. Sırtlarında yün abalar olduğu halde toz toprak içinde gelirlerdi de vucûdlarına toz toprak sinerdi. Kendilerinden ter kokusu yayılırdı. Bir defa Rasûlullah (S) benim yanımda iken bunlardan bir insan Peygamber'in huzuruna geldi. Rasûlullah : «Bari bu gününüz için iyice yıkanıp temizlenseniz» buyurdu.

( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir : Halk rencber olub iş sâhibi idiler. İşlerini görecek yardımcıları da yoktu. Bundan dolayı vucûdları ağır kokardı. Bu sebeple kendilerine : «Cumua günü yıkansanız» buyuruldu [4].

4. Buhârî'deki rivâyet şöyledir :
Âişe (R) dedi ki : Halk kendi işlerini kendi gören takımından idiler. Cumuaya geldikleri vakıt da (iş zamanlarındaki hal ve hey'etleri ne ise o) hal ve hey'etleriyle giderlerdi. (Bundan dolayı) kendilerine : «Keşki yıkansanız» buyurulurdu (*Buhârî : Cumua, vaktu'l-cumua izâ zâleti'ş-şemsu..*).

(٢) باب الطيب والسواك يوم الجمعة

٧ – (٨٤٦) وحدثنا عمرو بن سواد العامري. حدثنا عبد الله بن وهب أخبرنا عمرو بن الحارث؛ أن سعيد بن أبي هلال وبكير بن الأشج، حدثاه عن أبي بكر بن المنكدر، عن عمرو بن سليم، عن عبد الرحمن بن أبي سعيد الخدري، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال «غسل يوم الجمعة على كل محتلم. وسواك. ويمس من الطيب ما قدر عليه».

إلا أن بكيرا لم يذكر: عبد الرحمن. وقال في الطيب: ولو من طيب المرأة.

(2) CUMUA GÜNÜ MİSVAKLANIB DİŞ TEMİZLİĞİ YAPMAK VE GÜZEL KOKU SÜRÜNMEK BÂBI

7 — (846) * .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cumua günü yıkanması, her **bâliğ** olana (bir vazîfe) dir. Hem de dişlerini misvaklamak ve bulabildiği hoş kokulu bir şeyi sürünmek».

Râvî Bukeyr : Abdurrahman'ın ismini zikretmedi ve koku husûsunda da kadınlara mahsûs kokudan da olsa sürünsün, dedi.

٨ – (٨٤٨) حدثنا حسن الحلواني. حدثنا روح بن عبادة. حدثنا ابن جريج. ح وحدثني محمد ابن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني إبراهيم بن ميسرة عن طاوس، عن ابن عباس؛ أنه ذكر قول النبي ﷺ في الغسل يوم الجمعة. قال طاوس: فقلت لابن عباس: ويمس طيبا أو دهنا، إن كان عند أهله؟ قال: لا أعلمه.

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم. أخبرنا محمد بن بكر. ح وحدثنا هارون بن عبد الله. حدثنا الضحاك بن مخلد. كلاهما عن ابن جريج، بهذا الإسناد.

8 — (848) .... : Tâvûs'dan : İbn Abbâs (R) Peygamber (S) in cumua günü yıkanmak husûsundaki sözünü zikretti. Tâvûs : İbn Abbâs'a, eğer âilesinin yanında varsa güzel koku yahut **duhn** (= yağ) sürünür (sözlerine ne dersin)? diye sordum. İbn Abbâs : Onu bilmiyorum, dedi [5].

---

* Bu hadîs az evvel geçen 5 rakamlı hadisle hem râvî hem mevzû itibariyle aynı olduğu için yine (846) rakamını almıştır.

5. Buhârî'de : Tâvûs, İbn Abbâs'a Peygamber'in «Cumua günü cünüb olmasanız bile gusl ediniz. Başınızı yıkayınız ve biraz hoş koku sürünüz» dediğini söylüyorlar? dedim. İbn Abbâs : Gusl, evet. Fakat tıybe gelince, bilmiyorum, dedi (*Buhârî : Cumua, duhn li'l-cumua*).

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de İbn Cureyc'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet ettiler.

٩ — (٨٤٩) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا بهز. حدثنا وهيب. حدثنا عبد الله بن طاوس عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ؛ قال « حق لله على كل مسلم، أن يغتسل في كل سبعة أيام، يغسل رأسه وجسده ».

9 — (849) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her yedi günde bir gün gusl edip başını ve bütün vucûdunu yıkamak (cumuaya giden) her musliman üzerine Allah'ın bir hakkıdır».

١٠ — (٨٥٠) وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس. فيما قرئ عليه، عن سمي مولى أبي بكر، عن أبي صالح السمان، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال « من اغتسل يوم الجمعة غسل الجنابة، ثم راح.. فكأنما قرب بدنة. ومن راح في الساعة الثانية، فكأنما قرب بقرة. ومن راح في الساعة الثالثة، فكأنما قرب كبشا أقرن. ومن راح في الساعة الرابعة، فكأنما قرب دجاجة. ومن راح في الساعة الخامسة، فكأنما قرب بيضة. فإذا خرج الإمام حضرت الملائكة يستمعون الذكر ».

10 — (850) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim cumua günü cünüblükten yıkanma gibi yıkandıktan sonra (ilk sâatda cumua namazına) giderse bir deve kurban etmiş gibi, ikinci sâatda giderse bir sığır kurban etmiş gibi, üçüncü sâatde giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi, dördüncü sâatde giderse bir tavuk sadaka etmiş gibi, beşinci sâatda giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi (sevâba nâil) olur. İmâm hutbeye çıkınca melekler hâzır olur, zikri (hutbeyi) dinlerler» [6].

---

6. Hadîsdeki «bir tavuk kurban etmiş gibi, bir yumurta kurban etmiş gibi» şeklindeki ta'bîrler hakîkate hamledilmiş değildir. Bunlar tasadduk manasınadır. Cumua namazına önden gidenler arasındaki ecir ve sevâb derecelerini ve bunlar arasındaki ma'nevî farkları zihinlere kolayca yerleştirmek için her nevi fikrî seviyeye hitab edilmiş bir temsîlden ibarettir.

(٣) باب فى الانصات يوم الجمعة فى الخطبة

١١ – (٨٥١) وحدثنا قتيبة بن سعيد ومحمد بن رمح بن المهاجر. قال ابن رمح. أخبرنا الليث عن عقيل، عن ابن شهاب. أخبرنى سعيد بن المسيب؛ أن أبا هريرة أخبره؛ أن رسول الله ﷺ قال «إذا قلت لصاحبك: أنصت، يوم الجمعة، والإمام يخطب، فقد لغوت»

(...) وحدثنى عبد الملك بن شعيب بن الليث. حدثنى أبى عن جدى. حدثنى عقيل بن خالد عن ابن شهاب، عن عمر بن عبد العزيز، عن عبد الله بن إبراهيم بن قارظ. وعن ابن المسيب؛ أنهما حدثاه؛ أن أبا هريرة قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول. بمثله.

(...) وحدثنيه محمد بن حاتم. حدثنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرنى ابن شهاب. بالإسنادين جميعا. فى هذا الحديث، مثله. غير أن ابن جريج قال: إبراهيم بن عبد الله بن قارظ.

(3) CUMUA GÜNÜ HUTBE ESNASINDA KONUŞMAYIB SUSMAK HAKKINDA BÂB

11 — (851) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle haber verdi:

Rasûlullah (S) : «Cumua günü imâm hutbe îrâd ederken arkadaşına sus (dinle)! desen (yine) luzumsuz söz söylemiş olursun» buyurdu [7].

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Rasûlullah'dan işittim, şöyle buyuruyordu dediğini bundan önceki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

( ) .... : Buradaki râvîler de ayni hadîsi rivâyet ettiler. Ancak İbn Cureyc râvîlerden birinin ismini Abdullah ibn İbrahim ibn Karız demeyib, İbrahim ibn Abdillah ibn Karız diye bir takdîm te'hîr yapmıştır.

---

7. Bu hadislerden hutbe esnasında her nevi kelâmın nehy edildiği anlaşılıyor. Zira Peygamber'in emrine muhâlif olarak o sırada söz söyliyen kimseye «dinle» veya «sus» demek ma'rûfla emretmektir. Ma'rûfla emretmek de farzdır. Böyle bir farzın edâsı için söylenmiş birtek kelime yasak olursa, başka sözlerin yasaklığı evleviyette kalır. «İmâm hutbe ederken» kaydı, sözün haram olmasının hutbe zamanına has olduğunu anlatır. Cumhûrun mezhebi de budur. Ebû Hanîfe ise imâmın hutbeye başlamasından değil minbere çıkmasından itibaren kelâmın haram olduğuna kail olmuştur.

١٢ – (...) وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ؛ قال « إذا قلت لصاحبك : أنصت ، يوم الجمعة ، والإمام يخطب ، فقد لغيت » .
قال أبو الزناد : هي لغة أبي هريرة . وإنما هو فقد لغوت .

12 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :
Peygamber (S) : «Cumua günü imâm hutbe yaparken arkadaşına sus, desen (yine) lağv yapmış olursun» buyurdu.
Râvî Ebu'z-Zinâd : Bu **«lağîte»** sözü Ebû Hureyrenin lugatıdır. Halbuki bu kelime **«lağavte»** dir, dedi [8].

(٤) باب في الساعة التي في يوم الجمعة

١٣ – (٨٥٢) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك . ح وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك ابن أنس ، عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ ذكر يوم الجمعة . فقال « فيه ساعة . لا يوافقها عبد مسلم ، وهو يصلي ، يسأل الله شيئا ، إلا أعطاه إياه » .
زاد قتيبة في روايته : وأشار بيده يقللها .

(4) CUMUA GÜNÜNDE BULUNAN İCÂBET SÂATI HAKKINDA BÂB

13 — (852) .... : Ebû Hureyre (R) den :
Rasûlullah (S) birgün Cumuadan bahsetti ve : «Onda bir sâat vardır ki hiçbir muslim kul namazda bulunub ve o sâate rast getirib, Allah Teâlâ'dan bir şey dilemez ki Allah ona dilediğini bahşetmesin» buyurdu.
Râvî Kuteybe kendi rivâyetinde şunu ziyade etti : Ve o sâatin kısa olduğunu anlatmak için eliyle (baş parmağını orta ve adsız parmaklarının iç tarafına basarak) işâret buyurdu.

١٤ – (...) حدثنا زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل بن إبراهيم . حدثنا أيوب عن محمد ، عن أبي هريرة . قال : قال أبو القاسم ﷺ « إن في الجمعة لساعة . لا يوافقها مسلم قائم يصلي ، يسأل الله خيرا ، إلا أعطاه إياه » وقال بيده يقللها ، يزهدها .

---

8. *Lağv* kelimesi hem *deâ* bâbından *leğâ yelğû* hem de *radiye* bâbından *lağiye yelğâ* şeklinde kullanılır. « وقال الذين كفروا لا تسمعوا لهذا القرآن والغوا فيه لعلكم تغلبون : *O küfredenler* (şöyle) *dedi : Bu Kur'anı dinlemeyin. Onun hakkında manasız yaygaralar yapın. Belki galebe edersiniz»* (Fussilet: 26) âyetinde *radiye yerdâ* bâbından kullanılmıştır.

(...) حدثنا ابن المثنى . حدثنا ابن أبي عدي عن ابن عون ، عن محمد ، عن أبي هريرة . قال : قال أبو القاسم ﷺ . بمثله .

(...) وحدثني حميد بن مسعدة الباهلي . حدثنا بشر (يعني ابن مفضل) . حدثنا سلمة (وهو ابن علقمة) عن محمد ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال أبو القاسم ﷺ . بمثله .

14 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Ebu'l-Kasım (S) : «Cumuada öyle bir sâat vardır ki bir musliman kalkmış namaz kılar, Allah'dan bir hayır dilerken ona rast gelirse herhalde Allah dilediğini ona verir» buyurdu.

Râvî : Eliyle işâret ederek o zamanın kısalığını ve azlığını anlattı, der.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Ebu'l-Kasım (S) buyurdu ki dediğini önceki hadîs gibi rivâyet ettiler.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'nin : Ebu'l-Kasım (S) buyurdu ki dediğini önceki hadîs gibi rivâyet ettiler.

١٥ – (...) وحدثنا عبد الرحمن بن سلام الجمحي . حدثنا الربيع (يعني ابن مسلم) عن محمد ابن زياد ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ؛ أنه قال « إن في الجمعة لساعة . لا يوافقها مسلم يسأل الله فيها خيرا ، إلا أعطاه إياه » قال : وهي ساعة خفيفة .

(...) وحدثناه محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . حدثنا معمر عن همام بن منبه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . ولم يقل : وهي ساعة خفيفة .

15 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Cumuada öyle bir sâat vardır ki o sâat içinde bir musliman kaklıb namaz kılar da Allah'dan bir hayır dilemesini o sâate rast getirirse Allah dilediğini muhakkak kendisine verir».

Râvî : O, çok hafîf bir sâattır, der.

( ) .... : Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den tahdîs etti. Fakat burada : O hafîf bir sâattır, demedi.

١٦ – (٨٥٣) وحدثنى أبو الطاهر وعلى بن خشرم. قالا: أخبرنا ابن وهب عن مخرمة بن بكير. ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلى وأحمد بن عيسى. قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرنا مخرمة عن أبيه، عن أبى بردة بن أبى موسى الأشعرى. قال: قال لى عبد الله بن عمر: أسمعت أباك يحدث عن رسول الله ﷺ فى شأن ساعة الجمعة؟ قال قلت: نعم. سمعته يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «هى ما بين أن يجلس الإمام إلى أن تقضى الصلاة».

16 — (853) .... : Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin oğlu Ebû Burde'den: Dedi ki: Abdullah ibn Umer bana: Cumuanın (icâbet) sâati hakkında baban, Rasûlullah (S) dan rivâyeten (sana) bir şey söylediğini işittin mi? diye sordu. Ben dedim ki: Evet, babamdan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) dan işittim: «O sâat imâmın iki hutbe arasındaki oturmasından itibaren namaz bitinceye kadar olan vakıttadır» buyuruyordu [9].

(٥) باب فضل يوم الجمعة

١٧ – (٨٥٤) وحدثنى حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرنى يونس عن ابن شهاب. أخبرنى عبد الرحمن الأعرج؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «خير يوم طلعت عليه الشمس يوم الجمعة. فيه خلق آدم. وفيه أدخل الجنة. وفيه أخرج منها».

(5) CUMUA GÜNÜNÜN FAZİLETİ BÂBI

17 — (854) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle der:
Rasûlullah (S): «Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı cumua günüdür: Âdem Aleyhi's-selâm o gün yaratıldı, o gün Cennete sokuldu, yine o gün Cennetden çıkarıldı» buyurdu.

١٨ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد: حدثنا المغيرة (يعنى الحزامى) عن أبى الزناد، عن الأعرج، عن أبى هريرة؛ أن النبى ﷺ قال «خير يوم طلعت عليه الشمس، يوم الجمعة. فيه خلق آدم. وفيه أدخل الجنة. وفيه أخرج منها. ولا تقوم الساعة إلا فى يوم الجمعة».

18 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Üzerine güneş doğan günlerin en hayırlısı cumua günüdür: Âdem Aleyhi's-selâm o gün yaratıldı, o gün

9. Netice itibarıyle icâbet sâatının vaktı kesin olarak bilinmiş değildir. Bunun gizli kalması da o vakta rast gelir ümidiyle cumuanın çok vaktını zikir, ibadet, duâ ve gönlü Allah'a bağlamakla geçirmeye sebeb olduğu için ümmet hakkında bizzat rahmettir.

Cennete idhal olundu, yine o gün Cennetden çıkarıldı. Bir de kıyâmet cumuadan başka bir günde kopmıyacaktır» [10].

(٦) باب هداية هذه الأمة ليوم الجمعة

١٩ – (٨٥٥) وحدثنا عمرو الناقد . حدثنا سفيان بن عيينة عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « نحن الآخرون ونحن السابقون يوم القيامة . بيد أن كل أمة أوتيت الكتاب من قبلنا . وأوتيناه من بعدهم . ثم هذا اليوم الذي كتبه الله علينا . هدانا الله له . فالناس لنا فيه تبع . اليهود غدا . والنصارى بعد غد » .

(...) وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة . وابن طاوس ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « نحن الآخرون ونحن السابقون يوم القيامة » بمثله .

(6) BU ÜMMETİN CUMUA GÜNÜNE HİDÂYET OLUNMASI BÂBI

19 — (855) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bizler (kitab ehline nazaran) en sonra gelenleriz. Kıyâmet gününde en başa geçecek olanlarız. Şundan dolayı ki (bizden başka) kendisine kitab verilen her ummet bizden öncedir. Bize ise kitab onlardan sonra verildi. Sonra Allah'ın bize farz kıldığı şu gün yok mu! Allah bizleri ona hidâyet buyurdu [11]. Binaenaleyh halk bunda bize tâbi' olacaktır. Yahûdîler (in ibâdet günü) yarın, Hristiyanlar (ın ki) de öbür gündür».

( ) .... : Ebû Hureyre : Rasûlullah (S) ın : Bizler sonra geldik, kıyâmet günü musâbakayı kazanıb ileri geçeceğiz, buyurduğunu bundan önceki hadîs gibi rivâyet etti.

---

10. Ebu Dâvûdun *Sunen*indeki rivâyetin tercemesi şöyledir :

«Âdem o gün yaratıldı, o gün Cennetden yere indirildi, o gün tevbesi kabul olundu ve o gün vefat etti. Kıyâmet de o gün kopacaktır. İns ve cinnden başka hiçbir mahluk yoktur ki cumua günü tan yeri ağardıktan gün doğuncaya kadar — kıyamet belki bugün kopar korkusuyle — kulak kabartmasın. Bir de o günün içinde öyle bir sâat vardır ki hiçbir musliman kul tesadüfen o esnada namaz kılıb Azîz ve Celîl olan Allah'dan bir hacetini dilemez ki Allah Teâlâ onu ona vermesin» buyurmuştur.

11. « بيد (= *beyde*)» lafzı, *ğayr* ma'nâsına, *alâ* ma'nâsına ve *min ecli* ma'nâsına olur. Burada hepsi de sahîhtir (Ebû Ubeyde).

٢٠ — (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد وزهير بن حرب. قالا: حدثنا جرير عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «نحن الآخرون الأولون يوم القيامة. ونحن أول من يدخل الجنة. بيد أنهم أوتوا الكتاب من قبلنا وأوتيناه من بعدهم. فاختلفوا فهدانا الله لما اختلفوا فيه من الحق. فهذا يومهم الذي اختلفوا فيه. هدانا الله له (قال يوم الجمعة) فاليوم لنا. وغدا لليهود. وبعد غد للنصارى».

20 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Bizler **âhirûn**, kıyâmet günü **evvelûnuz**. Yani sonra geldik, kıyâmet günü öne geçeceğiz. Bizler Cennete girecek olanların ilkiyiz. Şukadar var ki onlara kitab bizden evvel verildi. Bizlere ise kitab onlardan sonra verildi. Muteâkiben onlar ihtilâfa düştüler. Onların (bulmakta) ihtilâfa düştükleri hakka, Allah bizlere hidâyet buyurdu. İşte bu, onların ihtilâfa düştükleri günleri idi. Allah bizleri ona (râvî: Cumua günü dedi) hidâyet verdi[12]. Binaenaleyh bugün bizim, yarın Yahûdîlerin, yarından sonra da Nasrânîlerindir».

٢١ — (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن همام بن منبه، أخي وهب بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ. قال: قال رسول الله ﷺ «نحن الآخرون السابقون يوم القيامة. بيد أنهم أوتوا الكتاب من قبلنا وأوتيناه من بعدهم. وهذا يومهم الذي فرض عليهم فاختلفوا فيه. فهدانا الله له. فهم لنا فيه تبع. فاليهود غدا. والنصارى بعد غد».

21 — ( ) .... : Bize Ma'mer, Vehb ibn Munebbih'in kardeşi

---

12. Hidâyet'in burada iki vechi vardır: Ya Allah, gün seçmeği ictihadımıza bırakmayıb cumuayı ta'yîn buyurması sûretiyle hidâyet, yahut gün ta'yînini geçmiş ummetler gibi bizim de ictihadımıza bırakmış iken ictihadımızda isâbet edib Allah'ın rızâsına muvâfık olan günü intihab etmekde mazhar olduğumuz hidâyet.

Cumuanın farziyetine *izâ nûdiye li's-salâti min yevmi'l-cumuati...* âyeti nass olduğu gibi bu ve benzeri hadîsler de cum'anın farziyeti hakkında nassdır. İstisnasız bütün dîn imâmları bu lafızları hep farziyete hamletmişlerdir. Binaenaleyh cumuanın farziyeti kitab, sünnet ve icmâ' ile sâbittir.

Zikredilen âyetten dolayı sûreye *Cumua Sûresi* denmiş ve Kur'ânda mustakil bir sûre ile cum'anın ehemmiyeti ifade edilmiş oluyor. Cum'anın Kur'ândan delîlini teşkil eden bu âyetin meâli şöyledir:

«Ey îman edenler! Cumua günü namaz için çağırıldığınız zaman hemen Allah'ı zikretmeğe gidin. Alış verişi bırakın. Bu, bilirseniz sizin için çok hayırlıdır. Artık o namaz kılınınca, yeryüzüne dağılın. Allah'ın fadlından (nasîb) arayın. Allah'ı çok zikredin. Ta ki felah bulasınız...» (el-Cumua: 9-10).

Hemmâm ibn Munebbih'den haber verdi. Hemmâm: Şu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlu Muhammed (S) den bizlere tahdîs ettiğidir dedi. Ebû Hureyre dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Bizler, sonra geldik, kıyâmet günü musâbakayı kazanıb ileri geçeceğiz. Şukadar var ki onlara kitab bizden evvel verildi. Bize ise kitab onlardan sonra verilmiştir. İşte şu, onlara farz edilen günleri idi. Fakat onlar bunda ihtilâf ettiler de[13] Allah bize hidâyet buyurdu. Binaenaleyh halk bunda bize tâbi' olacaktır. Yahûdîler yarın, Hristiyanlar yarından sonra».

٢٢ – (٨٥٦) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ وَوَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الأَعْلَىٰ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. وَعَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ. قَالَا : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَضَلَّ اللهُ عَنِ الْجُمُعَةِ مَنْ كَانَ قَبْلَنَا . فَكَانَ لِلْيَهُودِ يَوْمُ السَّبْتِ . وَكَانَ لِلنَّصَارَىٰ يَوْمُ الأَحَدِ . فَجَاءَ اللهُ بِنَا . فَهَدَانَا اللهُ لِيَوْمِ الْجُمُعَةِ . فَجَعَلَ الْجُمُعَةَ وَالسَّبْتَ وَالأَحَدَ . وَكَذَٰلِكَ هُمْ تَبَعٌ لَنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ . نَحْنُ الآخِرُونَ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا. وَالأَوَّلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. الْمَقْضِيُّ لَهُمْ قَبْلَ الْخَلَائِقِ » . وَفِي رِوَايَةِ وَاصِلٍ: الْمَقْضِيُّ بَيْنَهُمْ .

22 — (856) .... : Ebû Hureyre ve Huzeyfe (R) şöyle dediler: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Allah Teâlâ bizden evvel gelenlere cumuayı tutmak yolunu göstermedi. Yahûdîlerin husûsî günü cumartesi, Hristiyanların da husûsî günü pazar oldu. Derken bizi dünyâya getirdi ve cumua gününün yolunu bize gösterdi. Ve cumua, cumartesi, pazar günlerini ibâdet günü kılmış oldu. İşte bunun gibi kıyâmet gününde de onlar bize tâbi' olacaklardır. Biz hem dünya ehlinin en sona kalanlarıyız, hem

---

13. Allah'ın, ta'zîm edilmesini, toplu olarak ibâdete tahsîsini farz kıldığı gün ayniyle cumua mı idi? Yoksa herhangi bir toplanma günü farz edilib de o günün ta'yînini eski ümmetlerin ictihadlarına bırakılmış ve ictihad hatası olarak başka bir gün mü seçilmişti? Her iki ihtimal de vâriddir. Lâkin ayniyle Cumuanın Yahûdîlere de farz edildiğine ve Yahûdîlerin Mûsâ Aleyhi's-selâma karşı gelib Cenâb-ı Hak *Sebt* günü bir şey yaratmadı diyerek o günün kendilerine ibâdet ve istirahat günü olmasını istediklerine ve Allah tarafından da cumartesiyi ta'zîmin onlara cezâen arzularına uygun olarak farz edildiğine dâir müfessir Suddînin bir rivâyeti vardır. İlâhî emirlere karşı böyle ihtilâf ve münâzara, bazan; «ic'al lenâ ilâhen (yani bize buzağı gibi tapacak bir ma'bûd uydur)» bazan; «*semi'nâ ve asaynâ* (yani işittik ve âsî olduk)» diyenlere bu sûrette bir cezâ da olabilir:

« إنما جعل السبت على الذين اختلفوا فيه وان ربك ليحكم بينهم يوم القيامة فيما كانوا فيه يختلفون

: *Cumartesi ta'tîli ancak onda ihtilâfa düşenlere* (farz) *edilmişti. Şüphesiz ki Rabbın ihtilâf edegeldikleri şeyler hakkında kıyâmet günü hükmünü verecektir»* (en-Nahl: 124).

de kıyâmet gününde en başa geçib bilcümle mahlûkattan evvel lehlerinde hüküm verilecek olanlarız»[14].

Râvîlerden Vâsıl'ın rivâyetinde: «Aralarındaki da'vâlar fasl olunacak olanlarız» şeklindedir.

٢٣ – (...) حدثنا أبو كريب. أخبرنا ابن أبي زائدة عن سعد بن طارق. حدثني ربعي بن حراش عن حذيفة قال: قال رسول الله ﷺ «هدينا إلى الجمعة وأضل الله عنها من كان قبلنا» فذكر بمعنى حديث ابن فضيل.

23 — ( ) .... : Huzeyfe (R) : Rasûlullah (S) : «Bize cumuanın yolu gösterildi. Allah Teâlâ bizden evvel gelenlere cumuayı tutmak yolunu göstermedi» buyurdu, diyerek bundan önceki İbn Fudayl hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet etti.

(٧) باب فضل التهجير يوم الجمعة

٢٤ – (٨٥٠) وحدثني أبو الطاهر وحرملة وعمرو بن سواد العامري (قال أبو الطاهر: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب): أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبرني أبو عبد الله الأغر؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «إذا كان يوم الجمعة كان على كل باب من أبواب المسجد ملائكة يكتبون الأول فالأول. فإذا جلس الإمام طووا الصحف وجاءوا يستمعون الذكر. ومثل المهجر كمثل الذي يهدي البدنة. ثم كالذي يهدي بقرة. ثم كالذي يهدي الكبش. ثم كالذي يهدي الدجاجة. ثم كالذي يهدي البيضة».

(...) حدثنا يحيى بن يحيى وعمرو الناقد عن سفيان، عن الزهري، عن سعيد، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بمثله.

(7) CUMUA GÜNÜ (CUMUA NAMAZINA) ERKEN GİTMENİN FAZÎLETİ BÂBI

24 — (850) .... : Ebû Hureyre (R) der ki, Rasûlullah (S) şöyle

14. Bir bakıma göre pazardan hatta cumartesinden evvel gelen günün — ki cumuadır — fazîletini elde ettiğimiz için sâbık sayılırız. Bir de Kur'ânın vâcib kılmış olduğu tâatları, emirleri ve nehiyleri kabul hususunda öteki ummetlere karşı bu ummetin sebkat fazîleti vardır. Muhammed ummeti, «*işittik ve itâat ettik*» (el-Bakara: 285; el-Mâide: 6; en-Nûr: 51) dedi. Ötekiler ise «*işittik amma isyân ettik*» (el-Bakara: 93; en-Nisâ: 46) dediler.

buyurdu: «Cumua günü olunca mescid kapılarının her birinde birtakım melekler, gelenleri sırasıyle yazarlar. İmâm minbere çıkıb oturunca fazîlet derecelerini tesbîte mahsûs olan sahîfeleri yani defterleri dürer, hutbeyi dinlemeye gelirler. Muheccir yani hâcire vaktında gelen (yahut mutlak olarak evvel gelen), bir deve kurban eden kimse gibidir. Bundan sonra gelen bir sığır kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen bir koç kurban etmiş gibi, ondan sonra gelen bir tavuk tasadduk etmiş gibi, daha sonra gelen de bir yumurta sadaka etmiş kimse gibi (sevâba nâil) olur».

( ) .... : Bu senedde yine Ebû Hureyre Peygamber (S) buyurdu ki diyerek yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti.

٢٥ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا يعقوب (يعني ابن عبد الرحمن) عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «على كل باب من أبواب المسجد ملك يكتب الأول فالأول (مثل الجزور ثم نزلهم حتى صغر إلى مثل البيضة) فإذا جلس الإمام طويت الصحف وحضروا الذكر».

25 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Mescid kapılarının her birinde gelenleri sırasıyle yazan bir melek vardır. (Rasûlullah evvelâ deve kurbanını temsîl etti. Sonra derece derece menzil ve fazîletlerini tanzîl etti. Nihayet küçülte küçülte yumurta misâline kadar temsîl yaptı). İmâm minbere çıkıb oturunca sahîfeler, yani defterler dürülür, melekler hutbede hâzır olurlar».

(٨) باب فضل من استمع وأنصت في الخطبة

٢٦ – (٨٥٧) حدثنا أمية بن بسطام. حدثنا يزيد (يعني ابن زريع). حدثنا روح عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «من اغتسل، ثم أتى الجمعة، فصلى ما قدر له. ثم أنصت حتى يفرغ من خطبته. ثم يصلي معه، غفر له ما بينه وبين الجمعة الأخرى، وفضل ثلاثة أيام».

(8) HUTBE ESNASINDA KONUŞMAYIB SUSARAK HUTBE DİNLEYEN KİMSENİN FAZÎLETİ BÂBI

26 — (857) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Her kim yıkanır sonra cumua namazına gelir, kendisine mukadder olan namazı kılar sonra imâm hutbeyi bitirinceye kadar sesini çıkarmaz, hutbeyi dinler, daha sonra imâmla beraber cumua namazını kılarsa hem o cumua ile diğer cumua ara-

sında hem de üç gün daha fazla olarak içlerinde vâki' olacak günahları (küçük günahları) mağfiret olunur».

٢٧ – (...) وحدّثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدّثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «من توضّأ فأحسن الوضوء. ثمّ أتى الجمعة فاستمع وأنصت. غفر له ما بينه وبين الجمعة. وزيادة ثلاثة أيّام. ومن مسّ الحصى فقد لغا».

27 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim abdeste davranıb abdestini noksansız aldıktan sonra cumua namazına gelir (ve imâma yaklaşıb) sesini çıkarmaz, hutbeyi dinlerse hem o cumua ile diğer cumua arasında, hem de fazla olarak üç gün daha, içinde vâki olacak günahları mağfiret olunur. Her kim de yerde çakıl taşlarına uzanıb kendini meşgul ederse luzumsuz bir iş yapmış olur».

(٩) باب صلاة الجمعة حين زوال الشمس

٢٨ – (٨٥٨) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم. قال أبو بكر: حدّثنا يحيى ابن آدم. حدّثنا حسن بن عيّاش عن جعفر بن محمّد، عن أبيه، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كنّا نصلّي مع رسول الله ﷺ. ثمّ نرجع فنريح نواضحنا. قال حسن: فقلت لجعفر: في أيّ ساعة تلك؟ قال: زوال الشمس.

(9) CUMUA NAMAZININ GÜNEŞ (SEMÂNIN ORTASINDAN) MEYLEDERKEN KILINMASI BÂBI

28 — (858) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile birlikte namazı kılar sonra döner saka (su çeken) develerimizi dinlendirir idik.

Râvî Hasen dedi ki : Diğer râvî Muhammed oğlu Cafer'e : Bu hangi sâatte olurdu? diye sordum. O da : Güneşin zevâli vaktında, cevabını verdi.

٢٩ – (...) وحدّثني القاسم بن زكرّياء. حدّثنا خالد بن مخلد. ح وحدّثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارميّ. حدّثنا يحيى بن حسّان. قالا جميعًا: حدّثنا سليمان بن بلال عن جعفر، عن أبيه؛ أنّه سأل جابر بن عبد الله: متى كان رسول الله ﷺ يصلّي الجمعة؟ قال: كان يصلّي. ثمّ نذهب إلى جمالنا فنريحها. زاد عبد الله في حديثه: حين تزول الشمس، يعني النواضح.

29 — ( ) .... : Süleyman ibn Bilâl, Cafer ibn Muhammed'den, o da babası Muhammed'den tahdîs etti ki Muhammed, Câbir ibn Abdillah'a : Rasûlullah (S) cumua namazını ne vakıtda kılardı? diye sordu. O da dedi ki : Rasûlullah cumua namazını kıldırırdı da sonra biz develerimizin yanına gider onlara istirahat verirdik. Abdullah kendi hadîsinde; saka develerini kasdederek : Güneş (ortadan) batıya meylederken, sözünü ziyade etmiştir.

٣٠ – (٨٥٩) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ) عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلٍ ؛ قَالَ : مَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَغَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ . (زَادَ ابْنُ حُجْرٍ) فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

30 — (859) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) :

Rasûlullah (S) ın zamanında biz cumuayı kılmadan ne kaylûle (gündüz uykusu) eder, ne de yemeğimizi yerdik, dedi.

٣١ – (٨٦٠) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ يَعْلَى بْنِ الْحَارِثِ الْمُحَارِبِيِّ ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نُجَمِّعُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ . ثُمَّ نَرْجِعُ نَتَتَبَّعُ الْفَيْءَ .

31 — (860) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile birlikte güneş (ortadan batıya) meylettiği zaman cumua namazını kılardık. Sonra dönüb giderken gölge yerleri araştırır idik [15].

٣٢ – (...) وحدثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ . حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ الْحَارِثِ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْجُمُعَةَ . فَنَرْجِعُ وَمَا نَجِدُ لِلْحِيطَانِ فَيْئًا نَسْتَظِلُّ بِهِ .

32 — ( ) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber cumua namazını kılardık. Sonra dönerken duvar diplerinde gölgeleneceğimiz bir gölge bulamazdık.

---

15. Cumuaya zevâlden sonra başlamak ittifakla evlâ ve cumhûra göre vâcibdir. Fakat Ahmed ibn Hanbel ile — İbn Munzir'in nakline göre — Atâ ve İshâk ibn Râhûye biraz önce başlanmasında be's yoktur, demişlerdir. Nitekim İbn Mes'ûd, Câbir, Sa'd ve Muâviye'nin zevalden önce kıldıkları rivâyet edilmiştir. Mucâhid ise cumua da bir bayram olduğu için cumua namazı, bayram namazı vaktında kılınabilir, demiştir.

(١٠) باب ذكر الخطبتين قبل الصلاة وما فيهما من الجلسة

٣٣ – (٨٦١) وحدثنا عبيد الله بن عمر القواريري وأبو كامل الجحدري. جميعا عن خالد. قال أبو كامل: حدثنا خالد بن الحارث. حدثنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: كان رسول الله ﷺ يخطب يوم الجمعة قائما. ثم يجلس. ثم يقوم. قال: كما تفعلون اليوم.

(10) CUMUA NAMAZINDAN EVVEL İKİ HUTBE OKUNDUĞU VE BUNLAR ARASINDA BİR OTURUŞ BULUNDUĞUNU ZİKİR BÂBI

33 — (861) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) cumua günü tıpkı sizin şimdi yapmakta olduğunuz gibi ayakta hutbe îrâd eder, sonra oturur, sonra yine ayağa kalkardı.

٣٤ – (٨٦٢) وحدثنا يحيى بن يحيى وحسن بن الربيع وأبو بكر بن أبي شيبة (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو الأحوص) عن سماك، عن جابر بن سمرة؛ قال: كانت للنبي ﷺ خطبتان يجلس بينهما. يقرأ القرآن ويذكر الناس.

34 — (862) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in iki hutbesi vardı ki ikisi arasında otururdu. Hutbede Kur'ân okur halkı tezkîr buyururdu [16].

٣٥ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن سماك. قال: أنبأني جابر بن سمرة؛ أن رسول الله ﷺ كان يخطب قائما. ثم يجلس. ثم يقوم فيخطب قائما. فمن نبأك أنه كان يخطب جالسا فقد كذب. فقد، والله! صليت معه أكثر من ألفي صلاة.

35 — ( ) .... : Simâk şöyle dedi :

Câbir ibn Semure (R) bana şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) ayakta hutbe îrâd buyurur, sonra oturur, sonra yine kalkar ayakta hutbe îrâd eylerdi. Oturarak hitabet yaptığını her kim sana haber verdiyse yalan söylemiştir. Rasûlullah'ın arkasında ben vallahi iki binden ziyade namaz kılmışımdır.

---

16. Hutbeleri ayakta îrâd etmek ve iki hutbe arasında kısa bir oturuş yapmak Peygamber'den itibaren devam edilen güzel bir sünnettir. Cumhûr dâima bunu izlemiştir. Bazı devirlerde bir ma'ziret veya başka sebeblerle oturarak hutbe yapanlar görünmüş ise de ma'ziret hâli müstesnâ bu münferid vâkıalar sünnet ve cemâat ehlince i'tibâr görmemiştir.

İmâmın minbere çıkarken hâzır olan cemâate selâm vermesi İmâm Şâfiî ile İmâm Ahmed'e ve Caferî'lere göre sünnettir. İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik'e göre imâmın cemâate selâm vermesi sünnet değildir.

(١١) باب في قوله تعالى: وإذا رأوا تجارة أو لهوا انفضوا إليها وتركوك قائما

٣٦ – (٨٦٣) حدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم. كلاهما عن جرير. قال عثمان: حدثنا جرير عن حصين بن عبد الرحمن، عن سالم بن أبي الجعد، عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ كان يخطب قائما يوم الجمعة. فجاءت عير من الشام. فانفتل الناس إليها. حتى لم يبق إلا اثنا عشر رجلا. فأنزلت هذه الآية التي في الجمعة: وإذا رأوا تجارة أو لهوا انفضوا إليها وتركوك قائما.
[٦٢/الجمعة/الآية ١١].

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن إدريس عن حصين، بهذا الإسناد. قال: ورسول الله ﷺ يخطب. ولم يقل: قائما.

(11) ALLAH TEÂLÂNIN: «ONLAR BİR TİCÂRET YAHUT BİR EĞLENCE GÖRDÜKLERİ ZAMAN ONA YÖNELİB DAĞILDILAR, SENİ AYAKTA BIRAKTILAR..» (el-Cumua: 11) ÂYETİ HAKKINDA B Â B

36 — (863) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan, (şöyle demiştir): Peygamber (S) cumua günü ayakta hutbe îrâd ediyordu. Bu sırada Şam'dan bir kervan geldi. Bazı sahâbîler kervana doğru sökün edib on iki kişi kalıncaya kadar hep dağıldılar. Bunun üzerine cumua sûresindeki: **«Onlar bir ticaret yahut bir eğlence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar..»** (el-Cumua : 11) âyeti indirildi.

( ) .... : Husayn ibn Abdirrahman, bu isnadla: Rasûlullah (S) hutbe yapar halde iken dedi de, ayakta iken demedi.

٣٧ – (...) وحدثنا رفاعة بن الهيثم الواسطي. حدثنا خالد (يعني الطحان) عن حصين، عن سالم وأبي سفيان، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كنا مع النبي ﷺ يوم الجمعة. فقدمت سويقة. قال: فخرج الناس إليها. فلم يبق إلا اثنا عشر رجلا. أنا فيهم. قال فأنزل الله: وإذا رأوا تجارة أو لهوا انفضوا إليها وتركوك قائما. إلى آخر الآية.

37 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:

Biz cumua günü Peygamber (S) ile birlikte bulunuyorduk. Derken bir panayırcık geldi. Halk ona doğru çıktılar. Peygamber'in yanında ancak on iki kişi kaldı. Kalanların içinde ben de vardım. Allah Teâlâ : **«Onlar bir ticaret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar.**

Seni ayakta bıraktılar: De ki: Allah nezdinde olan şey, eylenceden de, ticaretden de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır» (el-Cumua: 11) âyetini indirdi[17].

٣٨ – (...) وحدّثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ سَالِمٍ. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ وَسَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ قَائِمٌ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. إِذْ قَدِمَتْ عِيرٌ إِلَى الْمَدِينَةِ. فَابْتَدَرَهَا أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ حَتَّى لَمْ يَبْقَ مَعَهُ إِلَّا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا. فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ. قَالَ وَنَزَلَتْ هَـٰذِهِ الْآيَةُ: وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا.

17. Hiç şüphe yok Allah'ın emirlerini yerine getirmekteki faydalar; eylencelerden de, ticâretlerden de hayırlıdır. Çünkü onlar dünya hayatının geçici menfaatlarıdır. Allah yanındaki fadl ve sevâb ise ebedîdir. Kaldı ki eylencelerin menfaatları da çok kere birer vehimden ibarettir. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır. Asıl rızkı ondan istemelidir. O nasîb etmeyince sebeblerden hiçbirinin fâidesi olamaz. Ticâretlerin üstünde Allah'ın rızık kapıları vardır. Onlar kapanınca bütün ticâretler de kapanır.. Bu emir ve tavsiyelerden sonra artık cumuayı ma'zıretsiz olarak terk etmemeli ve cumuayı bırakıb da eylence ve ticâretlere dalmamalıdır.

Bu âyette cumua günü ezân okunarak namaza çağırıldığımızda hemen hutbe dinlemeğe, namaz kılmaya sür'at etmemiz emrolunuyor. Bu emir cumua namazının farziyetine sarahaten delâlet etmektedir. Sonra *«ve zeru'l-bey'* (: alış verişi de bırakınız)» kavli ezânla beraber iktisâdî, sınâî her nevi fiil ve hareketten nehyediliyor ki bu da cumuaya çabucak gitmenin vâcib olduğuna delâlet eden ikinci bir delîl oluyor. Çünkü bir akdin yapılması, bir san'atın yapılması haddizatında mübah olan şeylerdendir. Bunlar yalnız bir vâcibin îfâsına mâni' olmakla memnû' olabilirler. Bu sırada iktisâdî akidlerden alış verişin haramlığı âyetin sarahatiyle, icâre gibi diğer akidlerin de hurmeti alış veriş akdine kıyasla sâbit oluyor.

Buhârî'nin *«el-cumua, el-meşyu ile'l-cumua ve kavlu'llahi azze ve celle: Fes'av ilâ zikri'l-lah»* babında Atâ ibn Ebî Rebâh'dan rivâyet ettiği: «Ezânla beraber sınâî hareketlerin devamı haram olur» haberi de dikkate alınınca âyetteki nehyin cumuaya gitmeye mâni' olan her nevi faâliyete şâmil olduğu açıkca nalaşılır.

Cumua günü dış ezân ta'bir ettiğimiz ezânın tarihçesile ilgili olan hadisi de burada zikretmek yerinde olacaktır:

عن السائب بن يزيد رضي الله عنه قال : كان النداء يوم الجمعة اوله اذا جلس الامام على المنبر على عهد رسول الله صلعم وابى بكر وعمر فلما كان عثمان وكثر الناس زاد النداء الثالث على الزوراء

= Sâ'b ibn Yezîd (R) şöyle dedi: Cumua günü (cumua) nidâsı ilkin Rasulullah (S) ile Ebû Bekr ve Umer zamanlarında imâm minbere oturduğu vakıt başlardı. Usman (halîfe) olub halk da (Medîne'de) çoğalınca Zevrâ da okunan üçüncü nidayı ilâve etti. (*Buhârî, Cumua, ezân yemu'l-cumua*). Bu hadîsde üçüncü nidâ denilen bu ezân bu gün mi'nârelerde okunub dış ezân dediğimiz ilk ezândır Diyer iki ezân, hutbeden evvel imâmın karşısında okunan ezân ile hutbeden sonraki ikamettir. Ezân ile ikamete tağliben ezâneyn denilmiştir Dış ezânı insanları mescide da'vet içindir ve ilk da'vet olduğu halde hadîsde üçüncü nidâ denilmesi eskiden beri okunagelen diyer ikisine ilâve edildiği içindir.

Hadîsdeki zevrâ, yine Buhârî'nin Sahîh'de haber verdiğine göre Medîne çarşısı içinde yüksekce bir evdir. Ezân onun damında okunur imiş. Buna göre câmilerde ezân okuma yeri olarak inşâ edilen minârelerin en sâde bir şekilde başlangıcı bu Zevrâ olmuş oluyor.

38 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) cumua günü ayakta bulunduğu bir sırada Medîne'ye bir kervan geliverdi. Bunun üzerine Rasûlullah'ın sahâbîleri kervana doğru sökün ettiler. Hatta Peygamber'in beraberinde on iki kişiden başka kalmadı. Ebû Bekr ile Umer de bu kalanlar içerisinde bulunuyorlardı. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu : **«Onlar bir ticaret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar...»**

٣٩ — (٨٦٤) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ؛ قَالَ: دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَعَبْدُ الرَّحْمَٰنِ ابْنُ أُمِّ الْحَكَمِ يَخْطُبُ قَاعِدًا. فَقَالَ: انْظُرُوا إِلَى هَٰذَا الْخَبِيثِ يَخْطُبُ قَاعِدًا. وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا.

39 — (864) .... : Kâ'bu'bnu Ucre (R) den :

Bir gün Abdurrahmani'bnu Ummi'l-Hakem oturduğu yerde hutbe îrâd ederken, Kâ'b mescide girmiş ve : Hele şu habîse bakın! Allah : **«Onlar bir ticâret yahut bir eylence gördükleri zaman ona yönelib dağıldılar, seni de ayakta bıraktılar...»** buyurmuş iken o oturduğu yerden hutbe îrâd ediyor! demiştir.

(١٢) باب التغليظ في ترك الجمعة

٤٠ — (٨٦٥) وحدثني الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَّامٍ) عَنْ زَيْدٍ (يَعْنِي أَخَاهُ) أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مِينَاءَ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ وَأَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَاهُ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ، عَلَى أَعْوَادِ مِنْبَرِهِ «لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ. أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ. ثُمَّ لَيَكُونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ».

(12) CUMUA NAMAZININ TERKİNDEKİ GÜNAHIN AĞIRLIĞI BÂBI

40 — (865) .... : Abdullah ibn Umer ile Ebû Hureyre (R) tahdîs ettiler ki onlar, Rasûlullah (S) dan minberinin ağaçları üzerinde şöyle buyururken işitmişlerdir : «Bir takım kimseler cumua (namaz) larını terk etmelerinden ya vaz geçerler, yahut da Allah onların kalbleri üzerine muhakkak mühürleyecek, sonra da kendileri muhakkak sûrette gafillerden olacaklardır» [18].

18. İbn Mâce'nin Câbir'den rivâyet ettiği şu meâldeki hadîs de bu ağırlığı ifade etmektedir : Câbir (R) demiştir ki : Rasûlullah (S) hutbe îrâd edib şöyle buyurdu : «Allah Teâlâ cumuayı size bu sene, bu ayda, bu günümde, bu makamımda kıyâmete kadar farz

(١٣) باب تخفيف الصلاة والخطبة

٤١ – (٨٦٦) حدثنا حسن بن الربيع وأبو بكر بن أبي شيبة. قالا: حدثنا أبو الأحوص عن سماك، عن جابر بن سمرة؛ قال: كنت أصلي مع رسول الله ﷺ. فكانت صلاته قصدا. وخطبته قصدا

(13) NAMAZIN VE HUTBENİN HAFÎF TUTULMASI BÂBI

41 — (866) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ile birlikte namaz kılıyor idim. Onun namazı mutevassıt, hutbesi de mutevassıt idi (yani uzun veya kısa değil ikisi ortası idi).

٤٢ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير. قالا: حدثنا محمد بن بشر. حدثنا زكرياء. حدثني سماك بن حرب عن جابر بن سمرة؛ قال: كنت أصلي مع النبي ﷺ الصلوات. فكانت صلاته قصدا. وخطبته قصدا.

وفي رواية أبي بكر: زكرياء عن سماك.

42 — ( ) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi :

Ben Peygamber (S) ile birlikte birçok namazlar kılıyor idim. Onun namazı orta uzunlukta, hutbesi de orta uzunlukta idi.

Ebû Bekr'in rivâyetinde : Zekeriyyâ, Simâk'den isnadıyle gelmiştir.

٤٣ – (٨٦٧) وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب بن عبد المجيد عن جعفر بن محمد، عن أبيه، عن جابر بن عبد الله؛ قال: كان رسول الله ﷺ إذا خطب احمرت عيناه، وعلا صوته، واشتد غضبه. حتى كأنه منذر جيش، يقول: صبحكم ومساكم. ويقول «بعثت أنا والساعة كهاتين» ويقرن بين إصبعيه السبابة والوسطى. ويقول «أما بعد. فإن خير الحديث كتاب الله. وخير الهدى هدى محمد. وشر الأمور محدثاتها. وكل بدعة ضلالة» . ثم يقول «أنا أولى بكل مؤمن من نفسه. من ترك مالا فلأهله. ومن ترك دينا أو ضياعا فإلي وعلي» .

---

kıldı. Binaenaleyh her kim benim hayatımda veya benden sonra âdil veya zâlim bir imâmı olduğu halde cumuayı hakîr görerek veya inkâr ederek terk ederse Allah onun iki yakasını bir yere getirmesin ve işinde bereket vermesin. Haberiniz olsun ki tâ tevbe edinceye kadar o kimsenin namazı da yoktur, zekatı da yoktur, haccı da yoktur, orucu da yoktur, hayrı da yoktur. Her kim de tevbe ederse Allah tevbesini kabul eder».

43 — (867) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) hutbe yaptığı zaman gözleri kızarır sesi yükselir ve hiddeti artardı. Hatta bir düşman ordusunun hucûmundan ikaz eden, düşman sabah ve akşam sizlere baskın yaptı diyen bir kimse gibi olurdu. Şehâdet parmağı ile orta parmağını birbirine yanaştırarak : «Ben, kıyametin şu iki parmağın yakınlığı gibi yakın olduğu bir zamanda gönderildim» der ve devam ederek :

«AMMÂ BA'DU. FE İNNE HAYRA'L-HADÎS KİTABU'L-LÂHİ VE HAYRU'L-HEDYİ HEDYU MUHAMMEDİN VE ŞERRU'L-UMÛRİ MUHDESÂTUHÂ VE KULLU BİD'ATİN DALÂLE = bundan sonra (biliniz ki) sözün hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolun hayırlısı da Muhammed'in yoludur [19]. Ve işlerin en kötüsü, (dînde) sonradan çıkarılan şeylerdir. (Dînde sonradan çıkarılan) her bid'at bir sapıklıktır» buyururdu. Daha sonra : «Ben her mu'mine kendi nefsinden daha yakınımdır. Her kim mal bırakırsa bıraktığı malı âilesine ve yakınlarına âiddir. Ve her kim borç veya evlâd bırakırsa borcu ve çocuklarının işi ile meşgul olmak bana âiddir» buyururdu [20].

٤٤ — (...) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ. حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ. حَدَّثَنِي جَعْفَرُ ابْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : كَانَتْ خُطْبَةُ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. يَحْمَدُ اللهَ وَيُثْنِي عَلَيْهِ. ثُمَّ يَقُولُ عَلَىٰ إِثْرِ ذَٰلِكَ، وَقَدْ عَلَا صَوْتُهُ. ثُمَّ سَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ.

44 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) :

Peygamber (S) in cumua günkü hutbesi şöyle idi : (Evvelâ) Allah'a hamd ve sena eyler daha sonra bu hamd ve senanın ardınca sesi yükselerek hitab ederdi... diye yukardaki hadîsin benzerini sevketti [21].

---

19. Hadîsin bu kısmı, (*Buhârî, edeb, el-hedyu's-sâlih*) bölümünde Abdullah ibn Mes'ûd'dan da rivâyet edilmiştir.

20. النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم و ازواجه امهاتهم ...

: *O Peygamber, mu'minlere öz nefislerinden daha evlâdır. Zevceleri de* (mu'minlerin) *analarıdır...»* (el-Ahzâb: 6). Çünkü Peygamber mu'minlere bütün dîn ve dünya işlerinde salah ve selâmetlerini gerektirecek şeylerden başkasını emretmez. Fakat nefis böyle değildir. Binaenaleyh mu'minler Peygamber'i nefislerinden daha çok sevmeli, onun emrini her şeyden üstün ve geçerli tanımalıdır.

21. Şu hadîs de vardır :

عن ابى حميد الساعدى رضى الله عنه ان رسول الله صلعم قام عشيةً بعد الصلاة فتشهد واثنى عليه ثم قال : اما بعد

= Ebû Humeyd Sâidî (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) bir gün öğlen ile akşam arasında namazdan sonra (hutbeye) kalktı. Teşehhüd etti, Allah'a ehli olduğu sözlerle hamd ve senada bulundu, ondan sonra da «*amma ba'du*» dedi. (*Buhârî, cumua, men kale fi'l-hutbeti ba'de's-senâ amma ba'du*).

٤٥ – (...) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدّثنا وكيع عن سفيان، عن جعفر، عن أبيه، عن جابر؛ قال: كان رسول الله ﷺ يخطب الناس. يحمد الله ويثني عليه بما هو أهله. ثم يقول «من يهده الله فلا مضل له. ومن يضلل فلا هادي له. وخير الحديث كتاب الله». ثم ساق الحديث بمثل حديث الثقفي.

45 — ( ) .... : Câbir (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) halka (şöyle) hitâbe yapardı : (Evvelâ) Allah'a lâyık olduğu sözlerle hamd ve sena eyler[22]. Bundan sonra :

MEN YEHDİHİ'L-LÂHU FELÂ MUDİLLE LEH
VE MEN YUDLİL FELÂ HÂDİYE LEH
VE HAYRU'L-HADÎS KİTABU'L-LÂH
VE HAYRU'L-HEDYİ HEDYU MUHAMMEDİN = Allah'ın hidâyet ettiğini kimse saptıramaz, Allah'ın saptırdığına da kimse hidayet veremez. Sözlerin en hayırlısı Allah'ın Kitabı, yolların en hayırlısı da Muhammed'in yoludur...» buyururdu. Râvî bundan sonra hadîsin tamâmını daha önceki (43 rakamlı) Sakafî hadîsi gibi sevketti.

٤٦ – (٨٦٨) وحدّثنا إسحق بن إبراهيم ومحمد بن المثنى. كلاهما عن عبد الأعلى. قال ابن المثنى: حدّثني عبد الأعلى (وهو أبو همام) حدّثنا داود عن عمرو بن سعيد، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس؛ أن ضمادا قدم مكة. وكان من أزد شنوءة. وكان يرقي من هذه الريح. فسمع سفهاء من أهل مكة يقولون: إن محمدا مجنون. فقال: لو أني رأيت هذا الرجل لعل الله يشفيه على يديّ. قال فلقيه. فقال: يا محمد! إني أرقي من هذه الريح. وإن الله يشفي على يدي من شاء. فهل لك؟ فقال رسول الله ﷺ «إن الحمد لله. نحمده ونستعينه. من يهده الله فلا مضل له. ومن يضلل فلا هادي له. وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له. وأن محمدا عبده ورسوله. أما بعد». قال فقال: أعد عليّ كلماتك هؤلاء. فأعادهن عليه رسول الله ﷺ. ثلاث مرات. قال فقال: لقد سمعت قول الكهنة وقول السحرة وقول الشعراء. فما سمعت مثل كلماتك هؤلاء. ولقد بلغن ناعوس البحر. قال فقال: هات يدك أبايعك على الإسلام. قال فبايعه. فقال رسول الله ﷺ «وعلى قومك» قال: وعلى

22. Rasûlullah gerek cumua hutbeleri gerek askerî, siyâsî, ictimâî, ta'lîmî ve diğer herhangi sebeple olursa olsun yaptığı bütün hitâbelerinde söze Allah'a hamd ve senâ ile başlardı. Ekseriya hamd ve senâdan sonra şehâdet kelimelerini de söylerdi. Bunu takîben *ammâ ba'du* faslu'l-hitabı ile mukaddimeyi bitirir, bundan sonra maksadı olan konuşmayı yapar-

قَوْمِي . قَالَ فَبَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَرِيَّةً فَمَرُّوا بِقَوْمِهِ . فَقَالَ صَاحِبُ السَّرِيَّةِ لِلْجَيْشِ : هَلْ أَصَبْتُمْ مِنْ
هَؤُلَاءِ شَيْئًا ؟ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ : أَصَبْتُ مِنْهُمْ مِطْهَرَةً . فَقَالَ : رُدُّوهَا . فَإِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمُ ضِمَادٍ .

46 — (868) .... : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) : Dımâd Mekke'ye geldi. O, **Ezdu Şenûe** kabîlesine mensûb olub delilere nefes ederdi. Mekke ahâlisinden bazı sefîhlerin : «Muhammed delidir» dediklerini işitti. Şu adamcağızı görsem! Belki Allah benim elimle ona şifâ nâsib eder, diyerek kalkıb görüşmeye gitti. Nihayet ona kavuştuğunda : Yâ Muhammed! Ben şu cin çarpmasına nefes ederim. Allah Teâlâ dilediğine benim elimle şifâ ihsan eder. Nefes edeyim ister misin? dedi. Bunun üzerine **Rasûlullah** (S) :
İNNE'L-HAMDE Lİ-LLÂH, NAHMEDUHU VE NESTEÎNUH,
MEN YEHDİHİ'LLÂHU FELÂ MUDILLE LEH
VE MEN YUDLİL FELÂ HÂDİYE LEH,
VE EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLÂLLÂHU VAHDEHU LÂ ŞERİKE LEH
VE ENNE MUHAMMEDEN ABDUHU VE RASÛLUH. AMMA BA'DU
diyerek söze başladı. Dımâd : Aman! Bu sözlerini bana tekrar et, dedi. Rasûlullah tekrar etti ve üç kere söyledi. Bunun üzerine Dımâd : Kâhinlerin sözlerini işittim, sihirbazların sözlerini dinledim, şâirlerin sözlerini dinledim. Amma senin bu sözlerine benzer hiç bir söz işitmedim. Bu sözlerin, deryaların en engin yerine bile vardı (bütün dünyayı kapladı). Ver elini seninle islâm üzerine bîat edeyim, dedi. Rasûlullah da onunla bey'atlaşıp : «Bu bey'at kavmin namına da olsun mu?» diye sordu. O da : Kavmim adına da olsun, dedi.

Râvî şöyle dedi : Sonraları Rasûlullah (S) bir tarafa bir seriyye (müfreze) gönderdi. O seriyyedeki mucâhidler Dımâd'ın kavmine uğramışlar. Seriyyenin kumandanı maiyyetindekilere : Bunlardan hiçbir şey aldınız mı? diye sordu. İçlerinden biri : Ben onlardan yalnız bir **mithare** (temizlik kabı) aldım, demesi üzerine kumandan : Onu sâhibine geri veriniz, çünkü bunlar Dimâd'ın kavmidir, dedi [23].

dı. Konuşması da gayet vecîz, açık ve sâde olurdu. Ekseriya konuşmasının muhtevasını Kur'ân âyetleri teşkîl ederdi. Rasûlullah'ın hemen hemen bütün konuşmalarının giriş kısmı hep bu tarzda hamd ve senâ olduğunu gösteren yalnız Buhârî'de otuz kadar hadis vardır. Bu en ma'kûl, en güzel ve en eskimez bir hitâbet şeklidir. Çünkü Kur'ân ELHAMDU ile başlıyor, namaz ELHAMDU ile başlıyor. Rasûlullah'ın bunca hitâbeleri de hep ELHAMDU ile başlıyor. Konuşmaya, konuşma ni'metini ihsân eden Allah'a hamd ile başlamak ne kadar ma'kûl, ne derece yakışan bir hitâbet tarzı olduğu daha fazla izahdan mustağnidir.

23. Bu Dımâd yahut bir kavle göre Dımâm, Sa'd'bnu Bekr oğullarından olan Dımâm'dan başkasıdır. Musedded'in *Musned*indeki rivâyete göre câhiliyet devrinde Rasûlullah ile bu zat arasında dostluk da varmış.

Sa'du'bnu Bekr oğulları ise Rasûlullah'ın süt dayıları olmakla müşerref olan kabiledir. Süt annesi Halîme es-Sa'diyye onlardandır. Bu Sa'd oğullarının iymâna gelmesi *Siyer* sahibi İbn İshâk'ın beyanına göre hicretin 9. cu yılında Huneyn ğazvesinden sonra vâki olmuştur.

٤٧ – (٨٦٩) حدثني سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبْجَرَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ وَاصِلِ بْنِ حَيَّانَ. قَالَ قَالَ أَبُو وَائِلٍ: خَطَبَنَا عَمَّارٌ. فَأَوْجَزَ وَأَبْلَغَ. فَلَمَّا نَزَلَ قُلْنَا: يَا أَبَا الْيَقْظَانِ! لَقَدْ أَبْلَغْتَ وَأَوْجَزْتَ. فَلَوْ كُنْتَ تَنَفَّسْتَ! فَقَالَ: إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ طُولَ صَلَاةِ الرَّجُلِ، وَقِصَرَ خُطْبَتِهِ، مَئِنَّةٌ مِنْ فِقْهِهِ. فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ وَاقْصُرُوا الْخُطْبَةَ. وَإِنَّ مِنَ الْبَيَانِ سِحْرًا»

47 — (869) .... : Ebû Vâil şöyle dedi :

Ammâr bize bir hutbe okudu. Hutbeyi hem kısa, hem de belîğ yaptı. (Minberden) inince kendisine : Ya Eba'l-Yakzân! Hutbeyi belîğ ve kısa yaptın, biraz uzatsaydın, dedik. Bunun üzerine Ammâr : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Kişinin namazının uzunluğu ve hutbesinin kısalığı bilgi ve anlayışının alâmetidir. Bunun için namazı uzatın ve hutbeyi kısaltın. Ve muhakkak ki beyandan bir kısmı sihirlidir» buyuruyordu, dedi.

٤٨ – (٨٧٠) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ، عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ؛ أَنَّ رَجُلًا خَطَبَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: مَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ رَشَدَ. وَمَنْ يَعْصِهِمَا فَقَدْ غَوَى. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «بِئْسَ الْخَطِيبُ أَنْتَ. قُلْ: وَمَنْ يَعْصِ اللهَ وَرَسُولَهُ».

قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ: فَقَدْ غَوِيَ.

48 — (870) .... : Adiyyu'bnu Hâtim (R) den, (şöyle demiştir): Bir kimse Rasûlullah (S) ın yanında bir hutbe yaptı ve : Her kim Allah'a ve Rasûlune itâat ederse muhakkak doğru yolu bulmuştur. Ve her kim de bu ikisine âsî olursa muhakkak sapıtmıştır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sen fenâ bir hatîbsin. (Öyle tesniye zamîri ile değil) ve her kim Allah'a ve Rasûlune âsî olursa, de» buyurdu.

Râvî İbn Numeyr : **Fe gad ğaviye** (=o şerre dalmıştır) dedi [24].

---

24. Rasûlullah, sahâbîlerine hitâbet ta'lîmleri de yaptırmıştır : Sa'd ibn Cubeyr tarîkiyle Ebu'd-Derdâ şöyle demiştir : Bir kere Peygamber (S) kısa bir hutbe yaptı, sonra : Yâ Ebâ Bekr! Kalk bir hutbe de sen söyle! buyurdu. Ebû Bekr de kalktı ve Rasûlullah'ın hutbesinden kısa bir hutbe söyledi. Sonra Rasûlullah Umere : Yâ Umer! Bir hutbe de sen söyle buyurdu. Umer de Ebû Bekrden kısa bir nutuk söyledi. Rasûlullah başkalarına da bu sûretle emredib nutuklar söyleterek en sonra : Yâ İbne Ummi Abd! Şimdi sen söyle buyurunca, İbn Mes'ûd hemen ayağa kalkıb Cenâb Hakka hamdu sena ettikten sonra :

Ey nâs! Allah Teâlâ Rabbımızdır. İslâm dîni azîz dînimizdir. (Eliyle Peygamber'i işâret ederek :) Şu yüksek zat da Peygamberimizdir. Allah'ın ve Rasûlullah'ın bizim için

٤٩ – (٨٧١) حدثنا قتيبة بن سعيد وأبو بكر بن أبي شيبة وإسحٰق الحنظلي . جميعا عن ابن عيينة . قال قتيبة : حدثنا سفيان عن عمرو ، سمع عطاء يخبر عن صفوان بن يعلى ، عن أبيه ؛ أنه سمع النبي ﷺ يقرأ على المنبر : وَنَادَوْا يَا مَالِكُ .

49 — (871) .... : Ya'lâ ibn Umeyye (R) Peygamber (S) in minber üzerinde «VE NÂDEV: YÂ MÂLİK! : **Çağırıştılar : Ey Mâlik!..»** (ez-Zuhruf : 77) âyetini okurken işitmiştir [25].

٥٠ – (٨٧٢) وحدثني عبد الله بن عبد الرحمٰن الدارمي . أخبرنا يحيى بن حسان . حدثنا سليمان ابن بلال عن يحيى بن سعيد ، عن عمرة بنت عبد الرحمٰن ، عن أخت لعمرة ؛ قالت : أخذت (ق والقرآن المجيد) من في رسول الله ﷺ ، يوم الجمعة ، وهو يقرأ بها على المنبر ، في كل جمعة .

(...) وحدثنيه أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب عن يحيى بن أيوب ، عن يحيى بن سعيد ، عن عمرة ، عن أخت لعمرة بنت عبد الرحمٰن . كانت أكبر منها . بمثل حديث سليمان بن بلال .

---

beğenib seçtiği her haberi biz de beğendik, râzı olduk, demiş ve *es-selâmu aleykum* duâ cümlesi ile hâzır olanları selâmlıyarak nutkuna nihayet vermiştir. Bunun üzerine Rasûlullah: «İbnu Ummi Abd, isâbet etmiştir; İbnu Ummi Abd doğru söylemiştir» buyurmuştur (İbn Mes'ûd'un hal tercemesi).

25. Bu sözleri ihtiva eden âyet grubu mu'min kullarla mu'min olmayanların âhiretteki durumlarını tasvîr etmektedir. «*Mâlik*» cehennem muhâfızının adıdır. İbn Mes'ûd bu kelimeyi «*kâf*» ın hazfıyle ve terhîm ile «*yâ Mâli*» okumuştur. «*lâm*»ın ötüresiyle «*yâ Mâlu*» de bir kırâattır. Bu âyet grubu meâlen şöyledir:

«*Ey benim âyetlerime iymân edib de musliman olan kullarım, bu gün size hiçbir korku yoktur. Siz mahzûn da olmıyacaksınız. Surûr ve ikrâma müstağrak olduğunuz halde siz de zevcelerinizle girin cennete. Onlar altun tepsiler ve destilerle tavâf* (ve ziyâret) *edileceklerdir. Canlarının istiyeceği, gözlerin hoşlanacağı ne varsa hepsi oradadır ve siz içinde ebedî kalacak olanlarsınız. İşte bu, sizin yapageldiğiniz iyi amelleriniz sâyesinde mirascı kılındığınız cennettir. Burada sizin için birçok meyvalar vardır. Onlardan yiyeceksiniz.*

Şüphe yok ki (iymân etmiyen) *mucrimler, cehennem azâbında ebedî kalıcıdırlar.* (Bu azâb) *onlardan hafifletilmiyecek. Onlar bunun içinde ümitsizlikle susacak olanlardır. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar kendileri zâlim idiler.* (Onlar cehennem muhafızlarına :)

— *Ey Mâlik, Rabbın işimizi bitirsin artık, diye çağırışırlar. O da:*

— *Siz muhakkak bekliyeceksiniz, der. Andolsun biz size Hakkı getirdik. Fakat çoğunuz hakkı çirkin görenlerdiniz. Yoksa onlar işi sağlam mı tutmuşlar? İşte biz de hakîkaten sağlam tutanlarız. Yahut biz onların içlerinde gizlediklerini ve aralarındaki fısıltılarını işitmiyor mu sanıyorlar? Hayır* (işitiyoruz). *Onların yanında bizim elçilerimiz de var, yazıyorlar*» (ez-Zuhruf: 68-80).

50 — (872) .... : Abdurrahman kızı Amre'nin bir kız kardeşi (R) şöyle demiştir : **Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd** sûresini cumua günü bizzat Rasûlullah (S) ın ağzından ezberledim. Rasûlullah bu sûreyi her cumua günü minber üzerinde okuyordu.

( ) .... : Abdurrahman kızı Amre'nin kız kardeşi, Amre'den büyük idi. Bu seneddeki râvîler de yine bu kadından yukardaki Süleyman ibn Bilâl hadîsinin benzerini rivâyet ettiler.

٥١ – (٨٧٣) حدثني محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن خبيب، عن عبد الله ابن محمد بن معن، عن بنت لحارثة بن النعمان؛ قالت: ما حفظت (ق) إلا من في رسول الله ﷺ. يخطب بها كل جمعة. قالت: وكان تنورنا وتنور رسول الله ﷺ واحدا

51 — (873) .... : Hârisetu'bnu'n-Nu'mân'ın kızı (Ummu Hişâm) şöyle dedi : Ben **Kaf Sûresini** başkasından değil, sırf Rasûlullah (S) ın ağzından ezberlemişimdir. Her cumua bununla hutbe yapardı. Ve ilâve ederek : Bizim tandırımızla Rasûlullah'ın tandırı ayni idi, dedi [26].

٥٢ – (...) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن محمد بن إسحق. قال: حدثني عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم الأنصاري، عن يحيى بن عبد الله ابن عبد الرحمن بن سعد بن زرارة، عن أم هشام بنت حارثة بن النعمان؛ قالت: لقد كان تنورنا وتنور رسول الله ﷺ واحدا. سنتين أو سنة وبعض سنة. وما أخذت (ق والقرآن المجيد) إلا عن لسان رسول الله ﷺ. يقرؤها كل يوم جمعة على المنبر. إذا خطب الناس.

52 — ( ) .... : Hârisetu'bnu'n-Nu'mân'ın kızı Ummu Hişâm (R) şöyle dedi : Bizim tandırımızla Rasûlullah (S) ın tandırı muhakkak bir idi. İki sene yahut bir sene ile senenin bir kısmı kadar süre içinde **Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd** sûresini başkasından değil, sırf Rasûlullah (S) ın dilinden almışımdır. Her cumua günü halka hutbe yaptığı zaman minber üzerinde bu sûreyi okurdu.

٥٣ – (٨٧٤) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن إدريس عن حصين، عن عمارة ابن رؤيبة. قال: رأى بشر بن مروان على المنبر رافعا يديه. فقال: قبح الله هاتين اليدين. لقد رأيت رسول الله ﷺ ما يزيد على أن يقول بيده هكذا. وأشار بإصبعه المسبحة.

26. Bu ta'bîr kendisinin yüksek ezberleme kabiliyetine, Peygamber'in hallerini gayet iyi bilmesine ve ona menzilinde yakınlığına işârettir.

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد. حدثنا أبو عوانة عن حصين بن عبد الرحمن؛ قال: رأيت بشر بن مروان، يوم جمعة، يرفع يديه. فقال عمارة بن رويبة. فذكر نحوه.

53 — (874) .... : Umâretu'bnu Rueybe (R) den :

Kendisi Irak vâlîsi Bişru'bnu Mervân'ın minber üzerinde ellerini kaldırmış olarak duâ ettiğini görünce : Allah şu iki eli çirkinleştirsin. Vallâhi ben Rasûlullah (S) ı duâ ederken gördüm. Şukadarcıktan fazla ellerini kaldırmıyordu, demiş ve söylerken şehâdet parmağı ile ölçüsünü göstermiştir [27].

( ) .... : Husaynu'bnu Abdirrahman dedi ki :

Bişru'bnu Mervân'ı cumua günü ellerini kaldırırken gördüm. Bunun üzerine Umâretu'bnu Rueybe şöyle dedi, diyerek yukardaki hadîs tarzında rivâyet etti.

(١٤) باب التحية والإمام يخطب

٥٤ — (٨٧٥) وحدثنا أبو الربيع الزهراني وقتيبة بن سعيد. قالا: حدثنا حماد (وهو ابن زيد) عن عمرو بن دينار، عن جابر بن عبد الله؛ قال: بينا النبي ﷺ يخطب يوم الجمعة، إذ جاء رجل. فقال له النبي ﷺ «أصليت؟ يا فلان!» قال: لا. قال «قم فاركع».

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ويعقوب الدورقي عن ابن علية، عن أيوب، عن عمرو، عن جابر، عن النبي ﷺ. كما قال حماد. ولم يذكر الركعتين.

(14) İMÂM HUTBE OKURKEN TAHİYYETU'L-MESCİD KILMA BÂBI

54 — (875) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) cumua günü hutbe îrâd ederken biri mescide çıkageldi. Peygamber ona : «Yâ fulân! Sen namaz kıldın mı?» diye sordu. O da : Hayır, dedi. Bunun üzerine : «Kalk da namaz kıl» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Câbir'den, o da Peygamber'den üst tarafda Hammâd'ın dediği gibi söylemiş, iki rek'atı zikretmemiştir.

---

27. İşte bu hadise istinaden İmâm Mâlik — bir rivâyete göre — duâ esnasında ellerini kaldırmanın mekrûh olduğuna kail olmuştur. Diğer âlimler ise herhangi duâda elleri kaldırmak câizdir, derler. Cumhûrun bu görüşünü te'yîd olmak üzere istiska hadîsinde olduğu gibi Rasûlullahın bazan koltuk altları görününceye kadar ellerini kaldırdığını hatırlamalıdır...

٥٥ — (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . (قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ) عَنْ عَمْرٍو، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللهِ يَقُولُ : دَخَلَ رَجُلٌ الْمَسْجِدَ، وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَخْطُبُ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ « أَصَلَّيْتَ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « قُمْ فَصَلِّ الرَّكْعَتَيْنِ » . وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ قَالَ « صَلِّ رَكْعَتَيْنِ » .

55 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle diyordu :
Cumua günü Rasûlullah (S) hutbe îrâd ederken mescide bir kimse girdi. Rasûlullah ona : «Namaz kıldın mı?» diye sordu. O : Hayır, dedi. Rasûlullah : «Kalk ve iki rek'at namaz kıl» buyurdu. Râvîlerden Kuteybe'nin rivâyetinde de : «İki rek'at namaz kıl» şeklindedir.

٥٦ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللهِ يَقُولُ: جَاءَ رَجُلٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ، يَخْطُبُ . فَقَالَ لَهُ « أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . فَقَالَ « ارْكَعْ » .

56 — ( ) .... : Amru'bnu Dînâr haber verdi ki :
Kendisi Câbiru'bnu Abdillah'ı şöyle derken işitmiştir : Cumua günü Peygamber (S) minber üzerinde hutbe yaparken bir kimse geldi. Rasûlullah ona : «İki rek'at kıldın mı?» diye sordu. O zat : Hayır, deyince Rasûlullah : «Kıl!» buyurdu.

٥٧ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو ؛ قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَطَبَ فَقَالَ « إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَقَدْ خَرَجَ الْإِمَامُ، فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ » .

57 — ( ) .... : Amr şöyle dedi : Câbir ibn Abdillah'dan işittim ki Peygamber (S) hutbe îrâd edib şöyle buyurmuştur : «Herhangi biriniz imâm (minbere) çıkmış iken mescide gelecek olursa iki rek'at namaz kılsın».

٥٨ — (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ « جَاءَ سُلَيْكٌ الْغَطَفَانِيُّ يَوْمَ الْجُمُعَةِ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ قَاعِدٌ عَلَى الْمِنْبَرِ. فَقَعَدَ سُلَيْكٌ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « أَرَكَعْتَ رَكْعَتَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « قُمْ فَارْكَعْهُمَا » .

58 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle demiştir :

Bir cumua günü (mescide) Suleyk el-Ğatafânî geldi. Rasûlullah (S) da minber üzerine oturmuş halde idi. Derken Suleyk namaz kılmadan oturuverdi. Bunun üzerine Peygamber ona: «İki rek'at namaz kıldın mı?» diye sordu. O: Hayır, dedi. Rasûlullah: «Kalk o iki rek'atı kıl» buyurdu.

٥٩ – (...) وحدّثنا إسحٰق بن إبراهيم وعليّ بن خشرم. كلاهما عن عيسى بن يونس. قال ابن خشرم: أخبرنا عيسى عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر بن عبد الله؛ قال: جاء سُلَيك الغطفاني يوم الجمعة، ورسول الله ﷺ يخطب، فجلس. فقال له «يا سُلَيك! قم فاركع ركعتين. وتجوّز فيهما». ثم قال «إذا جاء أحدكم، يوم الجمعة، والإمام يخطب، فليركع ركعتين، وليتجوّز فيهما».

59 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:

Bir cumua günü Rasûlullah (S) hutbe îrâd ederken (mescide) Suleyk el-Ğatafânî geldi ve namaz kılmadan oturdu. Bunun üzerine Rasûlullah ona: «Yâ Suleyk! Kalk da iki rek'at namaz kıl. Lâkin bu iki rek'atı hafif tut» buyurduktan sonra cemâate dönüb: «Herhangi biriniz imâm hutbede iken mescide gelecek olursa iki rek'at namaz kılsın. Bu iki rek'at namazı da hafif tutsun» buyurmuştur[28].

---

28. Bu namaza *tahiyyetu'l-mescid* denilir, iki rek'atdan az olmaz. Bu namaz, tavaf niyetiyle Mescid Harâma dahil olan, mescide girerken imâmı farzda bulan, cumua günü hatîb minbere çıktıktan sonra mescide giren kimseler hakkında değildir. Bazı zâhir ehli, namaz câiz olan vakıtlarda mescide giren her muslimana iki rek'atın farz olduğuna kail olmuşlarsa da diğer muctehidlerden hiçbiri hatta zâhirî olan İbn Hazm bile tahiyyetu'l-mescidin vâcib olmadığını tasrîh eylemiştir. Bu bâbdaki Peygamber emirleri mendûbluk ve mustehablığa hamledilir. Bunun böyle olduğuna pek çok delîllerden biri: «هل علي غيرها = üzerimde başka namaz var mı?» suâline: «لا إلا أن تطوّع = hayır, meğer ki gönüllü olarak kılasın» buyurulmuş olmasıdır.

İmâm minberde iken tahiyyetu'l-mescid kılmanın câiz hatta mustehab olduğuna kail olan Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye ve diğer muhaddis fakihlerin dayandıkları delîllerden biri bu hadîsdir. Bu imâmlara göre mescide giren kimsenin — velev imâmı hutbede bulsun — bu iki rek'atı kılmadan oturması mekruh olub, bu iki rek'atı hutbeyi dinleyebilmek için hafifce kılması da mustehabdır. Ebû Hanîfe, Mâlik, Leys bin Sa'd, Sevrî ile sahâbe ve tâbiîlerden birçok zevât da bilâkis hutbe esnasında namaz kılınmıyacağına kaildirler. Huccetleri *insâtın* yani imâmı dinlemenin vucûben emredilmiş olmasıdır. Kûfe fakihleri bunu Suleykın zatına mahsus bir vâkıa telakkî edib umûma şumûlu olmadığını ileri sürerler ve: Rasûlullah'ın ona o sırada namaz kıldırması perişan hâlini görüb de kendisine elbise tasadduk eden bulunur diye idi. Bahusus Suleyk namazı bitirinceye kadar sükût buyurulduğu da Enes'den rivâyet olunuyor, derler. Ötekiler ise: Aslolan hükmün umûmiyetidir. Tasadduk olunsun maksadıyle namaz kıldırılmış olması da tahiyyetu'l-mescidin o sırada cevâzına mâni' değildir, derler. İki tarafın biribirine karşı adeta cidâl rengini alan başka istidlâlleri de vardır.

(١٥) باب حديث التعليم في الخطبة

٦٠ — (٨٧٦) وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا سليمان بن المغيرة. حدثنا حميد بن هلال. قال: قال أبو رفاعة: انتهيت إلى النبي ﷺ وهو يخطب. قال فقلت: يا رسول الله! رجل غريب. جاء يسأل عن دينه. لا يدري ما دينه. قال فأقبل علي رسول الله ﷺ. وترك خطبته حتى انتهى إلي. فأتي بكرسي، حسبت قوائمه حديدا. قال فقعد عليه رسول الله ﷺ. وجعل يعلمني مما علمه الله. ثم أتى خطبته فأتم آخرها.

(15) HUTBEDE İKEN BİRİSİNE BİR ŞEY ÖĞRETME HADÎSİ BÂBI

60 — (876) .... : Ebû Râfi' (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in yanına vardım. O hutbe îrâd ediyordu. Ben : Yâ Rasûlallah! Yabancı bir kimse. Gelmiş, dîninden sorar. Dîninin ne olduğunu bilmez, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah hutbesini terk ederek, benden tarafa yöneldi ve nihayet benim yanıma ulaştı. Hemen kendisine bir **kürsiyy** getirildi ki bunun ayaklarının demirden olduğunu zannederim. Rasûlullah onun üzerine oturdu ve Allah'ın kendisine öğretmiş olduğu bilgilerden bana da öğretmeğe başladı. Sonra tekrar hutbesine gidib devam ederek onu sonuna kadar tamamladı [29].

(١٦) باب ما يقرأ في صلاة الجمعة

٦١ — (٨٧٧) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا سليمان (وهو ابن بلال) عن جعفر، عن أبيه، عن ابن أبي رافع؛ قال: استخلف مروان أبا هريرة على المدينة. وخرج إلى مكة. فصلى لنا أبو هريرة الجمعة. فقرأ بعد سورة الجمعة في الركعة الآخرة: إذا جاءك المنافقون. قال فأدركت أبا هريرة حين انصرف. فقلت له: إنك قرأت بسورتين كان علي بن أبي طالب يقرأ بهما بالكوفة. فقال أبو هريرة: إني سمعت رسول الله ﷺ يقرأ بهما يوم الجمعة.

29. «Bu hutbenin cumua hutbesinden gayri herhangi bir emir hutbesi olması muhtemildir. Bunun için bu uzun öğretme fâsılası ile hutbeyi kesmiş olabilir. Kezâ bunun bir cumua hutbesi olması ve öğretimi yaptıkdan sonra yeniden başlamış olması da muhtemildir. Yahut belki de arada çok uzun bir fâsıla yapmamıştır. Yahut da Rasûlullah'ın bu yabancı, ğarîb kişiye söylediği sözler belki de hutbe ile alâkalı idi de o sebepten hutbenin devamı gibi olmuş olabilir. Bu halde hutbe esnasında yürümek zarar vermez» (Nevevî).

Herne hal ise hakkı öğrenib, öğretmek İslâm'ın en önde gelen bir hedefidir. Bunu her fırsatda tatbîk edib gerçekleştirmek, ulu Peygamber'in dâima tanıdığımız bir tutumu ve sünnetidir (Mütercim).

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ جَعْفَرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ . قَالَ : اسْتَخْلَفَ مَرْوَانُ أَبَا هُرَيْرَةَ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ حَاتِمٍ : فَقَرَأَ بِسُورَةِ الْجُمُعَةِ ، فِي السَّجْدَةِ الْأُولَى . وَفِي الْآخِرَةِ : إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ .

وَرِوَايَةُ عَبْدِ الْعَزِيزِ مِثْلُ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

(16) CUMUA NAMAZINDA OKUNAN SÛRELER BÂBI

61 — (877) .... : İbnu Ebî Râfi' şöyle dedi :

(Muâviye'nin Medîne vâlîsi olan) Mervân, Ebû Hureyre'yi Medîne üzerine halef ta'yîn edip Mekke'ye gitti. Bu sebeble cumua namazını bize Ebû Hureyre kıldırdı. Ebû Hureyre (birinci rek'atda) Cumua Sûresini okuduktan sonra ikinci rek'atda : **İzâ câeke'l-munâfikûn** sûresini okudu. Namazdan ayrılırken ben Ebû Hureyre'ye eriştim ve kendisine : Sen bu gün Aliyyu'bnu Ebî Tâlib'in Kûfe'de okumak âdetinde olduğu iki sûreyi okudun dedim. Bunun üzerine Ebû Hureyre : Ben Rasûlullah (S) dan cumua günü bunları okurken işittim, dedi.

( ) .... : Burada da Abdullah ibn Ebî Râfi' : Mervân, Ebû Hureyre'yi halef ta'yîn etti diyerek, geçen hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Ancak buradaki Hâtim'in rivâyetinde : Ebû Hureyre birinci secdede (yani rek'atda) Cumua Sûresini ikincisinde de **İzâ câeke'l-munâfikûn** sûresini okudu tarzındadır.

Abdulazîz rivâyeti ise yukardaki Süleyman ibn Bilâl hadîsi gibidir.

٦٢ — (٨٧٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ سَالِمٍ مَوْلَى النُّعْمَانِ ابْنِ بَشِيرٍ ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ ؛ قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ ، فِي الْعِيدَيْنِ وَفِي الْجُمُعَةِ ، بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ، وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ .

قَالَ : وَإِذَا اجْتَمَعَ الْعِيدُ وَالْجُمُعَةُ ، فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ ، يَقْرَأُ بِهِمَا أَيْضًا فِي الصَّلَاتَيْنِ .

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

62 — (878) .... : Nu'mânu'bnu Beşîr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) iki bayram (namazın da ve cumuada **Sebbihi'sme Rabbike'l-a'lâ** ile **Hel etâke hadîsu'l-ğâşiye** sûrelerini okur idi.

Râvî : Bayram ile cumua bir günde birleştikleri zaman Rasûlullah her iki namazda da yine ayni sûreleri okurdu, dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbrahim ibn Muhammed ibni'l-Munteşir'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet ettiler.

٦٣ — (...) وحدثنا عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ ضَمْرَةَ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ قَالَ : كَتَبَ الضَّحَّاكُ بْنُ قَيْسٍ إِلَى النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ : يَسْأَلُهُ : أَيَّ شَيْءٍ قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، سِوَى سُورَةِ الْجُمُعَةِ ؟ فَقَالَ : كَانَ يَقْرَأُ : هَلْ أَتَاكَ .

63 — ( ) .... : Ubeydullahi'bnu Abdillah şöyle dedi :

Dahhâku'bnu Kays, Nu'mânu'bnu Beşîr'e maktûb yazıb ona : Rasûlullah (S) cumua günü Cumua Sûresinden başka hangi sûreleri okudu? diye sordu. O da : **Hel etâkeyi** okurdu, diye cevâb verdi.

(١٧) باب ما يقرأ في يوم الجمعة

٦٤ — (٨٧٩) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُخَوَّلِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مُسْلِمٍ الْبَطِينِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ ، وَهَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ . وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ ، فِي صَلَاةِ الْجُمُعَةِ ، سُورَةَ الْجُمُعَةِ وَالْمُنَافِقِينَ .

(...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُخَوَّلٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . فِي الصَّلَاتَيْنِ كِلْتَيْهِمَا . كَمَا قَالَ سُفْيَانُ .

(17) CUMUA GÜNÜNDE OKUNAN SÛRELER BÂBI

64 — (879) .... : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) cumua günü sabah namaz (ının ilk rek'at) ında **Elif lâm mîm tenzîli** yani **es-Secde** Sûresini ve (ikinci rek'atında da) **Hel etâ ale'l-insâni hînu'n mine'd-dehri** Sûresini okurdu. Ve yine Peygamber (S) cumua namazında **Cumua** Sûresi ile **Munâfikûn** Sûresini okurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sufyân'dan bu isnad ile geçen hadîsin aynını rivâyet ettiler.

( ) .... : Burada da Şu'be, Muhavvelu'bnu Râşid'den bu isnad ile her iki namazda da her iki sûreyi okuduğunu, Sufyan'ın dediği gibi aynen rivâyet etti.

٦٥ — (٨٨٠) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ : الم تَنْزِيلُ ، وَهَلْ أَتَى .

65 — (880) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) cumua günü sabah namaz (ının ilk rek'at) ında : **Elim Lâm Mîm Tenzîli** ve (ikinci rek'atında da) **Hel etâyı** okur idi[30].

٦٦ — (...) حدثني أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الصُّبْحِ ، يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، بِالم تَنْزِيلُ ، فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى . وَفِي الثَّانِيَةِ : هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا .

66 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) cumua günü sabah namazının birinci rek'atında **Elif Lâm Mîm Tenzîli** ikinci rek'atında da **Hel etâ ale'l-insâni hînun min ed-dehri lem yekun şey'en mezkûran** sûrelerini okurdu.

(١٨) باب الصلاة بعد الجمعة

٦٧ — (٨٨١) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمُ الْجُمُعَةَ فَلْيُصَلِّ بَعْدَهَا أَرْبَعًا » .

(18) CUMUADAN SONRAKİ NAMAZ BÂBI

67 — (881) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Herhangi biriniz cumuayı (yani farzını) kıldığı zaman ondan sonra dört rek'at daha kılsın» buyurdu.

---

30. Bu iki sûrenin cumua günleri sabah namazına tahsîs buyurulmasındaki incelik belki de bu sûrelerde Âdem Aleyhisselâmın hılkati ile kıyamet bahislerini müştemil olmalarıdır.

Kûfe âlimleri herhangi sûreyi veya âyeti herhangi vakıt namazına tahsîs etmek, meselâ *Secde* sûresi ile *Hel etâyı* her cumua günü — sanki vâcib yahut başkasını okumak mekrûhmuş gibi — okumak mekrûhtur. Lâkin arasıra başka sûreler de okumak şartıyle bu iki sûreyi Rasûl'un fiiline ittibâ olsun diye cumua günleri teberrûken okumakda kerâhat yoktur, derler.

٦٨ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد . قالا : حدثنا عبد الله بن إدريس عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إذا صليتم بعد الجمعة فصلوا أربعا » (زاد عمرو في روايته : قال ابن إدريس : قال سهيل) فإن عجل بك شيء فصل ركعتين في المسجد ، وركعتين إذا رجعت » .

68 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Cumuadan sonra namaz kıldığınızda dört rek'at kılınız».
(Râvî Amr kendi rivâyetinde şunu ziyâde etti : İbnu İdrîs dedi ki : Suheyl dedi ki) «Eğer herhangi bir şey seni acele ettirirse o takdîrde mescidde iki rek'at kıl, yerine döndüğün zaman ise iki rek'at daha kıl».

٦٩ – (...) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا جرير . ح وحدثنا عمرو الناقد وأبو كريب . قالا : حدثنا وكيع عن سفيان . كلاهما عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « من كان منكم مصليا بعد الجمعة فليصل أربعا » . وليس في حديث جرير « منكم » .

69 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden her kim cumuadan sonra namaz kılacaksa dört rek'at kılsın». Râvîlerden Cerîr'in rivâyetinde «sizden» sözü yoktur.

٧٠ – (٨٨٢) وحدثنا يحيى بن يحيى ومحمد بن رمح . قالا : أخبرنا الليث . ح وحدثنا قتيبة . حدثنا ليث عن نافع ، عن عبد الله ؛ أنه كان ، إذا صلى الجمعة ، انصرف فسجد سجدتين في بيته . ثم قال : كان رسول الله ﷺ يصنع ذلك .

70 — (882) .... : Nâfi'den (şöyle demiştir) :
Abdullah (ibnu Umer R) cumuayı kıldığı zaman gider ve evinde iki rek'at daha namaz kılardı. Sonra da : Rasûlullah (S) böyle yapar idi, derdi.

٧١ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ؛ أنه وصف تطوع صلاة رسول الله ﷺ . قال : فكان لا يصلي بعد الجمعة حتى ينصرف . فيصلي ركعتين في بيته . قال يحيى : أظنني قرأت فيصلي أو ألبتة .

71 — ( ) .... : Nâfi'den (şöyle demiştir) :
Abdullah ibn Umer, Rasûlullah (S) ın nâfile namazlarını tavsîf etti

de şöyle dedi : Rasûlullah (S) cumua namazından sonra evine dönünceye kadar namaz kılmazdı. Muteakiben evinde iki rek'at kılardı.

Râvî Yahya : Mâlik'in huzurunda «fe yusallî (= muteakiben kılardı)» sözünü okuduğumu zannediyorum, yahut da yakînen biliyorum, dedi.

٧٢ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن نمير. قال زهير: حدثنا سفيان ابن عيينة. حدثنا عمرو عن الزهري، عن سالم، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ كان يصلي بعد الجمعة ركعتين.

72 — ( ) .... : Sâlim, babası Abdullah ibn Umer'den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) cumuadan sonra iki rek'at namaz kılardı.

٧٣ – (٨٨٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن ابن جريج. قال: أخبرني عمر ابن عطاء بن أبي الخوار؛ أن نافع بن جبير أرسله إلى السائب، ابن أخت نمر، يسأله عن شيء رآه منه معاوية في الصلاة. فقال: نعم. صليت معه الجمعة في المقصورة. فلما سلم الإمام قمت في مقامي. فصليت. فلما دخل أرسل إلي فقال: لا تعد لما فعلت. إذا صليت الجمعة فلا تصلها بصلاة حتى تكلم أو تخرج. فإن رسول الله ﷺ أمرنا بذلك. أن لا توصل صلاة بصلاة حتى نتكلم أو نخرج.

(...) وحدثنا هرون بن عبد الله. حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: أخبرني عمر ابن عطاء؛ أن نافع بن جبير أرسله إلى السائب بن يزيد، ابن أخت نمر. وساق الحديث بمثله. غير أنه قال: فلما سلم قمت في مقامي. ولم يذكر: الإمام.

73 — (883) .... : İbn Cureyc şöyle dedi :

Bana Amru'bnu Atâ ibn Ebî Huvâr haber verdi ki : Kendisini Nâfi ibn Cubeyr, «Nemir'in kız kardeşinin oğlu» demekle ma'ruf olan Sâibu'-bnu Yezîd'e (Allah ikisinden de râzıy olsun) yollamış ve Sâib'den namaz kılarken Muâviye'nin kendisinde gördüğü bir şeyin mâhiyetini soruyordu? Sâib şöyle dedi : Evet, maksûresi içinde Muâviye ile birlikte cumua namazını kıldım. İmâm selâm verince olduğum yerde hemen ayağa kalkıb sünnet namazı kılmağa başladım. (Muâviye) içeriye girince bana iletib şöyle dedi : Bir daha böyle yapmıyasın. Cumuayı kıldıktan sonra konuşmadıkca yahut başka tarafa gitmedikce ona başka bir namaz ulama.

Çünkü Rasûlullah (S) konuşmadan yahut yer değiştirmeden hiçbir namazı diğerine ulamamak için bize emretmiştir [31].

( ) .... : Buradaki râvîler de yine yukardaki isimlerden ayni hadîsi rivâyet ettiler. Ancak râvî : Selâm verince olduğum yerde ayağa kalktım, demiş, «imâm»ı zikretmemiştir.

---

31. Cumuadan sonraki nâfile hakkında fakîhler üç tâifeye ayrılmıştır :

a. Birinci tâifeye göre cumuadan selâm verince iki rek'at sünneti kılmak için eve dönmelidir. Umer, imrânu'bnu Husayn ve İmâm Nehaî'nin mezhebi budur. İmâm Mâlik evine dönmek vazîfesini yalnız imâma yükler. Cemâat sünneti mescidde kılabilir, der.

b. İkinci tâifeye göre cumua farzından sonra evvelâ iki, sonra dört rek'at kılınmalıdır. Bu, Ali, İbn Umer, Ebû Mûse'l-Eş'arî'den rivâyet edilmiş olub Atâ, Sevrî ve Ebû Yûsuf'un kavlidir. Ancak Ebû Yûsuf dört rek'atın evvel kılınmasını mustehab görür. İmâm Şâfiî ise cumuadan sonra tatavvu namazı nekadar çok kılınırsa hoşuma gider demiştir.

c. Üçüncü tâifeye gelince; arada selâm verilmeksizin dört rek'at kılınır, diyorlar. Bu, İbn Mes'ûd'dan rivâyet edilmiş olub Alkame ve Nehaî de buna kaildirler. Ebû Hanîfe ile İshâku'bnu Râhûye de bu görüştedirler.

بسم الله الرحمن الرحيم

٨ - كتاب صلاة العيدين

١ - (٨٨٤) وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد. جميعا عن عبد الرزاق. قال ابن رافع: حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني الحسن بن مسلم عن طاوس، عن ابن عباس. قال: شهدت صلاة الفطر مع نبي الله ﷺ وأبي بكر وعمر وعثمان. فكلهم يصليها قبل الخطبة. ثم يخطب. قال فنزل نبي الله ﷺ كأني أنظر إليه حين يجلس الرجال بيده. ثم أقبل يشقهم. حتى جاء النساء ومعه بلال. فقال: يا أيها النبي إذا جاءك المؤمنات يبايعنك على أن لا يشركن بالله شيئا [٦٠/الممتحنة/الآية ١٢] فتلا هذه الآية حتى فرغ منها. ثم قال، حين فرغ منها «أنتن على ذلك؟» فقالت امرأة واحدة، لم يجبه غيرها منهن: نعم. يا نبي الله! لا يدرى حينئذ من هي. قال «فتصدقن» فبسط بلال ثوبه. ثم قال: هلم! فدى لكن أبي وأمي! فجعلن يلقين الفتخ والخواتم في ثوب بلال.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

8 — KİTÂBU SALÂTİ'L-ÎYDEYN

(İki bayram namazı kitabı)

1 — (884) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Allah'ın Peygamber'i (S) ile Ebû Bekr, Umer ve Usman ile birlikte **fıtır** (bayramı) namazında hâzır bulundum. Bunların hepsi de namazı hutbeden evvel kıldırır sonra da hutbeyi okurdu. Allah'ın Peygamber'i (S) hutbeden sonra (minberden) aşağıya indi (cemâat dağılmadan bilhassa kadınlar çekilmeden erkeklerin çıkmaması için) eliyle oturun diye

işaret edib erkekleri oturturkenki hâli şu anda dahi gözümün önündedir. Sonra erkeklerin saflarını yara yara kadınların safflarına kadar gitti. Bilâl de beraberinde idi. Peygamber: **«Ey Peygamber! Mu'min kadınlar — Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zinâ etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasından bir iftira düzüb getirmemeleri, herhangi bir iyilik hususunda sana âsî olmamaları şartıyle — sana bey'atlaşmaya geldikleri zaman bey'atlarını kabul et. Onlar için mağfiret isteği ver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok rahmet eyleyicidir»** (Mumtahıne: 12) âyetini okuyub bitirdi. Âyetin okumasını bitirdikten sonra:

— Sizler bu bîat (türkcede bey'at) üzere sâbit misiniz? diye sordu. İçlerinden kim olduğu râvîce bilinmiyen yalnız bir kadın (ki kadınlar içinde ondan başkası Peygamber'e cevab vermedi):

— Evet, yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah:

— Mâdem ki öyledir sadaka verin, buyurdu. Bilâl elbisesini yayıb:

— Babam, anam size fedâ olsun! Haydi gelin atın, dedi. Onlar da halkalarını, yüzüklerini Bilâl'in elbisesi içine atmaya başladılar.

٢ — (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءَ . قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: أَشْهَدُ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَصَلَّى قَبْلَ الْخُطْبَةِ . قَالَ ثُمَّ خَطَبَ . فَرَأَىٰ أَنَّهُ لَمْ يُسْمِعِ النِّسَاءَ . فَأَتَاهُنَّ . فَذَكَّرَهُنَّ . وَوَعَظَهُنَّ . وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ . وَبِلَالٌ قَائِلٌ بِثَوْبِهِ . فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْخَاتَمَ وَالْخُرْصَ وَالشَّيْءَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

2 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle der:

Rasûlullah (S) üzerine şehâdet ederim ki o namazı hutbeden önce kıldı. Sonra hutbe okudu. Muteakiben kadınlara işittiremediğini düşünüb onların yanına geldi. Onları tezkîr etti, onlara öğüt verdi ve sadaka vermelerini emretti. Bilâl da elbisesini açmış, vermelerini işâret etmekte idi. Kadın (tâifesi) yüzük, halka (ve kıymetli her) şeyi atmaya başladı.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Eyyûb'dan, bu isnad ile aynî hadîsi rivâyet ettiler.

٣ – (٨٨٥) وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم ومحمد بن رافع . قال ابن رافع : حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني عطاء عن جابر بن عبد الله . قال : سمعته يقول : إن النبي ﷺ قام يوم الفطر ، فصلى . فبدأ بالصلاة قبل الخطبة . ثم خطب الناس . فلما فرغ نبي الله ﷺ نزل . وأتى النساء . فذكرهن . وهو يتوكأ على يد بلال . وبلال باسط ثوبه . يلقين النساء صدقة .

قلت لعطاء : زكاة يوم الفطر ؟ قال : لا . ولكن صدقة يتصدقن بها حينئذ . تلقي المرأة فتخها . ويلقين ويلقين .

قلت لعطاء : أحقا على الإمام الآن أن يأتي النساء حين يفرغ فيذكرهن ؟ قال : إي . لعمري ! إن ذلك لحق عليهم . وما لهم لا يفعلون ذلك ؟

3 — (885) .... : Câbir İbn Abdillah (R) şöyle diyordu :

Fıtır (bayramı) günü Peygamber (S) ayağa kalkıb namaz kıldırdı. Şöyle ki : Hutbeden önce namazdan işe başladı. Sonra halka hutbe îrâd buyurdu. Allah'ın Peygamber'i hutbeyi bitirince indi ve kadınların yanına geldi. Bilâl'in eline dayanarak kadınlara va'z ve tezkîrde bulundu. Bilâl elbisesini açmıştı. Kadınlar sadakalarını atıb duruyorlardı. (Seneddeki râvî İbn Curecy :) Atâ ibn Ebî Rebâh'a :

— Kadınların bu verdikleri Ramazan Bayramı zekatı mı idi? diye sordum. O da :

— Hayır, lâkin o vakıt verdikleri bir sadaka idi. Kadın (tâifesi) yüzüklerini atıyor ve atıyordu, dedi. (Yine İbn Cureyc:) Atâ'ya :

— Bu gün de imâmın, hutbeyi bitirince kadınlar tarafına gidib onlara va'z ve tezkîrde bulunmasını, üzerine vâcib görüyor musun? diye sordum. Atâ :

— Evet. Ömrüme yemîn ederim ki bu, onlar üzerinde bir haktır. Bunu yapmamakla bilmem ki ellerine ne geçer? cevâbını verdi.

٤ – (...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . حدثنا أبي . حدثنا عبد الملك بن أبي سليمان عن عطاء ، عن جابر بن عبد الله . قال : شهدت مع رسول الله ﷺ الصلاة يوم العيد . فبدأ بالصلاة قبل الخطبة . بغير أذان ولا إقامة . ثم قام متوكئا على بلال . فأمر بتقوى الله . وحث على طاعته . ووعظ الناس . وذكرهم . ثم مضى . حتى أتى النساء . فوعظهن وذكرهن . فقال « تصدقن . فإن أكثركن حطب جهنم » فقامت امرأة من سطة النساء . سفعاء الخدين . فقالت : لم ؟ يا رسول الله !

قَالَ «لِأَنَّكُنَّ تُكْثِرْنَ الشَّكَاةَ . وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيرَ» قَالَ : فَجَعَلْنَ يَتَصَدَّقْنَ مِنْ حُلِيِّهِنَّ . يُلْقِينَ فِي ثَوْبِ بِلَالٍ مِنْ أَقْرِطَتِهِنَّ وَخَوَاتِمِهِنَّ .

4 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Bayram günü Rasûlullah (S) ile birlikte namazda hâzır bulundum. Hutbeden önce ezânsız ve ikametsiz olarak namaza başladı. Sonra Bilâl'e dayanarak ayak üstü durub Allah'a karşı takvâ üzere bulunulmasını emir, Allah Teâlâ'ya itâata teşvîk ederek halka va'z ve tezkîrde bulundu. Sonra yürüdü. Kadınların bulunduğu tarafa gelince onlara da va'z ve tezkîrde bulundu. Onlara :

— Sadaka verin. Zira siz kadınların çoğu cehennem kütüğüdür, buyurdu. Kadınların en hayırlılarından ve yanakları kırmızımtırak olan biri[1] ayağa kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Niçin? diye sordu. Rasûlullah :

— Çünkü siz hâlinizden çokca şikâyet eder, kocalarınızın ni'metine karşı küfrânda bulunursunuz, cevabını verdi.

Râvî der ki : Bunun üzerine kadınlar kendi zîynet eşyalarını tasadduk etmeye başladılar. Bilâl'in elbisesi içine küpelerini ve yüzüklerini atıyorlardı.

٥ — (٨٨٦) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَا : لَمْ يَكُنْ يُؤَذَّنُ يَوْمَ الْفِطْرِ وَلَا يَوْمَ الْأَضْحَى . ثُمَّ سَأَلْتُهُ بَعْدَ حِينٍ عَنْ ذَلِكَ ؟ فَأَخْبَرَنِي . قَالَ : أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ ؛ أَنْ لَا أَذَانَ لِلصَّلَاةِ يَوْمَ الْفِطْرِ . حِينَ يَخْرُجُ الْإِمَامُ وَلَا بَعْدَ مَا يَخْرُجُ . وَلَا إِقَامَةَ . وَلَا نِدَاءَ . وَلَا شَيْءَ . لَا نِدَاءَ يَوْمَئِذٍ وَلَا إِقَامَةَ .

5 — (886) Bana Muhammedu'bnu Râfi' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize İbnu Cureyc haber verdi. Bana Atâ, İbn Abbâs ile Cerîr ibn Abdillah'dan şunu haber verdi : Onlar : Ne fıtır bayramı günü, ne de kurban bayramı günü ezân okunması yoktur, dediler.

(İbn Cureyc der ki:) Sonra bir müddet geçince Atâdan ayni meseleyi sordum. Bana haber verib dedi ki : Bana Cabîr ibn Abdillah el-Ensârî

1. Bu kadının ismi Muslim'de zikredilmiyorsa da İbn Hacer'in kuvvetli tahmînine göre *Hatîbetu'n-nisâ* (kadınların hatîbesi) diye tanınan Esmâ Bintu Yezîd ibn Seken el-Ensâriyye olmak gerektir. Zira Taberânî ile Beyhakîdeki rivâyetinde bu kadın ayni kıssayı naklederken kendisinin orada hâzır olduğunu söylüyor ve: Rasûlullah'a karşı cür'etlice idim ve yâ Rasûlallah! Niçin? diye nidâ ettim, diyor.

Esmâ Bintu Yezîd (Allah ikisinden de râzı olsun) Yermuk muharebesinde çadırının direği ile dokuz düşman tepelemiş şecâat sâhibi bir kadın idi.

şöyle haber verdi : Fıtır bayramı günü ne imâm namaza çıkarken, ne de çıktıkdan sonra namaz için, ne ezân vardır, ne ikamet, ne de nidâ, ne de hiçbir şey. O gün ne nidâ vardır, ne ikamet.

٦ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عطاء؛ أن ابن عباس أرسل إلى ابن الزبير أول ما بويع له؛ أنه لم يكن يؤذن للصلاة يوم الفطر. فلا تؤذن لها. قال فلم يؤذن لها ابن الزبير يومه. وأرسل إليه مع ذلك: إنما الخطبة بعد الصلاة. وإن ذلك قد كان يفعل. قال: فصلى ابن الزبير قبل الخطبة.

6 — ( ) .... : İbn Cureyc şöyle haber verdi : Atâ bana haber verdi ki : İbn Abbâs, Abdullah ibn Zubeyr'e bîat olunduğu ilk zamanlarda : «Fıtır bayramı günü bayram namazı için ezân okunmak yoktur. Binaenaleyh sen de o günün namazı için ezân okutma» diye haber yolladı. İbnu Zubeyr de kendi gününde (zamanında) o namaz için ezân okutmadı. İbnu Abbâs, İbn Zubeyr'e bu haberle beraber : «Hutbe de behemehal namazdan sonra okunur, bu bayram namazı işi muhakkak sûrette böyle yapılır olmuştu» diye de haber gönderdi. İbnu Zubeyr de bayram namazını hutbeden önce kıldırdı.

٧ – (٨٨٧) وحدثنا يحيى بن يحيى وحسن بن الربيع وقتيبة بن سعيد وأبو بكر بن أبي شيبة (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا أبو الأحوص) عن سماك، عن جابر بن سمرة؛ قال: صليت مع رسول الله ﷺ العيدين. غير مرة ولا مرتين. بغير أذان ولا إقامة.

7 — (887) .... : Câbiru'bnu Semure (R) şöyle dedi :

Ben her iki bayramı Rasûlullah (S) ile birlikte bir iki kere denmiyecek kadar müteaddid defalar ezânsız ve ikametsiz olarak kıldım.

٨ – (٨٨٨) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبدة بن سليمان وأبو أسامة عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ وأبا بكر وعمر، كانوا يصلون العيدين قبل الخطبة.

8 — (888) .... : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) ile Ebû Bekr ve Umer, bunların hepsi de iki bayram namazını hutbeden önce kıldırırlardı [2].

---

2. Bu hadîslerden kat'î olarak şu meseleler sâbit oluyor :
   a. Bayram namazlarının hutbeden evvel olduğu.
   b. Bayram namazı için ezânın meşrû' olmadığını, ancak *«es-salâtu câmiatun»*

٩ – (٨٨٩) حدّثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ دَاوُدَ ابْنِ قَيْسٍ، عَنْ عِيَاضِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ يَوْمَ الأَضْحَى وَيَوْمَ الْفِطْرِ. فَيَبْدَأُ بِالصَّلَاةِ. فَإِذَا صَلَّى صَلَاتَهُ وَسَلَّمَ، قَامَ فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ، وَهُمْ جُلُوسٌ فِي مُصَلَّاهُمْ. فَإِنْ كَانَ لَهُ حَاجَةٌ بِبَعْثٍ، ذَكَرَهُ لِلنَّاسِ. أَوْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ بِغَيْرِ ذَٰلِكَ، أَمَرَهُمْ بِهَا. وَكَانَ يَقُولُ «تَصَدَّقُوا تَصَدَّقُوا تَصَدَّقُوا» وَكَانَ أَكْثَرَ مَنْ يَتَصَدَّقُ النِّسَاءُ. ثُمَّ يَنْصَرِفُ. فَلَمْ يَزَلْ كَذَٰلِكَ حَتَّى كَانَ مَرْوَانُ بْنُ الْحَكَمِ. فَخَرَجْتُ مُخَاصِرًا مَرْوَانَ. حَتَّى أَتَيْنَا الْمُصَلَّى. فَإِذَا كَثِيرُ بْنُ الصَّلْتِ قَدْ بَنَى مِنْبَرًا مِنْ طِينٍ وَلَبِنٍ. فَإِذَا مَرْوَانُ يُنَازِعُنِي يَدَهُ. كَأَنَّهُ يَجُرُّنِي نَحْوَ الْمِنْبَرِ. وَأَنَا أَجُرُّهُ نَحْوَ الصَّلَاةِ. فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَٰلِكَ مِنْهُ قُلْتُ: أَيْنَ الِابْتِدَاءُ بِالصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: لَا. يَا أَبَا سَعِيدٍ! قَدْ تُرِكَ مَا تَعْلَمُ. قُلْتُ: كَلَّا. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَا تَأْتُونَ بِخَيْرٍ مِمَّا أَعْلَمُ (ثَلَاثَ مِرَارٍ ثُمَّ انْصَرَفَ).

9 — (889) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) kurban bayramı ile fıtır bayramı günlerinde musallâya çıkardı. Orada evvela namaza başlardı. Namazı kıldırıb selâm verince cemâat namaz kıldıkları yerlerinde otururlarken ayağa kalkar ve insanlara karşı dönerdi. Şayet kendisinin bir mufreze göndermek ihtiyacı olursa bunu insanlara zikreder, yahut kendisinin bundan başka bir şeye ihtiyacı olursa kendilerine bununla emreyler idi. Hutbesinde : «Sadaka verin, sadaka verin, sadaka verin» buyururdu. En çok sadaka veren de kadınlar olurdu. Ondan sonra (musallâdan) avdet ederdi. Nâs (sünnete muvâfık olarak) hep böyle namazı hutbeden evvel yapıp dururlarken nihayet Mervânu'bnu'l-Hakem (Medîne emîri) oldu. Ben Mervân ile yanyana yürüyerek çıktım, musallâya kadar geldik. Musallâya vardığımızda bir de baktım ki orada Kesîru'bnu's-Salt çamur ile kerpiçten bir minber bina ettirmiş. Birde baktım ki Mervân'ın eli benim elimle çekişiyor. Sanki o beni minbere, ben de onu namaza çekiyorduk. O hâlini görünce: İşe namazdan başlamak keyfiyeti nerde kaldı? dedim. Mervân :

---

yahut *«helummû ile's-salâti»* gibi bir lafızla halka bayram namazı vaktının i'lânının câiz olduğu.

c. Bayram namazından evvel hiçbir nâfile namaz kılınmadığı.

d. Bayram namazı için namazgâha giderken binekli gitmekte be's yoksa da Peygamber yaya olarak gittiğinden, yürüyerek gitmenin mustehablığı.

e. Kadınların, gençlerin ve çocukların bayramlarda namazgâha çıkmaları, imâmın hutbe ve irşâdlarını dinleyib istifade etmeleri, İslâm şeâirinin öğretici faâliyetlerini bizzat görmeleri, konuşmaların kadınlar tarafından işidilmemesi gibi hallerde îcâb ettikce onlar için ayrıca konuşma ve hitâbeler yapılması.

f. Kadınların da bu toplantılarda gerektiğinde söz alıb konuşabildikleri ve meseleleri sorub öğrendikleri veya daha ziyade tafsîlât istedikleri.

— Hayır, böyle değil yâ Ebâ Saîd! Senin o bildiğin terk olundu, dedi. Ben de cevâben :

— Hiç de öyle değil. Nefsim yedinde bulunan Allah'a yemîn ederim ki benim bildiğimden daha hayırlısını yapamazsınız, dedim. (Ebû Saîd bunu üç defa söyledikten sonra dönüb gitmiştir).

(١) باب ذكر إباحة خروج النساء في العيدين إلى المصلى وشهود الخطبة، مفارقات للرجال

١٠ – (٨٩٠) حدثني أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد. حدثنا أيوب عن محمد، عن أم عطية. قالت: أمرنا (تعني النبي ﷺ) أن نخرج، في العيدين، العواتق وذوات الخدور. وأمر الحيض أن يعتزلن مصلى المسلمين.

(1) BAYRAM NAMAZLARINDA KADINLARIN DA MUSALLÂYA ÇIKMALARI VE ERKEKLERDEN AYRILMIŞ OLARAK HUTBEDE HÂZIR BULUNMALARININ MUBAHLIĞINI ZİKİR BÂBI

10 — (890) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) bize her iki bayramda da henüz kocaya gitmemiş tâze kızları, perde ehli hanımları musallâya çıkarmamızı emretti. Hayızlı kadınlara da muslimanların namaz kılacakları yerden biraz uzakca durmalarını emretti.

١١ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن عاصم الأحول، عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية. قالت: كنا نؤمر بالخروج في العيدين. والمخبأة والبكر. قالت: الحيض يخرجن فيكن خلف الناس. يكبرن مع الناس.

11 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Her iki bayramda da örtülü hanımlar ve bâkire kızlarla beraber musallâya çıkmakla emr olunurduk. Hayızlılar da çıkar, cemâatın arka tarafında bulunurlar ve insanlarla birlikte tekbîr getirirlerdi.

١٢ – (...) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا عيسى بن يونس. حدثنا هشام عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية. قالت: أمرنا رسول الله ﷺ، أن نخرجهن في الفطر والأضحى. العواتق والحيض وذوات الخدور. فأما الحيض فيعتزلن الصلاة ويشهدن الخير ودعوة المسلمين. قلت: يا رسول الله! إحدانا لا يكون لها جلباب. قال «لتلبسها أختها من جلبابها».

12 — ( ) .... : Bize Hişâm, Hafsa Bintu Sîrîn'den, o da Ummu Atiyye (R) den tahdîs etti. Ummu Atiyye dedi ki : Rasûlullah (S) Ramazan ve Kurban bayramı günlerinde henüz evlenmemiş kızları, hayızlı genç kadınları, perde ehli hanımları hep musallâya çıkarmamızı bize emretti. Hayızlı kadınlara gelince : Onlar namazdan uzakca durur, hayırda ve muslimanların duâlarında hâzır bulunurlar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Herhangi birimizin cilbâbı (yani örtünecek çarşaf vesâiresi) bulunmuyor! dedim.

— (Dîn) kardeşi kendi cilbâblarından birini ona (âriyeten) giydirsin, buyurdu [3].

(٢) باب ترك الصلاة قبل العيد وبعدها في المصلى

١٣ — (٨٨٤) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن عدي، عن سعيد ابن جبير، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ خرج يوم أضحى أو فطر. فصلى ركعتين. لم يصل قبلها ولا بعدها. ثم أتى النساء ومعه بلال. فأمرهن بالصدقة. فجعلت المرأة تلقي خرصها وتلقي سخابها.

(...) وحدثنيه عمرو الناقد. حدثنا ابن إدريس. ح وحدثني أبو بكر بن نافع ومحمد بن بشار. جميعا عن غندر. كلاهما عن شعبة، بهذا الإسناد، نحوه.

(2) BAYRAM NAMAZINDAN ÖNCE VE SONRA MUSALLÂDA BAŞKA NAMAZ KILINMADIĞI BÂBI

13 — (884) .... : İbnu Abbâs (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) kurban bayramı veya fıtır bayramı günü (musallâya) çıktı ve orada yalnız iki rek'at kıldırıb ondan evvel de sonra da hiçbir

3. Buhârîde bu hadîs daha tafsillidir : Muhammedu'bnu Sîrîn'in kız kardeşi Hafsa Bintu Sîrîn şöyle diyor :

Biz tâzelerimizi bayramlarda namazgâha çıkmaktan men ederdik. Basra'ya bir kadın gelib Benû Halefe kasrına indi. (Bu kasr, *Talhatu't-Talahât* demekle ma'rûf olan Talhatu'bnu Abdillah ibn Halef Huzâî'nin kasri idi). O kadın, kız kardeşinin — ki kocası Peygamber'le birlikte on iki ğazvede bulunmuş, kendisi de bizzat altısına iştirak etmiş idi — «Biz yaralılara ilâc yapar, hastalara bakardık» dediğini rivâyet ettikden sonra dedi ki; hemşîrem, Peygamber'e : Birimizin cilbâbı olmazsa namazgâha çıkmasında be's var mı? diye sormuş. Rasûlullah : «Arkadaşı kendi cilbâblardan birini ona giydirsin de hayır meclisinde ve muslimanların duâsında hazır bulunsun» buyurmuştur.

(Hafsa Bintu Sîrîn der ki :) Ummu Atiyye buraya geldiğinde : Bunu Peygamber'den sen işittin mi? diye sordum. Dedi ki : Ona babam fedâ olsun. Evet işittim. Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Tâzelerle, perde ehli hanımlar ve hayızlı kadınlar çıkıb hayır meclislerinde ve mu'minlerin duâsında hâzır bulunsunlar. Yalnız hayızlı kadınlar namazgâhdan uzakta dursunlar.» Biri — ki Hafsa Bintu Sîrîn'dir — : Hayızlılar da mı? diye sordu. Ummu Atiyye cevaben : Bunlar Arafat'da fulân, fulân yerlerde hâzır bulunmuyorlar mı? dedi. (*Buhârî : Hayz, şuhûdu'l-hâid el-ıydeyn...*).

namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu halde kadınların yanına geldi, onlara sadaka vermeyi emretti. Bunun üzerine artık kimi kadın halkasını, kimi de gerdanlığını atmağa başladı[4].

( )· .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'beden bu isnad ile bu hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٣) ـ باب ما يقرأ به في صلاة العيدين

١٤ ـ (٨٩١) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن ضمرة بن سعيد المازني ، عن عبيد الله بن عبد الله ؛ أن عمر بن الخطاب سأل أبا واقد الليثي : ما كان يقرأ به رسول الله ﷺ في الأضحى والفطر ؟ فقال : كان يقرأ فيهما بق ، والقرآن المجيد ، واقتربت الساعة وانشق القمر .

(3) BAYRAM NAMAZLARINDA OKUNAN SÛRELER BÂBI

14 — (891) .... : Umeru'bnu'l-Hattâb, Ebû Vâkıd el-Leysîye: Rasûlullah (S) kurban ve Ramazan bayram namazlarında neyi okurdu? diye sordu. Ebû Vâkıd: Rasûlullah bu iki bayramda **Kaf ve'l-Kur'âni'l-Mecîd** ile **va'ktarabeti's-sâatu ve'n-şakka'l-kameru** sûrelerini okur idi, dedi[5].

---

4. Buhârîdeki İbnu Abbâs rivâyeti şöyledir:

ان النبي صلعم صلى يوم الفطر ركعتين لم يصل قبلها ولا بعدها ثم أتى النساء ومعه بلال . فأمرهن بالصدقة . فجعلن يلقين : تلقى المرأة خرصها وسخابها

= Nebiy (S) Ramazan bayramı günü yalnız iki rek'at kıldırıb ondan evvel de sonra da hiçbir namaz kılmadı. Sonra yanında Bilâl olduğu halde kadınların bulunduğu tarafa geldi. Onlara sadaka vermeyi emretti. Kadınlar artık halka mı, gerdanlık mı, ellerinde her ne varsa Bilâl'ın eteği içine atmaya başladılar. Kimi kadın halkasını, kimi de gerdanlığını atmaya başladı (*Buhârî: Iyd, el-hutbe ba'de'l-ıyd*).

5. Bayram namazlarının iki rek'at olduğu Peygamber devrinden bugüne kadar bütün muslimanların amelî icmâsı ile sâbit olduğu gibi bu bâblarda geçen hadîsler ve bayram namazı tekbîrleri ile Peygamber'in bayram namazlarında okuduğu sûreler ile de sâbittir.

Bayram namazlarındaki tekbîr sayısına gelince: Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin *Sünen* kitablarında bu tekbîrlerin adedlerini bildiren çeşitli hadîsler vardır. İmâmlar ihram tekbîrinde tamâmıyle ittifak ettikden sonra onu takîb eden zâid tekbîrlerin adedinde ve kırâatten evvel veya sonra olmaları keyfiyetinden — gelen rivâyetlere istinaden — ayrı ayrı görüşlere sâhibdirler. Ebû Hanîfe'ye göre her iki rek'at da üçerdir. Mâlik ile Ahmed ibn Hanbel'e göre ise birinci rek'atda altı, ikincide beştir. Şâfiîye göre ise birincide yedi, ikincide beştir. Yine Şâfiîye göre iki tekbîr arasında zikretmek mustehabdır. Ebû Hanîfe ile Mâlike göre tekbîrlerin sıra ile arka arkaya olması evlâdır. Mâlik ile Şâfiîye göre her iki rek'atda tekbîr kırâattan evvel okunur. Ebû Hanîfe ise İbn Mes'ûd rivâyetine tutunarak birinci rek'atde tekbîrleri kırâatten evvel ikinci rek'atde ise kırâatı öne geçirerek tekbîrleri geri bırakır. Ahmed ibn Hanbel'in her iki mezhebe uygun kavilleri vardır. Tekbîr alınırken eller kalkar. Bunda hemen hemen ittifak vardır. İmâm Muhammed de: Bayram namazları tekbîrlerinde rivâyetlerden hangisi ile amel edilirse güzel olur, demiştir.

١٥ — (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا أبو عامر العقدي. حدثنا فليح عن ضمرة بن سعيد، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن أبي واقد الليثي؛ قال: سألني عمر بن الخطاب: عما قرأ به رسول الله ﷺ في يوم العيد؟ فقلت: باقتربت الساعة، وق والقرآن المجيد.

15 — ( ) .... : Ebû Vâkıd Leysi (R) şöyle dedi:
Umeru'bnu'l-Hattâb bana Rasûlullah (S) ın bayram gününde okuduğu sureleri sordu? Ben de: **İktarabeti's-Sâatu** ile **Kaf ve'l-Kur'ani'l-Mecîd** sûrelerini okurdu, dedim.

(٤) باب الرخصة في اللعب، الذي لا معصية فيه، في أيام العيد

١٦ — (٨٩٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة عن هشام، عن أبيه، عن عائشة؛ قالت: دخل علي أبو بكر وعندي جاريتان من جواري الأنصار. تغنيان بما تقاولت به الأنصار، يوم بعاث. قالت: وليستا بمغنيتين. فقال أبو بكر: أبمزمور الشيطان في بيت رسول الله ﷺ؟ وذلك في يوم عيد. فقال رسول الله ﷺ «يا أبا بكر! إن لكل قوم عيدا. وهذا عيدنا».

(...) وحدثناه يحيى بن يحيى وأبو كريب. جميعا عن أبي معاوية عن هشام، بهذا الإسناد. وفيه: جاريتان تلعبان بدف.

(4) BAYRAM GÜNLERİNDE, İÇİNDE MA'SİYET BULUNMAYAN OYUN VE EYLENCELERE RUHSAT BÂBI

16 — (892) .... : Âişe (R) şöyle dedi:
Bir defa yanımda Ensâr kızlarından iki kız varken Ebû Bekr yanıma girdi. O kızlar **Buâs** gününde Ensârın yekdiğeri hakkında söyledikleri şiirleri teganni ediyorlardı. Bu iki kız tegannîyi san'at ve âdet edinmiş kızlar da değil idiler. Ebû Bekr: Rasûlullah (S) ın evinde şeytan muzmûru mu? diyerek beni azarladı. Bu bir bayram günü idi. Rasûlullah (S): «Yâ Ebâ Bekr! Her kavmin bir bayramı vardır, bu da bizim bayramımızdır» buyurdu [6].

---

6. Bu hadîsden köle olmasa bile şarkı söyliyen kızın sesini dinlemenin câiz olduğu istidlâl olundu. Çünkü Hz. Peygamber Ebû Bekr'e karşı tegannînin dinlenmesini red etmedi. Bil'akis Ebû Bekr'in red etmesini red etti... (*el-Lü'lüü ve'l-Mercân... I,* 193).
Sonra düğün, nikâh gibi sebeblerle de çalgı ve eğlenti meş'ru hatta luzumludur.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Muâviye'den, o da Hişâm'dan bu isnadla rivâyet etti. Bu hadîsde : Def ile oynıyan iki kız şeklindedir.

١٧ – (...) حدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو؛ أن ابن شهاب
حدثه عن عروة، عن عائشة؛ أن أبا بكر دخل عليها. وعندها جاريتان في أيام منى. تغنيان
وتضربان. ورسول الله ﷺ مسجى بثوبه. فانتهرهما أبو بكر. فكشف رسول الله ﷺ عنه.
وقال «دعهما يا أبا بكر! فإنها أيام عيد» وقالت: رأيت رسول الله ﷺ يسترني بردائه وأنا أنظر
إلى الحبشة، وهم يلعبون. وأنا جارية. فاقدروا قدر الجارية العربة الحديثة السن.

17 — ( ) .... : Urve, Âişe'den şöyle tahdîs etmiştir : Mina günlerinde (yani kurban bayramının ilk üç gününün birinde) Âişe'nin yanında şarkı söyliyen ve (def) çalan iki kız varken yanına Ebû Bekr girdi. O sırada Rasûlullah (S) da elbisesine bürünmüştü. Ebû Bekr o iki kızı azarladı. Bunun üzerine Rasûlullah yüzünü açıb : «Yâ Ebâ Bekr! Onlara ilişme. Bu günler bayram günleridir» buyurdu. Âişe dedi ki : Habeş'liler oyun oynarlarken ben de onları seyrediyordum. Bu halde iken Rasûlullah'ın kendi örtüsüyle beni setr ettiğini gördüm. O zaman ben henüz bir kız çocuğu idim. Oyunu seven küçük yaşta bir çocuğun artık neler yapabileceğini varın kıyas edin!

١٨ – (...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عروة
ابن الزبير. قال: قالت عائشة: والله! لقد رأيت رسول الله ﷺ يقوم على باب حجرتي. والحبشة
يلعبون بحرابهم. في مسجد رسول الله ﷺ. يسترني بردائه. لكي أنظر إلى لعبهم. ثم يقوم من أجلي.
حتى أكون أنا التي أنصرف. فاقدروا قدر الجارية الحديثة السن، حريصة على اللهو.

18 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Yemin ederim ki bir gün Rasûlullah (S) ı hücremin kapısı önünde ayakta dururken (şu halde) görmüşümdür : Habeş'liler, Rasûlullah'ın mescidinde harbeleriyle oynuyorlardı. Benim, onların oyunlarını görebilmem için Rasûlullah kendi ridâsıyle beni örtüyordu. Sonra benden dolayı ayakta dururdu, tâ ibtida savuşan ben oluncaya kadar. Eylenceye

---

Bu luzumu Rasûlullah göstermiştir : Âişe, bir kızı Ensâr'dan bir kimse ile evlendirmişti. Peygamber : «Yâ Âişe! Hani sizin def çalan ve şiir söyliyen şarkıcınız yok mu? Ensâr'ın böyle eğlence (ve oyun) hoşuna gider» buyurdu (*Buhârî: Nikâh, en-nisvetu'l-lâti yuhdîne'l-mer'ete ilâ zevcihâ*).

(ve oyuna) düşkün küçük yaşlı bir kız çocuğunun artık neler yapabileceğini varın siz kıyas edin!

١٩ – (...) حدثني هارون بن سعيد الأيلي ويونس بن عبد الأعلى (واللفظ لهارون) قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرنا عمرو؛ أن محمد بن عبد الرحمن حدثه عن عروة، عن عائشة. قالت: دخل رسول الله ﷺ وعندي جاريتان تغنيان بغناء بعاث. فاضطجع على الفراش. وحوّل وجهه. فدخل أبو بكر فانتهرني. وقال: مزمار الشيطان عند رسول الله ﷺ؟ فأقبل عليه رسول الله ﷺ. فقال «دعهما» فلما غفل(٢) غمزتهما فخرجتا. وكان يوم عيد يلعب السودان بالدرق والحراب. فإما سألت رسول الله ﷺ. وإما قال «تشتهين تنظرين؟» فقلت: نعم. فأقامني وراءه. خدي على خده. وهو يقول «دونكم يا بني أرفدة» حتى إذا مللت قال «حسبك؟» قلت: نعم. قال «فاذهبي».

19 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

(Bir defa kurban bayramı günlerinde) Rasûlullah (S) yanıma girdi. Benim yanımda da Buâs ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. Yatağına uzanıb yüzünü çevirdi. Derken Ebû Bekr girdi. (Bu ne hal?) Rasûlullahın yanında şeytan mizmarı mı? diyerek beni azarlardı. Bunun üzerine Rasûlullah ona dönüb : «Onlara ilişme» buyurdu. (Babamın zihni başka bir şeyle) meşgul olunca kızlara işâret ettim, onlar da çıktılar [7].

Yine bir bayram günü idi ki (o gün) siyâhîler kalkan, mızrak oyunu oynuyorlardı. Ya ben Rasûlullahdan bakmaya izin istedim (de muvâfakat etti), yahut o kendiliğinden «bakmak istiyor musun?» dedi. Evet, dedim. Bunun üzerine beni arkasından yanağım yanağına değecek şekilde ayak üstü durdurub Habeş'lilere : «Haydin (devam edin), ey Erfide oğulları!» buyurdu [8]. Nihayet seyretmekten usandığımda : «Artık yeter mi?» diye sordu. Evet, dedim. «Öyle ise git» buyurdu.

٢٠ – (...) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا جرير عن هشام، عن أبيه، عن عائشة. قالت: جاء حبش يزفنون في يوم عيد في المسجد. فدعاني النبي ﷺ. فوضعت رأسي على منكبه. فجعلت

---

7. Peygamber'in izni olduğu halde Âişe'nin kızları dışarıya çıkarması, babasına olan hürmetinin kemâlinden dolayıdır.
8. «*Benû Erfide*» Habeş kavminin lakabıdır. Bazıları büyük dedelerinin ismidir, derler. Bir takımlarına göre Habeşlilerin raks eden soyuna denirmiş.

أَنْظُرُ إِلَى لَعِبِهِمْ . حَتَّى كُنْتُ أَنَا الَّتِي أَنْصَرِفُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهِمْ .

(...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ .
حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرَا : فِي الْمَسْجِدِ .

20 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Bir takım Habeş'liler gelib bir bayram günü mescidde (harbe ve kalkanlarıyla gösteriler yaparken raks eder gibi) oynuyorlardı. Peygamber (S) beni çağırdı. Başımı onun omuzuna dayadım. Bu vaziyette onların (harb) oyununa bakmaya başladım. Tâ onlara bakmakdan ilk vazgeçen ben oluncaya kadar.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Hişâm'dan bu isnadla ayni hadîsi rivayet ettiler. Fakat bunlar : «Mescidde» sözünü zikretmediler.

٢١ — (...) وحدّثني إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَعُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ
أَبِي عَاصِمٍ (وَاللَّفْظُ لِعُقْبَةَ) قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ
ابْنُ عُمَيْرٍ . أَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ ، لِلَّعَّابِينَ : وَدِدْتُ أَنِّي أَرَاهُمْ . قَالَتْ : فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .
وَقُمْتُ عَلَى الْبَابِ أَنْظُرُ بَيْنَ أُذُنَيْهِ وَعَاتِقِهِ . وَهُمْ يَلْعَبُونَ فِي الْمَسْجِدِ .
قَالَ عَطَاءٌ : فُرْسٌ أَوْ حَبَشٌ . قَالَ : وَقَالَ لِي ابْنُ عَتِيقٍ : بَلْ حَبَشٌ .

21 — ( ) .... : Âişe (R) haber verib şöyle dedi :

Oynayanlardan ötürü ben onları görmek istiyorum, deyince Rasûlullah (S) ayağa kalkıb kapıda durdu[9]. Ben de kalktım. Onlar mescidde oynarlarken ben Rasûlullah'ın iki kulağı ile omuzu arasında seyrediyordum.

Atâ : Kendine rivâyet edenin bunlar İran'lı mı, yoksa Habeşli mi? dediğinde şek etti. Amma diğer râvî İbnu Atîk (yani İbnu Numeyr) e gelince o, bunların Habeş olduklarını kesin olarak söyledi.

---

9. Nesâî'nin sahîh isnadla rivâyet ettiği hadîsinde : Habeş'liler mescide girib oyun oynadılar. Peygamber bana : « ياحميراء تحبين إن تنظرى اليهم ؟ فقلت نعم » = Yâ Humeyrâ! Onları seyretmek ister misin? diye sordu. Ben de evet, dedim» şeklindedir.

Humeyrâ, Hz. Âişe'ye Peygamber tarafından tevcîh edilmiş lakab olmak üzere meşhûrdur. Ancak İbn Hacer Askalânî : Bu hadîsden başka sahîh olan hadîslerin hiç birinde Humeyrâ lafzının zikredildiğine rast gelmedim, diyor.

٢٢ – (٨٩٣) وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرنا. وقال ابن رافع: حدثنا عبد الرزاق) . أخبرنا معمر عن الزهري ، عن ابن المسيب ، عن أبي هريرة . قال : بينما الحبشة يلعبون عند رسول الله ﷺ بحرابهم . إذ دخل عمر بن الخطاب . فأهوى إلى الحصباء يحصبهم بها . فقال له رسول الله ﷺ « دعهم . يا عمر ! » .

22 — (893) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Habeş'liler Rasûlullah (S) ın yanında harbeleriyle oyunlar yaptıkları bir sırada Umeru'bnu'l-Hattâb çıkageldi. Hemen oynıyanları taşlamak için çakıl taşlarına uzandı. Bunun üzerine Rasûlullah Umere : «Onları serbest bırak, yâ Umer!» buyurdu [10].

---

10. Ebû Bekr Peygamber'in evinde şarkı söyliyen kızları tekdîr ettiği gibi Umer de mescidde Habeş'lilerin oynamalarını nehyetmek istemiştir. İkisi de bu konuda Peygamberin izni olduğundan habersiz olarak «münkerden nehiy» niyetiyle men'e kalkışmış olmaları muhtemildir. Yahut da Umer'in nehyi, bayram günlerinde ve Mekke Hareminde silâh taşımanın yasak olduğunu bildiğinden de olabilir. Peygamber'in izni ise o husustaki umûmî nehiyden istisnâî bir durum ifâde eder. Çünkü Habeş'liler mızrak ve kalkanlarını güzel kullanmakta temrîn sâhibi oldukları gibi kimseye zarar vermekten de uzak bulunuyorlardı. Bayram gibi bir sevinc gününde silâhlarını, eylenmek ve eylendirmek için mescidde kullanmaları, Peygamber'in izniyle mubâh, belki de mendûb olmuştur. Bu nehyin bir istisnası da bayram günlerinde imâma bir sütre olmak üzere namaz yerine bir harbe götürülmesinin sünnet olmasıdır.

بسم الله الرحمن الرحيم

٩ - كتاب صلاة الاستسقاء

١ - (٨٩٤) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر ؛ أنه سمع عباد بن تميم يقول : سمعت عبد الله بن زيد المازني يقول : خرج رسول الله ﷺ إلى المصلى فاستسقى . وحول رداءه حين استقبل القبلة .

RAHMÂN RAHÎM OLAN ALLAH'IN İSMİYLE

9 — KİTÂBU SALATİ'L-İSTİSKA

(Yağmur duâsı namazı kitabı)

1 — (894) .... : Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî (R) der ki: Rasûlullah (S) musallâya çıkıb **İstiska** (yağmur duâsı) yaptı. Kıbleye döndüğü sırada ridâsını tahvîl etti.

٢ - (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا سفيان بن عيينة عن عبد الله بن أبي بكر ، عن عباد ابن تميم ، عن عمه . قال : خرج النبي ﷺ إلى المصلى . فاستسقى واستقبل القبلة . وقلب رداءه . وصلى ركعتين .

2 — ( ) .... : Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) musallâya çıkıb istiska yaptı. Kıbleye döndü, ridâsını tahvîl etti ve iki rek'at namaz kıldırdı [1].

---

1. Ebû Dâvûd'un *Süneni* ile İbnu Hıbbân'ın *Sahîh*'inde Âişeden bu hadîsle ilgili şu bilgiler rivâyet edilmiştir:

Halk, Rasûlullah'a kuraklıktan şikâyet etmişler. Bunun üzerine minberin musallâya götürülüb orada kurulmasını emr ve muayyen bir günde oraya çıkmayı va'd bu-

٣ - (...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ تَمِيمٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ إِلَى الْمُصَلَّى يَسْتَسْقِي . وَأَنَّهُ لَمَّا أَرَادَ أَنْ يَدْعُوَ ، اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ، وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ .

3 — ( ) .... : Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) istiska etmek üzere musallâya çıktı. Duâ yapmak isteyince kıbleye döndü ve ridâsını tahvîl etti.

٤ - (...) وحدّثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عَبَّادُ بْنُ تَمِيمٍ الْمَازِنِيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَمَّهُ ، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَقُولُ : خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا يَسْتَسْقِي . فَجَعَلَ إِلَى النَّاسِ ظَهْرَهُ . يَدْعُو اللهَ . وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ . وَحَوَّلَ رِدَاءَهُ . ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ .

4 — ( ) .... : İbn Şihâb dedi ki :

Bana Abbâdu'bnu Temîm el-Mâzinî haber verdi. Kendisi Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden biri olan amcasından işitmiştir. Amcası Abdullah ibn Zeyd şöyle der : Rasûlullah (S) bir gün yağmur duâsı yapmak için (musallâya) çıktı, derken arkasını insanlara dönüb Allah'a duâ etmek üzere kıbleye yöneldi ve ridâsını tahvîl etti, sonra da iki rek'at namaz kıldırdı [2].

---

yurmuşlardır. Kararlaştırılan günde de gün doğarken dışarıya çıkıb minbere oturmuşlar. *Dört Sünen* ile Ahmed'in *Müsned*'inde rivâyet olunan İbn Abbâs hadîsine göre de Peygamber (S) o gün îtinâsız giyinmiş olarak kemâl-i tevâzu ve tadarru' hâliyle dışarıya çıkmış ve musallâya gelince minbere çıkmışlar...

Ridâsını tahvîl etme tabîat hâdisesinin tahvîlini derinden arzu ederek mütevâzilik ifâdesi ve Hâlıka karşı nihâî bir tezellül ızhârıdır. Bu ayni zamanda bir nevi tefe'üldür : Yâ Rab! Bizim hâl ve kıyâfetimiz şimdi nasıl değişti ise, içinde bulunduğumuz darlık, kıtlık ve sıkıntı hâli de öylece değişsin, gibi bir ma'nâ ifâde eder.

2. Ahmed Naim Bey'in *yağmur duâsı* münâsebetiyle yazdığı haşiye — bazı tertîb değişikliği ve ilâvelerle — şöyledir :

İnsanların Allah'a itâatlı iyi ahlâklı, yahut âsî ve günahkâr olmalarıyle muttarit kanûnlar çerçevesinde cereyan eden, değiştirilmeleri beşer kudreti dâhilinde olmıyan bolluk, kuraklık gibi tabîat hâdiseleri arasında ne münâsebet var? diyenler olabilir. Lâkin bütün bu hâdiselerin, ittiratların Halık Taâlâ'nın irâdesiyle, «*kün*» emriyle var olduklarını tasdîk edenlere göre bu münâsebeti bulmakta zorluk yoktur. Çünkü, Halık'ın irâde ve kudretini tahdîd edecek hiçbir kayıd mutasavver değildir. Dilediğini, dilediği şeye bağlı olarak îcâd eder ve îcâd ettiği hâdiselerin nevilerini olduğu gibi kısa aklımızla da ihâta etmeye imkân bulunmaz. Fezânın mahdûd bir cüz'ünde ve mahdûd bir zaman içinde müşâhade ettiğimiz hâdiselerin ittiradı, âlemi tedbîr eden kanunların ezelen böylece muttarit olagelmiş olduğuna ve ebeden ittiradına halel gelmiyeceğine delâlet etmez. Zaten âlemi tedbîr için va'z edilmiş olan tabiî ve gayri tabiî bütün ka-

(١) باب رفع اليدين بالدعاء في الاستسقاء

٥ — (٨٩٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا يحيى بن أبي بكير عن شعبة ، عن ثابت ، عن أنس . قال : رأيت رسول الله ﷺ يرفع يديه في الدعاء . حتى يرى بياض إبطيه .

(1) YAĞMUR İSTEMEDE DUÂ YAPARKEN ELLERİ KALDIRMA BÂBI

---

5 — (895) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ı duâda elleri koltuklarının beyazlığı görününceye kadar kaldırırken gördüm.

٧ — (...) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا ابن أبي عدي وعبد الأعلى عن سعيد ، عن قتادة ، عن أنس ؛ أن نبي الله ﷺ كان لا يرفع يديه في شيء من دعائه إلا في الاستسقاء . حتى يرى بياض إبطيه . غير أن عبد الأعلى قال : يرى بياض إبطه أو بياض إبطيه .

(...) وحدثنا ابن المثنى . حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن أبي عروبة ، عن قتادة ؛ أن أنس بن مالك حدثهم عن النبي ﷺ ، نحوه .

---

nunlar noksansız olarak tarafımızdan bilinmiş de değildir. Hak Teâlâ : وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون « : *Ben cinn ve insi ancak bana ibâdet etsinler diye yarattım»* (Zâriyât : 56) âyetiyle bize muazzam bir hılkat hikmeti ilmi bahşetmiştir. Bu ilimle artık külfetsizce anlarız ki nihayetsiz ilahî kudrete zâtlarıyla şâhid olan cemâd, nebât ve hayvan mertebelerinin üstünde olarak — zâtıyla olduğu gibi — aklı, idrâki, ilmi, iymânı, kudreti, irâdesi, konuşması ile şâhid olan insan nev'i de vardır. Yaratılmış olduğu hedefin tahakkuku için kendisine bunca büyük ni'metler ihsan buyurulan insan nev'i — külfet nimete göre olacağından — Halik'ına ibâdet, emirlerine itâat ve nehiylerinden çekinmek vazîfesini de üzerine almıştır :

« انا عرضنا الامانة على السموات والارض والجبال فابين ان يحملنها فحملها الانسان .

: *Biz emâneti göklere, yere, dağlara kabul etsinler diye arzettik. Lâkin bunların hepsi o emâneti yüklenmekten çekindiler, taşıyamayız diye korktular da onu üzerine alan insan oldu..»* (el-Ahzâb : 72) âyeti bu sırrı ifâde ediyor. Nekadar zalûm ve cehûl olursa olsun insanın mükevvenât silsilesi içindeki mevkii çok büyüktür. O en büyük ilâhî ma'rifete namzettir. Semâvât ve arz içinde olanların insanlara musahhar olmasındaki hikmet işte budur. İnsan, bu demek olunca ümmetleri irşâd ve te'dîb için bazı kereler, hârikulâde olaylar zuhûru yahut hârıkı âdete mahal kalmaksızın kevnî hâdiselerin arzularımıza — merhameten — muvâfık veya âcil menfaatımıza — cezâen — muhâlif olarak cereyânı keyfiyeti de ilâhî kanunların câri sünnetlerindendir. Bunda aklen uzak görülecek bir cihet yokdur. Allah'ın, birçok ümmetleri te'dîbinde tabîat hâdiselerini kullanması da ilâhî bir sünnettir. O hâdiselerin tabiî olarak cereyan etmiş olması onları

7 — ( ) * .... : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Allah'ın Peygamber'i (S) hiçbir duâsında ellerini yukarıya kaldırmazdı, yalnız yağmur duâsı müstesnâ. Bunda ellerini koltuk altlarının beyazlığı görününceye kadar kaldırırdı. Şukadar ki râvî Abdu'l-A'lâ : Koltuğunun beyazı yahut koltuklarının beyazı görününceye kadar demiştir [3].

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in kendilerine Peygamber'den bu hadîs tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

---

müdebbirin o gayelere sevk ve idare etmesine mâni' teşkîl etmez. Zarûrî ve değişmez sûretinde görünen kanunlar hakîkatte « فعال لما يريد : *Ne dilerse hakkîle yapandır»* (el-Burûc: 16) ve « ان ربك فعال لما يريد » (Hûd: 107) olan Allah'ın îcâbiyle böyle görülmüştür.

Binaenaleyh arasıra yapılan istiskalarda günah ve isyanlarımızdan tevbe ve istiğfarımız, niyazımız, arzumuz tahakkuk etmese de yine Allah'a karşı fakîrlik ve acz ikrarı vardır ki o da yaratılış gayesine göre hareket ve kemal gayesine doğru bir adım yaklaşmaktır.

İstiskanın ferdler ve topluluk üzerinde terbiyevî, ahlâkî, dînî, hukûkî ve ictimâî birtakım islah edici ve uyarıcı te'sîrleri vardır. Çünkü yağmur duâsından evvel dargınlar barışacak, ferden veya toplu olarak işlenen haksızlıklara bir daha dönmemek üzere tevbe edilecek, hürriyetsizlere hürriyet verilecek, sadakalar dağıtılacak yani can, mal ve ırz gibi kullara âid hukûkdan dolayı halallaşmalar yapılacaktır. Çünkü Allah Teala : « يا قوم استغفروا ربكم ثم توبوا اليه يرسل السماء عليكم مدرارا » : *Ey benim kavmim! Rabbınızdan mağfiret dileyiniz, sonra ona tevbe ediniz ki üzerinize yağmuru bol bol yağdırsın»* (Hûd: 52, Nûh: 11) buyurur.

İstiska (yağmur duâsı), netice itibarıyle Halık'a duâ etmektir. Halık'a duâ ise bütün nevileriyle Halık'a ibâdettir. Zaten Allah :

ادعوني استجب لكم ان الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين

: *Bana duâ ediniz ki dileğinizi vereyim. Duâ ile olsun bana ibâdet etmekten yüksünenler sonra zelîl ve hakîr olarak cehenneme girecekler»* (Mu'min: 60) buyuruyor. Kezâ « من يجيب المضطر اذا دعاه : *Muztar kalanın duâ ve istirham ettiğinde imdada yetişen ondan başka kimdir ki?»* (neml: 62) buyuruyor. Mü'min elbette maddî, manevî sıkıntılarında, muztar kaldığı hallerde yegâne niyaz mercii Halıkına yalvaracak, duâ edecek bütün derd ve ihtiyaclarını ancak ve yalnız ona arzeyleyib ondan istiyecektir. Bu sebeblerden dolayı İstiska meşrû olduğu gibi dîne ve akla aykırılığı da asla vârid değildir (*Tecrîd Ter.* III, 340-348).

* Bu hadîs Muslim'in usûlüne göre rutbeten müteâkıp hadîsden sonra olduğu için rakamlardaki takdim tehir meydana gelmiştir.

3. Duâ ederken elleri gök yüzüne doğru açmak, Rabbımıza karşı bir tezellül ve iftikâr ma'nâsını ifâde ettiğinden duâ âdâbındandır. Bir de bazı âlimlerin kavlince, duâda elleri kaldırmakla beraber eğer bir belânın giderilmesi niyâzında bulunuyorsa ellerinin arkasını, lehte bir şey taleb ediliyorsa avuçlarının içini semâya yöneltmek sünnettir.

Duâ âdâbından biri de sonunda elleri yüzüne sürmektir. Bu hususlarla ilgili hadîsler ve delîller *Sünen* kitablarında mevcudtur.

Rasûlullah'ın yağmur duâsından başka münâsebetlerle de duâ ederken ellerini semâya doğru açtığı hakkında Buhârî, Muslim ve diğer *Sahîh* ve *Sünen* kitablarında birçok rivâyetler vardır. Enes'in bu metindeki haberi, ya ellerin ziyade — ve meselâ yüz ve baş hizasına kadar — kaldırılması yağmur duâsına mahsus olduğunu ifâde etmek maksadıyla vâki olmuştur; yahut da kendisi yağmur duâsından başka vakıtta Peygamber'in ellerini kaldırdığını tesâdüf etmemiştir.

٦ — (٨٩٦) وحدثنا عبد بن حميد . حدثنا الحسن بن موسى . حدثنا حماد بن سلمة عن ثابت ، عن أنس بن مالك ؛ أن النبي ﷺ استسقى . فأشار بظهر كفيه إلى السماء .

6 — (896) .... : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) :
Peygamber (S) yağmur duâsı yaptı da ellerinin arkasıyla semâya işâret etti.

(٢) باب الدعاء في الاستسقاء

٨ — (٨٩٧) وحدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر (قال يحيى : أخبرنا . وقال الآخرون : حدثنا إسماعيل بن جعفر) عن شريك بن أبي نمر ، عن أنس بن مالك ؛ أن رجلا دخل المسجد يوم جمعة . من باب كان نحو دار القضاء . ورسول الله ﷺ قائم يخطب . فاستقبل رسول الله ﷺ قائما . ثم قال: يا رسول الله ! هلكت الأموال وانقطعت السبل . فادع الله يغثنا . قال : فرفع رسول الله ﷺ يديه . ثم قال « اللهم ! أغثنا . اللهم ! أغثنا . اللهم ! أغثنا » . قال أنس : ولا والله ! ما نرى في السماء من سحاب ولا قزعة . وما بيننا وبين سلع من بيت ولا دار . قال فطلعت من ورائه سحابة مثل الترس . فلما توسطت السماء انتشرت . ثم أمطرت . قال: فلا والله ! ما رأينا الشمس سبتا . قال : ثم دخل رجل من ذلك الباب في الجمعة المقبلة . ورسول الله ﷺ قائم يخطب . فاستقبله قائما . فقال: يا رسول الله ! هلكت الأموال وانقطعت السبل . فادع الله يمسكها عنا . قال : فرفع رسول الله ﷺ يديه . ثم قال « اللهم ! حولنا ولا علينا . اللهم ! على الآكام والظراب ، وبطون الأودية ، ومنابت الشجر » فانقلعت . وخرجنا نمشي في الشمس .
قال شريك : فسألت أنس بن مالك : أهو الرجل الأول ؟ قال : لا أدري .

(2) İSTİSKADA DUÂ BÂBI

8 — (897) .... : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demiştir) :
Bir cumua günü Rasûlullah (S) ayakta hutbe îrâd ederken **Dâru'l-Kazâ** [4] tarafında vaktiyle mevcud olan kapıdan bir kimse mescide girdi

4. *Dâru'l-Kadâ* dedikleri bu bina Hz. Umer'in borçlarını ödemek için satılan evi idi. Kendisi yaralanarak âhirete göçeceği sırada zimmetinde kalan *altmış sekiz bin dirhem* borcun edâsı için bu evin satılmasını, borcunu kapamadığı takdirde Adiyy oğullarına mürâcaat edilmesini, yine etmediği takdirde Kureyş'den yardım istenmesini oğlu Abdul-

ve Rasûlullah'ın karşısında dikildi. Sonra : Yâ Rasûlallah! Mallar (hayvanlar) helâk oldu. Yollar kapandı. Allah Teâlâ'ya duâ et de imdadımıza yetişsin, dedi. Rasûlullah hemen ellerini kaldırdı, sonra şöyle duâ etti : ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. ALLÂHUMME! EĞİSNÂ. = Yâ Allah! Bize yağmur ver. Yâ Allah! Bize yağmur ver. Yâ Allah! Bize yağmur ver. (Yahut : Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab! Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab! Bizim imdadımıza yetiş yâ Rab!).

Enes der ki : Vallâhi o sırada biz gökyüzünde ne kalın ne ince bulut, hiç hiçbirşey görmüyorduk. Bizim ile **Seli** dağı arasında o zaman ev, bina hiçbirşey yoktu. Derken Rasûlullah'ın ardından kalkan şeklinde bir bulut parçası çıkageldi. Semânın ortasına varınca yayıldı, sonra yağmur yağmıya başladı. Güneşin yüzünü vallâhi bir hafta göremedik. Sonra obir cumua günü yine Rasûlullah ayakta hutbe îrâd ederken ayni kapıdan biri girib Peygamber'in karşısında ayakta durdu : Yâ Rasulallah! Mallar helâk oldu, yollar kesildi. Allâh'a duâ et de artık bu yağmurları bizden dindirsin, dedi.

Enes der ki : Bunun üzerine Rasûlullah ellerini kaldırdı ve : «ALLÂHUMME! HAVLENÂ VE LÂ ALEYNÂ... = Yâ Allâh! Etrafımıza, üzerimize deyil. Yâ Allâh! Tepelere, bayırlara, dere içlerine ve otlaklara (yağdır)» diye duâ etti. Bunun üzerine hemen yağmur kesildi. Biz namazdan çıktığımızda güneşte yürüdük [5].

Hadîsi Enes'den rivâyet eden Şerîk ibn Abdillah dedi ki : İkinci hafta gelen adam evvelki hafta gelen zât mıydı? diye Enes'den sordum. Bilmiyorum, dedi.

---

lah ile kızı Ummu'l-Mu'minîn Hafsa'ya vasiyyet etmişti. Bu ev yirmi sekiz bin dirheme satılmıştır. İlk zamanlar bu eve «Dâru kadâi deyni Umer» yani Umer'in borcunu ödeyen ev denirken, git gide kısaltılarak yalnız *Dâru'l-Kadâ* denilmeye başlanmıştı. Bu evi Muâviye ibn Ebî Sufyân satın aldı. Bilâhare Medîne üzerine emîr iken Mervân ibn Hakem'e geçti. «Dâru'l-Kadâ»yı «Dâru'l-İmâre» ile tefsîr edenler bu mülk intikaline bakmışlar demek oluyor. Diğer rivâyete göre *Dâru'l-Kadâ*, Abdurrahman ibn Avf'ın evi imiş. Şûrâ geceleri oraya kapanıb halk ile temas etmeksizin hükmünü vermiş olduğu için «Dâru'l-Kadâ» ismi verilmiştir. Bu rivâyete göre evi, Muâviye ibn Ebî Sufyan'a Abdurrahman'ın oğulları satmıştır. Bir aralık hükumetin resmî kayıd dîvânları ile *Beytu'l-Mâl* orada muhâfaza edilirdi. Sonradan Seffâh'ın gününde istimlâk edilerek mescidin avlusuna katıldı. (Nevevî de Kadı İyâd'den böyle rivâyet edib siyer ve tarih âlimlerinin nakli budur, dedi.).

5. Bir hafta evvel susuzluktan dolayı sığırlar, davarlar helâk oldu diye şikâyet edilirken bu sefer de suyun bolluğundan ayni şikâyet arzolunuyor. Bundan zararın def'i için edilen duânın tevekkül'e aykırı olmadığı ma'nâsı çıkar.

Bu hadîsden cumua namazını kılarken ayrıca bir de *İstiska* namazı kılmaya hâcet olmadığı, yağmur duâsının cumua hutbesi içindeki duâya idhâl edilebileceği anlaşıldığı gibi elbiseyi ters çevirmek ve kıbleye dönmenin de istiska duâsında şart olmadığı anlaşılıyor. Kezâ bu hadîs istiskanın namazsız olarak yalnız duâ ve istiğfârdan ibaret olduğuna kail olub cemâatla namazın sünnet olduğuna kail olmayan İmâm Ebû Hanîfe'ye de huccet olabilir.

٩ – (...) وحدثنا داود بن رشيد. حدثنا الوليد بن مسلم عن الأوزاعي. حدثني إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة عن أنس بن مالك. قال: أصابت الناس سنة على عهد رسول الله ﷺ. فبينا رسول الله ﷺ يخطب الناس على المنبر يوم الجمعة. إذ قام أعرابي فقال: يا رسول الله! هلك المال وجاع العيال. وساق الحديث بمعناه. وفيه قال «اللهم! حوالينا ولا علينا» قال: فما يشير بيده إلى ناحية إلا تفرجت. حتى رأيت المدينة في مثل الجوبة. وسال وادي قناة شهرا. ولم يجيء أحد من ناحية إلا أخبر بجود.

9 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında halka bir kıtlık yılı isâbet etti. Bir cumua günü Rasûlullah minber üzerinde halka hutbe îrâd ederken bedevînin biri ayağa kalkıb : Yâ Rasûlallah! Mal helâk oldu, iyâl de aç kaldı, (Allâh'a bizim için duâ et.. dedi). Râvî hadîsin tamâmını yukarıki gibi sevk etti. Bu hadîsde : «ALLÂHUMME! HAVÂLEYNÂ VE LÂ ALEYNÂ = Yâ Allah! Etrafımıza (yağdır), üzerimize değil» demiştir. Râvî der ki : Bunu söylerken de eliyle hangi tarafa işâret ettiyse orası muhakkak açıldı da nihayet Medîne'nin üstünü açık bir alan gibi gördüm. Kanât **Vâdîsi** bir ay mütemadiyen aktı ve herhangi cihetten kim geldiyse bol bol yağmur yağdığını haber verdi.

١٠ – (...) وحدثني عبد الأعلى بن حماد ومحمد بن أبي بكر المقدمي. قالا: حدثنا معتمر. حدثنا عبيد الله عن ثابت البناني، عن أنس بن مالك. قال: كان النبي ﷺ يخطب يوم الجمعة. فقام إليه الناس فصاحوا. وقالوا: يا نبي الله! قحط المطر، واحمر الشجر، وهلكت البهائم. وساق الحديث. وفيه من رواية عبد الأعلى: فتقشعت عن المدينة. فجعلت تمطر حواليها. وما تمطر بالمدينة قطرة. فنظرت إلى المدينة وإنها لفي مثل الإكليل.

10 — ( ) .... : Enes İbn Mâlik (R) dedi ki :

Cumua günü Peygamber (S) hutbe îrâd ediyordu. Halk ona doğru ayağa kalkıb bağırdılar : Ey Allah'ın Peygamber'i! Yağmur kıtaldı, ağaçlar kurudu, hayvanlar mahvoldu, dediler. Râvî hadîsin bütününü böylece sevk etti. Bu hadîsin Abdu'l-A'lâ rivâyetinde : Derken Medîne'nin üstü sıyrıldı. Bulutlar Medîne'nin etrafına damlarken, Medîne'ye bir katra olsun düşmüyordu. Medîne'ye baktım, o hotoza sarılmış bir baş gibi idi, sözleri vardır.

١١ – (...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا أبو أسامة عن سليمان بن المغيرة، عن ثابت، عن أنس، بنحوه. وزاد: فألف الله بين السحاب. ومكثنا حتى رأيت الرجل الشديد تهمه نفسه أن يأتي أهله.

11 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Enes'den yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler. Burada şu sözler ziyade olmuştur : Allah bulutların arasını birleştiriverdi. Biz bekledik, o derece ki kuvvetli olan kimseye bile âilesinin yanına dönmek bir dert oluyordu.

١٢ – (...) وحدثنا هرون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. حدثني أسامة؛ أن حفص ابن عبيد الله بن أنس بن مالك حدثه؛ أنه سمع أنس بن مالك يقول: جاء أعرابي إلى رسول الله ﷺ يوم الجمعة، وهو على المنبر. واقتص الحديث. وزاد: فرأيت السحاب يتمزق كأنه الملاء حين تطوى.

12 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in : Cumua günü Rasûlullah (S) a kendisi minber üzerinde iken bir a'rabî geldi, dediğini hadîsin sonuna kadar anlattılar. Burada şu fazladır : Gördüm ki bulutlar, kadın örtülerinin (rüzgârdan) dürülürkenki halleri gibi sür'atle yırtılıb açılıvorlardı.

١٣ – (٨٩٨) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا جعفر بن سليمان عن ثابت البناني، عن أنس. قال: قال أنس: أصابنا ونحن مع رسول الله ﷺ مطر. قال: فحسر رسول الله ﷺ ثوبه. حتى أصابه من المطر. فقلنا: يا رسول الله! لم صنعت هذا؟ قال «لأنه حديث عهد بربه تعالى».

13 — (898) .... : Enes (R) şöyle dedi :

Bir defa biz Rasûlullah (S) ile beraber iken yağmura tutulduk. Rasûlullah ridâsını çıkardı, vucûduna yağmur değdi. Yâ Rasûlallah! Bunu niçin yaptın? dediğimizde : «Bu rahmet, Rabbı Teâlâ'nın henüz yeni yarattığı bir rahmettir, onun için» cevabını verdi.

(٣) باب التعوذ عند رؤية الريح والغيم، والفرح بالمطر

١٤ – (٨٩٩) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا سليمان (يعني ابن بلال) عن جعفر (وهو ابن محمد) عن عطاء بن أبي رباح؛ أنه سمع عائشة زوج النبي ﷺ تقول: كان رسول الله ﷺ إذا كان يوم الريح والغيم، عرف ذلك في وجهه، وأقبل وأدبر. فإذا مطرت، سر به، وذهب عنه ذلك. قالت عائشة: فسألته. فقال «إني خشيت أن يكون عذابا سلط على أمتي». ويقول، إذا رأى المطر «رحمة».

(3) RÜZGÂR VE BULUT GÖRÜLMESİNDE ALLÂH'A SIĞINMA, YAĞMURDA İSE FERAHLANMA BÂBI

14 — (899) .... : Atâu'bnu Ebî Rebâh, Peygamber'in zevcesi Âişe'den işitmiştir. Âişe şöyle diyordu : Hava rüzgârlı ve bulutlu olduğu vakıt Rasûlullah (S) ın yüzünde bundan dolayı (nâhoşluk eseri derhal) belli olurdu. İşte o hâlinde bir yerde karar edemeyib gidip gelmeye başlardı. Yağmur başladı mı açılır ve o hal kendisinden giderdi. Âişe der ki : Bu endîşenin sebebini kendisinden sorduğumda : «Ummetime musallat olmuş bir azâb olmasından korktum» buyurdu. Yağmuru görünce de : «Bu rahmettir» buyururlardı.

١٥ – (...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. قال: سمعت ابن جريج يحدثنا عن عطاء ابن أبي رباح، عن عائشة، زوج النبي ﷺ؛ أنها قالت: كان النبي ﷺ إذا عصفت الريح قال «اللهم! إني أسألك خيرها، وخير ما فيها، وخير ما أرسلت به. وأعوذ بك من شرها، وشر ما فيها، وشر ما أرسلت به» قالت: وإذا تخيلت السماء، تغير لونه، وخرج ودخل، وأقبل وأدبر. فإذا مطرت سري عنه. فعرفت ذلك في وجهه. قالت عائشة: فسألته. فقال «لعله، يا عائشة! كما قال قوم عاد: فلما رأوه عارضا مستقبل أوديتهم قالوا هذا عارض ممطرنا» [٤٦/الأحقاف/الآية ٢٤].

15 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) rüzgâr (fırtına hâlinde) şiddetle estiği zaman şöyle duâ ederdi : «Yâ Allâh! Şu rüzgârın hayrını ve hangi hizmet ile gönderilmiş ise o hizmetin hayrını senden dilerim. Şerrinden ve gönderilmiş olduğu hizmetin şerrinden sana sığınırım». Âişe der ki : Gökyüzü bulutlandığı zaman Peygamber'in (yüzünün) rengi değişir, bir kararda duramayıb kâh içeri girer, kâh dışarı çıkar, kâh ona karşı durur, kâh geri dö-

nerdi. Yağmur yağınca da Rasûlullah'dan bu endîşe zâil olurdu. Ben bunu onun çehresinden tanırdım. Ben bu endîşenin sebebini kendisinden sordum :

— Yâ Âişe! Belki bu bulutlar Âd Kavminin dediği gibi (bir azâb) olur, (ki Kur'ânda şöyle hikâye olunmuştur) :

«Artık vaktaki onu vâdîlerine doğru gelen bir bulut hâlinde görmüşlerdi. Dediler ki : Bu, bize yağmur verici bir buluttur. Hayır, bu, çarçabuk gelmesini istediğiniz şeydir. Bir rüzgârdır ki onda elem verici bir azâb vardır» (el-Ahkaf : 24).

١٦ — (...) وحدثني هارون بن معروف . حدثنا ابن وهب عن عمرو بن الحارث . ح وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرنا عمرو بن الحارث ؛ أن أبا النضر حدثه عن سليمان ابن يسار ، عن عائشة ، زوج النبي ﷺ ؛ أنها قالت : ما رأيت رسول الله ﷺ مستجمعا ضاحكا . حتى أرى منه لهواته . إنما كان يتبسم . قالت : وكان إذا رأى غيما أو ريحا ، عرف ذلك في وجهه . فقالت : يا رسول الله ! أرى الناس ، إذا رأوا الغيم ، فرحوا . رجاء أن يكون فيه المطر . وأراك إذا رأيته ، عرفت في وجهك الكراهية ؟ قالت فقال « يا عائشة ! ما يؤمنني أن يكون فيه عذاب . قد عذب قوم بالريح . وقد رأى قوم العذاب فقالوا : هذا عارض ممطرنا » .

16 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın küçük dilini görünceye kadar ağzını açarak güldüğünü görmedim. O, yalnız gülümser idi. Rasûlullah (yağmur yüklü siyah) bir bulut yahut bir fırtına olduğu zaman çehresinde bundan dolayı bir endîşe belli olurdu. Kendisine :

— Yâ Rasûlallah! Herkes (gökyüzünde) bulut görünce onda yağmur bulunduğunu umarak ferahlanır. Halbuki ben, böyle bir şey gördüğünüz zaman yüzünüzde endîşe âsârı, hoşnutsuzluk hissediyorum, dedim. Buyurdu ki :

— Yâ Âişe! O (kara) bulutta sarsar rüzgârı ile azâb olunan bir kavmin azâbı bulunmasından nasıl emîn olabilirim? Bir kavm (kendilerine mukadder olan) azâbı görmüşlerdi de : **«Bu ufukta beliren, bize yağmur yağdıracak bir buluttur»** (el-Ahkaf : 24) demişlerdi.

(٤) باب في ريح الصبا والدبور

١٧ — (٩٠٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا غندر عن شعبة . ح وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن الحكم ، عن مجاهد ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ ؛ أنه قال « نصرت بالصبا وأهلكت عاد بالدبور » .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . قالا : حدثنا أبو معاوية . ح وحدثنا عبد الله ابن عمر بن محمد بن أبان الجعفي . حدثنا عبدة (يعني ابن سليمان) . كلاهما عن الأعمش ، عن مسعود ابن مالك ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ ، بمثله .

(4) SABÂ VE DEBÛR RÜZGÂRLARI HAKKINDA BÂB

17 — (900) .... : İbn Abbâs (R) dan :

Peygamber (S) : «Ben Sabâ (rüzgârı) ile mansûr oldum. Âd Kavmi ise **Debûr** (yani batı rüzgârı) ile helâk edildiler» buyurdu [6].

( ) .... : Bu iki tarîk râvîleri de A'meşden, o da Mes'ûd ibn Mâlik'den, o da Saîd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den ayni hadîsin benzerini rivâyet etti.

---

6. *Sabâ*, doğudan esen rüzgârın ismidir ki gündoğusu denir. Ona mukabil cihetten yani batıdan esen rüzgârın adı *Debûr*dur. Şimâlden esen rüzgâra —şının fethiyle— *Şemâl*, onun mukabili olan kıble rüzgârına da —cîmin fethiyle— *Cenûb* denir.

Sabâ, sıcak ve kuru; *Debûr*, serin ve nemlidir. *Cenûb*, sıcak nemli; *Şemâl* de, serin kurudur demişlerdir.

Muslim'in bir rivâyetine göre cennet ehline esecek rüzgâr Şemâldır.

Bu dört cihetin aralarından esen rüzgârların da ayrı ayrı isimleri ve özellikleri vardır.

Kur'ânda bazı kavimlerin rüzgâr ile helâk edildiği haber verilmiştir :

« فارسلنا عليهم ريحا وجنودا لم تروها : *...Biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik»* (el-Ahzâb: 9).

فارسلنا عليهم ريحا صرصرا في ايام نحسات لنذيقهم عذاب الخزى في الحياة الدنيا ولعذاب الآخرة اخزى وهم لا ينصرون «

: *Bundan dolayı biz de, dünya hayatında zillet azabını kendilerine tattırmamız için uğursuz uğursuz günlerde üzerlerine çok gürültülü bir bora gönderdik. Âhiret azâbı elbet daha horlayıcıdır. Onlara yardım da olunmaz»* (Fussilet: 16).

« انا ارسلنا عليهم ريحا صرصرا في يوم نحس مستمر : *Çünkü biz uğursuz sürekli bir günde onların üstüne çok gürültülü bir fırtına gönderdik»* (el-Kamer: 19).

بسم الله الرحمن الرحيم

١٠ – كتاب الكسوف

(١) باب صلاة الكسوف

١ – (٩٠١) وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة.

ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ له) قال: حدثنا عبد الله بن نمير. حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة. قالت: خسفت الشمس في عهد رسول الله ﷺ. فقام رسول الله ﷺ يصلي. فأطال القيام جدا. ثم ركع فأطال الركوع جدا. ثم رفع رأسه فأطال القيام جدا. وهو دون القيام الأول. ثم ركع فأطال الركوع جدا. وهو دون الركوع الأول. ثم سجد. ثم قام فأطال القيام. وهو دون القيام الأول. ثم ركع فأطال الركوع. وهو دون الركوع الأول. ثم رفع رأسه فقام. فأطال القيام. وهو دون القيام الأول. ثم ركع فأطال الركوع. وهو دون الركوع الأول. ثم سجد. ثم انصرف رسول الله ﷺ وقد تجلت الشمس. فخطب الناس فحمد الله وأثنى عليه. ثم قال « إن الشمس والقمر من آيات الله. وإنهما لا ينخسفان لموت أحد ولا لحياته. فإذا رأيتموهما فكبروا. وادعوا الله وصلوا وتصدقوا. يا أمة محمد! إن من أحد أغير من الله أن تزني عبده أو تزني أمته. يا أمة محمد! والله! لو تعلمون ما أعلم لبكيتم كثيرا ولضحكتم قليلا. ألا هل بلغت؟ ». وفي رواية مالك « إن الشمس والقمر آيتان من آيات الله ».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

10 — KİTÂBU'L-KÜSÛF

(Güneş ve ay tutulması kitabı)

(1) KÜSÛF NAMAZI BÂBI

1 — (901) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında bir defa güneş tutuldu[1]. Rasûlullah halka namaz kıldırmak üzere kıyâma durdu ve kıyamı çok uzattı. Sonra rukûa vardı, rukûu da çok uzattı. Sonra başını kaldırıb kıyâmı (yine) çok uzattı. Bu ikinci kıyâmı birinci kıyâmdan kısa sürdü. Sonra tekrar rükûa vardı ve rükûu çok uzattı. Bu rukûu, evvelki rukûdan kısa idi. Sonra secdeye vardı. Sonra ayağa kalkıb, kıyâmı uzattı. Bu, ilk kıyâmdan az sürdü. Sonra rukûa varıb rukûu uzattı. Bu rukûu da ilk rukûu'dan az sürdü. Sonra secde etti. Sonra güneş açılmış olduğu halde Rasûlullah namazdan çıktı ve halka karşı hutbe îrâd etti. (Bu hutbede) Allâh'a hamdu senâ ettikten sonra şöyle buyurdu: «Şüphe etmeyiniz ki güneş ile ay Allah'ın âyetlerindendir. Bunlar; hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Bunların kararmalarını gördüğünüzde hemen tekbîr alın, Allâh'a duâya koyulun, namaz kılın, sadaka verin. Ey Muhammed ummeti! Allâh'a yemîn olsun ki erkek kulunun veya dişi kulunun zinâ edişinden dolayı Allah Teâlâ kadar kıskanç olan hiçbir kimse yoktur. Ey Muhammed ummeti! Allâh'a yemîn olsun ki benim bildiğimi sizler bilseniz muhakkak çok ağlar az gülerdiniz. Sözüme kulak verin. (Bakın) teblîğ ettim mi? (Sonra işitmedik demeyiniz).»[2]

Râvîlerden Mâlik'in rivâyetinde: «Şüphesiz güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir».

٢ – (...) حَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ. وَزَادَ: ثُمَّ قَالَ «أَمَّا بَعْدُ. فَإِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ مِنْ آيَاتِ اللهِ» وَزَادَ أَيْضًا: ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ «اللَّهُمَّ! هَلْ بَلَّغْتُ».

2 — ( ) .... : Burada yine Hışâm ibn Urve'den bu isnadla ayni hadîs gelmiştir. Bunda: Sonra Rasûlullah: «Ammâ ba'du. Şüphesiz ki güneş ile ay, Allâh'ın âyetlerindendir» buyurdu, ziyâdesi vardır. Ve kezâ burada: Sonra ellerini kaldırıb «yâ Allâh! Teblîğ ettim mi?» buyurdu, ziyadesi vardır.

---

1. Fakîhler istilâhında *Küsûf* güneşin, *Hüsûf* da ayın tutulması demektir. Halbuki lugatta her iki lafız müterâdifdir. Güneş ile ayın tutulmalarına *Küsûfân* ve *Husûfân* denir. Cevherî'nin *Sıhâh*'ında musâvî olarak «kesefeti'ş-şemsu» ve «kesefe'l-kameru» denilebileceği bildirilmekle beraber hüsûfun kamer hakkında kullanılması daha güzel olduğu zikredilmiştir. Bu suretle fakîhlerin kullanışlarının daha fasîh olduğu îmâ edilmiş oluyor. Ancak Buhârî ile Muslim'in rivâyetlerinde güneşe ve aya tahsîs edilmeksizin her iki lafız yek diğeri yerine kullanılmıştır. Güneş ve ay hakkında «lâ yenkesifâni li-mevti ehadin» denilmiş olduğu gibi «lâ yenhasifâni» de «lâ yahsifâni» de denilmiştir.

2. Kur'ânı Kerîmde de şöyle buyurmuştur:

فليضحكوا قليلاً وليبكوا كثيراً جزاءً بما كانوا يكسبون

= *Artık ırtikâb etmekte oldukları (günahın) cezâsı olmak üzere az gülsünler, çok ağlasınlar onlar* (et-Tevbe: 82).

٣ – (...) حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَتْ: خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْمَسْجِدِ . فَقَامَ وَكَبَّرَ وَصَفَّ النَّاسُ وَرَاءَهُ . فَاقْتَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِرَاءَةً طَوِيلَةً . ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . رَبَّنَا ! وَلَكَ الْحَمْدُ » ثُمَّ قَامَ فَاقْتَرَأَ قِرَاءَةً طَوِيلَةً . هِيَ أَدْنَىٰ مِنَ الْقِرَاءَةِ الْأُولَىٰ . ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . هُوَ أَدْنَىٰ مِنَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ قَالَ « سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ . رَبَّنَا ! وَلَكَ الْحَمْدُ » ثُمَّ سَجَدَ (وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو الطَّاهِرِ : ثُمَّ سَجَدَ) ثُمَّ فَعَلَ فِي الرَّكْعَةِ الْأُخْرَىٰ مِثْلَ ذَٰلِكَ . حَتَّى اسْتَكْمَلَ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ . وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ . وَانْجَلَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ أَنْ يَنْصَرِفَ . ثُمَّ قَامَ فَخَطَبَ النَّاسَ . فَأَثْنَىٰ عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ . لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهَا فَافْزَعُوا لِلصَّلَاةِ » . وَقَالَ أَيْضًا « فَصَلُّوا حَتَّى يُفَرِّجَ اللَّهُ عَنْكُمْ » . وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « رَأَيْتُ فِي مَقَامِي هَٰذَا كُلَّ شَيْءٍ وُعِدْتُمْ . حَتَّىٰ لَقَدْ رَأَيْتُنِي أُرِيدُ أَنْ آخُذَ قِطْفًا مِنَ الْجَنَّةِ حِينَ رَأَيْتُمُونِي جَعَلْتُ أُقَدِّمُ . (وَقَالَ الْمُرَادِيُّ: أَتَقَدَّمُ) وَلَقَدْ رَأَيْتُ جَهَنَّمَ يَحْطِمُ بَعْضُهَا بَعْضًا ، حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَأَخَّرْتُ . وَرَأَيْتُ فِيهَا ابْنَ لُحَيٍّ . وَهُوَ الَّذِي سَيَّبَ السَّوَائِبَ » . وَانْتَهَىٰ حَدِيثُ أَبِي الطَّاهِرِ عِنْدَ قَوْلِهِ « فَافْزَعُوا لِلصَّلَاةِ » . وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

3 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın hayatında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlullah hemen mescide çıkıb namaz için ayakta durdu ve tekbîr aldı. İnsanlar da onun arkasında saff tuttular. Rasûlullah uzun bir kırâat yaptı. Sonra tekbîr alıb uzun bir rukû' etti. Sonra rukû'dan başını kaldırıb : SEMİA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH RABBENÂ VE LEKE'L-HAMD dedi. Sonra ayakta durub uzun bir kırâat daha yaptı ki bu ilk kırâattan az sürdü. Sonra rukûa varıb uzun bir rukû yaptı. Bu rukû, evvelki rukû'dan az sürdü. Sonra tekrar : SEMİA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH RABBENÂ VE LEKE'L-HAMD dedi. Sonra secde etti. (Râvî Ebû Tâhir : Sonra secde etti, kısmını söylemedi.) Sonra Rasûlullah diğer rek'atda da bunun gibi yaptı. Nihayet dört rukû'u ve dört secdeyi tamamladı. Namazdan çıkmadan önce de güneş açıldı. Sonra ayağa kalkıb insanlara hutbe îrâd etti. Allah Teâlâ'ya lâyık olduğu lafızlarla (hamd ve) senâ ettikden sonra şöyle buyurdu :

«Şüphe etmeyiniz ki güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir.

(Bunlar) hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Güneş ile ayın tutulmaları âyetini gördüğünüzde hemen namaza ilticâ ediniz». Ve kezâ : «Allâh bu vaziyeti sizden açıncaya kadar namaz kılınız» buyurdu. Ve Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Şu makamımda (iken) va'd olunduğunuz herşeyi gördüm. Hatta ileriye doğru gitmeye başladığımı gördüğünüz vakıtta cennetten bir salkım almak istedim. İnan olsun beni gerilerken gördüğünüz zaman da cehennemi gördüm. Bir kısmı diğer kısmını tahrîb ediyordu. Cehennemde İbnu Luhay'ı da gördüm. Ki o hayvanları putlar için serbest olarak salıveren kimsedir».

Ebû Tâhir'in hadîsi : «Namaza ilticâ ediniz» sözünde sona erdi. O, bundan sonrasını zikretmedi.

٤ – (...) وحدثنا محمد بن مهران الرازي. حدثنا الوليد بن مسلم. قال: قال الأوزاعي أبو عمرو وغيره: سمعت ابن شهاب الزهري يخبر عن عروة، عن عائشة؛ أن الشمس خسفت على عهد رسول الله ﷺ. فبعث مناديا «الصلاة جامعة» فاجتمعوا. وتقدم فكبر. وصلى أربع ركعات في ركعتين. وأربع سجدات.

4 — ( ) ....: Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ın zamanında güneş tutulmuştu. Rasûlullah, «es-salâtu câmiatun = Cemâatla namaza hâzır olun» diye nidâ etmek üzere bir münâdî çağırdı. Bunun üzerine halk toplandı. Kendisi öne geçib tekbîr aldı ve iki rek'atlı bir namaz içinde dört rukû ile dört secde yaptı.

٥ – (...) وحدثنا محمد بن مهران. حدثنا الوليد بن مسلم. أخبرنا عبد الرحمن بن نمر؛ أنه سمع ابن شهاب يخبر عن عروة، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ جهر في صلاة الخسوف بقراءته. فصلى أربع ركعات. في ركعتين. وأربع سجدات.

(٩٠٢) قال الزهري: وأخبرني كثير بن عباس عن ابن عباس، عن النبي ﷺ؛ أنه صلى أربع ركعات. في ركعتين. وأربع سجدات.

(...) وحدثنا حاجب بن الوليد. حدثنا محمد بن حرب. حدثنا محمد بن الوليد الزبيدي عن الزهري. قال: كان كثير بن عباس يحدث؛ أن ابن عباس كان يحدث عن صلاة رسول الله ﷺ يوم كسفت الشمس. بمثل ما حدث عروة عن عائشة.

5 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Husûf namazında kırâatını cehren okudu. Bu sûretle kıldırdığı namazın iki rek'atı içinde dört rukû ile dört secde yaptı.

(902) Zührî dedi ki : Bana Kesîru'bnu Abbâs, İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S) den şöyle haber verdi : Peygamber (S) namaz kıldırıb iki rek'atli bir namaz içinde dört rukû' ile dört secde yaptı.

( ) .... : İbn Abbâs, Rasûlullah'ın, güneş tutulduğu gündeki namazını, Urve'nin Hz. Âişe'den tahdîs ettiği (beş rakamlı) hadîs gibi tahdîs ederdi.

٦ – (٩٠١) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. قال: سمعت
عطاء يقول: سمعت عبيد بن عمير يقول: حدثني من أصدق (حسبته يريد عائشة) أن الشمس
انكسفت على عهد رسول الله ﷺ. فقام قياما شديدا. يقوم قائما ثم يركع. ثم يقوم ثم يركع.
ثم يقوم ثم يركع. ركعتين في ثلاث ركعات وأربع سجدات. فانصرف وقد تجلت الشمس.
وكان إذا ركع قال «الله أكبر» ثم يركع. وإذا رفع رأسه قال «سمع الله لمن حمده» فقام فحمد الله
وأثنى عليه. ثم قال «إن الشمس والقمر لا يكسفان لموت أحد ولا لحياته. ولكنهما من آيات الله
يخوف الله بهما عباده. فإذا رأيتم كسوفا، فاذكروا الله حتى ينجليا».

6 — (901) Bize Ishâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Bekr haber verdi. Bize İbn Cureyc haber verib dedi ki : Atâ'dan işittim şöyle diyordu : Ubeydu'bnu Umeyr'den işittim, şöyle diyordu : Bana doğruluğunu tasdîk etmekte olduğum kimse (Ubeyd'in, Âişe'yi kasdettiğini zannederim) şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Rasûlullah şiddetli bir kalkışla ayağa kalktı. Ayakta duruyor, sonra rukûa varıyor, sonra (tekrar) kıyâma duruyor, sonra rukûa varıyor, sonra (tekrar) kıyâma duruyor, sonra rukûa varıyor. (İşte bu sûretle) üç rukû ve dört secdeli iki rek'at namaz kılıb, güneş açılmış olduğu halde namazdan çıktı. Bu namazda rukûa varırken **ALLÂHU EKBER** deyib sonra rukûa varıyordu. Rukûdan başını kaldırdığında : SEMİA'LLÂHU LİMEN HAMİDEH diyordu. Bu namazın akabinde ayağa kalktı ve Allah'a hamdu senâ eyledi. Sonra şöyle hitâb etti : «Şüphesiz ki güneş bir ay hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayatından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar; Alâlh'ın âyetlerinden iki âyettir. Allâh Teâlâ bu iki âyet ile kullarını korkudur. Öyle ise sizler bir küsûf (güneş veya ay tutulması) gördüğünüz zaman bunlar açılıncaya kadar Allâh'ı zikrediniz».

٧ – (...) وحدثني أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذٌ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ صَلَّى سِتَّ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ .

7 — ( ) .... : Buradaki râvîler yine Ummul-mu'minîn Âişe'den: Peygamber (S) in altı rukû' ve dört sücûd ile namaz kıldığını rivâyet ettiler.

(٢) باب ذكر عذاب القبر في صلاة الخسوف

٨ – (٩٠٣) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى ، عَنْ عَمْرَةَ ؛ أَنَّ يَهُودِيَّةً أَتَتْ عَائِشَةَ تَسْأَلُهَا . فَقَالَتْ : أَعَاذَكِ اللهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! يُعَذَّبُ النَّاسُ فِي الْقُبُورِ ؟ قَالَتْ عَمْرَةُ : فَقَالَتْ عَائِشَةُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَائِذًا بِاللهِ » . ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ مَرْكَبًا . فَخَسَفَتِ الشَّمْسُ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَخَرَجْتُ فِي نِسْوَةٍ بَيْنَ ظَهْرَيِ الْحُجَرِ فِي الْمَسْجِدِ . فَأَتَى رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ مَرْكَبِهِ . حَتَّى انْتَهَى إِلَى مُصَلَّاهُ الَّذِي كَانَ يُصَلِّي فِيهِ . فَقَامَ وَقَامَ النَّاسُ وَرَاءَهُ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ثُمَّ رَكَعَ . فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ثُمَّ رَفَعَ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ فَرَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . وَهُوَ دُونَ ذَلِكَ الرُّكُوعِ . ثُمَّ رَفَعَ وَقَدْ تَجَلَّتِ الشَّمْسُ . فَقَالَ « إِنِّي قَدْ رَأَيْتُكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ كَفِتْنَةِ الدَّجَّالِ » .

قَالَتْ عَمْرَةُ : فَسَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : فَكُنْتُ أَسْمَعُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، بَعْدَ ذَلِكَ ، يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ .

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِ مَعْنَى حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ .

(2) HUSÛF NAMAZINDA KABİR AZÂBININ (GÖRÜLÜB) ZİKREDİLMESİ BÂBI

8 — (903) .... : Amre'den :

Bir Yahûdî karısı dilenmek üzere Âişe'nin yanına gelib ona : Allah seni kabir azâbından korusun! diyerek duâ etti. Âişe der ki : Bunun üzerine; yâ Rasûlallah! İnsanlar kabirlerde azâb edilirler mi? diye sordum. Rasûlullah : «Kabir azabından Allah'a sığınırım» buyurdu. Âişe (Ra-

sulullah'ın **kusûf** namazını şöyle) anlattı : Tâhir zevcelerin hücreleri arasından, kadınlar içinde mescide çıktım. Rasûlullah da gittiği yerden dönerek bineğinden indi ve mescide geldi. Nihayet mescidin içinde dâima namaz kıldırdığı yere varıb kıyâmà durdu. Halk da onun arkasında kıyâma durdular. Rasûlullah, uzun bir kıyâm yaptı. Sonra rukûa varıb onu da uzun yaptı. Sonra (başını) kaldırdı. Tekrar uzun bir kıyâma durdu ki bu, evvelki kıyâmdan az sürdü. Sonra rukûa varıb bu rukûu da uzun yaptı. Fakat bu rukû öncekinden az sürdü. Sonra güneş açılmış olduğu halde başını kaldırdı[3]. Muteakiben : «Ben sizleri, kabirlerde, Deccâl fitnesi gibi fitnelere (imtihanlara) tâbi' tutuluyorsunuz gördüm» buyurdu.

Amre der ki : Âişe'den işittim, şöyle diyordu : Bundan sonra Rasûlullah'ın ateş azâbı ile kabir azâbından Allah'a sığındığını kendisinden işitir oldum.

( ) .... : Bu iki tarîk râvîleri de Yahyâ ibn Saîd'den bu isnad ile yukarıki Süleyman ibn Bilâl hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

(٣) باب ماعرض على النبيّ صلى الله عليه وسلم فى صلاة الكسوف من أمر الجنة والنار

٩ — (٩٠٤) وحدّثنى يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِىُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِىِّ . قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِى يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ . فَصَلَّىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِأَصْحَابِهِ . فَأَطَالَ الْقِيَامَ . حَتَّىٰ جَعَلُوا يَخِرُّونَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَفَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَكَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ رَفَعَ فَأَطَالَ . ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ قَامَ فَصَنَعَ نَحْوًا مِنْ ذَاكَ . فَكَانَتْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَأَرْبَعَ سَجَدَاتٍ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّهُ عُرِضَ عَلَيَّ كُلُّ شَيْءٍ تُولَجُونَهُ . فَعُرِضَتْ عَلَيَّ الْجَنَّةُ . حَتَّىٰ لَوْ تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا أَخَذْتُهُ (أَوْ قَالَ تَنَاوَلْتُ مِنْهَا قِطْفًا) فَقَصُرَتْ يَدِى عَنْهُ . وَعُرِضَتْ عَلَيَّ النَّارُ . فَرَأَيْتُ فِيهَا امْرَأَةً مِنْ بَنِى إِسْرَائِيلَ تُعَذَّبُ فِى هِرَّةٍ لَهَا : رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا . وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ . وَرَأَيْتُ أَبَا ثُمَامَةَ عَمْرَو بْنَ مَالِكٍ يَجُرُّ قُصْبَهُ فِى النَّارِ . وَإِنَّهُمْ كَانُوا يَقُولُونَ : إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ إِلَّا لِمَوْتِ عَظِيمٍ . وَإِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ يُرِيكُمُوهُمَا . فَإِذَا خَسَفَا فَصَلُّوا حَتَّىٰ تَنْجَلِيَ » .

---

3. Buhârî'deki rivâyette : Sonra Rasûlullah — oğlu İbrâhîm'in hayatının son demine geldiğini haber aldığından — sabah vaktı binib çıktı. Derken gün tutuldu. Kuşluk vaktında avdet etti. Dönüşünde Peygamber hucrelere uğradı, sonra namaza durdu. Halk da ardına durdu.. diye namazın ta'rîfini tamamladıkdan sonra : Namazdan çıktı. Hutbede ne söylemesini Allah diledi ise onu söyledi. Sonra sahâbîlerine kabir azâbından sığınmalarını fermân buyurdu, demiştir (*Buhârî; el-küsûf, bâbu't-taavvuz min azâb'il-kabr fi'l-küsûf*).

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ الصَّبَّاحِ عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.
إِلَّا أَنَّهُ قَالَ «وَرَأَيْتُ فِي النَّارِ امْرَأَةً حِمْيَرِيَّةً سَوْدَاءَ طَوِيلَةً». وَلَمْ يَقُلْ «مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ».

(3) KUSÛF NAMAZINDA İKEN PEYGAMBER'E ARZOLUNAN CENNET VE CEHENNEM HALLERİ BÂBI

9 — (904) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında çok sıcak bir günde güneş tutuldu. Rasûlullah sahâbîlerine namaz kıldırdı. Şöyle ki : Kıyâmı, cemâat (yorgunluktan) düşmeye başlayıncaya kadar uzattı. Sonra rukûa vardı ve rukûu da uzattı. Sonra kavmeye kalktı, onu da uzattı. Sonra (tekrar) rukûa varıb bu rukûu da uzattı. Sonra (tekrar) yükseldi, bunu da uzattı. Sonra iki secde yaptı. Sonra (ikinci rek'ata) kalkıb, takrîben ilk rek'atdaki kadar uzatarak bunda da öyle yaptı. Namaz (böylece) dört rukû ile dört secdeli olarak kılınmış oldu. Sonra şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki (cennet, cehennem, kabir, mahşer v.s. gibi) içine sokulacağınız (yani uğrıyacağınız) her şey bana arz olundu. Bana cennet arzolundu. O kadar (yakından) ki eğer (üzüm) salkımına elimi uzataydım, alırdım». Yahut da şöyle buyurdu : «Bir salkımına elimi uzattım da onu yakalamaya elim yetişmedi. Kezâlik cehennem de bana arz olundu da orada İsrâîl oğullarından bir kadının kedisi yüzünden azâb edilmekte olduğunu gördüm. Hayatta iken o kediyi bağlamış, sonra da ne beslemiş, ne de arzın haşerâtından yemesine meydan vermişti. Ebû Sumâme, Amru'bnu Mâlik'in de cehennemde bağırsaklarını sürüklediğini gördüm[4]. Onlar : Güneş ile ay muhakkak büyük bir kimsenin ölümünden dolayı tutulur, derlerdi. Bilmiş olunuz ki, güneş ve ay Allah'ın sizlere dâima göstermekte olduğu âyetlerinden iki âyettir. Bunlar tutulub karardıkları zaman hemen namaza durub açılıncaya kadar namaz kılınız».

( ) .... : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile o hadîsin benzerini rivâyet etti. Ancak burada : «Cehennemde Hımyer'li uzun boylu siyâh bir kadın gördüm» dedi de; «İsrâîl Oğullarından» demedi.

---

4. Bu hadîsde bahsedilen Ebû Sumâme, Amru'bnu Mâlik, İsmail Aleyhisselamın dîni üzere olan Arab kavmini putperestliğe sevkedib, ilâhî şerîata muhâlif bid'atlar icad eden Amru'bnu Luhay ibn Kam'a'dır ki Huzâî'lerin ceddidir.

Bundan sünnet ve cemâat ehlinin îtikadı vechile Cennet ve cehennemin hâle hâzırda mahlûk ve mevcûd olub Allah'ın sevgili kullarına ıyânen açılabileceği hükmü çıkarılır. Hıcâb ehline göre keyfiyetini ne ta'rîfe, ne ta'rîf olunursa idrâke yol vardır. *Men lem yezuk lem yedri* (yani tatmayan bilmez).

Biz de merhûm Ahmed Naîm'in dediği gibi kısaca bu müşâhadenin Peygamber'in bir mu'cizesi olduğuna inanarak iymânı takviye ile yetiniyoruz.

١٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير. ح وحدثنا محمد بن عبد الله
ابن نمير. (وتقاربا في اللفظ) قال: حدثنا أبي. حدثنا عبد الملك عن عطاء، عن جابر. قال:
انكسفت الشمس في عهد رسول الله ﷺ. يوم مات إبراهيم ابن رسول الله ﷺ. فقال الناس:
إنما انكسفت لموت إبراهيم. فقام النبي ﷺ فصلى بالناس ست ركعات بأربع سجدات. بدأ
فكبر. ثم قرأ فأطال القراءة. ثم ركع نحوا مما قام. ثم رفع رأسه من الركوع فقرأ قراءة دون القراءة
الأولى. ثم ركع نحوا مما قام. ثم رفع رأسه من الركوع فقرأ قراءة دون القراءة الثانية. ثم ركع نحوا
مما قام. ثم رفع رأسه من الركوع. ثم انحدر بالسجود فسجد سجدتين. ثم قام فركع أيضا ثلاث
ركعات. ليس فيها ركعة إلا التي قبلها أطول من التي بعدها. وركوعه نحوا من سجوده. ثم تأخر
وتأخرت الصفوف خلفه. حتى انتهينا. (وقال أبو بكر: حتى انتهى إلى النساء) ثم تقدم وتقدم الناس
معه. حتى قام في مقامه. فانصرف حين انصرف، وقد آضت الشمس. فقال «يا أيها الناس! إنما
الشمس والقمر آيتان من آيات الله. وإنهما لا ينكسفان لموت أحد من الناس (وقال أبو بكر:
لموت بشر) فإذا رأيتم شيئا من ذلك فصلوا حتى تنجلي. ما من شيء توعدونه إلا قد رأيته في صلاتي
هذه. لقد جيء بالنار. وذلكم حين رأيتموني تأخرت مخافة أن يصيبني من لفحها. وحتى رأيت
فيها صاحب المحجن يجر قصبه في النار. كان يسرق الحاج بمحجنه. فإن فطن له قال: إنما تعلق
بمحجني. وإن غفل عنه ذهب به. وحتى رأيت فيها صاحبة الهرة التي ربطتها فلم تطعمها. ولم تدعها
تأكل من خشاش الأرض. حتى ماتت جوعا. ثم جيء بالجنة. وذلكم حين رأيتموني تقدمت حتى
قمت في مقامي. ولقد مددت يدي وأنا أريد أن أتناول من ثمرها لتنظروا إليه. ثم بدا لي أن لا أفعل.
فما من شيء توعدونه إلا قد رأيته في صلاتي هذه».

10 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında Rasûlullah'ın oğlu İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Halk : Güneş ancak İbrahim'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler. Bunun üzerine Peygamber kalktı ve insanlara dört secde ile altı rukûlu (iki rek'at) namaz kıldırdı. Şöyle başladı : Evvelâ tekbîr aldı. Sonra kırâat yaptı ve kırâatı uzattı. Sonra takrîben kıyâmı kadar uzun bir rukû yaptı. Sonra rukûdan başını kaldırıb ilk rek'atinden az süren bir kırâat daha yaptı. Sonra takrîben ayakta durduğu kadar uzunlukta bir rukû' daha yaptı. Sonra rukû'dan başını kaldırıb ikinci kırâatından

az süren bir kırâat daha yaptı. Sonra takrîben ayakta durduğu kadar uzunlukta bir rukû' daha yaptı. Sonra başını rukû'dan kaldırıb sür'atlice secdeye kapandı ve iki secde yaptı.

Sonra tekrar kıyâma kalktı ve (kırâatları ta'kîben) üç rukû' daha yaptı ki bu üç rukû'dan her biri yapıldıkca sırasıyle önce yapılan muhakkak onu ta'kîb eden bir sonraki rukû'dan daha uzun oluyordu. Rukûunun uzunluğu da takrîben sucûduna yakındı. Sonra Rasûlullah geriye doğru çekildi, arkasındaki safflar da gerilediler hatta bizim safa kadar geldiler. (Râvîlerden Ebû Bekr: Hatta gerileye gerileye kadınların yanına kadar vardık, dedi). Sonra Rasûlullah tekrar ileriye gitti. Cemâat da onunla beraber ilerledi. Nihayet Peygamber ilk durduğu yerde durdu. Böylece namazı bitirib namazdan çıkarken, güneş de tutulmadan önceki hâline dönmüş ve tamamıyla açılmıştı. Bunu ta'kîben Rasûlullah şu hitabede bulundu:

«Ey insanlar! Güneş ve ay ancak Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar insanlardan — Ebû Bekr: Beşerden, demiştir — hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Bu nevıden bir şey gördüğünüzde açılıncaya kadar namaz kılınız. Size va'd olunan şeylerden hiçbiri yokdur ki şu namazımın içinde görmüş olmıyayım. Sizi te'mîn ederim ki cehennem (bana doğru) getirildi. Bu da yalını bana dokunur korkusuyle geri geri geldiğimi gördüğünüz esnada oldu. O kadar (yakınıma geldi) ki orada çomaklı herifin ateş içinde bağırsaklarını sürüdüğünü gördüm. O çomaklı ki hacıların mallarını çomağı ile çalardı. (Bir malı çaldığının) farkına varıldı mı, çomağıma takıldı der, varılmadı mı, alıb götürürdü. O kadar ki kedinin sâhibesi olan kadını da orada gördüm. O kadın, kendisini açlıktan ölünceye kadar bağlayıb, ne beslemiş ne de yeryüzünün haşerelerinden nafakalansın diye serbest bırakmıştı. Sonra (bana doğru) cennet getirildi. Bu da makamımda duruncaya kadar ilerlediğimi gördüğünüz sırada oldu. Vallâhi siz göresiniz diye cennetin yemişlerinden bazılarını almak arzusu ile elimi uzattım ise de sonradan haydi yapmıyayım dedim. Size va'd olunan her bir şeyi ben işte bu namazımın içinde muhakkak sûrette görmüş bulunuyorum»[5].

---

5. Bu hadîslerde râvîlerin ittifak ettikleri sâbit bir cihet vardır ki *Beşîr* ve *Nezîr* olan Peygamber Hz. Muhammed'in, mu'mini, âsî mu'mini ve kâfiri âhirette bekleyen, çeşit çeşit nimetler veya yürekler sızlatan elemlerin hepsini namazın bir cüz'ünü edâ edecek kısa bir zaman içinde müşâhade etmiş olmalarıdır. Hatta yalnız âhirette deyil, dünyada da ümmetinin başına gelecek şeyleri de bu esnada muttali' oldukları şu hadîsle de sâbittir: «لقد رأيت منذ قمت اصلى ما انتم لاقون في دنياكم و آخرتكم» = İnan olsun demin namaza durduğum müddetce sizin dünyanızda ve âhiretinizde kavuşacağınız her şeyi gördüm» (İbnu Huzeyme'nin *Sahîh*inde Semuretu'bnu Cundub'dan).

١١ — (٩٠٥) حدثني محمد بن العلاء الهمداني. حدثنا ابن نمير. حدثنا هشام عن فاطمة، عن أسماء؛
قالت: خسفت الشمس على عهد رسول الله ﷺ. فدخلت على عائشة وهي تصلي. فقلت: ما شأن
الناس يصلون؟ فأشارت برأسها إلى السماء. فقلت: آية؟ قالت: نعم. فأطال رسول الله ﷺ القيام جدا.
حتى تجلاني الغشي. فأخذت قربة من ماء إلى جنبي. فجعلت أصب على رأسي أو على وجهي من
الماء. قالت: فانصرف رسول الله ﷺ وقد تجلت الشمس. فخطب رسول الله ﷺ الناس. فحمد الله
وأثنى عليه. ثم قال «أما بعد. ما من شيء لم أكن رأيته إلا قد رأيته في مقامي هذا. حتى الجنة
والنار. وإنه قد أوحي إلي أنكم تفتنون في القبور قريبا أو مثل فتنة المسيح الدجال. (لا أدري
أي ذلك قالت أسماء) فيؤتى أحدكم فيقال: ما علمك بهذا الرجل؟ فأما المؤمن أو الموقن.
(لا أدري أي ذلك قالت أسماء) فيقول: هو محمد، هو رسول الله، جاءنا بالبينات والهدى. فأجبنا
وأطعنا. ثلاث مرار. فيقال له: نم. قد كنا نعلم إنك لتؤمن به. فنم صالحا. وأما المنافق
أو المرتاب (لا أدري أي ذلك قالت أسماء) فيقول: لا أدري. سمعت الناس يقولون شيئا فقلته».

11 — (905) .... : Esmâ (Bintu Ebî Bekr R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Âişe namaz kılarken yanına girdim. Halka ne oluyor ki hep namaz kılıyorlar? dedim. (Güneş tutulduğunu anlatmak için) gök yüzüne doğru başı ile işâret etti. Bu bir âyet (yani azâb veya kıyâmet alâmeti) mi? diye sordum. Başı ile «evet» diye işâret etti [6]. (Bunun üzerine ben de namaza durdum). Rasûlullah

---

6. «İlâhî nimetleri ve rabbâni kudretin eserlerini hiçbir an hâtırdan çıkarmamak için bu kadar büyük âyet yani alâmet olan felekî haller ve vaziyetlerin biteviye tekerrür ve teceddüd edenlerinin her birine yakın olmak üzere İslâm Dîni birer namaz teşrî' etmiştir. Vakıtların ve zamanların hiç biri ibâdetten hâlî bırakılmamıştır: Gündüzün ortasını muteakib öğlen namazı, hergünkü aydınlığın başlangıcı ile sonunda sabah ve akşam, koyu karanlığın girmesini muteakib yatsı, öğlen ile akşam arasında takrîben gündüz kavsinin dörtde biri kaldığında ikindi namazlarını edâ etmeyi farz eyledi. Kezâ gündüz kavsinin dördde biri geçtikten sonra *duhâ namazı*, tulûu muteakib güneşin sarılığı gittikten sonra *ışrak namazı*, gecenin ortalarında *teheccüd namazı* da farz olmıyarak teşrî' edilmiştir. Ramazan'larda yalnız veya cemâatle kılınmakta olan *terâvîh namazı* da gece namazının benzeridir. Kezâlik senenin bayram dediğimiz iki muayyen gününde işrak namazı vaktında yine cemâatle *bayram namazını* edâ İslâm şerâii cümlesindendir. Bunlar gibi her ufukta muayyen vakıtlarda görülmiyen *husûf* ve *kusûf* da büyük ilâhî âyetlerden olub bunların meydana gelme zamanlarına da İslâm Dînince bir namaz tahsîs olunmuş olmasında garîb görülecek bir cihet yokdur. Bilhassa kıyâmet ahvâlini beyan sırasında: « وجمع الشمس والقمر » (: *Güneşle ay bir araya getirildiği zaman*)» (el-Kıyâme: 9) gibi âyetlerden anlaşılacağı üzere kıyâmet alâmetlerinden olarak bu ka-

kıraatı pek ziyade uzattı. Nihayet üzerime baygınlık geldi. Yanıma bir kırba su almıştım. Ondan başıma ve yüzüme su dökmeye başladım. Sonra güneş açılmış olduğu halde Rasûlullah namazdan çıktı. Bunun akabinde Rasûlullah halka hitab etti. Evvelâ Allâh'a hamd ve senâ ettikden sonra şöyle buyurdu:

«Ammâ ba'du. Cennet ve cehenneme kadar (evvelce) bana gösterilmemiş hiçbir şey kalmadı ki bu makamımda görmüş olmayayım. Bana vahiy olundu ki siz kabirlerde **Mesîh Deccâl** (yüzünden çekilecek) imtihanlara benzer, yahut ona yakın (râvî: Esmâ, bunun hangisini söylediğini bilmiyorum, dedi), bir imtihan geçireceksiniz. (Kabre girmiş olan) herhangi birinize gelinecek de ona: Bu adam hakkındaki ilmin nedir? diye sorulacak. Mu'min yahut yakîn sâhibi (aradaki râvî: Esmâ, bunun hangisini söyledi, bilmiyorum, dedi) olan kimse: **O zat, Muhammed'dir. O, Allah'ın Rasûludur.** Bize beyyinelerle hidâyet getirdi. Biz de da'vetine icâbet ve itâat ettik, diyecek. (Bu söz) üç kere (tekrar olunacak). Ondan sonra o kimseye: Sen uyu! O zâta inanır olduğunda şüphemiz kalmamıştır. Binaenaleyh yat da rahatına bak, denilecek[7]. Yok eğer munâfık ise yahut kalbinde şek varsa (râvî: Esmâ, hangisini söyledi bilmiyorum, dedi) o suâle karşı: Ben ne bileyim? İnsanlardan işittim, birşeyler söylüyorlardı, ben de söyledim, cevabını verecek».

---

bilden bazı felekî görünüşlerin de meydana geleceği *Doğru Haberci* tarafından haber verilmesine mukabil:

قل انما علمها عند ربى لا يجليها لوقتها الا هو ثقلت فى السموات والارض لا يأتيكم الا بغتة

: *De ki: Onun ilmi ancak Rabbımın nezdindedir. Onun vaktını kendisinden başkası açıklayamaz. Göklere de yere de ağır basmıştır. O size ancak ansızın gelir»* (el-A'râf: 187). âyetindeki sarahata binaen apansızın kopacak olan kıyametin de vaktı ta'yîn üzere bilinmediği için husûf ve kusûf hâdiselerini taabbud, tadarru' ve niyâz vesîlesi addederek namaza koyulmak îmân ehline göre pek tabîidir.

Husûf ve kusûf zamanları dakîkası dakîkasına hatta sâniyesi sâniyesine erbâbı tarafından evvelce hisâb edilerek haber verilebilir. Pek ziyade tekerrür eden tabiî hâdiselerden oldukları için vukû'larından korkuya ne mahal var? demek de olmaz. Çünkü bu kâinat nizâmının çözülmesi demek olan kıyâmetin kopması vaktının evvelden hisâb ve ta'yîn edilmiş bu gibi hâdiselerle birlikte vukû' bulmıyacağına hiçbir aklî delîl yokdur...» (Naîm Bey, *Tecrîd Ter. I*, 73-74).

7. يثبت الله الذين آمنوا بالقول الثابت فى الحياة الدنيا وفى الآخرة ويضل الله الظالمين ويفعل الله ما يشاء

: *Allah, iymân edenlere dünya hayatında da âhirette de o sâbit söz indinde sebât ihsan eder. Allah zâlimleri şaşırtır. Allah ne dilerse yapar»* (İbrâhîm: 27).

١٢ - (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ فَاطِمَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ . قَالَتْ : أَتَيْتُ عَائِشَةَ فَإِذَا النَّاسُ قِيَامٌ . وَإِذَا هِيَ تُصَلِّي . فَقُلْتُ : مَا شَأْنُ النَّاسِ ؟

وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ .

12 — ( ) .... : Buradaki râvîler Esmâ'nın : Âişe'nin yanına geldim. Bir de baktım ki insanlar hep namaza durmuşlar. Âişe de namaz kılıyor. Bu insanlara ne oluyor? dedim, tarzında hadîsinin tamâmını, İbnu Numeyr'in Hişâm'dan olan bundan önceki hadîsi gibi anlattılar.

١٣ - (...) أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ . قَالَ : لَا تَقُلْ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ . وَلَكِنْ قُلْ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ .

13 — ( ) .... : Burada Zuhrî, Urve'den rivayet edib, Urve'nin : «Kesefeti'ş-şemsu» deme, ve lakin «Hasefeti'ş-şemsu» şeklinde söyle dediğini haber vermiştir [8].

١٤ - (٩٠٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : فَزِعَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا . (قَالَتْ تَعْنِي يَوْمَ كَسَفَتِ الشَّمْسُ) فَأَخَذَ دِرْعًا حَتَّى أُدْرِكَ بِرِدَائِهِ . فَقَامَ لِلنَّاسِ قِيَامًا طَوِيلًا . لَوْ أَنَّ إِنْسَانًا أَتَى لَمْ يَشْعُرْ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَكَعَ - مَا حَدَّثَ أَنَّهُ رَكَعَ ، مِنْ طُولِ الْقِيَامِ .

14 — (906) .... : Bize İbn Cureyc tahdîs etti. Bana Mansûr ibn Abdirrahman, annesi Safiyye Bintu Şeybe'den, o da Esmâ Bintu Ebî Bekr'den, tahdîs etti ki Esmâ şöyle demiştir : Peygamber (S) birgün (Safiyye : Esmâ güneşin tutulduğu günü kasdediyor dedi) heyecanla fırladı ve (sehven) bir kadın dır'ı (gömleği) alıb çıktı. Nihayet ridâsı kendisine ulaştırıldı. Akabinde halka namaz kıldırmak için uzun bir kıyâma durdu. Peygamber'in rukû' yapmış olduğunu bilmiyen bir insan gelseydi kıyâmın uzunluğundan dolayı Peygamber'in rukû' ettiğini söyleyemezdi.

---

8. Bu Urve'nin kavlidir. Urve bunda yalnız kalmıştır. Meşhûr olan bu bâbın evvelinde takdîm ettiğimiz gibi bunların müteradif oldukları görüşüdür (Nevevî).

١٥ – (...) وحدثني سعيد بن يحيى الأموي. حدثني أبي. حدثنا ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله. وقال: قياما طويلا. يقوم ثم يركع. وزاد: فجعلت أنظر إلى المرأة أسن مني. وإلى الأخرى هي أسقم مني.

15 — ( ) .... : Bize İbn Cureyc, bu isnadla ayni hadîsin benzerini tahdîs etti ve : Öyle uzun bir kıyâm ki ayakta duruyor (duruyor) sonra rukûa varıyordu, dedi. Bir de şu ziyâde vardı : (Esmâ der ki :) Artık benden daha yaşlı olan kadına ve benden fazla hasta olan bir diğerine bakmaya başladım.

١٦ – (...) وحدثني أحمد بن سعيد الدارمي. حدثنا حبان. حدثنا وهيب. حدثنا منصور عن أمه، عن أسماء بنت أبي بكر. قالت: كسفت الشمس على عهد النبي ﷺ. ففزع، فأخطأ بدرع، حتى أدرك بردائه بعد ذلك. قالت: فقضيت حاجتي ثم جئت ودخلت المسجد. فرأيت رسول الله ﷺ قائما. فقمت معه. فأطال القيام حتى رأيتني أريد أن أجلس. ثم ألتفت إلى المرأة الضعيفة، فأقول هذه أضعف مني، فأقوم. فركع فأطال الركوع. ثم رفع رأسه فأطال القيام. حتى لو أن رجلا جاء خيل إليه أنه لم يركع.

16 — ( ) .... : Bize Mansûr, annesinden, o da Esmâ Bintu Ebî Bekr'den tahdîs etti. Esma şöyle dedi : Peygamber (S) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber sur'atle hareket edib (yanlışlıkla) bir dır'ı (kadın gömleğini) alıb çıktı. Nihayet bundan sonra arkasından ridâsı kendisine ulaştırıldı. Esmâ der ki : Muteakiben ihtiyacımı yerine getirdikten sonra ben de gelib mescide girdim. Rasûlullah'ı namaza durmuş buldum. Ben de onun maiyyetinde namaza durdum. Kıyâmı o kadar uzattı ki kendi kendime oturuvermek ihtiyacını hissettim. Sonra zaif bir kadına bakıb bu benden daha zaifdir diyerek ayakta durmağa devam ediyordum. Nihayet Rasûlullah rukûa vardı, fakat rukûu da uzattı. Sonra başını kaldırıb tekrar kıyâmı uzattı. O kadar ki eğer (önceki rukûunu bilmiyen) biri gelseydi Rasûlullahın rukû' etmediği hayâline kapılırdı.

١٧ – (٩٠٧) حدثنا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ . حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَصَلَّىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ . فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا قَدْرَ نَحْوِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ سَجَدَ . ثُمَّ قَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ . ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَامًا طَوِيلًا ، وَهُوَ دُونَ الْقِيَامِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعًا طَوِيلًا، وَهُوَ دُونَ الرُّكُوعِ الْأَوَّلِ. ثُمَّ سَجَدَ. ثُمَّ انْصَرَفَ وَقَدِ انْجَلَتِ الشَّمْسُ. فَقَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ. لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَٰلِكَ فَاذْكُرُوا اللهَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! رَأَيْنَاكَ تَنَاوَلْتَ شَيْئًا فِي مَقَامِكَ هَٰذَا . ثُمَّ رَأَيْنَاكَ كَفَفْتَ . فَقَالَ « إِنِّي رَأَيْتُ الْجَنَّةَ . فَتَنَاوَلْتُ مِنْهَا عُنْقُودًا . وَلَوْ أَخَذْتُهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ مَا بَقِيَتِ الدُّنْيَا. وَرَأَيْتُ النَّارَ . فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ مَنْظَرًا قَطُّ . وَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ » قَالُوا : بِمَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « بِكُفْرِهِنَّ » قِيلَ : أَيَكْفُرْنَ بِاللهِ ؟ قَالَ « بِكُفْرِ الْعَشِيرِ . وَبِكُفْرِ الْإِحْسَانِ . لَوْ أَحْسَنْتَ إِلَىٰ إِحْدَاهُنَّ الدَّهْرَ ، ثُمَّ رَأَتْ مِنْكَ شَيْئًا ، قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ مِنْكَ خَيْرًا قَطُّ » .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ (يَعْنِي ابْنَ عِيسَىٰ) . أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : ثُمَّ رَأَيْنَاكَ تَكَعْكَعْتَ

17 — (907) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Rasûlullah halk da kendisi ile beraber olduğu halde namaza durdu. Takrîben Bakara Sûresini okuyacak kadar uzunlukta bir kıyâm yaptı. Sonra rukûa varıb yine uzun bir rukû' yaptı. Sonra (rukû'dan) kalktı ve birinci kıyâmın dûnunda olan uzunca bir kıyâm daha yaptı. Sonra rukûa varıb birinci rukûun dûnunda olan uzunca bir rûku daha yaptı. Sonra secde etti. Sonra ilk kıyâmdan az süren uzun bir kıyâm yaptı. Sonra rukû'a varıb ilk rukû'dan az süren uzun bir rukû yaptı. Sonra secdeye vardı. Sonra güneş açılmış vaziyette iken namazdan çıkıb şöyle buyurdu :

«Şüphesiz güneş ile ay Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü ne de hayatı için tutulmazlar. Bunu (yani bunlardan birinin tutulduğunu) gördüğünüzde hemen Allâh'ı zikrediniz!» Sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Namaz içinde durduğun şu yerinden (göremediğimiz) bir şeye elinle uzandığını gördük. Sonra seni vaz geçmiş gördük, dediler. Rasûlullah cevaben : «Evet) ben cenneti gördüm ve bir sal-

kımına elimle uzandım. Eğer o salkımı ben ele geçirebilseydim dünya bâkî kaldıkca ondan yerdiniz (de tükenmezdi). Ateşi de gördüm. (Lâkin) ömrümde bu gün gördüğüm kadar çirkin, berbat hiçbir manzara görmemiştim. Cehennemin ekser ahâlîsini de kadınlar olarak gördüm» buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Ne sebeble (kadınlar buna mustahık oluyorlar)? diye sordular. Cevâben :

— Küfürleri sebebiyle, buyurdu.

—Allâh'a iymân mı etmiyorlar? denildi.

— Kocalarına karşı (ni'meti) nankörlük ederler. İyiliğe karşı küfrân ederler. İçlerinden birine dünya dünya oldukca iyilik etsen de sonra senden (memnun olmıyacağı) bir şey görse (hemen) : Senden hiçbir hayır görmedim ki, der» buyurdu.

( ) .... : Bize (İmâm) Mâlik, Zeydu'bnu Eslem'den bu isnad içinde geçen hadîsin benzerini haber verdi. Ancak o : Sonra, (yine namaz içinde) irkilib geri geri geldiğini gördük, demiştir.

(٤) باب ذكر من قال إنه ركع ثماني ركعات في أربع سجدات

١٨ — (٩٠٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا إسماعيل بن علية عن سفيان ، عن حبيب ، عن طاوس ، عن ابن عباس . قال : صلى رسول الله ﷺ ، حين كسفت الشمس ، ثماني ركعات ، في أربع سجدات . وعن علي ، مثل ذلك .

(4) RASÛLULLAH DÖRT SECDEDE SEKİZ RUKÛ' YAPTI DİYENLERİN ZİKRİ BÂBI

18 — (908) .... : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) güneş tutulduğu sırada dört secdede sekiz rukû'lu (iki rek'at) namaz kıldırdı, dedi. Aliyyu'bnu Ebî Tâlib de bunun benzerini haber vermiştir.

١٩ — (٩٠٩) وحدثنا محمد بن المثنى وأبو بكر بن خلاد . كلاهما عن يحيى القطان . قال ابن المثنى : حدثنا يحيى عن سفيان . قال : حدثنا حبيب عن طاوس ، عن ابن عباس ، عن النبي ﷺ ؛ أنه صلى في كسوف . قرأ ثم ركع . ثم قرأ ثم ركع . ثم قرأ ثم ركع . ثم قرأ ثم ركع . ثم سجد . قال : والأخرى مثلها .

19 — (909) .... : Habîb, Tâvûs'dan, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber'den şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) güneş tutulması olayında namaz kıldı. Şöyle ki : Kırâat yaptıkdan sonra rukûa vardı. Sonra

tekrar kırâat ve arkasından rukû', sonra tekrar kırâat ve arkasından rukû', sonra tekrar kırâat ve arkasından rukû' yaptı ve sonra secdeye kapandı. İbn Abbâs: İkinci rek'at da bunun gibidir, dedi [9].

(٥) باب ذكر النداء بصلاة الكسوف «الصلاة جامعة»

٢٠ — (٩١٠) حدثني محمد بن رافع. حدثنا أبو النضر. حدثنا أبو معاوية (وهو شيبان النحوي) عن يحيى، عن أبي سلمة، عن عبد الله بن عمرو بن العاص . ح وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي. أخبرنا يحيى بن حسان. حدثنا معاوية بن سلام عن يحيى بن أبي كثير. قال: أخبرني أبو سلمة ابن عبد الرحمن عن خبر عبد الله بن عمرو بن العاص؛ أنه قال: لما انكسفت الشمس على عهد رسول الله ﷺ، نودي بـ (الصلاة جامعة). فركع رسول الله ﷺ ركعتين في سجدة. ثم قام فركع ركعتين في سجدة. ثم جلي عن الشمس. فقالت عائشة: ما ركعت ركوعا قط، ولا سجدت سجودا قط، كان أطول منه.

(5) KUSÛF NAMAZINDA «es-salâtu câmiatun» DİYE NİDÂ EDİLMESİ BÂBI

20 — (910) .... : Abdullahi'bnu Amri'bni'l-Âs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) zamanında güneş tutulduğu vakit «es-selâte câmiaten (= Cemâatle namaza hazır olun)» sözü ile nidâ olundu [10]. Rasûlullah bir

9. *Kusûf* Namazının kaç rek'at olduğunda ihtilaf edilmiştir:

a. Üç imâm ile Leys ibn Sa'd ve İshâk ibn Râhûyeye göre her birinde ikişer kıyâm, ikişer kırâat, ikişer rukû' ve ikişer sucûd bulunan iki rek'atdır ki mecmûu iki rek'at içinde dört rukû' ile dört sucûd eder.

b. Habîb ibn Ebî Salt ile Abdulmelik ibn Cureyc'e göre, beherinde dörder rukû' ile ikişer sucûd bulunan iki rek'atdır ki cem'an iki rek'at içinde sekiz rukû' ile dört sucûd olmuş olur. Ali ve İbn Abbasdan da böyle rivâyet edilmiştir.

c. Katâde ve Atâ ibn Ebî Rebâh ile ibn Munzir'e göre beherinde üçer rukû' ile ikişer secde bulunan iki rek'atdır ki cem'an altı rukû ile dört secde eder.

d. Saîd ibn Cubeyr ile Muhammed ibn Cerîr et-Taberî ve Şâfiiyye fakîhlerinden bazılarına göre vakıtsız olarak ve güneş açılıncaya kadar kılınır. Binaenaleyh kusûf devam ederse rukû'lar tekerrür eder. Açılma çabuk olursa rukû'lar azalır. Ancak bu, kusûfun müddetini evvelden bilmeğe bağlıdır.

e. Ebû Hanîfe ile imâmeyne ve İbrahim Nehaî ile Sufyân Sevrî'ye göre diğer tatavvu' namazları gibi beherinde birer rukû' ile ikişer secde olan iki rek'attır.

10. Bu kısım: *es-sâlatu câmiatun, ini's-salâtu câmia, bi's-salâti câmia* şekillerinde de rivâyet ediliyor. Bu söz «cematle namaza hâzır olun» ma'nâsında kullanılmıştır. Bu nidâ, ezân ve ikamet meşru olmıyan bayram namazları, gayr-i mektûbe namazlar, kusûf ve benzeri namazlarda ezân veya ikamet yerine kaim olmuş oluyor.

İ'râbına gelince:

rek'atda iki kere rukû' yaptı. Sonra (oturdu, sonra ka'dede iken) güneş açıldı. (Râvî Ebû Seleme yahut Abdullah ibn Amr dedi ki:) Âişe : Daha evvel ömrümde bu kadar uzun süren hiçbir rukû'da ve hiçbir sucûdda bulunmamıştım, diye söyledi.

٢١ – (٩١١) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ . يُخَوِّفُ اللهُ بِهِمَا عِبَادَهُ . وَإِنَّهُمَا لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَصَلُّوا وَادْعُوا اللهَ . حَتَّى يُكْشَفَ مَا بِكُمْ » .

21 — (911) .... : Ebû Mes'ûd Ensârî şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Şüphesiz güneş ile ay Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Allah, bunlar (ın tutulmasıy) la kullarını korkutur. Güneş ile ay insanlardan hiçbir kimsenin ölümünden dolayı tutulmazlar. Bu korkutucu âyetlerden bir şey gördüğünüzde başınıza gelen bu hal açılıncaya kadar (hemen) namaza durub Allâh'a duâ ediniz».

٢٢ – (...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيْسَ يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ . وَلَـٰكِنَّهُمَا آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَقُومُوا فَصَلُّوا » .

22 — ( ) .... : Ebû Mes'ûd (R) dan :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şüphesiz ki güneş ile ay insanlardan kimsenin ölümü için tutulacak değillerdir. Lâkin bunlar Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Binaenaleyh bu olayı gördüğünüzde (hemen) kalkıb namaz kılınız».

٢٣ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَـٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَوَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَمَرْوَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ وَوَكِيعٍ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ . فَقَالَ النَّاسُ : انْكَسَفَتْ لِمَوْتِ إِبْرَاهِيمَ .

---

a. Her iki lafızda mübtedâ haber olmak üzere refi' sahîh olur. Yani namaz insanları mescidi câmide toplar.

b. *Câmiaten* sözü hâl olmak üzere mensûbdur.

c. *es-Salâte* sözü de keza iğrâ olmak üzere mansûbdur. Bu takdîrde de «namaza hazır olun» denmiş oluyor (Nevevî).

23 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvilerinin hepsi de İsmail'-den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Sufyan ile Vekî'in hadîsinde : İbrahim'in öldüğü gün güneş tutuldu. Bunun üzerine insanlar : Güneş İbrâhîm'in ölümünden dolayı tutuldu dediler, vardır.

اللهَ يُرْسِلُهَا يُخَوِّفُ بِهَا عِبَادَهُ . فَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْهَا شَيْئًا فَافْزَعُوا إِلَىٰ ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ وَاسْتِغْفَارِهِ » .
وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ الْعَلَاءِ : كَسَفَتِ الشَّمْسُ . وَقَالَ « يُخَوِّفُ عِبَادَهُ » .

٢٤ — (٩١٢) حدثنا أَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ عَبْدُاللهِ بْنُ بَرَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ . قَالَ : خَسَفَتِ الشَّمْسُ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَامَ فَزِعًا يَخْشَىٰ أَنْ تَكُونَ السَّاعَةُ . حَتَّىٰ أَتَى الْمَسْجِدَ . فَقَامَ يُصَلِّي بِأَطْوَلِ قِيَامٍ وَرُكُوعٍ وَسُجُودٍ . مَا رَأَيْتُهُ يَفْعَلُهُ فِي صَلَاةٍ قَطُّ . ثُمَّ قَالَ « إِنَّ هَـٰذِهِ الْآيَاتِ الَّتِي يُرْسِلُ اللهُ ، لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ . وَلَـٰكِنَّ

24 — (912) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) in zamanında güneş tutuldu. Bunun üzerine Peygamber, bu hâdise kıyâmet (alâmeti) olur korkusuyla belinliye belinliye[11] yerinden kalkıb mescide geldi. Ömründe o zamana kadar başka hiçbir namazda görmediğim uzun kıyâm (lar) rukû' (lar) ve sucûd (lar) la namaz kıldırdı. Ve sonra şöyle buyurdu :

«Allah Teâlâ'nın irsâl ettiği bu âyetler hiçbir kimsenin ne ölmesinden ne de hayatından dolayı meydana gelmezler. Lâkin Allah Teâlâ bu âyetlerle kullarını korkutmak üzere bunları gönderir bu kabilden (korkulu) bir şey gördüğünüzde hemen Allâh'ın zikrine, Allâh'dan niyâza ve Allâh'a karşı istiğfara (koyulub) ilticâ ediniz».

٢٥ — (٩١٣) وحدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : بَيْنَمَا أَنَا أَرْمِي بِأَسْهُمِي فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، إِذِ انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ . فَنَبَذْتُهُنَّ . وَقُلْتُ : لَأَنْظُرَنَّ إِلَىٰ مَا يَحْدُثُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِي انْكِسَافِ الشَّمْسِ ، الْيَوْمَ . فَانْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ رَافِعٌ يَدَيْهِ ، يَدْعُو وَيُكَبِّرُ وَيَحْمَدُ وَيُهَلِّلُ . حَتَّىٰ جُلِّيَ عَنِ الشَّمْسِ . فَقَرَأَ سُورَتَيْنِ وَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ .

25 — (913) .... : Abdurrahmâni'bnu Semure (R) şöyle dedi :

---

11. «*Fezaa*», Kamus mütercimi Âsım Mollanın ta'rîfine göre «belinleme ve uçunma» dır ki ansızın zuhûr eden korkunç bir hâdise üzerine insana arız olan ürkeklik ve korku demektir. Kadınlar «uykuda ürktü ve uçukladı» derler ki Âsım'ın «*ucunma*» sı da ondan başka değildir. Nitekim buna «*uçkunma*» da derler.

Ben, Rasûlullah (S) ın hayatında oklarımla atış yaptığım bir sırada ansızın güneş tutuldu. Hemen oklarımı bırakıverdim. Ve kendi kendime : Bu gün güneş tutulması olayında Rasûlullah'dan ne gibi bir iş meydana geleceğine dikkat edib gözliyeceğim, dedim. Peygamber'in yanına vardığımda o ellerini kaldırmış olarak duâ ediyor, tekbîr getiriyor, hamd ediyor ve tehlîl okuyordu. Nihayet güneş açıldı. Kendisi iki sûre okudu ve iki rek'at namaz kıldırdı.

٢٦ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَمُرَةَ. وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. قَالَ: كُنْتُ أَرْتَمِي بِأَسْهُمٍ لِي بِالْمَدِينَةِ فِي حَيَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. إِذْ كَسَفَتِ الشَّمْسُ. فَنَبَذْتُهَا. فَقُلْتُ: وَاللهِ! لَأَنْظُرَنَّ إِلَى مَا حَدَثَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِي كُسُوفِ الشَّمْسِ. قَالَ: فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ قَائِمٌ فِي الصَّلَاةِ. رَافِعٌ يَدَيْهِ. فَجَعَلَ يُسَبِّحُ وَيَحْمَدُ وَيُهَلِّلُ وَيُكَبِّرُ وَيَدْعُو. حَتَّى حُسِرَ عَنْهَا. قَالَ: فَلَمَّا حُسِرَ عَنْهَا، قَرَأَ سُورَتَيْنِ وَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ.

26 — ( ) .... : Abdurrahmâni'bnu Semure (R) den :

Kendisi Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden idi. O şöyle dedi : Ben, Rasûlullah'ın hayatında Medîne'de kendi oklarımla atış yapmakta idim. Birden güneş tutuldu. Okları bırakıb kendi kendime : Vallâhi ben güneşin tutulmasında Rasûlullah'ın ne yapacağına bakacağım, dedim. Akabinde Peygamber'e geldim. O, namaz içinde kıyâma durmuş, ellerini kaldırmış halde idi. Tesbîh etmeye, hamd etmeye, tehlîl etmeye, tekbîr getirmeye ve duâ etmeye başladı. Buna güneş açılıncaya kadar devam etti. Güneş açılınca iki sûre okuyub iki rek'at namaz kıldırdı.

٢٧ – (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ. أَخْبَرَنَا الْجُرَيْرِيُّ عَنْ حَيَّانَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا أَتَرَمَّى بِأَسْهُمٍ لِي عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، إِذْ خَسَفَتِ الشَّمْسُ. ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمَا.

27 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Abdurrahmân ibn Semure'nin : Ben Rasûlullah (S) zamanında oklarımla atış yaptığım sırada ansızın güneş tutuldu... dediğini rivâyet edib sonra bundan önceki iki râvînin hadîsi tarzında tahdîs ettiler.

٢٨ - (٩١٤) وحدثني هَرُون بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ عَبْدَالرَّحْمَٰنِ بْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ كَانَ يُخْبِرُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَخْسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ. وَلَـٰكِنَّهُمَا آيَةٌ مِنْ آيَاتِ اللهِ . فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَصَلُّوا » .

28 — (914) .... : Abdullah ibn Umer, Rasûlullah (S) dan şöyle haber veriyordu : Rasûlullah : «Şüphesiz ki güneş ile ay hiçbir kimsenin ne ölümünden, ne de hayatından dolayı tutulmazlar. Lâkin bunlar; Allâh'ın âyetlerinden iki âyettir. Tutulduklarını görünce hemen namaza durun» buyurdu.

٢٩ - (٩١٥) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُصْعَبٌ (وَهُوَ ابْنُ الْمِقْدَامِ) حَدَّثَنَا زَائِدَةُ . حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ (وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: قَالَ زِيَادُ بْنُ عِلَاقَةَ) سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آيَاتِ اللهِ . لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ. فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمَا فَادْعُوا اللهَ وَصَلُّوا حَتَّىٰ يَنْكَشِفَ » .

29 — (915) .... : Muğîretu'bnu Şu'be (R) şöyle diyordu :

Rasûlullah (S) ın zamanında (Peygamber'in oğlu) İbrâhîm vefat ettiği gün güneş tutuldu. (Halk, güneş İbrâhîm'in ölümünden dolayı tutuldu, dediler). Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Güneş ile ay, Allah'ın âyetlerinden iki âyettir. Bunlar hiçbir kimsenin ne ölümü ve ne de hayatı için tutulmazlar. Bunların tutulduklarını gördüğünüzde hemen Allâh'a duâ ediniz ve bu hal açılıncaya kadar namaz kılınız» buyurdu.

بسم الله الرحمن الرحيم

١١ - كتاب الجنائز

(١) باب تلقين الموتى : لا إله إلا الله

١ - (٩١٦) وحدثنا أبو كامل الجحدري فضيل بن حسين وعثمان بن أبي شيبة. كلاهما عن بشر. قال أبو كامل: حدثنا بشر بن المفضل. حدثنا عمارة بن غزية. حدثنا يحيى بن عمارة. قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: قال رسول الله ﷺ «لقنوا موتاكم: لا إله إلا الله».

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد. حدثنا عبد العزيز (يعني الدراوردي). ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا خالد بن مخلد. حدثنا سليمان بن بلال. جميعا، بهذا الإسناد.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

11 — KİTÂBU'L-CENÂİZ

(Cenâzelerle ilgili hadîsler kitabı)

(1) ÖLECEKLERE «LÂ İLÂHE İLLALLÂH» TELKÎN EDİLMESİ BÂBI

1 — (916) .... : Ebû Saîd Hudrî şöyle diyordu :

Rasûlullah (S) : «Ölmesi yakınlaşmış olan kimselerinize **LÂ İLÂHE İLLALLÂH** (tevhîdin)i telkîn ediniz (hatırlatınız)» buyurdu.

( ) .... : Burada Abdulazîz, Derâverdî ve Suleymânu'bnu Bilâl'den gelen her iki tarîk râvîleri de bu isnadla (ayni hadîsi) rivâyet etmişlerdir.

٢ – (٩١٧) وحدثنا أبو بكر وعثمان ابنا أبي شيبة . ح وحدثني عمرو الناقد . قالوا جميعا :
حدثنا أبو خالد الأحمر عن يزيد بن كيسان ، عن أبي حازم ، عن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ
« لقنوا موتاكم : لا إله إلا الله » .

2 — (917) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) : «Ölmesi yakınlaşan kimselerinize **LÂ İLÂHE İLLALLÂH** (kelâmın) ı telkîn ediniz» buyurdu [1].

(٢) باب ما يقال عند المصيبة

٣ – (٩١٨) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر . جميعا عن إسماعيل بن جعفر . قال ابن أيوب :
حدثنا إسماعيل . أخبرني سعد بن سعيد عن عمر بن كثير بن أفلح ، عن ابن سفينة ، عن أم سلمة ؛
أنها قالت : سمعت رسول الله ﷺ يقول « ما من مسلم تصيبه مصيبة فيقول : ما أمره الله :
إنا لله وإنا إليه راجعون . اللهم ! أجرني في مصيبتي وأخلف لي خيرا منها - إلا أخلف الله له
خيرا منها » .
قالت : فلما مات أبو سلمة قلت : أي المسلمين خير من أبي سلمة ؟ أول بيت هاجر إلى
رسول الله ﷺ . ثم إني قلتها . فأخلف الله لي رسول الله ﷺ .
قالت : أرسل إلي رسول الله ﷺ حاطب بن أبي بلتعة يخطبني له . فقلت : إن لي بنتا وأنا غيور .
فقال « أما ابنتها فندعو الله أن يغنيها عنها . وأدعو الله أن يذهب بالغيرة » .

(2) MUSÎBET SIRASINDA SÖYLENECEK SÖZ BÂBI

3 — (918) .... : Ummu Seleme (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kendisine bir musîbet dokunan herhangi bir musliman Allâh'ın kendisine emir buyurduğu **İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn (: Biz, Allâhımız ve bizler ancak ona**

1. Bu ölülerinizi «*lâ ilâhe illallâh*» telkîn ediniz emrindeki ölüleriniz ta'bîri mecâzdır. Çünkü ölü, fânîlerin hıtâbına muhatab olmak kabiliyetlerini kaybetmiştir. Burada ölüler ta'bîri ile tercemede de işâret edildiği gibi ölümü yaklaşan kimseler kasdedilmiştir. «Ölüm sekerâtı» dediğimiz o son demlerde zavallı hasta ölümün en şiddetli sadmelerine, şeytanın türlü yanıltmalarına ma'rûz bulunduğundan ölü ta'bîr edilmiş ve ona yapılacak *Tevhîd* telkîninin pek muhim olacağı bildirilmiştir. Şüphe yok bu telkîn hastayı rahatsız edecek bir tarzda değil, sadece yanında bu *Tevhîd* yavaş, yavaş söylenecek ve bu sûretle ona hatırlatılıb öğretilmiş olacaktır.

dönücüleriz)» «(el-Bakara : 156) âyetini okur ve : «ALLÂHUMME! U'CURNÎ FÎ MUSÎBETÎ VE AHLİF LÎ HAYRAN MİNHÂ = Yâ Allah! Musîbetimde bana ecir ihsan eyle ve benim için ondan daha hayırlısını bedel kıl» derse Allah kendisine muhakkak ondan daha hayırlısını bedel kılacaktır» [2].

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat ettiği zaman muslimanların hangisi Ebû Seleme'den daha hayırlıdır? O, Rasûlullah'a (âilesi ve çocuklarıyle) hicret etmiş ilk ev sâhibidir, dedim. Ben bunu söyledikden bir müddet sonra Allah Teâlâ Rasûlullah'ı bana Ebû Seleme'ye bedel olarak ihsân etti.

Yine dedi ki : Rasûlullah beni kendisine istemesi için Hâtıbu'bnu Ebî Beltea'yı bana yolladı. Cevâben :

— Benim bir kızım var, hem de ben çok kıskancım, dedim.

— Kızına gelince, onu, annesinden mustağnî kılmasını Allâh'a duâ ederiz. Kıskançlığı gidermesi için de ben Allâh'a duâ ederim, buyurdu.

٤ — (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ سَعِيدٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي

عُمَرُ بْنُ كَثِيرِ بْنِ أَفْلَحَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ سَفِينَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ عَبْدٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ : إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ . اللَّهُمَّ ! أْجُرْنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا ـ إِلَّا أَجَرَهُ اللهُ فِي مُصِيبَتِهِ . وَأَخْلَفَ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا » .

قَالَتْ : فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ كَمَا أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَخْلَفَ اللهُ لِي خَيْرًا مِنْهُ . رَسُولَ اللهِ ﷺ .

4 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Ummu Seleme der ki; Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Kendisine bir musîbet dokunan herhangi bir kul **«İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn : Biz herhalde Allah'ınız ve biz behemahal ona dönücüleriz»**

---

2. *Musîbeti* Rasûlullâh'ın şöyle ta'rîf ettiği naklolunuyor : Mu'mine eziyet veren her şey musîbettir (Beyzâvî).

«İnnâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn» sözüne, *İstircâ'* cümlesi derler. Saîdu'bnu Cubeyr — Allah ikisinden de râzı olsun — der ki : Bu ummete verilen şu güzel haslet hiçbir ümmete nasîb olmamıştır. Eğer o, Yakûb Aleyhisselâma verilmiş olsaydı ğâib ettiği oğlu Yûsuf hakkında esef etmez (Yûsuf Sûresi : 84), bu âyeti okurdu.

(el-Bakara : 156) âyetini söyler[3]. Ve : Ey Allah'ım! Musîbetimde bana ecir ihsân et ve musîbetime mukabil daha hayırlısını bedel kıl derse, Allah musîbet hususunda ona muhakkak ecir ihsân eder ve (zararına bedel olarak) kendisine ondan daha hayırlısını verir».

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat edince Rasûlullahın bana emrettiği gibi söyledim (duâ ettim). Muteakiben Allah Teâlâ bana Ebû Seleme yerine Rasûlullah'ı ihsân buyurdu.

٥ — (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ. أَخْبَرَنِي عُمَرُ (يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ) عَنِ ابْنِ سَفِينَةَ، مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ. بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ. وَزَادَ: قَالَتْ: فَلَمَّا تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ: مَنْ خَيْرٌ مِنْ أَبِي سَلَمَةَ صَاحِبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ ثُمَّ عَزَمَ اللهُ لِي. فَقُلْتُهَا. قَالَتْ: فَتَزَوَّجْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ.

5 — ( ) .... : Buradaki râvîler, Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'nin : Rasûlullah (S) dan işittim, buyuruyordu ki.. dediğini bundan önceki Ebû Usâme hadîsi gibi rivâyet ettiler. Burada şu ziyade vardır :

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme vefat edince Rasûlullah'ın sahâbîsi (arkadaşı) olan Ebû Seleme'den daha hayırlı kim vardır? dedim. Sonra Allah benim için bir azm halketti[4]. Ben de (azimle) o duâyı söyledim.

Ummu Seleme dedi ki : Muteakiben Rasûlullah (S) ile evlendim.

---

3. Bu kelâmın ma'nâsı şu âyetlerle bütünleşiyor :

ولا تقولوا لمن يقتل في سبيل الله اموات بل احياء ولكن لا تشعرون . ولنبلونكم بشيء من الخوف والجوع ونقص من الاموال والانفس والثمرات وبشر الصابرين . الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون . اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة و اولئك هم المهتدون

: *Allah yolunda öldürülmüş olanlar için «ölüler» demeyin! Bil'akis onlar diridirler fakat siz iyice anlıyamazsınız. Andolsun sizi biraz korku, açlık, mallardan, canlardan ve mahsullerden yana eksiltme ile imtihan edeceğiz. Sabredenlere müjdele! Ki onlar, kendilerine bir belâ geldiği zaman: Biz Allahınız ve biz ancak Ona dönücüleriz, diyenlerdir. Onlar, Rabblarından mağfiretler ve rahmet hep onların üzerinedir ve onlar doğru yola erdirenlerin tâ kendileridir»* (el-Bakara : 154-257).

4. ... وشاورهم في الامر فاذا عزمت فتوكل على الله ان الله يحب المتوكلين

: *...İş hususunda onlarla muşâvere et. Bir kere de azm ettin mi artık Allâh'a güvenib dayan. Çünkü Allâh kendisine güvenib dayananları sever»* (Âlu İmran : 159).

(٣) باب ما يقال عند المريض والميت

٦ – (٩١٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . قالا : حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن شقيق، عن أم سلمة ؛ قالت: قال رسول الله ﷺ « إذا حضرتم المريض، أو الميت، فقولوا خيرا. فإن الملائكة يؤمنون على ما تقولون » قالت : فلما مات أبو سلمة أتيت النبي ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! إن أبا سلمة قد مات . قال « قولي : اللهم ! اغفر لي وله . وأعقبني منه عقبى حسنة » قالت : فقلت . فأعقبني الله من هو خير لي منه . محمدا ﷺ .

(3) HASTA VE ÖLÜ YANINDA SÖYLENECEK SÖZ BÂBI

6 — (919) .... : Ummu Seleme dedi ki, Rasûlullah (S) : «Hasta yanına yahut ölüm hâlinde bulunan kimse yanına gittiğinizde hayır (duâ) söyleyiniz. Çünkü melekler söyleyeceğiniz sözlere **âmîn** derler» buyurdu.

Ummu Seleme dedi ki : Ebû Seleme öldüğü zaman Peygamber'in yanına gelib :

— Yâ Rasulallah! Ebû Seleme öldü, dedim. Bana :

— «ALLÂHUMMA'ĞFİR Lİ VE LEHU VE A'KIBNÎ MİNHU UKBÂ HASENETEN = Ey Allâh'ım! Beni ve onu mağfiret et ve bana onun ardından güzel bir bedel ihsan eyle, de» buyurdu. Ben öyle duâ ettim de Allah Teâlâ bana benim için Ebû Seleme'den daha hayırlı olanını, yani **Muhammed** (S) i ihsan buyurdu.

(٤) باب في إغماض الميت والدعاء له، إذا حضر

٧ – (٩٢٠) حدثني زهير بن حرب . حدثنا معاوية بن عمرو . حدثنا أبو إسحاق الفزاري عن خالد الحذاء، عن أبي قلابة ، عن قبيصة بن ذؤيب ، عن أم سلمة . قالت : دخل رسول الله ﷺ على أبي سلمة وقد شق بصره . فأغمضه . ثم قال « إن الروح إذا قبض تبعه البصر » . فضج ناس من أهله . فقال « لا تدعوا على أنفسكم إلا بخير . فإن الملائكة يؤمنون على ما تقولون » . ثم قال « اللهم ! اغفر لأبي سلمة وارفع درجته في المهديين واخلفه في عقبه في الغابرين . واغفر لنا وله يا رب العالمين . وافسح له في قبره . ونور له فيه » .

(4) RÛHU ÇIKTIĞINDA ÖLÜNÜN GÖZLERİNİ KAPATMAK VE ONUN İÇİN DUÂ ETMEK HAKKINDA BÂB

7 — (920) .... : Ummu Seleme (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Ebû Seleme'nin (ölümünü müteakib) yanına girdi. Onun gözü açık halde idi. Gözünü kapattıktan sonra :

— Muhakkak ki rûh kabzedildiği vakit göz onu arkasından ta'kîb eder, buyurdu. Ev halkından bazı kimseler feryadla ağladılar. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Kendi nefislerinize hayırdan başka şey duâ etmeyiniz. Çünkü melekler söyliyeceğiniz sözlere (duâlara) **âmîn** derler, buyurdu. Sonra şöyle duâ etti :

— Yâ Allâh! Ebû Seleme'ye mağfiret et. Onun derecesini hidâyete erdirilenler içinde yükselt. Onun arkasından âilesinin bâkî kalanları arasında ona halef ol (onun işini üzerine al)! Ey âlemlerin Rabbı! Bizim ve onun günahlarını afveyle! Kabrinde ona genişlik ver ve orada kendisini nûrlandır!

٨ — (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَى الْقَطَّانُ الْوَاسِطِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ مُعَاذِ بْنِ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُاللهِ بْنُ الْحَسَنِ. حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «وَاخْلُفْهُ فِي تَرِكَتِهِ» وَقَالَ «اللّٰهُمَّ! أَوْسِعْ لَهُ فِي قَبْرِهِ» وَلَمْ يَقُلِ «افْسَحْ لَهُ». وَزَادَ: قَالَ خَالِدٌ الْحَذَّاءُ: وَدَعْوَةٌ أُخْرَىٰ سَابِعَةٌ نَسِيتُهَا.

8 — ( ) .... : Hâlid el-Hazzâ, bu isnad ile yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs etmişdir. Ancak o : «Terk ettiklerinde ona halef ol» dedi. Bir de : «Ey Allâh'ım! Kabrinde onun için bir genişlik yap!» deyib, «onun için genişlik kıl!» demedi.

Râvî Ubeydullah'dan bir de şu ziyâde vardır : Hâlid el-Hazzâ : Diğer yedinci bir duâ daha vardı ki ben onu unuttum, dedi.

(٥) باب فى شخوص بصر الميت يتبع نفسه

٩ — (٩٢١) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ يَعْقُوبَ. قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَلَمْ تَرَوْا الإِنْسَانَ إِذَا مَاتَ شَخَصَ بَصَرُهُ ؟» قَالُوا: بَلَىٰ. قَالَ «فَذَٰلِكَ حِينَ يَتْبَعُ بَصَرُهُ نَفْسَهُ».

(...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُالْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنِ الْعَلَاءِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ.

(5) ÖLÜNÜN GÖZLERİNİN, NEFSİNİ (RÛHUNU) TA'KÎB EDEREK AÇIK HALDE DİKİLİB KALMASI HAKKINDA BÂB

9 — (921) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle der :

Rasûlullah (S) : «İnsanı, öldüğü zaman gözleri yukarıya doğru dikilmiş vaziyette görmediniz mi?» buyurdu. Sahâbîler : Evet, dediler. «İşte bu, insan gözünün rûhu çıkarken arkasından ta'kîb ederek bakıb kaldığı zaman olur» buyurdu.

( ) Bu hadîsi bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Abdulazîz Derâverdî, el-Alâ'dan, bu isnadla tahdîs etti.

(٦) باب البكاء على الميت

١٠ — (٩٢٢) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَابْنُ نُمَيْرٍ ، وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ . قَالَ : قَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ : لَمَّا مَاتَ أَبُو سَلَمَةَ قُلْتُ : غَرِيبٌ وَفِي أَرْضِ غُرْبَةٍ . لَأَبْكِيَنَّهُ بُكَاءً يُتَحَدَّثُ عَنْهُ . فَكُنْتُ قَدْ تَهَيَّأْتُ لِلْبُكَاءِ عَلَيْهِ . إِذْ أَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنَ الصَّعِيدِ تُرِيدُ أَنْ تُسْعِدَنِي . فَاسْتَقْبَلَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ « أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِي الشَّيْطَانَ بَيْتًا أَخْرَجَهُ اللهُ مِنْهُ ؟ » مَرَّتَيْنِ . فَكَفَفْتُ عَنِ الْبُكَاءِ فَلَمْ أَبْكِ .

(6) ÖLEN KİMSEYE AĞLAMAK BÂBI

10 — (922) .... : Ummu Seleme (R) şöyle dedi :

Ebû Seleme öldüğü zaman : Gurbet elinde iken ölen bir ğarîb! Vallâhi ona dillere destan yapılacak bir ağlayışla ağlıyacağım deyib ona ağlamak için hazırlanmıştım. Bu sırada Medîne köylerinden bir kadın çıka geldi. Ağlamada bana yardım etmek istiyordu. Hemen kendisini Rasûlullah (S) karşıladı ve iki kere : «Allâh'ın, şeytanı çıkarmış olduğu bir eve (tekrar) şeytan mı sokmak istiyorsun?» buyurdu. Bunun üzerine ben ağlamaktan vaz geçtim ve artık ağlamadım.

١١ — (٩٢٣) حدثنا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ إِحْدَى بَنَاتِهِ تَدْعُوهُ . وَتُخْبِرُهُ أَنَّ صَبِيًّا لَهَا ، أَوِ ابْنًا لَهَا ، فِي الْمَوْتِ . فَقَالَ لِلرَّسُولِ « ارْجِعْ إِلَيْهَا . فَأَخْبِرْهَا :

إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أَعْطَى. وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُسَمًّى. فَمُرْهَا فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ» فَعَادَ الرَّسُولُ فَقَالَ: إِنَّهَا قَدْ أَقْسَمَتْ لَتَأْتِيَنَّهَا. قَالَ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ. وَقَامَ مَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ. وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمْ. فَرُفِعَ إِلَيْهِ الصَّبِيُّ وَنَفْسُهُ تَقَعْقَعُ كَأَنَّهَا فِي شَنَّةٍ. فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ. فَقَالَ لَهُ سَعْدٌ: مَا هَٰذَا؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «هَٰذِهِ رَحْمَةٌ. جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ. وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ».

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. جَمِيعًا عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ حَمَّادٍ أَتَمُّ وَأَطْوَلُ.

11 — (923) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle dedi :

Biz Peygamber (S) in yanında bulunduğumuz bir sırada kızlarından biri, Peygamber'i çağırmak için bir haberci gönderdi. Babasına bir çocuğunun yahut bir oğlunun ölüm hâline girdiğini haber veriyordu. Rasûlullâh kızının gönderdiği elçiye : «Onun (Zeyneb'in) yanına dön ve kendisine şunu haber ver : Şüphesiz ki Allâh'ın aldığı ve verdiği her şey Allâh'a âiddir. Her şey Allâh katında muayyen bir müddete bağlanmıştır. Yine ona şu emrimi bildir : Sabretsin ve sevâb ümit eylesin».

Bunun üzerine elçi geri döndü. Bu defa o (Zeyneb) Peygamber'e and vererek : Her halde geliniz diye tekrar haber gönderdi. Bu haber üzerine Peygamber kalktı. Onunla beraber Sa'du'bnu Ubâde ile Muâzu'bnu Cebel de kalktılar. Ben de onlarla beraber (Zeyneb'in evine) gittim. Çocuk, Peygamber'e verildi. Çocuğun canı çıkma hazırlığı hâlinde idi. Sanki eski bir kırba içindeki su vaziyetinde idi. Rasûlullah'ın iki gözü yaş döküyordu. Sa'du'bnu Ubâde : Yâ Rasûlallah! Bu (ağlayış) nedir? dedi. Rasûlullah : «Bu göz yaşı Allâh'ın kullarının gönüllerine koyduğu bir rahmettir. Allah Teâlâ kullarından ancak merhametli olanlarına merhamet edecektir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de toptan Âsım el-Ahvel'den bu isnad ile bu hadîsi rivâyet ettiler. Ancak bundan önceki Hammâd hadîsi daha tamam ve daha uzundur.

١٢ – (٩٢٤) حدثنا يونس بن عبد الأعلى الصدفي وعمرو بن سواد العامري. قالا: أخبرنا عبد الله ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن سعيد بن الحارث الأنصاري، عن عبد الله بن عمر. قال: اشتكى سعد بن عبادة شكوى له. فأتى رسول الله ﷺ يعوده مع عبد الرحمن بن عوف وسعد بن أبي وقاص وعبد الله بن مسعود. فلما دخل عليه وجده في غشية. فقال «أقد قضى؟» قالوا: لا. يا رسول الله! فبكى رسول الله ﷺ. فلما رأى القوم بكاء رسول الله ﷺ بكوا. فقال «ألا تسمعون؟ إن الله لا يعذب بدمع العين، ولا بحزن القلب، ولكن يعذب بهذا (وأشار إلى لسانه) أو يرحم».

12 — (924) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :

Sa'du'bnu Ubâde kendisinde meydana gelen bir hastalıktan dolayı rahatsızlandı. Rasûlullah (S), Abdurrahmân ibn Avf, Sa'du'bnu Ebî Vakkas ve Abdullah ibn Mes'ûdla birlikte ona hasta ziyaretine geldi. Rasûlullah Sa'du'bnu Ubâdenin yanına girdiğinde onu ev halkı tarafından çepçevre kuşatılmış vaziyette buldu.

— Öldü mü? diye sordu.

— Hayır yâ Rasûlallah! dediler. Bunun üzerine Rasûlullah ağladı. Oradakiler Rasûlullah'ın ağlamasını görünce onlar da ağladılar. Bunun üzerine Rasûlullah :

— İşitmez misiniz? Allah göz yaşı ile, iç üzüntüsü ile (insanı) azâb etmez. (Eliyle diline işâret ederek) lâkin Allah işte bunun yüzünden (ya) azâb eder, yahut merhamet eyler buyurdu.

(٧) باب في عيادة المرضى

١٣ – (٩٢٥) وحدثنا محمد بن المثنى العنزي. حدثنا محمد بن جهضم. حدثنا إسماعيل (وهو ابن جعفر) عن عمارة (يعني ابن غزية) عن سعيد بن الحارث بن المعلى، عن عبد الله بن عمر؛ أنه قال: كنا جلوسا مع رسول الله ﷺ. إذ جاءه رجل من الأنصار فسلم عليه. ثم أدبر الأنصاري. فقال رسول الله ﷺ «يا أخا الأنصار! كيف أخي سعد بن عبادة؟» فقال: صالح. فقال رسول الله ﷺ «من يعوده منكم؟» فقام وقمنا معه. ونحن بضعة عشر. ما علينا نعال ولا خفاف ولا قلانس ولا قمص. نمشي في تلك السباخ. حتى جئناه. فاستأخر قومه من حوله. حتى دنا رسول الله ﷺ وأصحابه الذين معه.

(7) HASTALARI ZİYÂRET ETMEK HAKKINDA BÂB

13 — (925) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) ın maiyyetinde oturuyorduk. Ensârdan bir kimse çıkageldi ve Peygamber'e selâm verdi. Sonra Ensârî arkasına dönüb giderken Rasûlullah hemen: Ey Ensâr kardeş! Benim kardeşim Sa'du'bnu Ubâde nasıldır? dedi. O zat: İyidir, diye cevap verdi. Bunu ta'kîben Rasûlullah: Sa'du'bnu Ubâdeyi sizlerden kim ziyaret etmek ister? deyib hemen kalktı. Biz de onunla beraber kalktık. Biz on kişiden fazla ziyaretçi olmuştuk. Üzerimizde ayakkabılar, edikler, başa giyilen şeyler ve gömlekler yoktu. Şu çorak arâzîlerde yürüyerek nihayet onun yanına vardık. Rasûlullah ve onun maiyyetinde bulunan sahâbîleri Sa'de yanaşsınlar diye etrafındaki halk geriye çekildiler[5].

(٨) باب فى الصبر على المصيبة عند الصدمة الأولى

١٤ – (٦٢٦) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ الْعَبْدِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الأُولَى»

(8) İLK DARBE SIRASINDA MUSÎBETE SABRETMEK HAKKINDA BÂB

14 — (626) .... : Enesu'bnu Mâlik der ki:

Rasûlullah (S): «Sabrın kemâli musîbetin birinci darbesi sırasında (tahammul edebilmek) dır» buyurdu.

١٥ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَى عَلَى امْرَأَةٍ تَبْكِي عَلَى صَبِيٍّ لَهَا. فَقَالَ لَهَا «اتَّقِي اللهَ وَاصْبِرِي» فَقَالَتْ: وَمَا تُبَالِي بِمُصِيبَتِي! فَلَمَّا ذَهَبَ، قِيلَ لَهَا: إِنَّهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَأَخَذَهَا مِثْلُ الْمَوْتِ.

5. Hasta ziyâreti hakkında çok hadîsler vardır. Rasûlullah dîn ve milliyet farkı gözetmeksizin muslim, gayri muslim bütün hastalara ziyâretler yapmak sûretiyle bu medeniyet ve insanlık âdâbını muhkem bir İslâmî sünnet yapmıştır. Rasûlullah'ın bu husustaki tatbîkat ve tavsîyeleri çok olduğu için hasta ziyâretinin vucûbuna bile kail olanlar vardır.

فَأَتَتْ بَابَهُ . فَلَمْ تَجِدْ عَلَى بَابِهِ بَوَّابِينَ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَمْ أَعْرِفْكَ . فَقَالَ « إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ أَوَّلِ صَدْمَةٍ » أَوْ قَالَ « عِنْدَ أَوَّلِ الصَّدْمَةِ » .

(...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . ح وَحَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو . ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . قَالُوا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . نَحْوَ حَدِيثِ عُثْمَانَ بْنِ عُمَرَ ، بِقِصَّتِهِ . وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الصَّمَدِ : مَرَّ النَّبِيُّ ﷺ بِامْرَأَةٍ عِنْدَ قَبْرٍ .

15 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) den :

Rasûlullah (S) kendi çocuğu üzerine (feryadla) ağlayan bir kadının üstüne varıb ona :

— Allah'dan kork ve sabreyle, buyurdu. Bunun üzerine kadın :

— Sen, benim musîbetimle belâlanan değilsin, dedi. Rasûlullah ayrılıb gidince kadına : O zat Allâh'ın Rasûludur, denildi. Bu sefer kadına ölüm (ün verdiği) kadar bir endîşe sardı. Bunun üzerine kadın Peygamber'in kapısına geldi. Kadın, Peygamber'in kapısı yanında kapıcılar (gözcüler) bulmadı ve :

— Yâ Rasûlullah! Ben seni tanıyamamıştım, dedi. Rasûlullah :

— Sabrın kemâli ancak ilk sadme sırasında olandır. Yahut : «Sadmenin evvelinde olanıdır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de topdan : Bize Şu'be tahdîs etti diyerek bu isnadla yukarıdaki Usman ibn Umer hadîsi tarzında hadîsi bütünüyle rivâyet ettiler. Bunlardan Abdussamed'in hadîsinde : Peygamber bir kabir yanında (ağlıyan) bir kadına uğradı... şeklindedir.

(٩) باب الميت يعذب ببكاء أهله عليه

---

١٦ – (٩٢٧) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ بِشْرٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ حَفْصَةَ بَكَتْ عَلَى عُمَرَ . فَقَالَ : مَهْلًا يَا بُنَيَّةُ ! أَلَمْ تَعْلَمِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ » ؟ .

(9) «ÖLÜ, AİLESİNİN KENDİSİNE AĞLAMASI SEBEBİYLE AZÂB OLUNUR» BÂBI

---

16 — (927) .... : Abdullah (ibn Umer R) dan, (şöyle demiştir) : Hafsa, Umer'e karşı ağlamıştı. Bunun üzerine Umer : Yavaş ol! Ey

kızcağızım! Rasûlullah (S) ın : «Ölü, âilesinin kendisine ağlamasıyle azâb olunur» buyurduğunu bilmez misin? dedi.

١٧ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ » .

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، قَالَ « الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ » .

17 — ( ) .... : Umer (R) den; Peygamber (S) : «Ölen kimse, kendisine feryadla ağlanması sebebiyle kabrinde azâb olunur» buyurmuştur.

( ) .... : Yine Umer (R) den : Peygamber (S) : «Ölen kimse, kendisine çığlıkla ağlanması sebebiyle kabrinde azâb olunur» buyurdu.

١٨ – (...) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ قَالَ : لَمَّا طُعِنَ عُمَرُ أُغْمِيَ عَلَيْهِ . فَصِيحَ عَلَيْهِ . فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ : أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ » ؟

18 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Umer, kılınçla vurulduğu zaman bayıldı. Hemen yanında çığlıkla ağlanmıştı. Kendisine geldiğinde Umer : Rasûlullah (S) ın : «Şüphesiz ki ölen kimse, dirilerin kendisine ağlaması sebebiyle muhakkak azâb olunur» buyurduğunu bilmediniz mi? dedi.

١٩ – (...) حدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : لَمَّا أُصِيبَ عُمَرُ ، جَعَلَ صُهَيْبٌ يَقُولُ : وَا أَخَاهُ ! فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : يَا صُهَيْبُ ! أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ » ؟

19 — ( ) .... : Ebû Burde, babası Ebû Mûsâ'dan, şöyle demiştir : Umer vurulduğunda Suheyb :

— Ah kardeşim! diyerek ağlamaya başladı. Bunun üzerine Umer ona hitaben :

— Yâ Suheyb! Rasûlullah (S) ın . «Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlamasıyla azâb olunur» buyurduğunu bilmez misin? dedi.

٢٠ — (...) وحدثني علي بن حجر. أخبرنا شعيب بن صفوان أبو يحيى عن عبد الملك بن عمير، عن أبي بردة بن أبي موسى، عن أبي موسى؛ قال: لما أصيب عمر أقبل صهيب من منزله حتى دخل على عمر. فقام بحياله يبكي. فقال عمر: علام تبكي؟ أعلي تبكي؟ قال: إي. والله! لعليك أبكي يا أمير المؤمنين! قال: والله! لقد علمت أن رسول الله ﷺ قال «من يبكى عليه يعذب».

قال: فذكرت ذلك لموسى بن طلحة. فقال: كانت عائشة تقول: إنما كان أولئك اليهود.

20 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Umer vurulduğu zaman, Suheyb evinden geldi ve Umer'in yanına girdi. Onun yanı başında ayakta durub ağlamaya başladı. Bunun üzerine Umer ona :

— Ne ağlıyorsun? Benden dolayı mı ağlıyorsun? Suheyb :

— Evet. Vallâhi şüphesiz senin üzerine ağlıyorum ey Mü'minlerin Emîri! dedi. Umer :

— Vallâhi hiç şüphesiz ki sen, Rasûlullah (S) ın : «Üzerine ağlanan kimse azâb olunur» buyurduğunu muhakkak bilmektesin, dedi. Râvî Abdulmelik ibn Umeyr der ki :

Bunu Mûs'ab ibn Talha'ya söylediğimde dedi ki : Âişe : Bunlar (yani azablananlar) ancak Yahûdîler idi, derdi.

٢١ — (...) وحدثني عمرو الناقد. حدثنا عفان بن مسلم. حدثنا حماد بن سلمة عن ثابت، عن أنس؛ أن عمر بن الخطاب، لما طعن، عولت عليه حفصة. فقال: يا حفصة! أما سمعت رسول الله ﷺ يقول «المعول عليه يعذب»؟ وعول عليه صهيب. فقال عمر: يا صهيب! أما علمت «أن المعول عليه يعذب»؟

21 — ( ) .... : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Umeru'bnu-l Hattâb vurulduğunda (kızı) Hafsa yüksek sesle ona ağladı. Bunun üzerine Umer :

— Yâ Hafsa! Rasûlullah (S) ın : «Üzerine yüksek sesle ağlanılan azâb olunur» buyurduğunu işitmedin mi? dedi. Umer'e Suheyb de ağladı. Umer ona da :

— Yâ Suheyb! «Üzerine yüksek sesle ağlanılan azâb olunur» hakîkatını bilmez misin? dedi.

٢٢ – (٩٢٨) حدثنا داود بن رشيد. حدثنا إسماعيل بن علية. حدثنا أيوب عن عبد الله بن أبي مليكة. قال: كنت جالسا إلى جنب ابن عمر. ونحن ننتظر جنازة أم أبان بنت عثمان. وعنده عمرو بن عثمان. فجاء ابن عباس يقوده قائد. فأراه أخبره بمكان ابن عمر. فجاء حتى جلس إلى جنبي. فكنت بينهما. فإذا صوت من الدار. فقال ابن عمر (كأنه يعرض على عمرو أن يقوم فينهاهم): سمعت رسول الله ﷺ يقول «إن الميت ليعذب ببكاء أهله» قال: فأرسلها عبد الله مرسلة.

22 — (928) .... : Abdullah ibn Ebî Muleyke şöyle dedi : İbn Umer'in yanında oturuyordum. Biz Usman'ın kızı Ummu Ebân'ın cenâzesini bekliyorduk. Onun yanında Usman'ın oğlu Amr da vardı. Muteakiben İbn Abbâs da geldi. Onu bir kimse elinden tutarak getiriyordu. Öyle zannediyorum ki o kimse İbnu Abbâs'a, İbnu Umer'in bulunduğu yeri haber verdi. Böylece İbn Abbâs geldi ve nihayet benim yanıbaşıma oturdu. İbn Umer ile İbn Abbâs'ın arasına oturmuş oldum. Bu sırada evden (kadınlara âid) bir feryad yükseldi. Bunun üzerine İbn Umer (Usman'ın oğlu Amr'e kalkmasını ve onları nehy etmesini istercesine) : Rasûlullah (S) dan işittim : «Şüphesiz ki ölü, âilesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb edilir» buyuruyordu, dedi. İbn Umer bu rivâyetini umûmiyet üzere ve herhangi bir kayıd yapmıyarak haber verdi.

(٩٢٧) فقال ابن عباس: كنا مع أمير المؤمنين عمر بن الخطاب. حتى إذا كنا بالبيداء، إذا هو برجل نازل في شجرة. فقال لي: اذهب فاعلم لي من ذاك الرجل. فذهبت فإذا هو صهيب. فرجعت إليه. فقلت: إنك أمرتني أن أعلم لك من ذاك. وإنه صهيب. قال: مره فليلحق بنا. فقلت: إن معه أهله. قال: وإن كان معه أهله (وربما قال أيوب: مره فليلحق بنا). فلما قدمنا لم يلبث أمير المؤمنين أن أصيب. فجاء صهيب يقول: وا أخاه! وا صاحباه! فقال عمر: ألم تعلم، أو لم تسمع (قال أيوب: أو قال: أو لم تعلم أو لم تسمع) أن رسول الله ﷺ قال «إن الميت ليعذب ببعض بكاء أهله».

قال: فأما عبد الله فأرسلها مرسلة. وأما عمر فقال: ببعض.

(927) Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi : Biz Emîru'l-Mu'minîn Umeru'bnu'l-Hattâb'la beraber bulunuyorduk. Biz (Mekke ile **Medîne** arasındaki) **Beydâ** mevkiinde duraklamakta iken bir ağacın altına inmiş bir zât göründü. Umer bana : Git bak, bu zât kimdir, bana bildir dedi.

Ben de gittim, bir de baktım ki o Suheyb'dir. Hemen Umer'e döndüm ve ona : Sen bana bu zatın kim olduğunu sana bildirmemi emretmiştin. O zât Suheyb'dir dedim.

— Ona emret, bize iltihak etsin, dedi. Ben :

— Suheyb'in beraberinde âilesi de vardır, dedim. Umer :

— Beraberinde âilesi olsa da, dedi. (Râvî Eyyûb ihtimalli olarak : Ona emret bize katılsın, dediğini de nakletti) Nihayet beraber Medîne'ye geldik. Çok zaman geçmeden Umer vuruldu. Suheyb :

— Vâh kardeşim! Vâh arkadaşım! diyerek (ağlıya ağlıya) geldi. Umer :

— Bilmedin mi yahut işitmedin mi ki (râvî Eyyûb : Yahut da şöyle demiştir, dedi : Bilmedin, işitmedin mi ki) : Rasûlullah (S) : «Ölü, âilesinin kendisine bazı nevî ağlamasından dolayı muhakkak azâb olunur» buyurmuştur, dedi.

Râvî der ki : Abdullah, kendi rivâyetini kayıdsız olarak haber verdi. Umer ise : Ağlamanın bazısı sebebiyle diye kayıdlı söyledi.

(٩٢٩) فَقُمْتُ فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ. فَحَدَّثْتُهَا بِمَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ. فَقَالَتْ: لَا. وَاللهِ! مَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَطُّ «إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَحَدٍ». وَلَكِنَّهُ قَالَ «إِنَّ الْكَافِرَ يَزِيدُهُ اللهُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَذَابًا. وَإِنَّ اللهَ لَهُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى. وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى».

قَالَ أَيُّوبُ: قَالَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ: حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: لَمَّا بَلَغَ عَائِشَةَ قَوْلُ عُمَرَ وَابْنِ عُمَرَ قَالَتْ: إِنَّكُمْ لَتُحَدِّثُونِّي عَنْ غَيْرِ كَاذِبَيْنِ وَلَا مُكَذَّبَيْنِ. وَلَكِنَّ السَّمْعَ يُخْطِئُ.

(929) Sonra kalkıb Âişe'nin yanına girdim ve kendisine İbn Umer'in söylediği hadîsi rivâyet ettim. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi :

— Hayır! Allâh'a yemîn ederim ki Rasûlullah (S) kat'iyyen : «Ölü, bir kimsenin ağlamasıyle azâb olunur» dememiştir. Lâkin Rasûlullah şöyle buyurmuştur : «Allah, âilesinin ağlamasından dolayı kâfirin azâbını artırır. **Hiç şüphesiz ki güldüren de ağlatan da ancak Allah'dır** (en-Necm: 43). Ve **hiç bir günahkâr diğerinin günah yükünü çekmez** (Fâtır: 18, en-Necm : 38).

Râvî Eyyûb der ki : Ebû Muleyke'nin oğlu şöyle dedi : Bana Kasım ibn Muhammed tahdîs edib dedi ki : Umer'in ve İbn Umer'in sözleri Âişe'ye ulaşınca Âişe :

— Sizler muhakkak ki yalancılar ve yalanlayıcılar olmayarak bana hadîs söylüyorsunuz. Ve lâkin kulak hatâ eder, dedi.

23 — (928) .... : Abdullah ibn Ebî Muleyke haber verib şöyle dedi : Usman ibn Affân'ın bir kızı Mekke'de vefat etmişti. Biz de namazında ve defninde bulunmak için bu cenâzeye geldik. İbnu Umer ile İbnu Abbâs da bu cenâzede hâzır bulundular. Ben İbnu Umer ile İbnu Abbâs'ın arasına oturmuştum. Ben ikisinden birinin yanına oturmuştum da sonra diğeri gelib benim yanıma oturmuştu. (Bu sırada evden kadınların feryadı yükseldi). Bunun üzerine Abdullah ibn Umer karşısında bulunan Usman'ın oğlu Amr'e hitâben dedi ki :

— Şu ağlamayı susturmaz mısın? Çünkü Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki ölen kimse, kendisine âilesinin ağlamasından dolayı azâb edilir buyurdu.

٢٣ — (٩٢٨) حدثنا محمد بن رافع وعبد بن حميد . قال ابن رافع : حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني عبد الله بن أبي مليكة . قال : توفيت ابنة لعثمان بن عفان بمكة . قال : فجئنا لنشهدها . قال : فحضرها ابن عمر وابن عباس . قال : وإني لجالس بينهما . قال : جلست إلى أحدهما ثم جاء الآخر فجلس إلى جنبي . فقال عبد الله بن عمر لعمرو بن عثمان ، وهو مواجهه : ألا تنهى عن البكاء ؟ فإن رسول الله ﷺ قال « إن الميت ليعذب ببكاء أهله عليه » .

(٩٢٧) فقال ابن عباس : قد كان عمر يقول بعض ذلك . ثم حدث فقال : صدرت مع عمر من مكة . حتى إذا كنا بالبيداء إذا هو بركب تحت ظل شجرة . فقال : اذهب فانظر من هؤلاء الركب ؟ فنظرت فإذا هو صهيب . قال : فأخبرته . فقال : ادعه لي . قال : فرجعت إلى صهيب . فقلت : ارتحل فالحق أمير المؤمنين . فلما أن أصيب عمر ، دخل صهيب يبكي يقول : وا أخاه ! وا صاحباه ! فقال عمر : يا صهيب ! أتبكي علي ؟ وقد قال رسول الله ﷺ « إن الميت يعذب ببعض بكاء أهله عليه » .

(927) Bunun üzerine Abdullah ibn Abbâs da :

— Umer, ölen kimse kendisine âilesinin her ağlaması yüzünden değil, bazı gûnâ ağlaması sebebiyle azâb olunur der idi, dedi. Sonra da İbnu Abbâs şu hâdiseyi anlattı :

— Ben Mekke'den Umer ile birlikte haccdan dönmüştüm. Biz (Mekke ile Medîne arasındaki) **Beydâ** mevkiinde duraklamakta iken büyük bir ağacın altında develi bir yolcu kafilesi göründü. Umer bana :

— Git bak bakalım bu kafilede kimler var? dedi. Ben de baktım ve derhal Suheyb'i tanıdım ve Umer'e haber verdim.

— Öyle ise Suheyb'i bana çağır, dedi. Suheyb'in yanına döndüm ve:

— Emîru'l-Mu'minînin yanına buyur ve onun kafilesine katıl, dedim. (Beraber Medîneye geldik. Çok geçmedi) Umer vurulduğunda Suheyb:

— Vâh kardeşim! Vâh yoldaşım! diyerek ağlar halde yanına geldi. Bunun üzerine Umer:

— Ey Suheyb! Bana mı ağlıyorsun? Rasûlullah (S): «Ölen kimse, âilesinin kendisine bazı gûnâ ağlamalarından dolayı azâb olunur» buyurdu, dedi.

(٩٢٩) فقال ابن عباس : فلما مات عمر ذكرت ذلك لعائشة . فقالت : يرحم الله عمر . لا والله !
ما حدث رسول الله ﷺ « إن الله يعذب المؤمن ببكاء أحد » ولكن قال « إن الله يزيد الكافر
عذابا ببكاء أهله عليه » . قال : وقالت عائشة : حسبكم القرآن : ولا تزر وازرة وزر أخرى
[٣٥/ فاطر/ الآية ١٨] . قال : وقال ابن عباس عند ذلك : والله أضحك وأبكى .
قال ابن أبي مليكة : فوالله ما قال ابن عمر من شيء .

(...) وحدثنا عبد الرحمن بن بشر . حدثنا سفيان . قال عمرو عن ابن أبي مليكة : كنا في جنازة
أم أبان بنت عثمان . وساق الحديث . ولم ينص رفع الحديث عن عمر عن النبي ﷺ ، كما نصه أيوب
وابن جريج . وحديثهما أتم من حديث عمرو .

(929) Sonra İbn Abbâs şöyle anlattı:

Umer vefat ettiğinde bu vâkıayı Âişe'ye anlattım. O da dedi ki:

— Allah Umer'e rahmet eylesin. Hayır. Allah'a yemîn ederim ki Rasûlullah (S): «Allah, bir kimsenin ağlaması sebebiyle mu'mini azâb eder» dememiştir. Lâkin Rasûlullah: «Allah, âilesinin kendisine ağlamasından dolayı kâfirin azâbını artırır» buyurdu. Âişe sözüne devamla şöyle dedi:

— Size Kur'ân kâfidir. Allah: **«Günah işliyen hiç bir nefis, başkasının günhaını yüklenmez..»** (Fâtır: 18) buyurmuştur. Âişe'nin bu sözlerini naklettikden sonra İbnu Abbâs:

— «VALLÂHU HUVE EDHAKU VE EBKÂ: **Güldüren de ağlatan da ancak Allah'dır»** (en-Necm: 43) dedi. Râvî İbnu Muleyke bunları rivâyet ettikden sonra:

— Allah'a yemîn ederim ki İbnu Umer bundan sonra hiç bir şey söylemedi, demiştir [6].

---

6. Peygamber'in vefatından sonra ilmen sahâbîlerin ihtilâf ettikleri meselelerden biri de ölüye ağlanması meselesidir. Beyhakî'nin *Sünen*indeki rivâyetine göre İmâm Şâfiî Hz. Âişe'nin rey ve ictihadına meylederek şöyle demiştir:

Ölüye ağlamaya dâir Rasûlullah'dan gelen rivâyetler içinde Rasûlullah'dan hıfze-

( ) .... : Burada Amr, İbnu Ebî Muleyke'den : Biz Usman'ın kızı Ummu Ebân'ın cenâzesinde bulunduk.. dediğini söylemiş ve hadîsi bütünüyle sevk etmiştir. Ancak bundan önce Eyyûb ve İbnu Cureyc'in ref' ettikleri gibi, Umer'den, o da Peygamber'den tarzında hadîsin merfû'luğunu izhar etmemiştir. Eyyûb ve İbnu Cureyc'in hadîsleri Amr'ın hadîsinden daha tamâmdır.

٢٤ — (٩٣٠) وحدّثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ؛ أَنَّ سَالِمًا حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ » .

24 — (930) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) den :
Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki ölen kimse, dirinin ağlaması yüzünden azâb olunur» buyurdu.

٢٥ — (٩٣١) وحدّثنا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ خَلَفٌ : حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ قَوْلُ ابْنِ عُمَرَ : الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : رَحِمَ اللهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ . سَمِعَ شَيْئًا فَلَمْ يَحْفَظْهُ . إِنَّمَا مَرَّتْ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ جِنَازَةُ يَهُودِيٍّ . وَهُمْ يَبْكُونَ عَلَيْهِ . فَقَالَ « أَنْتُمْ تَبْكُونَ . وَإِنَّهُ لَيُعَذَّبُ » .

25 — (931) .... : Urve (R) şöyle dedi :

Âişe'nin yanında İbnu Umer'in : «Ölen kimse, âilesinin kendisine ağlamasından dolayı azâb olunur» sözü (hadîsi) zikredildiğinde Âişe :

— Allah, Ebû Abdirrahmân'a (Abdullahi'bnu Umer'in künyesidir) rahmet etsin. O, birşey işitmiş fakat işittiğini iyi ezberlememiştir. Hakîkat şudur : Bir Yahûdî cenâzesi Rasûlullah'ın yanından geçti. Cenâze sâ-

---

dilmiş olduğuna en ziyâde benziyeni Âişe hadîsidir. Kitâb ve Sünnet'in delâletiyle sâbit olan Hz. Âişe rivâyetidir. Bu rivâyeti te'yîd eden âyetler şunlardır :

a. *«Hakîkaten hiçbir günahkâr diğerinin günah yükünü çekmez»* (en-Necm: 38).

b. *«Hakîkaten insan için kendi çalıştığından başkası yoktur. Hakîkaten çalışması ilerde görülecek»* (en-Necm : 38-40).

c. *«Her nefis hayır ve şerden işlediği ile cezâ olunmak için kıyâmet günü muhakkak gelecektir..»* (Tâ Hâ : 15).

d. *«İşte her kim zerre ağırlığınca bir hayır yapıyor* (idiy) *se onu görecek. Kim de zerre ağırlığınca şer yapıyor* (idiy) *se onu görecek»* (ez-Zilzâl : 7-8).

Hulâsa : «Ehlinin ölüye ağlamasıyla ölü azablanır» hadîsi hakkında âlimler sekiz kadar te'vîl ve içtihad zikretmişlerdir. Bunlar içinde en sahîhi cumhûrun şu te'vîlidir :

Eğer ölü hayatında iken kendisine öldükten sonra nevha edilmesini, câhiliyet âdeti üzere feryad ve figân ile ağlanmasını vasiyet etmişse bu vasiyetin ölünün âilesi tarafından yerine getirilmesi hâlinde bu kötü çığırı sünnet yapmasından dolayı azablanır, demişlerdir. Hatta bazıları işi daha sıkı tutarak, câhiliyet âdeti üzere ağlamak nasıl azâba sebeb oluyorsa, yüksek sesle feryad edilmemesini vasiyet etmeyi ihmal etmek de ayni sûrette azâb olunmasına sebeb olur demişlerdir.

hibleri de ölen Yahûdî üzerine ağlamaktaydılar. Rasûlullah : «Sizler ağlıyorsunuz, halbuki o muhakkak azâb olunmaktadır» buyurdu.

٢٦ — (٩٣٢) حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: ذُكِرَ عِنْدَ عَائِشَةَ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ يَرْفَعُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ «إِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ». فَقَالَتْ: وَهَلَ. إِنَّمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّهُ لَيُعَذَّبُ بِخَطِيئَتِهِ أَوْ بِذَنْبِهِ. وَإِنَّ أَهْلَهُ لَيَبْكُونَ عَلَيْهِ الْآنَ». وَذَاكَ مِثْلُ قَوْلِهِ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَامَ عَلَى الْقَلِيبِ يَوْمَ بَدْرٍ. وَفِيهِ قَتْلَى بَدْرٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. فَقَالَ لَهُمْ مَاقَالَ «إِنَّهُمْ لَيَسْمَعُونَ مَا أَقُولُ» وَقَدْ وَهَلَ. إِنَّمَا قَالَ «إِنَّهُمْ لَيَعْلَمُونَ أَنَّ مَا كُنْتُ أَقُولُ لَهُمْ حَقٌّ» ثُمَّ قَرَأَتْ: إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ [٢٧/النمل/الآية ٨٠]. وَمَا أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي الْقُبُورِ [٣٥/فاطر/الآية ٢٢]. يَقُولُ: حِينَ تَبَوَّؤُا مَقَاعِدَهُمْ مِنَ النَّارِ.

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ. بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ أَبِي أُسَامَةَ. وَحَدِيثُ أَبِي أُسَامَةَ أَتَمُّ.

26 — (932) .... : Urve (R) şöyle dedi :

Âişe'nin yanında İbn Umer'in : «Şüphesiz ki ölen kimse âilesinin kendisine ağlaması yüzünden kabrinde azâb edilir» hadîsini Peygamber (S) e ref' ettiği anıldı. Bunun üzerine Âişe :

— O, yanıldı, Rasûlullah (S) ancak şöyle buyurmuştur : «Muhakkak ki ölü, hatîesi yahut günahı sebebiyle azâb edilmektedir. Halbuki şimdi onun âilesi kendisine muhakkak ağlamaktadırlar» İbnu Umer'in (yukarda nakledilen) bu hadîsi yanlışlık bakımından şu sözüne benzer :

Rasûlullah (S) Bedr harbi gününde içine katledilen muşrik cesedlerinin atıldığı **Kalîb Çukurunun** başına ayakda durdu ve onlara hitaben şöylediğini söyleyib : «Muhakkak ki onlar benim sözlerimi işitirler» buyurdu demiştir. Halbuki bunda da yanılmıştır. Rasûlullah : (Bedr maktulleri işidir demedi, fakat) «bu ölüler, kendilerine söylemekte bulunduğum sözlerimin hak ve doğru olduğunu (şimdi) bilmektedirler» buyurdu.

Sonra Âişe şu âyetleri okudu :

«İNNEKE LÂ TUSMİU'L-MEVTÂ : **Şüphesiz sen ölülere işittiremezsin..»** (en-Neml : 80);

«VE MÂ ENTE Bİ-MUSMİİN MEN Fİ'L-KUBÛR.. : **Sen kabirlerde olanlara işittiremezsin..»** (Fâtır: 22).

Râvî der ki : Hz. Âişe : O sırada onlar ateşten menzillerine inmişlerdi, dedi.

( ) .... : Bu hadîsi Hişâmu'bnu Urve de bundan önceki Ebû Usâme hadîsi ma'nâsıyle rivâyet etti. Ebû Usâme hadîsi daha tamamdır.

٢٧ – (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ؛ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ، وَذُكِرَ لَهَا أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: إِنَّ الْمَيِّتَ لَيُعَذَّبُ بِبُكَاءِ الْحَيِّ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: يَغْفِرُ اللهُ لِأَبِي عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ. أَمَا إِنَّهُ لَمْ يَكْذِبْ. وَلَٰكِنَّهُ نَسِيَ أَوْ أَخْطَأَ. إِنَّمَا مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى يَهُودِيَّةٍ يُبْكَى عَلَيْهَا. فَقَالَ «إِنَّهُمْ لَيَبْكُونَ عَلَيْهَا. وَإِنَّهَا لَتُعَذَّبُ فِي قَبْرِهَا».

27 — ( ) .... : Abdurrahmân kızı Amre, Âişe'den işittiğini şöyle haber vermiştir : Abdullah ibn Umer'in : «Şüphesiz ki ölen kimse dirinin (yahut kabîlenin) ağlaması yüzünden azâb olunur» (hadîsini) söyler olduğu Âişe'ye zikredildi. Bunun üzerine Âişe dedi ki : Allah, Ebû Abdurrahmân'ı (Abdullah ibn Umer'in künyesidir) mağfiret etsin. Muhakkak o yalan söylemedi. Fakat ya işittiğini unutmuş yahut da yanlış bellemiştir. Hakîkat şudur ki Rasûlullah (S) bir kere âilesi, başında ağlaşmakta olan bir Yahûdî karısının (mezârı) yanından geçmişti de : «Bunlar ölülerine ağlıyorlar. Halbuki ölü kabrinde azâb olunuyor» buyurmuştu.

٢٨ – (٩٣٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عُبَيْدٍ الطَّائِيِّ وَمُحَمَّدِ ابْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ. قَالَ: أَوَّلُ مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ بِالْكُوفَةِ قَرَظَةُ بْنُ كَعْبٍ. فَقَالَ الْمُغِيرَةُ ابْنُ شُعْبَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ نِيحَ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ يُعَذَّبُ، بِمَا نِيحَ عَلَيْهِ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

(...) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ قَيْسٍ الْأَسَدِيُّ عَنْ عَلِيِّ ابْنِ رَبِيعَةَ الْأَسَدِيِّ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، مِثْلَهُ.

(...) وحدثناه ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِيَّ). حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّائِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، مِثْلَهُ.

28 — (933) .... : Aliyyu'bnu Rabîa şöyle dedi :
Kûfe'de üzerine **Nevha** ile (üst baş yırtıb başına toprak saçarak çığlık ve feryadla) ağlanan ilk kimse Karazatu'bnu Kâ'b'dır. Muğîretu'bnu Şu'be dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kime

nevha yapılırsa kendisine yapılan nevha ve figân sebebiyle kıyâmet gününde muhakkak azâb olunur» [7].

( ) .... : Burada da Muhammedu'bnu Kays el-Esedî, Aliyyu'bnu Rabîa el-Esedî'den, o da Muğîretu'bnu Şu'be'den, o da Peygamber'den ayni hadîsi haber vermiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de ayni şahıslardan bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(١٠) باب التشديد في النياحة

٢٩ — (٩٣٤) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ . ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ . حَدَّثَنَا أَبَانُ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ ؛ أَنَّ زَيْدًا حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَّامٍ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا مَالِكٍ الْأَشْعَرِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ ، لَا يَتْرُكُونَهُنَّ : الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ ، وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ ، وَالِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ ، وَالنِّيَاحَةُ » . وَقَالَ « النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا ، تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ ، وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ » .

(10) ÖLÜNÜN ARKASINDAN MEZİYETLERİNİ SAYARAK FERYAD VE FİGÂNLA AĞLAMAK HAKKINDAKİ HARAMIN ŞİDDETİ BÂBI

29 — (934) .... : Ebû Mâlik el-Eş'arî (R) şöyle tahdîs etmiştir: Peygamber (S) buyurdu ki: «Ümmetimde câhiliyet âdetlerinden kalma kolay kolay terk edemedikleri dört huy vardır: Babalarının yaptıklariyle öğünmek, neseblerde kötüleme yapmak, yıldızları vesîle edinerek yağmur isteyinde bulunmak ve ölünün arkasından meziyetlerini sayarak feryad ve figânla ağlamak».

Ve Rasûlullah buyurdu ki: «Ölünün arkasından feryad ve figânla ağlıyan kadın, ölümünden önce tevbe etmezse kıyâmet gününde üzerinde katranlı bir elbise ve uyuzlu bir gömlek olduğu halde kaldırılır» [8].

---

7. Tirmizî'nin rivâyetinde şöyledir:

Muğîre geldi ve minbere çıktı. Allah'a hamdu sena ettikden sonra: İslâmda nevh ne oluyor? dedi. Sonra yukarıdaki hadîsi zikretti. Şu'be elli yılında ölünceye kadar Kûfe üzerinde vâlî bulunuyordu.

Buraya kadar zikredilen bunca hadîslerden çıkan en büyük fıkhî hüküm, ölü için *nevha* ile ağlamanın ve böyle ağlamayı vasiyet etmenin haram olduğudur. Bu hususda icmâ' vardır. Nevhasız ağlamanın ise mübah olduğu yine bu hadîslerden anlaşılmış oluyor.

8. Çünkü matemlerde siyah elbiseler giymek eski câhiliyet âdetlerindendi. Kıyâmette katranlı yani yine siyah renkde ve azâb verici bir elbise ile haşr olunarak o câhiliyet âdetinin cezâsını çekeceği haber verilmiş oluyor.

٣٠ – (٩٣٥) وحدّثنا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: أَخْبَرَتْنِي عَمْرَةُ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ: لَمَّا جَاءَ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَتْلُ ابْنِ حَارِثَةَ وَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ رَوَاحَةَ، جَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُعْرَفُ فِيهِ الْحُزْنُ. قَالَتْ: وَأَنَا أَنْظُرُ مِنْ صَائِرِ الْبَابِ (شَقِّ الْبَابِ) فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ نِسَاءَ جَعْفَرٍ. وَذَكَرَ بُكَاءَهُنَّ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَذْهَبَ فَيَنْهَاهُنَّ. فَذَهَبَ. فَأَتَاهُ فَذَكَرَ أَنَّهُنَّ لَمْ يُطِعْنَهُ. فَأَمَرَهُ الثَّانِيَةَ أَنْ يَذْهَبَ فَيَنْهَاهُنَّ. فَذَهَبَ. ثُمَّ أَتَاهُ فَقَالَ: وَاللهِ! لَقَدْ غَلَبْنَنَا يَا رَسُولَ اللهِ! قَالَتْ فَزَعَمَتْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «اذْهَبْ فَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ مِنَ التُّرَابِ» قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: أَرْغَمَ اللهُ أَنْفَكَ. وَاللهِ! مَا تَفْعَلُ مَا أَمَرَكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنَ الْعَنَاءِ.

(...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ. ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ. ح وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْعَزِيزِ: وَمَا تَرَكْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنَ الْعِيِّ.

30 — (935) .... : Âişe (R) der ki :

Rasûlullah (S) a — **Mûte** şehitleri — Zeydu'bnu Hârise'nin, Ca'fer ibn Ebî Tâlib'in ve Abdullah ibn Ravâha'nın şehâdet haberleri geldiğinde Rasûlullah mescidde oturdu. Kendisinde hüzün ve keder alâmetleri görülüyordu. Ben kapının görülebilecek bir aralığından kendisine bakıyordum. Bu sırada Rasûlullah'a birisi geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ca'fer'in kadınları (ağlaşıyorlar) dedi ve nevha ile ağlaştıklarını zikretti. Rasûlullah da o kimseye, gitmesini ve kadınları bu çığlıktan nehyetmesini emretti. Bunun üzerine o kimse gitti. Sonra yine Peygamber'e gelib kadınların kendisine itâat etmediklerini söyledi. Rasûlallah ona ikinci defa gidib kadınları nehyetmesini emretti. O adam gitti. Sonra tekrar geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Vallâhi kadınlar bize galebe ettiler, dedi. Râvî Amre der ki : Hz. Âişe : Rasûlullah o adama : Haydi git, bu kadınların ağızlarına torak saç buyurdu, dedi.

Âişe şöyle demiştir : Ben o adama dedim ki : Allah seni zelîl etsin! Vallâhi sen ne Rasûlullah'ın sana verdiği emri yerine getirdin, ne de keder içinde bulunan Rasûlullah'ı kendi hâline bıraktın!

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Said'den bu isnad ile o hadîs tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan Abdulazîzin hadîsinde : Ne de Rasûlullah'ı derdiyle başbaşa bıraktın! şeklindedir.

٣١ – (٩٣٦) حَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ. قَالَتْ: أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَ الْبَيْعَةِ، أَلَّا نَنُوحَ. فَمَا وَفَتْ مِنَّا امْرَأَةٌ. إِلَّا خَمْسٌ: أُمُّ سُلَيْمٍ، وَأُمُّ الْعَلَاءِ، وَابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ امْرَأَةُ مُعَاذٍ، أَوِ ابْنَةُ أَبِي سَبْرَةَ وَامْرَأَةُ مُعَاذٍ.

31 — (936) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) biz kadınlardan (İslâm üzere) aldığı bîatla beraber ölüye nevha etmiyeceğimize dâir de söz almıştı. Beş kadından başka bizden hiçbir kadın (o sırada) ahdini îfâ etmedi. (Bu beş kadın:)' Ummu Suleym, Ummu'l-Alâ, Muâz'ın karısı olan Ebû Sebre kızı, yahut Ebû Sebre kızı ve Muâz'ın karısı.

٣٢ – (...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا أَسْبَاطٌ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ. قَالَتْ: أَخَذَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْبَيْعَةِ، أَلَّا تَنُحْنَ. فَمَا وَفَتْ مِنَّا غَيْرُ خَمْسٍ. مِنْهُنَّ أُمُّ سُلَيْمٍ.

32 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) bey'at sırasında bizden nevha etmiyeceksiniz diye de söz aldı. Bizlerden beş kadından başkası (ilk sıralarda) bu ahde vefâ etmedi. Ummu Suleym ahidlerine vefâ eden kadınlardan birisidir.

٣٣ – (٩٣٧) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَازِمٍ. حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ. قَالَتْ: لَمَّا نَزَلَتْ هَٰذِهِ الْآيَةُ: يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ [٦٠/الممتحنة/الآية ١٢]. قَالَتْ: كَانَ مِنْهُ النِّيَاحَةُ. قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِلَّا آلَ فُلَانٍ. فَإِنَّهُمْ كَانُوا أَسْعَدُونِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ. فَلَا بُدَّ لِي مِنْ أَنْ أُسْعِدَهُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِلَّا آلَ فُلَانٍ».

33 — (937) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi : Şu : **«Ey Peygamber! Mu'min kadınlar sana şu şartlar üzerine bîat etmeğe geldiklerinde : Allâh'a hiçbir şey şirk koşmayacaklar, hırsızlık yapmıyacaklar, zinâ etmiyecekler, evlâdlarını öldürmiyecekler, elleri ile ayakları arasında bir bühtan uydurub getirmiyecekler, sana hiçbir ma'rûfda âsî olmıya-**

caklar; bu sûretle onlara bey'at ver ve kendileri için istiğfar ediver. Çünkü Allah Ğafûrdur, Rahîmdir» (Mumtahine: 12) âyeti nâzil olduğu zaman Rasûlullah'ın biz kadınlardan aldığı bey'atda **niyâha** (ölüye feryadla ağlama) da vardı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Yalnız fülânın âilesine yapılacak **niyâha** müstesna olsun. Çünkü onlar câhiliyetteki niyâhada bana yardım etmişlerdi. Binaenaleyh benim de onlara yardım etmekliğim zarûrîdir, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Fulânın âilesine mustesna olsun, buyurdu [9].

(١١) باب نهي النساء عن اتباع الجنائز

٣٤ – (٩٣٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ . قَالَ : قَالَتْ أُمُّ عَطِيَّةَ : كُنَّا نُنْهَى عَنِ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ ، وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا .

(11) CENÂZELERİ TA'KÎB ETMEKTEN KADINLARIN NEHY EDİLMESİ BÂBI

34 — (938) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle demiştir :

Biz kadınlar cenâzeleri ta'kîb etmekten nehy olunuyor idik. Cenâze arkasından gitmek bizim üzerimize farz kılınmadı [10].

---

9. Buhârî'deki rivâyet şöyledir :

Ummu Atiyye dedi ki : Rasûlullah (S) a (İslâm üzerine) bey'at ettik. Bunun üzerine Rasûlullah bize :

«*Allaha hiçbir şeyi şerîk kılmamamız...*» hakkındaki (Mumtahine: 12) âyeti okudu ve bizi ölü üzerine çığlıkla matem tutmaktan nehyetti. Bunun üzerine kadınlardan birisi (ki Ummu Atiyye kendisidir) bîat etmekten elini çekti ve : Yâ Rasûlallah! Fulân kadın bana câhiliyet mateminde yardım etti. (Üzerimde hakkı vardır). Ondan izin almak isterim, dedi. Peygamber Ummu Atiyye'ye birşey söylemedi (sükût etti). Bunun üzerine kadın gitti. Sonra (musâadesini alarak) gelib Rasûlullah'a bîat etti.

(*Buhârî : Tefsîr, Mumtahine : İzâ câeke'l-mu'minâtu yubâyi'neke*).

10. «*Lem yu'zem aleynâ*» sözü mechul sigasiyle ya : «Bize vâcib ve farz kılınmadı» demektir, yahut da : «Bizi cenâze teşyî'inden nehiy hususunda diğer nehiyler derecesinde teşdîd ve te'kîd yapılmadı» takdîrindedir. Her iki takdîre göre de cümlenin ma'nâsı : «Ummu Atiyye, bize cenâze teşyî'i tahrîm edilmiyerek mekruh kılındı, demiştir» demek oluyor.

İbn Hazm da şöyle der :

«...Kadınları cenâze teşyî'inden nehyeden rivâyetlerin en sahîhi Buhârî ile Muslim'deki bu hadîsdir. Fakat bu da sarîh olarak musned değildir. Yani nehyedeni bilmiyoruz. Bazı sahâbîler tarafından nehyedilmiş olması da muhtemildir. Musned olsa bile yani nehyi Rasûlullah yapmış olsa bile bu nehyi yalnız *tenzîhî kerâhat* ifâde eder. Belki de nehyin hilafı vâkidir ve sahîhdir. İbnu Ebî Şeybe'nin Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği bir hadîse göre Rasûlullah (S) bir cenâzede Umer'in bir kadına bağırdığını görmüş ve Umer'e : «*Yâ Umer! Bırak. Şu an gözün ağladığı, gönlün musîbete çarpıldığı ve ölüm hâdisenin pek yakın bulunduğu bir zamandır*» buyurmuştur.

Hulâsa : Kadınların cenâzeye ittiba'ları hakkındaki en kuvvetli ictihad bunun tenzîhen mekrûh olmasıdır.

٣٥ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو أسامة . ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا عيسى بن يونس . كلاهما عن هشام ، عن حفصة ، عن أم عطية . قالت : نهينا عن اتباع الجنائز ولم يعزم علينا .

35 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ummu Atiyye'den rivâyet ettiler. Ummu Atiyye : Biz (kadınlar) cenâzeleri ta'kîb etmekten nehy olunduk. Cenâzeleri ta'kîb etmek bizim üzerimize farz kılınmadı, demiştir.

(١٢) باب في غسل الميت

٣٦ – (٩٣٩) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا يزيد بن زريع عن أيوب ، عن محمد بن سيرين ، عن أم عطية . قالت : دخل علينا النبي ﷺ ونحن نغسل ابنته . فقال « اغسلنها ثلاثا ، أو خمسا ، أو أكثر من ذلك إن رأيتن ذلك ، بماء وسدر . واجعلن في الآخرة كافورا أو شيئا من كافور . فإذا فرغتن فآذنني » فلما فرغنا آذناه . فألقى إلينا حقوه . فقال « أشعرنها إياه »

(12) ÖLÜYÜ YIKAMAK HAKKINDA BÂB

36 — (939) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi :

Biz kızını yıkamakla meşgûl bulunurken Peygamber (S) yanımıza girib şöyle buyurdu : «Kızımı su ve **sidr** ile üç yahut beş, hatta luzum ettiğini görürseniz bundan daha fazla da yıkayınız. En son yıkayışta **kâfûr** yahut kâfûr nev'inden bir koku kullanınız. Yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz».

Biz yıkamayı bitirince Peygamber'e haber verdik. Rasûlullah bize **hıkıv** denilen kendi izârını verdi ve : «Bunu kızıma iç gömleyi yapınız!» buyurdu.

٣٧ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا يزيد بن زريع عن أيوب ، عن محمد بن سيرين ، عن حفصة بنت سيرين ، عن أم عطية . قالت : مشطناها ثلاثة قرون .

37 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) : Biz Zeyneb'in saçını taradık (sonra da kalınca) üç bukle yaptık, dedi.

٣٨ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس. ح وحدثنا أبو الربيع الزهراني وقتيبة
ابن سعيد. قالا: حدثنا حماد. ح وحدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. كلهم عن أيوب، عن
محمد، عن أم عطية. قالت: توفيت إحدى بنات النبي ﷺ. وفي حديث ابن علية قالت: أتانا
رسول الله ﷺ ونحن نغسل ابنته. وفي حديث مالك قالت: دخل علينا رسول الله ﷺ حين توفيت
ابنته. بمثل حديث يزيد بن زريع عن أيوب، عن محمد، عن أم عطية.

38 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Eyyûb'dan, o da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Ummu Atiyye'den: Peygamber'in kızlarından biri vefat etti, diyerek anlattığını rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Uleyye hadîsinde Ummu Atiyye: Biz, kızını yıkarken Rasûlullah bize geldi demiştir. Mâlik'in hadîsinde ise: Kızı vefat ettiği zaman Rasûlullah bizim yanımıza girdi demiştir. Bu ikinci rivâyet, Yezîd ibn Zuray'ın, Eyyûb'dan, o da Muhammed'den, o da Ummu Atiyye'den rivâyet ettiği hadîs gibidir.

٣٩ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا حماد عن أيوب، عن حفصة، عن أم عطية، بنحوه.
غير أنه قال «ثلاثا أو خمسا أو سبعا. أو أكثر من ذلك، إن رأيتن ذلك». فقالت حفصة عن
أم عطية: وجعلنا رأسها ثلاثة قرون.

(...) وحدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. وأخبرنا أيوب. قال وقالت حفصة: عن أم عطية.
قالت: اغسلنها وترا. ثلاثا أو خمسا أو سبعا. قال: وقالت أم عطية: مشطناها ثلاثة قرون.

39 — ( ) Yine bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Hammad, Eyyûb'dan, o da Hafsa (Bintu Sîrîn) den, o da Ummu Atiyyeden yukarki hadîs tarzında tahdîs etti. Ancak o: «Üç yahut beş, yahut yedi hatta luzum ettiğini görürseniz bundan fazla da (yıkayınız)» buyurdu, demiştir. Bir de bu Hafsa rivâyetinde Ummu Atiyye: Peygamber'in kızının başını üç bukle yaptık, demiştir.

( ) .... : Yine Hafsa (Bintu Sîrîn) dedi ki: Ummu Atiyye, Peygamber'in şu emrini de söyledi: «Onu tek su ile yıkayınız: Üç su, yahut beş su, yahut yedi su».

Ummu Atiyye: Biz onun saçlarını tarayıb üç bukle yaptık, dedi.

٤٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. جميعا عن أبي معاوية. قال عمرو: حدثنا محمد بن خازم أبو معاوية. حدثنا عاصم الأحول عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية. قالت: لما ماتت زينب بنت رسول الله ﷺ، قال لنا رسول الله ﷺ «اغسلنها وترا. ثلاثا أو خمسا. واجعلن في الخامسة كافورا. أو شيئا من كافور. فإذا غسلتنها فأعلمنني» قالت: فأعلمناه. فأعطانا حقوه وقال «أشعرنها إياه».

40 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ın kızı öldüğü zaman Rasûlullah bize şöyle dedi: «Zeyneb'i tek su ile yıkayınız: Üç su ile yahut beş su ile. Beşinci yıkayışta suya **kâfûr** yahut kâfûrdan bir parça koyunuz. Onu yıkamayı bitirdiğinizde bana bildiriniz». Biz de yıkayıb kendisine bildirdiğimizde bize **hikve** denilen izârını verdi ve: «Bunu Zeyneb'e iç gömleği yapınız» dedi.

٤١ – (...) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا يزيد بن هارون. أخبرنا هشام بن حسان عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية. قالت: أتانا رسول الله ﷺ ونحن نغسل إحدى بناته. فقال «اغسلنها وترا. خمسا أو أكثر من ذلك» بنحو حديث أيوب وعاصم. وقال في الحديث: قالت: فضفرنا شعرها ثلاثة أثلاث. قرنيها وناصيتها.

41 — ( ) .... : Ummu Atiyye şöyle dedi: Biz kızlarından birini yıkarken Rasûlullah (S) bize geldi ve: «Onu tek su yıkayınız. Beş defa yahut ondan fazla» buyurdu. Bu hadîs de geçen Eyyûb ve Âsım hadîsleri gibidir. Bu hadîsde Ummu Atiyye: Saçlarını üç kısma ayırıp herbirini bir bukle yaptık. İkisi yan taraflarının biri de ön tarafındaki saçlarından, dedi.

٤٢ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا هشيم عن خالد، عن حفصة بنت سيرين، عن أم عطية؛ أن رسول الله ﷺ، حيث أمرها أن تغسل ابنته قال لها «ابدأن بميامنها ومواضع الوضوء منها».

42 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) den:

Rasûlullah (S) kızını yıkaması için ona emrettiği zaman Ummu Atiyye'ye: «Yıkamaya onu sağ tarafı ile ve abdest azalariyle başlayınız» buyurdu.

٤٣ – (...) حدثنا يحيى بن أيوب وأبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. كلهم عن ابن علية.
قال أبو بكر: حدثنا إسماعيل بن علية عن خالد، عن حفصة، عن أم عطية؛ أن رسول الله ﷺ
قال لهن في غسل ابنته «ابدأن بميامنها ومواضع الوضوء منها».

43 — ( ) .... : Ummu Atiyye (R) den :
Rasûlullah (S) kızını yıkatmak hususunda oradaki kadınlara : «Yıkamaya onun sağ taraflariyle ve abdest âzâlariyle başlayınız» buyurdu [11].

(١٣) باب في كفن الميت

٤٤ – (٩٤٠) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي وأبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن عبد الله بن نمير
وأبو كريب (واللفظ ليحيى) (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش،
عن شقيق، عن خباب بن الأرت. قال: هاجرنا مع رسول الله ﷺ في سبيل الله. نبتغي وجه الله.
فوجب أجرنا على الله. فمنا من مضى لم يأكل من أجره شيئا. منهم مصعب بن عمير. قتل
يوم أحد. فلم يوجد له شيء يكفن فيه إلا نمرة. فكنا، إذا وضعناها على رأسه، خرجت رجلاه.
وإذا وضعناها على رجليه، خرج رأسه. فقال رسول الله ﷺ «ضعوها مما يلي رأسه. واجعلوا على
رجليه الإذخر» ومنا من أينعت له ثمرته، فهو يهدبها.

(...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة. حدثنا جرير. ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى
ابن يونس. ح وحدثنا منجاب بن الحارث التميمي. أخبرنا علي بن مسهر. ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم
وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة، عن الأعمش، بهذا الإسناد، نحوه.

11. Ummu Atiyye, Peygamber'den aldığı emirleri yerine getirdiği gibi bunları birer birer ummete rivâyet ettiği için, bu Ummu Atiyye hadîsleri fıkhın ölü yıkamak hususunda en emîn mercii olmuşlardır. Ummu Atiyye hadîsleri iki kardeşin rivâyetleri etrafında döner. Bunlar, Muhammed ibn Sîrîn ile kardeşi Hafsa Bintu Sîrîn'dir. Bu iki kardeşten Hafsa, Muhammed'in hıfzedemediği kısımları tamamlıyor. Bu sebeble İbnu Munzir, ölü yıkamak hadîsleri içinde Ummu Atiyye hadîsinden âlâ bir hadîs yokdur demiştir. Bütün imâmlar bu hadîslere mürâcaat etmişlerdir.

Bu hadîslerde «Zeyneb'in saçını tarayıb üç bukle yaptık» fıkrası Ummu Atiyye'nin ihbârıdır. Yoksa hadîsler de bunun Peygamber tarafından vâki' emir ve işâret üzerine yapıldığına dâir bir kayıd ve riyâyet yoktur.

Hanefîlere göre saç iki bukle yapılıb kadının göğsüne gömleğinin üstüne konulur. Şâfiîlerce üç bukle yapılarak arkaya uzatılır. Ahmed ibn Hanbel ve İshâk'ın mezhebleri de budur.

Bu hadîslere göre ölüye abdest aldırmak da sünnet oluyor.

(13) ÖLÜYÜ KEFENLEMEK HAKKINDA BÂB

44 — (940) .... : Ḥabbâbu'nu'l-Erett (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber Allah yolunda Allah'ın rızâsını kasdederek (Medîne'ye) hicret ettik. Artık bizim ecrimizi vermek (Allah'ın va'dinin yerine getirilmesi olarak şer'an) Cenab Hakk'a vâcib oldu. Yoldaşlarımızdan bu ecir ve nimetten hiçbir şey yemeden âhirete gidenler vardır. Mus'abu'bnu Umeyr bunlardan biridir. Mus'ab, Uhud günü şehîd olmuştu da ona kefen yapacak bir şey bulunamamış ancak şehîdin bir kaftanı bulunmuştu. Bizler o kaftanı şehîdin başı üzerine koyduğumuzda ayakları dışarda kalıyor, ayakları üstüne koyduğumuzda başı açığa çıkıyordu. (Bu yokluk karşısında) Rasûlullah bize : «Kaftanı başından itibaren sarınız, ayaklarının üstüne de **ızhır** (denilen kokulu ottan) koyunuz» buyurdu.

Dostlarımızdan kendilerine hicret semeresi ulaşan ve bu meyveyi devşirenler de vardır.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de İbnu Uyeyne'den, o da A'meş'den bu isnad ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٤٥ — (٩٤١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ، مِنْ كُرْسُفٍ لَيْسَ فِيهَا قَمِيصٌ وَلَا عِمَامَةٌ. أَمَّا الْحُلَّةُ فَإِنَّمَا شُبِّهَ عَلَى النَّاسِ فِيهَا، أَنَّهَا اشْتُرِيَتْ لَهُ لِيُكَفَّنَ فِيهَا. فَتُرِكَتِ الْحُلَّةُ. وَكُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ بِيضٍ سَحُولِيَّةٍ. فَأَخَذَهَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ. فَقَالَ: لَأَحْبِسَنَّهَا حَتَّى أُكَفِّنَ فِيهَا نَفْسِي. ثُمَّ قَالَ: لَوْ رَضِيَهَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ لِنَبِيِّهِ لَكَفَّنَهُ فِيهَا. فَبَاعَهَا وَتَصَدَّقَ بِثَمَنِهَا.

45 — (941) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) pamukdan dokunmuş **suhûlîyye** denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bunların içinde gömlek ve imâme de yokdu. **İzâr** ve **ridâ**dan ibaret olan **hulle**ye gelince bunun Rasûlullah'a kefen yapılması için satın alınmış olunduğu hakkında insanlara bir şüphe hasıl oldu. Neticede bu hulle terk olundu da Rasûlullah pamukdan suhûliyye denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. O hulleyi Abdullah İbnu Ebî Bekr almıştı da öldüğünde kendimi bununla kefenleyeyim diye onu muhâfaza edeceğim, demişti. Sonra Abdullah : Azîz ve Celîl olan Allah, Peygamber'inin bununla kefenlenmesine râzı olsaydı Peygamber'ini bunun içinde kefenlerdi. (Onun kefenlenmediği bir hulleyi

ben de kefen edinmem deyib) bu hulleyi sattı, bedelini de tasadduk eyledi.

٤٦ – (...) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ. أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: أُدْرِجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حُلَّةٍ يَمَنِيَّةٍ كَانَتْ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ. ثُمَّ نُزِعَتْ عَنْهُ. وَكُفِّنَ فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سُحُولٍ يَمَانِيَةٍ. لَيْسَ فِيهَا عِمَامَةٌ وَلَا قَمِيصٌ. فَرَفَعَ عَبْدُ اللهِ الْحُلَّةَ فَقَالَ: أُكَفَّنُ فِيهَا. ثُمَّ قَالَ: لَمْ يُكَفَّنْ فِيهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأُكَفَّنُ فِيهَا! فَتَصَدَّقَ بِهَا.

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَابْنُ عُيَيْنَةَ وَابْنُ إِدْرِيسَ وَعَبْدَةُ وَوَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ. كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمْ قِصَّةُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ.

46 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) ibtida Abdullahi'bni Ebî Bekr'e âid olan bir Yemen hullesi içine konulmuştu. Sonra Rasûlullahdan bu hulle çıkarıldı da mubarek bedeni (pamukdan dokunmuş) **suhûl** denilen üç parça beyaz Yemen bezi içinde kefenlendi. Bu parçalar arasında ne bir gömlek ne de bir sarık mevcûd değildi.

Abdullah bu hulleyi, içinde kefenleneyim diyerek kaldırdı. Sonra : Onun içinde Rasûlullah kefenlenmedi ki ben onun içinde (nasıl) kefenlenirim dedi ve onu sadaka yaptı.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnadla ayni hadîsi rivâyet ettiler. Fakat bunların hadîsinde Abdullahi'-bnu Ebî Bekr kıssası yokdur.

٤٧ – (...) وحدثني ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ. فَقُلْتُ لَهَا: فِي كَمْ كُفِّنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ فَقَالَتْ: فِي ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ سَحُولِيَّةٍ.

47 — ( ) .... : Ebû Seleme şöyle demiştir :
Peygamber'in zevcesi Âişe'ye :
— Rasûlullah (S) kaç parça bez içinde kefenlendi? diye sordum.
— **Suhûliyye** denilen üç parça bez içinde, dedi [12].

12. **Buhârî'deki bir rivâyet şöyledir :**
Ebû Bekr hastalandığı zaman kızı Âişe'ye :
— Rasûlullah (S) kaç parça bez ile kefenlendi? diye sordu. O da :
— İçlerinde gömlek ve sarık olmaksızın üç parça beyaz pamuk bezinden ibaretti,

(١٤) باب تسجية الميت

٤٨ — (٩٤٢) وحدّثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ عَبْدٌ: أَخْبَرَنِي. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ). حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: سُجِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ مَاتَ بِثَوْبِ حِبَرَةٍ.

(...) وحدّثناه إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالاَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. قَالَ: أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الدَّارِمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ. أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ، سَوَاءً.

(14) ÖLÜNÜN ÖRTÜLMESİ BÂBI

48 — (942) .... : Ummu'l-Mu'minin Âişe (R) : Rasûlullah (S) öldüğü zaman bütün bedeni (**hıbere** denilen) beyaz Yemen bürdesiyle örtüldü, dedi [13].

( ) .... : Buradaki iki tarîkde, Ma'mer ile Zuhrî bu isnadla musâvî olarak ayni hadîsi haber vermişlerdir.

---

dedi. Sonra Ebû Bekr, içinde hasta bulunduğu elbisesine bakıb onda zağferan lekesi görerek :

— Bu elbisemi yıkayınız ve buna iki parça bez daha ilâve edib beni bunların içine sarınız dedi. Âişe der ki :

— Babacığım! Bu eskimiştir, dedim. (Bunun üzerine muslimanların bu ilk ve büyük halîfesi :)

— Bunun yenisine diri ölüden daha lâyıkdır. Onda ancak kusuk ve cerâhat lekesi vardır, dedi. Âişe : Salı gecesi oluncaya kadar vefat etmedi, sabah olmadan evvel de defnolundu, demiştir. (*Buhârî : Cenâiz, mevtu yevmi isneyn*).

13. Hadîsdeki *hibere* Yemen bürdü denilen ve pamuktan yahut ketenden dokunmuş çubuklu bir kumaştır.

Âişe der ki : Rasûlullah'ın vefatı üzerine Ebû Bekr *sunh* köyündeki evinden ata binerek Medîne'ye mescide geldi. Kimseye bir şey söylemeden doğru Âişe'nin odasına girdi. Hemen Rasûlullah'a yaklaştı. Rasûlullah'ın yüzü pamuklu bir Yemen bürdesi ile örtülü idi. Yüzünden örtüyü kaldırdı. Üzerine kapandı ve (iki gözünün arasını) öpüp ağladı. Sonra : Yâ Rasûlallah! Babam anam sana fedâ olsun. Vallâhi Allah senin üzerine iki ölüm birleştirmiyecektir. Mukadder olan bu ölüm geçidini ise geçirmiş bulunuyorsun, dedi... (*Buhârî : Maradu'n-Nebiyy ve vefâtuhu*).

(١٥) باب فى تحسين كفن الميت

٤٩ – (٩٤٣) حدثنا هارون بن عبد الله وحجاج بن الشاعر. قالا: حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يحدث؛ أن النبي ﷺ خطب يوما. فذكر رجلا من أصحابه قبض فكفن في كفن غير طائل. وقبر ليلا. فزجر النبي ﷺ أن يقبر الرجل بالليل حتى يصلى عليه. إلا أن يضطر إنسان إلى ذلك. وقال النبي ﷺ «إذا كفن أحدكم أخاه فليحسن كفنه».

(15) ÖLÜNÜN KEFEN İŞİNİ İHTİMAMLI YAPMAK HAKKINDA BÂB

49 — (943) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle tahdîs etti:

Peygamber (S) bir gün hutbe îrâd edib sahâbîlerinden bir kimseyi zikretti. Ki o zat ölmüş ve akabinde cesedini tam örtmiyen bir kefen içine sarılıb geceleyin gömülmüş. Peygamber, bir insanın buna muztar (mecbûr) kalması hâli müstesna, insanın geceleyin namazı kılınıb kabre konuluvermesini men' etti. Ve: «Sizden biriniz (dîn) kardeşini kefenlediği zaman kefenine ihtimâm eylesin» buyurdu.

(١٦) باب الإسراع بالجنازة

٥٠ – (٩٤٤) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة. قال أبو بكر: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن سعيد، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «أسرعوا بالجنازة. فإن تك صالحة فخير. (لعله قال) تقدمونها عليه. وإن تكن غير ذلك، فشر تضعونه عن رقابكم».

(...) وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد. جميعا عن عبد الرزاق. أخبرنا معمر. ح وحدثنا يحيى بن حبيب. حدثنا روح بن عبادة. حدثنا محمد بن أبي حفصة. كلاهما عن الزهري، عن سعيد، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. غير أن في حديث معمر قال: لا أعلمه إلا رفع الحديث.

(16) CENÂZEYİ GÖTÜRMEKTE SÜR'AT ETMEK BÂBI

50 — (944) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Cenâzeyi (itidâl ile) sür'atlice nakilediniz. Eğer bu ölü iyi bir kişi ise bu bir hayırdır. (Belki dedi ki) onu

(bir an evvel kabirdeki) hayır ve sevâbına ulaştırmış olursunuz. Eğer bu cenâze iyi bir kişi değilse bu da bir şerdir. (Bir an evvel) o şerri omuzlarınızdan atmış bulunursunuz».

( ) .... : Bu iki tarîk râvîleri de Zuhrî'den, o da Saîd'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Ma'mer hadîsinde: Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Peygamber'e ref' ettiğini kesin olarak bilmekteyim, demiştir.

٥١ — (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى وهارون بن سعيد الأيلي (قال هارون: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب). أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب. قال: حدثني أبو أمامة ابن سهل بن حنيف عن أبي هريرة، قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «أسرعوا بالجنازة. فإن كانت صالحة قربتموها إلى الخير. وإن كانت غير ذلك كان شرا تضعونه عن رقابكم».

51 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) dan işittim buyuruyordu ki: «Cenâzeyi sür'atlice nakledîniz. Eğer cenâze iyi bir kimse idiyse onu hayra (çabuk) yaklaştırmış olursunuz. Eğer cenâze iyi bir kimse değilse o bir şerdir. O şerri omuzlarınızdan (çabuk) indirmiş olursunuz» [14].

(١٧) باب فضل الصلاة على الجنازة واتباعها

٥٢ — (٩٤٥) وحدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى وهارون بن سعيد الأيلي (واللفظ لهارون وحرملة) (قال هارون: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا ابن وهب). أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: حدثني عبد الرحمن بن هرمز الأعرج؛ أن أبا هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «من شهد الجنازة حتى يصلى عليها فله قيراط. ومن شهدها حتى تدفن فله قيراطان» قيل: وما القيراطان؟ قال «مثل الجبلين العظيمين».

انتهى حديث أبي الطاهر. وزاد الآخران: قال ابن شهاب: قال سالم بن عبد الله بن عمر: وكان ابن عمر يصلي عليها ثم ينصرف. فلما بلغه حديث أبي هريرة قال: لقد ضيعنا قراريط كثيرة.

---

14. Buhârî'de:

Ebû Saîd Hudrî'den: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Cenâze (tâbûta) konulub erkekler omuzlarına yüklendiklerinde o cenâze iyi bir kişi ise: Beni (sevâbıma) ulaştırınız, der. Eğer cenâze kötü bir kişi ise: Eyvâh! Bu cenâzeyi nereye götürüyorsunuz? diye feryad eder. Cenâzenin bu sayhasını (gâfil) insandan başka her varlık işidir. İnsan da bunu duysa derhal bayılır». (*Buhârî: Cenâiz, kelâmu'l-meyyit ale'l-cinâze*).

(...) حدّثناه أبو بكر بن أبي شيبة . حدّثنا عبد الأعلى . ح وحدّثنا ابن رافع وعبد بن حميد عن عبد الرزّاق. كلاهما عن معمر، عن الزّهري، عن سعيد بن المسيّب، عن أبي هريرة، عن النّبيّ ﷺ . إلى قوله: الجبلين العظيمين . ولم يذكرا ما بعده . وفي حديث عبد الأعلى: حتّى يفرغ منها . وفي حديث عبد الرزّاق: حتّى توضع في اللّحد .

(...) وحدّثني عبد الملك بن شعيب بن اللّيث . حدّثني أبي عن جدّي . قال: حدّثني عقيل بن خالد عن ابن شهاب؛ أنّه قال: حدّثني رجال عن أبي هريرة، عن النّبيّ ﷺ . بمثل حديث معمر . وقال «ومن اتّبعها حتّى تدفن» .

(17) CENÂZE ÜZERİNE NAMAZ KILMANIN VE CENÂZEYİ TA'KÎB ETMENİN FAZÎLETİ BÂBI

52 — (945) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Her kim cenâze namazı kılınıncaya kadar cenâzede hâzır olursa ona bir **kırât,** her kim de gömülünceye kadar cenâzede hâzır bulunursa ona da iki **kırât** vardır» buyurdu. İki kırât nedir? diye soruldu. Peygamber : «İki büyük dağ gibi» diye cevâb verdi. (Yani iki büyük dağ kadar sevâb vardır buyurmuş oluyor).

Bu hadîsin üç râvîsinden Ebû Tâhir'in hadîsi burada sona erdi. Diğer iki râvî ise şunu ziyâde ettiler : İbnu Şihâb dedi ki : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim şöyle dedi : İbnu Umer cenâze üzerine namaz kılar, sonra ayrılır giderdi. Ebû Hureyre'nin bu hadîsi kendisine ulaşınca İbnu Umer : Yemîn olsun birçok **kırât** sevâbları zâyi' ettik dedi.

( ) .... : Bu iki tarîk râvîleri de Ma'mer'den, o da Zuhrî'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den «iki büyük dağ» sözüne kadar rivâyet edib ondan sonrasını zikretmediler. Bunlardan Abdu'l-A'lâ hadîsinde : «Cenâzenin işi bitirilinceye kadar»; Abdurrazzâk hadîsinde ise : «Cenâze lahde konuluncaya kadar» sözleri vardır.

( ) .... : Burada İbn Şihâb : Bana Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den Ma'mer hadîsinin benzerini birçok kimseler tahdîs etti dedi ve sonunda : «Gömülünceye kadar cenâzeyi ta'kîb eden» sözünü de söyledi.

٥٣ – (...) وحدّثني محمّد بن حاتم . حدّثنا بهز . حدّثنا وهيب . حدّثني سهيل عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النّبيّ ﷺ قال «من صلّى على جنازة ولم يتبعها فله قيراط . فإن تبعها فله قيراطان» قيل: وما القيراطان؟ قال «أصغرهما مثل أحد» .

53 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) : «Her kim bir cenâze üzerine namaz kılar ve cenâzeyi ta'kîb etmezse ona bir kırât vardır. Eğer namazdan sonra da cenâzeyi ta'kîb ederse bu sefer ona iki kırât (sevâb) vardır» buyurdu. İki kırât nedir? denilince de «Onların en küçüğü **Uhud dağı** gibidir» buyurdu.

٥٤ — (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ. حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «مَنْ صَلَّى عَلَى جِنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ. وَمَنِ اتَّبَعَهَا حَتَّى تُوضَعَ فِي الْقَبْرِ فَقِيرَاطَانِ» قَالَ: قُلْتُ: يَا أَبَا هُرَيْرَةَ! وَمَا الْقِيرَاطُ؟ قَالَ «مِثْلُ أُحُدٍ».

54 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) : «Cenâze üzerine namaz kılana bir kırât vardır. Kabre konuluncaya kadar cenâzeyi ta'kîb edene de iki kırât (sevâb) vardır» buyurdu.

Râvî Ebû Hâzım der ki : Yâ Ebâ Hureyre! Kırât nedir? dedim. Uhud dağı gibi, dedi.

٥٥ — (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ). حَدَّثَنَا نَافِعٌ قَالَ: قِيلَ لِابْنِ عُمَرَ: إِنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ تَبِعَ جِنَازَةً فَلَهُ قِيرَاطٌ مِنَ الْأَجْرِ» فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: أَكْثَرَ عَلَيْنَا أَبُو هُرَيْرَةَ. فَبَعَثَ إِلَى عَائِشَةَ فَسَأَلَهَا فَصَدَّقَتْ أَبَا هُرَيْرَةَ. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: لَقَدْ فَرَّطْنَا فِي قَرَارِيطَ كَثِيرَةٍ.

55 — ( ) .... : Nâfi' tahdîs edib dedi ki :

İbnu Umer'e :

— Ebû Hureyre : Rasûlullah (S) dan işittim : «Cenâzeyi ta'kîb eden kimse için bir kırât ecir vardır» buyuruyordu diyor (siz ne dersiniz?) denildi. Bunun üzerine İbnu Umer :

— (Artık) Ebû Hureyre de bize (hadîs rivâyet etmekte) çok oldu, dedi. Akabinde Âişe'ye bir haberci gönderib bunu Âişe'den sordu. Âişe de Ebû Hureyre'yi tasdîk etti. Bunun üzerine İbnu Umer :

— Yemîn olsun ki Allah'ın birçok kırâtlık ihsanlarını almakta kusûr ettik, dedi.

٥٦ — (...) وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ. حَدَّثَنِي حَيْوَةُ. حَدَّثَنِي أَبُو صَخْرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُسَيْطٍ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ دَاوُدَ بْنَ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّهُ كَانَ قَاعِدًا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ. إِذْ طَلَعَ خَبَّابٌ صَاحِبُ الْمَقْصُورَةِ. فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللهِ ابْنَ عُمَرَ! أَلَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ؟ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ خَرَجَ مَعَ جِنَازَةٍ مِنْ

بيتها وصلى عليها . ثم تبعها حتى تدفن كان له قيراطان من أجر . كل قيراط مثل أحد . ومن صلى عليها ثم رجع كان له من الأجر مثل أحد » ؟ فأرسل ابن عمر خبابا إلى عائشة يسألها عن قول أبي هريرة . ثم يرجع إليه فيخبره ما قالت . وأخذ ابن عمر قبضة من حصباء المسجد يقلبها في يده . حتى رجع إليه الرسول . فقال : قالت عائشة : صدق أبو هريرة . فضرب ابن عمر بالحصى الذي كان في يده الأرض . ثم قال : لقد فرطنا في قراريط كثيرة .

56 — ( ) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas (R) şöyle anlatmıştır :

Bir kere Sa'du'bnu Ebî Vakkas kendisi Abdullah İbnu Umer'in yanında otururken, oraya **Maksûre** sâhibi olan Habbâb (R) da geldi ve :

— Ey Umer'in oğlu Abdullah! Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'dan şöyle buyururken işittim dediğini duymaz mısın? : «Kim, cenâze ile beraber cenâze evinden çıkar ve cenâze namazını kılar da sonra defnedilene kadar cenâzeyi ta'kîb ederse ona her biri Uhud dağı kadar olan iki kırât ecir verilir. Kim, cenâze namazını kılıb da sonra dönerse ona da Uhud dağı kadar bir ecir verilir».

(Sa'du'bnu Ebî Vakkas der ki :) Bunun üzerine İbnu Umer, Ebû Hureyre'nin bu rivâyetini sorub anlamak ve Âişe'nin ne dediğini öğrendikten sonra gelib kendisine haber vermek üzere Habbâb'ı Hz. Âişe'ye gönderdi. Sonra İbnu Umer mescidin çakıllarından bir avuç alıb onları elinde döndürüyordu. Nihayet elçi Habbâb geldi ve İbnu Umer'e Âişe'nin :

— Ebû Hureyre doğru söylemiştir, dediğini bildirdi. Bunun üzerine İbnu Umer elindeki çakılları yere çarptı sonra da :

— Andolsun biz birçok kırâtları almakta kusûr ettik, dedi [15].

---

15. Saîdu'bnu Mansûr'un rivâyetine göre Ebû Hureyre meseleden haberdar olunca İbnu Umer'e gelmiş. Bu defa da birlikte Âişe'nin huzuruna gitmişlerdir. İbnu Umer Âişe'ye hitab ederek :

— Ey Mu'minlerin anası! Allah sizden sorar. Siz Rasûlullah'dan böyle bir şey söylediğini işittiniz mi? diye ihtilâf sebebi olan meseleyi takrîr eder. Hz. Âişe :

— Allah biliyor ki işittim, diye cevâb verir.

Velîd'in rivâyetinde bu hâdisenin şöyle bir devamı da bildirilmiştir : Bunun üzerine Ebû Hureyre İbnu Umer'e :

— Beni Rasûlullah'dan ne bâdiyede ağaç dikmek, ne de çarşıda alış veriş meşgûl etmemiştir. Benim bütün işim gücüm Rasûlullah'ın verdiği lokmayı yemek, ne bildirirse onu bellemek idi. İbnu Umer de :

— Biz de Rasûlullah'ın huzûrunu ihtiyâr ettik. Bize de Rasûlullah hadîslerini bildirdi, diye mukabele etmiştir.

٥٧ – (٩٤٦) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي
قَتَادَةُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمَرِيِّ ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛
أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ صَلَّىٰ عَلَىٰ جَنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ . فَإِنْ شَهِدَ دَفْنَهَا فَلَهُ قِيرَاطَانِ . الْقِيرَاطُ مِثْلُ أُحُدٍ » .

(...) وحدثني ابْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . قَالَ : وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّىٰ . حَدَّثَنَا
ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا أَبَانُ . كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ ،
بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ وَهِشَامٍ : سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْقِيرَاطِ ؟ فَقَالَ « مِثْلُ أُحُدٍ » .

57 — (946) .... : Rasulullah (S) ın azadlısı Sevbân (R) dan : Rasûlullah (S) : «Kim bir cenâze üzerine namaz kılarsa onun için bir kırât (sevâb) vardır. Eğer defninde de hâzır bulunursa iki kırât olur. Kırât Uhud (dağı) gibidir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Katâde'den bu isnadla o hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Saîd ve Hişâm hadîslerinde : Peygamber'e kırât (ın mahiyetinden) soruldu da kendisi : «Uhud dağı gibi» buyurdu.

(١٨) باب من صلى عليه مائة شفعوا فيه

٥٨ – (٩٤٧) حدثنا الْحَسَنُ بْنُ عِيسَىٰ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا سَلَّامُ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ ، عَنْ
أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ رَضِيعِ عَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ
مَيِّتٍ تُصَلِّي عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ مِائَةً . كُلُّهُمْ يَشْفَعُونَ لَهُ . إِلَّا شُفِّعُوا فِيهِ » .
قَالَ : فَحَدَّثْتُ بِهِ شُعَيْبَ بْنَ الْحَبْحَابِ . فَقَالَ : حَدَّثَنِي بِهِ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

(18) HER KİMİN ÜZERİNE, YÜZ KİŞİ CENÂZE NAMAZI KILARSA, BUNLARIN CENÂZE HAKKINDAKİ ŞEFÂATLARININ (DİLEKLERİNİN) KABÛL EDİLECEĞİNE DÂİR BÂB

58 — (947) .... : Âişe (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Muslimanlardan sayıları yüze ulaşan bir cemâatın hepsi ölü için şefâat ederek cenâze namazı kılarlarsa, bunların o kimse hakkındaki şefâatları muhakkak kabul edilir» [16].

---

16. Bu hadis Tirmizî'de şöyledir :

Âişe (R) den, Peygamber (S) buyurdu ki : «Erkek olsun, kadın olsun musliman-lardan ölen bir kimsenin ölüsü üzerine muslimanlardan sayıları yüz kişiye varan bir

(١٩) باب من صلى عليه أربعون شفعوا فيه

٥٩ — (٩٤٨) حدثنا هارون بن معروف وهارون بن سعيد الأيلي والوليد بن شجاع السكوني (قال الوليد: حدثني. وقال الآخران: حدثنا ابن وهب). أخبرني أبو صخر عن شريك بن عبد الله ابن أبي نمر، عن كريب مولى ابن عباس، عن عبد الله بن عباس؛ أنه مات ابن له بقديد أو بعسفان. فقال: يا كريب! انظر ما اجتمع له من الناس. قال: فخرجت فإذا ناس قد اجتمعوا له. فأخبرته. فقال: تقول هم أربعون؟ قال: نعم. قال: أخرجوه. فإني سمعت رسول الله ﷺ يقول «ما من رجل مسلم يموت فيقوم على جنازته أربعون رجلا، لا يشركون بالله شيئا إلا شفعهم الله فيه».

وفي رواية ابن معروف: عن شريك بن أبي نمر، عن كريب، عن ابن عباس.

(19) HER KİMİN ÜZERİNE KIRK KİŞİ CENÂZE NAMAZI KILARSA, BUNLARIN CENÂZE HAKKINDAKİ ŞEFÂATLARININ KABÛL EDİLECEĞİNE DÂİR BÂB

59 — (948) .... : İbn Abbâs'ın azadlısı Kureyb şöyle demiştir: İbnu Abbâs (R) ın Mekke ile Medîne arasındaki **Kudeyd**'de yahut **Asfân**'da bir oğlu ölmüştü. İbn Abbâs bana:

— Yâ Kureyb! Çık bak bakalım cenâze için halk toplandı mı? dedi. Ben de çıkıb baktım, cemâat toplanmıştı. Kendisine cemâatın toplandığını haber verdim.

— Cemâatın kırk kişi olduğunu tahmîn ediyor musun? diye sordu.

— Evet kırk kişi vardır, dedim. İbnu Abbâs:

— Öyle ise cenâzeyi çıkarınız. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim: «Hiçbir musliman kişi yokdur ki ölüb de, Allah'a kat'iyyen şerîk koşmıyan kırk kişi cenâzesinde bulunub namazını kılsın da bunların ölü hakkındaki duâlarını Allah kabûl etmesin» buyuruyordu, dedi.

---

zümre namaz kılıb onun hakkında hayır dilekte bulunursa bu ölü hakkındaki şefâatları muhakkak kabul olunur».

Peygamber burada olduğu gibi bir kere yüz kişinin ölü hakkındaki şefâatını bildirmiştir. Bunu işidenler bu rakamı haber vermişlerdir. Muteakib bâbda görüleceği üzere bir başka zamanda da kırk kişinin şefâatını haber vermiştir. Bunu işidenler de bu duyduklarını haber vermişlerdir. Sonra bir defa da üç saff cemâatın ölü için şefâatini haber vermiştir. Bu üç saff isterse sayı itibarıyle kırktan az bile olsun. Bunu duyanlar da bunu haber vermişlerdir. Bunlar birer aded mefhûmlarıdır. Usulcülerin cumhûru adedlerin mefhumları ile ihtica'c etmemişlerdir. Binaenaleyh yüz kişilik cemâatın şefâatının kabul edilmesi daha azının şefâatinin kabul edilmesini men' etmez.

(٢٠) باب فيمن يثنى عليه خير أو شر من الموتى

٦٠ – (٩٤٩) وحدثنا يحيى بن أيوب وأبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وعلي بن حجر السعدي . كلهم عن ابن علية (واللفظ ليحيى) قال : حدثنا ابن علية . أخبرنا عبد العزيز بن صهيب عن أنس بن مالك . قال : مر بجنازة فأثني عليها خيرا . فقال نبي الله ﷺ « وجبت وجبت وجبت » ومر بجنازة فأثني عليها(٢) شرا . فقال نبي الله ﷺ « وجبت وجبت وجبت » . قال عمر : فدى لك أبي وأمي ! مر بجنازة فأثني عليها خيرا فقلت : وجبت وجبت وجبت . ومر بجنازة فأثني عليها شرا فقلت : وجبت وجبت وجبت ؟ فقال رسول الله ﷺ « من أثنيتم عليه خيرا وجبت له الجنة . ومن أثنيتم عليه شرا وجبت له النار . أنتم شهداء الله في الأرض . أنتم شهداء الله في الأرض . أنتم شهداء الله في الأرض » .

(...) وحدثني أبو الربيع الزهراني . حدثنا حماد (يعني ابن زيد) . ح وحدثني يحيى بن يحيى . أخبرنا جعفر بن سليمان . كلاهما عن ثابت ، عن أنس . قال : مر على النبي ﷺ بجنازة . فذكر بمعنى حديث عبد العزيز عن أنس . غير أن حديث عبد العزيز أتم .

(20) ÖLÜLERDEN HAYIR VEYA ŞERLE ANILANLAR HAKKINDA BÂB

60 — (949) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Bir cenâze geçirildi ve hayırla anıldı. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdu. Bir cenâze daha geçirildi, bu da şer ile tavsîf edildi. Bunun için de Peygamber (S) : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdu. Umer :

— Anam babam sana fedâ olsun! Bir cenâze geçirildi ve şer ile tavsîf edildi. Bunun üzerine : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» dediniz. Bir cenâze daha geçirildi, o da şer ile vasfedildi buna da : «Vâcib oldu, vâcib oldu, vâcib oldu» buyurdunuz (Bu niçin)? diye sordu. Rasûlullah:

— Hayırla andığınız kimseye cennet vâcib oldu. Şer ile vasfettiğiniz kimseye de cehennem vâcib oldu. (Çünkü) sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz. Sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz. Sizler yeryüzünde Allah'ın şâhidlerisiniz buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Enes'in : Peygamber'in yanından bir cenâze geçirildi... diyerek anlattığını bundan önceki hadîs tarzında rivâyet ettiler. Ancak Abdulazîz'in bundan önceki hadîsi daha tamamdır.

(٢١) باب ما جاء فى مستريح ومستراح منه

٦١ — (٩٥٠) وحدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو ابْنِ حَلْحَلَةَ، عَنْ مَعْبَدِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ؛ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مُرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ. فَقَالَ «مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاحٌ مِنْهُ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاحُ مِنْهُ؟ فَقَالَ «الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا. وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ».

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنِ ابْنٍ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَفِي حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ «يَسْتَرِيحُ مِنْ أَذَى الدُّنْيَا وَنَصَبِهَا إِلَى رَحْمَةِ اللهِ».

(21) (ÖLMESİYLE YA) KENDİSİ RAHATLIYAN VEYA KENDİSİNDEN KURTULUNAN HAKKINDA GELEN HADÎS BÂBI

61 — (950) .... : Ebû Katâde İbnu Rıb'iy (R) şöyle tahdîs eder idi : Rasûlullah (S) ın yanından bir cenâze geçirilmiş idi. Rasûlullah :

— Kendisi rahatlıyan veya kendisinden kurtulunandır, buyurdu. Sahâbîler :

— Rahatlıyan veya kendisinden rahatlanan nedir? diye sordular. Bunun üzerine :

— Mu'min olan kul dünyanın yorgunluklarından rahatlar, kötü olan kula gelince, ondan da diğer kullar, şehirler, ağaçlar, hayvanlar kurtulub istirahat ederler, buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Katâde'den, bu hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan Yahyâ ibn Saîd'in hadîsinde : «Dünyanın ezâsından ve yorgunluklarından kurtulub Allah'ın rahmetinde istirahat eder» tarzındadır.

(٢٢) باب فى التكبير على الجنازة

٦٢ — (٩٥١) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيب، عن أبى هريرة؛ أن رسول الله ﷺ نعى للناس النجاشى فى اليوم الذى مات فيه. فخرج بهم إلى المصلى. وكبر أربع تكبيرات.

(22) CENÂZE NAMAZINDA ALINAN TEKBÎR HAKKINDA BÂB

62 — (951) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) Necâşî'nin vefatını, Necâşî öldüğü günü insanlara haber verdi. Muteakiben halkı musallâya çıkarıb dört tekbir aldı [17].

٦٣ — (...) وحدثنى عبد الملك بن شعيب بن الليث. حدثنى أبى عن جدى. قال: حدثنى عقيل ابن خالد عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيب وأبى سلمة بن عبد الرحمن؛ أنهما حدثاه عن أبى هريرة؛ أنه قال: نعى لنا رسول الله ﷺ النجاشى صاحب الحبشة. فى اليوم الذى مات فيه. فقال «استغفروا لأخيكم».

قال ابن شهاب: وحدثنى سعيد بن المسيب؛ أن أبا هريرة حدثه؛ أن رسول الله ﷺ صف بهم بالمصلى. فصلى. فكبر عليه أربع تكبيرات

(...) وحدثنى عمرو الناقد وحسن الحلوانى وعبد بن حميد. قالوا: حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم ابن سعد). حدثنا أبى عن صالح، عن ابن شهاب. كرواية عقيل، بالإسنادين جميعا.

63 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Habeşlilerin sâhibi olan Necâşî'nin ölüm haberini

---

17. Cenâze namazının iftitah tekbîrinde imâmlar arasında bir ihtilâf kaydedilmemekle beraber diğer tekbîrlerin adedinde, selâmın bir veya iki olacağında sırren yahut cehren olacağı husûslarında ihtilâflar vardır. Ebû Hureyre hadîsinin son fıkrası cenâze namazının dört tekbîrle kılınmasına karşı açık olarak delâlet etmektedir. Âlimlerin cumhûru bununla istidlâl etmişlerdir. Bazı âlimler de cenâze tekbîrlerinin beş olduğunu, diğer bazıları yedi olduğunu, bir başka grub da üç olduğunu ileri sürmüşler ve buna kail olmuşlardır.

İbnu Kudâme bir umûmî kaide hâlinde şunu bildiriyor: Muhtelif mezhebler arasında cenâze namazının yediden ziyade ve dörtden noksan tekbîrle kılınması câiz olmadığında ihtilâf kaydedilmemiştir. Fakat evlâ olan dört tekbîrle kılınması ve dört üzerine ziyâde edilmemesidir. Tekbîr adedi hakkındaki âlimlerin ihtilâfı hep bu dört aded ile yedi sayısı hakkında cereyan etmiştir.

onun öldüğü günde i'lân etti ve: «Kardeşiniz için (Allah'dan) mağfiret dileyiniz» buyurdu. İbn Şihâb der ki: Bana Saîd ibn Museyyeb tahdîs etti. Ona da Ebû Hureyre tahdîs etti ki Rasûlullah musallâda sahâbîleriyle beraber saff bağlayıb cenâze namazı kıldırdı. Bunda Necâşî üzerine dört aded tekbîr aldı.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Şihâb'dan iki isnad ile bundan önceki Ukayl rivâyeti gibi rivâyet etmişlerdir.

٦٤ – (٩٥٢) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يزيد بن هارون عن سليم بن حيان. قال: حدثنا سعيد بن ميناء عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ صلى على أصحمة النجاشي. فكبر عليه أربعا.

64 — (952) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) dan:
Rasûlullah (S) Necâşî Ashame üzerine dört tekbîr alarak (ğâib) cenâze namazı kıldırmıştır.

٦٥ – (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج، عن عطاء، عن جابر ابن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «مات اليوم عبد لله صالح. أصحمة» فقام فأمنا وصلى عليه.

65 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S): «Bu gün Allah'ın iyi bir kulu olan Ashame öldü» dedi. Akabinde ayağa kalkıb bize imâm oldu ve onun üzerine (ğâib) namazı kıldırdı.

٦٦ – (...) حدثنا محمد بن عبيد الغبري. حدثنا حماد عن أيوب، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله. ح وحدثنا يحيى بن أيوب (واللفظ له). حدثنا ابن علية. حدثنا أيوب عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله. قال: قال رسول الله ﷺ «إن أخا لكم قد مات. فقوموا فصلوا عليه» قال: فقمنا فصففنا صفين.

66 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S): «Bir kardeşiniz ölmüştür. Binaenaleyh kalkınız ve ona cenâze namazı kılınız» buyurdu. Bunun üzerine kalktık ve kendisi bizleri iki saff yaptı.

٦٧ – (٩٥٣) وحدثني زهير بن حرب وعلي بن حجر. قالا: حدثنا إسماعيل. ح وحدثنا يحيى ابن أيوب. حدثنا ابن علية عن أيوب، عن أبي قلابة، عن أبي المهلب، عن عمران بن حصين؛ قال:

قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ أَخًا لَكُمْ قَدْ مَاتَ . فَقُومُوا فَصَلُّوا عَلَيْهِ » يَعْنِي النَّجَاشِيَ . وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ « إِنَّ أَخَاكُمْ » .

67 — (953) .... : İmrân ibn Husayn (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Necâşî'yi kasdederek : «Sizin bir kardeşiniz ölmüştür. Binaenaleyh kalkınız ve ona namaz kılınız» buyurdu. Buradaki tarîkin biri olan Zuheyr'in rivâyetinde : «İnne ehâkum (= kardeşiniz)» tarzındadır.

(٢٣) باب الصلاة على القبر

٦٨ — (٩٥٤) حدثنا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى عَلَى قَبْرٍ بَعْدَ مَا دُفِنَ . فَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا . قَالَ الشَّيْبَانِيُّ : فَقُلْتُ لِلشَّعْبِيِّ : مَنْ حَدَّثَكَ بِهَذَا ؟ قَالَ : الثِّقَةُ ، عَبْدُاللهِ بْنُ عَبَّاسٍ . هَذَا لَفْظُ حَدِيثِ حَسَنٍ . وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ : انْتَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى قَبْرٍ رَطْبٍ . فَصَلَّى عَلَيْهِ . وَصَفُّوا خَلْفَهُ . وَكَبَّرَ أَرْبَعًا . قُلْتُ لِعَامِرٍ : مَنْ حَدَّثَكَ ؟ قَالَ : الثِّقَةُ ، مَنْ شَهِدَهُ ، ابْنُ عَبَّاسٍ .

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ . ح وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَ : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعًا .

(23) KABİR ÜZERİNE CENÂZE NAMAZI BÂBI

68 — (954) Bize Hasenu'bnu'r-Rabî' ve Muhammedu'bnu Abdillah ibn Numeyr tahdîs edib dediler ki : Bize Abdullah ibn İdrîs, Şeybânîden, o da Şa'bî'den tahdîs etti ki : Rasûlullah (S) cenâze defnedildikden sonra bir kabir üzerine dört tekbîr alarak namaz kıldırmıştır. Şeybânî der ki : Şa'bi'ye : Bu hadîsi sana kim tahdîs etti diye sordum. Sika (yani itimada lâyık olan), Abdullah ibn Abbâs, dedi. Hasen'in hadîsinin lafzı budur. İbn Numeyr rivâyetinde ise şöyle demiştir :

Rasûlullah tâze bir kabre vardı, üzerine namaz kıldı. Cemâat, arkasında saff bağladılar, o da dört tekbîr aldı.

İbnu Âmir'e: Sana kim tahdîs etti diye sordum. Bana sika, orada hâzır bulunan İbnu Abbâs nakletti, dedi [18].

( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîlerin hepsi de Şeybânî'den, o da Şa'bî'den, o da İbnu Abbâs'dan, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan hiçbirinin hadîsinde Peygamber (S) onun üzerine dört tekbîr aldı kısmı yoktur.

٦٩ – (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم وهرون بن عبد الله . جميعا عن وهب بن جرير ، عن شعبة، عن إسماعيل بن أبي خالد. ح وحدثني أبو غسان محمد بن عمرو الرازي. حدثنا يحيى بن الضريس. حدثنا إبراهيم بن طهمان عن أبي حصين. كلاهما عن الشعبي، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ ، في صلاته على القبر. نحو حديث الشيباني. ليس في حديثهم : وكبر أربعا .

69 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şa'bî'den, o da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber (S)-den kabir üzerine namaz kıldığını yukardaki Şeybânî hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Bunların hadîsinde de: Ve dört tekbîr aldı, kısmı yoktur.

٧٠ – (٩٥٥) وحدثني إبراهيم بن محمد بن عرعرة السامي. حدثنا غندر. حدثنا شعبة عن حبيب ابن الشهيد ، عن ثابت ، عن أنس ؛ أن النبي ﷺ صلى على قبر .

70 — (955) .... : Enes (R), (şöyle demiştir):
Peygamber (S) bir kabir üzerine namaz kıldı.

٧١ – (٩٥٦) وحدثني أبو الربيع الزهراني وأبو كامل فضيل بن حسين الجحدري (واللفظ لأبي كامل) قالا : حدثنا حماد (وهو ابن زيد) عن ثابت البناني ، عن أبي رافع ، عن أبي هريرة ؛ أن امرأة سوداء كانت تقم المسجد (أو شابا) ففقدها رسول الله ﷺ . فسأل عنها (أو عنه) فقالوا : مات . قال « أفلا كنتم آذنتموني » . قال : فكأنهم صغروا أمرها (أو أمره) . فقال « دلوني على قبره » فدلوه . فصلى عليها . ثم قال « إن هذه القبور مملوءة ظلمة على أهلها . وإن الله عز وجل ينورها لهم بصلاتي عليهم » .

---

18. Kabir hakkında âyetler:

a. *«O kahredilesi insan, ne nankördü o! Onu* (yaradan) *hangi şeyden yaraddı? Bir damla sudan yaraddı da onu biçimine koydu. Sonra onun yolunu kolaylaştırdı. Sonra onu öldürüb kabre soktu. Daha sonra dilediği zamanda onu tekrar diriltecek»* (Abese: 17-22).

b. *«Biz, sizi hakîr bir sudan yaradmadık mı? Onu sağlam bir yerde tutub da ma'lûm bir vakta kadar. İşte biz* (bunu) *kudretimizle yaptık. Demek ki biz ne güzel kadirleriz* (kudretimizi) *yalan sayanların vay o gün hâline! Biz arzı bir toplantı yeri yapmadık mı? Dirilere de, ölülere de»* (el-Murselât: 20-26).

71 — (956) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Bir zenci kadın (yahut bir genç kimse) mescidi süpürürdü. Bir gün Rasûlullah onu göremedi. Ve o ne oldu? diye sordu. Sahâbîler : O öldü, dediler. Rasûlullah : Bana (vefatını) haber vermeli deyil miydiniz? dedi. Sahâbîler sanki onu küçümsemişler ve önem vermemişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah : «(Haydin) kabrini bana gösteriniz» buyurdu. Kendisine gösterdiler, o da bu kadının kabri üzerine namaz kıldı. Sonra şöyle buyurdu : «Şu kabirlerin içi kabir sâhiblerine (azâb olacak kadar) zulmetle doludur. Allah Teâlâ üzerlerine kılacağım namaz ile onları aydınlık yapar».

٧٢ – (٩٥٧) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن المثنى وابن بشار. قالوا: حدثنا محمد ابن جعفر. حدثنا شعبة (وقال أبو بكر: عن شعبة) عن عمرو بن مرة، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى. قال: كان زيد يكبر على جنائزنا أربعا. وإنه كبر على جنازة خمسا. فسألته فقال: كان رسول الله ﷺ يكبرها.

72 — (957) .... : Abdurrahman ibn Ebî Leylâ şöyle dedi :

Zeyd (ibn Erkam) cenâzelerimiz üzerine dört tekbîr alırdı. Bir defa o, bir cenâze üzerine beş tekbîr aldı. Ben de bunun sebebini kendisinden sordum : Rasûlullah (S) beş tekbîr de alır idi, dedi [19].

(٢٤) باب القيام للجنازة

٧٣ – (٩٥٨) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب وابن نمير. قالوا: حدثنا سفيان عن الزهري، عن سالم، عن أبيه، عن عامر بن ربيعة. قال: قال رسول الله ﷺ «إذا رأيتم الجنازة فقوموا لها، حتى تخلفكم أو توضع».

19. Bu hadîsi dört *Sünen* sâhibleri ile Tahâvî'de rivâyet etmişlerdir. Kadî İyâd şöyle der : Bu hususta haberler ihtilâf etmiştir. İbnu Ebî Hayseme rivâyetinde Peygamber'in dört, beş, altı, yedi ve sekiz kere tekbîr aldığı haberi gelmiştir. Nihayet Necâşî ölünce Rasûlullah ona dört tekbîr almıştır. Ve Rasûlullah vefat edinceye kadar tekbîr adedi bunun üzerine yani dört tekbîr üzerinde sâbit olmuştur. Bilahere sahâbîler bu hususda üç tekbîrden dokuz tekbîre kadar ihtilâf ettiler. Ali (R) nin Bedr ehli üzerine altı, diğer sahâbîler üzerine beş, daha başkaları üzerine de dört tekbîr alır olduğu rivâyet edilmiştir.

İbnu Abdilberr : Bundan sonra icmâ' dört tekbîr üzerine mün'akid oldu. Fakîhler ve fetvâ ehli sahîh hadîslerde geldiği üzere dört tekbîr üzerinde ittifak ettiler. Bu rivâyetlerin dışındakiler, onlar indinde şâzdırlar ve onlara iltifat olunmaz. Ben, memleketlerin fakîhlerinden İbnu Ebî Leylâ'dan başka hiçbir fakîhin beş tekbîr aldığını bilmiyorum, der... (Nevevî).

(24) CENÂZE İÇİN AYAĞA KALKMAK BÂBI

73 — (958) .... : Âmir ibn Rabîa (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Siz bir cenâze gördüğünüzde cenâze sizi geride bırakana yahut, cenâze (omuzlardan yere veya kabre) konulana kadar onun için ayağa kalkınız».

٧٤ – (...) وحدثناه قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث.
ح وحدثني حرملة. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس. جميعا عن ابن شهاب، بهذا الإسناد.
وفي حديث يونس؛ أنه سمع رسول الله ﷺ يقول. ح وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث.
ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن نافع، عن ابن عمر، عن عامر بن ربيعة، عن النبي ﷺ؛ قال
«إذا رأى أحدكم الجنازة، فإن لم يكن ماشيا معها، فليقم حتى تخلفه، أو توضع من قبل أن تخلفه».

74 — ( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîleri de yine Âmir ibn Rabîa'dan, o da Peygamber'den rivâyet ettiler ki Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Sizin biriniz bir cenâze gördüğünde onunla beraber gitmiyecekse cenâze o kimseyi geride bırakana kadar, yahut o kimseyi geride bırakmazdan evvel cenâze yere indirilene kadar ayakta dursun».

٧٥ – (...) وحدثني أبو كامل. حدثنا حماد. ح وحدثني يعقوب بن إبراهيم. حدثنا إسماعيل.
جميعا عن أيوب. ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله. ح وحدثنا ابن المثنى.
حدثنا ابن أبي عدي عن ابن عون. ح وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج.
كلهم عن نافع، بهذا الإسناد، نحو حديث الليث بن سعد. غير أن حديث ابن جريج: قال النبي ﷺ
«إذا رأى أحدكم الجنازة فليقم حين يراها، حتى تخلفه، إذا كان غير متبعها».

75 — ( ) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den bu isnad ile Leys ibn Sa'd'ın bundan evvelki hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlardan İbn Cureyc hadîsi şöyledir :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Sizin biriniz cenâzeyi gördüğünde daha onu görürken başlayıb cenâzenin ardından gitmiyecekse cenâze o kimseyi geride bırakana kadar ayağa kalksın».

٧٦ – (٩٥٩) حدثنا عثمان بن أبي شيبة. حدثنا جرير عن سهيل بن أبي صالح، عن أبيه، عن
أبي سعيد. قال: قال رسول الله ﷺ «إذا اتبعتم جنازة فلا تجلسوا حتى توضع».

76 — (959) .... : Ebû Saîd (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Bir cenâzeyi ta'kîb ettiğiniz zaman o, (omuzlardan yere) konuluncaya kadar sakın oturmayınız».

٧٧ – (...) وحدثني سريج بن يونس وعلي بن حجر. قالا: حدثنا إسماعيل (وهو ابن علية) عن هشام الدستوائي. ح وحدثنا محمد بن المثنى (واللفظ له) حدثنا معاذ بن هشام. حدثني أبي عن يحيى ابن أبي كثير. قال: حدثنا أبو سلمة بن عبد الرحمن عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «إذا رأيتم الجنازة فقوموا. فمن تبعها فلا يجلس حتى توضع».

77 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den:

Rasûlullah (S): «Cenâzeyi gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız. Her kim cenâzeyi ta'kîb ederse, cenâze konuluncaya kadar oturmasın» buyurdu.

٧٨ – (٩٦٠) وحدثني سريج بن يونس وعلي بن حجر. قالا: حدثنا إسماعيل (وهو ابن علية) عن هشام الدستوائي، عن يحيى بن أبي كثير، عن عبيد الله بن مقسم، عن جابر بن عبد الله؛ قال: مرت جنازة. فقام لها رسول الله ﷺ. وقمنا معه. فقلنا: يا رسول الله! إنها يهودية. فقال «إن الموت فزع. فإذا رأيتم الجنازة فقوموا».

78 — (960) .... : Câbir İbn Abdillah (R) şöyle dedi:

Bir cenâze geçti. Rasûlullah (S) cenaze için ayağa kalktı. Biz de (ona uyarak) kendisi ile beraber ayağa kalktık ve: Yâ Rasûlallah! O bir Yahûdî kadınının cenâzesidir, dedik. Bunun üzerine: «Şüphesiz ölüm korkunç bir şeydir. Cenâzeyi gördüğünüzde hemen ayağa kalkınız» buyurdu [20].

---

20. Bu hadîsi Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî de rivâyet etmişlerdir. Burada ayağa kalkma şebebi «ölüm korkunç bir şeydir» cümlesi ile tasr'h edilmiştir. Nesâî'nin rivâyetinde bu sebeb tasrîh edilmiştir. Ebû Dâvûd'un rivâyeti daha ziyade tafsillidir. Şöyle ki:

Biz Rasûlullah (S) ile beraber idik. Bu sırada yanımızdan bir cenâze geçti. Rasûlullah ayağa kalktı. Biz de kalkıb cenâzeyi omuzlamak için koştuk. Varınca onun bir Yahûdî cenâzesi olduğunu gördük ve: Yâ Rasûlallah bu bir Yahûdî cenâzesidir, dedik. Rasûlullah: «Ölüm, korkunç ve ibret alınacak bir hâdisedir. Herhangi bir cenâze görünce ayağa kalkınız» buyurdu.

Bu hadîslerin bazısında kalkmaya sebeb cenâzeyi görmek olarak bildirilmiştir. Bazılarında da ölüm uyanmayı gerektiren bir musîbet olduğu için ayağa kalkılmalıdır buyurulmuş oluyor. Binaenaleyh ölüm bu hayatın sonunu hatırlatan bir hâdise olması cihetiyle ölünün müslim ve kâfir cenâzesi olması müsâvîdir. Hem âdem zürriyetinin ölüsü herkes için uyanma sebebi olabilir.

٧٩ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛
أنه سمع جابرا يقول: قام النبي ﷺ لجنازة، مرت به، حتى توارت.

79 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir'den şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) yanından geçen bir cenâze için (ayağa kalkıb) cenâze görünmez oluncaya kadar ayakta durdu.

٨٠ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق عن ابن جريج. قال: أخبرني أبو الزبير
أيضا؛ أنه سمع جابرا يقول: قام النبي ﷺ وأصحابه، لجنازة يهودي، حتى توارت.

80 — ( ) .... : Yine Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki : Kendisi Câbiri şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) ve sahâbîleri bir Yahûdî cenâzesi için cenâze görünmez oluncaya kadar ayakta durdular.

٨١ – (٩٦١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن شعبة. ح وحدثنا محمد بن المثنى
وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عمرو بن مرة، عن ابن أبي ليلى؛ أن قيس
ابن سعد وسهل بن حنيف كانا بالقادسية. فمرت بهما جنازة. فقاما. فقيل لهما: إنها من أهل الأرض.
فقالا: إن رسول الله ﷺ مرت به جنازة فقام. فقيل: إنه يهودي. فقال «أليست نفسا».

(...) وحدثنيه القاسم بن زكرياء. حدثنا عبيد الله بن موسى عن شيبان، عن الأعمش، عن عمرو
ابن مرة، بهذا الإسناد. وفيه: فقالا: كنا مع رسول الله ﷺ، فمرت علينا جنازة.

81 — (961) .... : Abdurrahmâni'bnu Ebî Leylâ'dan :

Kaysu'bnu Sa'd ile Sehlu'bnu Huneyf **Kadisiyyede** bulunurlarken yanlarından bir cenâze geçti. Bunlar ayağa kalktılar. Kendilerine :

— Bu cenâze, bu diyâr ahâlisinden (yani Zımmîlerden) dir, denildi. Kays ile Sehl de :

— Rasûlullah (S) ın yanından bir cenâze geçmişti. Rasûlullah ayağa kalktı. Bunun bir Yahûdî cenâzesi olduğu kendisine bildirildiğinde : «Bu da (yaşayıb ölen) bir insan değil mi?» dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler yine Amru'bnu Murre'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bu hadîsde : Biz Rasûlullah ile beraber bulunuyorduk, yanımızdan bir cenâze geçti... demişlerdir[21].

---

21. Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle demiştir : Bir kimse Rasûlullah (S) dan (bazı şeyler) sordu da : Yâ Rasûlallah! Yanımızdan kâfir cenazesi de geçiyor, buna da ayağa kalkacak mıyız? dedi. Rasûlullah : «Evet, kâfir cenâzesine de kalkınız. Çünkü siz ha-

(٢٥) باب نسخ القيام للجنازة

٨٢ - (٩٦٢) وحدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث . ح وحدثنا محمد بن رمح بن المهاجر (واللفظ له) حدثنا الليث عن يحيى بن سعيد، عن واقد بن عمرو بن سعد بن معاذ؛ أنه قال: رآني نافع بن جبير، ونحن في جنازة، قائما . وقد جلس ينتظر أن توضع الجنازة . فقال لي: ما يقيمك؟ فقلت: أنتظر أن توضع الجنازة . لما يحدث أبو سعيد الخدري . فقال نافع: فإن مسعود بن الحكم حدثني عن علي بن أبي طالب؛ أنه قال: قام رسول الله ﷺ . ثم قعد .

(25) CENÂZE İÇİN AYAĞA KALKMANIN MUHAYYER KILINMASI BÂBI

82 — (962) .... : Leys, Yahya'bnu Saîd'den, o da Vâkıd ibn Amr ibn Sa'd ibn Muâz'dan tahdîs etti. Vâkıadu'bnu Amr şöyle demiştir : Biz bir cenâzede bulunuyorken, Nâfi' ibn Cubeyr, beni ayakta gördü. Halbuki kendisi oturmuş cenâzenin konulmasını bekliyordu. Bana : Seni ayakta durduran şey nedir? diye sordu. Ben : Cenâzenin konulmasını bekliyorum. Çünkü Ebû Saîd Hudrî Peygamberden böyle rivâyet ediyor, dedim. Bunun üzerine Nâfi', şöyle dedi : Bana Mes'ûdu'bnu Hakem, Aliyyu'bnu Ebî Tâlib'den tahdîs etti. Ali (R) : Rasûlullah (S) cenâze için ayağa kalktı, sonra oturdu, demiştir.

٨٣ - (...) وحدثني محمد بن المثنى وإسحاق بن إبراهيم وابن أبي عمر . جميعا عن الثقفي . قال ابن المثنى: حدثنا عبد الوهاب . قال: سمعت يحيى بن سعيد . قال: أخبرني واقد بن عمرو بن سعد ابن معاذ الأنصاري؛ أن نافع بن جبير أخبره؛ أن مسعود بن الحكم الأنصاري أخبره؛ أنه سمع علي بن أبي طالب يقول، في شأن الجنائز: إن رسول الله ﷺ قام ثم قعد .

وإنما حدث بذلك لأن نافع بن جبير رأى واقد بن عمرو قام، حتى وضعت الجنازة .

(...) وحدثنا أبو كريب . حدثنا ابن أبي زائدة عن يحيى بن سعيد، بهذا الإسناد .

---

kîkatda) o kâfir cenâzesine kalkmıyorsunuz. Beşer nefislerini kabzeden Allah'a ta'zîm ederek kalkıyorsunuz» buyurdu (*Musdenu* Ahmed).

Peygamber'in bu cevâbında cenâzeye kalkmanın, cenâzeyi ta'zim değil fakat bütün hayat sâhiblerine hayat ve maişetlerini veren Allâh'ın bunların ruhlarını alarak sönmüş ve donmuş bir cüsse hükmüne koyduğunu hatırlattığını ve bu suretle Hak Teâlâ'ya ta'zîm edilmiş olduğunu bildirmiştir.

83 — ( ) .... : Vâkıdu'bnu Amr ibn Sa'd ibn Muâz el-Ensârî şöyle haber verdi : Ona Nâfi' ibn Cubeyr haber vermiştir. Mes'ûd da Aliyyu'bnu Ebî Tâlib'i cenâze hakkında şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) — cenâze geçerken — ayağa kalktı, sonra oturdu.

Râvînin böyle tahdîs etmesi, Nâfi' ibn Cubeyr'in Vâkıdu'bnu Amr'ı cenâze konuluncaya kadar ayakta görmesinden dolayıdır.

( ) Bize Ebû Kurayb tahdîs etti. Bize İbnu Ebî Zâide, Yahyâ ibn Saîd'den bu isnad ile tahdîs etti.

٨٤ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي. حدثنا شعبة عن محمد بن المنكدر. قال: سمعت مسعود بن الحكم يحدث عن علي؛ قال: رأينا رسول الله ﷺ قام، فقمنا. وقعد، فقعدنا: يعني في الجنازة.

(...) وحدثناه محمد بن أبي بكر المقدمي وعبيد الله بن سعيد. قالا: حدثنا يحيى (وهو القطان) عن شعبة، بهذا الإسناد.

84 — ( ) .... : Mes'ûd'bnu'l-Hakem tahdîs eder ki : Aliyyu'bnu Ebî Tâlib şöyle demiştir : Rasûlullah (S) ı gördük ki cenâzede kalktı. Bunun üzerine biz de kalktık. O oturdu, biz de oturduk.

( ) .... : Buradaki iki râvî de bu hadîsi bize tahdîs ettiler, dediler ki : Bize Yahyâ el-Kattân, Şu'be'den bu isnadla tahdis etmiştir [22].

(٢٦) باب الدعاء للميت في الصلاة

٨٥ – (٩٦٣) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي. أخبرنا ابن وهب. أخبرني معاوية بن صالح عن حبيب بن عبيد، عن جبير بن نفير. سمعه يقول: سمعت عوف بن مالك يقول: صلى رسول الله ﷺ على جنازة. فحفظت من دعائه وهو يقول «اللهم! اغفر له وارحمه وعافه. واعف عنه. وأكرم نزله

22. Cenâze geçerken ayağa kalkılması hakkındaki emirlerin medlûlü husûsunda âlimler ayrı ayrı görüşlere sâhib olmuşlardır : Bazıları bu emirleri vucûba hamlederek cenâze geçerken ayağa kalkmak vâcibdir, demişlerdir. Bazıları nedb ve müstehablığa hamletmişlerdir. İbn Hazm bu fikirdedir. Bazıları da vâcib idi sonra nesholundu diye hükmetmişlerdir.

Nevevî emrin müstehablık için olduğunu ihtiyâr etmiştir. Nevevî'ye göre nesh yoktur. Nevevî :

«Bunun gibi hususlarda nesh da'vâsı sahîh değildir. Çünkü nesh birbirine zıd ve muhâlif hadîsler arasını cem' ve tevcîh mümkin olmıyan hususlarda mürâcaat edilen ilmî bir çâredir. Burada ise böyle bir zarûret yokdur» diyor.

وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ . وَاغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ . وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ . وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ . وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ . وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ (أَوْ مِنْ عَذَابِ النَّارِ) » . قَالَ : حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنْ أَكُونَ أَنَا ذَٰلِكَ الْمَيِّتَ .

(...) قَالَ: وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ جُبَيْرٍ . حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِنَحْوِ هَٰذَا الْحَدِيثِ أَيْضًا .

(...) وحدثناه إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ ، بِالإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ وَهْبٍ .

(26) CENÂZE NAMAZINDA ÖLÜ İÇİN (OKUNAN) DUÂ BÂBI

85 — (963) .... : Avfu'bnu Mâlik (R) der ki :

Rasûlullah (S) bir cenâze üzerine namaz kıldırdı. Ben de onun duâsından şunları ezberledim. Rasûlullah şöyle diyordu :

«ALLÂHUMMA'ĞFİR LEHU VE'RHAM HU VE ÂFİHÎ, VA'FU ANHU. VE EKRİM NUZULEHU VE VESSİ' MUDHALEHU VE'ĞSİL HU Bİ'L-MÂİ VE's-SELCİ
VE'L-BEREDİ. VE NAKKIHÎ MİNE'L-HATÂYÂ KEMÂ NAKKAYTE's-SEVBE'L-EBYADA
MİNE'd-DENESİ. VE EBDİLHU DÂRAN HAYRAN MİN DÂRİHÎ VE EHLEN HAYRAN
MİN EHLİHÎ VE ZEVCEN HAYRAN MİN ZEVCİHÎ, VE EDHILHU'L-CENNETE VE EIZHU MİN AZÂBİ'L-KABRİ (EV MİN AZÂBİ'n-NÂRÎ) = Yâ Allah! Onu mağfiret et, onu merhamet eyle ve onu her türlü belâ ve kötülüklerden selâmette kıl. Onu afvet. Vardığı yerde ona ikrâm eyle. Girdiği yeri (kabrini) geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Ve onu beyaz elbiseyi kirden temizlediğin gibi hatâlardan temizle. Ona dünyadaki mekânı karşılığında ondan hayırlı bir mekân, âile ve akribası yerine dünyadakilerden hayırlı bir âile ve akriba, eşinden de hayırlı bir eş ver! Onu cennete koy ve kabir azâbından (yahut cehennem azâbından) koru».

Râvî : Bu duâyı işidince keşki bu ölünün yerinde ben olaydım diye temennîde bulundum, dedi.

( ) Muâviyetu'bnu Sâlih şöyle dedi : Bana Abdurrahmâni'bnu Cu-

beyr tahdîs etti. Ona da babasından, o da Avfu'bnu Mâlik (R) den, o da Peygamber'den aynen bu hadîs tarzında rivâyet etti.

( ) Yine bu hadîsi bize İshâk ibn İbrâhîm tahdîs etti. Bize Abdurrahmani'bnu Mehdî haber verdi. Bize Muâviyetu'bnu Sâlih cemîan bu iki isnad ile baştaki İbnu Vehb hadîsi tarzında tahdîs etti.

٨٦ – (...) وحدّثنا نصرُ بنُ عليٍّ الجهضميُّ، وإسحٰقُ بنُ إبراهيمَ. كلاهما عن عيسى بنِ يونسَ عن أبي حمزةَ الحمصيِّ. ح وحدّثني أبو الطّاهرِ وهرُونُ بنُ سعيدٍ الأيليُّ (واللّفظُ لأبي الطّاهرِ) قالا: حدّثنا ابنُ وهبٍ. أخبرني عمرُو بنُ الحارثِ عن أبي حمزةَ بنِ سُليمٍ، عن عبدِالرّحمٰنِ بنِ جُبيرِ بنِ نُفيرٍ، عن أبيهِ، عن عوفِ بنِ مالكٍ الأشجعيِّ؛ قال: سمعتُ النّبيَّ ﷺ (وصلّى على جنازةٍ) يقولُ «اللّهمّ! اغفرْ لهُ وارحمْهُ. واعفُ عنهُ وعافهِ. وأكرمْ نُزُلَهُ. ووسّعْ مُدخلَهُ. واغسلْهُ بماءٍ وثلجٍ وبردٍ. ونقّهِ من الخطايا كما يُنقّى الثّوبُ الأبيضُ من الدّنسِ. وأبدلْهُ دارًا خيرًا من دارهِ. وأهلًا خيرًا من أهلهِ. وزوجًا خيرًا من زوجهِ. وقهِ فتنةَ القبرِ وعذابَ النّارِ».

قال عوفٌ: فتمنّيتُ أن لو كنتُ أنا الميّتَ. لدعاءِ رسولِ اللهِ ﷺ على ذلكَ الميّتِ.

86 — ( ) .... : Avfu'bnu Mâlik el-Eşcaî (R) şöyle dedi :

Bir cenâze namazı kıldırırken Peygamber (S) den işittim şu duâyı söylüyordu :

«ALLÂHUMMA'ĞFİR LEHU VE'RHAMHU, VA'FU ANHU VE ÂFİHÎ. VE EKRİM NUZULEH VE VESSİ' MUDHALEH VA'ĞSİLHU Bİ-MÂİN VE SELCİN VE BEREDİN. VE NAKKIHÎ MİNE'L-HATÂYÂ KEMÂ YUNAKKA's-SEVBU'L-EBYADU MİNE'd-DENESİ. VE EBDİLHU DÂRAN HAYRAN MİN DÂRİHÎ VE EHLEN HAYRAN MİN EHLİHÎ. VE ZEVCEN HAYRAN MİN ZEVCİHÎ. VE KIHÎ FİTNETE'L-KABRİ VE AZÂBE'n-NÂRİ = Yâ Allah! Onu mağfiret et, ona merhamet eyle. Onu afvet ve onu hertürlü belâ ve kötülüklerden sâlim kıl, vardığı yerde ona ikrâm eyle! Girdiği yeri geniş kıl. Onu su, kar ve dolu ile yıka. Onu beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi günahlardan temizle. Ona dünyadaki mekânı yerine daha hayırlı bir mekân, ehli yerine daha hayırlı bir ehil, eşi yerine daha hayırlı bir eş ihsân eyle! Onu kabir fitnesinden ve ateş azâbından da koru!»

Râvî Avf: Rasûlullah'ın bu ölü üzerine yaptığı şu duâdan ötürü keşki ölünün yerinde ben olaydım diye temennî ettim dedi[23].

---

23. Peygamber'in cenâze namazında okuduğu başka duâlar da vardır:

a.

« قال طلحة بن عبدالله : صليت خلف ابن عباس على جنازة فقرأ فاتحةالكتاب . فقال : ليعلموا انها سنة

· Abdullah'ın oğlu Talha şöyle dedi: İbnu Abbâs'ın arkasında bir cenâze namazı kıldım. O, Kur'an'ın Fâtiha sûresini okudu. Muteakiben de bilsinler ki Fâtiha okunması sünnettir, dedi. (*Buhârî: Cenâiz, kırâatu Fâtihati'l-Kitab ale'l-cenâze*).

b.

عن ابى هريرة رضى الله عنه قال صلى رسول الله صلم على جنازة فقال :

ALLÂHUMMA'ĞFİR Lİ-HAYYİNA VE MEYYİTİNÂ VE SAĞİRİNÂ VE KEBİRİNA VE ZEKERİNÂ VE UNSÂNÂ VE ŞAHİDİNA VE ĞAİBİNA!

ALLÂHUMME! MEN AHYEYTEHU MİNNÂ FE AHYİHİ ALE'L-İYMÂN VE MEN TEVEFFEYTEHU MİNNÂ FE TEVEFFEHU ALE'L-İSLÂM!

ALLÂHUMME! LÂ TAHRİMNÂ ECREHU VE LÂ TUDİLLENÂ BA'DEHU = Ebû Hureyre şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir cenâze namazı kıldırıb şöyle duâ etti:

Yâ Allah! Ölümüze, dirimize, küçüğümüze, büyüğümüze, erkeğimize, dişimize ve burada bulunanımıza, bulunmayanımıza mağfiret et!

Yâ Allah! Bizden yaşattığın kimseleri iymân üzere yaşat. Öldürdüklerini de islâm üzere vefat ettir.

Yâ Allah! Onun ecrinden bizi mahrûm kılma ve ondan sonra bizleri saptırma» (Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî).

c. ALLÂHUMME! ENTE RABBUHÂ VE ENTE HALAKTEHÂ VE ENTE HEDEYTEHÂ Lİ'L-İSLÂM. VE ENTE KABADTE RÛHAHÂ VE ENTE A'LEMU BİSİRRİHÂ VE ALÂNİYYETEHÂ. Cİ'NA ŞUFAÂE FA'ĞFİR LEHU! = Ey Allah'ım! Onun Rabbi sensin. Onu sen yarattın. Onu sen islâm'a hidâyet ettin. Onun gizli açık her şeyini bilen de sensin. Biz şefâatçılar olarak geldik, onun günahlarını afvet» (Ebû Dâvûd, Nesâî).

d.

عن ابى سعيدالمقبرى رضى الله عنه قال : سألت ابا هريرة : كيف تصلى على الجنازة ؟ فقال :

انا لعمر الله اخبرك : اتبعها من اهلها فاذا وضع كبرت وحمدت الله وصليت على نبيه . ثم اقول :

اللهم انه عبدك وابن عبدك وابن امتك . كان يشهد ان لااله الا انت وان محمداً عبدك ورسولك .

وانت اعلم به . اللهم ان كان محسنا فزده فى احسانه وان كان مسيئاً فتجاوز عن سيئاته .

اللهم لاتحرمنا اجره ولا تفتنا بعده (رواه الامامان مالك والشافعى) .

= Ebû Saîd Makburî (R) şöyle dedi: Ebû Hureyre'ye: Cenâze namazını nasıl kılarsın? diye sordum da şu cevâbı verdi:

Allâh'a yemîn ederim ki sana bunu (olduğu gibi) haber vereceğim. Âile ve efradı arasında cenâzenin arkasından giderim. (Namazı kılınmak üzere) konulduğu vakıt tekbîr alıb (Fâtiha'yı okumak sûretiyle) Allâh'a hamd eder ve Peygamber'ine de selât u selâm getirdikten (yani salavâtları okuduktan) sonra:

Ey Allâh'ım! O senin kulundur. Erkek kulunun ve dişi kulunun çocuğudur. Senden başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de senin kulun ve rasûlun olduğuna şehâdet ederdi. Ve sen onu en iyi bilirsin.

Ey Allâh'ım! O iyi idi ise ona fazla ihsan et (yahut onun iyiliğini fazlalaştır), kötü idi ise kötülüklerini afvet.

(٢٧) باب أين يقوم الإمام من الميت للصلاة عليه

٨٧ – (٩٦٤) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي. أخبرنا عبد الوارث بن سعيد عن حسين بن ذكوان؛ قال: حدثني عبد الله بن بريدة عن سمرة بن جندب؛ قال: صليت خلف النبي ﷺ. وصلى على أم كعب. ماتت وهي نفساء. فقام رسول الله ﷺ للصلاة عليها وسطها.

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن المبارك ويزيد بن هارون. ح وحدثني علي ابن حجر. أخبرنا ابن المبارك والفضل بن موسى. كلهم عن حسين، بهذا الإسناد. ولم يذكروا: أم كعب

(27) CENÂZE NAMAZINDA İMÂM ÖLÜNÜN NERESİNE DOĞRU DURACAĞINA DÂİR BÂB

87 — (964) .... : Semuretu'bnu Cundub (R) şöyle dedi:

Nifaslı (loğusalı) iken ölen Ensâr'dan Ummu Kâ'b adındaki kadının cenâze namazını Peygamber'in arkasında kıldım. Rasûlullah, cenâze namazını kılmak için cenâzenin (tam) ortası hizasına doğru durdu [24].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Husayn'dan bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlar Ummu Kâ'b adını zikretmediler.

Ey Allâh'ım! Onun ecrinden bizi mahrum etme ve ondan sonra da bizi fitneye düşürme! diye duâ ederim (bunu iki İmâm Mâlik ve Şâfiî rivâyet etti).

Bunlardan anlaşılıyor ki Rasûlullah kıldığı cenâze namazlarında muayyen bir duâ okumamış, bunların her birinde başka başka duâlar okumuştur. Her sahâbî de işittiği duâyı rivâyet etmiştir. Bu cihetle fakîhler musallînin bildiği kısa uzun herhangi bir duâyı okumasını câiz görmüşlerdir. Şukadar ki Peygamber'den sâbit olan duâların tercîh edilmesi tavsiye olunmuştur.

Yukarıdaki duâları okuyamıyanlar kısa ve en câmialı ve Peygamber'in de çok okuduğu şu Kur'ân duâsını okumalıdırlar:

«ALLAHUMME! RABBENÂ ÂTİNÂ FÎ'd-DÜNYA HASENETEN VE FÎ'L-ÂHİRETİ HASENETEN VE KINÂ AZÂBE 'n-NÂR (= *Ey Rabbımız! Bize dünyada da iyi hal ver, âhiretde de iyi hal ver. Ve bizi ateş azâbından koru!*» (el-Bakara: 201).

Yahut da şu Kur'ân duâsını okur:

«SUBHÂNE RABBİKE RABBİ'L-İZZETİ AMMÂ YASİFÛN. VE SELÂMUN ALE'L-MURSELÎN. VE'L-HAMDU LİLLÂHİ RABBİ'L-ÂLEMÎN (: *Galebe sâhibi Rabbın onların isnad etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir. Gönderilen bütün Peygamberlere selâm ve âlemlerin Rabbı olan Allâh'a hamd olsun!*» (es-Sâffât: 180-182).

Bu son iki Kur'ân duâsının yalnız cenâze namazında değil *vitr* namazında da *kunût duâsı* olarak okunmaları câizdir, tavsiye edilmiştir.

24. Ölü erkek olursa namazı kılan imâm yahut münferid, göğsünün hizâsına doğru durur. Kadın olursa göğsü hizâsına doğru mu yoksa ortası hizâsına doğru mu? durmak daha fazîletli olduğu ihtilâflıdır. İkinci görüşte bulunanların hucceti bu hadîsdir.

٨٨ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى وعقبة بن مكرم العمي. قالا: حدثنا ابن أبي عدي عن حسين، عن عبد الله بن بريدة؛ قال: قال سمرة بن جندب: لقد كنت على عهد رسول الله ﷺ غلاما. فكنت أحفظ عنه. فما يمنعني من القول إلا أن ههنا رجالا هم أسن مني. وقد صليت وراء رسول الله ﷺ على امرأة ماتت في نفاسها. فقام عليها رسول الله ﷺ في الصلاة وسطها. وفي رواية ابن المثنى قال: حدثني عبد الله بن بريدة قال: فقام عليها للصلاة وسطها.

88 — ( ) .... : Semuretu'bnu Cundub (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) zamanında bir oğlan çocuğu idim. Kendisinden (duyduklarımı) ezber ederdim. Bulunduğum yerlerde beni konuşmaktan sadece oralarda benden yaşlı kimselerin bulunması men' ederdi. Lohusalığından dolayı vefat eden bir kadına Rasûlullah'ın arkasında cenâze namazı kıldım. Rasûlullah cenâze namazında onun ortası hizasına doğru durdu.

İbnu Musennâ'nın rivâyetinde şöyle dedi : Bana Abdullahi'bnu Bureyde tahdîs etti, dedi ki : Rasûlullah cenâze namazı kıldırmak üzere onun ortası hizâsına doğru durdu [25].

(٢٨) باب ركوب المصلي على الجنازة إذا انصرف

٨٩ – (٩٦٥) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ ليحيى) (قال أبو بكر: حدثنا. وقال يحيى: أخبرنا وكيع) عن مالك بن مغول، عن سماك بن حرب، عن جابر بن سمرة. قال: أتي النبي ﷺ بفرس معرورى. فركبه حين انصرف من جنازة ابن الدحداح. ونحن نمشي حوله.

25. Fakîhlerden bazıları kadınlığı burada muteber bir vasıf saymıyarak umûmiyetle erkek kadın cenâzelerinde cesedinin ortası hizâsına doğru yer tutub namaz kılınır, demişlerdir. Bazıları da: Kadın cenâzesi cemâatten setr edilmeye daha lâyık ve mustahik olduğuna göre kadınlığı mümeyyiz bir vasıf sayarak, kadın cenâzesinde imâmın kadının ortası hizâsında, erkek cenâzesindede baş ucunda durmasını muvâfık bulmuşlardır.

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ.
حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ؛ قَالَ: صَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى ابْنِ الدَّحْدَاحِ.
ثُمَّ أُتِيَ بِفَرَسٍ عُرْيٍ. فَعَقَلَهُ رَجُلٌ فَرَكِبَهُ. فَجَعَلَ يَتَوَقَّصُ بِهِ. وَنَحْنُ نَتَّبِعُهُ. نَسْعَى خَلْفَهُ.
قَالَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «كَمْ مِنْ عِذْقٍ مُعَلَّقٍ (أَوْ مُدَلًّى) فِي الْجَنَّةِ لِابْنِ الدَّحْدَاحِ!»
أَوْ قَالَ شُعْبَةُ «لِأَبِي الدَّحْدَاحِ!».

(28) CENÂZE NAMAZI KILAN KİMSENİN NAMAZDAN SONRA BİR BİNEĞE BİNMESİ BÂBI

89 — (965) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) e eğersiz bir at getirildi. İbnu Dahdâh'ın cenâzesinden ayrıldığı vakıt bizler etrafında yürürken Peygamber bu ata bindi.

( ) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) İbnu'd-Dahdâh'ın cenâze namazını kıldırdı. Sonra eğersiz bir at getirildi. Bunu Peygamber için bir kimse tuttu, Rasûlullah ata bindi. At hemen sür'atle seyirtmeğe, sıçramağa başladı. Biz de onu ta'kîb ediyor ve etrafında koşuyorduk. Bu arada cemâatden biri şöyle dedi: Peygamber: «Dahdâh oğlu için cennette asılmış (yahut yakınlaştırılmış) nice hurma salkımları vardır» buyurdu. Yahut Şu'be: «Ebû Dahdâh için» şeklinde söyledi.

(٢٩) باب فى اللحد ونصب اللبن على الميت

٩٠ — (٩٦٦) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الْمِسْوَرِيُّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ
ابْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي هَلَكَ فِيهِ:
الْحَدُوا لِي لَحْدًا. وَانْصِبُوا عَلَيَّ اللَّبِنَ نَصْبًا. كَمَا صُنِعَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ.

(29) KABİR İÇİNDE LAHİD OYMAK VE ÖLÜNÜN YAN TARAFINA KERPİÇ DİKİP SIRALAMAK HAKKINDA BÂB

90 — (966) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den:

Sa'du'bnu Ebî Vakkas (R) ölüm hastalığında şöyle demiştir: Benim için (kabrimin kıble cihetinde) bir lahid açınız[26]. Ve (beni içerisine koy-

---

26. *Lahid*, kabrin içinden kıbleye doğru olan tarafında ölünün sığabileceği kadar yanlamasına oyulan çukurdur. Fakihler kabrin lahidli ve lahidsiz yapılabileceğinde ittifak etmişlerdir.

duğunuzda) benim yan tarafıma Rasûlullah (S) a yapıldığı gibi kerpiçler dikib sıralayınız.

(٣٠) باب جعل القطيفة في القبر

٩١ – (٩٦٧) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا وكيع . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا غندر ووكيع . جميعا عن شعبة . ح وحدثنا محمد بن المثنى (واللفظ له) قال : حدثنا يحيى بن سعيد . حدثنا شعبة . حدثنا أبو جمرة عن ابن عباس ؛ قال : جعل في قبر رسول الله ﷺ قطيفة حمراء .

(قال مسلم) أبو جمرة اسمه نصر بن عمران . وأبو التياح اسمه يزيد بن حميد . ماتا بسرخس .

(30) KABİRDE KADÎFE KOYMA BÂBI

91 — (967) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın kabrine kırmızı kadîfe kumaş konuldu [27].

(Muslim der ki :) Râvî Ebû Cemre'nin ismi Nasru'bnu Imrân'dır. Hemşehrîsi Ebu't-Tayyâh'ın ismi ise Yezîdu'bnu Humeyd'dir. Bunların ikişi de Serhas şehrinde öldüler.

(٣١) باب الأمر بتسوية القبر

٩٢ – (٩٦٨) وحدثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو . حدثنا ابن وهب . أخبرني عمرو بن الحارث . ح وحدثني هرون بن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . حدثني عمرو بن الحارث (في رواية أبي الطاهر) أن أبا علي الهمداني حدثه . (وفي رواية هرون) ؛ أن ثمامة بن شفي حدثه . قال : كنا مع فضالة بن عبيد بأرض الروم . برودس . فتوفي صاحب لنا . فأمر فضالة بن عبيد بقبره فسوي . ثم قال : سمعت رسول الله ﷺ يأمر بتسويتها

27. Bu *kadîfe*yi oraya Rasûlullah'ın hizmetcisi Şakrân koymuştur. Kendisi Rasûlullah (S) dan sonra hiçbir kimsenin bu kadîfeyi giymesini istememiştir.

Şâfiî ve diğer âlimler kabir içine ölünün altına kadîfe, mıdrabe, yanaklık ve bunun benzeri şeyleri koymayı kerâhat saymışlardır. Cumhûr bu hadîs hakkında şöyle cevâb verdi :

Şakrân bu fiili yapmakta yalnız kalmıştır. Sahâbîlerden hiç kimse ona muvâfakat etmemişler ve bunu bilmemişlerdir. Şakrân da ancak Peygamber'den sonra bunu kimsenin giymesini istemediği için yapmıştır. Zira Peygamber onu giyer, altına yayardı. Bunun için Şakrân'ın gönlü Peygamber'den sonra bunu kimsenin tebdîl etmesini hoş görememiştir. Diğerleri de zaten kendisine muhâlefet etmişlerdir (Nevevî).

(31) KABRİN YERLE BİR YAPILMASINI EMİR BÂBI

92 — (968) .... : Sumâmetu'bnu Şufeyy tahdîs edip dedi ki :

Biz Fudâletu'bnu Ubeyd (R) ın maiyyetinde olarak **Rum** arazisinde **Rodos** (adasın) da bulunuyorduk. Bir arkadaşımız vefat etti. Bunun üzerine Fudâletu'bnu Ubeyd, onun gömülmesini müteakib kabrinin dümdüz yapılmasını emretti. Kabir yerle bir düzeltildi. Bunun ardından Fudâle: Rasûlullah (S) ın kabirlerin yerle bir edilmesini emrederken işittim, dedi.

٩٣ – (٩٦٩) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب (قال يحيى : أخبرنا . وقال الآخران : حدثنا وكيع) عن سفيان ، عن حبيب بن أبي ثابت ، عن أبي وائل ، عن أبي الهياج الأسدي . قال : قال لي علي بن أبي طالب : ألا أبعثك على ما بعثني عليه رسول الله ﷺ ؟ أن لا تدع تمثالا إلا طمسته . ولا قبرا مشرفا إلا سويته .

(...) وحدثنيه أبو بكر بن خلاد الباهلي . حدثنا يحيى (وهو القطان) حدثنا سفيان . حدثني حبيب ، بهذا الإسناد . وقال : ولا صورة إلا طمستها

93 — (969) .... : Ebû Heyyâc şöyle dedi :

Ebû Tâlib'in oğlu Ali (R) bana şu emri verdi : Rasûlullah (S) ın beni gönderdiği işe ben de seni göndereyim mi? Yok etmediğin hiçbir heykel ve yer üstünde yükselmiş iken dümdüz etmediğin hiçbir kabir bırakmıyasın [28].

( ) .... : Habîbu'bnu Ebî Sâbit, bu isnadla tahdîs edib şunu da söylediğini haber verdi : Dümdüz yapmadığın hiçbir sûret (resim) de bırakmıyasın!

---

28. Ebû Dâvûd'un *Suneninde* şu rivâyet vardır :
Abdullah ibn Amr şöyle dedi : Peygamber'le beraber Tâif'e gitmek üzere yola çıktık. Yolda bir kabre rastladık. Peygamber : «Bu, Ebû Rigâl'in kabridir. Kendisini koruyan bu yere sığınmıştı. Çıkınca kavminin başına gelen belâ onun da başına bu yerde isâbet etti ve buraya gömüldü. Bunun da delîli (dayanmak için kullandığı) altundan bir sopanın kendisi ile birlikte burada gömülü olmasıdır. Kabrini açarsanız, onu altun deynek ile birlikte bulursunuz» buyurdu. Bunun üzerine insanlar çabuk davranıb kabri açtılar ve altun sopayı çıkardılar.

(٣٢) النهي عن تجصيص القبر والبناء عليه

٩٤ – (٩٧٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص بن غياث عن ابن جريج، عن أبي الزبير، عن جابر؛ قال: نهى رسول الله ﷺ أن يجصص القبر. وأن يقعد عليه. وأن يبنى عليه.

(...) وحدثني هرون بن عبد الله. حدثنا حجاج بن محمد. ح وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. جميعا عن ابن جريج. قال: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: سمعت النبي ﷺ. بمثله.

(32) KABRİN KİREÇLE YAPILMASININ VE KABİR ÜZERİNE BİNÂ KURULMASININ NEHYEDİLMESİ BÂBI

94 — (970) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) kabrin kireçle yapılmasını, kabir üzerine oturulmasını ve kabir üzerine binâ kurulmasını nehyetti.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Cureyc'den. Dedi ki: Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi. O da Câbir ibn Abdillah'ı Peygamber (S) den işittim derken duymuştur. Bu da yukarıdaki hadîs gibidir.

٩٥ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا إسماعيل بن علية عن أيوب، عن أبي الزبير، عن جابر؛ قال: نهي عن تقصيص القبور

95 — .... : Buradaki râvîler de Câbir'in: Kabirlerin kireçle yapılmaları nehyedilmiştir dediğini rivâyet ettiler [29].

---

29. Nevevî, şerhde şöyle diyor:

Bu kurulan binâ kurucunun mülkü üstüne kurulmuş ise mekrûhdur. Eğer bâninin mülkünde değil de umûma âid kabristan içinde ise harâmdır. Bunun harâmlığını İmâm Şâfiî de tasrîh etmiştir. İmâm Şâfiî «*el-Umm*» adındaki kitabında: Mekke'de birçok imâmlar gördüm ki yapılan kabirleri yıkmak emri veriyorlardı. Yıkmayı, «dümdüz etmediğin hiçbir yüksek kabir bırakmıyasın!» kavli te'yîd etmektedir.

(٣٣) النهي عن الجلوس على القبر والصلاة عليه

٩٦ — (٩٧١) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَىٰ جَمْرَةٍ فَتُحْرِقَ ثِيَابَهُ ، فَتَخْلُصَ إِلَىٰ جِلْدِهِ ، خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَىٰ قَبْرٍ » .

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) . ح وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(33) KABİR ÜZERİNE OTURMANIN VE KABİRE DOĞRU NAMAZ KILMANIN NEHYEDİLMESİ BÂBI

96 — (971) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) : «Sizden birinizin bir kor üstüne oturub da o korun elbisesine ve cildine sirâyetle vücûdunu yakması, bir kabir üzerine oturmasından hayırlıdır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Suheyl'den bu isnad ile bu hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٩٧ — (٩٧٢) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ ابْنِ جَابِرٍ ، عَنْ بُسْرِ ابْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ وَاثِلَةَ ، عَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَجْلِسُوا عَلَى الْقُبُورِ وَلَا تُصَلُّوا إِلَيْهَا » .

97 — (972) .... : Ebû Mersed el-Ğanevî (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kabirlerin üstüne oturmayınız, kabirlere doğru namaz da kılmayınız».

٩٨ — (...) وحدثنا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ الْبَجَلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ ، عَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ ، عَنْ أَبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِيِّ ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تُصَلُّوا إِلَى الْقُبُورِ . وَلَا تَجْلِسُوا عَلَيْهَا »

98 — ( ) .... : Ebû Mersed el-Ğanevî (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kabirlere doğru namaz kılmayınız. Kabirlerin üstüne de oturmayınız».

(٣٤) باب الصلاة على الجنازة في المسجد

٩٩ — (٩٧٣) وحدثني عليّ بن حُجر السعديّ وإسحٰق بن إبراهيم الحنظليّ (واللفظ لإسحٰق)
(قال عليّ: حدثنا. وقال إسحٰق: أخبرنا عبد العزيز بن محمد) عن عبد الواحد بن حمزة، عن عبّاد
ابن عبد الله بن الزبير؛ أنّ عائشة أمرت أن يمرّ بجنازة سعد بن أبي وقّاص في المسجد. فتصلّي عليه.
فأنكر الناس ذلك عليها. فقالت: ما أسرع ما نسي الناس! ما صلّى رسول الله ﷺ على سهيل
ابن البيضاء إلا في المسجد.

(34) CENÂZE NAMAZININ MESCİDDE KILINMASI BÂBI

99 — (973) .... : Abdullah ibn Zubeyr'in oğlu Abbâd şöyle demiştir : Âişe (R) Sa'du'bnu Ebî Vakkas'a cenâze namazı kılmak için cenâzesinin mescide uğratılmasını emretti. İnsanlar (ın bazısı) bu meselede kendisine itiraz ettiler. Bunun üzerine Âişe : İnsanlar ne de çabuk unuttular! Rasûlullah (S) Süheylu'bnu Beydâ'nın cenâze namazını muhakkak mescidde kılmıştır, dedi.

١٠٠ — (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا بهز. حدثنا وهيب. حدثنا موسى بن عقبة عن
عبد الواحد، عن عبّاد بن عبد الله بن الزبير. يحدّث عن عائشة؛ أنها لما توفّي سعد بن أبي وقّاص،
أرسل أزواج النبيّ ﷺ أن يمرّوا بجنازته في المسجد. فيصلّين عليه. ففعلوا. فوقف به على حُجرهنّ
يصلّين عليه. أُخرج به من باب الجنائز الذي كان إلى المقاعد. فبلغهنّ أنّ الناس عابوا ذلك. وقالوا:
ما كانت الجنائز يُدخل بها المسجد. فبلغ ذلك عائشة. فقالت: ما أسرع الناس إلى أن يعيبوا ما لا علم لهم به!
عابوا علينا أن يمرّ بجنازة في المسجد! وما صلّى رسول الله ﷺ على سهيل بن بيضاء إلا في جوف المسجد.

100 — ( ) .... : Abdullah ibn Zubeyr'in oğlu Abbâd Hz. Âişe'den şöyle tahdîs ediyordu : Sa'du'bnu Ebî Vakkas vefat edince Peygamber'in âileleri bir haberci yollayıb ona namaz kılmaları için cenâzesini mescide uğratmalarını söylediler. Bunun üzerine cenâze sâhibleri onların dediklerini yerine getirdiler. Kadınların ona namaz kılmaları için cenâze onların hucreleri önünde durduruldu. (Sonra) cenâze oturaklar tarafına doğru bulunan cenâzeler kapısından dışarıya çıkarıldı. Muteâkiben halkın bu işde kendilerini ayıpladıkları haberi ulaştı. İnsanların bir kısmı : Cenâzeler mescide sokulmazdı, demişlerdi. Bu da Âişe'ye ulaşınca : İnsanlar

bilgileri olmıyan bir husûsu ayıplamaya ne kadar sür'at ediyorlar! Bir cenâzenin mescide uğratılmasından dolayı bizi ayıplamışlar. Halbuki Rasûlullah (S) Süheylu'bnu Beydâ'nın cenâze namazını mescidin ortasından başka yerde kıldırmamıştır dedi.

١٠١ – (...) وحدثني هارون بن عبد الله ومحمد بن رافع (واللفظ لابن رافع) قالا: حدثنا ابن أبي فديك. أخبرنا الضحاك (يعني ابن عثمان) عن أبي النضر، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن؛ أن عائشة، لما توفي سعد بن أبي وقاص، قالت: ادخلوا به المسجد حتى أصلي عليه. فأنكر ذلك عليها. فقالت: والله! لقد صلى رسول الله ﷺ على ابني بيضاء في المسجد، سهيل وأخيه.

(قال مسلم): سهيل بن دعد وهو ابن البيضاء. أمه بيضاء.

101 — ( ) .... : Abdurrahman'ın oğlu Ebû Seleme şöyle demiştir : Sa'du'bnu Ebî Vakkas vefat ettiği vakıt Âişe : Cenâzeyi mescide sokunuz da ona namaz kılayım, dedi. Buna bazı kimseler tarafından itiraz yapıldı. Bunun üzerine Âişe : Vallâhi Rasûlullah (S) Beydâ'nın iki oğlu Suheyl ile kardeşinin cenâze namazlarını muhakkak mescidde kılmıştır, dedi.

(Muslim der ki :) Suheylu'bnu Da'd — Da'd'ın sıfatı Beydâ olduğundan — ayni zamanda Suheylu'bnu Beydâ'dır. Beydâ, Suheyl'in anasıdır[30].

(٣٥) باب ما يقال عند دخول القبور والدعاء لأهلها

١٠٢ – (٩٧٤) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي ويحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد (قال يحيى ابن يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا إسماعيل بن جعفر) عن شريك (وهو ابن أبي نمر) عن عطاء ابن يسار، عن عائشة؛ أنها قالت: كان رسول الله ﷺ (كلما كان ليلتها من رسول الله ﷺ) يخرج من آخر الليل إلى البقيع. فيقول «السلام عليكم دار قوم مؤمنين. وأتاكم ما توعدون غدا. مؤجلون. وإنا، إن شاء الله، بكم لاحقون. اللهم! اغفر لأهل بقيع الغرقد» (ولم يقم قتيبة قوله «وأتاكم»).

30. Âlimler şöyle dediler : Beydâ'nın oğulları üç kardeştir : Sehl, Süheyl ve Safvân. Bunların anaları Beydâ'dır. Beydâ'nın ismi Da'd'dır. Beyda onun vasfıdır. Bu oğulların babaları Vehbu'bnu Rabîa el-Kuraşî'dir. Suheyl ilk muslimanlardandır. Evvelâ Habeşistan'a, sonra Medîne'ye hicret etmiştir. Medîne'de ve diğer ğazvelerde hâzır bulunmuştur. Hicretin 9. cu yılında vefat etmiş ve cenâze namazını bizzat Rasûlullah kıldırmıştır (Nevevî).

(35) KABİRLERE GİRİLDİĞİNDE SÖYLENECEK SÖZ VE İÇLERİNDE YATANLARA DUÂ ETME BÂBI

102 — (974) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (Âişe'nin yanında geceledikce) gecenin sonunda Medîne kabristanı **Bakî'a** çıkar ve şöyle duâ ederdi :

«Es-SELÂMU ALEYKUM DÂRA KAVMİN MU'MİNÎN. VE ETÂKUM MÂ TÛADÛN ĞADEN. MUECCELÛN. VE İNNÂ, İNŞÂALLAHU Bİ-KUM LÂHİKÛN. ALLAHUMMA'ĞFİR Lİ-EHLİ BAKÎ'I'L-ĞARKADİ. = Selâm sizlere, ey mu'min kavimler yurdunun sâkinleri! Yarın vâkı' olacak diye va'doluna geldiğiniz şey sizlere gelmiştir. Sizler, ölüm ile yeniden dirilme arasındaki müddetde bekletiliyorsunuz. Bizler de inşâallah sizlere kavuşacağız.

Ey Allah'ım! Bakî'u'l-Ğarkad ahâlisine mağfiret eyle!»

(Râvîlerden Kuteybe : «Size gelmiştir» sözünü ikame etmemiştir)[31].

١٠٣ — (...) وحدثني هرون بن سعيد الأيلي . حدثنا عبد الله بن وهب . أخبرنا ابن جريج عن عبد الله بن كثير بن المطلب ؛ أنه سمع محمد بن قيس يقول : سمعت عائشة تحدث فقالت : ألا أحدثكم عن النبي ﷺ وعني ! قلنا : بلى . ح وحدثني من سمع حجاجا الأعور (واللفظ له) قال:

31. Ebû Hureyre'nin rivâyeti şöyledir :

عن ابى هريرة رضى الله عنه أن النبي صلعم أتى المقبرة فقال : السلام عليكم دار قوم مؤمنين وانا ان شاء الله بكم لاحقون.

= Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) mezarlığa gelib şöyle dedi : «Selâm sizlere, ey mu'minler kavminin yurdunda bulunanlar! Biz de inşâallah muhakkak size ulaşacağız» (Muslim, Ahmed, Ebû Dâvûd ve Nesâî).

حدثنا حجاج بن محمد . حدثنا ابن جريج . أخبرني عبد الله (رجل من قريش) عن محمد بن قيس بن
مخرمة بن المطلب ؛ أنه قال يوما : ألا أحدثكم عني وعن أمي ! قال، فظننا أنه يريد أمه التي ولدته .
قال : قالت عائشة : ألا أحدثكم عني وعن رسول الله ﷺ ! قلنا : بلى . قال : قالت : لما كانت ليلتي
التي كان النبي ﷺ فيها عندي ، انقلب فوضع رداءه ، وخلع نعليه ، فوضعهما عند رجليه ، وبسط
طرف إزاره على فراشه ، فاضطجع . فلم يلبث إلا ريثما ظن أن قد رقدت ، فأخذ رداءه رويدا ،
وانتعل رويدا ، وفتح الباب فخرج . ثم أجافه رويدا . فجعلت درعي في رأسي ، واختمرت ،
وتقنعت إزاري . ثم انطلقت على إثره . حتى جاء البقيع فقام . فأطال القيام . ثم رفع يديه ثلاث
مرات . ثم انحرف فانحرفت . فأسرع فأسرعت . فهرول فهرولت . فأحضر فأحضرت . فسبقته
فدخلت . فليس إلا أن اضطجعت فدخل . فقال « ما لك ؟ يا عائش ! حشيا رابية ! » قالت : قلت :
لا شيء . قال « لتخبريني أو ليخبرني اللطيف الخبير » قالت : قلت : يا رسول الله ! بأبي أنت وأمي !
فأخبرته . قال « فأنت السواد الذي رأيت أمامي ؟ » قلت : نعم . فلهدني في صدري لهدة أوجعتني .

ثم قال « أظننت أن يحيف الله عليك ورسوله ؟ » قالت : مهما يكتم الناس يعلمه الله . نعم . قال
« فإن جبريل أتاني حين رأيت . فناداني . فأخفاه منك . فأجبته . فأخفيته منك . ولم يكن يدخل
عليك وقد وضعت ثيابك . وظننت أن قد رقدت . فكرهت أن أوقظك . وخشيت أن تستوحشي .
فقال : إن ربك يأمرك أن تأتي أهل البقيع فتستغفر لهم » . قالت : قلت : كيف أقول لهم ؟ يا رسول الله !
قال « قولي : السلام على أهل الديار من المؤمنين والمسلمين ويرحم الله المستقدمين منا والمستأخرين .
وإنا ، إن شاء الله ، بكم للاحقون » .

103 — ( ) .... : Buradaki iki tarîkden birisinde Muhammedu'bnu Kays dedi ki : Âişe'yi tahdîs ederken duydum : Size Peygamber (S) den ve kendimden tahdîs edeyim mi? diyordu. Biz, evet dedik.

İkinci tarîkde Muhammedu'bnu Kays birgün sizlere kendimden ve anamdan tahdîs edeyim mi? dedi. Râvî der ki : Biz, o, kendini doğuran anasını kasdediyor sandık (halbuki o mu'minlerin anasını kasdediyormuş). Devamla dedi ki : Âişe : Sizlere kendimden veya Rasûlullah'dan tahdîs edeyim mi? dedi. Biz, evet tahdîs et, dedik. Âişe :

— Peygamber benim yanımda bulunduğu gece olunca geldi. Muteakiben ridâsını yere koydu, ayakkabılarını çıkarıb onları da ayaklarının

yanına koydu. İzârının bir tarafını döşeğinin üzerine yayıb uzandı. Ancak benim uyuduğumu zannedinceye kadar eylendi. Muteakiben yavaşca ridâsını aldı. Yine yavaşca ayakkabılarını giydi ve kapıyı açıp çıktı. Sonra yavaşca kapıyı kapattı. Ben de elbisemi başımdan geçirib büründüm, izârımı da giyindim, sonra arkasından gittim. Nihayet Peygamber Bakî' mezarlığına vardı, ayakta durdu ve duruşunu uzattı. Sonra üç defa ellerini kaldırdı. Sonra gerisin geri hareket etti. Ben de dönüb geriye hareket ettim. O sür'atli yürüdü, ben de sür'atle yürüdüm. O sekerek yürüdü, ben de seke seke yürüdüm. O koştu, ben de koştum. Neticede ben onun önüne geçtim ve eve girdim. Ben yatar yatmaz o da eve girdi ve :

— Yâ Âişe! Neyin var? Nefesin heyecanlanmış, buyurdu. Ben :

— Bir şey yok, dedim.

— Vallâhi ne bana haber verirsin, yahut da **Latîfu'l-Habîr** olan Allah bana haber verir, buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Babam anam sana fedâ olsun! dedim ve olanı kendisine haber verdim.

— Önümde gördüğüm insan karaltısı sen miydin? dedi.

— Evet, dedim. Bunun üzerine beni göğsümden bir defa itti ve bu dürtüş beni sarstı, sonra :

— (Nevbetini başkasına tahsîs etmek sûretiyle) Allah ve Rasûlunun sana zulum edeceğini mi sandın? dedi. Âişe :

— İnsanlar her neyi gizlerse Allah onu bilir, evet dedi. Rasûlullah :

— Beni gördüğün sırada Cibrîl bana gelib nidâ etti. Ben de onu senden gizliyerek icâbet ettim ve onu senden gizledim. Ve zâten o, sen elbiseni çıkarmış olduğun halde senin yanına girecek değildi. Ve ben de senin uyuduğunu zannederek seni uyandırmak istemedim. Korkacağından da endîşe ettim. Cibrîl :

— Muhakkak Rabbın sana **Bakî'** ehline gidip onlar için **istiğfar** et meni emrediyor, dedi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Onlar için nasıl söyleyeyim? diye sordum. Buyurdu ki : Şöyle de :

«Es-SELÂHU ALÂ EHLİ'd-DİYÂR MİNE'L-MU'MİNÎN VE'L-MUSLİMÎN. VE YERHAMU'LLAHU'L-MUSTAKDİMÎNE MİNNÂ VE'L-MUSTA'HİRÎN. VE İNNÂ, İNŞÂALLÂHU, BİKUM LE LÂHİKÛNE.
= Mu'minler ve muslimanlar diyârının ahâlisine selâm! Allah bizden evvel ölenlerle bizden sonra öleceklere rahmet eylesin! Ve biz de inşâallah, sizlere muhakkak kavuşacağız» [32].

---

32. **İbnu Abbâs'ın rivâyeti şöyledir :**

عن ابن عباس رضى الله عنهما قال : مر رسول الله صلعم بقبور المدينة ، فاقبل عليهم بوجهه فقال :
السلام عليكم يا اهل القبور يغفر الله لنا ولكم انتم سلفنا ونحن بالاثر

١٠٤ - (٩٧٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب . قالا : حدثنا محمد بن عبد الله الأسدي عن سفيان ، عن علقمة بن مرثد ، عن سليمان بن بريدة ، عن أبيه ؛ قال : كان رسول الله ﷺ يعلمهم إذا خرجوا إلى المقابر . فكان قائلهم يقول (في رواية أبي بكر) : السلام على أهل الديار . (وفي رواية زهير) : السلام عليكم أهل الديار ، من المؤمنين والمسلمين . وإنا ، إن شاء الله ، للاحقون . أسأل الله لنا ولكم العافية .

104 — (975) .... : Bureyde oğlu Suleyman, babasından : Şöyle demiştir : Rasûlullah (S), kabirlere çıktıkları zaman onlara (şu duâyı) öğretir idi de onlardan biri (Ebû Bekr'in rivâyetinde) : Es-SELÂMU ALÂ EHLİ'd-DİYÂR (= yurdlar ahâlisine selâm)! (Züheyr'in rivâyetinde ise): Es-SELÂMU ALEYKUM EHLE'd-DİYÂR, MİNE'L-MU'MİNÎN VE'L-MUSLİMÎN. VE İNNÂ, İNŞÂALLÂHU, LE-LÂHİKÛN. ES'ELU'LLÂHE LENÂ VE LEKUM el-ÂFİYETE = Ey mu'minler ve muslimanlar diyârının ahâlîsi! Selâm sizlere! Ve inşâallâh bizler de muhakkak (sizlere) ulaşacağız. Allah'dan bize ve size âfiyet dilerim» derdi [33].

(٣٦) باب استئذان النبي صلى الله عليه وسلم ربه عز وجل في زيارة قبر أمه

١٠٥ - (٩٧٦) حدثنا يحيى بن أيوب ومحمد بن عباد (واللفظ ليحيى) قالا : حدثنا مروان بن معاوية عن يزيد (يعني ابن كيسان) عن أبي حازم ، عن أبي هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ «استأذنت ربي أن أستغفر لأمي فلم يأذن لي . واستأذنته أن أزور قبرها فأذن لي» .

(36) PEYGAMBER (S) İN, ANNESİNİN KABRİNİ ZİYÂRET ETMEK HUSÛSUNDA AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH'DAN İZİN İSTEMESİ BÂBI

105 — (976) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Anneme istiğfar etmek için Rabbımdan

---

= İbn Abbâs (R) dan, şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Medîne kabirlerine uğradı ve onlara yönelib şöyle dedi :

«Selâm sizlere! Ey bu kabirlerde yatanlar! Allah bizlere ve sizlere mağfiret eylesin. Sizler bizim selefimiz (yani bizden evvel ölenlerimiz), biz de izinizden gelenleriz» (Tirmizî).

33. Buradaki mu'min ile muslim lafızları ayni ma'nâyadır. Birinin diğeri üzerine atıf edilmesi lafızlarının ayrı ayrı olmasındandır. Bu tıpkı Allah Teâlâ'nın şu kavlindeki gibidir:

فأخرجنا من كان فيها من المؤمنين. فما وجدنا فيها غير بيت من المسلمين

: *Derken orada mu'minlerden kim varsa çıkardık. Fakat orada muslimanlardan bir ev* (halkın) *dan başkasını da bulamadık*». (Zâriyât : 35-36)

izin istedim de bana izin vermedi. Kabrini ziyâret etmek için Rabbımdan izin istedim bana izin verdi».

١٠٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: زَارَ النَّبِيُّ ﷺ قَبْرَ أُمِّهِ. فَبَكَى وَأَبْكَى مَنْ حَوْلَهُ. فَقَالَ «اسْتَأْذَنْتُ رَبِّي فِي أَنْ أَسْتَغْفِرَ لَهَا فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي. وَاسْتَأْذَنْتُهُ فِي أَنْ أَزُورَ قَبْرَهَا فَأُذِنَ لِي. فَزُورُوا الْقُبُورَ. فَإِنَّهَا تُذَكِّرُ الْمَوْتَ».

108 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Peygamber (S) annesinin kabrini ziyâret edib ağladı ve etrafındakileri de ağlattı. Sonra şöyle buyurdu: «Annem için istiğfar etmem husûsunda Rabbımdan izin istedim de bana izin verilmedi. Kabrini ziyâret etmem husûsunda izin istedim. Bana bu izin verildi. Siz de kabirleri ziyaret ediniz. Çünkü kabir ziyâreti ölümü hatırlatır».

١٠٦ – (٩٧٧) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ وَابْنِ نُمَيْرٍ). قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي سِنَانٍ (وَهُوَ ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ) عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ، فَزُورُوهَا. وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِيِّ فَوْقَ ثَلَاثٍ، فَأَمْسِكُوا مَا بَدَا لَكُمْ. وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ النَّبِيذِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ، فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا. وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا».

قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي رِوَايَتِهِ: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ.

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ زُبَيْدٍ الْيَامِيِّ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، أُرَاهُ عَنْ أَبِيهِ (الشَّكُّ مِنْ أَبِي خَيْثَمَةَ) عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ عَطَاءٍ الْخُرَاسَانِيِّ؛ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. كُلُّهُمْ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي سِنَانٍ.

106 — (977) .... : Bureyde (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Kabirleri ziyâret etmekten sizleri men etmiştim. Artık onları ziyâret ediniz. Kurban etlerini üç günden fazla tutmaktan sizleri nehyetmiştim. Artık onu da luzum görülen müd-

det tutabilirsiniz. Deri kaplarda olmak müstesnâ sizleri nebîzden (hurma şırasından) da nehyetmiştim. Bundan böyle bütün kablardan içebilirsiniz. Ancak sarhoş eden içkileri içmeyiniz».

İbnu Numeyr kendi rivâyetinde : Abdullahi'bnu Bureydeden, o da babasından demiştir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Ebû Sînân'ın yukardaki hadîsi meâlinde rivâyet etmişlerdir.

(٣٧) باب ترك الصلاة على القاتل نفسه

١٠٧ — (٩٧٨) حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلَّامٍ الْكُوفِيُّ . أَخْبَرَنَا زُهَيْرٌ عَنْ سِمَاكٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ؛ قَالَ : أُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِرَجُلٍ قَتَلَ نَفْسَهُ بِمَشَاقِصَ : فَلَمْ يُصَلِّ عَلَيْهِ .

(37) KENDİ KENDİNİ ÖLDÜRENE CENÂZE NAMAZI KILMAYI TERK BÂBI

107 — (978) .... : Câbiru'bnu Semure (R) şöyle dedi :

Kendini yassı demirli oklarıyla (mışkaslarıyla) öldürmüş bir kimse Peygamber (S) e getirildi de, Peygamber ona cenâze namazı kılmadı [34].

---

34. Ebû Şeybe'nin *Musannaf*ındaki rivâyet meâlen şöyledir :

Câbiru'bnu Semure (R) den, şöyle demiştir :

Peygamber'in sahâbîlerinden bir kimse bir yara aldı. Yara ona çok elem ve acı verince yassı demirli bir ok (*mişkas*) alıb bununla kendini öldürdü. Peygamber (S) de ona cenâze namazı kılmadı.

Bu cinâyetten men için Peygamber'in bizzat kılmadığı ve fakat sahâbîlerine; arkadaşınızın cenâze namazını kılınız, dediği rivâyet edilmiştir.

Cundub ile Ebû Hureyre'den olmak üzere bu konuda bazı hadîsler Muslim'in *Kitabu'l-İymân*ında geçmiştir.

Bu hadîsin şerhinde İbnu Battâl şöyle diyor : Fakîhler ve sünnet ehli âlimleri, hayatına kasdeden bir kimse bu çirkin hareketiyle islâm'dan çıkmış olmaz. Binaenaleyh namazı kılınır. Katl günahı kendisine âiddir demişlerdir. İmâm Mâlik'in mezhebi de budur. Umeru'bnu Abdilazîz ile Evzâî hâric diğer fakîhler intıhâr edene cenâze namazı kılmakta kerâhat olmadığında ittifak etmişlerdir.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٢ - كتاب الزكاة

١ – (٩٧٩) وحدثني عمرو بن محمد بن بكير الناقد. حدثنا سفيان بن عيينة. قال: سألت عمرو ابن يحيى بن عمارة. فأخبرني عن أبيه، عن أبي سعيد الخدري، عن النبي ﷺ قال «ليس فيما دون خمسة أوسق صدقة. ولا فيما دون خمس ذود صدقة. ولا فيما دون خمس أواق صدقة».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

12 — KİTÂBU'z-ZEKÂT

1 — (979) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Beş vesk mikdarının aşağısında zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yokdur. Beş ukıyye (yani iki yüz dirhem) den az mikdar (daki gümüş) de de zekât yokdur» [1].

---

1. Bu hadîsdeki ölçüler :

a. *Evsuk*, *vesk*'ın cemidir. Vesk, aslında birşeyi toplayıb yüklenmek ma'nâsınadır. *Ve'l-leyli ve ma veseka.. (: O geceye ve onun — sinesinde — derleyib topladığı şeylere.. andolsun..)»* (el-İnşikak: 17) âyetinde de bu ma'nâya gelmektedir.

Bir *vesk* Peygamber'in *Sâ'ı* denilen altmış *sâ*'lık bir ölçüdür. Ebû Ubeyd Kasım ibn Sellâm, bu 60 *sâ'* ölçüye mühürlenmiş sâ' ma'nâsına «Sâ'u Mahtûm» denildiğini haber veriyor ki bu isim bu ölçüye emîrler tarafından damgalanmış olmasından dolayı verilmiştir (*Umedutu'l-Karî* : IV, 286; *Neylu'l-Evtâr* : IV, 26).

Deve, katır, merkeb yüküne de *vesk* denilmiştir. Bir sâ', 1040 dirhem ayarındaki ölçeğe dendiğine göre 5 vesk 1000 kilo eder: 5 vesk X 60 sâ' = 300 sâ' X 1040 dirhem = 312000 ÷ 312 = 1000 kilo. Bu ölçekle hurma ,üzüm, hubûbat gibi mahsuller ölçülür.

b. *Evak* veya *evâkî*, *ukıyye*nin cem'idir. Ukiyye, şerîat dilinde 40 dirhemdir. Bir ûkiyyenin 40 dirhem olduğunda muhaddislerin, fakîhlerin ve lugat imamlarının ittifak-

٢ – (...) وحدثنا محمد بن رمح بن المهاجر. أخبرنا الليث. ح وحدثني عمرو الناقد. حدثنا عبد الله بن إدريس. كلاهما عن يحيى بن سعيد، عن عمرو بن يحيى، بهذا الإسناد، مثله.

(...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عمرو بن يحيى ابن عمارة عن أبيه، يحيى بن عمارة؛ قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول. وأشار النبي ﷺ بكفه بخمس أصابعه. ثم ذكر بمثل حديث ابن عيينة.

2 — ( ) .... : Buradaki iki râvi de Yahye'bnu Saîd'den, o da Amru'bnu Yahya'dan bu isnadla onun benzeri hadîsi rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Yahya'bnu Umâre dedi ki: Ebû Saîd Hudrî'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) dan işittim elinin beş parmağı ile işâret ederek şöyle diyordu: Râvî bundan sonra yukarıdaki İbnu Uyeyne hadîsinin benzerini zikretti.

٣ – (...) وحدثني أبو كامل فضيل بن حسين الجحدري. حدثنا بشر (يعني ابن مفضل) حدثنا عمارة بن غزية عن يحيى بن عمارة؛ قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: قال رسول الله ﷺ «ليس فيما دون خمسة أوسق صدقة. وليس فيما دون خمس ذود صدقة. وليس فيما دون خمس أواق صدقة»

3 — ( ) .... : Yahya'bnu Umâre dedi ki:

Ebû Saîd Hudrî'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S): «Beş veskden aşağı mikdarda zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yokdur. Beş ukıyyeden az mikdar (daki gümüş) de zekât yokdur» buyurdu.

---

ları vardır. Bu ukıyye Hicâz halkının ukiyyesidir. Her yerin bir ukiyyesi vardır ve bunlar birbirinden farklıdır. Bazı yerlerde 7 *miskale*, bazı yerlerde 9 miskale bir ukiyye demişlerdir. Fakat heryerde nisâba mikyas olan ukiyye şer'an muteber olan ukıyye 40 dirhemdir.

c. *Zevd*, üç ile onbeş yaş arasındaki deveye denir, *ezvad* şeklinde cemilenir.

Kadı İyâd: Peygamber zamanında ukiyyenin, dirhemin mechul olması sahîh olmaz. Peygamber, zekâtı ve zekât sayılarını bunlarla vâcib kılmakta idi. Sonra alış verişler, akidler, nikâhlar da bununla vukûa gelmekte idi. Nitekim bunlar sahîh hadîslerde sâbit olmuştur, der. Abdurrahmân ibn Sâbit şu bilgiyi rivâyet etti:

Kureyş'in cahiliyette birtakım ölçüleri vardı. İslâm gelince Muslimanlar bunları olduğu gibi kabûl etti ki şunlardır:

Ukiyye	= 40 Dirhem	Miskal = 22 kırâtdan bir habbe eksik.
Rıtl	= 12 Ukiyye — 480 Dirhem	10 Dirhem = 7 Miskal.
Neş	= 20 Dirhem	1 Dirhem = 15 Kırât.
Nevât	= 5 Dirhem	(Vâkidî'den naklen, *Kitabu'l-Mekâyîl*).

Daha geniş izahat için *Tecrîd Ter.* V, 41-189 sahîfeleri tavsiye olunur.

٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب. قالوا: حدثنا وكيع عن سفيان، عن إسماعيل بن أمية، عن محمد بن يحيى بن حبان، عن يحيى بن عمارة، عن أبي سعيد الخدري؛ قال: قال رسول الله ﷺ «ليس فيما دون خمسة أوساق من تمر ولا حب صدقة»..

4 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Beş vesk mikdarının aşağısındaki hurma ve hubûbatta zekât yokdur» buyurdu.

٥ – (...) وحدثنا إسحٰق بن منصور. أخبرنا عبد الرحمٰن (يعني ابن مهدي) حدثنا سفيان عن إسماعيل بن أمية، عن محمد بن يحيى بن حبان، عن يحيى بن عمارة، عن أبي سعيد الخدري؛ أن النبي ﷺ قال «ليس في حب ولا تمر صدقة. حتى يبلغ خمسة أوسق. ولا فيما دون خمس ذود صدقة. ولا فيما دون خمس أواق صدقة».

(...) وحدثني عبد بن حميد. حدثنا يحيى بن آدم. حدثنا سفيان الثوري عن إسماعيل بن أمية، بهذا الإسناد، مثل حديث ابن مهدي.

(...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا الثوري ومعمر عن إسماعيل بن أمية، بهذا الإسناد، مثل حديث ابن مهدي ويحيى بن آدم. غير أنه قال: (بدل التمر) ثمر.

5 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Beş veska bâliğ olmadıkca hububatta ve hurmada zekât yokdur. En aşağı üçer yaşında beş deveden aşağısında zekât yokdur. Beş ukiyyeden az mikdar (daki gümüş) de de zekât yokdur».

( ) .... : Sufyân es-Sevrî, İsmail ibn Umeyye'den bu isnadla (beş rakamlı) İbnu Mehdî hadîsinin benzerini rivâyet etti.

( ) .... : Sufyânu's-Sevrî ve Ma'mer de İsmâilu'bnu Umeyye'den bu isnadla İbnu Mehdî ve Yahye'bnu Âdem hadîsinin benzerini haber verdiler. Şukadar var ki o, (hurma yerine) mahsûl demiştir.

٦ – (٩٨٠) حدّثنا هارون بن معروف وهارون بن سعيد الأيليّ. قالا: حدّثنا ابن وهب. أخبرني عياض بن عبد الله عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله، عن رسول الله ﷺ؛ أنّه قال «ليس فيما دون خمس أواق من الورق صدقة. وليس فيما دون خمس ذود من الإبل صدقة. وليس فيما دون خمسة أوسق من التمر صدقة».

6 — (980) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan:

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Beş ukiyyeden az mikdardaki gümüşte zekât yokdur. En aşağısı üçer yaşında olan beş deveden azında zekât yokdur. Beş veskden az mikdardaki hurmadan da zekât yokdur».

(١) باب ما فيه العشر أو نصف العشر

٧ – (٩٨١) حدّثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن عبد الله بن عمرو بن سرح، وهارون بن سعيد الأيليّ، وعمرو بن سوّاد والوليد بن شجاع. كلّهم عن ابن وهب. قال أبو الطاهر: أخبرنا عبد الله ابن وهب عن عمرو بن الحارث؛ أنّ أبا الزبير حدّثه؛ أنّه سمع جابر بن عبد الله يذكر؛ أنّه سمع النبيّ ﷺ قال «فيما سقت الأنهار والغيم العشور. وفيما سقي بالسانية نصف العشر».

(1) ONDA BİR YAHUT YİRMİDE BİR NİSBETİNDE (ZEKÂT) VERGİSİ OLAN MAHSÛLLER BÂBI

7 — (981) .... : Câbir ibn Abdillah, Peygamber (S) den işittiğini zikrediyordu ki Peygamber şöyle buyurmuştur: «Nehirler ve yağmur suları ile sulanılarak elde edilen toprak mahsullerinden **onda birler** nisbetinde; hayvan çalıştırarak sulama ameliyesiyle yetiştirilen mahsûllerde **yirmide bir** nisbetinde vergi vardır»[2].

2. Buhârî'de bunu te'yid eden şu hadîs vardır:

عن ابن عمر رضي الله عنهما ان النبي صلعم قال: فيما سقت السماء والعيون او كان عثريا العشر وما سقي بالنضح نصف العشر

= İbn Umer (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Yağmur'un ve pınarın suladığı yahud da (diplerine su salınmadığı halde) nehir ve pınar sularından ağaç ve bitkilerin uzaktan ince kökleriyle emib kendi kendine sulanarak yetiştirilen toprak mahsûllerinden tam onda bir nisbetinde vergi vardır. Hayvan kullanılmak sûretiyle çıkarılıb sulanılarak yetiştirilen mahsûllerde ise yirmide bir nisbetinde (zekât) vergisi vardır». (*Buhârî: Zekât, el-uşr fimâ yuska min mâi's-semâi ve bi'l-mâi'l-cârî*).

(٢) باب لا زكاة على المسلم فى عبده وفرسه

٨ – (٩٨٢) وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي قال : قرأت على مالك عن عبد الله بن دينار ، عن سليمان بن يسار ، عن عراك بن مالك ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « ليس على المسلم في عبده ولا فرسه صدقة » .

(2) «MUSLİMAN KİŞİYE HİZMETCİSİ (KÖLESİ) İÇİN VE ATI İÇİN ZEKÂT YOKDUR» BÂBI

8 — (982) .... : Ebû Hureyre (R) den :
Rasûlullah (S) : «Musliman kimse üzerine hizmetcisi (kölesi) için ve atı için zekât yokdur» buyurdu.

٩ – (...) وحدثني عمرو الناقد وزهير بن حرب قالا : حدثنا سفيان بن عيينة . حدثنا أيوب ابن موسى عن مكحول ، عن سليمان بن يسار ، عن عراك بن مالك ، عن أبي هريرة . (وقال عمرو : عن النبي ﷺ . (وقال زهير : يبلغ به) « ليس على المسلم في عبده ولا فرسه صدقة » .

(...) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا سليمان بن بلال . ح وحدثنا قتيبة . حدثنا حماد بن زيد . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حاتم بن إسماعيل . كلهم عن خثيم بن عراك بن مالك ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . بمثله .

9 — ( ) .... : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in : «Musliman üzerine hızmetçisi (kölesi) için ve atı için zekât yokdur» buyurduğunu rivâyet etmiştir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Huşeym ibn Irâk'dan, o da babası Irâku'bnu Mâlik'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

١٠ – (...) وحدثني أبو الطاهر وهارون بن سعيد الأيلي وأحمد بن عيسى قالوا : حدثنا ابن وهب . أخبرني مخرمة عن أبيه ، عن عراك بن مالك . قال : سمعت أبا هريرة يحدث عن رسول الله ﷺ قال « ليس في العبد صدقة إلا صدقة الفطر » .

10 — ( ) .... : Irâku'bnu Mâlik dedi ki : Ebû Hureyre'den işittim Rasûlullah'dan tahdîs ediyordu, şöyle buyurmuştur : «Köle için fıtır sadakasından başka zekât yokdur».

(٣) باب في تقديم الزكاة ومنعها .

١١ — (٩٨٣) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا علي بن حفص. حدثنا ورقاء عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة. قال: بعث رسول الله ﷺ عمر على الصدقة. فقيل: منع ابن جميل وخالد بن الوليد والعباس عم رسول الله ﷺ. فقال رسول الله ﷺ «ما ينقم ابن جميل إلا أنه كان فقيرا فأغناه الله. وأما خالد فإنكم تظلمون خالدا. قد احتبس أدراعه وأعتاده في سبيل الله. وأما العباس فهي علي. ومثلها معها». ثم قال «يا عمر! أما شعرت أن عم الرجل صنو أبيه؟».

(3) ZEKÂTI MÜDDETİ GELMEDEN ÖNCE VERMEK VE ZEKÂTI MEN' ETMEK HUSUSLARINDA BÂB

11 — (983) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Umer'i zekât toplaması için gönderdiğinde İbnu Cemîl'in, Hâlidu'bnu Velîd'in ve Rasûlullah'ın amcası Abbâs'ın zekât vermedikleri (Umer tarafından Peygamber'e) söylendi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İbnu Cemîl zekâttan nasıl imtinâ' edebilir ki? O fakîr iken Allah onu zengin yapmıştır. Hâlid'e gelince siz (Hâlid'den zekât istemekle) ona zulm ediyorsunuz. Hâlid zırhlarını ve bütün harp âletleri ve hazırlıklarını Allah yolunda hapsetmiştir [3]. (Abdulmuttalib oğul) Abbâs'a gelince onun zekâtı (müddetinden önce) bir misli ile beraber (verilmiş olub) benim üzerimdedir» [4]. Sonra Rasûlullah : «Yâ Umer! Sen kişinin amcasını, babasının nazîri olduğunu bilmiyor musun?» buyurdu.

(٤) باب زكاة الفطر على المسلمين من التمر والشعير

١٢ — (٩٨٤) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب وقتيبة بن سعيد. قالا: حدثنا مالك. ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) قال: قرأت على مالك عن نافع، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ فرض زكاة الفطر من رمضان على الناس. صاعا من تمر. أو صاعا من شعير. على كل حر أو عبد. ذكر أو أنثى. من المسلمين.

---

3. Hâlid, mâlik olduğu atını, zırhlarını ve diğer harb levâzımını Allah yolunda cihada vakf ve tahsîs etmişti. Zekâtın sekiz kalem masrıf kısmından «fî sebîli'l-llâh» mucâhidler sınıfına dâhildi. Cihâd levâzımı zekâtdan muâf idi. Bu sebeple Peygamber Hâlid'den zekât istenmesini zulum saymıştır.

4. Zekât vermek Abbâs üzerine vâcib bir haktı. O, bu borcunu zamanından evvel edâ etmiştir. Kerem olarak bir misli de fazlasıyle vermiştir. Yani ben onun zekâtını iki yıllık olarak peşînen aldım demek istenmiştir. Yahut da : Abbâs'ın zekâtını bir misli fazlasıyle ben deruhde ediyorum buyurmuş oluyor.

(4) MÜSLİMANLAR ÜZERİNE HURMA VE ARPADAN FITIR ZEKÂTI VERMENİN VUCÛBU BÂBI

12 — (984) .... : İbnu Umer (R) den :

Rasûlullah (S) ramazanda fıtır zekâtını muslimanların hür, köle, erkek, dişi her bir insanı üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı.

١٣ – (...) حدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ له) قال: حدثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: فرض رسول الله ﷺ زكاة الفطر صاعا من تمر. أو صاعا من شعير. على كل عبد أو حر. صغير أو كبير.

13 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) fıtır zekatını, köle, hür, küçük, büyük herkes üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı.

١٤ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا يزيد بن زريع عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر؛ قال: فرض النبي ﷺ صدقة رمضان على الحر والعبد، والذكر والأنثى، صاعا من تمر، أو صاعا من شعير. قال: فعدل الناس به نصف صاع من بر.

14 — ( ) .... : İbnu Umer (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) Ramazan sadakasını hurre, köleye, erkeye, dişiye hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz (ve takdîr) buyurdu. Râvî der ki : İnsanlar bunu buğdaydan yarım sâ'ya denk tuttular.

١٥ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر قال: إن رسول الله ﷺ أمر بزكاة الفطر. صاع من تمر أو صاع من شعير. قال ابن عمر: فجعل الناس عدله مدين من حنطة.

15 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) fıtır zekâtının, hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak verilmesini emretti.

İbn Umer : İnsanlar iki **müdd** buğdayı onun dengi yaptılar, dedi.

١٦ – (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا ابن أبي فديك. أخبرنا الضحاك عن نافع، عن عبد الله ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ فرض زكاة الفطر من رمضان على كل نفس من المسلمين، حر أو عبد. أو رجل أو امرأة. صغير أو كبير. صاعا من تمر أو صاعا من شعير.

16 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) Ramazandaki fıtır zekâtını muslimanlardan hurr, köle, erkek, kadın, küçük, büyük herbir nefs üzerine hurmadan bir sâ' yahut arpadan bir sâ' olarak farz kıldı [5].

١٧ – (٩٨٥) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن زيد بن أسلم ، عن عياض بن عبد الله بن سعد بن أبي سرح ؛ أنه سمع أبا سعيد الخدري يقول : كنا نخرج زكاة الفطر صاعا من طعام ، أو صاعا من شعير ، أو صاعا من تمر ، أو صاعا من أقط ، أو صاعا من زبيب .

17 — (985) .... : Ebû Saîd Hudri (R) der ki :

Biz fıtır zekâtını her nevi yiyecekden bir sâ' olarak çıkarırdık : Arpadan bir sâ' yahut hurmadan bir sâ' yahut **ekıt** denilen, yağı alınmadık kuru yoğurtdan bir sâ' yahut kuru üzümden bir sâ' olarak.

١٨ – (...) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا داود (يعني ابن قيس) عن عياض بن عبد الله ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال : كنا نخرج ، إذ كان فينا رسول الله ﷺ ، زكاة الفطر عن كل صغير وكبير . حر أو مملوك . صاعا من طعام ، أو صاعا من أقط ، أو صاعا من شعير ، أو صاعا من تمر ، أو صاعا من زبيب . فلم نزل نخرجه حتى قدم علينا معاوية بن أبي سفيان حاجا ، أو معتمرا . فكلم الناس على المنبر . فكان فيما كلم به الناس أن قال : إني أرى أن مدين من سمراء الشام تعدل صاعا من تمر . فأخذ الناس بذلك .

قال أبو سعيد : فأما أنا فلا أزال أخرجه ، كما كنت أخرجه ، أبدا ، ما عشت .

18 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Biz aramızda Rasûlullah (S) varken fıtır zekâtını küçük, büyük, hür veya köle her bir nefis için taâmdan bir sâ' yahud ekıt'dan bir sâ yahut arpadan bir sâ' yahut hurmadan bir sâ' yahut kuru üzümden bir sâ' olarak çıkarırdık. Onu böylece çıkarmakta devam ettik. Nihayet Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye hacc veya umre için bizim yanımıza geldi ve

5. Buradaki ölçekler :

Sâ' : 4 *müdd* buğday alan bir ölçek ismidir ki İslâmî hükümler bunun üzerine cereyan eder ve muslimanların dînî muâmeleleri bunun üzerine tedâvül eder.

Rıtl : 12 ukiyye vezninin mi'yârıdır. Her ukiyye 40 dirhemdir. Rıtl, iki çeşittir : Biri Şâm rıtlıdır ki bu 480 dirhem olur. Diğeri Bağdâd rıtlıdır ki bu 120 1/4 dirhemdir.

Müdd : 2 rıtl şey sığan bir ölçek ismidir. Bir görüşe göre bir rıtl ile üçde bir rıtl mikdarı nesne sığan ölçekdir. Diğer bir görüşe göre : Orta cüssede olan bir kimsenin iki avcunun dolusu mikdarından ibarettir (*Kamûs tercemesi* ilgili maddeler). Tafsîlât için *Tecrîd Tercemesi* V, 499-501 sahîfelere bak.

minber üzerinde halka söz söyledi. Onun insanlara söylediği sözler arasında: «Ben iki müdd Şâm buğdayının bir sâ' hurmaya denk olacağını zannediyorum» demesi de vardı. Bundan sonra halk bu sözle amel ettiler.

Ebû Saîd: Bana gelince, çıkarmakta olduğum mikdarı yaşadığım müddetce ebediyyen çıkarmakta devam ederim, dedi.

١٩ – (...) حدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق عن معمر ، عن إسماعيل بن أمية . قال : أخبرني عياض بن عبد الله بن سعد بن أبي سرح ؛ أنه سمع أبا سعيد الخدري يقول : كنا نخرج زكاة الفطر ، ورسول الله ﷺ فينا ، عن كل صغير وكبير . حر ومملوك . من ثلاثة أصناف : صاعا من تمر . صاعا من أقط . صاعا من شعير . فلم نزل نخرجه كذلك حتى كان معاوية . فرأى أن مدين من بر تعدل صاعا من تمر .

قال أبو سعيد : فأما أنا فلا أزال أخرجه كذلك .

19 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudri (R) der ki:

Biz Rasûlullah (S) aramızda iken fıtır zekâtını küçük, büyük, hür ve köle her bir kimse için üç sınıf şeyden: Hurmadan bir sâ', ekıt'dan bir sâ', arpadan bir sâ' olarak çıkarırdık. Ve yine böyle çıkarmaya devam ederken nihayet Muâviye geldi ve: İki müdd buğday bir sâ' hurmaya denk olur re'yinde bulundu.

Ebû Saîd der ki: Ben ise yine böyle çıkarmakta devam ediyorum.

٢٠ – (...) وحدثني محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج عن الحارث بن عبد الرحمن بن أبي ذباب ، عن عياض بن عبد الله بن أبي سرح ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال : كنا نخرج زكاة الفطر من ثلاثة أصناف : الأقط ، والتمر ، والشعير .

20 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi:

Biz fıtır zekâtını üç sınıf eşyadan: Ekıt denen yoğurt kurusundan, hurmadan ve arpadan çıkarır dururduk.

٢١ – (...) وحدثني عمرو الناقد . حدثنا حاتم بن إسماعيل عن ابن عجلان ، عن عياض بن عبد الله ابن أبي سرح ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن معاوية ، لما جعل نصف الصاع من الحنطة عدل صاع من تمر ، أنكر ذلك أبو سعيد . وقال : لا أخرج فيها إلا الذي كنت أخرج في عهد رسول الله ﷺ : صاعا من تمر أو صاعا من زبيب أو صاعا من شعير أو صاعا من أقط .

21 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den:

Muâviye, yarım sâ' buğdayı bir sâ' hurmaya denk kılınca Ebû Saîd buna i'tirâz edib şöyle dedi : Ben fıtır zekâtı için Rasûlullah (S) zamanında çıkarmakta olduğum şeylerden başkasını çıkarmam. Muhakkak bir sâ' hurma, yahut bir sâ' kuru üzüm yahut bir sâ' arpa yahut bir sâ' ekıt çıkarırım [6].

(٥) باب الأمر بإخراج زكاة الفطر قبل الصلاة

٢٢ – (٩٨٦) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن موسى بن عقبة، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ أمر بزكاة الفطر، أن تؤدى، قبل خروج الناس إلى الصلاة.

(5) FITIR ZEKÂTINI BAYRAM NAMAZINDAN EVVEL VERMEK EMRİ BÂBI

22 — (986) .... : İbnu Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) fıtır zekâtının (yani fıtranın) insanlar bayram namazına çıkmadan önce verilmesini emretti.

٢٣ – (...) حدثنا محمد بن رافع. حدثنا ابن أبي فديك. أخبرنا الضحاك عن نافع، عن عبد الله ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ أمر بإخراج زكاة الفطر أن تؤدى، قبل خروج الناس إلى الصلاة.

23 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) insanlar bayram namazına çıkmadan evvel fıtır zekâtını çıkarılıb yerlerine te'diye edilmesini emretti.

---

6. Tahâvî ve Ebû Dâvûd'un bir rivâyetine göre İbnu Umer: Arpa ile hurmanın fıtır sadakasını Peygamber'den rivâyet ettikden sonra: «Umer zamanında Medîne'de buğday çoğalıb da buğdaydan da *fıtra* verilmeye luzum görünce halk (yani sahâbîler) buğdayın iki müddünü (yani yarım sâ'ını) diğer erzâkın bir sâ'ına muâdil addettiler» demiştir.
İbn Abbâs: Rasûlullah (S) ın Mekke dâhilinde bir münâdiye «Küçük, büyük, erkek, kadın, hür, köle, şehirli, bedevî her musliman üzerine buğdaydan iki müdd, arpa ve hurmadan bir sâ' *fıtra sadakası* vermesi vâcib bir hakdır» diye i'lân etmesini emrettiğini bildirmiştir (Hâkim: *Müstedrek*).

(٦) باب إثم مانع الزكاة

٢٤ – (٩٨٧) وحدثني سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي ابْنَ مَيْسَرَةَ الصَّنْعَانِيَّ) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ؛ أَنَّ أَبَا صَالِحٍ ذَكْوَانَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ، لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا، إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ، صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ. فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ. كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ لَهُ. فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ. حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ. فَيَرَى سَبِيلَهُ. إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ».

قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَالْإِبِلُ؟ قَالَ «وَلَا صَاحِبُ إِبِلٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا. وَمِنْ حَقِّهَا حَلَبُهَا يَوْمَ وِرْدِهَا. إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ. بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ. أَوْفَرَ مَا كَانَتْ. لَا يَفْقِدُ مِنْهَا فَصِيلًا وَاحِدًا. تَطَؤُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا. كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا. فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ. حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ. فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ؟ قَالَ «وَلَا صَاحِبُ بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا. إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ بُطِحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ. لَا يَفْقِدُ مِنْهَا شَيْئًا. لَيْسَ فِيهَا عَقْصَاءُ وَلَا جَلْحَاءُ وَلَا عَضْبَاءُ تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا. كُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ أُولَاهَا رُدَّ عَلَيْهِ أُخْرَاهَا. فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ. حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ الْعِبَادِ. فَيَرَى سَبِيلَهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ». قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَالْخَيْلُ؟ قَالَ «الْخَيْلُ ثَلَاثَةٌ: هِيَ لِرَجُلٍ وِزْرٌ. وَهِيَ لِرَجُلٍ سِتْرٌ. وَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ. فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ وِزْرٌ، فَرَجُلٌ رَبَطَهَا رِيَاءً وَفَخْرًا وَنِوَاءً عَلَى أَهْلِ الْإِسْلَامِ. فَهِيَ لَهُ وِزْرٌ. وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ. فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ. ثُمَّ لَمْ يَنْسَ حَقَّ اللهِ فِي ظُهُورِهَا وَلَا رِقَابِهَا. فَهِيَ لَهُ سِتْرٌ. وَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ. فَرَجُلٌ رَبَطَهَا فِي سَبِيلِ اللهِ لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ. فِي مَرْجٍ وَرَوْضَةٍ. فَمَا أَكَلَتْ مِنْ ذَلِكَ الْمَرْجِ أَوِ الرَّوْضَةِ مِنْ شَيْءٍ. إِلَّا كُتِبَ لَهُ، عَدَدَ مَا أَكَلَتْ، حَسَنَاتٌ، وَكُتِبَ لَهُ، عَدَدَ أَرْوَاثِهَا وَأَبْوَالِهَا، حَسَنَاتٌ. وَلَا تَقْطَعُ طِوَلَهَا فَاسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ، عَدَدَ آثَارِهَا وَأَرْوَاثِهَا، حَسَنَاتٍ. وَلَا مَرَّ بِهَا صَاحِبُهَا عَلَى نَهْرٍ فَشَرِبَتْ مِنْهُ وَلَا يُرِيدُ أَنْ يَسْقِيَهَا، إِلَّا كَتَبَ اللهُ لَهُ، عَدَدَ مَا شَرِبَتْ، حَسَنَاتٍ» قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَالْحُمُرُ؟ قَالَ «مَا أُنْزِلَ عَلَيَّ فِي الْحُمُرِ شَيْءٌ. إِلَّا هَذِهِ الْآيَةُ الْفَاذَّةُ الْجَامِعَةُ: وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ. وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ [٩٩/الزلزلة/٧ و ٨]».

(6) ZEKÂTI MEN' EDENİN (VERMİYENİN) GÜNAHI BÂBI

24 — (987) .... : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Altun ve gümüşün (zekât) haklarını te'diye etmiyen her altun ve gümüş sâhibi kıyâmet günü olduğunda o altun ve gümüşleri kendisi için ateşten levhalar hâline getirilir, üzerleri cehennem ateşinde kızdırılır. Sonra bu kızgın levhalarla böğürü, anlı ve sırtı yakılır. Bunlar soğudukca azâb için tekrar iâde olunur [7]. Bu azablandırma MİKDÂRI ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN İÇİNDE (el-Meâric: 4) [8], kullar arasındaki haklar ödeninceye kadar sürer. Neticede o kimse ya cennete veya cehenneme doğru giden yolunu görür (yahut: Cennet veya cehenneme doğru giden yolu gösterilir)».

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmiyen develer ne olacak? diye soruldu. Buyurdu ki :

— Kendilerinden zekât hakları ödenmeyen her deve sâhibi de (bu hayvanların haklarından birisi de su başlarına geldikleri günde sütlerinin sağılması ve fakîrlere ve yolculara içirilmesidir) kıyâmet günü olduğu zaman kendisi o develer için düz ve geniş bir sâhaya yatırılır. Olduklarından daha iri halleri ile ve onlardan bir tek deve yavrusu da zâyi' edilmeksizin hepsi onu ayakları ile çiğnerler, ağızları ile ısırırlar. Deve sürüsünün sonu o kimseye uğrayıb geçince baş tarafı tekrar ona uğratılır. Bu azablandırma UZUNLUĞU ELLİBİN SENE OLAN BİR GÜN içinde, kullar arasındaki haklar ödeninceye kadar devam eder. Nihayet o kimseye, ya cennet veya cehenneme doğru uzanan yolu gösterilir».

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmemiş sığır ve davarlar ne olacak? denildi. Buyurdu ki :

— Kendilerinden (zekât) hakları ödenmiyen her sığır ve davar sâhibi de, kıyamet günü olduğu zaman onlar için dümdüz bir sâhaya yatırılır. Bu hayvanlardan hiçbirini kaybetmeksizin ve içlerinde ne iki boynuzu bükülü, ne boynuzsuz ve ne de içeri giren boynuzu kırılmış bulunmaksızın hepsi boynuzları ile o şahsı toslıyacak, ayaklarıyla da çiğniye-

---

7. الذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها فى سبيل الله فبشرهم بعذاب اليم يوم يحمى فى نار جهنم فتكوى بها جباههم وجنوبهم وظهورهم هذا ما كنزتم لانفسكم فذوقوا ما كنتم تكنزون

: *...Altunu ve gümüşü yığıb ve biriktirib de onları Allah yolunda harcamıyanlar, işte bunlara pek acıklı bir azâbı muştula! O gün bunlar, üzerlerinde (yakılacak) cehennem ateşinin içinde kızdırılacak da o kimselerin alınları, böğürleri ve sırtları bunlarla dağlanacak. İşte bu, nefisleriniz için toplayıb sakladıklarınız! Artık saklayıb istifcilik ettiğiniz bu nesneleri tadın!* (denilecek)» (et-Tevbe: 34-35).

8. *Hacc*: 47 ile es-Secde: 5 ci âyetleri de: «MİKDÂRI SİZİN SAYDIKLARINIZDAN BİN SENE EDER BİR GÜN...» ifâdesi ile bu mikdarı hatırlatır.

cektir. Bu sürünün baş tarafı onun üzerinden geçtiğinde sonu tekrar geri döndürülür. Bu azâb da MİKDARI ELLİ BİN SENE SÜREN BİR GÜNDE, kullar arasındaki bütün haklar ödeninceye kadar devam eder. Sonunda ya cennet veya cehenneme doğru olmak üzere o kula yolu gösterilir.

— Yâ Rasûlallah! Zekâtı verilmemiş atlar ne olacak? denildi. Buyurdu ki:

— Atlar üç kısımdır: At bazı kimseler için bir günah, bazısı için ihtiyacına bir perde, bazısı için de sırf hayır ve sevâbdır.

At, kendisi için vebâl olana gelince o, atını gösteriş için, öğünmek için, islâm halkına düşmanlık için bağlar. İşte bu at o kimse için büyük bir vebâldir.

At kendi ihtiyacı için bir perde olan kimseye gelince o, atını Allah yolunda bağlar, sonra da gerek hayvanların sırtındaki Allah hakkını — cihad için binmek, bindirmek — gerek muayyen bir Allah hakkı olan zekâtı unutmaz. İşte bu da o kimse için perdedir.

At, kendisine hayır ve sevab olan kimseye gelince o, atını müslümanlar lehine Allah yolunda — cihad maksadıyle — bağlamıştır. Atı da bol otlu geniş bir sâhada veya çayırda beslenirse atın bu bol otlu sâhadan veya çayırdan yediği herbir şeyin sayısınca sâhibi için muhakkak birçok haseneler (güzellikler, iyilikler) yazılır. Atın gübreleri ve bevilleri sayısınca da sâhibi için haseneler yazılır. Hele bir de atın ipi kopsa da şahlanarak bir veya iki yüksek yere — yahut bir veya iki mil mesâfeye — kadar raks edib neşât ile koşsa, yerde tırnaklarının bıraktığı izleri ve gübreleri sayısınca Allah sâhibi lehine haseneler yazar. Bir de hayvan — bu arada — bir nehre uğrayıb da ondan içerse, sâhibi sulamak istememiş olsa bile Allah o kimse için atının içtiği su (katresi) sayısınca haseneler yazacaktır.

— Yâ Rasûlallah! Eşekler (deki hüküm) nasıldır? denildi. Rasûlullah:

— Eşekler hakkında bana bir şey indirilmiş değildir. Ancak bana her hükmü câmi, nâdir bir vecîze olan şu: «FE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRATİN HAYREN YERAH VE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRATİN ŞERRAN YERAH : **Her kim zerre mikdârı bir hayır işlerse onu görecek. Her kim de zerre mikdârı bir şer işlerse onu görecek**» (Zilzâl : 7-8) âyetleri indirilmiştir buyurdu [9].

9. Sahâbîlerin suâlinde eşeğin de atlar hükmünde olub olmadığı sorulmuştu. Bu suâle âyet ile şöyle cevâb verilmiş oluyor: Merkeb de hayır için bağlanırsa şüphesiz sâhibi hayır ile mükâfatlanır, ecir ve sevâba nâil olur. Şer için bağlanırsa şer ile cezâlanır, sâhibi azâba mustahik olur.

Hattâbî bu iki âyetin suâle uygunluğunu şöyle takrîr ediyor: Peygamber'den ehlî eşeğin zekâtı sorulmuştu da o bu iki âyetle cevâb vermiştir. Çünkü bu âyetlerden bi-

٢٥ – (...) وحدثني يونس بن عبد الأعلى الصدفي. أخبرنا عبد الله بن وهب. حدثني هشام بن سعد عن زيد بن أسلم، في هذا الإسناد، بمعنى حديث حفص بن ميسرة، إلى آخره. غير أنه قال «ما من صاحب إبل لا يؤدي حقها» ولم يقل «منها حقها» وذكر فيه «لا يفقد منها فصيلا واحدا» وقال «يكوى بها جنباه وجبهته وظهره».

25 — ( ) .... : Burada Hişâmu'bnu Sa'd, Zeyd ibn Eslem'den bu isnad içinde bundan önceki Hafsu'bnu Meysere hadîsi ma'nâsıyle sonuna kadar rivâyet etti. Ancak o; «(Zekât) hakkını ödemiyen her deve sâhibi» demiş, «ondan hakkını» dememiştir. Bir de bu hadîsde: «O develerden bir tek deve yavrusu bile kaybetmeden» sözünü zikretmiş ve: «Bunlarla o kimsenin iki böğürü (iki yanı), anlı ve sırtı yakılır» demiştir.

٢٦ – (..) وحدثني محمد بن عبد الملك الأموي. حدثنا عبد العزيز بن المختار. حدثنا سهيل بن أبي صالح عن أبيه، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «ما من صاحب كنز لا يؤدي زكاته إلا أحمي عليه في نار جهنم. فيجعل صفائح. فيكوى بها جنباه وجبينه. حتى يحكم الله بين عباده. في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة. ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار. وما من صاحب إبل لا يؤدي زكاتها إلا بطح لها بقاع قرقر كأوفر ما كانت. تستن عليه. كلما مضى عليه أخراها ردت عليه أولاها. حتى يحكم الله بين عباده. في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة. ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار. وما من صاحب غنم لا يؤدي زكاتها إلا بطح لها بقاع قرقر كأوفر ما كانت. فتطؤه بأظلافها وتنطحه بقرونها. ليس فيها عقصاء ولا جلحاء. كلما مضى عليه أخراها ردت عليه أولاها. حتى يحكم الله بين عباده. في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة. مما تعدون. ثم يرى سبيله إما إلى الجنة وإما إلى النار».

---

rincisi en büyüğünden zerre misâli küçüğüne kadar her nevi tâatın *hayır* olduğunu ifâde etmekde, ikincisi de mukabilinde her nevi ma'siyetin *şer* olduğunu bildirmektedir. Bir derecede ki, ne o tâatın ne de o ma'siyetin ferdleri ve nevileri ta'dâd ve beyan edilebilmekden uzaktır. Ve kâinât olaylarının arka arkaya gelmeleri nisbetinde çoktur. Binaenaleyh bu tâat ve ma'siyetin hepsi her hayır ve ma'rûfa şâmil olan *hasenât*, ve mukabili *seyyiât* hükmünde cem' edilerek sahâbîlere cevâben: Her muhsin ihsanını, her günahkâr da isâetini kıyâmet gününde görecektir, buyurmuş oluyor.

قَالَ سُهَيْلٌ: فَلا أَدْرِي أَذَكَرَ الْبَقَرَ أَمْ لَا . قَالُوا: فَالْخَيْلُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «الْخَيْلُ فِي نَوَاصِيهَا (أَوْ قَالَ) الْخَيْلُ مَعْقُودٌ فِي نَوَاصِيهَا (قَالَ سُهَيْلٌ: أَنَا أَشُكُّ) الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. الْخَيْلُ ثَلاثَةٌ: فَهِيَ لِرَجُلٍ أَجْرٌ. وَلِرَجُلٍ سِتْرٌ. وَلِرَجُلٍ وِزْرٌ. فَأَمَّا الَّتِي هِيَ لَهُ أَجْرٌ. فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَيُعِدُّهَا لَهُ. فَلا تُغَيِّبُ شَيْئًا فِي بُطُونِهَا إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرًا. وَلَوْ رَعَاهَا فِي مَرْجٍ، مَا أَكَلَتْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا أَجْرًا. وَلَوْ سَقَاهَا مِنْ نَهْرٍ، كَانَ لَهُ بِكُلِّ قَطْرَةٍ تُغَيِّبُهَا فِي بُطُونِهَا أَجْرٌ. (حَتَّى ذَكَرَ الْأَجْرَ فِي أَبْوَالِهَا وَأَرْوَاثِهَا) وَلَوِ اسْتَنَّتْ شَرَفًا أَوْ شَرَفَيْنِ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا أَجْرٌ. وَأَمَّا الَّذِي هِيَ لَهُ سِتْرٌ فَالرَّجُلُ يَتَّخِذُهَا تَكَرُّمًا وَتَجَمُّلًا. وَلَا يَنْسَى حَقَّ ظُهُورِهَا وَبُطُونِهَا. فِي عُسْرِهَا وَيُسْرِهَا. وَأَمَّا الَّذِي عَلَيْهِ وِزْرٌ فَالَّذِي يَتَّخِذُهَا أَشَرًا وَبَطَرًا وَبَذَخًا وَرِيَاءَ النَّاسِ. فَذَاكَ الَّذِي هِيَ عَلَيْهِ وِزْرٌ». قَالُوا: فَالْحُمُرُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ «مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيَّ فِيهَا شَيْئًا إِلَّا هَذِهِ الْآيَةَ الْجَامِعَةَ الْفَاذَّةَ: فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ. وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ [٩٩/الزلزلة/الآية ٧، ٨]».

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، وَسَاقَ الْحَدِيثَ.

(...) وحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بَزِيعٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ. حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ (بَدَلَ عَقْصَاءُ) «عَضْبَاءُ» وَقَالَ «فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَظَهْرُهُ» وَلَمْ يَذْكُرْ: جَبِينُهُ.

(...) وحدثني هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ؛ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «إِذَا لَمْ يُؤَدِّ الْمَرْءُ حَقَّ اللَّهِ أَوِ الصَّدَقَةَ فِي إِبِلِهِ» وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ.

26 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Zekâtını ödemiyen her büyük servet sâhibi zengin kişi muhakkak cehennem ateşinde yakılacaktır. Şöyle ki : O hazîne levhalar haline getirilir ve bunlarla iki yanları ile anlı MİKDÂRI ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN içinde (Meâric: 4) Allah, kulları arasında hükmedene kadar yakılır. Sonra ya cennete veya cehenneme doğru olarak yolu kendisine gösterilir (veya bu yolunu kendisi gö-

rür). Zekâtlarını ödemiyen her deve sâhibi de muhakkak o develerin çiğnemesi için geniş ve düz bir sahada yere yatırılır. Develer olduklarından daha iri halleri ile ön ayaklarını yerden kaldırıp onun üzerine basmak sûretiyle şahlana şahlana onu çiğnerler. Sürünün sonu onun üzerinden her geçtikce ön tarafı tekrar döndürülür. Bu azâb, MİKDARI ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜNDE, Allah kulları arasında hükmedinceye kadar devam eder. Sonra o kimseye cennet veya cehenneme doğru gidecek yolu gösterilir.

Ve yine zekâtlarını vermiyen her davar sâhibi de, davarlarının çiğnemesi için düz ve geniş bir alanda (yüz üstü veya sırt üstü) yatırılır. Davarlar olduklarından daha semiz, daha kuvvetli olarak o kimseyi ayaklarıyla çiğnerler. İçlerinde boynuzları bükük ve boynuzsuz bulunmaksızın onu boynuzları ile de toslarlar. Davar sürüsünün sonu o kimse üzerinden her geçtikce ön tarafı tekrar geriye döndürülür. Bu azâb, MİKDARI SİZİN SAYMAKDA OLDUĞUNUZ YILLARDAN ELLİ BİN SENE OLAN BİR GÜN İÇİNDE (Maâric: 4), Allah bütün kulları arasında hükmedinceye kadar devam eder. Sonra bu günahkâr kimseye cennet veya cehenneme giden yolu gösterilir.»

Râvî Suheyl : Sığırı zikredib etmediğini bilmiyorum, dedi. Sahabîler :

— Yâ Rasûlallah! Atlar nasıl olacak? diye sordular. Buyurdu ki :

— Cihad atlarının alınlarına dökülen perçemlerinde, (yahut da buyurdu ki :) cihad atlarının alınlarına dökülen saçlarında (Süheyl : Şüphe eden benim, dedi) kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür. At (üç nevi insana nisbetle) üç kısımdır :

At bazı kimseler için ecir, bazı kimse için setr ve diğer bazısı için de vizrdir.

At, kendisi için ecir olana gelince o, atı Allah yolunda (cihad kasdıyle) edinir ve atını o yol için hazırlar. Böyle hazırlanan atların karınlarından dışarı attıkları her zerreye mukabil Allah muhakkak sâhibine bir ecir yazacaktır. Eğer sâhibi onu geniş ve bol otlu bir sâhada otlatırsa, hayvanın yediği her bir ota mukabil Allah sâhibine bir sevâb yazar. Onları bir nehirden sularsa, karınlarına aldıkları herbir damlaya mukabil sâhibine bir ecir vardır. (Nihayet Peygamber, sidikleri ve gübrelerinde de ecir olduğunu zikretti). Eğer ön ayaklarını yerden kaldırıb şahlanarak bir veya iki tepe koşarlarsa, atacakları her bir adıma mukabil sâhibi için bir ecir vardır.

Atların, kendisine setr olduğu kimseye gelince o, atları sırf cömertlik ve güzellik için edinir. Zor durumunda geniş durumunda atların sırtlarındaki ve karınlarındaki hakları hiç unutmaz.

Atların, kendisine vizr olduğu kimseye gelince o, atları sırf çok sevinçli olmak, azgınlık yapmak, öğünmek ve insanlara karşı gösteriş yap-

mak için edinir. İşte böyle olan kimse üzerine atlar büyük bir vizr ve günahdır». Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler (de zekât var mı)? diye sordular. Rasûlullah :

— Onlar hakkında Allah bana hiçbir şey inzal etmedi. Ancak bana her hükmü câmi' nâdir bir vecîze olan şu :

«FE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRETİN HAYRAN YERAH
VE MEN YA'MEL MİSKALE ZERRETİN ŞERRAN YERAH

: **Her kim zerre mikdârı bir hayır işlerse onu görecek. Her kim de zerre mikdarı bir şer işlerse onu görecek»** (Zilzâl: 7-8) âyetini indirmiştir buyurdu.

( ) Bu hadîsi bize Kuteybetu'bnu Saîd de tahdîs etti. Bize Abdulazîz (Derâverdî), Suheyl'den bu isnadla tahdîs edib hadîsin tamâmını sevk etti.

( ) .... : Burada da Suheylu'bnu Ebî Sâlih bu isnadla ayni hadîsi tahdîs etti. Burada (aksâu yerine) «adbâu» dedi. Bir de «onlarla yan tarafı ve sırtı yakılır» kısmını söyledi de «anlını» zikretmedi.

( ) .... : Burada da Bukeyr, Zekvan'dan, o da Ebû Hureyreden, o da Rasûlullah'dan tahdîs edib, Rasûlullah: «Kişi, develerinde sâbit olan Allah'ın hakkını yahut zekâtı ödemediği zaman..» buyurdu diyerek Suheyl'in babasından rivâyet ettiği (26 rakamlı) hadîs tarzında hadîsin tamâmını sevk etti.

٢٧ – (٩٨٨) حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا ، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مَا كَانَتْ قَطُّ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ . تَسْتَنُّ عَلَيْهِ بِقَوَائِمِهَا وَأَخْفَافِهَا . وَلَا صَاحِبِ بَقَرٍ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا ، إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مَا كَانَتْ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ . تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِقَوَائِمِهَا . وَلَا صَاحِبِ غَنَمٍ لَا يَفْعَلُ فِيهَا حَقَّهَا . إِلَّا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرَ مَا كَانَتْ . وَقَعَدَ لَهَا بِقَاعٍ قَرْقَرٍ . تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلَافِهَا . لَيْسَ فِيهَا جَمَّاءُ وَلَا مُنْكَسِرٌ قَرْنُهَا . وَلَا صَاحِبِ كَنْزٍ لَا يَفْعَلُ فِيهِ حَقَّهُ . إِلَّا جَاءَ كَنْزُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ . يَتْبَعُهُ فَاتِحًا فَاهُ . فَإِذَا أَتَاهُ فَرَّ مِنْهُ . فَيُنَادِيهِ : خُذْ كَنْزَكَ الَّذِي خَبَأْتَهُ . فَأَنَا عَنْهُ غَنِيٌّ . فَإِذَا رَأَى أَنْ لَا بُدَّ مِنْهُ . سَلَكَ يَدَهُ فِي فِيهِ . فَيَقْضَمُهَا قَضْمَ الْفَحْلِ » .

قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ هَٰذَا الْقَوْلَ . ثُمَّ سَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ عَنْ ذَٰلِكَ فَقَالَ مِثْلَ قَوْلِ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ .

وَقَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ : سَمِعْتُ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ : قَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا حَقُّ الْإِبِلِ ؟ قَالَ
« حَلَبُهَا عَلَى الْمَاءِ . وَإِعَارَةُ دَلْوِهَا . وَإِعَارَةُ فَحْلِهَا . وَمَنِيحَتُهَا . وَحَمْلٌ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللهِ » .

27 — (988) .... : Câbir ibn Abdillah Ensârî (R) der ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kendilerindeki zekât haklarını vermiyen her deve (sürüsü) sâhibine, kıyâmet gününde o develer muhakkak olduklarından daha çok ve iri halleri ile gelecekler. Kendisi onlar için düz ve gayet geniş bir alanda oturacak. Develer şahlana şahlana yani ön ve arka ayaklarını ikişer ikişer beraberce yukarı kaldırıb indirerek sâhibinin üzerine basacaklar.

Kendilerindeki hakları yerli yerine yapmıyan her sığır (sürüsü) sâhibine de kıyamet günü o sığırlar olduklarından daha çok ve iri halleri ile gelecekler, kendisi de onlar için düz ve geniş bir sahada oturacak. Hayvanlar muhakkak boynuzlarıyla onu tosluyacak ve ayaklarıyla da çiğneyeceklerdir.

Kendilerinde sâbit olan hakları yerli yerinde yapmıyan her bir davar sâhibine de kıyâmet gününde o davarları olduklarından daha çok ve daha iri halleriyle ve içlerinde hiçbir boynuzsuz ve boynuzu kırık olmaksızın gelecekler. Kendisi de onlar için düz ve gayet geniş bir sâhada oturacak. Hayvanlar kendisini boynuzlarıyla toslayıb ayaklarıyla çiğniyeceklerdir.

Kendisinde tahakkuk eden hakları yerli yerinde ödemiyen her büyük servet sâhibine de bu serveti kıyâmet gününde gayet zehirli erkek bir yılan sûretinde gelecek, ağzını açmış vaziyette sâhibini kovalıyacak. Yılan ona geldikce (hücûm ettikce) o, yılandan kaçacak. Bunun üzerine yılan ona: Biriktirib sakladığın hazîneni al! diye nidâ edecek. O da: Ona ihtiyacım yok, diyecek. Fakat bundan kurtuluş olmadığını görünce zarûrî olarak elini onun ağzı içine sokacak. Yılan da onu büyük erkek devenin yiyişi gibi yiyiverecektir».

Ebu'z-Zubeyr şöyle dedi: Ubeydu'bnu Umeyr'den işittim diyordu ki: Bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Devedeki hak nedir? dedi. Rasûlullah:

— Suya geldikleri gün sütlerinin sağılıb orada bekliyen fakîrlere ve oradan geçenlere içirmek [10], su (veya süt) kovalarını acele ihtiyacı olan-

---

10. Sürülerin su başına gelişlerinde su başlarında birikmiş muhtaclara ve oradan geçen yolculara deve ve diğer hayvanlardan süt sağıb ikrâm etmek Arabların âdeti idi. Bu sebeble fakîrler su başlarına gelir, toplanırlardı. İslâm'dan evvel olduğu gibi İslâm gelince de bu ikrâma ve insânî davranışa devam edilmiştir. Hadîsin bu fıkrası o güzel âdeti takrîr etmektedir. Ayni zamanda bu fıkra hayvanlardaki zekâttan başka ikinci bir hakkı da ifâde ediyor : Bu, ahlâkî ve insânî bir iyiliktir ve hakdır :

«Hakk ı mefrûz mahdûddur, hakk ı gayr i mefrûz ise gayr i mahdûddur» yani farz kılınmış hak hudutludur. Farz kılınmıyan hak ise hudûdsuzdur.

lara âriyet olarak vermek, erkek develeri ihtiyacı olanlara tohumluk için âriyet vermek. İhtiyac sâhiblerinin südünden, çalışmasından ve diğer şeylerinden faydalanmaları için muayyen bir süre bu hayvanları onlara emâneten vermek ve sırtlarına Allah yolunda yük veya mucâhid yüklemektir». buyurdu.

٢٨ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلَا بَقَرٍ وَلَا غَنَمٍ ، لَا يُؤَدِّي حَقَّهَا . إِلَّا أُقْعِدَ لَهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقَاعٍ قَرْقَرٍ . تَطَؤُهُ ذَاتُ الظِّلْفِ بِظِلْفِهَا . وَتَنْطَحُهُ ذَاتُ الْقَرْنِ بِقَرْنِهَا. لَيْسَ فِيهَا يَوْمَئِذٍ جَمَّاءُ وَلَا مَكْسُورَةُ الْقَرْنِ » . قُلْنَا : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَمَا حَقُّهَا ؟ قَالَ « إِطْرَاقُ فَحْلِهَا وَإِعَارَةُ دَلْوِهَا . وَمَنِيحَتُهَا . وَحَلَبُهَا عَلَى الْمَاءِ . وَحَمْلٌ عَلَيْهَا فِي سَبِيلِ اللهِ . وَلَا مِنْ صَاحِبِ مَالٍ لَا يُؤَدِّي زَكَاتَهُ إِلَّا تَحَوَّلَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَقْرَعَ . يَتْبَعُ صَاحِبَهُ حَيْثُمَا ذَهَبَ . وَهُوَ يَفِرُّ مِنْهُ . وَيُقَالُ : هَٰذَا مَالُكَ الَّذِي كُنْتَ تَبْخَلُ بِهِ . فَإِذَا رَأَى أَنَّهُ لَا بُدَّ مِنْهُ . أَدْخَلَ يَدَهُ فِي فِيهِ . فَجَعَلَ يَقْضَمُهَا كَمَا يَقْضَمُ الْفَحْلُ » .

28 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) den :

Peygamber (S) buyurdu ki : «(Zekât ve diğer) haklarını ödemiyen deve, sığır ve davar sâhibleri kıyâmet gününde, onlar (ın çiğneyib süsmeleri) için düz ve geniş bir alana oturtulacak. Sert ayaklıları sert ayaklarıyla onu çiğniyecek, boynuzlu olanları da boynuzlarıyla onu süsecekler. Boynuzluların arasında o gün hiç boynuzsuz veya boynuzu kırık bulunmayacaktır».

— Yâ Rasûlallah! Bunlardaki hak nedir? dedik.

— Döllük olan erkeklerini ihtiyac vaktında emânet vermek. Kova ve bakraçlarını âriyet vermek. İhtiyac sâhiblerine bu hayvanların sütü, yünü ve iş yapmasından faydalanmaları için muayyen bir müddetle emâneten vermek. Sürüler su başlarına getirildikde oradaki muhtaclara ve yolculara sütlerinden ikrâm etmek. Allah yolunda sırtlarına binmek, bindirmek ve yük.yükletmektir.

Zekâtını ödemiyen her bir mal sâhibine, o malı kıyâmet gününde çok zehirli erkek bir yılan şekline tahavvul edecek. Sâhibi ondan kaçarken her nereye giderse bu yılan onu ta'kîb edecek ve : İşte bu, kendisinde

cimrilik yapageldiğin malındır, denilecektir[11]. Mal sâhibi artık ondan kurtuluş olmadığını görünce elini onun ağzına sokacak, yılan da o eli, iri erkek devenin yiyişi gibi yiyecektir» buyurdu[12].

11.

ولا يحسبن الذين يبخلون بما اتاهم الله من فضله هو خيراً لهم بل شر لهم سيطوقون ما بخلوا به يوم القيامة

: *Allah'ın fazlından kendilerine verdiğini* (sarf ve infâkda) *cimrilik edenler zinhâr bunun, kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu, onlar için bir şerdir. Onların cimrilik ettikleri şey kıyâmet günü boyunlarına dolanılacaktır. Göklerin ve yerin mîrâsı Allah'ındır. Allah ne yaparsanız haberdardır»* (Alu Imrân: 180).

12. Burada Ebû Bekr'in Enes ibn Mâlik'e yazdığı ve zekât mikdârlarını beyan eden meşhûr mektûbun tercemelerini vermek çok uygun olacaktır:

Enes ibn Mâlik Ebû Bekr'in kendisini Bahreyn'e (zekât âmili olarak) gönderirken şu mektûbu yazdığını haber vermiştir:

«*Bismillâhirrahmânirrahîm.* Sana verilen şu mektûb, Allah'ın, kendi Rasûlune emrettiği ve Rasûlullahın da muslimanlar üzerine takdîr ve ta'yîn buyurduğu zekât farîzası(nın hükümlerini ihtivâ eden bir nüsha) dır. Herhangi bir muslimandan bu kitabda bildirilen mikdar üzere zekât istenirse, o musliman bu zekâtını versin. Bundan fazla istenilirse (ziyâdeyi) vermesin.

Deveden 24 tanesinde ve bundan aşağısında koyun olarak (vâcib olan zekât) her 5 devede bir koyundur. Deve sayısı:

25 e erişince, 35 e kadar bir bintu mehad,
36 ya erişince, 45 e kadar bir bintu lebun,
46 ya erişince, 60 a kadar bir boğur basacak bir hıkka,
61 e erişince, 75 e kadar bir cezea,
76 ya erişince, 90 a kadar iki bintu lebun,
91 e erişince, 120 ye kadar boğur basacak iki hıkka zekât vermek vâcib olur.

Deve sayısı 120 den fazla olunca her 40 devede bir *Bint Lebun,* ve her 50 devede bir *Hıkka* zekât vardır. Herkim 4 deveden fazla hayvana mâlik olmazsa, bu mikdarda sadaka yokdur. Meğer ki deve sâhibi (gönüllü olarak) vere. Deve sayısı 5 e bâliğ olunca da bir koyun zekât vermek vâcib olur.

Senenin birçok günleri yaylakda güdülen koyunun zekâtı, 40 koyun olunca 120 ye kadar bir koyundur. 120 den ziyâdede 200 e kadar 2 koyundur. Koyun 200 ü geçerse, 300 e kadar 3 koyundur. 300 ü geçince her yüz koyunda bir koyun vâcib olur. Bir kimsenin de yayılır koyunu 40 dan bir koyun noksan olursa bu noksan koyunda zekât yokdur. Meğer ki koyun sâhibi (nâfile olarak) vermek dileye.

(200 dirhem) gümüşte de *onda birin dörtde biri* mikdârı (yani kırkda bir nisbetinde) zekât vâcibdir. Gümüş mikdarı 190 dirhem olursa, bunda da zekât yokdur. Meğer ki gümüş sâhibi (tatavvu' olarak) vermek istesin» (*Buhârî: Zekât, zekâtu'l-ğanem*).

Mektûbun ikinci kısmı:

Enes ibn Mâlik Ebû Bekr'in, kendisine, Allah'ın ve Rasûlunun emrettiği sadaka farîzasını (n mikdarını) şöyle yazdığını rivâyet etmiştir:

«Kim ki mâlik olduğu deve adedi bir *cezea*lık zekât nisabına erişir de develeri arasında *cezea* bulunmayıb hıkka bulunuyorsa o kimseden (zekât tahsîldarı tarafından) *hıkka* kabul edilir. Mal sâhibi bu hıkka ile birlikte (noksanı telâfî için) iki koyun vermek kendisine kolay gelir ise ya iki koyun verir yahut da on dirhem (gümüş) verir. Bir kimsenin mâlik olduğu devesi bir *hıkka* zekât nisâbına erişir de, develeri arasında hıkka bulunmayıb *cezea* bulunursa (zekât me'mûru tarafından) o kimseden cezea kabul edilir. Ve zekât me'mûru bu cezeayı almakla birlikte mal sâhibine yirmi dirhem yahut iki koyun verir. Kim ki mâlik olduğu devesi bir *hıkka* zekât nisâbına ulaşır da onun yanında yalnız *Bint Lebun* bulunursa, (zekât tahsîldarı tarafından) o kimseden Bintu Lebun kabul edilir ve mâl sâhibi ya iki koyun yahut yirmi dirhem daha verir. Yine bir kimsenin devesi bir *Bintu Lebun* zekât nisâbına ulaşır da develeri içinde *Hıkka* bulu-

(٧) باب إرضاء السعاة

٢٩ – (٩٨٩) حدثنا أبو كامل فضيل بن حسين الجحدري . حدثنا عبد الواحد بن زياد . حدثنا محمد بن أبي إسماعيل . حدثنا عبد الرحمن بن هلال العبسي عن جرير بن عبد الله ؛ قال : جاء ناس من الأعراب إلى رسول الله ﷺ . فقالوا : إن ناسا من المصدقين يأتوننا فيظلموننا . قال فقال رسول الله ﷺ « أرضوا مصدقيكم » .

قال جرير : ما صدر عني مصدق ، منذ سمعت هذا من رسول الله ﷺ ، إلا وهو عني راض .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الرحيم بن سليمان . ح وحدثنا محمد بن بشار . حدثنا يحيى بن سعيد . ح وحدثنا إسحق . أخبرنا أبو أسامة . كلهم عن محمد بن أبي إسماعيل ، بهذا الإسناد ، نحوه .

(7) ZEKÂT TOPLUYAN ME'MÛRLARI (İŞLERİNİ KOLAYLAŞTIRMAK SÛRETİYLE) HOŞNUD ETMEK BÂBI

29 — (989) .... : Cerîr ibn Abdillah (R) dedi ki :

---

nursa, zekât me'mûru tarafından mal sâhibi hisâbına bu hıkka kabul edilir ve me'mûr tarafından ya yirmi dirhem yahut da iki koyun verilir. Bir kimsenin de devesi bir Bintu Lebun zekât nisâbına erişir de develeri arasında Bintu Lebun bulunmayıb, Bintu Mehad bulunursa, o kimseden zekât olarak *Bintu Mehad* kabul edilir ve mal sâhibi Bintu Mehad ile beraber ya yirmi dirhem, yahut iki koyun daha verir».

(*Buhârî*: *Zekât, men beleğat indehu sadakat Bint Mehadın ve leyset indehu*).

Bu iki hadîsdeki deve isimleri:

Arablar bir yaşından itibaren muhtelif çağlardaki develere ayrı ayrı isim vermişlerdir. Türkçede bu isimlerin çoğunun mukabilleri yokdur. Yalnız deve yavrusuna «*dorum, potuk, köşek*», tohumluk erkek deveye «*boğur*» deriz. Obirlerini herhangi yaşta olursa olsun umûmiyetle *deve* diye ifâde ederiz.

Şimdi hadîslerin daha iyi anlaşılması için bu isimleri ve ma'nâlarını kısaca gösterelim:

İsimler	*Ma'nâları*
Bintu Mahad	Umûmiyetle bir yaşını doldurmuş, ikisine varmış dişi deve.
İbnu Mahad	Bir yaşını doldurmuş ,ikisine basmış erkek deve.
Bintu Lebun	İki yaşını doldurmuş, üçüne basmış dişi deve.
İbnu Lebun	İki yaşını doldurmuş, üçüne basmış erkek deve.
Hıkka	Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış dişi deve.
Hıkk	Üç yaşını doldurmuş, dördüne basmış erkek deve.
Cezea	Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış dişi deve.
Cez'	Dört yaşını doldurmuş, beşine basmış erkek deve.

Ebû Ubeyd'in «*Kitâbu'l-Emvâl*»inde diğer yaşlardaki deve isimleri ile bu isimlerle isimlendirme sebeplerine dâir bilgiler verilmiştir.

Bedevî'lerden bazı kimseler Rasûlullah (S) a gelib :

— Zekât topluyan me'mûrlardan birtakımları bize geliyor ve bizlere zulum ediyorlar, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Zekâtlarınızı topluyanlara (vâcib olanı vermek, yumuşak davranmak ve kendilerine meşakkat vermemek sûretiyle) hoşnud ediniz, buyurdu.

Cerîr der ki : Bunu Rasûlullah'dan işittiğimden beri benim yanımdan çıkan her zekât memuru muhakkak benden râzî olarak çıkıb gitmiştir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Muhammedu'bnu Ebî İsmâil'den, bu isnad ile onun benzerini rivâyet etttiler.

(٨) باب تغليظ عقوبة من لا يؤدى الزكاة

٣٠ — (٩٩٠) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنِ الْمَعْرُورِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ. قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ. فَلَمَّا رَآنِي قَالَ « هُمُ الأَخْسَرُونَ. وَرَبِّ الْكَعْبَةِ! » قَالَ فَجِئْتُ حَتَّى جَلَسْتُ. فَلَمْ أَتَقَارَّ أَنْ قُمْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! فِدَاكَ أَبِي وَأُمِّي مَنْ هُمْ؟ قَالَ « هُمُ الأَكْثَرُونَ أَمْوَالاً. إِلاَّ مَنْ قَالَ هٰكَذَا وَهٰكَذَا وَهٰكَذَا (مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ) وَقَلِيلٌ مَا هُمْ. مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ وَلاَ بَقَرٍ وَلاَ غَنَمٍ لاَ يُؤَدِّي زَكَاتَهَا إِلاَّ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْظَمَ مَا كَانَتْ وَأَسْمَنَهُ. تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَتَطَؤُهُ بِأَظْلاَفِهَا. كُلَّمَا نَفِدَتْ(٦) أُخْرَاهَا عَادَتْ عَلَيْهِ أُولاَهَا. حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ ».

(...) وحدثناه أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاَءِ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأَعْمَشِ، عَنِ الْمَعْرُورِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ قَالَ : انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ. فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ وَكِيعٍ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! مَا عَلَى الأَرْضِ رَجُلٌ يَمُوتُ. فَيَدَعُ إِبِلاً أَوْ بَقَرًا أَوْ غَنَمًا، لَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهَا ».

(8) ZEKÂTI VERMİYENLERİN UKÛBETİNİN AĞIRLIĞI BÂBI

30 — (990) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Ben bir defasında Peygamber (S) in yanına vardım. Bu sırada Kendisi Kâ'benin gölgesinde oturmaktaydı. Beni görünce :

— Kâ'benin Rabbına yemîn ederim ki muhakkak onlar çok hüsranda (zararda) dırlar! dedi. Nihayet ben oturdum. Fakat bana karâr ve sebât mumkin olmadı, kalkıb :

— Yâ Rasûlullah! Babam ve anam sana fedâ olsun. Bu husranda (büyük ziyanda) olanlar kimlerdir? diye sordum. Rasûlullah şöyle buyurdu :

— Onlar malları çok olan zenginlerdir. Ancak bunlardan şöyle, şöyle, şöyle verenler müstesnadır. (Bunu önündeki, arkasındaki, sağındaki ve

solundaki fakîrlere ve hayır vecihlerine verişi işâret ederek söyledi). Onlar nekadar da azdır! Zekâtlarını ödemiyen deve, sığır ve davar sâhibi herkese kıyâmet gününde bu hayvanlar, olduklarından daha iri ve daha semiz olarak gelecekler. Boynuzları ile sâhiblerini tosluyacak ve sert ayaklarıyla da çiğniyeceklerdir. Bütün insanlar arasında hükmolununcaya kadar o sürülerin sonu bittikçe ön tarafları tekrar döndürülecektir».

( ) .... : Ma'mûr, Ebû Zerr'in: Rasûlullah'ın yanına vardım, kendisi Kâ'benin gölgesinde oturmaktaydı, dediğini bundan evvelki vekî' hadîsi tarzında zikretti. Ancak bu rivâyette Rasûlullah: «Hayatım yedinde olan Allâh'a yemîn ederim ki ölüb de yeryüzünde zekâtını ödemediği deve yahut sığır yahut davar bırakan herkes..» diye buyurmuştur.

٣١ – (٩٩١) حدثنا عبد الرحمن بن سلام الجمحي. حدثنا الربيع (يعني ابن مسلم) عن محمد
ابن زياد، عن أبي هريرة؛ أن النبي ﷺ قال « ما يسرني أن لي أحدا ذهبا. تأتي علي ثالثة وعندي
منه دينار. إلا دينار أرصده لدين علي ».

(...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن محمد بن زياد؛ قال: سمعت
أبا هريرة عن النبي ﷺ. بمثله.

31 — (991) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Benim Uhud dağı kadar altunum olsa, üçüncü gece gelirken, (henüz va'desi dolmamış veya alacaklısı gelmemiş olan) üzerimdeki bir borç için muhâfaza ettiğim **dînâr** müstesna, ondan benim yanımda bir dînârın kalması beni sevindirmez».

( ) .... : Muhammedu'bnu Ziyâd: Ebû Hureyre'den işittim. Nebiy (S) den yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti, demiştir.

(٩) باب الترغيب في الصدقة

٣٢ – (٩٤) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وأبو كريب. كلهم عن
أبي معاوية. قال يحيى: أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن زيد بن وهب، عن أبي ذر؛ قال: كنت
أمشي مع النبي ﷺ في حرة المدينة، عشاء. ونحن ننظر إلى أحد. فقال لي رسول الله ﷺ « يا أبا ذر! »
قال قلت: لبيك! يا رسول الله! قال « ما أحب أن أحدا ذاك عندي ذهب. أمسى ثالثة عندي منه
دينار. إلا دينارا أرصده لدين. إلا أن أقول به في عباد الله. هكذا (حثا بين يديه) وهكذا
(عن يمينه) وهكذا (عن شماله) » قال: ثم مشينا فقال « يا أبا ذر! » قال قلت: لبيك! يا رسول الله!
قال « إن الأكثرين هم الأقلون يوم القيامة. إلا من قال هكذا وهكذا وهكذا » مثل ما صنع

فِي الْمَرَّةِ الْأُولَى. قَالَ: ثُمَّ مَشَيْنَا. قَالَ «يَا أَبَا ذَرٍّ! كَمَا أَنْتَ حَتَّى آتِيَكَ» قَالَ: فَانْطَلَقَ حَتَّى تَوَارَى عَنِّي.
قَالَ: سَمِعْتُ لَغَطًا وَسَمِعْتُ صَوْتًا. قَالَ فَقُلْتُ: لَعَلَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ عُرِضَ لَهُ. قَالَ: فَهَمَمْتُ أَنْ
أَتْبَعَهُ. قَالَ: ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَهُ «لَا تَبْرَحْ حَتَّى آتِيَكَ» قَالَ: فَانْتَظَرْتُهُ. فَلَمَّا جَاءَ ذَكَرْتُ لَهُ الَّذِي سَمِعْتُ.
قَالَ فَقَالَ «ذَاكَ جِبْرِيلُ. أَتَانِي فَقَالَ: مَنْ مَاتَ مِنْ أُمَّتِكَ لَا يُشْرِكُ بِاللهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ. قَالَ قُلْتُ:
وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ؟ قَالَ: وَإِنْ زَنَى وَإِنْ سَرَقَ».

(9) SADAKA VERMEYİ TERĞİB BÂBI

32 — (94) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Medîne'nin karataşlık semtinde bir yatsı zamanında Peygamberle beraber yürüyordum. Biz Uhud'a bakar vaziyette idik. Rasûlullah (S) :

— Yâ Ebâ Zerr! dedi. Ben :

— Buyur, yâ Rasûlallah! dedim.

— Şu Uhud dağı benim yanımda altun olsa, bir borcu ödemek için bekletmekte olduğum **dînâr** müstesnâ ondan benim yanımda bir dînâr kalmış olarak üçüncü bir gece geçirmeyi istemem. Ancak onun tamamını Allah'ın kullarına (önüne, sağına, soluna birer avuç atma işâreti yaparak) şöyle, şöyle ve şöyle sarfetmeyi isterim, buyurdu. Sonra bir süre daha yürüdük. Yine :

— Yâ Ebâ Zerr! dedi. Ben :

— Buyur, yâ Rasûlallah! dedim.

— Dünyada malları ençok olanlar, kıyâmet günü sevâbları en az olanlardır. Ancak şöyle, şöyle, şöyle sarfedenler müstesnâ, buyurdu. Bunu söylerken de birinci defaki gibi vermek işâretleri yaptı. Sonra bir zaman daha yürüdük. Yine :

— Yâ Ebâ Zerr! Ben senin yanına gelinceye kadar olduğun yerde dur! dedi ve görünmez oluncaya kadar benden ayrılıb gitti. Ben anlaşılmıyan bir gürültü ve bir ses işittim. Kendi kendime belki Peygamber'e bir cinn ârız olmuştur diyerek onun arkasından gitmeyi düşündüm. Sonra, «ben sana gelinceye kadar yerinden hiç ayrılma» sözünü hatırlayıb onu bekledim. Nihayet Peygamber gelince duyduklarımı ona söyledim. Bunun üzerine şöyle buyurdu :

— O, Cibrîl'dir. Bana geldi ve : Ümmetinden her kim Allâh'a hiçbir şeyi ortak tanımıyarak ölürse o cennete girer, dedi. Ben : O kimse zinâ etse de, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Zinâ etse de, hırsızlık yapsa da, dedi.

٣٣ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جرير عن عبد العزيز (وهو ابن رفيع) عن زيد
ابن وهب، عن أبي ذر؛ قال: خرجت ليلة من الليالي. فإذا رسول الله ﷺ يمشي وحده. ليس معه
إنسان. قال: فظننت أنه يكره أن يمشي معه أحد. قال: فجعلت أمشي في ظل القمر. فالتفت فرآني.
فقال «من هذا؟» فقلت: أبو ذر. جعلني الله فداءك. قال «يا أبا ذر! تعاله» قال: فمشيت معه
ساعة. فقال «إن المكثرين هم المقلون يوم القيامة. إلا من أعطاه الله خيرا. فنفح فيه يمينه
وشماله، وبين يديه ووراءه، وعمل فيه خيرا» قال: فمشيت معه ساعة. فقال «اجلس ههنا» قال:
فأجلسني في قاع حوله حجارة. فقال لي «اجلس ههنا حتى أرجع إليك» قال: فانطلق في الحرة
حتى لا أراه. فلبث عني. فأطال اللبث. ثم إني سمعته وهو مقبل وهو يقول «وإن سرق وإن زنى»
قال: فلما جاء لم أصبر فقلت: يا نبي الله! جعلني الله فداءك. من تكلم في جانب الحرة؟ ما سمعت
أحدا يرجع إليك شيئا. قال «ذاك جبريل. عرض لي في جانب الحرة. فقال: بشر أمتك أنه من
مات لا يشرك بالله شيئا دخل الجنة. فقلت: يا جبريل! وإن سرق وإن زنى؟ قال: نعم. قال قلت
وإن سرق وإن زنى؟ قال: نعم. قال قلت: وإن سرق وإن زنى؟ قال: نعم. وإن شرب الخمر»

33 — ( ) .... : Ebû Zerr (R) dedi ki :

Gecelerden bir gece dışarı çıktım. Baktım ki Rasûlullâh tek başına, yanında hiçbir insan olmaksızın yürüyor. Kendisi beraberinde hiç kimsenin yürümesini istemiyor, zannettim. Bunun üzerine ben de ay'ın gölgesinde yürümeye başladım. Derken benden tarafa dönüb beni gördü. «Kimdir o?» diye sordu. Ben : Ebû Zerr'dir, Allah beni sana fidye yapsın! dedim.

— Yâ Ebâ Zerr! Gel! buyurdu. Bunun üzerine ben de onunla beraber bir zaman yürüdüm.

— (Dünyada) çok mal topluyanlar, kıyamet günü (sevâbı) az olanlardır. Ancak Allah kendisine mal verdiğinde bu maldan sağına soluna, önüne arkasına bol bol infak eden ve bu malı hayır ve tâat yolunda sarfeden kimseler müstesnâdır, buyurdu. Kendisi ile beraber bir süre daha yürüdüm. «Şuraya otur» buyurdu. Beni etrafı taşlık bir sâhada oturtdu ve : «Ben sana dönünceye kadar burada otur» emrini verdi. Sonra taşlık içinde kendisini göremez oluncaya kadar gitti, orada eylendi. Eylenmeyi uzattı. Sonra ben ondan işittim ki hem geliyor, hem de : «Hırsızlık yapsa da zinâ etse de» diye söyleniyordu. Yanıma gelince sabredemeyib :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Allah beni senin yoluna fedâ etsin! Taş-

lık tarafında kiminle konuşuluyordu? Ben hiç kimsenin sana (cevâb verdiğini de) bir şey getirdiğini de işitmedim, diye sordum. Buyurdu ki :

— Bu, Cibrîl'dir. Harre'nin yanında benim karşıma çıkıb : Ummetine şunu müjdele : Her kim Allah'a hiçbir şey ortak kılmıyarak ölürse muhakkak cennete girer, dedi. Ben : Ey Cibrîl! Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben yine : Hırsızlık yapsa da zinâ etse de mi? dedim. Evet, dedi. Ben tekrar : Hırsızlık yapsa da, zinâ etse de mi? dedim. Evet, şarab içse de öyledir, dedi.

(١٠) باب في الكنازين للأموال والتغليظ عليهم

٣٤ – (٩٩٢) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن الجريري، عن أبي العلاء، عن الأحنف بن قيس. قال: قدمت المدينة. فبينا أنا في حلقة فيها ملأ من قريش. إذ جاء رجل أخشن الثياب. أخشن الجسد. أخشن الوجه. فقام عليهم فقال: بشر الكانزين برضف يحمى عليه في نار جهنم. فيوضع على حلمة ثدي أحدهم. حتى يخرج من نغض كتفيه. ويوضع على نغض كتفيه. حتى يخرج من حلمة ثدييه يتزلزل. قال: فوضع القوم رؤوسهم. فما رأيت أحدا منهم رجع إليه شيئا. قال: فأدبر. واتبعته حتى جلس إلى سارية. فقلت: ما رأيت هؤلاء إلا كرهوا ما قلت لهم. قال: إن هؤلاء لا يعقلون شيئا. إن خليلي أبا القاسم ﷺ دعاني فأجبته. فقال «أترى أحدا؟» فنظرت ما علي من الشمس. وأنا أظن أنه يبعثني في حاجة له. فقلت: أراه. فقال «ما يسرني أن لي مثله ذهبا أنفقه كله. إلا ثلاثة دنانير» ثم هؤلاء يجمعون الدنيا. لا يعقلون شيئا. قال قلت: مالك ولإخوتك من قريش، لا تعتريهم وتصيب منهم. قال: لا. وربك! لا أسألهم عن دنيا. ولا أستفتيهم عن دين. حتى ألحق بالله ورسوله.

(10) MALLARI BİRİKTİRİB HAPSEDENLERLE BUNLAR ÜZERİNDEKİ GÜNAHIN AĞIRLIĞI HAKKINDA BÂB

34. — (992) .... : Ahnefu'bnu Kays dedi ki :

Medîne'ye geldim. İçlerinde Kureyş ileri gelenlerinden bir cemâatin bulunduğu bir halkada otururken kaba elbiseli, sert vücûdlu ve sert çehreli bir kimse çıkageldi. Cemâatin yanında durub :

— Altun ve gümüşleri biriktirib infak etmiyenlere, üzeri cehennem ateşinde kızdırılmış taşları haber veriyorum. Bu taşlar onlardan her bi-

rinin memesi ortasına konulur, iki kürek kemiğinden çıkar. Kürek kemikleri üzerine konulur, memeleri ortasından dışarı çıkar. Böylece kürek kemikleri ile memeleri arasında gider gelir, dedi. Bunun üzerine cemâat başlarını önlerine indirdiler. Bunlardan kimsenin onlara cevab verdiğini görmedim. Sonra o kimse geri dönüb gitti. Ben de onun arkasından gittim. Nihayet o bir direğin yanına oturdu. Ben :

— Bu insanların, senin kendilerine söylediğin sözlerden hoşlanmadıklarını gördüm, dedim. Cevaben şunları söyledi :

— Bunlar hiçbir şeyi akletmiyorlar. Dostum Ebu'l-Kasım (S) beni çağırdı. Ben de ona icâbet ettim. «Uhud'u görüyor musun?» dedi. Kendisinin bir ihtiyacı için beni oraya göndereceğini zannederek üzerimden güneşin kaybolmasına ne kadar zaman kaldığına baktım ve ona : Uhud'u görüyorum, dedim. Bunun üzerine : «Uhud dağı gibi altunum olub üç dînâr hâriç bunun hepsini infak etmekliğim beni sevindirmez» buyurdu. Sonra bu insanlar dünya metâına sür'atle koşuyorlar ve başka bir şey düşünmüyorlar!

Ahnef der ki : Ben ona seninle bu Kureyşli kardeşlerinin arasında ne var ki, onların yanına gelmiyor ve onlardan birşey istemiyorsun? dedim.

— Rabbına yemîn ederim ki Allâh'a ve Rasûlune kavuşuncaya kadar ben onlardan bir dünya metâı istemem, onlara dînden birşey de sormam, dedi [13].

٣٥ — (...) وحدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا أَبُو الأَشْهَبِ. حَدَّثَنَا خُلَيْدٌ الْعَصَرِيُّ عَنِ الأَحْنَفِ ابْنِ قَيْسٍ. قَالَ: كُنْتُ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ. فَمَرَّ أَبُو ذَرٍّ وَهُوَ يَقُولُ: بَشِّرِ الْكَانِزِينَ بِكَيٍّ فِي ظُهُورِهِمْ. يَخْرُجُ مِنْ جُنُوبِهِمْ. وَبِكَيٍّ مِنْ قِبَلِ أَقْفَائِهِمْ يَخْرُجُ مِنْ جِبَاهِهِمْ. قَالَ: ثُمَّ تَنَحَّى فَقَعَدَ. قَالَ قُلْتُ: مَنْ هَـٰذَا؟ قَالُوا: هَـٰذَا أَبُو ذَرٍّ. قَالَ: فَقُمْتُ إِلَيْهِ فَقُلْتُ: مَا شَيْءٌ سَمِعْتُكَ تَقُولُ قُبَيْلُ؟ قَالَ: مَا قُلْتُ إِلَّا شَيْئًا قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ نَبِيِّهِمْ ﷺ. قَالَ قُلْتُ: مَا تَقُولُ فِي هَـٰذَا الْعَطَاءِ؟ قَالَ: خُذْهُ فَإِنَّ فِيهِ الْيَوْمَ مَعُونَةً. فَإِذَا كَانَ ثَمَنًا لِدِينِكَ فَدَعْهُ.

35 — ( ) .... : Ahnefu'bnu Kays dedi ki :

Kureyş'lilerden bir cemâat içinde bulunuyordum. Ebû Zerr : Mal biriktirenlere sırtlarından yapılıb böğürlerinden çıkacak bir dağlamayı ve

---

13. Ebû Zerr Ğifârî'nin görüşüne göre âile nafakasından fazla mal biriktirmek haramdı. Kendisi bu yolda fetvâ verirdi. Şâm'da Muâviye ona bu şekilde konuşmaması için tavsiyelerde bulundu ise de Ebû Zerr dinlemedi. Halkı bu kanâat etrafında toplamaya muvaffak olacağından korktu da Hz. Osman'a şikâyet edib Medîne'ye da'vet etmesini istedi. Medîne'ye geldikden sonra *Rebeze* köyünde ikamet etmesi kendisine söylendi. Usman devrinde Rebeze'de vefat etti.

Ebû Zerr'in bu mezhebi, İştirâkiyyûn mezhebi demekti. Halbuki azâbı gerektiren

başlarının arkalarından yapılıb alınlarından çıkacak bir dağlamayı haber veriyorum, diyerek bizim yanımıza uğradı. Sonra bir kenara çekilib oturdu. Ben oradakilere :

— Bu kimdir? diye sordum.

— Bu, Ebû Zerr'dir dediler. Bunun üzerine kalkıb onun yanına gittim ve :

— Biraz önce seni söylerken işittiğin şey nedir? dedim.

— Ben (onlara) Peygamber'lerinden duyduğum şeyden başka bir söz söylemedim, dedi.

— Şu atâ' ve ikrâm hakkında ne dersin? dedim.

— Onu al. Çünkü onda bu günlük **meûnet** (= yardım) vardır. Atâ (ve ihsân), dînine karşılık olarak verildiği zaman onu terket, alma dedi.

(١١) باب الحث على النفقة وتبشير المنفق بالخلف

٣٦ — (٩٩٣) حدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِى الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى : يَا ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ أُنْفِقْ عَلَيْكَ » . وَقَالَ « يَمِينُ اللهِ مَلْأَى (وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ مَلْآنُ .) سَحَّاءُ . لَا يَغِيضُهَا شَيْءٌ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ » .

(11) ALLAH YOLUNDA İNFÂK ETMEYE TEŞVİK, İNFÂK EDENE DE VERDİĞİNDEN FAZLASIYLE MÜJDELEME BÂBI

36 — (993) .... : Ebû Hureyre (R), Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber veriyor : «Allah Tebâreke ve Teâlâ : Ey Âdem oğlu! İnfâk et ki ben de sana infâk edeyim, buyurdu».

Rasûlullah der ki : «Allah'ın kerem eli doludur. O, son derece cömerttir. Onu gece gündüz hiçbir şey eksiltmez».

---

kenz, zekâtı verilmiyen maldan ibârettir. Zekâtı verilen mal kenz değildi. Bu suretle mal toplamak ve tasarruf etmek güzel bir işti. Ebû Zerr'in bu ihtilâfı :

والذين يكنزون الذهب والفضة ولا ينفقونها فى سبيل الله ...

: *...Altun ve gümüşü yığıb da onları Allah yolunda harcamıyanlar..»* (et-Tevbe: 34) âyetinin tefsîrinde ortaya çıkmıştı. Kendisi bu âyetin ehli kitab ile muslimanlar hakkında nâzil olduğunu halka anlatır, yukardaki görüşünü telkîn ederdi. Muâviye ise, bu âyet bizim hakkımızda değil, ehli kitab hakkında inmiştir, derdi.

٣٧ – (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق بن همام. حدثنا معمر بن راشد عن همام ابن منبه، أخي وهب بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها. وقال: قال رسول الله ﷺ «إن الله قال لي: أنفق أنفق عليك». وقال رسول الله ﷺ «يمين الله ملأى. لا يغيضها سحاء الليل والنهار. أرأيتم ما أنفق مذ خلق السماء والأرض. فإنه لم يغض ما في يمينه». قال «وعرشه على الماء. وبيده الأخرى القبض. يرفع ويخفض».

37 — ( ) .... : Ma'meru'bnu Râşid, Vehbu'bnu Münebbih'in kardeşi olan Hemmâmu'bnu Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm: Bu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlunden bize söyledikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur:

Ebû Hureyre dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Allah bana: İnfâk et ki, ben de sana infâk edeyim buyurdu». Rasûlullah dedi ki: «Allah'ın sağ eli doludur. Onu hiçbir harcama eksitlmez. O, gece ve gündüz dâima akar».

Yine Rasûlullah dedi ki: «Allah'ın göğü ve yeri yarattığı günden beri infâk ve in'âm ettiği ni'metlerin mahiyetini bana bildirebilir misiniz? Onun kerem ve inâyet elindeki ni'metlerden hiçbir şey eksilmemiştir. **Çünkü O'nun tahtı** (hudûdsuz ni'met) **derya** (sı) **üzerine kurulmuştur** [14]. Diğer yedinde de tutub almak vardır. Kâh yükseltir, kâh alçaltır».

(١٢) باب فضل النفقة على العيال والمملوك، وإثم من ضيعهم أو حبس نفقتهم عنهم

٣٨ – (٩٩٤) حدثنا أبو الربيع الزهراني وقتيبة بن سعيد. كلاهما عن حماد بن زيد. قال أبو الربيع: حدثنا حماد. حدثنا أيوب عن أبي قلابة، عن أبي أسماء، عن ثوبان. قال: قال:

14. Hadîsin bu kısmı Hûd Sûresinin yedinci âyetinin bir parçasını andırıyor: VE KÂNE ARŞUHU ALE'L-MÂ' (: *Onun arşı su üstünde idi..*)».

Bu da müteşâbih âyetlerden biridir. Burada türlü izahlar yapılmış olmakla beraber *hakîkatını Allah bilir* demek en sâlim yoldur.

«Fakîrlere ver ki ben de sana vereyim» kutsi hadîsi Allah yolundakî sarfların kat kat artacağı ve daha ziyâde bereketleneceği birçok âyetlerde ifâde edilmiştir. Bunlardan hârikul'âde beliğ ve vecîz olan ikisi şunlardır:

«*Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli yedi başak bitiren ve her başakta yüz dâne bulunan birtek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah ihsânı bol olan, hakkıyle bilendir*» (el-Bakara: 260).

«*De ki: Hakîkaten Rabbım, kullarından kimi dilerse onun rızkını genişletir,* (kimi de dilerse) *onunkini kısar. Ne sarfederseniz O, bunun ardından* (daha iyisini) *halef kılar. O, rızıklandıranların en hayırlısıdır*» (Sebe': 39).

رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ . دِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِهِ . وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ الرَّجُلُ
عَلَى دَابَّتِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ . وَدِينَارٌ يُنْفِقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللهِ » .
قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : وَبَدَأَ بِالْعِيَالِ . ثُمَّ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ : وَأَيُّ رَجُلٍ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ رَجُلٍ يُنْفِقُ عَلَى عِيَالٍ
صِغَارٍ . يُعِفُّهُمْ ، أَوْ يَنْفَعُهُمُ اللهُ بِهِ ، وَيُغْنِيهِمْ .

(12) ÂİLE FERDLERİNE VE ELİ ALTINDAKİLERE İNFÂK ETMENİN FAZÎLETİ İLE ONLARI TELEF VE HELÂKE SÜRÜKLEYENİN YAHUT ONLARDAN NAFAKALARINI HAPSEDENİN GÜNAHI BÂBI

38 — (994) .... : Sevbân dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kişinin sarfedeceği dînârın en fazîletlisi evvelâ âilesine ve âilesi içindekilere sarfedeceği dînâr, sonra Allah yolunda cihad için beslediği binek hayvanına sarfedeceği dînâr, sonra da Allah yolundaki cihad arkadaşlarına sarfedeceği dînârdır».

Ebû Kılâbe: Rasûlullah sarfda fazîlet derecelerine âile ferdleriyle başladı, dedi. Sonra Ebû Kılâbe: Küçük çocuklar üzerine infâk edib onları başkalarına muhtac bırakmıyarak kendilerini iffetli kılan yahut o sarfıyle Allah'ın onları menfaatlandırmasına ve zengin kılmasına sebeb olan bir kimseden daha büyük ecirli hangi kimse olabilir? dedi.

٣٩ – (٩٩٥) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كُرَيْبٍ)
قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُزَاحِمِ بْنِ زُفَرَ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ « دِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي سَبِيلِ اللهِ . وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ فِي رَقَبَةٍ . وَدِينَارٌ تَصَدَّقْتَ بِهِ عَلَى
مِسْكِينٍ . وَدِينَارٌ أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ . أَعْظَمُهَا أَجْرًا الَّذِي أَنْفَقْتَهُ عَلَى أَهْلِكَ » .

39 — (995) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allah yolunda sarf ettiğin dînâr vardır, bir kölenin hürriyete kavuşması yolunda sarf ettiğin dînâr vardır, bir miskîne sadaka verdiğin dînâr vardır, bir de kendi âilen içindeki ferdlere sarf ettiğin dînâr vardır. Bunların en büyük ecir ve sevablı olanı ev halkı üzerine sarf ettiğin dînârdır».

٤٠ — (٩٩٦) حدثنا سعيد بن محمد الجرمي. حدثنا عبد الرحمن بن عبد الملك بن أبجر الكناني عن أبيه، عن طلحة بن مصرف، عن خيثمة؛ قال: كنا جلوسا مع عبد الله بن عمرو. إذ جاءه قهرمان له، فدخل. فقال: أعطيت الرقيق قوتهم؟ قال: لا. قال: فانطلق فأعطهم. قال: قال رسول الله ﷺ «كفى بالمرء إثما أن يحبس، عمن يملك، قوته».

40 — (996) .... : Hayseme dedi ki :

Biz Abdullah ibn Amr ile beraber oturuyorduk. Derken onun bir kahramanı yani işlerinin vekîli geldi ve içeriye girdi. Abdullah ona: Kölelere azıklarını verdin mi? diye sordu. O, hayır dedi. Bunun üzerine Abdullah: Öyle ise hemen git ve onlara azıklarını ver. (Çünkü) Rasûlullah (S): «Kişiye günah olarak, mâlik olduğu kimselerin azıklarını hapsetmesi kâfî gelir» buyurdu, dedi.

(١٣) باب الابتداء في النفقة بالنفس ثم أهله ثم القرابة

٤١ — (٩٩٧) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن أبي الزبير، عن جابر. قال: أعتق رجل من بني عذرة عبدا له عن دبر. فبلغ ذلك رسول الله ﷺ فقال «ألك مال غيره؟» فقال: لا. فقال «من يشتريه مني؟» فاشتراه نعيم بن عبد الله العدوي بثمانمائة درهم. فجاء بها رسول الله ﷺ فدفعها إليه. ثم قال «ابدأ بنفسك فتصدق عليها. فإن فضل شيء فلأهلك. فإن فضل عن أهلك شيء فلذي قرابتك. فإن فضل عن ذي قرابتك شيء فهكذا وهكذا» يقول: فبين يديك وعن يمينك وعن شمالك.

(...) وحدثني يعقوب بن إبراهيم الدورقي. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن أيوب، عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رجلا من الأنصار (يقال له أبو مذكور) أعتق غلاما له عن دبر. يقال له يعقوب. وساق الحديث بمعنى حديث الليث.

(13) İNFÂKA, EVVELÂ KENDİ NEFSİNE SONRA ÂİLE FERTLERİNE SONRA HISIM VE AKRİBALARINA İHSÂN İLE BAŞLAMA BÂBI

41 — (997) .... : Câbir (R) dedi ki :

Uzre oğullarından bir zât bir kölesine kendisi öldükten sonra âzâd olub hürriyetine mâlik olacağını söyledi. Bu haber Rasûlullaha ulaştığın-

da ona: «Senin bundan başka bir malın var mı? diye sordu. O: Hayır, dedi. Rasûlullah köleyi ondan alıb: Bunu benden kim satın alır? dedi. Bu sual üzerine Nuaym ibn Abdillah el-Adevî o köleyi sekiz yüz dirhem mukabilinde satın aldı. Akabinde bu bedeli Rasûlullah'a getirdi. Rasûlullah da bu parayı Uzre oğullarından olan o zâta verdi ve şunları söyledi: «Evvelâ kendinden başlayıb zatî ve nefsî ihtiyacların ile vazîfelerine sarf et. Bir şey artarsa bunu ev halkı için sarf et. Âilenden bir şey artarsa bunu da sana yakınlığı ve hısımlığı bulunanlara sarf eyle. Bunlardan bir şey artarsa onu da şöyle şöyle sadaka yap». Bu son kısmı derken, önündeki, sağındaki ve solundaki ihtiyac sâhiblerine diye işâret ediyordu.

( ) .... : Buradaki râvîler, Câbir'in : Ensâr'dan Ebû Mezkûr denilen bir kimse, kölesinin, kendisi öldükden sonra âzâd olub hurriyetine mâlik olacağını söyledi. Bu köleye Yakûb deniyordu, diyerek yukarıki Leys hadîsi tarzında hadîsin tamamını sevk ettiler.

(١٤) باب فضل النفقة والصدقة على الأقربين والزوج والأولاد والوالدين، ولو كانوا مشركين

٤٢ — (٩٩٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: كَانَ أَبُو طَلْحَةَ أَكْثَرَ أَنْصَارِيٍّ بِالْمَدِينَةِ مَالًا. وَكَانَ أَحَبُّ أَمْوَالِهِ إِلَيْهِ بَيْرَحَى. وَكَانَتْ مُسْتَقْبِلَةَ الْمَسْجِدِ. وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدْخُلُهَا وَيَشْرَبُ مِنْ مَاءٍ فِيهَا طَيِّبٍ. قَالَ أَنَسٌ: فَلَمَّا نَزَلَتْ هَٰذِهِ الْآيَةُ: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ [٣/ آل عمران/الآية ٩٢] قَامَ أَبُو طَلْحَةَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ اللهَ يَقُولُ فِي كِتَابِهِ: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. وَإِنَّ أَحَبَّ أَمْوَالِي إِلَيَّ بَيْرَحَى. وَإِنَّهَا صَدَقَةٌ لِلّٰهِ. أَرْجُو بِرَّهَا وَذُخْرَهَا عِنْدَ اللهِ. فَضَعْهَا! يَا رَسُولَ اللهِ، حَيْثُ شِئْتَ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «بَخْ! ذَٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ. ذَٰلِكَ مَالٌ رَابِحٌ. قَدْ سَمِعْتُ مَا قُلْتَ فِيهَا. وَإِنِّي أَرَى أَنْ تَجْعَلَهَا فِي الْأَقْرَبِينَ» فَقَسَمَهَا أَبُو طَلْحَةَ فِي أَقَارِبِهِ وَبَنِي عَمِّهِ

(14) AKRİBALARA, ZEVC'E, ÇOCUKLARA VE ANA-BABAYA MUŞRİK OLSALAR BİLE NAFAKA VE SADAKA VERMENİN FAZÎLETİ BÂBI

42 — (998) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) der ki:

Ebû Talha Medîne'de malca en zengin bir Ensârî idi. Kendisince malların en sevimlisi de **Beyrahâ** (yahut: Beyruhâ) denilen bostanı idi. Beyrahâ, mescidin karşısında idi. Rasûlullah (S) oraya girer ve onun içindeki güzel sudan içerdi.

Enes dedi ki : Şu; **«Siz sevdiğiniz şeylerden** (Allah yolunda) **harcayıncaya kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız. Her ne infâk ederseniz şüphesiz Allah onu bilir»** (Âlu İmrân: 92) âyeti nâzil olunca Ebû Talha kalkıb Rasûlullah'a geldi ve: Allah kitabında: **«Siz sevdiğiniz şeylerden harcamadıkca aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız»** buyuruyor. Mallarımın bana en sevimli olanı **Beyrahâdır.** O, Allah için bir sadakadır. Bu sadakanın hayrını ve Allah indinde onun tükenmez bir âhiret azığı olmasını umarım. Yâ Rasûlallah! Bu bostanımı istediğin yere koy (sarf eyle)! dedi. Rasûlullah: «Bah (= büyük bir şey)! Bu, sâhibine kazanç veren bir maldır, bu sâhibine kazanç getiren bir maldır. O bostan hakkında söylediğini işittim. Ben bu bostanı akribalarına tasadduk ve tahsîs etmeni muvâfık buluyorum» dedi. Bunun üzerine Ebû Talha onu akribaları ve amca oğulları arasında taksîm etti.

٤٣ – (...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ هٰذِهِ الآيَةُ: لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ. قَالَ أَبُو طَلْحَةَ: أُرَى رَبَّنَا يَسْأَلُنَا مِنْ أَمْوَالِنَا. فَأُشْهِدُكَ، يَا رَسُولَ اللّٰهِ، أَنِّي قَدْ جَعَلْتُ أَرْضِي، بَرِيحَا، لِلّٰهِ. قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «اجْعَلْهَا فِي قَرَابَتِكَ» قَالَ: فَجَعَلَهَا فِي حَسَّانَ بْنِ ثَابِتٍ وَأُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ.

43 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi :

«Siz sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) **sarf edinceye kadar aslâ iyiliğe ermiş olmazsınız...»** (Âlu İmran: 92) âyeti nâzil olunca Ebû Talha: Zannediyorum ki Rabbımız bizden mallarımızın bir kısmını istiyor. Binaenaleyh yâ Rasûlallah! Ben seni şuna şâhid tutuyorum: Ben **Berîhâ** arâzimi Allah'a tahsîs ettim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Sen onu akribalarına tahsîs et (tasadduk et)» buyurdu. Ebû Talha da onu Hassanu'bnu Sâbit ile Ubeyyu'bnu Kâ'b'a tahsîs etti.

٤٤ – (٩٩٩) حَدَّثَنِي هٰرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ؛ أَنَّهَا أَعْتَقَتْ وَلِيدَةً فِي زَمَانِ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللّٰهِ ﷺ. فَقَالَ «لَوْ أَعْطَيْتِهَا أَخْوَالَكِ، كَانَ أَعْظَمَ لِأَجْرِكِ».

44 — (999) .... : Kureyb'den : Hâris kızı (Ummu'l-Mu'minîn) Meymûne (R), Rasûlullah (S) zamanında sâhibesi bulunduğu bir câriyeyi âzâd etti. Bu âzâd işini Rasûlullah'a söyledi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Eğer bu câriyeyi dayılarına hediye etseydin ecrin daha büyük olurdu» buyurdu.

٤٥ - (١٠٠٠) حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ . حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ ، عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَصَدَّقْنَ ، يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ! وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ » قَالَتْ : فَرَجَعْتُ إِلَى عَبْدِ اللهِ فَقُلْتُ : إِنَّكَ رَجُلٌ خَفِيفُ ذَاتِ الْيَدِ . وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَمَرَنَا بِالصَّدَقَةِ . فَأْتِهِ فَاسْأَلْهُ . فَإِنْ كَانَ ذَلِكَ يَجْزِي عَنِّي وَإِلاَّ صَرَفْتُهَا إِلَى غَيْرِكُمْ . قَالَتْ : فَقَالَ لِي عَبْدُ اللهِ : بَلِ ائْتِيهِ أَنْتِ . قَالَتْ : فَانْطَلَقْتُ . فَإِذَا امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ بِبَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَاجَتِي حَاجَتُهَا . قَالَتْ : وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أُلْقِيَتْ عَلَيْهِ الْمَهَابَةُ . قَالَتْ : فَخَرَجَ عَلَيْنَا بِلاَلٌ . فَقُلْنَا لَهُ : ائْتِ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَخْبِرْهُ أَنَّ امْرَأَتَيْنِ بِالْبَابِ تَسْأَلاَنِكَ : أَتُجْزِي الصَّدَقَةُ عَنْهُمَا ، عَلَى أَزْوَاجِهِمَا ، وَعَلَى أَيْتَامٍ فِي حُجُورِهِمَا ؟ وَلاَ تُخْبِرْهُ مَنْ نَحْنُ . قَالَتْ : فَدَخَلَ بِلاَلٌ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَسَأَلَهُ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ هُمَا ؟ » فَقَالَ : امْرَأَةٌ مِنَ الأَنْصَارِ وَزَيْنَبُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَيُّ الزَّيَانِبِ ؟ » قَالَ : امْرَأَةُ عَبْدِ اللهِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَهُمَا أَجْرَانِ : أَجْرُ الْقَرَابَةِ وَأَجْرُ الصَّدَقَةِ » .

45 — (1000) .... : Abdullahi'bnu Mes'ûd'un karısı Zeyneb (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Ey kadınlar topluluğu, kendi ziynet eşyalarınızdan da olsa sadaka veriniz» buyurdu. Bunun üzerine ben Abdullah'ın yanına dönüb :

— Sen malı az bir kimsesin. Rasûlullah ise bize sadaka vermemizi emir buyurdu. Sen Peygambere git ve ondan şunu sor : Kocama ve ilgililerime infâk etmekliğim benden sadaka yerine geçer ve kâfî gelir mi? Yoksa sadakalarımı sizden başkalarına mı vereyim? dedim. Abdullah bana :

— Rasûlullah'a sen git ve bunu sor, dedi. Bunun üzerine ben gittim. Rasûlullah'ın kapısında Ensâr'dan bir kadını (bekler) buldum. Onun hâceti de benim hâcetim gibi idi. Rasûlullah kendisine Allah tarafından bir mehâbet ilkâ olunmuştu (da her hangi bir kimse yanına girmeye cesâret edemezdi). Derken yanımıza Bilâl geldi. Biz Bilâl'e :

— Rasûlullah'a git ona haber ver ki kapıda iki kadın var sizden; zevcelerine ve himâyelerinde bulunan yetimlere sadaka verib infâk etmeleri, kendilerinden sadaka yerine geçer mi? diye soruyorlar de. Fakat bizim kimler olduğumuzu ona haber verme dedik. Bilâl Rasûlullah'ın yanına girib bu husûsu ondan sordu. Rasûlullah Bilâl'e :

— Kim onlar? dedi. Bilâl :

— Ensâr'dan bir kadın ile Zeyneb, dedi. Rasûlullah :

— Zeyneb'lerin hangisidir? diye sordu. Bilâl :

— Abdullah'ın karısıdır, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona :

— Evet, bunlardan her birinin bu sadakası için iki ecir vardır : Biri akribalık ve sılayı rahim ecri, öbürü de sadaka ecri (sevâbı), buyurdu.

٤٦ — (...) حدثنى أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ. حَدَّثَنِي شَقِيقٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ. قَالَ: فَذَكَرْتُ لِإِبْرَاهِيمَ. فَحَدَّثَنِي عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ . بِمِثْلِهِ . سَوَاءً . قَالَ قَالَتْ : كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ . فَرَآنِي النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ « تَصَدَّقْنَ . وَلَوْ مِنْ حُلِيِّكُنَّ » . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ أَبِي الأَحْوَصِ .

46 — ( ) .... : Buradaki râvîler de, Abdullah'ın hanımı Zeyneb'in hadîsini aynen rivâyet ettiler. Buradaki rivâyetlerin birinde Zeyneb : Ben mescidde idim. Peygamber (S) beni gördü ve : «Ziynet eşyalarınızdan da olsa tasadduk edin» buyurdu, demiştir. Hadîsin bundan sonrası (45 rakamiyle) geçen Ebu'l-Ahvas hadîsi tarzındadır.

٤٧ — (١٠٠١) حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! هَلْ لِي أَجْرٌ فِي بَنِي أَبِي سَلَمَةَ ؟ أُنْفِقُ عَلَيْهِمْ . وَلَسْتُ بِتَارِكَتِهِمْ هٰكَذَا وَهٰكَذَا . إِنَّمَا هُمْ بَنِيَّ . فَقَالَ « نَعَمْ . لَكِ فِيهِمْ أَجْرُ مَا أَنْفَقْتِ عَلَيْهِمْ » .

(...) وحدثنى سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ح وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَا : أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، فِي هٰذَا الإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ .

47 — (1001) .... : Ummu Seleme (R) dedi ki :

Bir kere ben :

— Yâ Rasûlallah! (Ölen eşim) Ebû Seleme'nin oğullarına infâk ettiğimden dolayı bana bir ecir var mıdır? Ben onlara infâk ediyorum. Onları şöyle şöyle muhtaclar hâlinde terk edivermiyorum. Onlar benim de çocuklarımdır? diye sordum. Rasûlullah :

— Evet. Bunlar hakkında sana, onlara yaptığın infâkın sevâbı vardır, buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm ibn Urve'den bu isnad içinde onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

٤٨ – (١٠٠٢) حدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنا أَبي . حَدَّثَنا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ (وَهُوَ ابْنُ ثابِتٍ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ أَبي مَسْعُودٍ الْبَدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قالَ « إِنَّ الْمُسْلِمَ إِذا أَنْفَقَ عَلَى أَهْلِهِ نَفَقَةً ، وَهُوَ يَحْتَسِبُها ، كانَتْ لَهُ صَدَقَةً » .

(.) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ بَشّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نافِعٍ . كِلاهُما عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَناهُ أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنا وَكِيعٌ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هٰذَا الْإِسْنادِ .

48 — (1002) .... : Ebû Mes'ûd el-Bedrî (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Musliman kimse kendi ehline (ev halkına) Allah'ın rızâsını kasdederek herhangi bir infâk yapsa — Zarûrî ihtiyaçlarını te'min için sarfiyât yapsa — bu infâk o kimse için bir sadaka olur».

( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de, Şu'be'den bu isnad içinde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٩ – (١٠٠٣) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبي شَيْبَةَ . حَدَّثَنا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْماءَ . قالَتْ : قُلْتُ : يا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ عَلَيَّ وَهِيَ راغِبَةٌ (أَوْ راهِبَةٌ) أَفَأَصِلُها ؟ قالَ « نَعَمْ » .

49 — (1003) .... : Ebû Bekr'in kızı Esmâ' (R) şöyle demiştir :

— Yâ Rasûlallah! Anam bana geldi. Bana sokulmak ve mukabele görmek istiyor. Anama sıla ve iltifât edebilir miyim? dedim. Rasûlullah:

— Evet buyurdu.

٥٠ – (...) وحدّثنا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاءِ . حَدَّثَنا أَبُو أُسامَةَ عَنْ هِشامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَسْماءَ بِنْتِ أَبي بَكْرٍ . قالَتْ : قَدِمَتْ عَلَيَّ أُمِّي ، وَهِيَ مُشْرِكَةٌ ، فِي عَهْدِ قُرَيْشٍ إِذْ عاهَدَهُمْ . فَاسْتَفْتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَقُلْتُ : يا رَسُولَ اللهِ ! قَدِمَتْ عَلَيَّ أُمِّي وَهِيَ راغِبَةٌ . أَفَأَصِلُ أُمِّي ؟ قالَ « نَعَمْ . صِلِي أُمَّكِ » .

50 — ( ) .... : Ebû Bekr'in kızı Esmâ' (R) şöyle dedi :

Kureyş zamanında Rasûlullah onlarla muahedeli bulunduğu vakıt — Hudeybiye ile Fetih arasını kasdediyor — anam bir muşrik kadın olduğu halde bana ziyârete geldi. Ben, (hediyelerini kabulden ve kendisini de evime almakdan çekinerek bu hususta) Rasûlullah'ın fikrini sordum :

— Yâ Rasûlallah! Annem beni görmek istiyerek benim yanıma geldi. Anneme sıla ve iltifat edeyim mi? dedim. Rasûlullah :

— Evet. Annene sıla ve iltifat eyle, buyurdu [15].

(١٥) باب وصول ثواب الصدقة عن الميت إليه

٥١ – (١٠٠٤) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا محمد بن بشر. حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة؛ أن رجلا أتى النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! إن أمي افتلتت نفسها ولم توص. وأظنها لو تكلمت تصدقت. أفلها أجر، إن تصدقت عنها؟ قال «نعم».

(...) وحدثنيه زهير بن حرب. حدثنا يحيى بن سعيد. ح وحدثنا أبو كريب. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثني علي بن حجر. أخبرنا علي بن مسهر. ح حدثنا الحكم بن موسى. حدثنا شعيب بن إسحق. كلهم عن هشام، بهذا الإسناد.

وفي حديث أبي أسامة: ولم توص. كما قال ابن بشر. ولم يقل ذلك الباقون.

(15) ÖLMÜŞ KİMSE NÂMINA YAPILAN SADAKA SEVÂBININ ÖLÜYE ULAŞMASI BÂBI

51 — (1004) .... : Âişe (R) dan :

Bir kimse Peygamber (S) e geldi ve şöyle dedi : Yâ Rasûlallah! Annem ansızın vasiyyet edemeden vefat etti. Öyle zannediyorum ki annem söylemeye muktedir olsaydı tasadduk (edilmesini vasiyyet) ederdi. Şimdi ben onun adına sadaka versem, annem sevabına nâil olur mu? Rasûlullah : «Evet» buyurdu.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Usâme hadîsinde, yukardaki hadîsde İbnu Bişr'in dediği gibi : Vasiyyet edemeden, tarzındadır. Diğerleri bunu söylememiştir [16].

15. *«Sizinle dîn husûsunda muharebe etmemiş, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış olanlara iyilik, onlara adâlet etmenizden Allah sizi men' etmez. Çünkü Allah adâlet yapanları sever. Allah, sizi ancak sizinle dîn muhârebesi yapmış, sizi yurtlarınızdan çıkarmış ve çıkarılmanıza arka çıkmış olanlara dostluk etmenizden men' eder Kim onları dost edinirse işte bunlar zâlimlerin tâ kendileridir»* (Mumtahine: 8-9).

16. Şârih ibn Battâl : Ansızın ölüm, vasiyyetten mahrûmiyeti ve meâd için tevbe ve istiğfar gibi sâlih amelleri terke mûcib olduğundan ötürü hoş değildir. Yoksa haddizatında mekrûh değildir. Her işini yerli yerinde ve zamanında yapan tertîb sâhibi bir mu'min için ise bir istirahat sebebidir, demiştir.

(١٦) باب بيان أن اسم الصدقة يقع على كل نوع من المعروف

٥٢ — (١٠٠٥) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ. كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ، (فِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ. قَالَ: قَالَ نَبِيُّكُمْ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ) قَالَ «كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ».

(16) «SADAKA» KELİMESİNİN HER NEVİ İYİLİĞİ İFÂDE EDER BİR İSİM OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

52 — (1005) .... : Huzeyfe (R) dedi ki :

Peygamber'iniz (S) : **«Her ma'rûf** (yani iyilik), **sadakadır»** buyurdu[17].

٥٣ — (١٠٠٦) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ. حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ. حَدَّثَنَا وَاصِلٌ مَوْلَى أَبِي عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقَيْلٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ؛ أَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالُوا لِلنَّبِيِّ ﷺ: يَا رَسُولَ اللهِ! ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْأُجُورِ. يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي. وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ. وَيَتَصَدَّقُونَ بِفُضُولِ أَمْوَالِهِمْ. قَالَ «أَوَ لَيْسَ قَدْ جَعَلَ اللهُ لَكُمْ مَا تَصَدَّقُونَ؟ إِنَّ بِكُلِّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةً. وَكُلِّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةً. وَكُلِّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةً. وَكُلِّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةً. وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ. وَنَهْيٌ عَنْ مُنْكَرٍ صَدَقَةٌ. وَفِي بُضْعِ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! أَيَأْتِي أَحَدُنَا شَهْوَتَهُ وَيَكُونُ لَهُ فِيهَا أَجْرٌ؟ قَالَ «أَرَأَيْتُمْ لَوْ وَضَعَهَا فِي حَرَامٍ أَكَانَ عَلَيْهِ فِيهَا وِزْرٌ؟ فَكَذَلِكَ إِذَا وَضَعَهَا فِي الْحَلَالِ كَانَ لَهُ أَجْرًا».

---

17. *Ma'rûf* dînin ve aklın güzel gördüğü şeyler, örfler, âdetlerdir. *Münker* de bunun mukabilidir ki dînin ve akl-ı selîmin takbîh ettiği şey ve çirkinlik demektir.

Kur'ân'da Allah Teâlâ : *«Ma'rûf ile emret, münkerden nehyet»* (Lukmân: 17, A'râf: 199) hitablarıyla Peygamber'ine tebliğ ve yüksek irşâd vazîfesinin iki mühim ana hattını öğretmiştir. İslâm Ümmeti için ma'rûf ile amel edib münkerden kaçınmak birer vecîbe olmuştur.

Bu hadîsdeki *ma'rûf* halk arasında verilmesi âdet olup dînin ta'yîn ve aklın güzel gördüğü ikrâmlar, ihsânlar, iltifâtlar, ziyâfetler, içtimâî yardımlar, tamâmiyle sadakadır, sâhibi için sevâbı mûcib işlerdir, demek olur. Bu sebeble hadîs en yüksek *Cevâmiu'l-Kelîm* hadîslerdendir.

53 — (1006) .... : Ebû Zerr (R) den:

Peygamber'in sahâbîlerinden birtakım insanlar:

— Yâ Rasûlallah! Zenginler büyük büyük ecirleri alıb gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılarlar, bizim gibi oruç tutarlar, fazla olarak mallarının artanı ile sadaka verirler, dediler. Rasûlullah:

— Allah Teâlâ, size tasadduk edecek şey vermemiş mi ki böyle söylüyorsunuz?

Her tesbîhinize mukabil sadakâ ecri vardır.

Her tekbîrinize mukabil sadaka ecri vardır.

Her tahmîdinize mukabil sadaka ecri vardır.

Her tehlîlinize mukabil sadaka ecri vardır.

Ma'rûfla emretmek de sadakadır. Münkerden nehyetmek de sadakadır. Hatta birinizin, âilesi ile cinsî münasebet yapmasında da sadaka ecri vardır, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Birimiz şehvetini tatmîn ederse yine ecre mi nâil olur? dediler. Cevâben:

— Söyleyin! Eğer o kimse şehvetini haram ile tatmîn edeydi, ona vizr yani günah olmıyacak mıydı? İşte bunun gibi halâl ile şehvetini kazâ ederse ecre nâil olur, buyurdu.

٥٤ — (١٠٠٧) حدثنا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ الرَّبِيعُ بْنُ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ) عَنْ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ فَرُّوخَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تَقُولُ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّهُ خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ مِنْ بَنِي آدَمَ عَلَىٰ سِتِّينَ وَثَلَاثِمِائَةِ مَفْصِلٍ . فَمَنْ كَبَّرَ اللهَ ، وَحَمِدَ اللهَ ، وَهَلَّلَ اللهَ ، وَسَبَّحَ اللهَ ، وَاسْتَغْفَرَ اللهَ ، وَعَزَلَ حَجَرًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ ، أَوْ شَوْكَةً أَوْ عَظْمًا عَنْ طَرِيقِ النَّاسِ ، وَأَمَرَ بِمَعْرُوفٍ ، أَوْ نَهَىٰ عَنْ مُنْكَرٍ ، عَدَدَ تِلْكَ السِّتِّينَ وَالثَّلَاثِمِائَةِ السُّلَامَىٰ . فَإِنَّهُ يَمْشِي يَوْمَئِذٍ وَقَدْ زَحْزَحَ نَفْسَهُ عَنِ النَّارِ » .

قَالَ أَبُو تَوْبَةَ : وَرُبَّمَا قَالَ « يُمْسِي » .

(...) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ . أَخْبَرَنِي أَخِي ، زَيْدٌ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « أَوْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ » وَقَالَ « فَإِنَّهُ يُمْسِي يَوْمَئِذٍ » .

(...) وحدثني أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيٌّ (يَعْنِي ابْنَ الْمُبَارَكِ) حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي سَلَّامٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ فَرُّوخَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ

تَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « خُلِقَ كُلُّ إِنْسَانٍ » بِنَحْوِ حَدِيثِ مُعَاوِيَةَ عَنْ زَيْدٍ . وَقَالَ « فَإِنَّهُ يَمْشِي يَوْمَئِذٍ » .

54 — (1007) .... : Âişe (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şu muhakkak ki Âdem oğullarından her bir insan **üç yüz altmış** eklem üzerine yaratılmıştır. Her kim Allâh'ı tekbîr eder, Allâh'a hamd eder, Allâh'ı tehlîl eder, Allâh'ı tesbîh eder, Allâh'a istiğfar eder, insanların yolundan bir taşı giderir yahut bir diken veya bir kemiği insanların yolundan uzaklaştırır; bir ma'rûfu emreder yahut bir **münker**den nehyeder de bu hayır fiilleri o üç yüz altmış sayısına ulaşırsa işte öyle kimse o gün kendini ateşten uzaklaştırmış olarak yürür».

Râvî Ebû Tevbe : Belki «yumsî (= akşama dâhil olur)» demiştir, der.

( ) .... : Buradaki râvî Muâviye de, kardeşi Zeyd'in haber verdiğini söyliyerek bu isnadla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti. Ancak o : «Yahut bir **ma'rûfla** emreder «ve» işte o kimse o gün (kendini ateşten uzaklaştırmış olarak) akşama dâhil olur» demiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Hz. Âişe'nin : Rasûlullah : «Her bir insan (üç yüz altmış eklem üzere) yaratılmıştır» buyurdu dediğini, Muâviyetu'bnu Sellâm'ın Zeyd'den rivâyet ettiği yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmiştir. Burada da : «Bu kimse o gün (kendini ateşten uzaklaştırmış olarak) yürür» demiştir.

٥٥ — (١٠٠٨) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ » قِيلَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَجِدْ ؟ قَالَ « يَعْتَمِلُ بِيَدَيْهِ فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ » قَالَ قِيلَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ « يُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ » قَالَ قِيلَ لَهُ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ ؟ قَالَ « يَأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ أَوِ الْخَيْرِ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ لَمْ يَفْعَلْ ؟ قَالَ « يُمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ . فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ » .

(...) وحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ .

55 — (1008) .... : Ebû Mûsâ (R) dan :

Peygamber (S) :

— Her musliman üzerine sadaka vermek vâcibdir, buyurdu. Oradakiler tarafından :

— Yâ Rasûlallah! Eğer sadaka edecek bir şey bulamazsa ne yapar? Haber verir misiniz? denildi. Rasûlullah :

— Çalışır (yani çalışsın)! Elinin emeği ile kazandığını hem kendisi harcar hem de sadaka verir, buyurdu.

— Çalışmaya gücü yetmezse ne yapar, dersiniz? denildi.

— Yardıma muhtac olan mazlûma veya muztar kimseye yardım eder, buyurdu.

— Böyle bir yardım etmeye de gücü yetmezse ne dersiniz? denildi.

— **Ma'rûf** ile yahut hayır ile emreder, buyurdu.

— Bunu yapmaya kudreti yoksa ne dersiniz? dedi.

— Şerden kendisini tutar, bu da onun için bir sadakadır, buyurdu.

( ) .... : Şu'be de bu isnadla ayni hadîsi tahdîs etti.

٥٦ — (١٠٠٩) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّزَّاقِ بْنُ هَمَّامٍ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ. قَالَ : هَـٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا. وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «كُلُّ سُلَامَىٰ مِنَ النَّاسِ عَلَيْهِ صَدَقَةٌ كُلَّ يَوْمٍ تَطْلُعُ فِيهِ الشَّمْسُ». قَالَ «تَعْدِلُ بَيْنَ الاثْنَيْنِ صَدَقَةٌ. وَتُعِينُ الرَّجُلَ فِي دَابَّتِهِ فَتَحْمِلُهُ عَلَيْهَا أَوْ تَرْفَعُ لَهُ عَلَيْهَا مَتَاعَهُ، صَدَقَةٌ». قَالَ «وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ. وَكُلُّ خُطْوَةٍ تَمْشِيهَا إِلَى الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ. وَتُمِيطُ الْأَذَىٰ عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ».

56 — (1009) .... : Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den tahdîs etti. Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin Allâh'ın Rasûlu Muhammed'den bize söyledikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her insanın her günün gündüzünde beden a'zâlarındaki eklemlerin bahşettiği menfaatlara karşı Allâh'a şükretmesi (kendisine bir borç ve) muhim bir sadakadır. İki (hasım) kimse arasında adâlet etmesi, yüksek bir sadakadır. Hayvanına binmek veya metâını yüklemek istiyen kimseye yardım edib hayvanına bindirmek yahut eşyasını yüklemek de pek âlâ bir sadakadır. **Güzel söz de bir** sadakadır. Namaza gitmek (tavâf, ibâdet, cenâzeyi teşyî', ilim talebi gibi her hayır) için sâhibinin attığı her adım da bir sadakadır. Yolda gelib geçene ezâ veren şeyleri gidermek de (makbûl) bir sadakadır» [18].

---

18 «İnsan ne gâfildir! Vücûdunun mafsıllarıyla her an vukû' bulan bütün irâdî hareketlerinin ne muazzam ilâhî hibelerden olduğunu hiç farketmez. Belki bunu pek tabîî bularak şükür ve hamd vesîlesi ilâhî bir ni'met olduğundan dâima gaflet eder. Yalnız bu ilâhî mevhibenin kadru kıymetini küçük bir parmağın, ufak bir eklemin bir ârızaya ve meselâ günlerce huzursuz eden bir romatizmaya tutulmasıyla anlar».

VE İN TEUDDÛ Nİ'METELLAHİ LÂ TUHSUHÂ... : *Allah'ın ni'metini birer birer saysanız onu icmâl sûretiyle bile sayamazsınız. Şüphesiz Allah Ğafûr, Rahîmdir»* (en-Nahl: 17).

«Allâhın ni'metini birer birer saysanız, onu icmâl sûretile bile sayamazsınız. Hakîkat insan çok zulumkârdır, çok nankördür» (İbrâhîm: 34).

(١٧) باب فى المنفق والممسك

٥٧ — (١٠١٠) وحدثنى القاسم بن زكريا. حدثنا خالد بن مخلد. حدثنى سليمان (وهو ابن بلال) حدثنى معاوية بن أبى مزرد عن سعيد بن يسار، عن أبى هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «ما من يوم يصبح العباد فيه، إلا ملكان ينزلان. فيقول أحدهما: اللهم! أعط منفقا خلفا. ويقول الآخر: اللهم! أعط ممسكا تلفا».

(17) MALINI İNFÂK EDEN VE İNFÂK ETMEYİB TUTAN HAKKINDA BÂB

57 — (1010) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Kulların kendisinde sabaha erdiği hiçbir gün yokdur ki onda iki melek nâzil olmasın. Bunların birisi: Yâ Rab! Malını infâk edene bedelini ver, diye duâ eder. Öbürüsü de: Yâ Rab! İmsak edene (malının) telefini ver diye bedduâ eder»[19].

(١٨) باب الترغيب فى الصدقة قبل أن لا يوجد من يقبلها

٥٨ — (١٠١١) حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة وابن نمير. قالا: حدثنا وكيع. حدثنا شعبة ح وحدثنا محمد بن المثنى (واللفظ له). حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن معبد بن خالد. قال: سمعت حارثة بن وهب يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «تصدقوا. فيوشك الرجل يمشى بصدقته، فيقول الذى أعطيها: لو جئتنا بها بالأمس قبلتها. فأما الآن، فلا حاجة لى بها. فلا يجد من يقبلها».

---

19. Hadîsdeki *infâk* hem farz hem nâfile kısmına şâmildir. Cimri malının telefle cezalandırılması farz olan infâka hasdır, nâfile sadakadan olan infaka âid değildir. *İmsâk*, tutmak ve men' etmek demektir. Fakîrlerin hakkı olan farz ve nâfile sadakaları vermekten çekinenler için melekler tarafından telefini ver diye duâ ediliyor. *Telef*'in *îtâ*'ya bağlı olmayacağı pek tabîî iken burada ikinci melek tarafından bu sûretle zikredilmesi, birinci meleğin duâsındaki ıvaz ma'nâsına olan *halef* kelimesine müşâkele içindir. Bu hadis şu âyetlere tamamıyle uygundur: وما أنفقتم من شىء فهو يخلفه : *Siz herhangi bir şey infâk ederseniz, Allah onun halefini ihsân eder»* (Sebe': 39).

فاما من اعطى واتقى وصدق بالحسنى فسنيسره لليسرى واما من بخل واستغنى وكذب بالحسنى فسنيسره للعسرى

: *Kim verir ve ittika ederse ve o en güzeli tasdîk ederse biz de onu en kolaya hazırlarız. Amma kim cimrilik eder, kendini müstağni görür ve o en güzeli yalan sayarsa biz de ona en güç olanı hazırlarız»* (el-Leyl: 5-10).

(18) SADAKAYI KABUL EDEN KİMSELERİN BULUNAMAZ OLACAKLARI ZAMANDAN ÖNCE SADAKA VERMEYE TEŞVÎK BÂBI

58 — (1011) .... : Hârisetu'bnu Vehb (R) der ki:
Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyor: «Sadaka veriniz. Çünkü öyle bir zaman yaklaşıyor ki onda kişi sadakası ile dolaşır da kendisine sadaka verilmek istenen her insan: Bu sadakayı dün bize getirseydin ben onu kabul ederdim. Ama şimdi benim için bu sadakaya ihtiyac yokdur, der. Ve neticede sadakayı kabul edecek bir kimse bulunamaz».

٥٩ — (١٠١٢) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ ، وَأَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ قَالَ « لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يَطُوفُ الرَّجُلُ فِيهِ بِالصَّدَقَةِ مِنَ الذَّهَبِ . ثُمَّ لَا يَجِدُ أَحَدًا يَأْخُذُهَا مِنْهُ . وَيُرَى الرَّجُلُ الْوَاحِدُ يَتْبَعُهُ أَرْبَعُونَ امْرَأَةً . يَلُذْنَ بِهِ . مِنْ قِلَّةِ الرِّجَالِ وَكَثْرَةِ النِّسَاءِ » .
وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ بَرَّادٍ « وَتَرَى الرَّجُلَ » .

59 — (1012) .... : Ebû Mûsâ (R) dan:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: «İnsanlar üzerine öyle bir zaman elbette gelecektir ki, o sırada kişi altun sadakasıyle (taraf taraf) dolaşacak da sonra elinden sadakasını alacak bir (fakîr) kimse bulamıyacak. Yine o sırada (harb musîbetleriyle) erkeklerin azlığından ve kadınların çokluğundan dolayı (hâmîsiz) kırk kadın bir erkeğin himâyesine sığındıkları görülecektir» [20].
İbnu Berrâd'ın rivâyetinde: «Kişiyi görürsün ki» tarzındadır.

٦٠ — (١٥٧) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْقَارِيُّ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّىٰ يَكْثُرَ الْمَالُ وَيَفِيضَ . حَتَّىٰ يَخْرُجَ الرَّجُلُ بِزَكَاةِ مَالِهِ فَلَا يَجِدُ أَحَدًا يَقْبَلُهَا مِنْهُ . وَحَتَّىٰ تَعُودَ أَرْضُ الْعَرَبِ مُرُوجًا وَأَنْهَارًا » .

60 — (158)* .... : Ebû Hureyre (R) den:

---

20. Buradaki kırk adedi kesretten kinâye olabilir. Hadîsde geleceği haber verilen zaman kıyâmet alâmetlerinin belirdiği vakıttır. Herkes dünyanın sonu geldiğini anlıyarak mal biriktirmekten vazgeçecektir. Bunda o vakıt iktisâdî ve içtimâî büyük değişikliklerle cemiyetin sarsılacağı kıymetlerin değişeceği bildirilmektedir.

Bu hadîs Kitâbu'l-İymanda geçtiği için oradaki hadîsin rakamı olan 158 sayısını almıştır, binaenaleyh bir yanlışlık var sanılmasın.

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Mal çoğalıb (her yer) dolub taşmadıkca kıyâmet kopmaz. Hatta o sırada insan malının zekâtını (vermek için) çıkarır da kendisinden bu zekâtını kabûl edecek hiçbir kimse bulamaz. Hatta yine o vakıt Arab arâzîleri (yani sahrâlar ve mer'âlar) bahçelikler ve nehirlerle (ma'mûreler hâline) döner».

٦١ – (...) وحدثنا أبو الطاهر. حدثنا ابن وهب عن عمرو بن الحارث، عن أبي يونس، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ؛ قال «لا تقوم الساعة حتى يكثر فيكم المال. فيفيض حتى يهم رب المال من يقبله منه صدقة. ويدعى إليه الرجل فيقول: لا أرب لي فيه».

61 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: «İçinizde mal çoğalıb (her taraf) dolub taşmadıkca kıyâmet kopmaz. Hatta o sırada mal sâhibi, kendisinden sadakayı kim kabul edecek diye tasalanır. Hatta insan sadaka alması için çağrılır da: Benim mala ihtiyacım yokdur, der».

٦٢ – (١٠١٣) وحدثنا واصل بن عبد الأعلى وأبو كريب ومحمد بن يزيد الرفاعي (واللفظ لواصل) قالوا: حدثنا محمد بن فضيل عن أبيه، عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «تقيء الأرض أفلاذ كبدها. أمثال الأسطوان من الذهب والفضة. فيجيء القاتل فيقول: في هذا قتلت. ويجيء القاطع فيقول: في هذا قطعت رحمي. ويجيء السارق فيقول: في هذا قطعت يدي. ثم يدعونه فلا يأخذون منه شيئا».

62 — (1013) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Arz bütün ciğerpâre zenginliklerini, altun ve gümüşten sütunlar hâlinde kusar. Muteakiben **katil** gelir: Ben bunun yüzünden öldürmüştüm, der. Yol kesici gelir: Ben bunlar için akribalıklarımı kesib koparmıştım, der. Hırsız gelir: Elim bunun yolunda kesilmişti, der. Sonra bu zenginlikleri terk ederler de bunlardan hiçbirşey almazlar».

(١٩) باب قبول الصدقة من الكسب الطيب وتربيتها

٦٣ – (١٠١٤) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن سعيد بن أبي سعيد، عن سعيد بن يسار؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «ما تصدق أحد بصدقة من طيب، ولا يقبل الله إلا الطيب، إلا أخذها الرحمن بيمينه. وإن كانت تمرة فتربو في كف الرحمن حتى تكون أعظم من الجبل. كما يربي أحدكم فلوه أو فصيله»

(19) HALÂL KAZANÇTAN OLAN SADAKANIN KABÛLU VE BÜYÜLTÜLÜB ÇOĞALTILMASI BÂBI

63 — (1014) .... : Ebû Hureyre (R) der ki:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim halâl kazancından bir sadaka verirse — ki Allah halâl maldan başkasını kabul etmez — Rahmân onu muhakkak sağ eli ile kabûl eder. Bu sadaka birtek hurma da olsa, birinizin sütden henüz kesilmiş tayını veya deve yavrusunu bakıb büyütmesi gibi o bir tek hurma Rahmân'ın avcunda dağdan daha büyük oluncaya kadar büyür».

٦٤ — (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا يعقوب (يعنى ابن عبد الرحمن القارىّ) عن سهيل، عن أبيه، عن أبى هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يتصدق أحد بتمرة من كسب طيب. إلا أخذها الله بيمينه. فيربيها كما يربى أحدكم فلوه أو قلوصه. حتى تكون مثل الجبل، أو أعظم».

(...) وحدثنى أمية بن بسطام. حدثنا يزيد (يعنى ابن زريع) حدثنا روح بن القاسم. ح وحدثنيه أحمد بن عثمان الأودى. حدثنا خالد بن مخلد. حدثنى سليمان (يعنى ابن بلال). كلاهما عن سهيل، بهذا الإسناد.

فى حديث روح «من الكسب الطيب فيضعها فى حقها» وفى حديث سليمان «فيضعها فى موضعها».

(...) وحدثنيه أبو الطاهر أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرنى هشام بن سعد عن زيد بن أسلم، عن أبى صالح، عن أبى هريرة، عن النبى ﷺ. نحو حديث يعقوب عن سهيل.

64 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Halâl bir kazançdan birtek hurma sadaka veren herhangi bir kimsenin bu sadakasını Allah muhakkak sağ eliyle almıştır. Muetakiben, sizden birinizin tayını veya dişi deve yavrusunu terbiye edib büyütüşü gibi bu birtek hurmayı tâ dağ kadar veya daha büyük oluncaya dek büyütür» [21].

( ) .... : Buradaki râvîlerin ikisi de Suheyl'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Ravh'ın hadîsinde: «Halâl kazançtan olarak

---

21. يمحق الله الربا ويربى الصدقات .. : *Allah r i b â yı mahveder de sadakaları nemâlandırır. Hem Allah, çok kâfir, çok günahkâr hiç kimseyi sevmez»* (el-Bakara: 276).

onu haklı olan yere koyarsa (yatırırsa)», Süleyman'ın hadîsinde: «Onu (lâyık olacak) yerine koyarsa» ziyâdeleri vardır.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den, Suheyl'den gelen Yakûb'un (64 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٦٥ – (١٠١٥) وحدثني أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. حدثنا فضيل بن مرزوق. حدثني عدي بن ثابت عن أبي حازم، عن أبي هريرة؛ قال: قال رسول الله ﷺ «أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا. وإن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين. فقال: يا أيها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا إني بما تعملون عليم. [٢٣/ المؤمنون/الآية ٥١] وقال: يا أيها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم» [٢/البقرة/الآية ١٧٢]. ثم ذكر الرجل يطيل السفر. أشعث أغبر. يمد يديه إلى السماء. يا رب! يا رب! ومطعمه حرام، ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام. فأنى يستجاب لذلك؟».

65 — (1015) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ey insanlar! Allah, tayyib (noksanlardan münezzeh ve pâk) dır. O, tayyib (pampâk ve halâl) olandan başkasını kabul etmez. Allah, mu'minlere de Rasullere emrettiği şeyle emretmiştir. Rasûllere:

«Ey Rasûller! Tertemiz ve halâl olan şeylerden yeyin, güzel amellerde bulunun. Çünkü Ben ne yaparsanız hakkıyle bilenim» (el-Mu'minûn: 51) buyurdu. Mu'minlere de:

«Ey iymân edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin (maddeten ve manen) en temiz olanlarından yiyin. Allah'a şükredin eğer ancak O'na kulluk ediyorsanız» (el-Bakara: 172) buyurdu.

Sonra Rasûlullah şunu zikretti: «Bir kimse ki Allah'a itâat yolunda kirlenmiş ve tozlara karışmış olarak uzun seferler yapar, ellerini semâya uzadır: Yâ Rab! Yâ Rab! diyerek duâ eder. Halbuki yemesi harâm, içmesi harâm, giymesi harâmdır, harâm ile gıdalanmıştır. İşte sıfatı şunlar olan böylesi için nereden ve nasıl duâ kabul edilir?»

(٢٠) باب الحث على الصدقة ولو بشق تمرة أو كلمة طيبة، وأنها حجاب من النار

٦٦ – (١٠١٦) حدثنا عون بن سلام الكوفي. حدثنا زهير بن معاوية الجعفي عن أبي إسحق، عن عبدالله بن معقل، عن عدي بن حاتم؛ قال: سمعت النبي ﷺ يقول «من استطاع منكم أن يستتر من النار ولو بشق تمرة، فليفعل».

(20) BİR HURMANIN YARISI İLE VEYA GÜZEL BİR SÖZ İLE DE OLSA SADAKA YAPMAYA TEŞVÎK VE SADAKANIN ATEŞTEN KORUYAN BİR PERDE OLMASI BÂBI

66 — (1016) .... : Adiyyu'bnu Hâtim (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Sizlerden her kim, bir hurmanın yarısıyle de olsa kendini ateşten perdelemeye gücü yeterse bunu yapsın».

٦٧ – (...) حدثنا علي بن حجر السعدي وإسحق بن إبراهيم وعلي بن خشرم (قال ابن حجر :
حدثنا وقال الآخران : أخبرنا عيسى بن يونس) حدثنا الأعمش عن خيثمة ، عن عدي بن حاتم ؛
قال : قال رسول الله ﷺ « ما منكم من أحد إلا سيكلمه الله . ليس بينه وبينه ترجمان
فينظر أيمن منه فلا يرى إلا ما قدم . وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم . وينظر بين يديه
فلا يرى إلا النار تلقاء وجهه . فاتقوا النار ولو بشق تمرة » .
زاد ابن حجر : قال الأعمش : وحدثني عمرو بن مرة عن خيثمة ، مثله . وزاد فيه «ولو بكلمة طيبة».
وقال إسحق : قال الأعمش : عن عمرو بن مرة ، عن خيثمة .

67 — ( ) .... : Adiyyu'bnu Hâtim (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizlerden herbir kimseye Allah Teâlâ (kıyamet gününde) muhakkak kelâm edecek. Öyle bir halde ki Allah ile kendisi hiçbir **tercumân** bulunmaksızın. Bu halde o kimse bir sağ tarafına bakar, takdîm ettiklerinden başka şey göremez. Sol tarafına bakar, önden işleyib gönderdiği amellerden başkasını göremez. Önüne bakar yüzünün karşısında ateşten başka şey göremez. Binaenaleyh sizler birtek hurmanın yarısı ile de olsa ateşten korunun».

İbnu Hucr'un ayni şekildeki rivâyetinde : «Güzel bir söz ile de olsa» ziyâdesi vardır.

Ishâk : A'meş, Amr ibn Murre'den, o da Hayseme'den dedi, diyerek rivâyet zincirini göstermiştir.

٦٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن عمرو بن مرة، عن خيثمة، عن عدي بن حاتم. قال: ذكر رسول الله ﷺ النار فأعرض وأشاح. ثم قال «اتقوا النار». ثم أعرض وأشاح حتى ظننا أنه كأنما ينظر إليها. ثم قال «اتقوا النار ولو بشق تمرة. فمن لم يجد، فبكلمة طيبة».

ولم يذكر أبو كريب: كأنما. وقال: حدثنا أبو معاوية. حدثنا الأعمش.

(...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عمرو بن مرة، عن خيثمة، عن عدي بن حاتم، عن رسول الله ﷺ؛ أنه ذكر النار فتعوذ منها. وأشاح بوجهه: ثلاث مرار. ثم قال «اتقوا النار ولو بشق تمرة. فإن لم تجدوا، فبكلمة طيبة».

68 — ( ) .... : Adiyyu'bnu Hâtim (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ateşi zikredib yüzünü geri çekti ve sakındı. Sonra : «Ateşten korununuz» buyurdu. Sonra yine, yüzünü çekti ve sakındı. Hatta biz, sanki Rasûlullah ateşe bakıyor zannettik. Sonra : «Sizler tek hurmanın yarısı ile, bunu da bulamıyan güzel bir sözle de olsa ateşten korununuz!» buyurdu.

Râvî Ebû Kureyb : «Sanki» yi zikretmedi ve : Bize Ebû Muâviye tahdîs etti. Bize A'meş tahdîs etti diye isnad etti.

( ) .... : Adiyyu'bnu Hâtim, Rasûlullah'ın üç defa ateşi zikredib ondan korunduğunu, yüzünü sakındırdığını ve sonra şöyle buyurduğunu haber vermiştir :

«Bir hurmanın yarısı ile, bunu da bulamazsanız güzel bir söz ile ateşten korununuz!»

٦٩ – (١٠١٧) حدثني محمد بن المثنى العنزي. أخبرنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عون بن أبي جحيفة، عن المنذر بن جرير، عن أبيه؛ قال: كنا عند رسول الله ﷺ في صدر النهار. قال:

فَجَاءَهُ قَوْمٌ حُفَاةٌ عُرَاةٌ مُجْتَابِي النِّمَارِ أَوِ الْعَبَاءِ . مُتَقَلِّدِي السُّيُوفِ . عَامَّتُهُمْ مِنْ مُضَرَ . بَلْ كُلُّهُمْ مِنْ مُضَرَ . فَتَمَعَّرَ وَجْهُ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِمَا رَأَى بِهِمْ مِنَ الْفَاقَةِ . فَدَخَلَ ثُمَّ خَرَجَ . فَأَمَرَ بِلَالًا فَأَذَّنَ وَأَقَامَ . فَصَلَّى ثُمَّ خَطَبَ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ [٤/النساء/الآية ١] إِلَى آخِرِ الْآيَةِ . إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا . وَالْآيَةَ الَّتِي فِي الْحَشْرِ : اتَّقُوا اللهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللهَ [٥٩/الحشر/الآية ١٨] تَصَدَّقَ رَجُلٌ مِنْ دِينَارِهِ ، مِنْ دِرْهَمِهِ ، مِنْ ثَوْبِهِ ، مِنْ صَاعِ بُرِّهِ ، مِنْ صَاعِ تَمْرِهِ (حَتَّى قَالَ) وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ » قَالَ : فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِصُرَّةٍ كَادَتْ كَفُّهُ تَعْجِزُ عَنْهَا . بَلْ قَدْ عَجَزَتْ . قَالَ : ثُمَّ تَتَابَعَ النَّاسُ . حَتَّى رَأَيْتُ كَوْمَيْنِ مِنْ طَعَامٍ وَثِيَابٍ . حَتَّى رَأَيْتُ وَجْهَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَتَهَلَّلُ . كَأَنَّهُ مُذْهَبَةٌ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً حَسَنَةً ، فَلَهُ أَجْرُهَا ، وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ . مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ . وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً ، كَانَ عَلَيْهِ وِزْرُهَا وَوِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ بَعْدِهِ . مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنِي عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ الْمُنْذِرَ بْنَ جَرِيرٍ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ صَدْرَ النَّهَارِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُعَاذٍ مِنَ الزِّيَادَةِ قَالَ : ثُمَّ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ خَطَبَ .

69 — (1017) .... : Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Biz gündüzün ortasında (evvelinde) Rasûlullah (S) ın yanında idik. Derken siyah beyaz yollu **nemire** denilen yün izârlarını veya abalarını ortalarından delerek başlarını içine sokmak sûretiyle giyinmiş, kılınçlarını kuşanmış, çoğu belki de hepsi Mudar kabîlesinden olan çıplak, yalınayak bir cemâat Peygamber'e geldiler. Bunları derin bir fakîrlik içinde gördüğünden dolayı Rasûlullah'ın yüzü derhal değişti. İçeri girip çıktıktan sonra Bilâl'e emretti. Bilâl ezân okudu ve kameti yaptı. Rasûlullah öğlen namazını kıldırdıktan sonra belîğ bir hutbe îrâd edib şöyle buyurdu :

«Ey insanlar! Sizi birtek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vucûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbınıza korunun. Kendisi ile birbirinize dileklerde bulunduğunuz Allah'dan ve akribalık (bağlarını kırmak) **dan sakının. Çünkü Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir»** (en-Nisâ: 1) âyetini okudu. Sonra Haşr sûresindeki :

«Ey iymân edenler! Allah'dan korkun. Herkes yarın için önden ne göndermiş olduğuna baksın. Allah'dan korkun. Çünkü Allah, ne yaparsanız hakkıyle haberdardır» (el-Haşr: 18) âyetini okuyub: (Her) insan, dînârından, dirheminden, elbisesinden, bir sâ' buğdayından, bir sâ' hurmasından, hatta bir hurmanın yarısı bile olsa sadaka versin» buyurdu. İlk önce Ensâr'dan bir zât eliyle taşıyamıyacak derecede ağır ve içi para dolu bir torba getirdi. Bundan sonra insanlar arka arkaya gelib bir şeyler getirdiler. Nihayet ben, yiyecek ve giyecek nevinden ehemmiyetli iki küme mal yığıldığını gördüm. Bu toplanma sonunda Rasûlullah'ın yüzünü altun yaldızlı gümüş bir levha gibi parlar bir sûrette gördüm. Bunun üzerine Rasûlullah :

«Her kim İslâm Dîninde te'sîs edilen güzel bir hayırı ilk evvel işler güzel bir çığır açarsa ona, hem işlediği bu hayrın sevâbı, hem de kendisinden sonra işleyecek olan hayır sâhiblerinin sevâbı onların sevâbından hiçbir şey eksilmeksizin verilir. Yine her kim İslâm'da kötülüğü bildirilen hayırsız bir işe başlar, kötü bir çığır açarsa, hem işlediği bu kötü işin günahı, hem de kendisinden sonra onu işliyecek olanların günahları bunların günahlarından hiçbir şey eksilmeksizin ona âid olur» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Cerîr'in : Gündüzün evvelinde Rasûlullah'ın yanında idik, şeklinde anlattığını bundan evvelki İbn Cerîr hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Muâz'ın hadîsinde : Sonra öğlen namazını kıldırdı, sonra da bir hutbe îrâd etti ziyâdesi vardır.

٧٠ — (...) حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ . قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنِ الْمُنْذِرِ بْنِ جَرِيرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . فَأَتَاهُ قَوْمٌ مُجْتَابِي النِّمَارِ . وَسَاقُوا الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ . وَفِيهِ : فَصَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ صَعِدَ مِنْبَرًا صَغِيرًا. فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ . فَإِنَّ اللهَ أَنْزَلَ فِي كِتَابِهِ : يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الْآيَةَ ».

70 — ( ) .... : Cerîr : Peygamber (S) in yanında oturuyordum. Siyah beyaz yollu — desenli — **nemire** denilen yünden izârlarını ortalarından delerek başlarını oradan sokmak sûretiyle giyinmiş olan bir topluluk geldi dedi ve hadîsin tamâmını sevk etti. Bu hadîsde : Muteakiden öğlen namazını kıldırdı. Sonra küçük bir minber üzerine çıktı. Allâh'a hamd ve senâ ettikden sonra : **«Ammâ ba'du.** Şüphesiz Allah Kitabında : **Ey insanlar! Rabbınıza ittika ediniz..»** (en-Nisâ: 1) âyetini indirmiştir» dedi, tarzındadır.

٧١ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير عن الأعمش، عن موسى بن عبد الله بن يزيد وأبي الضحى، عن عبد الرحمن بن هلال العبسي، عن جرير بن عبد الله؛ قال: جاء ناس من الأعراب إلى رسول الله ﷺ. عليهم الصوف. فرأى سوء حالهم. قد أصابتهم حاجة. فذكر بمعنى حديثهم.

71 — ( ) .... : Buradaki râvîler, Cerîr ibn Abdillah'ın : Bedevîlerden birtakım insanlar Rasûlullah (S) a geldiler. Üzerlerinde yün örtüler vardı. Rasûlullah onların hallerinin kötülüğünü gördü. Onlara fakîrlik isâbet etmişti dediğini bundan evvelkilerin hadîsi tarzında zikrettiler.

(٢١) باب الحمل أجرة يتصدق بها، والنهي الشديد عن تنقيص المتصدق بقليل

٧٢ – (١٠١٨) حدثني يحيى بن معين. حدثنا غندر. حدثنا شعبة. ح وحدثنيه بشر بن خالد (واللفظ له) أخبرنا محمد (يعني ابن جعفر) عن شعبة، عن سليمان، عن أبي وائل، عن أبي مسعود. قال: أمرنا بالصدقة. قال: كنا نحامل . قال: فتصدق أبو عقيل بنصف صاع. قال: وجاء إنسان بشيء أكثر منه. فقال المنافقون: إن الله لغني عن صدقة هذا. وما فعل هذا الآخر إلا رياء. فنزلت: الذين يلمزون المطوعين من المؤمنين في الصدقات والذين لا يجدون إلا جهدهم [٩/التوبة/الآية ٧٩].

ولم يلفظ بشر: بالمطوعين.

(...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثني سعيد بن الربيع. ح وحدثنيه إسحق بن منصور. أخبرنا أبو داود. كلاهما عن شعبة، بهذا الإسناد. وفي حديث سعيد بن الربيع قال: كنا نحامل على ظهورنا.

(21) ÜCRETLE HAMMÂLLIK EDEREK KAZANCINDAN SADAKA VERME, AZ BİR ŞEY TASADDUK EDENİ DE KÜÇÜMSEMEKDEN ŞİDDETLE NEHİY BÂBI

72 — (1018) .... : Ebû Mes'ûd (R) şöyle dedi :

(«**Onların mallarından sadaka al...**» —et-Tevbe: 103— âyeti nazil olunca) bizler sadaka vermekle emrolunduk. Biz de (çarşıda) sırtlarımızla yük taşırdık (bu kazancımızdan sadaka verib sevâba iştirâk ederdik). Ebû Akîl, yarım sâ' (yani 520 dirhem) sadaka verdi. Bir diğer insan bundan biraz daha fazla bir şey getirdi. Bunun üzerine munâfıklar : Allah şu adamın sadakasından muhakkak mustağnîdir. Diğeri de şu, getirdiğini sırf riyâ olarak sadaka yapmıştır, diye lâf ettiler. İşte bunu ta'kî-

ben şu âyet nazil oldu : **«Sadakalarda farz olan zekâttan fazla olarak kendi gönülleri ile bağışlarda bulunanlara bir türlü ve güçlerinin yetebildiğinden başkasını bulamıyanlara diğer türlü laf atanlar, bunlarla eğlenenler, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Bir de onlar için elîm bir azâb vardır»** (et-Tevbe : 79).

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Şu'beden bu isnadla rivâyet ettiler. Bunlardan Saîdu'bnu Rabî' hadîsinde; Sırtlarımızla hammâllık yapardık, dediği vardır.

(٢٢) باب فضل المنيحة

٧٣ – (١٠١٩) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا سفيان بن عيينة عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة. يبلغ به «ألا رجل يمنح أهل بيت ناقة، تغدو بعس، وتروح بعس، إن أجرها لعظيم».

(22) SAĞMAL HAYVANLARIN BİR MÜDDET SAĞILIB TEKRAR İÂDE EDİLMEK ÜZERE ÂRİYET VERİLMESİNİN FAZÎLETİ BÂBI

73 — (1019) .... : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verir : **«Bakın! Bir kimse sabahleyin bir kab, akşamleyin bir kab süt veren sağmal bir deveyi, bir süre için faydalanıb sonra iâde edilmek üzere bir ev halkına âriyeten hediyye ederse menîha denilen bu hediyyenin sevâbı muhakkak çok büyüktür».**

٧٤ – (١٠٢٠) حدثني محمد بن أحمد بن أبي خلف. حدثنا زكرياء بن عدي. أخبرنا عبيد الله ابن عمرو عن زيد، عن عدي بن ثابت، عن أبي حازم، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ؛ أنه نهى فذكر خصالا وقال «من منح منيحة، غدت بصدقة، وراحت بصدقة، صبوحها وغبوقها».

74 — (1020) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) birtakım huyları söyleyib bunlardan nehy ettikden sonra şöyle buyurdu : **«Sağmal bir hayvanı bir süre için faydalanıb tekrar iâde edilmek üzere âriyeten hediyye eden kimse, o hayvanın sabahki sağımından bir sadaka yapmış, akşamki sağımından diğer bir sadaka yapmış olur»** [21].

---

21. *«Sağmal hayvanlarda da sizin için elbette bir âyet vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen dupduru bir süt içiriyoruz»* (en-Nahl: 66).

«Hurma ağaçlarının meyvesinden ve üzümlerden de içki ve güzel bir rızk edinirsiniz. İşte bunda da aklını kullanacak bir kavim için hiç şüphesiz bir âyet vardır» (en-Nahl: 66-67).

(٢٣) باب مثل المنفق والبخيل

٧٥ – (١٠٢١) حدثنا عمرو الناقد . حدثنا سفيان بن عيينة عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . قال عمرو : وحدثنا سفيان بن عيينة . قال : وقال ابن جريج : عن الحسن ابن مسلم ، عن طاوس ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « مثل المنفق والمتصدق . كمثل رجل عليه جبتان أو جنتان . من لدن ثديهما إلى تراقيهما . فإذا أراد المنفق (وقال الآخر : فإذا أراد المتصدق) أن يتصدق سبغت عليه أو مرت . وإذا أراد البخيل أن ينفق . قلصت عليه وأخذت كل حلقة موضعها . حتى تجن بنانه وتعفو أثره » قال فقال أبو هريرة : فقال : يوسعها فلا تتسع .

(...) حدثني سليمان بن عبيد الله أبو أيوب الغيلاني . حدثنا أبو عامر (يعني العقدي) . حدثنا إبراهيم بن نافع عن الحسن بن مسلم ، عن طاوس ، عن أبي هريرة . قال : ضرب رسول الله ﷺ « مثل البخيل والمتصدق . كمثل رجلين عليهما جنتان من حديد . قد اضطرت أيديهما إلى ثديهما وتراقيهما . فجعل المتصدق كلما تصدق بصدقة انبسطت عنه . حتى تغشى أنامله وتعفو أثره وجعل البخيل كلما هم بصدقة قلصت . وأخذت كل حلقة مكانها » . قال : فأنا رأيت رسول الله ﷺ يقول بإصبعه في جيبه . فلو رأيته يوسعها ولا توسع .

(23) CÖMERT İLE CİMRİ KİMSENİN MİSÂLİ BÂBI

75 — (1021) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «İnfâk edici ve sadaka verici kimsenin meseli, üzerinde memelerinin yanından köprücük kemiklerine kadar (vücûdlarını kaplıyan) demirden iki cübbe veya iki zırh bulunan kimsenin meseli gibidir. İnfâk edici (öteki râvî : Sadaka verici dedi) sadaka vermek istediğinde zırhı onun bedeni üzerinde genişler, yahut uzar. Cimri olan sarf etmek istediğinde zırhı üzerinde büzülür ve her bir halka kendi yerini alır. Nihayet o kimsenin parmak uçlarını kaplar ve izlerini yok eder» [22].

22. Bu hadîsde râvîlerin hatalarından ileri gelen bazı tertîb düzensizlikleri takdîm ve te'hîrler vardır. Bunların doğru şekilleri müteakib hadîslerde görülmektedir. Meselâ : Burada «meselü'l-munfık ve'l-mütesaddık» denilmiş, doğrusu «meselü'l-munfık ve'l-bahîl»dir. «ke meseli reculin» denilmiş, doğrusu «ke meseli reculeyni..» dir. İki şahsa âid sıfatlarda takdîm ve te'hîr yapılmıştır. Mamafih bunlar sonraki hadîsde, yerli yerinde düzgün olarak ifadesini bulmuş ve yanlış anlaşılmalar önlenmişdir.

( ) .... : Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle bir temsîl getirdi : «Cimri ile sadaka veren kimsenin meseli, üzerlerinde demirden birer zırh bulunan iki kişinin meseli gibidir ki bu iki kişinin elleri memelerine ve köprücük kemiklerine doğru yapıştırılıb sıkıştırılmıştır. Cömert olan her sadaka verdikce zırhı vücûdu üzerinde genişlemeğe başlar hatta parmak uçlarını örtüb yürüyüşündeki izlerini yok eder. Cimri ise bir sadaka vermek kasdettikce zırhı büzülür ve her bir halkası kendi yerini alır».

Ebû Hureyre : Ben Rasûlullah'ı parmaklarını yakası içine sokub genişletme çabasını işâret ederken gördüm. Onun, zırhı genişletmeğe uğraşıb da zırhın genişlememesini bir görseydin! dedi.

٧٧ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَقَ الْحَضْرَمِيُّ عَنْ وُهَيْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَثَلُ الْبَخِيلِ وَالْمُتَصَدِّقِ مَثَلُ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا جُنَّتَانِ مِنْ حَدِيدٍ . إِذَا هَمَّ الْمُتَصَدِّقُ بِصَدَقَةٍ اتَّسَعَتْ عَلَيْهِ . حَتَّىٰ تُعَفِّيَ أَثَرَهُ . وَإِذَا هَمَّ الْبَخِيلُ بِصَدَقَةٍ تَقَلَّصَتْ عَلَيْهِ . وَانْضَمَّتْ يَدَاهُ إِلَىٰ تَرَاقِيهِ . وَانْقَبَضَتْ كُلُّ حَلْقَةٍ إِلَىٰ صَاحِبَتِهَا » قَالَ : فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « فَيَجْهَدُ أَنْ يُوَسِّعَهَا فَلَا يَسْتَطِيعُ » .

(77 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bahîl ile sadaka veren cömertin örneği, üzerlerinde demirden iki zırh bulunan iki kişi gibidir. Sadaka veren cömert kişi, bir sadaka vermeğe davranınca üzerindeki zırhı yürüyüşündeki ayak izlerini silecek kadar genişleyib uzar. Cimri olan kimse, bir sadaka vermek istediğinde üzerindeki zırhı büzülüb kasılır ve iki elini köprücük kemiklerine sımsıkı yapıştırır. Her bir halkası da kendine uygun gelen eşine geçib büzülür».

Ebû Hureyre der ki : Rasûlullah'dan işittim : «O cimri zırhı genişletmeğe çalışır fakat muktedir olamaz» diyordu [23].

---

23. Bu hadîslerde cömert ile cimrinin ruh halleri en belîğ bir temsille tasvîr edilmiştir: Cömert, ihtiyac içinde bunalmışlara yardıma koşmakla gönlünde bir rahatlık ve sevinç duyar. Bu iç açıklığının ve hazzın parmaklarına kadar bütün vücûdunu kapladığını nefsinde hisseder. Bir de bu cömertlik, onun rûhî ve hâricî bütün ayıblarını temâmiyle örter.

Bahîl ise, düşkünlere ve fakîrlere karşı katı yürekli olmakla beraber, gönlünde fıtrî bir merhamet duygusu da vardır. Fakat cimriliği bu asîl duyguyu galebe etmektedir. O, gönlündeki bu iki zıd temâyülden dolayı dâimî bir ızdırâb içindedir. Bu ızdırab Allah'ın fıtrat gereğince bahîllerde yarattığı bir iç üzüntüsü, bir gönül darlığıdır ki hadîsde ifâde edildiği gibi bu rûhî hâl cimriyi baştan aşağıya kadar cendere içinde gibi sıkıştırır durur. Bir fakîre yardım edib de bu gönül azâbından kurtulmayı başaramaz.

(٢٤) باب ثبوت أجر المتصدق، وإن وقعت الصدقة في يد غير أهلها

٧٨ - (١٠٢٢) حدثني سويد بن سعيد. حدثني حفص بن ميسرة عن موسى بن عقبة، عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال « قال رجل: لأتصدقن الليلة بصدقة. فخرج بصدقته فوضعها في يد زانية. فأصبحوا يتحدثون: تصدق الليلة على زانية. قال: اللهم! لك الحمد على زانية. لأتصدقن بصدقة. فخرج بصدقته فوضعها في يد غني. فأصبحوا يتحدثون: تصدق على غني. قال: اللهم! لك الحمد على غني. لأتصدقن بصدقة. فخرج بصدقته فوضعها في يد سارق. فأصبحوا يتحدثون: تصدق على سارق. فقال: اللهم! لك الحمد على زانية وعلى غني وعلى سارق. فأتي فقيل له: أما صدقتك فقد قبلت. أما الزانية فلعلها تستعف بها عن زناها. ولعل الغني يعتبر فينفق مما أعطاه الله. ولعل السارق يستعف بها عن سرقته ».

(24) SADAKA, LÂYIK OLMIYANLARIN ELİNE DÜŞSE DE SADAKA VEREN İÇİN SEVÂBIN SÂBİT OLMASI BÂBI

78 — (1022) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «(İsrâîl oğullarından) bir kimse: Herhalde bu gece bir sadaka vereceğim diye nezretti. Muteâkiben evinden çıkıp sadakasını tesâdüfen zinâkâr bir kadının eline koydu. Sabah olunca halk:

— Bu gece bir kahbeye sadaka verilmiş (bu câiz olmaz) diye söylenmeye koyuldular. Sadakayı veren (bundan müteessir olmıyarak):

— Ey Allâh'ım! Bir zinâkâr kadına sadaka verdiğimden dolayı da bütün hamd sana mahsûsdur dedi ve elbette sadaka vereceğim diye yemîn etti. Muteâkiben sadakası ile çıktığında bu defa da yine bilmiyerek sadakasını bir zenginin eline koymuştu. Sabahleyin halk:

— Bir zengine sadaka verilmiş (olur şey değil?) diye söze koyulurlar. Sadaka veren kimse hiç aldırmıyarak:

— Ey Allâh'ım! Bir zengine verdiğimden dolayı da hamd sanadır, dedi ve muhakkak sadaka vereceğim diye yemîn etti. Sonra sadakası ile çıkıb onu bir hırsızın eline koymuştu. Sabah olunca halk yine:

— Bir hırsıza sadaka verilmiş, diye dedi-kodu ederler. Sadaka veren zât:

— Ey Allâh'ım! Bir orosbuya, bir zengine ve bir hırsıza sadaka verdiğimden dolayı da hamd sana mahsûsdur (sadakalarımı onlara hep se-

nin irâdenle verdim) dedi [24] Sonra bu kimseye rü'yâsında şöyle müjdelendi :

Sadakaların kabul edilmiştir. Fâhişeye verdiğin sadakaya gelince belki o fâhişe kadın bu sadaka sebebiyle zinasından vaz geçib iffetli bir hayata döner. Zengin ise umut edilir ki aldığı sadakadan ibret alıb uyanır da Allah'ın kendisine ihsân ettiği servetten fakîrlere vermeğe başlar. Hırsıza gelince, umulur ki o da bu sadaka sebebiyle fenalıkdan vaz geçerek temiz bir hayata kavuşur.

(٢٥) باب أجر الخازن الأمين ، والمرأة إذا تصدقت من بيت زوجها غير مفسدة ، بإذنه الصريح أو العرفيّ

٧٩ – (١٠٢٣) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ . قَالَ أَبُو عَامِرٍ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا بُرَيْدٌ عَنْ جَدِّهِ ، أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْخَازِنَ الْمُسْلِمَ الْأَمِينَ الَّذِي يُنْفِذُ (وَرُبَّمَا قَالَ يُعْطِي) مَا أُمِرَ بِهِ ، فَيُعْطِيهِ كَامِلًا مُوَفَّرًا ، طَيِّبَةً بِهِ نَفْسُهُ ، فَيَدْفَعُهُ إِلَى الَّذِي أُمِرَ لَهُ بِهِ ـ أَحَدُ الْمُتَصَدِّقَيْنِ » .

(25) EMNİYETLİ VEKÎL, MAL SAHİBİNİN MALINDAN, KADIN DA KOCASININ EVİNDEN, BUNLARIN SARÎH VEYA ÖRFÎ İZİNLERİ İLE VE İFSÂD EDİCİ OLMAKSIZIN SADAKA VERDİKLERİNDE VEKÎL İLE KADINA DA SEVÂB OLMASI BÂBI

79 — (1023) .... : Ebû Mûsâ (R) dan :

Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Mal sâhibinin emrini kâmilen ve derhal gönül hoşluğu ile infâz eden ve emredilen sadakayı emrolunan kimseye veren musliman, emniyetli iş vekîli, sadaka veren iki hayır sâhibinin birisidir» [25].

---

24. Sadakalarımı bu kötü kimselere kendi irâdemle değil, senin irâdenle verdim. Senin irâden ise pek güzeldir. İrâdenin mekrûh bir şeye ilişmesinden dolayı senden başkası hamd olunmaz. İşte ben haddizatında güzelden başka bir şey olmıyan bu irâde tecellilerine de hamd ediyorum demek oluyor.

Hadîsden zekât ve sadakanın ahlâkı güzelleştirmekde sihirli te'sîrleri olduğu anlaşılıyor. Şuurlu insanlar ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, gördükleri ihsanın te'sîriyle kötü hayatlarından dönebilirler. Zarûretler ve ihtiyaclar sebebiyle bu kötü yollara düşenlerde zekâtların ve sadakaların uyarıcı rolleri elbette büyüktür.

Bu hadîsden sadakanın gizlice ve ihlâs ile verilmesinin fazîletli olduğu da anlaşılmaktadır.

25. «Erkeğin kazancından kadının tasarrufu en nâzik içtimâî meselelerdendir. Onun için bu tasarruf bazı kayıdlara ve şartlara tâbi' tutulmuştur. Bunlardan en mühimmi: İfsât edici olmıyarak yani masraf, haddi aşarak âile maişetinin, âile dirliğinin bozulmaması

٨٠ - (١٠٢٤) حدثنا يحيى بن يحيى وزهير بن حرب وإسحاق بن إبراهيم . جميعا عن جرير . قال يحيى : أخبرنا جرير عن منصور ، عن شقيق ، عن مسروق ، عن عائشة . قالت : قال رسول الله ﷺ « إذا أنفقت المرأة من طعام بيتها غير مفسدة ، كان لها أجرها بما أنفقت . ولزوجها أجره بما كسب . وللخازن مثل ذلك . لا ينقص بعضهم أجر بعض شيئا » .

(...) وحدثناه ابن أبي عمر . حدثنا فضيل بن عياض عن منصور ، بهذا الإسناد . وقال « من طعام زوجها » .

80 — (1024) .... : Âişe (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ev kadını, evinin yiyeceklerinden isrâf etmeksizin (örfe göre âilesine, komşularına ve konuklarına) ikrâm ettiğinde, infak etmesi sebebiyle kendisinin de sevâbı olur. Bu malı kazandığı için kocasının, muhâfaza edib baktığından dolayı haznedârın da o kadar sevâbları vardır. Bunlardan bazısının sevâbı diğerlerinin sevâbından hiçbir şey eksiltmez».

( ) .... : Buradaki râvî de Mansûr'dan bu isnad ile rivâyet edib «eşinin yiyeceğinden» şeklinde söylemiştir.

٨١ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو معاوية عن الأعمش ، عن شقيق ، عن مسروق ، عن عائشة . قالت : قال رسول الله ﷺ « إذا أنفقت المرأة من بيت زوجها غير مفسدة . كان لها أجرها وله مثله . بما اكتسب . ولها بما أنفقت . وللخازن مثل ذلك . من غير أن ينتقص من أجورهم شيئا » .

(...) وحدثناه ابن نمير . حدثنا أبي وأبو معاوية عن الأعمش ، بهذا الإسناد ، نحوه .

81 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kadın, kocasının evinden bozguncu olmıyarak infak ettiği zaman kadın için de bu infâkı yapması sebebiyle

---

şartıdır. Bu bir menfi şarttır. Fakat şumûl sâhası gayet geniştir. Kadının tasarrufu ile âile dirliğinin bozulmaması bir takım şartlarla te'mîn edilebilir. Bunlardan birisi bu infâkın ev azığına münhasır olmasıdır. İkincisi kadının infâkı zevcin mantûkan veya örf - âdete tabaiyyetle mefhûmen izin ve rızâsına dayanmalı. Binaenaleyh zevcin parasıyla kadının ikrâm ve tasadduku bu bahisden hâricdir. Para husûsu kadının, kocanın servetinden tasarrufu demektir ki bunda vâcib olan zevcin sarâhaten izin ve rızâsının bulunmasıdır..»

sevâb vardır. Malı kazandığı için kocasına da okadar, koruyucu ve bakıcı için de o kadar sevâb vardır. Bu sevâblar kendi ecirlerinden hiçbir şey eksiltmeksizin verilir» [26].

( ) .... : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnad ile o hadîs tarzında rivâyet etmiştir.

(٢٦) باب ما أنفق العبد من مال مولاه

٨٢ – (١٠٢٥) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وزهير بن حرب. جميعا عن حفص ابن غياث. قال ابن نمير: حدثنا حفص عن محمد بن زيد، عن عمير مولى آبي اللحم. قال: كنت مملوكا. فسألت رسول الله ﷺ: أأتصدق من مال موالي بشيء؟ قال «نعم. والأجر بينكما نصفان».

(26) HİZMETÇİNİN, EFENDİSİNİN MALINDAN İNFÂK ETMESİ BÂBI

82 — (1025) .... : Âbi'l-Lahm (Et yemez veya et vermez) ın azadlısı Umeyr şöyle dedi: Ben bir köle idim. Rasûlullah (S) a: Ben sâhiblerimin malından herhangi bir şey sadaka olarak verebilir miyim? diye sordum. «Evet, herbirinize iki yarım ücret (yani sevâb) vardır» buyurdu.

٨٣ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا حاتم (يعني ابن إسماعيل) عن يزيد (يعني ابن أبي عبيد) قال: سمعت عميرا مولى آبي اللحم قال: أمرني مولاي أن أقدد لحما. فجاءني مسكين. فأطعمته منه. فعلم بذلك مولاي فضربني. فأتيت رسول الله ﷺ فذكرت ذلك له. فدعاه فقال «لم ضربته؟» فقال: يعطي طعامي بغير أن آمره. فقال «الأجر بينكما».

83 — ( ) .... : Âbi'l-Lahm'ın azadlısı Umeyr dedi ki: Sâhibim

26. «İş vekîli olan kimsenin sevâbı da bazı kayıdlara tâbi' tutulmuştur:

a. Bu şahsın, efendisinin malını almaya ve sarf etmeye izinli bir iş vekîli olması. Bu izin yoksa, fuzûlî tasarruf olur ki câiz değildir.

b. Muslim olması. Bu kayıd ile kâfir hızmetçi hâriç bırakılmıştır. Çünkü sadakada niyet şart olup kâfir bu ehliyeti hâiz değildir.

c. Emîn olması. Bununla da hıyâneti sabit olan hâriç bırakılıyor.

e. Hızmetçi, vermeğe me'mûr olduğu sadakayı gönül hoşluğu ile vermesi. Bu şart da niyetin vücûdu için lâzımdır. Niyet, ecrin dayanağıdır.

f. Emrolunan sadakayı, efendinin emrettiği kimseye vermesi. Başkasına verirse emre muhâlefet etmiş ve emânetten uzaklaşmış olur».

bana bir eti uzunluğuna yarmamı emretti. Derken benim yanıma bir fakir çıkageldi. Ben de bu etten ona yedirdim. Sahibim bu yedirmemi öğrenince beni dövdü. Ben de Rasûlullah (S) a gidib bunu kendisine söyledim. Bunun üzerine Rasûlullah sâhibimi çağırıb: «Bunu niçin dövdün? diye sordu. Sâhibim: Ben kendisine emir vermediğim halde o benim yiyeceğimi başkasına veriyor, dedi. Buna cevâben Rasûlullah: «Her ikinize de sevâb vardır» buyurdu[27].

٨٤ – (١٠٢٦) حدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن همام بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها. وقال رسول الله ﷺ «لا تصم المرأة وبعلها شاهد إلا بإذنه. ولا تأذن في بيته وهو شاهد إلا بإذنه. وما أنفقت من كسبه من غير أمره فإن نصف أجره له».

84 — (1026) .... : Hemmâmu'bnu Münebbih: Şu, Ebû Hureyre'nin, Allah'ın Rasûlu Muhammed'den bize tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri şudur:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Kocası varken, kocası tarafından izin verilmedikce kadın nâfile oruç tutmasın. Kocası varken onun evine kendi izni olmadıkca kimseye içeri girme izni vermesin. Kocasının kazancından onun emri olmıyarak her ne infâk ederse bu infâk sevâbının yarısı kocasına âiddir»[28].

(٢٧) باب من جمع الصدقة وأعمال البر

٨٥ – (١٠٢٧) حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى التجيبي (واللفظ لأبي الطاهر) قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن حميد بن عبد الرحمن، عن أبي هريرة؛ أن

27. Bu şöyle yorumlanmıştır: Umeyr, efendisi râzı olur zannederek bir şey sadaka etti. Halbuki efendisi râzı olmadı. Böyle olunca Umeyr için bir sevâb vardır. Çünkü o, itâattır îtikâd ederek itâat niyetiyle bir şey yaptı. Sâhibi için de bir ecir vardır. Çünkü onun da malı telef edilmiştir. «Her ikinize de sevâb vardır» demek herbiriniz için bir sevâb vardır, demektir... (Nevevî).

28. (79) cu hadîsin haşiyesinde bu husus izah edildi.

رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ أَنْفَقَ زَوْجَيْنِ فِي سَبِيلِ اللهِ نُودِيَ فِي الْجَنَّةِ : يَا عَبْدَ اللهِ ! هَـٰذَا خَيْرٌ .
فَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّلَاةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّلَاةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجِهَادِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الْجِهَادِ .
وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصَّدَقَةِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الصَّدَقَةِ . وَمَنْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الصِّيَامِ ، دُعِيَ مِنْ بَابِ الرَّيَّانِ » .
قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا عَلَىٰ أَحَدٍ يُدْعَىٰ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ .
فَهَلْ يُدْعَىٰ أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كُلِّهَا ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ » .

(...) حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ
ابْنِ سَعْدٍ) حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ . كِلَاهُمَا
عَنِ الزُّهْرِيِّ . بِإِسْنَادِ يُونُسَ ، وَمَعْنَىٰ حَدِيثِهِ .

(27) HEM SADAKA VERMEYİ, HEM DE HAYIR AMELLERİNİ CEM' EDENLER BÂBI

85 — (1027) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim Allah yolunda çift nafaka (sadaka) verirse cennet kapılarında : Ey Allah'ın kulu! Bu kapu daha hayırlıdır, diye çağrılır. Çok namaz kılan kimse de namaz kapısından da'vet edilir. Cihad ehlinden olan kimse de cihad kapısından da'vet edilir. Çok sadaka verenlerden olanlar da sadaka kapısından da'vet edilir. Oruç ehlinden olanlar **Reyyân** kapısından da'vet edilir». Ebû Bekr Sıddîk:

— Yâ Rasûlallah! Bir kimsenin bu kapıların hepsinden da'vet olunması muşkil midir? Bir kişi bu kapıların hepsinden da'vet olunur mu? diye sordu. Rasûlullah :

— Evet, hepsinden da'vet olunur: Senin o bahtiyarlardan olmanı ümit ederim, buyurdu [29].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Zührî'den, Yûnus'un isnadıyle ve onun hadîsi tarzında rivâyet ettiler.

---

29. *Reyyân*, suya kandırıb doyuran ma'nâsına mübâlağalı bir fâil isimdir. Oruç susuzluğunun mükâfatı olarak oruçlular bu kapıdan cennete da'vet olunurlar. Herhangi bir hayrı ve ibâdeti diğer dîni vazîfelerden daha fazla ve daha şuurlu îfâ eden ve bu suretle o hayır ve ibâdette ihtisas ve temâyüzü bulunanlar, cennete girerlerken o ibâdete mahsûs ve onunla yâd edilen cennet kapısından gireceği bu hadîsde haber verilmektedir.

٨٦ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا محمد بن عبدالله بن الزبير. حدثنا شيبان. ح وحدثني محمد بن حاتم (واللفظ له) حدثنا شبابة. حدثني شيبان بن عبدالرحمن عن يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة بن عبدالرحمن؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «من أنفق زوجين في سبيل الله دعاه خزنة الجنة. كل خزنة باب: أي فل! هلم». فقال أبو بكر: يا رسول الله! ذلك الذي لا توى عليه. قال رسول الله ﷺ «إني لأرجو أن تكون منهم».

86 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Her kim Allah yolunda çift infâk yaparsa cennet hâzinleri, her bir kapının hazenesi : Ey fulân! Buraya gel, diye da'vet eder» buyurdu. Bunun üzerine Ebû Bekr :

— Yâ Rasûlallah! İşte o (muhayyerliğinden dolayı) kendisine bir be's olmayacak kimsedir, dedi. Rasûlullah :

— Ben senin de o bahtiyarlardan olmanı kuvvetle ümit ediyorum, dedi.

٨٧ – (١٠٢٨) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا مروان (يعني الفزاري) عن يزيد (وهو ابن كيسان) عن أبي حازم الأشجعي، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «من أصبح منكم اليوم صائما؟» قال أبو بكر رضي الله عنه: أنا. قال «فمن تبع منكم اليوم جنازة؟» قال أبو بكر رضي الله عنه: أنا. قال «فمن أطعم منكم اليوم مسكينا؟» قال أبو بكر رضي الله عنه: أنا. قال «فمن عاد منكم اليوم مريضا؟» قال أبو بكر رضي الله عنه: أنا. فقال رسول الله ﷺ «ما اجتمعن في امرئ، إلا دخل الجنة».

87 — (1028) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S):

— Bugün içinizden oruçlu olan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :

— Ben oruçluyum, dedi. Rasûlullah :

— Bugün sizden kim bir cenâzenin ardından gitti? dedi. Ebû Bekr :

— Ben gittim, cevâbını verdi. Rasûlullah :

— Sizden bugün kim bir miskîni doyurdu? dedi. Ebû Bekr :

— Ben, diye cevâb verdi. Rasûlullah :

— Sizden bugün bir hasta ziyâreti yapan kimdir? diye sordu. Ebû Bekr :

— Ben, diye cevâbladı. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Bunlar bir kimsede toplandı mı o insan muhakkak cennete girmiştir, buyurdu.

(٢٨) باب الحث في الإنفاق، وكراهة الإحصاء

٨٨ – (١٠٢٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص (يعني ابن غياث) عن هشام، عن فاطمة بنت المنذر، عن أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما. قالت: قال لي رسول الله ﷺ «أنفقي (أو انضحي، أو انفحي) ولا تحصي، فيحصي الله عليك».

(...) وحدثنا عمرو الناقد وزهير بن حرب وإسحق بن إبراهيم. جميعا عن أبي معاوية. قال زهير: حدثنا محمد بن خازم. حدثنا هشام بن عروة عن عباد بن حمزة، وعن فاطمة بنت المنذر، عن أسماء. قالت: قال رسول الله ﷺ «انفحي (أو انضحي، أو أنفقي) ولا تحصي. فيحصي الله عليك ولا توعي فيوعي الله عليك».

(...) وحدثنا ابن نمير. حدثنا محمد بن بشر. حدثنا هشام عن عباد بن حمزة، عن أسماء؛ أن النبي ﷺ قال لها نحو حديثهم.

(28) İNFÂK ETMEYE TEŞVİK VE SAYIB TUTMANIN KERÂHATİ BÂBI

88 — (1029) .... : Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bana şöyle buyurdu : «İnfâk et, malını sayıb zabt etme, Allah da sana nimetlerini sayıb esirger».

( ) .... : Esmâ şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «İnfâk et, malını sayıb zapt etme. Allah da sana nimetlerini sayıb esirger. Sakın çömlekte para saklama! Sonra Allah da senden (nimetlerinin bereketini) haps edib tutar» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler yine Esmâ'dan, Peygamberin kendisine yukarıkilerin hadîsi tarzında buyurduğunu rivâyet ettiler.

٨٩ – (...) وحدثني محمد بن حاتم وهارون بن عبد الله. قالا: حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: أخبرني ابن أبي مليكة؛ أن عباد بن عبد الله بن الزبير أخبره عن أسماء بنت أبي بكر؛ أنها جاءت النبي ﷺ. فقالت: يا نبي الله! ليس لي شيء إلا ما أدخل علي الزبير. فهل علي جناح أن أرضخ مما يدخل علي؟ فقال «ارضخي ما استطعت. ولا توعي فيوعي الله عليك».

89 — ( ) .... : Abbâdu'bnu Abdillah ibn Zubeyr şöyle haber vermiştir : Ebû Bekr'in kızı Esmâ Peygamber'e gelib :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Zubeyr'in evime idhâl ettiği şeylerden başka benim hiçbir şeyim yokdur. Onun, evime getirdiği şeylerden az az infâk etmekliğim bana günah olur mu? diye sordu. Rasûlullah:

— (Ey Esmâ!) Gücün yettiği nisbette az olsa da sadaka ver! Çömlekde para saklama, sonra Allah da senden imsâk eder, buyurdu.

(٢٩) باب الحث على الصدقة ولو بالقليل، ولا تمتنع من القليل لاحتقاره

٩٠ – (١٠٣٠) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا الليث بن سعد. ح وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا الليث عن سعيد بن أبي سعيد، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ كان يقول «يا نساء المسلمات! لا تحقرن جارة لجارتها. ولو فرسن شاة».

(29) AZ BİR ŞEYİ HAKÎR GÖRÜLÜR DİYE SADAKA YAPMAKDAN ÇEKİNİLMİYEREK AZ DA OLSA SADAKA VERMEĞE TEŞVÎK BÂBI

90 — (1030) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle der idi: «Ey musliman hanımlar! Komşu bir kadın, bir koyun paçası bile olsa komşusunun hediyyesini sakın küçük görmesin!» [30]

(٣٠) باب فضل إخفاء الصدقة

٩١ – (١٠٣١) حدثني زهير بن حرب ومحمد بن المثنى. جميعا عن يحيى القطان. قال زهير: حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله. أخبرني خبيب بن عبد الرحمن عن حفص بن عاصم، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، قال «سبعة يظلهم الله في ظله يوم لا ظل إلا ظله: الإمام العادل. وشاب نشأ بعبادة الله. ورجل قلبه معلق في المساجد. ورجلان تحابا في الله، اجتمعا عليه وتفرقا عليه. ورجل دعته امرأة ذات منصب وجمال، فقال: إني أخاف الله. ورجل تصدق بصدقة فأخفاها حتى لا تعلم يمينه ما تنفق شماله. ورجل ذكر الله خاليا، ففاضت عيناه».

---

30. *Câre*, komşu ma'nâsına olan «*câr*» ın müennesidir. Bir civarda oturub birbirine *civâr* yani yardımcı oldukları için bu isim verilmiştir. Kadının «dârre» sine yani kadın eşine de bu isim verilir.

«*Firsin*», deve tabanına denir, mecâzen koyun tırnağı için de kullanılır. Dilimizde «paça» ta'bîri vardır. Burada bu kelime ile ifâde edilmek istenen ma'nâ, hediyye edilen şey az olsa bile hediyye edilmesinin luzûmunu beyanda mübâlağadır. Hadîsden çıkarılan ahlâkî hüküm de budur. Çünkü hediyye *cûd*dan yani mevcûd olan şeyden verilir.

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن خبيب بن عبد الرحمن ، عن حفص بن عاصم ، عن أبي سعيد الخدري (أو عن أبي هريرة) ؛ أنه قال: قال رسول الله ﷺ . بمثل حديث عبيد الله. وقال « ورجل معلق بالمسجد ، إذا خرج منه حتى يعود إليه » .

(30) (NÂFİLE) SADAKAYI GİZLİ VERMENİN FAZÎLETİ BÂBI

91 — (1031) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları, arşın gölgesinden başka gölge olmıyan kıyâmet gününde kendi gölgesi altında barındıracaktır :

1. Âdil imâm (yani devlet başkanı) [31].
2. Allah'ına ibâdet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç.
3. Gönlü mescidlere bağlı olan kimse.
4. Allah için sevişen ve bu mehabbetle birleşib, bu sevgi ile ayrılan iki kişi [32].
5. Güzel ve ictimâî mevkii yüksek bir kadın tarafından da'vet edilib de kadın kendisini ona arz ettiğinde: Ben Allah'dan korkarım, diyen **er kişi** [33].
6. Sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren kimse.

---

31. Âdil imâmdan maksad, Allah'ın emirlerine itâatlı, ifrâtdan da tefrîtden de çekinerek herşeyi yerli yerinde yapan, milletin haklarını gözeten imâmdır ki muslimanların işlerine bakmak vazîfesi ile mükellef vâlîler ve hâkimlerin herbiri de bu hükümlere dâhildirler. Âdil devlet reîsinin birinci olarak sayılması meşgul olduğu işlerin çokluğundan ve menfaatlarının bütün millete şâmil olmasından dolayıdır.

32. Maksad dîn mahabbeti üzere olub bu mahabbeti ölünceye kadar dünyevî bir ârızadan dolayı koparmamaktır. Bu sevişenler; ister bir arada bulunsunlar, ister bulunmasınlar hiçbir dünyevî maksad gözetmeksizin sırf Allah için sevişmek iymândan olduğu gibi, nefsânî bir sebeb olmaksızın sırf Allah'ın sevmediği bir fiil ve hâlin meydana gelmesinden dolayı bozuşmak da iymândandır.

33. İçtimâî mevkii yüksek yani haseb neseb sâhibi, mallı, güzel bir kadın kendini arz edib vuslata nâil olmak için her türlü mânialar zâil olduğu halde sırf Allah korkusu ile o kadından yüz çevirmek şüphesiz takvâ mertebelerinin en yüksek ve kâmilidir ve en büyük itâatdır :

وأما من خاف مقام ربه ونهى النفس عن الهوى فان الجنة هي المأوى

: *Ammâ kim Rabbının makamından korktu ve nefsini hevasından alıkoydu ise işte muhakkak ki cennet onun varacağı yerin tâ kendisidir* (en-Nâziât: 40-41).

Bu hadîs bize dînî, içtimâî, ahlâkî çok mühim esasları öğretmektedir.

7. Tenhada, Allah Teâlâ'yı (lisânen yahut kalben) zikr edib gözleri yaş döken kimse.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Saîd Hudrî'den (yahut Ebû Hureyre'den), Rasûlullah'ın yukardaki Ubeydu'llah hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunda : «Mescide bağlanmış kimse ki mescidden çıktığı vakıt yine oraya dönmek niyetinde bulunur» demiştir.

(٣١) باب بيان أن أفضل الصدقة صدقة الصحيح الشحيح

٩٢ – (١٠٣٢) حدثنا زهير بن حرب . حدثنا جرير عن عمارة بن القعقاع ، عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة . قال : أتى رسول الله ﷺ رجل فقال : يا رسول الله ! أي الصدقة أعظم ؟ فقال « أن تصدق وأنت صحيح شحيح . تخشى الفقر وتأمل الغنى . ولا تمهل حتى إذا بلغت الحلقوم قلت : لفلان كذا . ولفلان كذا . ألا وقد كان لفلان » .

(31) SADAKANIN EN FAZÎLETLİSİ, SIHHATLİNİN VE MALA ÇOK DÜŞKÜN KİMSENİN SADAKASI OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

92 — (1032) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ın huzuruna bir kimse geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! (Sevâbca) hangi sadaka en büyüktür? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah :

— (Sevâbı büyük sadaka) senin sıhhatli, son derece mala düşkün, fakîrlikden korkar, zenginlikten hoşlanır bulunduğun halde verdiğin sadakadır. Can boğaza gelib bu malım fulân içindir, şu malım da fulân içindir, diyene ve bu da vârislerin olana kadar (sadakanı) geri bırakma, buyurdu.

٩٣ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير . قالا : حدثنا ابن فضيل عن عمارة ، عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة ؛ قال : جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال : يا رسول الله ! أي الصدقة أعظم أجرا ؟ فقال « أما وأبيك لتنبأنه : أن تصدق وأنت صحيح شحيح . تخشى الفقر وتأمل البقاء . ولا تمهل حتى إذا بلغت الحلقوم قلت : لفلان كذا . ولفلان كذا . وقد كان لفلان » .

(...) حدثنا أبو كامل الجحدري . حدثنا عبد الواحد . حدثنا عمارة بن القعقاع ، بهذا الإسناد ، نحو حديث جرير . غير أنه قال : أي الصدقة أفضل .

93 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Peygamber'in yanına bir kimse gelib:

— Yâ Rasûlallah! Sevâb cihetiyle hangi sadaka en büyüktür? diye sordu. Rasûlullah da:

— Bak, yemîn olsun bu sana (tarafımdan) muhakkak haber verilecektir: Senin sıhhatlı, mala çok düşkün, fakîrlikten korkar, uzun süre yaşamayı arzu eder bulunduğun halde verdiğin sadakadır[34]. Sakın can boğaza gelib bu malım şunundur, bu malım şunundur diyene ve şu mal da vârislerin olana kadar (sadakanı) te'hîr etme! buyurdu.

( ) .... : Umâretu'bnu Ka'kaa da bu isnadla (92 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında tahdîs etti. Ancak O: Hangi sadaka daha faziletlidir? demiştir.

(٣٢) باب بيان أن اليد العليا خير من اليد السفلى ، وأن اليد العليا هى المنفقة ، وأن السفلى هى الآخذة

٩٤ — (١٠٣٣) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ . فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، وَهُوَ يَذْكُرُ الصَّدَقَةَ وَالتَّعَفُّفَ عَنِ الْمَسْأَلَةِ « الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى . وَالْيَدُ الْعُلْيَا الْمُنْفِقَةُ . وَالسُّفْلَى السَّائِلَةُ » .

(32) YÜKSEK ELİN ALÇAK ELDEN HAYIRLI OLDUĞUNU VE YÜKSEK ELİN İNFÂK EDEN, ALÇAK ELİN DE ALAN ELDEN İBÂRET BULUNDUĞUNU BEYÂN BÂBI

94 — (1033) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) den:

Rasûlullah (S) bir defa minber üzerinde sadakayı, dilenmekten afîf kalmayı yani dilenmemeyi zikrederken şöyle buyurdu: «Yüksek el alçak elden hayırlıdır. Çünkü yüksek el veren, alçak ise isteyen eldir».

---

34. Bahîl'in sadakasının diğerlerinkinden daha fazîletli olması şundan ileri geliyor: Bahîl, nefsinde fazîlete ve cömertliğe mâni' bir bahîllik huyunun mevcûdiyetinden dolayı, malını ayırıb da bir fakire verebilmek için nefsi ile çetin bir iç mücâdelesine girişmiştir. Bu nefis mücâdelesi ise Allah'ın emrine fazla itâatdan doğmaktadır.

Şu âyetler insanlığı ne kadar uyarıcı ve ne kadar hayat vericidirler:

«Ey iyman edenler! İçinde ne bir alışveriş, ne bir dostluk, ne de bir şefâat (imkânı) *bulunmıyan bir gün gelmezden evvel size verdiğimiz rızıkdan* (hak yolunda) *harcayın. Kâfirler zulmedenlerin tâ kendileridir»* (el-Bakara: 254).

Âyetin son fıkrasından anlaşıldığına göre bu sarfdan maksad farz olan zekâttır.

«Her hangi birinize ölüm gelib de: Ey Rabbım! Beni yakın bir müddete kadar geciktirseydin de sadaka verib dursaydım, iyi kimselerden olsaydım diyeceğinden evvel size rızk olarak verdiğimizden (Allah yolunda) *harcayın. Halbuki Allah hiçbir kimseyi eceli gelince aslâ geri bırakmaz. Allah ne yaparsanız hakkıyle haberdardır»* (el-Munâfikûn: 10-11).

٩٥ – (١٠٣٤) حدثنا محمد بن بشار ومحمد بن حاتم وأحمد بن عبدة. جميعا عن يحيى القطان. قال ابن بشار: حدثنا يحيى. حدثنا عمرو بن عثمان. قال: سمعت موسى بن طلحة يحدث؛ أن حكيم ابن حزام حدثه؛ أن رسول الله ﷺ قال «أفضل الصدقة (أو خير الصدقة) عن ظهر غنى. واليد العليا خير من اليد السفلى. وابدأ بمن تعول».

95 — (1034) .... : Hakîmu'bnu Hızâm (R) şöyle tahdîs etmiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sadakanın efdali (yahut en hayırlısı) bol maldan verilendir. Yüksek el, alçak elden hayırlıdır. Sadaka vermeye nafakası üzerine vâcib olanlara ihsân ile başla» [35].

٩٦ – (١٠٣٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. قالا: حدثنا سفيان عن الزهري، عن عروة بن الزبير وسعيد، عن حكيم بن حزام؛ قال: سألت النبي ﷺ فأعطاني. ثم سألته فأعطاني. ثم سألته فأعطاني. ثم قال «إن هذا المال خضرة حلوة. فمن أخذه بطيب نفس بورك له فيه. ومن أخذه بإشراف نفس لم يبارك له فيه. وكان كالذي يأكل ولا يشبع. واليد العليا خير من اليد السفلى».

96 — (1035) .... : Hakîmu'bnu Hızâm (R) şöyle dedi : Peygamber (S) den istedim, o bana verdi. Sonra kendisinden (yine) istedim. Yine bana verdi. Sonra tekrar istedim, o yine bana verdi. Bundan sonra şöyle buyurdu : «Şu mal, yeşil ve tatlı çeşitli meyvalar (gibi) dir. Her kim bu malı nefis ferâğatiyle (yani hırssız) alırsa, o mal kendisi için bereketli olur. Her kim de bunu hırs ile alırsa bu mal, alan için şerefli ve meymenetli olmaz. O hırslı kimse, dâima yiyen ve bir türlü doymıyan bir obur gibidir. **Yüksek el, alçak elden hayırlıdır».**

٩٧ – (١٠٣٦) حدثنا نصر بن علي الجهضمي وزهير بن حرب وعبد بن حميد. قالوا: حدثنا عمر ابن يونس. حدثنا عكرمة بن عمار. حدثنا شداد. قال: سمعت أبا أمامة قال: قال رسول الله ﷺ «يا ابن آدم! إنك أن تبذل الفضل خير لك. وأن تمسكه شر لك. ولا تلام على كفاف. وابدأ بمن تعول. واليد العليا خير من اليد السفلى».

35. «Sadaka veren kimsenin ne kendisi, ne de âilesi muhtac olmamak, borçlu da bulunmamak lâzımdır. Üzerinde kul borcu olan kimse için vâcib olan, evvelâ borcunu vermektir. Sadaka vermek nâfile bir ibâdetdir. Borçlunun kazancı kendisinin değil, bi'l-kuvve alacaklının malıdır. Binaenaleyh borçlunun, kazancından sadaka vermek sûretiyle tasarrufu bir nevi sefâhattir. Böylesi hâkim tarafından hacr olunur...»

97 — (1036) .... : Ebû Umâme (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ey Âdem oğlu! Kendinin ve âilenin ihtiyacından fazla olan malını infâk etmen senin için bir hayırdır. O fazlayı elinde tutman ise senin için bir şerdir. Sen, kendinize yetecek kadar maldan dolayı kötülenmezsin. İnfâk ve tasadduka da nafakası üzerine vâcib olan kimselerle başla. **Yüksek el, alçak elden hayırlıdır».**

(٣٣) باب النهى عن المسألة

٩٨ – (١٠٣٧) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ. أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ. حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ يَزِيدَ الدِّمَشْقِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَامِرٍ الْيَحْصُبِيِّ. قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ يَقُولُ: إِيَّاكُمْ وَأَحَادِيثَ. إِلَّا حَدِيثًا كَانَ فِي عَهْدِ عُمَرَ. فَإِنَّ عُمَرَ كَانَ يُخِيفُ النَّاسَ فِي اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ يَقُولُ «مَنْ يُرِدِ اللهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ». وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّمَا أَنَا خَازِنٌ. فَمَنْ أَعْطَيْتُهُ عَنْ طِيبِ نَفْسٍ، فَيُبَارَكُ لَهُ فِيهِ. وَمَنْ أَعْطَيْتُهُ عَنْ مَسْأَلَةٍ وَشَرَهٍ، كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ»

(33) İSTEMEKDEN NEHİY BÂBI

98 — (1037) .... : Abdullahi'bnu Âmir el-Yahsubî dedi ki :

Ben Muâviye'den işittim şöyle diyordu : Sizleri Umer zamanında mevcûd ve sâbit olan hadîsler müstesnâ, bunların dışında hadîsleri çoğaltmanızdan men' ediyorum. Şüphesiz ki Umer de Azîz ve Celîl olan Allah için halkı hadîsleri çoğaltmamaları hususunda ikaz eder korkuturdu [36]. Ben, Rasûlullah (S) dan işittim buyuruyordu ki : «Allah her kime büyük bir hayır murad ederse ona dîn husûsunda bir ince anlayış verir». Ve yine Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu :

«Ben, (hakîkî bir verici değil) ancak bir **Hâzin**'im. Her kime kendimden gönül hoşluğu ile arzu ederek verirsem, o mal kendisi için bereketlendirilir. Her kime de istemesinden ve harîsliğinden dolayı verirsem, o hırslı kimse dâima yiyen ve aslâ doymıyan bir obur gibidir».

---

36. Muâviye'nin maksadı, kendi zamanında bazı kimselerin ehl-i kitâbdan ve onların kitablarında bulunanlardan hadîs nakletmeleri şâyi olduğu için, sâbit olub olmadığı araştırılmaksızın hadîsleri çoğaltmakdan nehiy eylemektir. Bu sebeble muhatablarına Umer zamanında sâbit olan hadîslere dönmelerini emretmiştir. Çünkü Umer'in, işi sağlam tutması, bu hususta şiddet göstermesi, satvetiyle insanların kendisinden korkmaları ve birçok hadîslere sür'atle koşmalarından halkı men' etmesi, hadîslerin subûtu husûsunda şehâdet ve vesîka taleb etmesi sûretleriyle hadîsler kararlaşmış ve sünnet şöhret bulmuştu (Nevevî).

٩٩ – (١٠٣٨) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا سفيان عن عمرو، عن وهب بن منبه، عن أخيه همام، عن معاوية؛ قال: قال رسول الله ﷺ «لا تلحفوا في المسألة. فوالله! لا يسألني أحد منكم شيئا، فتخرج له مسألته مني شيئا، وأنا له كاره، فيبارك له فيما أعطيته».

(...) حدثنا ابن أبي عمر المكي. حدثنا سفيان عن عمرو بن دينار. حدثني وهب بن منبه (ودخلت عليه في داره بصنعاء فأطعمني من جوزة في داره) عن أخيه. قال: سمعت معاوية بن أبي سفيان يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول. فذكر مثله.

99 — (1038) .... : Muâviye (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İstemekde israr etmeyiniz. Vallâhi herhangi biriniz benden bir şey ister ve bu istemesi, ben onu sevmediğim halde benden kendi lehine bir şey çıkarırsa, kendisine verdiğim şeyde onun için bir bereket ve meymenet olmaz».

( ) .... : Amru'bnu Dînâr şöyle demiştir : Bana, Vehbu'bnu Münebbih, kardeşinden tahdîs etti. (Ben San'â'daki evinde huzuruna girmiştim de o bana evindeki bir ceviz ağacının cevizlerinden yedirmişti). Kardeşi Hemmâm şöyle demiştir: Ben Muâviyetu'bnu Ebî Sufyan'dan işittim, diyordu ki : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu, diye yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

١٠٠ – (١٠٣٧) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. قال: حدثني حميد بن عبد الرحمن بن عوف قال: سمعت معاوية بن أبي سفيان، وهو يخطب يقول: إني سمعت رسول الله ﷺ يقول «من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين. وإنما أنا قاسم ويعطي الله».

100 — (1037) .... : Abdurrahmâni'bnu Avf'ın oğlu Humeyd dedi ki : Ben Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye'den işittim. Kendisi hutbe yaparken şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Allah, her kime büyük bir hayır murad ederse ona dîn husûsunda geniş ve derin bir anlayış ihsân eder. Ben (hakîkî verici değil) yalnız bir taksîm ediciyim. Veren ise Allah'dır [37]».

---

37. «Ma'nâ şuraya varıyor :

«Bana vahiy olunan dîn ilmini teblîğ ederken, kimseyi tahsîs edib de diğerlerinden ketmettiğim, yokdur. Allah tarafından bana her ne bildirilmiş ise musâvî olarak teblîğ ediyorum. Ben ancak taksîm ediciyim. Teblîğlerim herkese göre farksız olmakla beraber, bu teblîğler, farklı derecelerde anlaşılıyor. Çünkü anlayışı veren Allah'dır. Allah'ın atâsı kullarına farklı derecelerde akıyor. Bunun eserleri de benim tebliğimden sonra görülüyor. Herkes kısmetini benden alırsa da veren Allah'dır, ben değilim» (Ahmed Naîm).

(٣٤) باب المسكين الذي لا يجد غنى، ولا يفطن له فيتصدق عليه

١٠١ – (١٠٣٩) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا المغيرة (يعني الحزامي) عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ليس المسكين بهذا الطواف الذي يطوف على الناس. فترده اللقمة واللقمتان. والتمرة والتمرتان» قالوا: فما المسكين؟ يا رسول الله! قال «الذي لا يجد غنى يغنيه. ولا يفطن له، فيتصدق عليه. ولا يسأل الناس شيئا».

(34) «MİSKÎN, KENDİNİ GEÇİNDİRECEK ŞEYİ BULAMIYAN VE KENDİNE SADAKA VERİLEBİLMESİ İÇİN ZARÛRETTE OLDUĞU DA BİLİNEMİYEN KİMSEDİR» BÂBI

101 — (1039) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) : «Miskîn, şu kapı kapı dolaşmayı sanat edinen, sadaka için halkı dolaşıb halkın da kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci makûlesi değildir» buyurdu. Sahâbîler :

— Öyle ise miskîn kimdir? Yâ Rasûlallah! dediler.

— Miskîn, kendini geçindirecek gınâya mâlik olamıyan ve kendisine verilmesi için (halk tarafından) zarûreti bilinmiyen, kendisi de kalkıp halkdan bir şey istemiyen (afîf, nezîh) kimsedir» buyurdu.

١٠٢ – (...) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد. قال ابن أيوب: حدثنا إسماعيل (وهو ابن جعفر) أخبرني شريك عن عطاء بن يسار، مولى ميمونة، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ليس المسكين بالذي ترده التمرة والتمرتان. ولا اللقمة واللقمتان. إنما المسكين المتعفف. اقرؤا إن شئتم: لا يسألون الناس إلحافا» [٢/ البقرة/ الآية ٢٧٣].

(...) وحدثنيه أبو بكر بن إسحاق. حدثنا ابن أبي مريم. أخبرنا محمد بن جعفر. أخبرني شريك. أخبرني عطاء بن يسار وعبد الرحمن بن أبي عمرة؛ أنهما سمعا أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ. بمثل حديث إسماعيل.

102 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Miskîn, kendisini bir iki hurmanın, bir iki lokmanın geri çevirmekte olduğu (dilenci) kimse değildir. Miskîn, ancak zarûretler içinde iffetli kalmıya çalışan nezih kimsedir. İsterseniz şu âyeti okuyunuz :

«(Sadakalar) **Allah yolunda kendilerini vakfetmiş fakirler içindir ki**

onlar, yeryüzünde dolaşmaya muktedir olmazlar. (Hallerini) **bilmiyen iffet ve istiğnâlarından dolayı onları zengin kimseler sanır. Sen o, gibileri sîmâlarından tanırsın. Onlar, insanlardan yüzsüzlük edib de** (bir şey) **istemezler. Siz,** (hak yolunda) **ne mal harcarsanız şüphesiz Allah onu hakkıyle bilicidir»** (el-Bakara: 273).

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin aynen (102 rakamıyle geçen) İsmail hadîsi gibi Rasûlullah şöyle buyurdu, dediğini rivâyet etmişlerdir.

(٣٥) باب كراهة المسألة للناس

١٠٣ – (١٠٤٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الأعلى بن عبد الأعلى عن معمر، عن عبد الله بن مسلم، أخي الزهري، عن حمزة بن عبد الله، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ قال «لا تزال المسألة بأحدكم حتى يلقى الله، وليس في وجهه مزعة لحم».

(...) وحدثني عمرو الناقد. حدثني إسماعيل بن إبراهيم. أخبرنا معمر عن أخي الزهري، بهذا الإسناد، مثله. ولم يذكر «مزعة».

(35) İNSAN İÇİN, DİLENMENİN ÇİRKİNLİĞİ BÂBI

103 — (1040) .... : Hamza, babası Abdullah ibn Umer'den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) buyurdu ki : «Sizden bir kısmı dilenmekden aslâ vaz geçmez. En sonu kıyâmet gününde bu şerefsiz kimse, yüzünde bir et parçası olmaksızın Allah'a kavuşur!»

( ) .... : Buradaki râvî de, Zührî'nin kardeşi Abdullah ibn Muslim'den bu isnad ile bu hadîsin aynini rivâyet etmiş, fakat «muz'a (= parça)» kelimesini zikretmemiştir.

١٠٤ – (...) حدثني أبو الطاهر. أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرني الليث عن عبيد الله بن أبي جعفر، عن حمزة بن عبد الله بن عمر؛ أنه سمع أباه يقول: قال رسول الله ﷺ «ما يزال الرجل يسأل الناس، حتى يأتي يوم القيامة وليس في وجهه مزعة لحم».

104 — ( ) .... : Hamza, babası Abdullah ibn Umer'den, şöyle derken duymuştur: Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Bazı haysiyetsiz kimse devamlı sûrette halkdan dilencilik yapar. Nihayet böylesi kıyâmet gününde yüzünde bir et parçası olmaksızın (huzura) gelir».

١٠٥ - (١٠٤١) حدثنا أبو كريب وواصل بن عبد الأعلى . قالا : حدثنا ابن فضيل عن عمارة ابن القعقاع ، عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ «من سأل الناس أموالهم تكثرا ، فإنما يسأل جمرا . فليستقل أو ليستكثر»

105 — (1041) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim çok mal toplamak için, insanlardan onların mallarını dilenir durursa, muhakkak bir ateş parçası istemektedir. Artık ya bu ateşin az olmasını, yahut da çok olmasını istesin!»

١٠٦ - (١٠٤٢) حدثني هناد بن السري . حدثنا أبو الأحوص عن بيان أبي بشر ، عن قيس بن أبي حازم ، عن أبي هريرة ؛ قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول «لأن يغدو أحدكم فيحطب على ظهره ، فيتصدق به ويستغني به من الناس ، خير له من أن يسأل رجلا ، أعطاه أو منعه ذلك . فإن اليد العليا أفضل من اليد السفلى . وابدأ بمن تعول» .

(...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يحيى بن سعيد عن إسماعيل . حدثني قيس بن أبي حازم . قال : أتينا أبا هريرة فقال : قال النبي ﷺ «والله ! لأن يغدو أحدكم فيحطب على ظهره فيبيعه» ثم ذكر بمثل حديث بيان .

106 — (1042) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Yemîn ederim ki sizden birinizin sabahleyin gidib sırtına odun toplaması, bununla sadaka vermesi ve insanlardan mustağnî olması, bir kimseye gelib de ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır. Kimbilir o gittiği kimse de ya verir veya vermez. Hiç şüphe etmeyiniz ki **yüksek el, alçak elden daha fazîletlidir.** Sadaka vermeye, nafakası üzerine vâcib olanlara ihsân ile başla».

( ) .... : Kaysu'bnu Ebî Hâzım şöyle dedi : Ebû Hureyre'nin yanına geldik. Dedi ki : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Vallâhi birinizin gidib, sırtına odun toplaması, sonra onu satması, bununla sadaka verib insanlardan mustağnî olması, bir kimseye gelib de ondan sadaka istemesinden elbette daha hayırlıdır». Sonra yukarıki Beyân'ın hadîsi tarzında zikretti.

١٠٧ – (...) حدثني أبو الطاهر ويونس بن عبد الأعلى. قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو ابن الحارث عن ابن شهاب، عن أبي عبيد مولى عبد الرحمن بن عوف؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «لأن يحتزم أحدكم حزمة من حطب، فيحملها على ظهره فيبيعها، خير له من أن يسأل رجلا، يعطيه أو يمنعه».

107 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizden birinizin bir kucak odun demetlemesi, sonra bu demeti sırtına yükleyib bunu satması, kendisi için verecek, yahut vermiyecek olan bir kimseye gidib istemesinden elbette çok hayırlıdır» [38].

١٠٨ – (١٠٤٣) حدثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي وسلمة بن شبيب (قال سلمة: حدثنا. وقال الدارمي: أخبرنا) مروان، وهو ابن محمد الدمشقي) حدثنا سعيد (وهو ابن عبد العزيز) عن ربيعة ابن يزيد، عن أبي إدريس الخولاني، عن أبي مسلم الخولاني. قال: حدثني الحبيب الأمين. أما هو فحبيب إلي. وأما هو عندي، فأمين. عوف بن مالك الأشجعي. قال: كنا عند رسول الله ﷺ. تسعة أو ثمانية أو سبعة. فقال «ألا تبايعون رسول الله؟» وكنا حديث عهد ببيعة. فقلنا: قد بايعناك يا رسول الله! ثم قال «ألا تبايعون رسول الله؟» فقلنا: قد بايعناك يا رسول الله! ثم قال «ألا تبايعون رسول الله؟» قال: فبسطنا أيدينا وقلنا: قد بايعناك يا رسول الله! فعلام نبايعك؟ قال «على أن تعبدوا الله ولا تشركوا به شيئا. والصلوات الخمس. وتطيعوا (وأسر كلمة خفية) ولا تسألوا الناس شيئا» فلقد رأيت بعض أولئك النفر يسقط سوط أحدهم. فما يسأل أحدا يناوله إياه.

108 — (1043) .... : Ebû Muslim Havlânî şöyle dedi :

Bana, sevgili ve emîn olan kimse tahdîs etti. O zâta gelince bana sevimlidir, indimde de emîn bir kimsedir. (Yani) Avfu'bnu Mâlik el-Eşcaî (R) şöyle dedi: Biz Rasûlullah (S) ın huzurunda dokuz, yahut sekiz, yahut da yedi kişi idik. Rasûlullah :

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? dedi. Halbuki bizler yakın zaman önce bey'at etmiştik. Bunun üzerine biz :

— Yâ Rasûlallah! Biz sana daha önce bey'at verdik, dedik. Sonra tekrar :

---

38. Bu hadîslerde odunculuğun dilenmekden men' etmek maksadiyle söylendiği açıktır. Yoksa kazanç yollarının iyisi olarak zikredilmemiştir. Burada Peygamber'in ağaçları kesmemek, yeşillikleri tahrîb etmemek, hususundaki sarîh emirleri de hatırdan çıkarılmamalıdır.

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? diye sordu.

— Biz sana daha önce bey'at verdik, yâ Rasûlallah! dedik. Sonra tekrar :

— Allah'ın Rasûlüne bey'at vermez misiniz? dedi. Biz ellerimizi uzadıb :

— Yâ Rasûlallah! Biz evvelce sana bey'at ettik. Şimdi ne üzerine bey'at ediyoruz? dedik.

— Allah'a ibâdet edib ona hiçbir şeyi ortak koşmamanız, beş vakıt namazı kılmanız, itâatkâr olmanız (burada hafif bir kelimeyi daha gizlice söyledi) ve insanlardan hiçbir şey istememeniz üzerine» (söz veriniz) buyurdu. Sonra ben bu cemâatten bazılarını gördüm ki, herhangi birisinin kamçısı yere düşerdi de onu kendisine uzatıverecek olan bir kimseden bunu istemez (kendisi iner, alır) dı.

(٣٦) باب من تحل له المسألة

١٠٩ — (١٠٤٤) حدثنا يحيى بن يحيى وقتيبة بن سعيد. كلاهما عن حماد بن زيد. قال يحيى: أخبرنا حماد بن زيد عن هرون بن رياب. حدثني كنانة بن نعيم العدوي عن قبيصة بن مخارق الهلالي. قال: تحملت حمالة. فأتيت رسول الله ﷺ أسأله فيها. فقال «أقم حتى تأتينا الصدقة. فنأمر لك بها». قال: ثم قال «يا قبيصة! إن المسألة لا تحل إلا لأحد ثلاثة: رجل تحمل حمالة فحلت له المسألة حتى يصيبها ثم يمسك. ورجل أصابته جائحة اجتاحت ماله فحلت له المسألة حتى يصيب قواما من عيش (أو قال سدادا من عيش). ورجل أصابته فاقة حتى يقوم ثلاثة من ذوي الحجا من قومه: لقد أصابت فلانا فاقة. فحلت له المسألة. حتى يصيب قواما من عيش (أو قال سدادا من عيش) فما سواهن من المسألة، يا قبيصة! سحتا يأكلها صاحبها سحتا».

(36) İSTEMEK, KENDİLERİ İÇİN HALÂL OLAN KİMSELER BÂBI

109 — (1044) .... : Kabîsatu'bnu Muhârık el-Hilâlî (R) şöyle dedi : Bir kerre kefâletten dolayı ağır bir borç altına girmiştim. O sırada Rasûlullah (S) a gelib bu borç sebebiyle kendisinden sadaka istemeye mecbûr oldum. «Biraz otur, sabret. Bize zekât malı getiren olur sana ondan vermelerini emrederiz» dedi. Sonra Rasûlullah devamla şöyle buyurdu : «Ey Kabîsa! İstemek yalnız şu üç sınıf insanlardan herhangi birisi için halâldır :

a. Bir cemâate veya ferde kefîl olarak borçlanan kimseye, kefâleti

yerine getirene kadar istemek halâl olur. Fakat aldığı sadaka ile yüklendiği borcu ödedikden sonra artık istemekden kendini tutar.

b. Serveti bir âfete uğrayıb helâk olan kimseye de hayat ve maîşette zarûrî olan ihtiyaclarını te'mîn edinceye kadar istemek halâl olur.

c. Zengin iken fakîrliğe ve ihtiyaca düçâr olan kimsenin de istemesi mübahdır. Bu devlet düşkünü kimse de aklı başında konu komşuları ve hemşehrîlerinden üç kişi arasında : Fulân kimseye bir fakîrlik musîbeti isâbet etmiştir! denilerek acınacak derecede şiddetli bir ihtiyac içinde bulunmalıdır. Bu da hayat ve maîşette zarûrî olan ihtiyaclarını te'mîn edinceye kadar halâl olarak istiyebilir.

Ey Kabîsa! Bu üç sınıf insandan başkasının istemesi harâmdır. O dilenci dilendiği şeyi harâm olarak yer» [39].

(٣٧) باب إباحة الأخذ لمن أعطي من غير مسألة ولا إشراف

١١٠ – (١٠٤٥) وحدثنا هارون بن معروف. حدثنا عبد الله بن وهب. ح وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله بن عمر، عن أبيه قال: سمعت عمر بن الخطاب رضي الله عنه يقول: قد كان رسول الله ﷺ يعطيني العطاء. فأقول: أعطه أفقر إليه مني. حتى أعطاني مرة مالا. فقلت: أعطه أفقر إليه مني. فقال رسول الله ﷺ «خذه. وما جاءك من هذا المال وأنت غير مشرف ولا سائل، فخذه. وما لا، فلا تتبعه نفسك»

(37) İSTEME VE HIRS GÖSTERME OLMAYARAK KENDİSİNE BİR ŞEY VERİLEN KİMSE İÇİN BU İHSÂNI ALMANIN MÜBAHLIĞI BÂBI

110 — (1045) .... : Abdullah ibn Umer dedi ki :

Umeru'bnu'l-Hattâb (R) dan işittim, şöyle diyordu : Rasûlullah (S) arasıra bana **Beytu'l-Mâldan** gâzilik bahşişi verirdi. Ben de :

---

39. İslâm Dîni insanlara benlik, izzet-i nefs, zâtî şeref ve haysiyetlerini koruma yollarını en mükemmel surette öğretmiştir. İslâm nazarında milletin istiklâli, cemiyetin şerefi nekadar mukaddes ise, ferdin şeref, nâmûs ve itibarı da o nisbette saygıya lâyıkdır. Herkes bu kıymetli ilâhî vedîayı muhâfaza ile mükelleftir. Bu maksadla insanlara bütün fazîlet yolları gösterilmiş, insan şerefini zedeleyici hareketlerden sakınılması emredilmiştir.

Her harâm şey veya iş, insanın benliğinden veya şerefinden bir parçasını giderir. Fakat insanın harâmlar arasında bütün şerefini ve izzet-i nefsini tahrîb eden harâmlardan biri bilhassa haklı olmıyarak başkalarına yüzsuyu döküb dilenmektir. El açmak, boyun eğmek bir insan için üstünde taşıdığı şeref ve itibarın zevâlini i'lân etmektir.

Bunun için; fakîrlere, âcizlere yardımı şiddetle emreden İslâm Dîni, zarûreti olmaksızın istemeyi de ayni şiddetle men' etmiştir. İhtiyac ve zarûret hudûdlarını da son derece daraltmıştır: Bir günlük yiyeceği, giyeceği olmak ve bunu kazanmaya kudret ve kabiliyeti bulunmak istemeği mâni' bir hudûd ve ölçü kabul edilmiştir.

— Bunu, benden daha fazla muhtac olan bir fakîre veriniz, derdim. Nihayet bir kerre daha bana bir mal bahşişi verdi. Ben yine :

— Bunu, benden daha muhtac olan birine veriniz, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Sen bunu al! Sana bu maldan bir şey geldiğinde sen harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın halde o malı al. Böyle kendi gelmeyen ve nefsin kendisine temâyül ettiği bir malın peşinde de nefsini koşturma, buyurdu.

١١١ – (...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ كان يعطي عمر بن الخطاب رضي الله عنه العطاء. فيقول له عمر: أعطه، يا رسول الله! أفقر إليه مني. فقال له رسول الله ﷺ «خذه فتموله أو تصدق به. وما جاءك من هذا المال وأنت غير مشرف ولا سائل، فخذه. وما لا، فلا تتبعه نفسك» قال سالم: فمن أجل ذلك كان ابن عمر لا يسأل أحدا شيئا. ولا يرد شيئا أعطيه.

(...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. قال عمرو: وحدثني ابن شهاب بمثل ذلك عن السائب بن يزيد، عن عبد الله بن السعدي، عن عمر بن الخطاب رضي الله عنه، عن رسول الله ﷺ.

111 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer'den :

Rasûlullah (S), Umeru'bnu'l-Hattâb (R) a (Beytu'l-Mâl'den) atıyye verirdi de Umer de O'na :

— Yâ Rasûlallah! Bunu, benden daha ziyade muhtac olan bir kimseye ver, derdi. Rasûlullah cevaben şöyle buyururdu :

— Bunu al da istersen kendine mal yap, veyahut sadaka yap. Harîs olmadığın ve isteyicisi de bulunmadığın halde sana bu maldan bir şey geldiğinde sen onu al. Böyle kendi gelmiyen ve nefsin kendisine meylettiği bir malın arkasından nefsini tâkîb ettirme, buyurdu. Abdullah'ın oğlu Sâlim der ki : İşte bundan dolayı (babam) İbn Umer, kimseden birşey istemez ve kendisine verilen hiçbir şeyi de red etmez idi.

( ) .... : İbn Şihâb, bunun benzeri olan hadîsi, Saîdu'bnu Yezîd'den, o da Abdullah ibn Sa'diyy'den, o da Umeru'bnu'l-Hattâb'dan, o da Rasûlullah'dan tahdîs etti.

١١٢ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن بكير، عن بسر بن سعيد، عن ابن الساعدي المالكي؛ أنه قال: استعملني عمر بن الخطاب رضي الله عنه على الصدقة. فلما فرغت منها، وأديتها إليه، أمر لي بعمالة. فقلت: إنما عملت لله، وأجري على الله. فقال: خذ ما أعطيت. فإني عملت على

عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَعَمَّلَنِي . فَقُلْتُ مِثْلَ قَوْلِكَ . فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أُعْطِيتَ شَيْئًا مِنْ غَيْرِ أَنْ تَسْأَلَ ، فَكُلْ . وَتَصَدَّقْ » .

(...) وحدثني هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ ابْنِ الْأَشَجِّ ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ السَّعْدِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : اسْتَعْمَلَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه عَلَى الصَّدَقَةِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

112 — ( ) .... : İbnu's-Sâıdiyy el-Mâliki dedi ki :

Umeru'bnu'l-Hattâb, beni zekât alıb toplamaya me'mûr etti. Zekâtları toplayıp bitirdiğimde bunları kendisine teslîm ettim. Çalışma ücretimin bana verilmesini emretti. Bunun üzerine ben :

— Ben Allah için çalıştım. Benim ücretim Allah üzerindedir, dedim. Umer cevaben :

— Sana verileni al. Çünkü Rasûlullah zamanında ben de bu işde çalıştım da o, benim çalışma ücretimi bana verdi. Ben, Rasûlullah'a senin bana söylediğin gibi söyledim. Bunun üzerine Rasûlullah : «İstemeden sana bir şey verildiğinde bunu ye ve tasadduk et» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbnu's-Sa'dînin : Umeru'bnu'l-Hattâb beni sadaka toplamaya âmil ta'yîn etti dediğini, Leys'in (112 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet ettiler.

(٣٨) باب كراهة الحرص على الدنيا

١١٣ — (١٠٤٦) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . قَالَ « قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌّ عَلَى حُبِّ اثْنَتَيْنِ : حُبِّ الْعَيْشِ ، وَالْمَالِ » .

(38) DÜNYÂYA HIRSLA BAĞLANMANIN KERÂHATİ BÂBI

113 — (1046) .... : Ebû Hureyre, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber vermiştir : «İhtiyar gönlü iki şeyi sevmekte dâima gençtir : Yaşama sevgisi, mal sevgisi».

١١٤ — (...) وحدثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « قَلْبُ الشَّيْخِ شَابٌّ عَلَى حُبِّ اثْنَتَيْنِ : طُولُ الْحَيَاةِ ، وَحُبُّ الْمَالِ » .

114 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Yaşlı kimsenin kalbi iki şeyi sevmekde dâima gençtir: Uzun hayat temennîsi ve mal sevgisi!»

١١٥ – (١٠٤٧) وحدثني يحيى بن يحيى، وسعيد بن منصور، وقتيبة بن سعيد. كلهم عن أبي عوانة. قال يحيى: أخبرنا أبو عوانة عن قتادة، عن أنس. قال: قال رسول الله ﷺ «يهرم ابن آدم وتشب منه اثنتان: الحرص على المال، والحرص على العمر».

(...) وحدثني أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى. قالا: حدثنا معاذ بن هشام. حدثني أبي عن قتادة، عن أنس؛ أن نبي الله ﷺ. قال بمثله.

(...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال: سمعت قتادة يحدث عن أنس بن مالك، عن النبي ﷺ. بنحوه.

115 — (1047) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Âdem oğlu ihtiyarlayıb çöker fakat kendinden iki şey gençleşir: Mal üzerine hırs, ömür üzerine hırs!» [40]

( ) .... : Ebû Katâde, Enes'in: Peygamber şöyle buyurdu dediğini yukarıki hadîs gibi tahdîs etmiştir.

( ) .... : Ebû Katâde, Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den, yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs etmişdir.

(٣٩) باب لو أن لابن آدم واديين لابتغى ثالثا

١١٦ – (١٠٤٨) حدثنا يحيى بن يحيى وسعيد بن منصور وقتيبة بن سعيد (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو عوانة) عن قتادة، عن أنس. قال: قال رسول الله ﷺ «لو كان لابن آدم واديان من مال لابتغى واديا ثالثا. ولا يملأ جوف ابن آدم إلا التراب. ويتوب الله على من تاب».

(...) وحدثنا ابن المثنى وابن بشار. قال ابن المثنى: حدثنا محمد بن جعفر. أخبرنا شعبة قال: سمعت قتادة يحدث عن أنس بن مالك. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول (فلا أدري أشيء أنزل أم شيء كان يقوله) بمثل حديث أبي عوانة.

40. Bu iki huy asla kırılmaz. Çünkü insan, Allah Teâlâ'nın: «*İnsana* (ihtiraslı sevgi) *şehevât sevgisi ziynetlendirildi*» (Âlu İmrân: 14) buyurduğu gibi şehvetleri sevmek üzerine cibillenmiştir. Şehvete ise ancak mal ve ömür ile nâil olunur.

(39) «ÂDEM OĞLUNUN İKİ VÂDÎSİ OLSA, BİR ÜÇÜNCÜSÜNÜ DE İSTER» BÂBI

116 — (1048) .... : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa, üçüncü vâdîyi de ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu (ihtiraslı gönlünü) topraktan başka bir şey doldurmaz. Şukadar ki (ihtirasdan) tevbe eden kişinin tevbesini Allah, kabul eder».

( ) .... : Enes ibn Mâlik dedi ki : Rasûlullah'dan işittim (indirilen bir vahiy mi yoksa kendisinin söylediği bir söz mü? bilmiyorum) şöyle buyurdu... Bu hadîs de Ebû Avâne'nin yukardaki hadîsi gibidir.

١١٧ — (...) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادٍ مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنَّ لَهُ وَادِيًا آخَرَ. وَلَنْ يَمْلَأَ فَاهُ إِلَّا التُّرَابُ. وَاللهُ يَتُوبُ عَلَىٰ مَنْ تَابَ».

117 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur : «Âdem oğlunun bir vâdî dolusu altunu olsa, kendisinin diğer bir vâdîsi daha olmasını ister. Onun ağzını asla topraktan başka bir şey dolduramaz. Allah (kötü ihtirasdan) tevbe eden kimsenin tevbesini de kabul eder».

١١٨ — (١٠٤٩) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. قَالَا: حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لَوْ أَنَّ لِابْنِ آدَمَ مِلْءَ وَادٍ مَالًا لَأَحَبَّ أَنْ يَكُونَ إِلَيْهِ مِثْلُهُ. وَلَا يَمْلَأُ نَفْسَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ. وَاللهُ يَتُوبُ عَلَىٰ مَنْ تَابَ».

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَلَا أَدْرِي أَمِنَ الْقُرْآنِ هُوَ أَمْ لَا.

وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ قَالَ: فَلَا أَدْرِي أَمِنَ الْقُرْآنِ. لَمْ يَذْكُرِ ابْنَ عَبَّاسٍ.

118 — (1049) .... : İbn Cureyc dedi ki :

Atâ'dan işittim şöyle diyordu : İbn Abbâs'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Âdem oğluna bir vâdî dolusu mal olsa, onun bir mislinin daha kendisinin olmasını muhakkak arzu ederdi. Âdem oğlunun nefsini topraktan

başkası doldurmaz. Allah (ihtirastan) tevbe eden kimsenin tevbesini kabul eder» [41].

İbn Abbâs: Bunun Kur'ân nev'inden bir vahiy mi, yoksa değil mi? bilmiyorum demiştir.

Zuheyr kendi rivâyetinde İbn Abbâs'ı zikretmeksizin: Bunun Kur'ân nev'inden bir vahiy olub olmadığını bilmiyorum, demiştir.

١١٩ — (١٠٥٠) حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ أَبِي حَرْبِ بْنِ
أَبِي الْأَسْوَدِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : بَعَثَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ إِلَى قُرَّاءِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ . فَدَخَلَ عَلَيْهِ ثَلَاثُمِائَةِ
رَجُلٍ قَدْ قَرَأُوا الْقُرْآنَ . فَقَالَ : أَنْتُمْ خِيَارُ أَهْلِ الْبَصْرَةِ وَقُرَّاؤُهُمْ . فَاتْلُوهُ . وَلَا يَطُولَنَّ عَلَيْكُمُ الْأَمَدُ
فَتَقْسُوَ قُلُوبُكُمْ . كَمَا قَسَتْ قُلُوبُ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ . وَإِنَّا كُنَّا نَقْرَأُ سُورَةً . كُنَّا نُشَبِّهُهَا فِي الطُّولِ
وَالشِّدَّةِ بِبَرَاءَةَ . فَأُنْسِيتُهَا . غَيْرَ أَنِّي قَدْ حَفِظْتُ مِنْهَا : لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى وَادِيًا
ثَالِثًا . وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ . وَكُنَّا نَقْرَأُ سُورَةً كُنَّا نُشَبِّهُهَا بِإِحْدَى الْمُسَبِّحَاتِ
فَأُنْسِيتُهَا . غَيْرَ أَنِّي حَفِظْتُ مِنْهَا : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ . فَتُكْتَبُ شَهَادَةً
فِي أَعْنَاقِكُمْ . فَتُسْأَلُونَ عَنْهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

119 — (1050) .... : Ebu'l-Esved dedi ki:

Ebû Mûsa'l-Eş'arî Basra ahâlisinin hâfızlarına haberci gönderdi. Muteakiben huzûruna Kur'ân'ı iyice okumuş olan üç yüz hâfız kişi girdi. Ebû Mûsâ onlara: Sizler Basra ahâlisinin hayırlıları ve okuyucu hâfızlarısınız. Kur'ân'ı (dâima) tilâvet ediniz. Üzerinize sakın müddet uzamasın! Sonra sizden evvelki milletlerin kalblerinin katılaşması gibi sizin de kalbleriniz katılaşır. Bizler uzunlukda ve şiddetde Berâe Sûresine benzetmekte olduğumuz bir sûre okuyorduk. Derken o sûre bize unutturuldu. Şukadar var ki ben ondan şunları ezberimde tuttum: «Âdem oğlunun iki vâdî dolusu malı olsa muhakkak üçüncü bir vâdînin daha malına eklenmesini ister. Âdem oğlunun iç boşluğunu topraktan başka şey doldurmaz». Ve yine bizler Subhâne, Sebbeha, Yüsebbihu, Sebbih... diye baş-

41. Bu hadîs rivâyet tarîkleri ençok olan hadîslerdendir. İslâm Dîni meşrû yollardan mal ve servet kazanmayı, ihtiyaç ve kara günler için mal biriktirmeyi men' etmemiş, bilâkis teşvîk etmiştir. Zenginliğin de fakîrliğin de kişinin hâl ve hareketine göre iyi ve fena cihetleri vardır. Zenginliğin kötülenen çeşidi, zenginliğindeki Allah ve kul haklarını yerine getirmiyerek — bu hadîslerde tasvîr buyurulduğu gibi — İhtiras derecesinde insanlık fazîletine engel olan nev'idir. Bu hadîslerde mal ve servete köle gibi bağlanan, hayır ve içtimâî yardımlaşmadan uzaklaşan ihtiraslı kişinin rûh hâli en beliğ bir uslûb ile tasvîr edilmiştir.

layan sûrelerden birine benzetir olduğumuz başka bir sûre daha okurduk. Bize o sûre de unutturuldu. Şukadar var ki, ben o sûreden şunları iyice ezberimde tuttum :

«Ey iyman edenler! Yapmıyacağınız şeyleri niçin söylersiniz! Sonra boyunlarınıza bir şehâdet olarak yazılır da kıyâmet gününde onlardan sorumlu tutulursunuz» [42].

(٤٠) باب ليس الغنى عن كثرة العرض

١٢٠ — (١٠٥١) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ . وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ » .

(40) «ZENGİNLİK MAL ÇOKLUĞUNDAN DEĞİLDİR» BÂBI

120 — (1051) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Zenginlik mal çokluğundan değildir. Fakat hakîkî zenginlik gönül ve nefis zenginliğindendir» [43].

---

42. Ebû Mûsâ'nın bu sözleri *arza-i ahîre* de tesbît ve iki defa Cibrîl ile Peygamber arasında mukabele edilerek en muhkem sûrette son şeklini almış, yazıya ve hâfızaya böylece nakşedilmiş bulunan Kur'ânın mahfûziyetine bir şüphe getirmez. Bu kabil unutturulma vâkıaları şayet vâkı ise, daha evvelki yıllarda bizzat Allah'ın ilâhî tasarrufu ile olabilmiştir. Ebû Mûsâ'nın sözü burada Kur'ânı iyi ezberleyin ve okumasından asla ayrılmayın, gibi bir belîğ teşbîhi ihtivâ eder. O ilk asırda yalnız bir şehirde Kur'ânı iyi ezberlemiş *üç yüz hâfızın* mevcûdiyeti Kur'ân'ın mahfûziyetine ne derece önem verildiğinin en güzel bir şâhididir. Hadîsin son fıkrasında Ebû Mûsâ tarafından Kur'ân'dan olduğu zannedilen kısım da Kur'ân'dan değildir. Ancak Kur'ân'ın ma'nâsına uygun olarak Peygamber tarafından ifâde edilmiş bir sözdür. Bu sözün baş tarafı Saff Sûresinin ikinci âyetine lafzan da uymaktadır okadar (Mütercim).
43. Makbul olan zenginlik, nefsin zenginliği, tokluğu ve hırsının azlığıdır. Çoğaltmaya harîslikle beraber olan mal çokluğu değildir. Çünkü çoğaltmaya tâlib olan kişi elinde bulunanla mustağnî olmamıştır. Öyle ise onun için hiçbir zenginlik yokdur. Bu tip doymaz ruhlu kişiler ne kadar çok servetlere mâlik bulunsalar da yine mala harîs olub aslâ doymak bilmez bir hırs ve aç gözlülük haletindedirler. Bu hâletteki kişiler, bütün insanlık ve hatta bütün mahlûkat için tehlikeli ve zararlıdırlar. İnsan şeref ve haysiyetini çok küçülten bu gibi kötü huylardan Allah'a sığınır ve bizi korumasını ancak O'ndan niyaz eyleriz (Mütercim).

(٤١) باب تخوف ما يخرج من زهرة الدنيا

١٢١ - (١٠٥٢) وحدثني يحيى بن يحيى. أخبرنا الليث بن سعد. ح وحدثنا قتيبة بن سعيد (وتقاربا في اللفظ) قال: حدثنا ليث عن سعيد بن أبي سعيد المقبري، عن عياض بن عبد الله بن سعد؛ أنه سمع أبا سعيد الخدري يقول: قام رسول الله ﷺ فخطب الناس فقال «لا والله! ما أخشى عليكم، أيها الناس! إلا ما يخرج الله لكم من زهرة الدنيا». فقال رجل: يا رسول الله! أيأتي الخير بالشر؟ فصمت رسول الله ﷺ ساعة. ثم قال «كيف قلت؟» قال: قلت: يا رسول الله! أيأتي الخير بالشر؟ فقال له رسول الله ﷺ «إن الخير لا يأتي إلا بخير. أو خير هو. إن كل ما ينبت الربيع يقتل حبطا (٥) أو يلم. إلا آكلة الخضر. أكلت. حتى إذا امتلأت خاصرتاها استقبلت الشمس. ثلطت أو بالت. ثم اجترت. فعادت فأكلت. فمن يأخذ مالا بحقه يبارك له فيه. ومن يأخذ مالا بغير حقه فمثله كمثل الذي يأكل ولا يشبع».

(41) AÇILACAK DÜNYA ÇİÇEKLERİNDEN (Nİ'MET VE SERVET BOLLUKLARINDAN) KORKU DUYMA BÂBI

121 — (1052) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ayağa kalktı ve insanlara bir hutbe îrâd edib : «Hayır vallâhi! Ey insanlar! Ben sizin üzerinize ancak Allâh'ın sizlere çıkaracağı dünya çiçekleri, dünya ni'metlerinden korkuyorum» buyurdu. Bunun üzerine bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır, şer getirir mi? diye sordu. Rasûlullah (S) bir müddet sükût etti. Sonra sual sorana :

— Nasıl demiştin? dedi. O da :

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır, şer getirir mi? diye sordum, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Hakîkî **hayır,** hayırdan başka bir şey getirmez. Ama mal hep hayır mı olur? (Bakınız!) Bahârın bitireceği her şey (otların hepsi) ifrat derecede yenilib karnı tamamiyle doldurmaktan dolayı öldürür yahut da helâke yaklaştırır. Lâkin, yeşil ot yiyen böyle değildir. Yeşil otu otluyan hayvan, ölüm tehlikesinden masûndur. Bu hayvan o yeşil otu yer, nihayet iki böğrü şişince bahar güneşini karşılar. Kolayca gübresini yahut idrârını çıkarır. Sonra geviş getirir (genişler). Sonra tekrar dönüb bol bol ot yer.

Her kim malı haklı yoldan ve haklarını ödeyerek alırsa kendisi için

o mal bereketli kılınır. Her kim de haksız olarak bir mal alırsa onun meseli, dâima yiyen, bir türlü doymıyan obur gibidir».

١٢٢ – (...) حدثني أبو الطاهر. أخبرنا عبد الله بن وهب. قال: أخبرني مالك بن أنس عن زيد
ابن أسلم، عن عطاء بن يسار، عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «أخوف ما أخاف عليكم
ما يخرج الله لكم من زهرة الدنيا» قالوا: وما زهرة الدنيا؟ يا رسول الله! قال «بركات الأرض»
قالوا: يا رسول الله! وهل يأتي الخير بالشر؟ قال «لا يأتي الخير إلا بالخير. لا يأتي الخير إلا بالخير.
لا يأتي الخير إلا بالخير. إن كل ما أنبت الربيع يقتل أو يلم. إلا آكلة الخضر. فإنها تأكل.
حتى إذا امتدت خاصرتاها استقبلت الشمس. ثم اجترت وبالت وثلطت. ثم عادت فأكلت.
إن هذا المال خضرة حلوة. فمن أخذه بحقه، ووضعه في حقه، فنعم المعونة هو. ومن أخذه
بغير حقه، كان كالذي يأكل ولا يشبع».

122 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den:

Rasûlullah (S):

— Sizin üzerinize en çok korktuğum şey Allah'ın size dünya çiçeği nev'inden çıkaracağı güzel ve bol nimetlerdir buyurdu. Sahâbîler:

— Dünya çiçeği nedir? yâ Rasûlallah! diye sordular.

— Arzın bereketleridir buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Hiç hayır olan şey, şer getirir mi? dediler.

— **Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez. Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez. Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez.** Ama şüphesiz ki baharın bitirdiği her şey, (ifrat derecede yenilib karnı temâmiyle doldurmakdan dolayı) öldürür yahut da ölüme yaklaştırır. Ancak yeşil ot yiyen hayvan böyle değildir. Çünkü o hayvan bu yeşil otu yer nihayet iki yanı şişince bahar güneşini karşılar. Sonra geviş getirir. İdrârını ve gübresini çıkarır. Sonra döner yine otlar. İşte bu dünya malı da yeşil ve tatlı bir şeydir. (Yani yeşil ve tatlı ot gibi çekicidir). Her kim bunu haklı sebeple alır ve haklı yere koyar (harcar) sa, o ne güzel bir yaşama metâıdır. Her kim de onu haksız sebeple alırsa o kimse, dâima yiyen ve bir türlü doymıyan obur kişi gibidir».

١٢٣ – (...) حدثني علي بن حجر. أخبرنا إسماعيل بن إبراهيم عن هشام صاحب الدستوائي،
عن يحيى بن أبي كثير، عن هلال بن أبي ميمونة، عن عطاء بن يسار، عن أبي سعيد الخدري قال:

جَلَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ . وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ . فَقَالَ « إِنَّ مِمَّا أَخَافُ عَلَيْكُمْ بَعْدِي ، مَا يُفْتَحُ عَلَيْكُمْ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَزِينَتِهَا » فَقَالَ رَجُلٌ : أَوَ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ : فَسَكَتَ عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقِيلَ لَهُ : مَا شَأْنُكَ ؟ تُكَلِّمُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَلَا يُكَلِّمُكَ ؟ قَالَ : وَرَأَيْنَا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ . فَأَفَاقَ يَمْسَحُ عَنْهُ الرُّحَضَاءَ . وَقَالَ « إِنَّ هَـٰذَا السَّائِلَ » (وَكَأَنَّهُ حَمِدَهُ) فَقَالَ « إِنَّهُ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ . وَإِنَّ مِمَّا يُنْبِتُ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ أَوْ يُلِمُّ . إِلَّا آكِلَةَ الْخَضِرِ . فَإِنَّهَا أَكَلَتْ . حَتَّى إِذَا امْتَلَأَتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتْ عَيْنَ الشَّمْسِ فَثَلَطَتْ وَبَالَتْ . ثُمَّ رَتَعَتْ . وَإِنَّ هَـٰذَا الْمَالَ خَضِرٌ حُلْوٌ . وَنِعْمَ صَاحِبُ الْمُسْلِمِ هُوَ لِمَنْ أَعْطَى مِنْهُ الْمِسْكِينَ وَالْيَتِيمَ وَابْنَ السَّبِيلِ (أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ) وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذُهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ . وَيَكُونُ عَلَيْهِ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

123 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) minberin üzerine oturdu. Biz de kendisinin etrafında oturduk. Rasûlullah :

— Benden sonra dünya çiçeğinden ve dünya ziynetlerinden önünüze açılacak nice ni'metler, sizin için korktuğum muhakkak olan şeylerdendir, buyurdu. Bunun üzerine bir kimse :

— Hiç hayır olan şey, şer getirir mi? Yâ Rasûlallah! (ki korkuyorsunuz) diye sordu. Rasûlullah buna cevab vermeyib bir müddet sustu. O sorana sahâbîler tarafından : Sen kim oluyorsun ki Rasûlullah'a sual soruyorsun, halbuki o sana cevab bile vermiyor? denildi. O sırada biz Rasûlullah'a vahiy geliyor olduğunu anladık. Muteâkiben Rasûlullah açıldı ve akıtmakta olduğu bol teri anlından sildi ve :

— Muhakkak bu soran, buyurub (suâl soran kimseyi över bir edâ ile) şöyle devam etti : Şu muhakkak ki **hayır, şer getirmez.** Ve şu da muhakkak ki baharın bitireceği otlardan (zehirli) bir kısmı vardır ki o, (yiyeni) öldürür, yahut ölüme yaklaştırır. Lâkin yeşil ot yiyen müstesnâdır. Çünkü bu hayvan yeşil otu yer, nihayet iki yanı şiştiği zaman bahar güneşinin aynını karşılar. Kolayca tersler, işer, yine bol bol otlar. İşte bu dünya malı da yeşil ot gibi câzib ve tatlı bir şeydir. Bu ni'metden, miskîne, yetîme ve yol oğluna verib tasadduk eden musliman ne hayırlı kişidir. (Yahut da Rasûlullah'ın:) Şu da muhakkak ki haksız, harâm mal tutub toplayan harîs kimse dâima yiyen bir türlü doymıyan obur gibidir. Kıyâmet gününde bu mal kendi sâhibinin cimriliğine şehâdet edecektir» buyurdugu gibi [44].

---

44. Bu hadîs beliğ birkaç temsîl ihtiva etmektedir. Bunlardan biri, «size açılacak dünya çiçeği...» fıkrasıdır. Bununla ben aranızdan ebediyyet âlemine gittikden sonra Kayser'-

(٤٢) باب فضل التعفف والصبر

١٢٤ – (١٠٥٣) حدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس ، فيما قرئ عليه ، عن ابن شهاب ، عن عطاء بن يزيد الليثي ، عن أبي سعيد الخدري ؛ أن ناسا من الأنصار سألوا رسول الله ﷺ . فأعطاهم . ثم سألوه فأعطاهم . حتى إذا نفد ما عنده قال « ما يكن عندي من خير فلن أدخره عنكم . ومن يستعفف يعفه الله . ومن يستغن يغنه الله . ومن يصبر يصبره الله . وما أعطي أحد من عطاء خير وأوسع من الصبر ».

(...) حدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن الزهري ، بهذا الإسناد ، نحوه .

(42) İSTEMEYİB AFÎF KALMANIN VE SABRETMENİN FAZÎLETİ BÂBI

124 — (1053) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir): Ensâr'dan birtakım insanlar Rasûlullah (S) dan atiyye istemişlerdi. Rasûlullah da bunlara vermişti. Sonra bunlar yine istediler. Rasûlullah yine verdi. Nihayet yanındaki mal tükenince: «Sadaka malından yanımda hiçbir şey kalmadı. Sizden kat'iyyen bir şey de saklamadım. Her kim istemekten sakınmak isterse Allah o kimseyi afif kılar. Her kim de halkdan istiğnâ ederse onu da Allah ğanî kılar. Kim sabr ederse Allah ona sabır ihsân eder. **Kimseye sabırdan daha hayırlı ve sabırdan daha geniş hiçbir ihsân verilmemiştir»** [45].

( ) .... : Ma'mer de Zührî'den bu isnad ile ayni tarzda haber vermiştir.

---

lerin ve Kisrâ'ların ziynetlerini elinize geçirdiğiniz zaman bu dünya nimetlerinin, sizleri değiştirmesinden, lüks hayat sefâhatlerine düşürmesinden endişe ediyorum... denmek istenmiştir.

«Hayır, hayırdan başka bir şey getirmez» vecîzesi de iki temsîl ile açıklanmıştır: Baharın yetiştirdiği otlar ayni yağmurun eseri oldukları halde bunların bir kısmı zehirlidir, öldürücüdür, bir kısmı da temizdir, faydalıdır. Zehirli otu yiyen hayvanın karnı şişer çetin ağrılar içinde ya çabuk ölür veya yavaş yavaş ölüme sürüklenir. Fakat yeşil çayır otu yiyen hayvanlar böyle tehlikeli bir sonuca düşmezler.

Bu iki temsîlden birincisi ile haksız kazançların zehirli otlar gibi öldürücü olduğu, fakîrlerden men' edilerek israfla harcanan servetlerin, sâhiblerinin âhiret hayatını zehir edeceği bildirilmiştir. Bu temsîllerden ikincisi olan «yeşil çayır otu yiyen hayvan ölüm tehlikesinden masûndur» fıkrası ile de halâl yollardan kazanılan ve halâl yerlere sarf edilen zekât ve sadakası verilen servetler yeşil otlara benzetilib sâhibinin dünya ve âhiret saâdetlerinin sebebi olacağı ifâde edilmiştir.

45. Hadîs zarûret hâlinde istemenin cevâzı ile birlikte, istemeyib de Allâh'ın bir tarafdan bir geçim kapısı açmasına kadar sabretmenin daha fazîletli olduğunu ifâde ediyor. Geçim darlığına sabır ve mukavemet etmenin en mühim bir ahlâk temeli olduğu açıktır. Peygamber'in, yanında bir şey kalmayıncaya kadar fakîrlere ihsanı da, beşeriyyete en yüksek bir cömertlik ve fazîlet örneğidir.

(٤٣) باب فى الكفاف والقناعة

١٢٥ – (١٠٥٤) حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة . حدثنا أبو عبد الرحمن المقرئ عن سعيد بن أبى أيوب . حدثنى شرحبيل (وهو ابن شريك) عن أبى عبد الرحمن الحبلى ، عن عبد الله بن عمرو ابن العاص ؛ أن رسول الله ﷺ قال « قد أفلح من أسلم ، ورزق كفافا ، وقنعه الله بما آتاه » .

(43) İHTİYACA KÂFÎ GELİB BUNDAN ARTIK VE EKSİK OLMAYAN ŞEY İLE KANÂATKÂRLIK HAKKINDA BÂB

125 — (1054) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Musliman olan, ihtiyacına tıpatıp denk gelecek bir rızık verilen ve Allah Teâlâ'nın ihsân ettiği şeylerle kanâatkâr kıldığı kimse muhakkak felah bulmuştur».

١٢٦ – (١٠٥٥) حدثنا أبو بكر بن أبى شيبة وعمرو الناقد وأبو سعيد الأشج . قالوا : حدثنا وكيع . حدثنا الأعمش . ح وحدثنى زهير بن حرب . حدثنا محمد بن فضيل عن أبيه كلاهما عن عمارة ابن القعقاع ، عن أبى زرعة ، عن أبى هريرة ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « اللهم ! اجعل رزق آل محمد قوتا » .

126 — (1055) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) şöyle duâ etti :
«ALLÂHUMME'RZUK ÂLE MUHAMMEDİN KÛTEN = Yâ Allâh! Muhammed âilesine geçinecek kadar rızık ihsân buyur!» [46]

46. Bu hadîslerde Peygamber'in âile maîşetinde hayatını devam edecek derecede asgarî haddi hedef edindiği görülüyor. Hâlâ büyük bir kısmı aç olan muzdarib insanlığın ızdırabları, bugünkü dünya zenginlerinin, ulu Peygamber'in şahsında örnek olduğu bu hedefe yönelmeleri nisbetinde azalacaktır. O büyük Peygamber'in hayatı, bunca imkânlara rağmen çok sâde idi. Döşeği, içi hurma lifi ile dolu bir sahtiyandı. Peygamber'in bu çok sâde hayatını dile getiren hadîsler bir hayli fazladır.

« لقد كان لكم فى رسول الله اسوة حسنة »

: *Allah'ın elçisinde sizin için en güzel bir hayat örneği vardır»* (el-Ahzâb: 21). İşte bu yüksek hayata yaklaşıldığı nisbette bütün beşeriyetin müşterek ızdırabları ve dertleri azalacaktır.

Dünya yüzündeki bitmez tükenmez harplerin, sefâletlerin, huzursuzlukların başlıca sebeplerinden biri, her cemiyyette veya bazı cemiyetlerde, çok lüks ve isrâflar içinde yaşıyan mahdûd zümrelerin mevcûdu yanında, öbür tarafda her türlü insânî ve medenî imkânlardan mahrûm aç, çıplak ve sefîl bir hayatla mücâdele eden *milyonların* mevcûdiyetidir. *Bu büyük insânî dertlerin yegâne çaresi ise İslâm'ın öğrettiği ve Hz. Muhammed'in tatbîk ederek örnek olduğu ilâhî emirlere ve tavsiyelere göre yürüyüb yaşamaktır* (Mütercim).

(٤٤) باب إعطاء من سأل بفحش وغلظة

١٢٧ – (١٠٥٦) حدثنا عثمان بن أبي شيبة ، وزهير بن حرب ، وإسحاق بن إبراهيم الحنظلي (قال إسحاق : أخبرنا . وقال الآخران: حدثنا جرير) عن الأعمش، عن أبي وائل، عن سلمان بن ربيعة. قال : قال عمر بن الخطاب ﵁ : قسم رسول الله ﷺ قسما . فقلت : والله ! يا رسول الله ! لغير هؤلاء كان أحق به منهم قال « إنهم خيروني أن يسألوني بالفحش أو يبخلوني . فلست بباخل » .

(44) ÇİRKİN VE KABA BİR SÛRETTE İSTİYENE ATIYYE VERMEK BÂBI

127 — (1056) .... : Umeru'bnu'l-Hattâb (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir taksîm yapmıştı. Ben : Allah'a yemîn ederim ki yâ Rasûlallah! Bu mal verdiğin kimselerden başkası o mala bunlardan daha haklıdır, dedim. «Bunların, benden çirkin bir surette istemeleri ve beni cimriliğe nisbet etmeleri, benim onları ihtiyar etmeme sebeb oldu (yani beni böyle harekete mecbûr ettiler). Çünkü ben bir bahîl değilim» buyurdu.

١٢٨ – (١٠٥٧) حدثني عمرو الناقد . حدثنا إسحاق بن سليمان الرازي . قال : سمعت مالكا . ح وحدثني يونس بن عبد الأعلى (واللفظ له) أخبرنا عبد الله بن وهب حدثني مالك بن أنس عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك ؛ قال : كنت أمشي مع رسول الله ﷺ ، وعليه رداء نجراني غليظ الحاشية . فأدركه أعرابي . فجبذه بردائه جبذة شديدة . نظرت إلى صفحة عنق رسول الله ﷺ وقد أثرت بها حاشية الرداء . من شدة جبذته . ثم قال: يا محمد ! مر لي من مال الله الذي عندك فالتفت إليه رسول الله ﷺ . فضحك . ثم أمر له بعطاء .

(...) حدثنا زهير بن حرب . حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث . حدثنا همام . ح وحدثني زهير ابن حرب . حدثنا عمر بن يونس . حدثنا عكرمة بن عمار . ح وحدثني سلمة بن شبيب . حدثنا أبو المغيرة . حدثنا الأوزاعي . كلهم عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك ، عن النبي ﷺ : بهذا الحديث .

وفي حديث عكرمة بن عمار من الزيادة : قال : ثم جبذه إليه جبذة . رجع نبي الله ﷺ في نحر

الأعرابي

وفي حديث همام: فجاذبه حتى انشق البرد وحتى بقيت حاشيته في عنق رسول الله ﷺ.

128 — (1057) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ın maiyyetinde yürüyordum. Üzerinde Necran dokumalarından kalın kenarlı bir ridâ (kaftan) vardı. Derken bir Bedevî kendisine yetişib sert bir şekilde Peygamber'in ridâsından çekti. Ben Rasûlullah'ın boynunun yüzeyine baktım ki bu şiddetli çekmeden dolayı ridânın kenarı orada iz bırakmış halde idi. Bu çekişi müteakib Bedevî Rasulullah'a :

— Yâ Muhammed! Yanında bulunan Allah malından bana bir şey verilmesini emret, dedi. Rasûlullah, Bedevî'den tarafa döndü ve güldü. Sonra ona atiyye verilmesini emretti.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Enes İbn Mâlik'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet ettiler. Bunlardan İkrimetu'bnu Ammâr'ın hadîsinde : Sonra Peygamber'i kendine doğru sert bir şekilde çekti. Allâh'ın Peygamber'i Bedevî'nin göğsüne doğru döndü, ziyâdesi vardır.

Hammâm'ın hadîsinde ise : Bedevî, Peygamber'i okadar sert bir şekilde çekti ki bürdesi yırtıldı ve hatta bürdenin bir kenarı Rasûlullah'ın boynunda (asılı) kaldı, ziyâdesi vardır.

١٢٩ — (١٠٥٨) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن ابن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة؛ أنه قال: قسم رسول الله ﷺ أقبية ولم يعط مخرمة شيئا. فقال مخرمة: يا بني! انطلق بنا إلى رسول الله ﷺ. فانطلقت معه. قال: ادخل فادعه لي. قال: فدعوته له. فخرج إليه وعليه قباء منها. فقال «خبأت هذا لك». قال: فنظر إليه فقال «رضي مخرمة».

129 — (1058) .... : Misveru'bnu Mahreme (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) sahâbîlere bir takım kaftanlar dağıtmıştı da bunlardan babam Mahreme'ye bir şey vermemişti. Mahreme bana :

— Ey oğulcuğum! Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim, dedi. Babamla beraber gittim. O bana :

— Eve gir ve Rasûlullah'ı bana çağır, dedi. Ben Peygamber'i babama da'vet ettim. Rasûlullah omuzlarında bunlardan bir kaftan bulunduğu halde babamın yanına çıktı ve :

— Bunu senin için sakladım, buyurdu.

Misver der ki : Babam kaftana (sevinerek) baktı. Rasûlullah da :

— Artık Mahreme râzı oldu mu? buyurdu.

١٣٠ – (...) حدثنا أبو الخطاب زياد بن يحيى الحساني. حدثنا حاتم بن وردان أبو صالح. حدثنا أيوب السختياني عن عبد الله بن أبي مليكة، عن المسور بن مخرمة. قال: قدمت على النبي ﷺ أقبية. فقال لي أبي، مخرمة: انطلق بنا إليه عسى أن يعطينا منها شيئا. قال: فقام أبي على الباب فتكلم. فعرف النبي ﷺ صوته فخرج ومعه قباء. وهو يريه محاسنه. وهو يقول «خبأت هذا لك. خبأت هذا لك».

130 — ( ) .... : Misveru'bnu Mahreme (R) dedi ki :

Peygamber'e bir takım kaftanlar gelmişti. Babam Mahreme bana :

— Haydi beraber Rasûlullah'a gidelim. Rasûlullah'ın bunlardan bir tâne de bana vermesi muhtemildir, dedi. Nihayet babam Peygamber'in kapısı önünde durub tekellüm etti. Peygamber de babamın sesini tanıdı. Akabinde bir kaftanla birlikte dışarı çıktı. Kaftanın güzelliklerini ona gösterirken : «Bunu senin için sakladım, bunu senin için sakladım» buyuruyordu.

(٤٥) باب إعطاء من يخاف على إيمانه

١٣١ – (١٥٠) حدثنا الحسن بن علي الحلواني وعبد بن حميد. قالا: حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم بن سعد) حدثنا أبي عن صالح، عن ابن شهاب. أخبرني عامر بن سعد عن أبيه سعد؛ أنه أعطى رسول الله ﷺ رهطا وأنا جالس فيهم. قال: فترك رسول الله ﷺ منهم رجلا لم يعطه. وهو أعجبهم إلي. فقمت إلى رسول الله ﷺ فساررته. فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان؟ والله! إني لأراه مؤمنا. قال «أو مسلما» فسكت قليلا. ثم غلبني ما أعلم منه فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان؟ فوالله! إني لأراه مؤمنا. قال «أو مسلما» فسكت قليلا. ثم غلبني ما أعلم منه.

فقلت: يا رسول الله! مالك عن فلان؟ فوالله! إني لأراه مؤمنا. قال «أو مسلما» قال «إني لأعطي الرجل وغيره أحب إلي منه. خشية أن يكب في النار على وجهه».

وفي حديث الحلواني تكرار القول مرتين.

(...) حدّثنا ابن أبي عمر. حدّثنا سفيان. ح وحدّثنيه زهير بن حرب. حدّثنا يعقوب بن إبراهيم
ابن سعد. حدّثنا ابن أخي ابن شهاب. ح وحدّثناه إسحٰق بن إبراهيم وعبد بن حميد. قالا: أخبرنا
عبد الرزّاق. أخبرنا معمر. كلّهم عن الزهريّ، بهذا الإسناد، على معنى حديث صالح عن الزهريّ.

(...) حدّثنا الحسن بن عليّ الحلوانيّ. حدّثنا يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدّثنا أبي عن صالح،
عن إسماعيل بن محمّد بن سعد؛ قال: سمعت محمّد بن سعد يحدّث بهذا الحديث. يعني حديث الزهريّ
الّذي ذكرنا. فقال في حديثه: فضرب رسول الله ﷺ بيده بين عنقي وكتفي. ثمّ قال «أقتالاً؟
أي سعد! إنّي لأعطي الرّجل».

(45) İYMÂNINDA SEBÂTINDAN ENDÎŞE EDİLEN KİMSELERE (İYMÂNINI SAĞLAMLAŞTIRMAK MAKSADİYLE) ATİYYE VERİLMESİ BÂBI

131 — (150) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) —**Muellefetu'l-Kulûb**dan— bir takım kimselere dünyalık verdi. Ben de onların arasında oturuyordum. Derken Rasûlullah içlerinden en ziyade beğendiğim birini bıraktı ve ona bir şey vermedi. Bunun üzerine ben Rasûlullah'ın yanına varıb kendisine fısıltı ile:

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallâhi ben onu bir mu'min biliyorum, dedim. Rasûlullah bana:

— Öyle deme, muslim de! Buyurdu. Az bir müddet sustum. Sonra o kimse hakkındaki bilgim bana galebe etti (ve dayanamayıb) yine sözümü tekrar ederek:

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin mahrum bıraktın? Vallâh'i ben onu bir mu'min biliyorum, dedim. Rasûlullah yine:

— Öyle deme, muslim de! buyurdu. Ben yine az bir zaman sustum. Sonra o zat hakkındaki duygum bana galebe etti. Sözümü tekrar ederek:

— Yâ Rasûlallah! Fulânı niçin bıraktın? Vallâhi ben onu bir mu'min görüyorum dedim. Rasûlullah:

— Öyle deme, «bir muslim» de! buyurdu ve şöyle ilâve etti: «(Bazı defa) ben daha çok sevdiğim kimse varken (onu bırakırım da) başka birisine dünyalık veririm. (Bu tercîhimin sebebi) Allâh'ın bu kimseyi (mal hırsı ile) yüzü koyu cehenneme atması endîşesidir».

Râvîlerden Hulvânî'nin hadîsinde: Bu söz iki defa tekrar edilmiştir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri hep beraber Zuhrî'den bu isnad ile, Sâlih'in Zuhrî'den gelen (yukarıki) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Burada Muhammedu'bnu Sa'd bu hadîsi yani zikrettiğimiz Zührî hadîsini tahdîs etmiş ve bunda şu ziyâdeyi söylemiştir :

Bunun üzerine Rasûlullah, eliyle boynum ve kürek kemiğim arasına vurdu. Sonra : «Benimle döğüşecek misin? Ey Sa'd! Ben bir adama (Allah onu yüzü koyun ateşe atmasın diye başkasını daha ziyâde sevdiğim halde) mal veririm» buyurdu [47].

(٤٦) باب إعطاء المؤلفة قلوبهم على الإسلام وتصبر من قوي إيمانه

١٣٢ — (١٠٥٩) حدثني حرملة بن يحيى التجيبي . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني يونس
عن ابن شهاب . أخبرني أنس بن مالك ؛ أن أناسا من الأنصار قالوا ، يوم حنين ، حين أفاء الله على
رسوله من أموال هوازن ما أفاء . فطفق رسول الله ﷺ يعطي رجالا من قريش . المائة من الإبل .
فقالوا : يغفر الله لرسول الله . يعطي قريشا ويتركنا وسيوفنا تقطر من دمائهم ! .
قال أنس بن مالك : فحدث ذلك رسول الله ﷺ ، من قولهم . فأرسل إلى الأنصار . فجمعهم
في قبة من أدم . فلما اجتمعوا جاءهم رسول الله ﷺ . فقال « ما حديث بلغني عنكم ؟ » فقال له
فقهاء الأنصار : أما ذوو رأينا ، يا رسول الله ! فلم يقولوا شيئا . وأما أناس منا حديثة أسنانهم ، قالوا :
يغفر الله لرسوله . يعطي قريشا ويتركنا ، وسيوفنا تقطر من دمائهم ! فقال رسول الله ﷺ « فإني
أعطي رجالا حديثي عهد بكفر . أتألفهم . أفلا ترضون أن يذهب الناس بالأموال ، وترجعون
إلى رحالكم برسول الله ؟ فوالله ! لما تنقلبون به خير مما ينقلبون به » فقالوا : بلى . يا رسول الله !
قد رضينا . قال « فإنكم ستجدون أثرة شديدة . فاصبروا حتى تلقوا الله ورسوله . فإني على
الحوض » . قالوا : سنصبر .

(...) حدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد . قالا : حدثنا يعقوب (وهو ابن إبراهيم بن سعد)
حدثنا أبي عن صالح ، عن ابن شهاب . حدثني أنس بن مالك ؛ أنه قال : لما أفاء الله على رسوله ما أفاء
من أموال هوازن . واقتص الحديث بمثله . غير أنه قال : قال أنس : فلم نصبر . وقال : فأما أناس
حديثة أسنانهم .

---

47. Vâkıdî'nin *Magâzî*de tasrîh ettiğine göre bu mahrum edilen zat Cuaylu'bnu Surâka ed-Damrî (R) dır. Sa'dın hüsnü şahâdetde bukadar israr etmesi bundan ileri geliyor. Sa'dın «mu'min» demesini, Peygamber'in mükerreren «muslim de!» diye tashîh ve ihtâr buyurması, iymânın bâtınî ve vicdânî bir ğayb işi olub Allah'dan başkasının bilemiyeceğini ve zâhirî hâle göre «muslim» demenin daha doğru olduğunu öğretmek içindir.

(...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمِّهِ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِهِ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : قَالُوا : نَصْبِرُ . كَرِوَايَةِ يُونُسَ عَنِ الزُّهْرِيِّ .

(46) KALPLERİ İSLÂMA ALIŞTIRILANLARA ATIYYE VERİLMESİ, İYMÂNI KUVVETLİ OLANLARIN İSE (ATIYYELERE KARŞI) SABIRLI DAVRANMALARI BÂBI

132 — (1059) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle haber verdi: Allah Teâlâ Huneyn harbinde Rasûlüne feyy olarak verdiklerini verdiği vakıt, Rasûlullah da Kureyş'den bir takım kimselere yüzer deve vermeye başladığında Ensâr'dan bazı kimseler:

— Allah, Rasûlüne mağfiret eylesin! O, Kureyş'e veriyor da bizleri bırakıyor. Halbuki kılıçlarımızdan hâlâ Kureyşlilerin kanları damlamaktadır, dediler.

Enesu'bnu Mâlik devamla dedi ki: Ensâr'ın bu sözü Rasûlullah'a duyuruldu. Rasûlullah Ensâr'a haber gönderib, onları deriden bir çadır içinde topladı. Ensâr toplanınca Rasûlullah yanlarına geldi ve:

— Sizin tarafınızdan söylenmiş olub bana ulaşan bu söz nedir? Ensâr'ın söz anlıyanları:

— Yâ Rasûlallah! Bizim re'y sâhibi olanlarımız hiçbir şey söylememişlerdir, dediler. Yalnız yaşları küçük bazı gençlerimiz: Allah, Rasûlune mağfiret buyursun. O, Kureyş'e ihsânda bulunuyor da bizleri bırakıyor. Halbuki bizim kılınçlarımızdan hâlâ Kureyş kanı damlıyor, demişler. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Ben, Kureyş'den henüz küfre yakın bulunan bazı kimselere dünyalık veriyorum ve bununla onların gönüllerini İslâm'a alıştırıyorum. Bu insanlar, aldıkları mallarla evlerine giderlerken, siz de Allah'ın Rasûlü ile evlerinize dönmenizden râzı olmuyor musunuz? Allâh'a yemîn ederim ki sizin Peygamber'le Medîne'ye dönüb gitmeniz, onların ganîmet mallarıyla evlerine gitmelerinden şüphesiz çok hayırlıdır, buyurdu. Bunun üzerine Ensâr:

— Yâ Rasûlallah! Biz seninle Medîne'ye gitmeyi tercîh ederiz. Bizler buna çoktan râzı olmuşuzdur, dediler. Rasûlullah:

— Emîn olunuz ki benden sonra yakın bir zamanda başkalarının sizlere üstün tutulmasına şâhid olacaksınız. Sizler, Allâh'a ve Rasûlüne kavuşuncaya kadar sabr ediniz. Ben havz başında olacağım, buyurdu. Ensâr hep beraber:

— Sabırlı olacağız, dediler.

( ) .... : Buradaki râvîler de, Enes ibn Mâlik'in : Allah, Rasûlune **Hevâzin** mallarından fey' olarak verdiklerini verdiği zaman... diyerek hadîsin tamamını yukarıdaki hadîs tarzında tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir. Ancak bunda Enes : Biz sabır etmedik, demiştir. Yine Enes: «Amma yaşları genç olan bir takım insanlara gelince» sözünü de söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in bu hadîsini (132 rakamiyle) geçen Yûnus'un Zuhrî'den gelen rivâyeti tarzında sevk ettiler. Ancak bu râvî : Enes, Ensâr'ın «biz sabr ederiz» dediklerini söyledi, demiştir.

١٣٣ — (...) **حدّثنا** مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ: جَمَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْأَنْصَارَ . فَقَالَ « أَفِيكُمْ أَحَدٌ مِنْ غَيْرِكُمْ ؟ » فَقَالُوا : لَا . إِلَّا ابْنُ أُخْتٍ لَنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ ابْنَ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ » فَقَالَ « إِنَّ قُرَيْشًا حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَمُصِيبَةٍ . وَإِنِّي أَرَدْتُ أَنْ أَجْبُرَهُمْ وَأَتَأَلَّفَهُمْ . أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا ، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ ؟ لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا ، وَسَلَكَ الْأَنْصَارُ شِعْبًا ، لَسَلَكْتُ شِعْبَ الْأَنْصَارِ » .

133 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) yalnız Ensâr'ı toplayıb :

— İçinizde sizden başka bir kimse var mı? diye sordu. Ensâr :

— Hayır, bir kız kardeşimizin oğlundan başka kimse yokdur, dediler. Rasûlullah :

— Muhakkak ki bir kavmin kız kardeşlerinin oğlu kendilerindendir, buyurdu ve şöyle devam etti : Şüphesiz ki Kureyş, câhiliyet devrine yakındır ve musîbetten henüz çıkmıştır. İstedim ki onların bu bozuk vaziyetlerini düzelteyim ve bu suretle onları İslâm'a ısındırayım. Siz, insanlar aldıkları dünya mallarıyla dönüb giderlerken, sizin Allah'ın Rasûlü ile birlikte evlerinize dönüb gitmekten memnun olmaz mısınız? İnsanlar geniş bir vâdîye girseler, Ensâr ise dar bir dağ yoluna girseler, ben muhakkak Ensâr'ın dar yolunda giderdim, buyurdu.

١٣٤ — (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: لَمَّا فُتِحَتْ مَكَّةُ قَسَمَ الْغَنَائِمَ فِي قُرَيْشٍ. فَقَالَتِ الأَنْصَارُ: إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ الْعَجَبُ. إِنَّ سُيُوفَنَا تَقْطُرُ مِنْ دِمَائِهِمْ. وَإِنَّ غَنَائِمَنَا تُرَدُّ عَلَيْهِمْ! فَبَلَغَ ذَٰلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَجَمَعَهُمْ. فَقَالَ «مَا الَّذِي بَلَغَنِي عَنْكُمْ؟» قَالُوا: هُوَ الَّذِي بَلَغَكَ. وَكَانُوا لَا يَكْذِبُونَ. قَالَ «أَمَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَرْجِعَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا إِلَى بُيُوتِهِمْ، وَتَرْجِعُونَ بِرَسُولِ اللهِ إِلَى بُيُوتِكُمْ؟ لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا أَوْ شِعْبًا، وَسَلَكَتِ الأَنْصَارُ وَادِيًا أَوْ شِعْبًا، لَسَلَكْتُ وَادِيَ الأَنْصَارِ أَوْ شِعْبَ الأَنْصَارِ».

134 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Mekke feth olunub, Rasûlullah ganîmetleri Kureyş içinde bazı kimselere taksîm edince Ensâr(dan küçük bir zümre) :

— Kılıçlarımızdan Kureyş kanı damlarken kazandığımız ganîmetlerimizin Kureyş ileri gelenlerine verilmesi hiç şüphesiz şaşılacak şeydir, dediler. Bu söz Rasûlullah'a ulaşınca onları topladı ve :

— Sizden bana ulaşan söz nedir? diye sordu. Ensâr da yalan söylemez olduklarından :

— Evet, size erişen bu sözleri biz söyledik dediler. Rasûlullah :

— İnsanlar, aldıkları dünyâ mallarıyla evlerine dönüb giderlerken siz de Allah'ın Rasûlü ile birlikde evlerinize gitmeye râzı olmaz mısınız? İnsanlar bir vâdîye yahut bir dağ yoluna girseler, Ensâr da bir vâdîye yahut bir dağ yoluna girseler ben muhakkak Ensâr'ın vâdîsine yahut Ensâr'ın gittiği dağ yoluna giderim, buyurdu.

١٣٥ — (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ (يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى الآخَرِ الْحَرْفَ بَعْدَ الْحَرْفِ) قَالَا: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ؛ قَالَ: لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أَقْبَلَتْ هَوَازِنُ وَغَطَفَانُ، بِذَرَارِيِّهِمْ وَنَعَمِهِمْ. وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ

يومئذ عشرة آلاف. ومعه الطلقاء. فأدبروا عنه حتى بقي وحده. قال: فنادى يومئذ نداءين. لم يخلط بينهما شيئا. قال: فالتفت عن يمينه فقال «يا معشر الأنصار!» فقالوا: لبيك، يا رسول الله! أبشر نحن معك. قال: ثم التفت عن يساره فقال «يا معشر الأنصار!» قالوا: لبيك، يا رسول الله! أبشر نحن معك. قال: وهو على بغلة بيضاء. فنزل فقال: أنا عبد الله ورسوله. فانهزم المشركون. وأصاب رسول الله ﷺ غنائم كثيرة. فقسم في المهاجرين والطلقاء. ولم يعط الأنصار شيئا. فقالت الأنصار: إذا كانت الشدة فنحن ندعى. وتعطى الغنائم غيرنا! فبلغه ذلك. فجمعهم في قبة. فقال «يا معشر الأنصار! ما حديث بلغني عنكم؟» فسكتوا. فقال «يا معشر الأنصار! أما ترضون أن يذهب الناس بالدنيا وتذهبون بمحمد تحوزونه إلى بيوتكم؟» قالوا: بلى. يا رسول الله! رضينا. قال: فقال «لو سلك الناس واديا، وسلكت الأنصار شعبا، لأخذت شعب الأنصار».

قال هشام: فقلت: يا أبا حمزة! أنت شاهد ذاك؟ قال وأين أغيب عنه؟.

135 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Huneyn günü olunca Hevâzin ve Gatafân kabîleleri bütün zürriyetleri ve sürüleri ile (harbe) geldiler. O gün Peygamber'in maiyyetinde **on bin kişi** vardı. Bunlardan başka Mekke fethi günü esir edilmeyib de afvedilen (ve Musliman'lara katılan) kimseler de vardı. Baskın vukû' bulunca bunların hepsi arkalarına dönüb çekildiler. Peygamber nerde ise tek başına kaldı. O gün Peygamber aralarına başka şey karıştırmadan Ensâr'a arka arkaya iki nidâ yaptı. Şöyle ki : Evvelâ sağına dönüb :

— Ey Ensâr topluluğu! diye nidâ etti. Ensâr :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! Sevin, biz seninle beraberiz, dediler. Sonra Rasûlullah sol tarafına dönüb :

— Ey Ensâr topluluğu! diye tekrar nidâ etti. Ensâr :

— Lebbeyk yâ Rasûlallah! Sevin, biz senin maiyetindeyiz, dediler. Rasûlullah bu nidâları yaparken beyaz bir katır üzerinde bulunuyordu. Hayvandan indi ve :

— **Ben Allah'ın Kulu ve Rasûluyum,** dedi. Muteâkiben müşrikler bozguna uğradılar. Rasûlullah pekçok ganîmetler ele geçirdi. Bilâhare bu ganîmetleri Muhâcirlerle, Mekke'lilerden kendisine katılanlar arasında taksîm etti. Bu ganîmetlerden Ensâr'a bir şey vermedi. Bu yüzden Ensâr (ın bir kısmı) :

— Çetinlik ve harb olduğu zaman bizler çağrılıyoruz. Halbuki ganîmetler bizden başkalarına veriliyor! dediler. Bu söz de Rasûlullah'a ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah onları bir çadır içinde toplayıb :

— Ey Ensâr topluluğu! Sizden bana ulaşan o söz nedir? dedi. Muhâtablar sükût ettiler. Rasulullah :

— Ey Ensâr topluluğu! İnsanlar dünya malını alıb giderlerken sizler **Muhammed**'i aranıza alıb evlerinize götürmenizden râzî olmaz mısınız? buyurdu. Ensâr :

— Evet, yâ Rasûlallah! Râzı olduk, dediler. Rasûlullah devamla :

— İnsanlar bir vâdîye girseler, Ensar da bir dağ yoluna girse, ben muhakkak Ensâr'ın yolunu tutarım, buyurdu.

Râvî Hişâm dedi ki : Ben Enes'e künyesi ile hitab ederek : Yâ Ebâ Hamza! Sen bu hâdisede hâzır bulundun mu? diye sordum. Bu hâdiseden nereye gayıb olabilirim ki? diye cevab verdi.

١٣٦ – (...) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . قَالَ ابْنُ مُعَاذٍ : حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : حَدَّثَنِي السُّمَيْطُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : افْتَتَحْنَا مَكَّةَ . ثُمَّ إِنَّا غَزَوْنَا حُنَيْنًا . فَجَاءَ الْمُشْرِكُونَ بِأَحْسَنِ صُفُوفٍ رَأَيْتُ . قَالَ : فَصُفَّتِ الْخَيْلُ . ثُمَّ صُفَّتِ الْمُقَاتِلَةُ . ثُمَّ صُفَّتِ النِّسَاءُ مِنْ وَرَاءِ ذَلِكَ . ثُمَّ صُفَّتِ الْغَنَمُ . ثُمَّ صُفَّتِ النَّعَمُ . قَالَ : وَنَحْنُ بَشَرٌ كَثِيرٌ . قَدْ بَلَغْنَا سِتَّةَ آلَافٍ .

وَعَلَى مُجَنِّبَةِ خَيْلِنَا خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ . قَالَ : فَجَعَلَتْ خَيْلُنَا تَلْوِي خَلْفَ ظُهُورِنَا . فَلَمْ نَلْبَثْ أَنِ انْكَشَفَتْ خَيْلُنَا ، وَفَرَّتِ الْأَعْرَابُ ، وَمَنْ نَعْلَمُ مِنَ النَّاسِ . قَالَ : فَنَادَى رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَالَ الْمُهَاجِرِينَ ! يَالَ الْمُهَاجِرِينَ ! » . ثُمَّ قَالَ « يَالَ الْأَنْصَارِ ! يَالَ الْأَنْصَارِ ! » . قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : هَذَا حَدِيثُ عِمِّيَّةٍ . قَالَ : قُلْنَا : لَبَّيْكَ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ : فَتَقَدَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَايْمُ اللهِ ! مَا أَتَيْنَاهُمْ حَتَّى هَزَمَهُمُ اللهُ . قَالَ : فَقَبَضْنَا ذَلِكَ الْمَالَ . ثُمَّ انْطَلَقْنَا إِلَى الطَّائِفِ فَحَاصَرْنَاهُمْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً . ثُمَّ رَجَعْنَا إِلَى مَكَّةَ فَنَزَلْنَا . قَالَ : فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُعْطِي الرَّجُلَ الْمِائَةَ مِنَ الْإِبِلِ .

ثُمَّ ذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ . كَنَحْوِ حَدِيثِ قَتَادَةَ ، وَأَبِي التَّيَّاحِ ، وَهِشَامِ بْنِ زَيْدٍ .

136 — ( ) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :

Mekke'ye feth ettik. Sonra bizler Huneyn'de harp yaptık. Müşrikleri gördüm ki onlar en güzel safflar hâlinde gelmişler : Evvelâ suvârîler saff yapılmış, sonra piyâde muhâribler saff yapılmış. Sonra bunların arkasından kadınlar saff yapılmış. Sonra davar sürüleri saff yapılmış. Daha sonra da deve sürüleri saff saff dizilmişti. Biz ise **altı bine** bâliğ olmuş, kalabalık bir insan yığını hâlinde idik. Yolun sağ tarafını tutan suvârîlerimizin başında Hâlidu'bnu'l-Velîd vardı. (Sol tarafını tutan suvârîlerimizin başında da Zubeyr bulunuyordu). Derken suvârîlerimiz arka tara-

fımızda atlarını kıvırmaya döndürmeye başladılar. Çok geçmeden suvârîlerimiz açılıverdiler (yani münhezim oldular). Bedevîler ve tanıdığımız insanlar kaçtılar. Rasûlullah (S) :

— Yetişin ey Muhâcirler! Yetişin ey Muhâcirler! diye nidâ etti. Sonra da :

— Yetişin ey Ensâr! Yetişin ey Ensâr! diye nidâ eyledi.

Enes der ki : Bu bir cemâatin (yahut amucaların) bana tahdîs ettikleri hadîsdir [48]. Biz :

— Lebbeyk ya Rasûlallah, dedik. Rasûlullah ileri geçti. Allah'a yemîn ederim ki, biz onların yanına gelir gelmez Allah onları hezimete uğrattı. Biz de böylece o muazzam malı ele geçirdik. Sonra Tâif'e gittik ve onları **kırk gece** muhasara ettik. Sonra Mekke'ye dönüb konakladık. Rasûlullah bazı kimselere **yüzer deve** atiyye vermeye başladı.

Râvî bundan sonra hadîsin devamını, bundan evvel geçen Katâde, Ebu Teyyâh ve Hişâm ibn Zeyd hadîsleri tarzında zikretmiştir.

١٣٧ – (١٠٦٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِفَاعَةَ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ؛ قَالَ: أَعْطَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَبَا سُفْيَانَ بْنَ حَرْبٍ، وَصَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ، وَعُيَيْنَةَ بْنَ حِصْنٍ، وَالْأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ، كُلَّ إِنْسَانٍ مِنْهُمْ، مِائَةً مِنَ الْإِبِلِ. وَأَعْطَى عَبَّاسَ بْنَ مِرْدَاسٍ دُونَ ذَٰلِكَ. فَقَالَ عَبَّاسُ بْنُ مِرْدَاسٍ:

أَتَجْعَلُ نَهْبِي وَنَهْبَ الْعُبَيْـ ـدِ بَيْنَ عُيَيْنَةَ وَالْأَقْرَعِ؟

فَمَا كَانَ بَدْرٌ وَلَا حَابِسٌ يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ

وَمَا كُنْتُ دُونَ امْرِئٍ مِنْهُمَا وَمَنْ تَخْفِضِ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعِ

قَالَ: فَأَتَمَّ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِائَةً.

137 — (1060) .... : Râfi'ibn Hadîc (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S), Ebû Sufyân ibn Harb'a, Safvânu'bnu Umeyye'ye, Uyeynetu'bnu Hısn'a ve Akra'ubnu Hâbis'e, bunlardan her bir insana **yüzer deve** atiyye verdi. Abbâsu'bnu Mirdâs'a da bundan daha az sayıda atiyye verdi. Bundan ötürü Abbâs ibn Mirdâs şu meâldeki şiiri söyledi :

«Benim ganîmetimle Ubeyd adındaki atımın payını Uyeyne ile Ak-

---

48. Enes buraya kadar kendi müşâhedelerini anlattı. Bundan sonrasını da orada insanlar dağıldığı için buradan aşağısını zabt edemeyib başka bir cemâatın veya amucâlarının kendisine anlattıklarını rivâyet etmişe benziyor. Çünkü *«amm»* kelimesi umûmiyyet ve cemâat ma'nâlarına geldiği gibi «amuca» ma'nâsına da gelmektedir (Kadî Iyâd ve Nevevî).

ra'ın arasında mı kılıyorsun? (Uyeynetu'bnu) Bedr ile Hâbis, cemiyyet içinde Mirdâs'dan üstün sayılır deyillerdi. Halbuki ben onlardan aşağı bir kimse değilim. Bugün her kim alçaltılırsa birdaha yükseltilmez».

Râvî der ki : Bu şiir üzere Rasûlullah onun payını da **yüz deveye** tamamladı [49].

١٣٨ – (...) وحدثنا أحمد بن عبدة الضبي . أخبرنا ابن عيينة عن عمر بن سعيد بن مسروق ، بهذا الإسناد ؛ أن النبي ﷺ قسم غنائم حنين . فأعطى أبا سفيان بن حرب مائة من الإبل . وساق الحديث بنحوه . وزاد : وأعطى علقمة بن علاثة مائة .

(...) وحدثنا مخلد بن خالد الشعيري . حدثنا سفيان . حدثني عمر بن سعيد ، بهذا الإسناد . ولم يذكر في الحديث علقمة بن علاثة ، ولا صفوان بن أمية . ولم يذكر الشعر في حديثه

138 — ( ) .... : İbn Uyeyne, Saîd ibn Mesrûk'un oğlu Umer'-den bu isnad ile : Peygamber (S) in, Huneyn ganîmetlerini taksîm edib, Ebû Sufyân ibn Harb'a yüz deve verdiğini haber vermiş ve hadîsin tamâmını yukarıdaki hadîs tarzında sevk etmiştir. Bir de : Rasûlullah, Alkametu'bnu Ulâse'ye de yüz deve verdi, ziyâdesi vardır.

( ) .... : Burada da Amru'bnu Saîd, bu isnadla tahdîs etmiş fakat bu hadîsde Alkametu'bnu Ulâse'yi, Safvânu'bnu Umeyye'yi ve yukarıdaki şiiri zikretmemiştir.

١٣٩ – (١٠٦١) حدثنا سريج بن يونس . حدثنا إسماعيل بن جعفر عن عمرو بن يحيى بن عمارة ، عن عباد بن تميم ، عن عبدالله بن زيد ؛ أن رسول الله ﷺ لما فتح حنينا قسم الغنائم . فأعطى المؤلفة قلوبهم . فبلغه أن الأنصار يحبون أن يصيبوا ما أصاب الناس فقام رسول الله ﷺ فخطبهم فحمد الله وأثنى عليه . ثم قال « يا معشر الأنصار ! ألم أجدكم ضلالا ، فهداكم الله بي ؟ وعالة ، فأغناكم الله بي ؟ ومتفرقين ، فجمعكم الله بي ؟ » ويقولون : الله ورسوله أمن . فقال « ألا تجيبوني ؟ » فقالوا : الله ورسوله أمن . فقال « أما إنكم لو شئتم أن تقولوا كذا وكذا . وكان من الأمر كذا وكذا » .

---

49. Rasûlullah'ın bu ganîmetten veya İslâm Devletinin hazînesinden yaptığı bu kabil sarflar, İslâm cemâatinin hâli hâzır veya müstakbel yüksek menfaatlariyle ilgilidir. En yüksek bir siyaset, askerî, idârî, psikolojik, emniyet ve diğer sebeblerle yapılıb zâhiren fazla gibi görünen bu ihsânlar yüzde yüz haklı ve İslâm için son derece faydalıdır. Musliman topluluğunun kıyâmete dek idâresi ve varlığı, zaman zaman bu gibi tasarruf ve yatırımlara muhtac olabilir. İşte bu ve benzeri yüksek gâyelerden dolayı İslâm Kanûnu, devleti idâre edenlere millet malından gerektiğinde bu gibi sarfiyatlarda bulunabileceklerini tasrîh etmiştir: *«ve'l-Müellefeti kulûbuhum... : Kalbleri İslâm'a alıştırılanlar...»* fıkrası (et-Tevbe: 60).

لِأَشْيَاءَ عَدَّدَهَا . زَعَمَ عَمْرٌو أَنْ لَا يَحْفَظُهَا . فَقَالَ « أَلَا تَرْضَوْنَ أَنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالشَّاءِ وَالْإِبِلِ ، وَتَذْهَبُونَ بِرَسُولِ اللهِ إِلَى رِحَالِكُمْ ؟ الْأَنْصَارُ شِعَارٌ وَالنَّاسُ دِثَارٌ . وَلَوْلَا الْهِجْرَةُ لَكُنْتُ امْرَأً مِنَ الْأَنْصَارِ . وَلَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِيًا وَشِعْبًا ، لَسَلَكْتُ وَادِيَ الْأَنْصَارِ وَشِعْبَهُمْ . إِنَّكُمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِي أَثَرَةً . فَاصْبِرُوا حَتَّى تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ » .

139 — (1061) .... : Abdullah ibn Zeyd (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S), Huneyn'i feth edib ganîmetleri taksîm ettiğinde **kalbleri İslâm'a alıştırılan** kimselere atiyyeler verdi. Muteâkiben, Ensâr'ın da diğer insanların nâil oldukları paylara nâil olmak istedikleri haberi Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine Rasûlullah ayağa kalktı. Allah'a hamd u senâ ettikden sonra onlara hitâb edib şöyle buyurdu :

— Ey Ensâr topluluğu! Ben sizleri yolunu şaşırmış sapıklar hâlinde bulub, benim delâletimle Allah sizleri doğru yola hidâyet buyurmadı mı? Ben sizleri fakîrler bulub, benim yüzümden Allah sizleri zengin kılmadı mı? Sizler darmadağın biribirinize düşman olub benim sayemde Allah sizleri birleştirmedi mi?

Rasûlullah bu suâlleri sordukca onlar : Allah'ın ve Rasûlünün ni'met ve minneti en büyüktür, diye karşılık veriyorlardı. Rasûlullah :

— Bana cevab vermez misiniz? buyurdu. Onlar :

— Allah ve Rasûlünün ihsânı en büyüktür, dediler. Rasûlullah :

— Ey Ensâr! Eğer siz isteseydiniz benim bu suâllerime : Şunu, şunu söyler ve şu, şu işler oldu (yani seni kavmin yalanladı, sen bize hicret ettin, biz seni tasdîk ettik. Kavmin seni terk etti, biz sana yardım ettik. Kavmin seni kovdu, biz seni bağrımıza bastık. Sen yoksuldun, biz seni malımıza ortak kıldık) diye cevâb verebilirdiniz.

Râvî Amr : Rasûlullah'ın birçok şeyler saydığını ve kendisinin bunları ezberleyemediğini söyledi. Rasûlullah şöyle devam etti :

— İnsanlar aldıkları davarlarla, develerle giderlerken sizler de Allâh'ın Rasûlü ile beraber yurtlarınıza dönmenizden râzî olmuyor musunuz? Ensâr, iç çamaşırları (yani samîmî ve içten dostlar) dır. Diğer insanlar ise dış elbiseleri (yani Ensâr'dan sonra gelen dostlar) dır. Eğer hicret şerefi olmasaydı ben muhakkak Ensâr'dan bir ferd olmak isterdim. İnsanlar bir vâdîye ve dağ yoluna gitseler ben muhakkak Ensâr'ın vâdîsine ve dağ yoluna girer giderdim. Şüphesiz sizler benden sonra başkalarının size üstün tutulmasını ve başkalarının sizlere tercîh edilmesini göreceksiniz. **Havuz** başında bana kavuşmanız için dâima sabırlı davranınız.

١٤٠ — (١٠٦٢) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ آثَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَاسًا فِي الْقِسْمَةِ . فَأَعْطَى الأَقْرَعَ بْنَ حَابِسٍ مِائَةً مِنَ الإِبِلِ . وَأَعْطَى عُيَيْنَةَ مِثْلَ ذَلِكَ . وَأَعْطَى أُنَاسًا مِنْ أَشْرَافِ الْعَرَبِ . وَآثَرَهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْقِسْمَةِ . فَقَالَ رَجُلٌ : وَاللهِ ! إِنَّ هَذِهِ لَقِسْمَةٌ مَا عُدِلَ فِيهَا ، وَمَا أُرِيدَ فِيهَا وَجْهُ اللهِ . قَالَ فَقُلْتُ : وَاللهِ ! لأُخْبِرَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَأَتَيْتُهُ فَأَخْبَرْتُهُ بِمَا قَالَ . قَالَ : فَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ حَتَّى كَانَ كَالصِّرْفِ . ثُمَّ قَالَ « فَمَنْ يَعْدِلُ إِنْ لَمْ يَعْدِلِ اللهُ وَرَسُولُهُ ! » قَالَ : ثُمَّ قَالَ « يَرْحَمُ اللهُ مُوسَى . قَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ » .

قَالَ قُلْتُ : لاَ جَرَمَ لاَ أَرْفَعُ إِلَيْهِ بَعْدَهَا حَدِيثًا .

140 — (1062) .... : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi :

Huneyn günü (harb) olub bitince Rasûlullah (S) ganîmet taksîminde bazı insanlara fazla vermek sûretiyle bir husûsiyet bahşetti. (Meselâ kalbleri te'lif edilenlerden) Akra' ibn Hâbis'e yüz deve verdi. Uyeyne'ye de bunun kadar verdi. Arab eşrâfından bazı insanlara da bu sûretle yüz(er) deve ihsân edib, bu Arab eşrâfını o gün ganîmet bölümünde başkalarına tercîh etmişti. (Peygamber'in bundaki gâyesini anlamıyan) bir kişi (bu taksîme i'tirâz ederek) :

— Vallâhi, şu taksîm muhakkak ki kendisinde adâlet gözetilmiyen ve kendisi ile Allah rızâsı gözetilmiyen bir taksîmdir, dedi. Ben de :

— Vallâhi, ben bu sözü Rasûlullah'a muhakkak haber veririm, dedim. Ve Peygamber'e gidib o kimsenin dediğini kendisine haber verdim. Rasûlullah'ın yüzü değişti. Hatta kırmızı boya gibi oldu. Sonra :

— Allah ve Rasûlu adâlet etmezse artık kim adâlet eder? buyurdu. Sonra da : Allah Mûsâ'ya rahmet eylesin! O, bundan daha çok sözlerle ezâlandırıldı da sabr etti, buyurdu. Ben :

— Muhakkak olsun ki bundan sonra Peygamber'e hiçbir söz ulaştırmam diye ahd ettim.

١٤١ — (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : قَسَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَسْمًا فَقَالَ رَجُلٌ : إِنَّهَا لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللهِ . قَالَ : فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَارَرْتُهُ . فَغَضِبَ مِنْ ذَلِكَ غَضَبًا شَدِيدًا . وَاحْمَرَّ وَجْهُهُ حَتَّى تَمَنَّيْتُ أَنِّي لَمْ أَذْكُرْهُ لَهُ . قَالَ : ثُمَّ قَالَ « قَدْ أُوذِيَ مُوسَى بِأَكْثَرَ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ » .

141 — ( ) .... : Abdullah ibn Mes'ûd (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) bir taksîm yapmıştı. Bir kimse de :
— Bu, muhakkak ki kendisinde adâlet gözetilmiyen ve kendisiyle Allah rızâsı kasdolunmıyan bir taksîmdir, dedi. Ben de, Peygamber'e gelib bunu kendisine yavaşca haber verdim. Peygamber bundan şiddetle öfkelendi, yüzü kıpkırmızı oldu. Hatta ben : Keşki ben bunu kendisine söylemeseydim diye temennîde bulundum. Sonra Rasûlullah : «Mûsâ bundan daha fazlasiyle ezâ olunmuştu da sabr etmişti» buyurdu.

(٤٧) باب ذكر الخوارج وصفاتهم

١٤٢ – (١٠٦٣) حدثنا محمد بن رمح بن المهاجر. أخبرنا الليث عن يحيى بن سعيد، عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله. قال: أتى رجل رسول الله ﷺ بالجعرانة. منصرفه من حنين. وفي ثوب بلال فضة. ورسول الله ﷺ يقبض منها. يعطي الناس. فقال: يا محمد! اعدل. قال «ويلك! ومن يعدل إذا لم أكن أعدل؟ لقد خبت وخسرت إن لم أكن أعدل» فقال عمر بن الخطاب رضي الله عنه: دعني. يا رسول الله! فأقتل هذا المنافق. فقال «معاذ الله! أن يتحدث الناس أني أقتل أصحابي. إن هذا وأصحابه يقرأون القرآن. لا يجاوز حناجرهم. يمرقون منه كما يمرق السهم من الرمية».

(...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب الثقفي. قال: سمعت يحيى بن سعيد يقول: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا زيد بن الحباب. حدثني قرة بن خالد. حدثني أبو الزبير عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ كان يقسم مغانم. وساق الحديث.

(47) HÂRİCİLERİN VE SIFATLARININ ZİKRİ BÂBI

142 — (1063) .... : Câbiru'bnu Abdillah (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S), Huneyn'den döndüğü zaman **Ci'râne** mevkiinde iken kendisine (Zu'l-Huveyrisa denilen) bir kimse geldi. Bu sırada Bilâl'in sevbi içinde gümüş dolu olub, Rasûlullah da bundan avuçluyor ve insanlara veriyordu. O kimse :
— Yâ Muhammed! Adâlet et, dedi. Rasûlullah :
— Sana veyl olsun! Ben de adâlet eder olmazsam, artık kim adâlet eder? Ben adâlet eder olmazsam (sen âdil olmıyan bir insana tâbi' olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyan etmişsindir, buyurdu.

Bunun üzerine Umeru'bnu'l-Hattâb :

— Bana musâade et yâ Rasûlallah! Şu munâfıkı öldüreyim, dedi. Rasûlullah :

— İnsanların, Muhammed sahâbîlerini öldürtüyor, demelerinden Allah'a sığınırım. Muhakkak bu şahıs ve bunun avanesi, Kur'ân'ı okurlar. Fakat okudukları Kur'ân hançerelerini geçmez. Onlar, Kur'ân'ın emirlerinden, okun avdan (delib) çıktığı gibi çıkarlar, buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de, Câbir ibn Abdillah'dan : Peygamber ganîmetleri taksîm ediyordu, diyerek hadîsin tamâmını sevk etmişlerdir.

١٤٣ – (١٠٦٤) حدثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي نُعْمٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ قَالَ : بَعَثَ عَلِيٌّ رضي الله عنه ، وَهُوَ بِالْيَمَنِ ، بِذَهَبَةٍ فِي تُرْبَتِهَا ، إِلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَقَسَمَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ : الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ الْحَنْظَلِيُّ ، وَعُيَيْنَةُ بْنُ بَدْرٍ الْفَزَارِيُّ ، وَعَلْقَمَةُ بْنُ عُلَاثَةَ الْعَامِرِيُّ ، ثُمَّ أَحَدُ بَنِي كِلَابٍ ، وَزَيْدُ الْخَيْرِ الطَّائِيُّ ، ثُمَّ أَحَدُ بَنِي نَبْهَانَ . قَالَ : فَغَضِبَتْ قُرَيْشٌ . فَقَالُوا : أَيُعْطِي صَنَادِيدَ نَجْدٍ وَيَدَعُنَا ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنِّي إِنَّمَا فَعَلْتُ ذَٰلِكَ لِأَتَأَلَّفَهُمْ » فَجَاءَ رَجُلٌ كَثُّ اللِّحْيَةِ . مُشْرِفُ الْوَجْنَتَيْنِ . غَائِرُ الْعَيْنَيْنِ . نَاتِئُ الْجَبِينِ مَحْلُوقُ الرَّأْسِ . فَقَالَ : اتَّقِ اللَّهَ . يَا مُحَمَّدُ ! قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ إِنْ عَصَيْتُهُ ! أَيَأْمَنُنِي عَلَىٰ أَهْلِ الْأَرْضِ وَلَا تَأْمَنُونِي ؟ » قَالَ : ثُمَّ أَدْبَرَ الرَّجُلُ . فَاسْتَأْذَنَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فِي قَتْلِهِ . (يُرَوْنَ أَنَّهُ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ) فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِنَّ مِنْ ضِئْضِئِ هَٰذَا قَوْمًا يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَقْتُلُونَ أَهْلَ الْإِسْلَامِ . وَيَدَعُونَ أَهْلَ الْأَوْثَانِ . يَمْرُقُونَ مِنَ الْإِسْلَامِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . لَئِنْ أَدْرَكْتُهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ عَادٍ » .

143 — (1064) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Ali (R), Yemen'de bulunurken Rasûlullah'a henüz toprağından tasfiye edilmemiş altun cevheri göndermişti. Rasûlullah bu altun cevherini şu dört kişi arasında paylaştırdı :

Akra'ubnu Hâbis el-Hanzalî, Uyeynetu'bnu Bedr el-Fezârî, Alkametu'bnu Ulâse el-Âmirî, sonraki ya Kilâb oğullarının biri olan Zeydu'l-Hayl et-Tâî, yahut da Nebhân oğullarının biri. Kureyş bundan öfkelendi de :

— Bizleri bırakıb Necd'in büyüklerine mi veriyor? dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ben bunu ancak onları İslâm'a alıştırmak için yaptım, dedi. Muteâkiben gür sakallı, yanağının iki elmacığı çıkık, gözleri içe gömülü, anlı yüksek, başı tıraşlı bir kimse geldi ve :

— Yâ Muhammed! Allah'dan kork, dedi. Rasûlullah cevâben :

— Eğer ben Allah'a isyan edersem, artık ona kim itâat eder ki? Sizler, beni emîn kılmazken o beni yer halkı üzerine emîn kılmıyor mu? dedi. Sonra o kimse arkasına dönüb gitti. Sahâbîlerden biri onu öldürmek husûsunda Peygamber'den izin istedi. (Bunun Hâlidu'bnu'l-Velîd olduğu zannedilir). Rasûlullah :

— Bu kimsenin soyundan öyle bir kavim türeyecek ki, onlar Kur'ân'ı okuyacaklar fakat Kur'ân'ın tatlılığı onların hançerlerinden öteye geçmiyecek. Onlar İslâm ahâliyi öldürürler de putların sâhiblerini bırakırlar. Onlar İslâm'dan, okun avdan (delib) çıkması gibi çıkarlar. Eğer ben onların zamanına yetişmiş olsaydım Âd kavminin öldürülüşü gibi bunları öldürürdüm, buyurdu.

١٤٤ — (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا عبد الواحد عن عمارة بن القعقاع. حدثنا عبد الرحمن
ابن أبي نعم. قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: بعث علي بن أبي طالب إلى رسول الله ﷺ،
من اليمن، بذهبة في أديم مقروظ. لم تحصل من ترابها. قال: فقسمها بين أربعة نفر: بين عيينة
ابن حصن، والأقرع بن حابس، وزيد الخيل، والرابع إما علقمة بن علاثة وإما عامر بن الطفيل.
فقال رجل من أصحابه: كنا نحن أحق بهذا من هؤلاء. قال: فبلغ ذلك النبي ﷺ فقال «ألا تأمنوني؟
وأنا أمين من في السماء، يأتيني خبر السماء صباحا ومساء» قال: فقام رجل غائر العينين. مشرف الوجنتين.
ناشز الجبهة. كث اللحية. محلوق الرأس. مشمر الإزار. فقال: يا رسول الله! اتق الله. فقال
«ويلك! أولست أحق أهل الأرض أن يتقي الله» قال: ثم ولى الرجل. فقال خالد بن الوليد:
يا رسول الله! ألا أضرب عنقه؟ فقال «لا. لعله أن يكون يصلي». قال خالد: وكم من مصل يقول
بلسانه ما ليس في قلبه. فقال رسول الله ﷺ «إني لم أومر أن أنقب عن قلوب الناس. ولا أشق
بطونهم» قال: ثم نظر إليه وهو مقف فقال «إنه يخرج من ضئضئ هذا قوم يتلون كتاب الله.
رطبا لا يجاوز حناجرهم. يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية». قال: أظنه قال «لئن
أدركتهم لأقتلنهم قتل ثمود»

144 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Aliyyu'bnu Ebî Tâlib, Yemen'den Rasûlullah (S) a tabaklanmış bir

meşin içinde henüz toprağından tasfiye edilmemiş altun cevheri göndermişti. Rasûlullah bu altun cevherini şu dört kişi arasında paylaştırdı:

Uyeynetu'bnu Hısn, Akra'ubnu Hâbis, Zeydu'l-Hayl, dördüncüsü ya Alkametu'bnu Ulâse idi yahut Âmiru'bnu Tufeyl idi. Peygamber'in sahâbîlerinden bir kimse:

— Biz bu ihsâna bunlardan daha haklı bulunuyorduk, dedi. Bu söz Peygamber'e erişince:

— Siz bana i'timâd etmiyor musunuz? Ben göktekilerin bile emîniyim! Sabah akşam bana gök yüzünün haberi (vahyi) geliyor, buyurdu. Bunun üzerine, iki gözü çökük, yanağının iki elmacığı çıkık, anlı yüksek, gür sakallı, başı tıraşlı, izârını yukarı çemremiş bir kişi ayağa kalkıb:

— Yâ Rasûlallah! Allah'dan kork, dedi. Rasûlullah:

— Veyl sana! Ben, yeryüzündeki insanların Allah'dan korkmaya en lâyıkı değil miyim? buyurdu. Sonra o kimse arkasına dönüb gitti. Hâlidu'bnu Velîd:

— Yâ Rasûlallah! Şunun boynunu vurayım mı? dedi. Rasûlullah:

— Hayır, vurma! Bunun da ileride namaz kılan bir kimse olması umulur, buyurdu. Bunun üzerine Hâlid:

— Yâ Rasûlallah! Namaz kılanlardan nice kimseler vardır ki onlar gönüllerinde olmayan şeyi dilleriyle söylerler, dedi. Rasûlullah:

— Ben, insanların kalblerini açmaya, karınlarını yarmaya me'mûr deyilim, buyurdu. Râvî der ki: Sonra Rasûlullah, o itirazcı kimse dönüb giderken arkasından bakıb şöyle buyurdu: Şunun soyundan öyle bir nesil türeyecektir ki, onlar her zaman güzel sesle Allah Kitâbını okuyacaklar. Fakat Kur'ân'ın tatlılığı onların hançerelerinden ileriye geçmiyecektir. Onlar; ok avın bedenini sür'atle delib çıktığı gibi dînden çıkacaklar!

Râvî Ebû Saîd der ki: Öyle sanıyorum ki sonra Rasûlullah:

— Eğer ben bunların zamanına yetişmiş olsaydım, Semûd kavminin öldürülüşü gibi muhakkak bunları (toptan) öldürürdüm, buyurdu[50].

---

50. Hadîsde adları geçen ve Peygamber tarafından ihsâna nâil olan dört kişi Necd havâlisi ileri gelenlerinden ve hepsi de *el-Müellefetu kulubuhum*dan idi. Muslimanlığa zarar verme ihtimallerini önlemek, kendilerini İslâma ısındırıb alıştırmak veya bölgeleri altındaki Musliman ferd veya gurublara iyi davranmalarını, baskı yapmamalarını sağlamak gibi yüksek ve umûmî maksadlar için bunlara büyük hediyyeler verilmiştir.

Hz. Ali tarafından gönderilen bu altun cevheri, ganîmet malının beşte birinden ibâret olub tasarrufu Kur'ân nassına göre (el-Enfâl: 41) doğrudan doğruya Rasûlullah'a âid bulunduğundan yine ayni maksadlar için bunu da o kimselere taksîm etmişti. Buna kimsenin itirâza hakkı yoktu. Bu cihetle hadisde râvî Ebû Saîd tarafından karakteristik bir vahşî sîmâsının bütün hatları ile tersîm edilen bu şahsın Peygamber'e: Yâ Rasûlallah! Allah'dan kork! diye yaptığı itiraz hitabı pek küstahca idi. Fakat Peygamber'in engin müsamahası ve ileri görüşlülüğünden dolayı kendisine bir kötülük yapılmasına izin verilmemişti.

١٤٥ – (...) حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ.
قَالَ: وَعَلْقَمَةُ بْنُ عُلَاثَةَ. وَلَمْ يَذْكُرْ عَامِرَ بْنَ الطُّفَيْلِ. وَقَالَ: نَاتِئُ الْجَبْهَةِ. وَلَمْ يَقُلْ: نَاشِزُ. وَزَادَ:
فَقَامَ إِلَيْهِ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ؟ قَالَ «لَا». قَالَ: ثُمَّ أَدْبَرَ فَقَامَ
إِلَيْهِ خَالِدٌ، سَيْفُ اللهِ، فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ! أَلَا أَضْرِبُ عُنُقَهُ؟ قَالَ «لَا»، فَقَالَ «إِنَّهُ سَيَخْرُجُ مِنْ ضِئْضِئِ
هَٰذَا قَوْمٌ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ لَيِّنًا رَطْبًا». وَقَالَ: قَالَ عُمَارَةُ: حَسِبْتُهُ قَالَ «لَئِنْ أَدْرَكْتُهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ
قَتْلَ ثَمُودَ».

145 — ( ) .... : Cerîr, Umâretu'bnu Ka'ka'dan bu isnadla tahdîs etti ve Alkametu'bnu Ulâse'yi söyleyib Âmiru'bnu Tufeyl'i zikretmedi. Kezâ: «Alnı yüksek» sözünü söyledi de «nâşiz» sözünü söylemedi ve şunu ziyade etti: Umer (R) hemen ayağa kalkıb:

— Yâ Rasûlallah! Onun boynunu vurayım mı? dedi. Rasûlullah:

— Hayır, vurma! dedi. Sonra arkasına dönüb gitti. Muteâkiben Allah'ın kılıcı Hâlid ona doğru kalktı ve:

— Yâ Rasûlallah! Boynunu vurayım mı? diye sordu. Rasûlullah:

— Hayır, dedi ve şöyle ilâve etti: Şunun soyundan öyle bir kavim çıkacak ki onlar; Allah Kitâbını güzel sesle ve kolaylıkla okuyacaklar.

Râvî Umâre der ki: Öyle sanıyorum ki o, «eğer ben bunların zamanına yetişmiş olsaydım Semûd kavminin öldürülüşü gibi muhakkak bunları (toptan) öldürürdüm» buyurdu.

١٤٦ – (...) وحدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ. وَقَالَ:
بَيْنَ أَرْبَعَةِ نَفَرٍ: زَيْدُ الْخَيْرِ، وَالأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ، وَعُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ، وَعَلْقَمَةُ بْنُ عُلَاثَةَ أَوْ عَامِرُ
ابْنُ الطُّفَيْلِ. وَقَالَ: نَاشِزُ الْجَبْهَةِ. كَرِوَايَةِ عَبْدِ الْوَاحِدِ. وَقَالَ: إِنَّهُ سَيَخْرُجُ مِنْ ضِئْضِئِ هَٰذَا قَوْمٌ.
وَلَمْ يَذْكُرْ «لَئِنْ أَدْرَكْتُهُمْ لَأَقْتُلَنَّهُمْ قَتْلَ ثَمُودَ».

146 — ( ) .... : Bu râvî de, Umâretu'bnu'l-Ka'ka'dan bu isnadla rivâyet etti ve dedi ki: Dört kimse arasında:

Zeydu'l-Hayr, Akra'ubnu Hâbis, Uyeynetu'bnu Hısn, Alkametu'bnu Ulâse yahut Âmiru'bnu Tufeyl. Ve yine Abdu'l-Vâhid'in rivâyetinde olduğu gibi: Nâşizu'l-cebhe (= anlı yüksek) demiştir. Ve yine dedi ki: «Muhakkak bunun soyundan bir kavim çıkacaktır» dedi de, «eğer onların zamanına erişseydim muhakkak onları Semûd'un katli gibi katlederdim» kısmını zikretmedi.

١٤٧ - (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَعَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ؛ أَنَّهُمَا أَتَيَا أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ فَسَأَلَاهُ عَنِ الْحَرُورِيَّةِ(٢)؟ هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَذْكُرُهَا؟ قَالَ: لَا أَدْرِي مَنِ الْحَرُورِيَّةُ. وَلَٰكِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « يَخْرُجُ فِي هَٰذِهِ الْأُمَّةِ (وَلَمْ يَقُلْ: مِنْهَا) قَوْمٌ تَحْقِرُونَ صَلَاتَكُمْ مَعَ صَلَاتِهِمْ. فَيَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ. لَا يُجَاوِزُ حُلُوقَهُمْ (أَوْ حَنَاجِرَهُمْ) يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ مُرُوقَ السَّهْمِ مِنَ الرَّمِيَّةِ. فَيَنْظُرُ الرَّامِي إِلَى سَهْمِهِ. إِلَى نَصْلِهِ. إِلَى رِصَافِهِ فَيَتَمَارَى فِي الْفُوقَةِ. هَلْ عَلِقَ بِهَا مِنَ الدَّمِ شَيْءٌ ».

147 — ( ) .... : Muhammed ibn İbrâhîm, Ebû Seleme ile Atâ ibn Yesâr'dan haber verdi ki bu ikisi Ebû Saîd Hudrî'ye gelmiş ve kendisinden **Harûriyye** hakkında şöyle suâl sormuşlardır:

— Sen Rasûlullah (S) dan Harûriyye'yi zikrederken duydun mu? Ebû Saîd:

— Ben Harûriyye'nin kimler olduklarını bilmiyorum. Lâkin Rasûlullah'dan işittim o şöyle buyuruyordu: «Bu ümmet içinde (bu ümmetden demedi) öyle bir kavim çıkacak ki siz onların namazlarının yanında kendi namazlarınızı küçük göreceksiniz. Onlar; Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân (ın feyzi) onların boğazlarını (yahut hançerelerini) geçmiyecek. Onlar, okun avdan (delib) çıktığı gibi dînden çıkacaklar: Oku atan kimse, (avı delib geçen) okuna, okun demirine, okun giriş yerine bakar (kan nâmına bir şey göremez). Sonra avcı **fûka** (denilen veter girişin) de acabâ ona kandan bir şey yapıştı mı? diye şüpheye düşer (ek bakar, orada da kan izi görülmez)».

١٤٨ – (...) حدثني أبو الطاهر . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن عن أبي سعيد الخدري . ح وحدثني حرملة بن يحيى وأحمد بن عبد الرحمن الفهري . قالا : أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن والضحاك الهمداني ؛ أن أبا سعيد الخدري قال : بينا نحن عند رسول الله ﷺ وهو يقسم قسما . أتاه ذو الخويصرة . وهو رجل من بني تميم . فقال : يا رسول الله ! اعدل . قال رسول الله ﷺ «ويلك ! ومن يعدل إن لم أعدل ؟ قد خبت وخسرت إن لم أعدل » . فقال عمر بن الخطاب رضي الله عنه : يا رسول الله ! ائذن لي فيه أضرب عنقه . قال رسول الله ﷺ « دعه . فإن له أصحابا يحقر أحدكم صلاته مع صلاتهم . وصيامه مع صيامهم . يقرءون القرآن . لا يجاوز تراقيهم . يمرقون من الإسلام كما يمرق السهم من الرمية . ينظر إلى نصله فلا يوجد فيه شيء . ثم ينظر إلى رصافه فلا يوجد فيه شيء . ثم ينظر إلى نضيه فلا يوجد فيه شيء (وهو القدح) . ثم ينظر إلى قذذه فلا يوجد فيه شيء . سبق الفرث والدم . آيتهم رجل أسود . إحدى عضديه مثل ثدي المرأة . أو مثل البضعة تدردر . يخرجون على حين فرقة من الناس » . قال أبو سعيد : فأشهد أني سمعت هذا من رسول الله ﷺ . وأشهد أن علي بن أبي طالب رضي الله عنه قاتلهم وأنا معه . فأمر بذلك الرجل فالتمس . فوجد . فأتي به . حتى نظرت إليه ، على نعت رسول الله ﷺ الذي نعت .

148 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî şöyle demiştir :

Biz, Rasûlullah (S) ın yanında bulunuyorduk. Kendisi de ganîmet taksîmi yapmakta idi. Bu sırada Peygamber'in yanına Zu'l-Huveyrisa (denilen bir kimse) geldi. Bu, Temîm oğullarından bir adam idi. Bu adam :

— Yâ Rasûlallah! Adâlet et, dedi. Rasûlullah :

— Sana veyl olsun! Eğer ben adâlet etmezsem kim adâlet eder? Eğer ben adâlet etmezsem (sen âdil olmayan bir insana tâbi' olduğun için) muhakkak eli boş kalmış ve ziyân etmişsindir, buyurdu. Bunun üzerine Umeru'bnu'l-Hattâb :

— Yâ Rasûlallah! Bana bu herif hakkında izin ver de onun boynunu vurayım, dedi. Rasûlullah :

— Onu bırak! Onun birtakım avenesi vardır ki, sizden biriniz, onların namazı yanında kendi namazını, onların oruçları yanında kendi orucunu muhakkak küçük görecek. Onlar, Kur'ân da okuyacaklar. Fakat Kur'ân (ın feyzi) onların köprücük kemiklerinden öteye geçmiyecek. On-

lar okun avdan (delib) çıktığı gibi İslâm'dan çıkacaklar (avı delib geçen) okunun demirine bakılır, orada kan namına bir şey bulunmaz. Sonra okun yaya giriş yerine bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun ağaç kısmına bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Sonra okun yelesine — tüyüne — bakılır, orada da bir şey bulunmaz. Ok, avın işkenbesi içindeki şeylere ve kana girib çıkmış fakat onlardan hiçbir şey oka yapışıp kalmamıştır.

Onların alâmeti, iki pazusundan biri kadın memesi gibi yahut öteye beriye gidib gelen büyük bir et parçası gibi olan siyah bir adamdır. Onlar, insanlar (Musliman'lar) arasında bir ayrılma olduğu zaman ortaya çıkarlar» [51].

Ebû Saîd şöyle der: Ben, bunu Rasûlullah'dan işitmiş olduğuma şahâdet ediyorum. Ve yine şahâdet ediyorum ki, Aliyyu'bnu Ebî Tâlib (R), bunlarla kıtal yapmıştır. Ben, onun maiyyetinde idim. Ali, bu hadîsde tavsîf edilen adamın aranmasını emretti. Adam arandı, neticede bulunub getirildi. Hatta ben ona baktım ve Rasûlullah'ın yaptığı tavsîf üzere olduğunu gördüm.

١٤٩ — (١٠٦٥) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ قَوْمًا يَكُونُونَ فِي أُمَّتِهِ. يَخْرُجُونَ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ. سِيمَاهُمُ التَّحَالُقُ. قَالَ «هُمْ شَرُّ الْخَلْقِ (أَوْ مِنْ أَشَرِّ الْخَلْقِ). يَقْتُلُهُمْ أَدْنَى الطَّائِفَتَيْنِ إِلَى الْحَقِّ».

قَالَ: فَضَرَبَ النَّبِيُّ ﷺ لَهُمْ مَثَلًا. أَوْ قَالَ قَوْلًا «الرَّجُلُ يَرْمِي الرَّمِيَّةَ (أَوْ قَالَ الْغَرَضَ) فَيَنْظُرُ فِي النَّصْلِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً. وَيَنْظُرُ فِي النَّضِيِّ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً. وَيَنْظُرُ فِي الْفُوقِ فَلَا يَرَى بَصِيرَةً».

قَالَ: قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: وَأَنْتُمْ قَتَلْتُمُوهُمْ. يَا أَهْلَ الْعِرَاقِ!

---

51. Hadîs en belîğ bir mürekkep teşbîh ile ifâde olunmuştur. Bir tarafda kendisine benzetilen müşebbehun bih manzûmesi, ki hedefine sür'atle girib çıkan ve bu sür'atinden dolayı okun, okcularca malum olan *nasl, kıdh, rîş, fûk* kısımlarından hiç biri tarafına kan lekesi bulaşmıyan ok kalemi; öbür tarafta müşebbeh manzûmesi ki: İslâm câmiası içine bir ok gibi girib çıkan rûhunda ve şuûrunda Musliman'lığın feyizli nûrundan hiçbir eser ve iz görülmeyen bedbaht bir şahıs bulunuyor.

Bu tasvîrimiz Kâmil Mîras merhûmun da dediği gibi hadîsdeki teşbîhin ihtivâ ettiği edebî tasvîrden bir parçadır. Gerisi selim hisse âiddir.

Hadîs şârihleri bunların başsız yaşamak isteyen ve ümmetin içtimâî dağınıklığını ihtiyâr eden *Hâricîler* olduğunu bildiriyorlar. Hâricîler ilk defa *Sıffîn Vak'ası* neticesinde bu ihtilâf *Hakeme* havale edilince ortaya çıktılar: «Allah'dan başka hakem olmaz» diyerek Hz. Ali'ye isyan ettiler ve onu tekfîr eylediler.

«Allah'dan başka Hakem yokdur» sözü Kur'ân'ın meâli (el-En'âm: 57; Yûsuf: 40, 67) ise de Hâricîler bu hak söz ile bâtılı kasdettiler ve neticede millet için bir reîse lüzum ve ihtiyac olmadığını iddiâ ederek bozgunculuğu bir esas kabul ettiler. O zamanki bu anarşist zümre birçok defalar tenkîl edilmiştir. Hadîs belki de istikbalde onları sönük bırakacak daha çetin zümrelerin çıkacağına nebevî bir ihbar da olabilir.

149 — (1065) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) : Peygamber (S) ümmeti içinde meydana gelecek, insanlar (Musliman'lar) arasında bir ayrılık vâki' olduğu zaman çıkacak ve alâmetleri de başlarını tıraş etmek olan bir kavmi zikretti ve : «Onlar halkın en şerîrleridirler. Onları iki tâifeden Hakka en yakın olan öldürür» buyurdu.

Râvî der ki : Muteâkiben Peygamber bunların hâlini anlatmak için bir misâl getirdi. Yahut şöyle söyledi :

«Avcı bir kimse avına (yahut hedefine) ok atar. Sonra okunun demirine bakar da onda isâbete delâlet eden hiçbir iz göremez. Onun ağaç kısmına bakar, onda da bir huccet göremez. Sonra onun **fûka** denilen yaya giriş yerine bakar yine bir kan izi göremez».

Ebû Saîd: Ey Irak'lılar! İşte sizler onlarla kıtâl yaptınız, dedi.

١٥٠ — (...) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ (وَهُوَ ابْنُ الْفَضْلِ الْحُدَّانِيُّ) حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «تَمْرُقُ مَارِقَةٌ عِنْدَ فُرْقَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ. يَقْتُلُهَا أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ».

150 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Muslimanların arasına bir ayrılık düştüğü vakıt dînden çıkan bir tâife ortaya çıkar. Onları iki tâifeden hakka en yakın olanı öldürür».

١٥١ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَكُونُ فِي أُمَّتِي فِرْقَتَانِ. فَيَخْرُجُ مِنْ بَيْنِهِمَا مَارِقَةٌ. يَلِي قَتْلَهُمْ أَوْلَاهُمْ بِالْحَقِّ».

151 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ümmetimin içinde iki fırka meydana gelir. Bunların arasından da dînden çıkıp gidecek bir diğer fırka çıkar. Bu dînden çıkan **Mârika Fırkası** ile kıtâli, Muslimanların Hakka en yakın bulunanı üzerine alır».

١٥٢ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى. حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «تَمْرُقُ مَارِقَةٌ فِي فُرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ. فَيَلِي قَتْلَهُمْ أَوْلَى الطَّائِفَتَيْنِ بِالْحَقِّ».

152 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den :

Rasûlullah (S) : «İnsanların arasına bir tefrika düştüğü zaman sür'atle dînden çıkan bir tâife türer. Bunlarla kıtâli, iki tâifenin Hakka en yakın bulunanı üzerine alır».

١٥٣ – (...) حدثني عُبَيْدُ اللهِ القَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ ، عَنِ الضَّحَّاكِ الْمِشْرَقِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي حَدِيثٍ ذَكَرَ فِيهِ قَوْمًا يَخْرُجُونَ عَلَى فُرْقَةٍ مُخْتَلِفَةٍ . يَقْتُلُهُمْ أَقْرَبُ الطَّائِفَتَيْنِ مِنَ الْحَقِّ .

153 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî'den, Peygamber'in : Büyük bir ihtilâfa yol açan bir ayrılık zamanında ortaya bir kavm çıkacak ki onlarla, iki tâifenin hakka en yakın bulunanı kıtâl yapacaktır, diye zikrettiği bir hadîsini rivâyet etmiştir.

(٤٨) باب التحريض على قتل الخوارج

١٥٤ – (١٠٦٦) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ . قَالَ الْأَشَجُّ : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ خَيْثَمَةَ ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ . قَالَ : قَالَ عَلِيٌّ : إِذَا حَدَّثْتُكُمْ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، فَلَأَنْ أَخِرَّ مِنَ السَّمَاءِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَقُولَ عَلَيْهِ مَا لَمْ يَقُلْ . وَإِذَا حَدَّثْتُكُمْ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ، فَإِنَّ الْحَرْبَ خَدْعَةٌ . سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « سَيَخْرُجُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ أَحْدَاثُ الْأَسْنَانِ ، سُفَهَاءُ الْأَحْلَامِ ، يَقُولُونَ مِنْ خَيْرِ قَوْلِ الْبَرِيَّةِ . يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ لَا يُجَاوِزُ حَنَاجِرَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ . فَإِنَّ فِي قَتْلِهِمْ أَجْرًا ، لِمَنْ قَتَلَهُمْ ، عِنْدَ اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا « يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » .

(48) HÂRİCÎLERLE KITÂLE TEŞVÎK BÂBI

154 — (1066) .... : Ali (R) şöyle dedi :

Ben size Rasûlullah (S) dan bir şey haber verdiğimde and olsun ki gökten düşmekliğim (ve helâk olmaklığım) bana, onun söylemediği bir sözü ona isnad etmekliğimden daha sevimlidir. Fakat benimle sizin aranızda munâzara sırasında (re'yim ve ictihâdımla) size bir şey söylediğimde (ta'rîzli, terviyeli, mantıkî huccetler getirebilirim). Çünkü (munâzara da bir harbdır) harb ise bir huccet ve tedbîr üstünlüğüdür.

Ben Rasûlullah (S) dan işittim, şöyle buyuruyordu: «Zamanın âhirinde yaşları küçük, akılları ihâtasız bir zümre ortaya çıkacaktır. Onlar mahlûkata verilen sözlerin en hayırlısından (Kur'ân'dan ve hadîsden) söylerler. Onlar Kur'ân okurlar fakat Kur'ân onların hançerelerinden öteye geçmez. Bunlar atılan okun sür'atle avı delib çıkması gibi dînden çıkarlar. Siz onlarla (harbde) karşılaştığınız zaman onları öldürünüz. Çünkü bunları öldürmekde öldüren kişiye kıyâmet gününde Allah katında bir ecir vardır[52].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de, A'meş'den bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de, yine A'meş'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadîslerinde: «Bunlar atılan okun avdan delib çıkması gibi dînden çıkarlar» kısmı yokdur.

١٥٥ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ وَحَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُمَا) قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ عَبِيدَةَ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : ذَكَرَ الْخَوَارِجَ فَقَالَ: فِيهِمْ رَجُلٌ مُخْدَجُ الْيَدِ ، أَوْ مُودَنُ الْيَدِ ، أَوْ مَثْدُونُ الْيَدِ ، لَوْلَا أَنْ تَبْطَرُوا لَحَدَّثْتُكُمْ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ يَقْتُلُونَهُمْ ، عَلَى لِسَانِ مُحَمَّدٍ ﷺ . قَالَ قُلْتُ : آنْتَ سَمِعْتَهُ مِنْ مُحَمَّدٍ ﷺ ؟ قَالَ : إِي . وَرَبِّ الْكَعْبَةِ! إِي . وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ! إِي . وَرَبِّ الْكَعْبَةِ !

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبِيدَةَ . قَالَ : لَا أُحَدِّثُكُمْ إِلَّا مَا سَمِعْتُ مِنْهُ . فَذَكَرَ عَنْ عَلِيٍّ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَيُّوبَ ، مَرْفُوعًا .

155 — ( ) .... : Ali (R) Hâricîleri zikredib:

— Onların içinde eli kısa veya eli küçük bir adam vardır. Eğer ifrat derecede sevinmeniz olmasaydı, ben sizlere Allah'ın onlarla kıtâl yapanlara Muhammed (S) in diliyle va'd eylediği şeyleri muhakkak söylerdim, dedi. Râvî Abîde der ki; Ben:

---

52. Bu sözlerin Hâricîlerle münâzara sırasında söylendiği ve muhâtabların Hâricîler olduğu söylenmiştir.

— Bunu sen Muhammed (S) den bizzat işittin mi? diye sordum. Bunun üzerine Ali :

— Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet,
Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet,
Kâ'be'nin Rabbına yemîn olsun ki evet, dedi.

( ) .... : Râvî Abîde : Ben sizlere ancak Ali'den duyduklarımı tahdîs ediyorum deyib Ali'den merfû' olarak bundan önceki (155 rakamlı) Eyyûb hadîsi tarzında rivâyet etti.

١٥٦ – (...) حدثنا عبد بن حميد. حدثنا عبد الرزاق بن همام. حدثنا عبد الملك بن أبي سليمان. حدثنا سلمة بن كهيل. حدثني زيد بن وهب الجهني؛ أنه كان في الجيش الذين كانوا مع علي رضي الله عنه، الذين ساروا إلى الخوارج. فقال علي رضي الله عنه: أيها الناس! إني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول «يخرج قوم من أمتي يقرأون القرآن. ليس قراءتكم إلى قراءتهم بشيء. ولا صلاتكم إلى صلاتهم بشيء. ولا صيامكم إلى صيامهم بشيء. يقرأون القرآن. يحسبون أنه لهم وهو عليهم. لا تجاوز صلاتهم تراقيهم. يمرقون من الإسلام كما يمرق السهم من الرمية». لو يعلم الجيش الذين يصيبونهم، ما قضي لهم على لسان نبيهم صلى الله عليه وسلم، لاتكلوا عن العمل. وآية ذلك أن فيهم رجلا له عضد. وليس له ذراع. على رأس عضده مثل حلمة الثدي. عليه شعرات بيض. فتذهبون إلى معاوية وأهل الشام وتتركون هؤلاء يخلفونكم في ذراريكم وأموالكم! والله! إني لأرجو أن يكونوا هؤلاء القوم. فإنهم قد سفكوا الدم الحرام. وأغاروا في سرح الناس. فسيروا على اسم الله.

قال سلمة بن كهيل: فنزلني زيد بن وهب منزلا. حتى قال: مررنا على قنطرة. فلما التقينا وعلى الخوارج يومئذ عبد الله بن وهب الراسبي. فقال لهم: ألقوا الرماح. وسلوا سيوفكم من جفونها(١). فإني أخاف أن يناشدوكم كما ناشدوكم يوم حروراء. فرجعوا فوحشوا برماحهم وسلوا السيوف. وشجرهم الناس برماحهم. قال: وقتل بعضهم على بعض. وما أصيب من الناس يومئذ إلا رجلان. فقال علي رضي الله عنه: التمسوا فيهم المخدج. فالتمسوه فلم يجدوه. فقام علي رضي الله عنه بنفسه حتى أتى ناسا قد قتل بعضهم على بعض. قال: أخروهم. فوجدوه مما يلي الأرض. فكبر. ثم قال: صدق الله. وبلغ رسوله. قال: فقام إليه عبيدة السلماني. فقال: يا أمير المؤمنين! ألله الذي لا إله إلا هو! لسمعت هذا الحديث من رسول الله صلى الله عليه وسلم؟ فقال: إي. والله الذي لا إله إلا هو! حتى استحلفه ثلاثا. وهو يحلف له.

156 — ( ) .... : Zeydu'bnu Vehb el-Cuheniyy tahdîs etti ki kendisi Ali'nin maiyyetinde olarak Hâricîler üzerine şefer yapan ordunun içinde bulunmuştur. Ali (R) şöyle dedi :

— Ey insanlar! Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ümmetimden Kur'ân'ı okuyan öyle bir kavim çıkar ki, sizin kırâatınız onların kırâatına nisbetle hiçbir şey değildir. Sizin namazınız onların namazına kıyasla bir şey değildir. Sizin orucunuz, onların orucuna kıyasla bir şey değildir. Onlar Kur'ân'ı okurlar ve bu okuyuş kendi lehlerinedir, zannederler. Halbuki bu, onların aleyhinedir. Onların o Kur'ân okumaları köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan okun avı delib geçmesi gibi İslâm'dan çıkarlar».

Eğer onların başına musîbetler yağdıran ordu ferdleri, Peygamberlerinin dili ile kendilerine takdîr buyurulan mükâfatı bilselerdi, muhakkak amelden vaz geçer çalışmayı bırakırlardı. O kötü kavmin alâmeti şudur : Onların içinde pazusu olub da bileği bulunmayan bir adam vardır. Pazusunun başında meme ucu gibi bir çıkıntı bulunur. Bunun üzerinde de beyaz kıllar mevcuddur. Sizler, Muâviye'ye ve Şâm ehline gidersiniz de bu kimseleri bırakırsınız. Bunlar çoluk çocuğunuz ve mallarınız husûsunda size halef olurlar! Ben çok kuvvetle umuyorum ki bu kimseler Peygamber'in tavsîf ettiği o kavmin tâ kendisidirler. Çünkü bunlar dökülmesi harâm olan kanı dökmüşler ve halkın otlıyan sürülerini gasb etmişlerdir. Binaenaleyh Allah'ın ismiyle onların üzerine yürüyünüz.

Râvî Selemetu'bnu Kuheyl dedi ki : (Bu hadîsi kendisinden aldığım) Zeydu'bnu Vehb, o ordunun sefer esnasında uğradığı bütün merhalelerini teker teker bana anlattı ve nihayet şöyle dedi : Bir köprü üstüne vardık[53]. O gün Hâricîlerin başında Abdullah ibn Vehb er-Râsibî kumandan idi. Onlarla karşılaşınca Ali kendi ordusuna :

Mızrakları atın, kılıçları kınlarından sıyırın. Çünkü ben, onların **Harûra günü** yaptıkları gibi sizleri Allah aşkına diyerek sulha çağıracaklarından endîşe ediyorum, emrini verdi. Bu emir üzerine ordu çekilib mızraklarını uzaktan attılar, kılıçlarını sıyırdılar ve böylece askerlerimiz onları kendi mızraklarıyle delik deşik ettiler. Râvî der ki : Onlar biribiri üzerine katledildiler. O gün muharib insanlarımızdan sadece iki kişi isâbet almıştı. (Hâricîlerin ise hepsi öldürülmüştü. Yani onların tedbîrleri kendilerini helâke sürüklemişti). Ali (R) :

— Ölüler arasında şu eksik yaratılmış şerîr kimsenin cesedini arayınız, dedi. Onu araştırdılar, fakat bulamadılar. Bu sefer Ali bizzat kalkıb üst üste öldürülmüş olan insanların cesedleri yanına geldi ve :

— Bu cesedleri geri çekin! emrini verdi. Akabinde yere temas eden cesedler içinde onu buldular. Ali tekbîr getirib :

---

53. Bu, meşhur *Nehrevân Köprüsü*dür. Burada Hâricîlerle çok çetin bir imhâ harbi yapılmıştı. (*Kısasu'l-Enbiyya*, VI-X, s. 771).

— Allah doğru söyledi, Rasûlü de bu doğruyu teblîğ buyurdu, dedi. Bunun üzerine Abîdetu's-Selmânî Ali'ye doğru ayağa kalkıb :

— Ey mu'minlerin emîri! Kendisinden başka hiçbir hak ilâh bulunmayan Allah'a yemîn ederek cevab vermeni istiyorum! Sen, bu hadîsi bizzat Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordu. Bunun üzerine Ali :

— Kendinden başka hiçbir hak ilâh bulunmayan Allah'a yemîn ediyorum ki evet, dedi. Abîdetu's-Selmânî Ali'den böylece üç defa yemîn ile cevab vermesini istedi. Ali de ona yemîn ederek cevab veriyordu [54].

١٥٧ – (...) حدثني أبو الطاهر ويونس بن عبد الأعلى . قالا : أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني عمرو بن الحارث عن بكير بن الأشج ، عن بسر بن سعيد ، عن عبيد الله بن أبي رافع ، مولى رسول الله ﷺ ؛ أن الحرورية لما خرجت ، وهو مع علي بن أبي طالب رضي الله عنه ، قالوا : لا حكم إلا لله . قال علي : كلمة حق أريد بها باطل . إن رسول الله ﷺ وصف ناسا . إني لأعرف صفتهم في هؤلاء . «يقولون الحق بألسنتهم لا يجوز هذا ، منهم . (وأشار إلى حلقه) من أبغض خلق الله إليه منهم أسود . إحدى يديه طبي شاة أو حلمة ثدي» . فلما قتلهم علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال : انظروا . فنظروا فلم يجدوا شيئا . فقال : ارجعوا . فوالله ! ما كذبت ولا كذبت . مرتين أو ثلاثا . ثم وجدوه في خربة . فأتوا به حتى وضعوه بين يديه . قال عبيد الله : وأنا حاضر ذلك من أمرهم . وقول علي فيهم . زاد يونس في روايته : قال بكير : وحدثني رجل عن ابن حنين أنه قال : رأيت ذلك الأسود .

157 — ( ) .... : Rasûlullah'ın azadlısı Ubeydullahi'bnu Ebî Râfi' — ki kendisi Aliyyu'bnu Ebî Tâlib ile beraberdi — şöyle demiştir : Harûrîler meydana çıkıb isyan ettikleri zaman, — «İNİ'L-HUKMU İLLÂ LİLLAH : **Hüküm Allah'dan başkasının değildir»** (el-En'âm : 57, Yûsuf : 40, 67; eş-Şûrâ : 10) — Allah'dan başka hakem olmaz, dediler. Ali de :

— Bu hak bir sözdür ki onunla bir bâtıl kasd olunmuştur. Rasûlullah (S) bir takım insanları tavsif etti. Ben Rasûlullah tarafından tavsîf edilen o kimselerin sıfatlarını bu insanlarda muhakkak tanımaktayım : «Dilleri ile hakkı söylerler, fakat bu hak söz, onların boğazlarından öteye geçmez. Onlardan, Allah'ın mahlûkatı içinde Allah'a en sevimsizi kara bir kimsedir ki onun iki elinin birisi koyun memesi yahut memenin ortasındaki çıkıntı uc gibidir».

54. Abîdetu's-Selmânî, Ali'den, orada hâzır bulunanlara işittirmek ve bunu onların yanında te'kîd etmek, Rasûlullah'ın haber verdiği bir mu'cizenin orada hâzır bulunanlara da zâhir olması ve bu sûretle de Ali ve ordusunun iki taifeden hakka en yakın bulunanı olduğunun ve ötekilerini öldürmekde kendilerinin haklı bulunduklarının tamamiyle zâhir olması için üç kere yemîn ederek cevab vermesini istemiştir (Nevevî).

Aliyyu'bnu Ebî Tâlib (R) onları katledince bu sıfatdaki kimseyi bakıb arayın, dedi. Hemen onu bakıb araştırdılar. Fakat böyle bir cesed bulamadılar. Bunun üzerine Ali iki yahut üç defa :

— Tekrar dönünüz, arayınız! Allah'a yemîn ederim ki ben, hiç yalan söylemedim ve hiçbir zaman yalana nisbet edilmedim, dedi. Sonra o kimsenin cesedini bir yer yarığı içinde buldular. Akabinde o cesedi getirib tâ Ali'nin önüne koydular.

Ubeydullah : Ben onların bu işlerinde ve Ali'nin onlar hakkındaki sözlerinde dâima hâzır bulunuyordum, demiştir.

Râvîlerden Yûnus kendi rivâyetinde : Bukeyr dedi ki, bana bir kimse Huneyn'in oğlundan tahdîs etti ki o, ben bu kara adamı gördüm demiştir, kısmını ziyade etti.

(٤٩) باب الخوارج شر الخلق والخليقة

١٥٨ — (١٠٦٧) حدّثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ بَعْدِي مِنْ أُمَّتِي (أَوْ سَيَكُونُ بَعْدِي مِنْ أُمَّتِي) قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ . لَا يُجَاوِزُ حَلَاقِيمَهُمْ . يَخْرُجُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَخْرُجُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ . ثُمَّ لَا يَعُودُونَ فِيهِ . هُمْ شَرُّ الْخَلْقِ وَالْخَلِيقَةِ »

فَقَالَ ابْنُ الصَّامِتِ : فَلَقِيتُ رَافِعَ بْنَ عَمْرٍو الْغِفَارِيَّ ، أَخَا الْحَكَمِ الْغِفَارِيِّ . قُلْتُ : مَا حَدِيثٌ سَمِعْتُهُ مِنْ أَبِي ذَرٍّ : كَذَا وَكَذَا ؟ فَذَكَرْتُ لَهُ هَذَا الْحَدِيثَ . فَقَالَ : وَأَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

(49) «HÂRİCÎLER, İNSANLARIN VE HAYVANLARIN EN ŞERLİLERİDİRLER» BÂBI

158 — (1067) .... : Ebû Zerr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Muhakkak benden sonra ummetimden öyle bir zümre vardır (yahut : Benden sonra ummetimden öyle bir kavm çıkacak) ki onlar Kur'ân'ı okuyacaklar fakat Kur'ân'ın feyzi onların boğazlarından öteye geçmiyecek. Onlar, atılan okun isâbet almış avı delib çıkması gibi sür'atle dînden çıkacaklar da artık sonra bir daha dîne dönmiyeceklerdir. İşte onlar insanların ve hayvanların şerlileridirler».

Hadîsi Ebû Zerr'den rivâyet eden Ebû Zerr'in yeğeni Abdullah ibn Sâmit der ki : Ben Ğifâr kabîlesinden Hakem'in kardeşi Râfi' ibn Amr el-Ğifârî'ye kavuştum da ona :

— Ebû Zerr'den duymuş olduğum şöyle şöyle olan hadîs nedir? dedi ve kendisine bu hadîsi zikrettim. Cevâben:

— Ben de bu hadîsi Rasulullah (S) dan işittim, dedi.

١٥٩ — (١٠٦٨) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنْ يُسَيْرِ ابْنِ عَمْرٍو . قَالَ : سَأَلْتُ سَهْلَ بْنَ حُنَيْفٍ : هَلْ سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَذْكُرُ الْخَوَارِجَ ؟ فَقَالَ : سَمِعْتُهُ (وَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ) « قَوْمٌ يَقْرَأُونَ الْقُرْآنَ بِأَلْسِنَتِهِمْ لَا يَعْدُو تَرَاقِيَهُمْ . يَمْرُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمَا يَمْرُقُ السَّهْمُ مِنَ الرَّمِيَّةِ » .

(...) وحدثناه أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : يَخْرُجُ مِنْهُ أَقْوَامٌ .

159 — (1068) .... : Yuseyru'bnu Amr şöyle dedi :

Ben, Sehlu'bnu Huneyf'e : Sen Peygamber'i hiç Hâricîleri zikrederken işittin mi? diye sordum. Bunun üzerine dedi ki :

— Ben Peygamber'den (eliyle doğu tarafına işâret ederek) şöyle buyurduğunu duydum : «Bir kavm, dilleri ile Kur'ân'ı okurlar da Kur'ân onların köprücük kemiklerinden öteye geçmez. Onlar, atılan bir okun avı delib çıkması gibi dînden sür'atle çıkarlar».

( ) .... : Bu hadîsi Süleyman eş-Şeybânî de bu isnadla tahdîs etmiştir. Burada : Ondan da birçok kavimler çıkar, demiştir.

١٦٠ — (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ . جَمِيعًا عَنْ يَزِيدَ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنِ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ أُسَيْرِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ سَهْلِ ابْنِ حُنَيْفٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « يَتِيهُ قَوْمٌ قِبَلَ الْمَشْرِقِ مُحَلَّقَةٌ رُؤُسُهُمْ » .

160 — ( ) .... : Burada da Ebû Ishâk eş-Şeybânî, Useyr ibn Amr'dan, o da Sehlu'bnu Huneyf'den, o da Peygamber (S) den tahdîs etti. Peygamber : «(Arab arâzîsinin) doğu tarafında başlarının saçları kesilmiş bir kavm, doğru yoldan, hak yoldan ayrılır giderler» buyurmuştur [55].

55. Bu, başın saçını kazıyıb kesmek Arabların âdetlerine aykırıdır. Onlar, saçlarını kesmeyib uzatırlar ve ekseriya ikiye ayırırlardı. Bu hadîs insana, saçlarını tamâmiyle kesen ve sayıları milyonları aşan, bunca asırlardan beri de doğru yolu bulamayıb bâtıl bir sistemde ısrarla yürüyüb giden *Budist*leri hatırlatıyor (Mütercim).

(٥٠) باب تحريم الزكاة على رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم وعلى آله وهم بنو هاشم و بنو المطلب دون غيرهم.

١٦١ – (١٠٦٩) حدثنا عُبيدُ اللهِ بنُ مُعاذٍ العَنبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ) سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : أَخَذَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ تَمْرَةً مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ . فَجَعَلَهَا فِي فِيهِ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كِخْ كِخْ . ارْمِ بِهَا . أَمَا عَلِمْتَ أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ ».

(...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ « أَنَّا لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ ؟ ».

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ . كَمَا قَالَ ابْنُ مُعَاذٍ « أَنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ ؟ ».

(50) RASÛLULLAH (S) A VE HÂŞİM OĞULLARIYLA MUTTALİB OĞULLARINDAN İBÂRET OLAN ÂİLE SOYUNA ZEKÂTIN TAHRÎMİ BÂBI

161 — (1069) .... : Ebû Hureyre (R) der ki:

Bir defa Ali'nin oğlu Hasen, sadaka hurmalarından bir hurmayı alıb ağzına koydu. (Çocuğun hurmayı ağzına koyduğunu görünce) Rasûlullah: «Kaka, kaka! Onu ağzından çıkar. Bizim sadaka yemediğimizi sen bilmiyor musun?» buyurdu [56].

( ) .... : Şu'be'den bu isnadla gelen hadîsde: «Bize sadaka halâl olmaz, (bilmez misin)?» buyurmuştur.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Şu'be'den bu isnad içinde İbnu Muâz'ın (161 rakamlı hadîsde) dediği gibi: «Bizler sadaka yemeyiz!» buyurduğunu rivâyet ettiler.

---

56. Buhârî'deki rivâyet şöyledir:

Ebû Hureyre dedi ki: Hurma devşirildiği sırada Rasûlullah'a (sadaka) hurma getirilirdi. Şu (biri bizzat) hurmasıyla gelirdi. O (biri) de hurmasından (gönderirdi). Bu hurmalar Rasûlullah'ın yanında bir hurma yığını olurdu. Bir kerre Hasen ve Hüseyin bu hurmalarla oynarken çocuklardan biri ansızın bir hurma alıb ağzına koydu. Rasûlullah çocuğa (şöyle bir) baktı. (Zekî) çocuk hemen hurmayı ağzından çıkardı. Sonra Rasûlullah: «Sen Muhammed'in ev halkının sadaka malı yemediklerini bilmez misin?» buyurdu. (*Buhârî: Zekât, ahzu sadakati't temri inde sırâmi'n-nahli*).

١٦٢ – (١٠٧٠) حدثني هرون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو؛ أن أبا يونس مولى أبي هريرة حدثه عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال «إني لأنقلب إلى أهلي فأجد التمرة ساقطة على فراشي. ثم أرفعها لآكلها. ثم أخشى أن تكون صدقة. فألقيها».

162 — (1070) .... : Ebû Hureyre'nin azadlısı Ebû Yûnus, Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah (S) dan rivâyet etti ki Rasûlullah şöyle buyurmuştur: «(Çok olur ki) ben âilemin yanına dönüb gelirim de şiltem üzerine düşmüş bir hurma bulurum. Sonra onu alır yemek için ağzıma kaldırırım. Sonra onun sadaka (hurması) olmasından korkarım da onu muhakkak elimden atarım» [57].

١٦٣ – (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق بن همام. حدثنا معمر عن همام بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن محمد رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها. وقال رسول الله ﷺ «والله! إني لأنقلب إلى أهلي فأجد التمرة ساقطة على فراشي (أو في بيتي) فأرفعها لآكلها. ثم أخشى أن تكون صدقة (أو من الصدقة). فألقيها».

---

57. *«Yâ ehle Beyt! Allah sizden ancak kiri gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister»* (el-Ahzâb: 33) âyetindeki ehl Beyt kimlerdir?

Ehl kelimesi hakkında *Kamûs tercemesi* şu bilgileri verir:

Ehl, bir adamın aşiret ve akribasına denir. Evlâd, iyâl, ihvân ve sâir kavmidir. Ehlin cem'i *ehâlî, ehlûn* ve *ehlât* gelir. Ehlu Beyt, bir adamın hânesi sâkinlerine; ehlu mezheb, bir mezhebin sâliklerine, ehlu racul, kişinin zevcesine denir...

«Âl» kelimesi de ehlden kalb edilmiştir.. Fîrûz Âbâdî *Besâirde* şöyle der: *«Ehl,* ümûmî isimlerdendir. Bundan dolayı birçok fertleri bir neseb, yahut bir din yahut bir san'at, yahut beyt toplamış olur. Aslında ehlu beyt, bir meskenin cem' eylediği kimseler olub sonradan alelitlak Peygamber'in hânedânı ma'nâsında kullanıldı».

Yukarıki âyetin işâreti ile bu lugat îzâhına göre ehlu Beyt Peygamber'in zevceleri ve çocuklarıdır. Çünkü Peygamber'in evinde bulunanlar onlardı. Fakat Ehlu Beyt hakkında sözler çoktur.

Zikredilen âyette hitab Peygamber'in kadınlarına olduğu için Ehlu Beyt'den ilk evvel anlaşılan onlardır. Lâkin maksadın yalnız onlar olmadığı anlatılmak için müzekker zamiri olan *«kum»* ile hitâb edilmişti. Usûl ilminde ma'lûm olduğu üzere cem' müennes sîğası yalnız müenneslere mahsûs olduğu halde cem' müzekker sîgası ihtilât hâlinde erkeğe ve kadına tağlîben şâmil olur. Demek ki Ehl Beyt denilince Peygamber'in zevceleriyle beraber evlâdına, erkek dişi mensûblarına şâmil olur. Hasen, Hüseyn Peygamber'in evlâdından olduğu gibi Ali de Peygamber'in evinde yetişmiş olduğu ve Fâtıma ile evli olduğundan o da Ehlu Beytdendir.

Hulâsa Peygamber'in zevcelerine ve soyundan sayılan diğer kimselere zekât ve sadaka men' edilmiş, harâm kılınmıştır. Peygamber, zekât malını bir kir addederek kendi soyunun halk kazancından Tufeylî yaşamalarını önlemiştir. Bu önleme olmasaydı insanlığın kendine olan minnettarlığı, sevgi ve saygısından, evlâdı ve torunları istifade kaydına düşeceklerdi. Koyduğu mâlî vecîbelerden evvelâ kendileri menfaatlanmak istiyeceklerdi. Halbuki Peygamber'in insanlığa yaptığı irşâd ve hidâyetine karşı insanlardan ne kendisinin ve ne de ehlu beyt ve torunlarının hiçbir maddi menfaat görmesini istemiyordu. O yalnız Allah'ın emri ve ta'lîmi vechile: *«Ben bu tebliğatıma karşı sevgiden başka hiçbir mükâfat istemiyorum»* (eş-Şûrâ: 23) diyor, onların, insanlığın sırtına bir yük olmasını istemiyordu.

163 — ( ) .... : Hemmâmu'bnu Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Allâh'ın Rasûlu Muhammed (S) den bize tahdîs ettikleridir, dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Vallâhi, çok olur ki ben âilemin yanına dönüb gelirim de şiltemin üzerine (yahut evimin şurasına burasına) düşmüş bir hurma bulurum. Onu yemek için ağzıma götürürüm. Sonra onun sadaka olmasından (yahut sadaka malından olmasından) korkarım da onu atarım».

١٦٤ — (١٠٧١) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا وكيع عن سفيان، عن منصور، عن طلحة بن مصرف، عن أنس بن مالك؛ أن النبي ﷺ وجد تمرة. فقال «لولا أن تكون من الصدقة لأكلتها».

164 — (1071) .... : Enes ibn Malik (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) bir hurma danesi buldu da : «Bu sadaka malından olmasaydı onu muhakkak yer idim» buyurdu.

١٦٥ — (...) وحدثنا أبو كريب. حدثنا أبو أسامة عن زائدة، عن منصور، عن طلحة بن مصرف. حدثنا أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ مر بتمرة بالطريق فقال «لولا أن تكون من الصدقة لأكلتها».

165 — ( ) .... : Enes ibn Malik (R) şöyle tahdis etti :

Rasulullah (S) yolda giderken bir hurmaya rast geldi de : «Bu, sadaka hurmasından olmasaydı, muhakkak bunu yerdim» buyurdu.

١٦٦ — (...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا معاذ بن هشام. حدثني أبي عن قتادة، عن أنس؛ أن النبي ﷺ وجد تمرة فقال «لولا أن تكون صدقة لأكلتها».

166 — ( ) .... : Enes (R), (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) bir hurma danesi buldu da : «Eğer bu sadaka olmasaydı bunu muhakkak yerdim» buyurdu.

(٥١) باب ترك استعمال آل النبيّ على الصدقة

١٦٧ — (١٠٧٢) حدثني عبدُالله بنُ محمدِ بنِ أسماء الضُّبَعيُّ. حدثنا جُوَيرِيَةُ عن مالكٍ، عن الزُّهريّ؛ أنّ عبدَالله بنَ عبدِالله بنِ نَوفلِ بنِ الحارثِ بنِ عبدِالمطّلب حدّثه؛ أنّ عبدَالمطّلب بنَ ربيعةَ بنِ الحارثِ حدّثه قال: اجتمع ربيعةُ بنُ الحارثِ والعبّاسُ بنُ عبدِالمطّلب. فقالا: والله! لو بعثنا هذين الغلامين (قالا لي وللفضلِ بنِ عبّاس) إلى رسولِ الله ﷺ فكلّماه، فأمّرهما على هذه الصدقات، فأدّيا ما يؤدّي الناسُ، وأصابا مما يُصيبُ الناسُ! قال: فبينما هما في ذلك جاء عليُّ بنُ أبي طالب. فوقف عليهما. فذكرا له ذلك. فقال عليُّ بنُ أبي طالب: لا تفعلا. فوالله! ما هو بفاعلٍ. فانتحاه ربيعةُ ابنُ الحارثِ فقال: والله! ما تصنعُ هذا إلا نفاسةً منك علينا. فوالله! لقد نلتَ صِهرَ رسولِ الله ﷺ فما نفسناه عليك. قال عليٌّ: أرسلوهما. فانطلقا. واضطجع عليٌّ. قال: فلما صلّى رسولُ الله ﷺ الظهرَ سبقناه إلى الحُجرة. فقمنا عندها. حتى جاء فأخذ بآذاننا. ثم قال «أخرِجا ما تُصرِّران» ثم دخل ودخلنا عليه. وهو يومئذٍ عند زينبَ بنتِ جحشٍ. قال: فتواكلنا الكلام. ثم تكلّم أحدُنا فقال: يا رسولَ الله! أنت أبرُّ الناسِ وأوصلُ الناسِ. وقد بلغنا النكاحَ. فجئنا لتؤمِّرَنا على بعضِ هذه الصدقات. فنؤدّي إليك كما يؤدّي الناسُ. ونُصيبَ كما يُصيبون. قال: فسكت طويلاً حتى أردنا أن نكلّمه. قال: وجعلت زينبُ تُلمِعُ علينا من وراء الحجاب أن لا تكلّماه. قال: ثم قال «إنّ الصدقةَ لا تنبغي لآلِ محمّدٍ. إنّما هي أوساخُ الناسِ. ادعوا لي مَحْمِيَةَ (وكان على الخُمُس) ونوفلَ بنَ الحارثِ بنِ عبدِالمطّلب». قال: فجاءاه. فقال لمحمِيةَ «أنكِحْ هذا الغلامَ ابنتَك» (للفضلِ بنِ عبّاس) فأنكحه. وقال لنوفلِ بنِ الحارثِ «أنكِحْ هذا الغلامَ ابنتَك» (لي) فأنكحني. وقال لمحمِيةَ «أصدِقْ عنهما من الخُمُسِ كذا وكذا».

قال الزُّهريُّ: ولم يُسمِّه لي.

(51) PEYGAMBER ÂİLESİNDEN OLANLARIN SADAKA ÜZERİNDE ME'MÛR OLARAK ÇALIŞTIRILMAMALARI BÂBI

167 — (1072) .... : Rabîatu'bnu'l-Hâris'in oğlu Abdu'l-Muttalib tahdîs edib şöyle dedi : Rabîatu'bnu'l-Hâris ile Abbâsu'bnu Abdi'l-Mut-

talib bir yere gelib : Vallâhi şu iki oğlanı (yani beni ve Abbâs'ın oğlu Fadl'ı) Rasûlullah'a göndersek, bunlar Peygamber'le konuşsalar, Peygamber de bunlara şu sadakalar üzerine me'mûr ta'yîn etse sonra me'mûrların te'dîye edegeldikleri şeyleri onlar da edâ etseler ve bu sûretle me'mûrların almakta bulundukları maaşdan bunlar da alsalar! diye konuştular. Onlar böyle konuşurlarken, Aliyyu'bnu Ebî Tâlib geldi ve onların önünde durdu. Bu meseleyi ona da söylediler. Bunun üzerine Ali ibn Ebî Tâlib : Bunu yapmayın. Vallâhi Peygamber bu dediğinizi yapmaz, dedi. Rabîatu'bnu Hâris Ali'ye îtirâz edib :

— Vallâhi sen bunu bize ancak hasedinden dolayı yapıyorsun. Yemîn ederim ki sen Rasûlullah'ın damatlığına nâil oldun da biz sana bu hususta hiç hased etmemiştik, dedi. Ali :

— Peki, iki oğlanı yollayın, dedi. İkisi çıkıb gittiler, Ali de yan üstü uzandı.

Râvî Abdulmuttalib dedi ki : Sonra Rasûlullah öğlen namazını kıldırınca ondan evvel hücreye kadar gidib hücrenin yanında durduk. Nihayet Rasûlullah geldi ve kulaklarımızı tuttuktan sonra : «Gönüllerinizde topladığınız sözü çıkarın» buyurdu. Sonra hücreye girdi, biz de huzuruna vardık. Kendisi o gün Cahş kızı Zeyneb'in yanında bulunuyordu. Biz her ikimiz de sözü diğerimize havâle edib söze başlamasını bekledik. Sonra birimiz şöyle konuştu :

— Yâ Rasûlallah! Sen insanların en iyisisin ve insanlara ençok iyilik ulaştırıb yetiştirirsin. Bizler bulûğ çağına varmış haldeyiz. İşte biz sana şu sadakalardan bazısı üzerine bizleri me'mûr ta'yîn etmen için geldik. Eğer bizi me'mûr ta'yîn edersen diğer me'mûrların, üzerlerindeki işleri yerine getirdikleri gibi biz de vazifelerimizi edâ eder ve öteki me'mûrların almakta oldukları maaşa biz de nâil oluruz, dedi. Rasûlullah uzun müddet hatta biz tekrar konuşmak isteyinceye kadar sükût etti. Tam bu sırada Zeyneb, perdenin arkasından bizlere : Artık Peygamber'le konuşmayınız diye eliyle işâret etmeğe başladı. Bundan sonra Rasûlullah:

— Şüphesiz ki sadaka (me'mûrluğu), Muhammed âilesine lâyık olmaz. Sadaka ancak insanların kirleridir[58]. Mahmiyyeyi — ki bu zât ganimetlerden alınan **beşte bir vergisi** üzerinde me'mûr idi[59] — ve Hârisu'bnu Abdi'l-Muttalib'in oğlu Nevfel'i bana çağırın, dedi. Bunlar (çağ-

---

58. خذ من اموالهم صدقة تطهرهم وتزكيهم بها وصل عليهم ان صلاتك سكن لهم والله سميع عليم

: Onların mallarından sadaka al ki bununla kendilerini temizlemiş ve onları bereketlendirmiş olasın, onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için sükûnettir. Allah kakkıyle işiden, hakkıyle bilendir» (et-Tevbe: 103).

59. واعلموا انما غنمتم من شئ فان لله خمسه وللرسول ولذى القربى واليتامى والمساكين وابن السبيل

: Bilin ki ganîmet olarak aldığınız herhangi bir şeyin mutlaka ***BEŞTE BİRİ*** *Allah'ın, Rasûlünün, hısımların, yetîmlerin, yoksulların, yolcunundur..»* (el-Enfâl: 41).

rılıb) yanına geldiklerinde Peygamber Mahmiyyeye hitaben (Abbas'ın oğlu Fadlı göstererek) : «Kızını bu gence nikâh et!» buyurdu. Bunun üzerine Mahmiyye, Fadl'ı damatlığa kabul etti. Rasûlullah, Nevfelu'bnu Hâris'e hitaben de (beni kasdederek) : «Kızını bu oğlana nikâh et!» buyurdu. O da beni damatlığa kabul etti. Bunun akabinde Rasûlullah, Mahmiyyeye hitaben : «Şu gençler adına kızlara **humus** malından şu kadar ve şu kadar **sıdak** (yani mehir) ver» buyurdu[60].

Zuhrî : Abdullahi'bnu Nevfel'in oğlu Abdulalh, Rasûlullah'ın o kızlar için ta'yîn ettiği mehrin mikdârını bana beyan etmedi, dedi.

١٦٨ – (...) حدثنا هارون بن معروف. حدثنا ابن وهب. أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب، عن عبد الله بن الحارث بن نوفل الهاشمي؛ أن عبد المطلب بن ربيعة بن الحارث بن عبد المطلب أخبره؛ أن أباه ربيعة بن الحارث بن عبد المطلب والعباس بن عبد المطلب، قالا لعبد المطلب بن ربيعة وللفضل بن عباس: ائتيا رسول الله ﷺ. وساق الحديث بنحو حديث مالك. وقال فيه: فألقى علي رداءه ثم اضطجع عليه. وقال: أنا أبو حسن القرم. والله! لا أريم مكاني حتى يرجع إليكما ابناكما، بحور ما بعثتما به إلى رسول الله ﷺ.

وقال في الحديث: ثم قال لنا «إن هذه الصدقات إنما هي أوساخ الناس. وإنها لا تحل لمحمد ولا لآل محمد». وقال أيضا: ثم قال رسول الله ﷺ «ادعوا لي محمية بن جزء» وهو رجل من بني أسد كان رسول الله ﷺ استعمله على الأخماس.

168 — ( ) .... : Rabîatu'bnu Hâris'in oğlu Abdu'l-Muttalib : Babası Rabîatu'bnu Hâris ibn Abdu'l-Muttalib ile Abbasu'bnu Abdi'l-Muttalib'in, Abdu'l-Muttalib ibn Rabîa'ya ve Fadlu'bnu Abbas'a : İkiniz Rasûlullah'a gidiniz, dediler diyerek hadîsin tamâmını, bundan önce geçen Mâlik hadîsi tarzında sevk etti. Ancak bunda şöyle demiştir :

Ali ridâsını yere attı, sonra üzerine uzandı ve : Vallâhi oğullarınız, Rasûlullah'a gönderdiğiniz maksadı elde edemeden menfî cevabla buraya sizin yanınıza dönünceye kadar ben yerimden ayrılmam, dedi.

Yine bu hadîsde dedi ki : Sonra Rasûlullah bize :

— Şüphesiz bu sadakalar, insanların kirlerinden başka bir şey değil-

---

60. وآتوا النساء صدقاتهن نحلة فان طبن لكم عن شيء منه نفسا فكلوه هنيئا مريئا

: *Kadınların mehirlerini yürekten istiyerek ve (Allah'dan) bir atiyye olarak verin. Bununla beraber eğer ondan birazını gönül hoşluğu ile size bağışlamış olurlarsa onu da içinize sine sine yiyin»* (en-Nisâ: 4).

dir. Sadakalar ne Muhammed'e ve ne de Âlu Muhammed'e[61] halâl olmaz, buyurdu.

Kezâ râvî dedi ki : Sonra Rasûlullah :

— Mahmiyyetu'bnu Ciz'i bana çağırın, dedi. Bu, Esed oğullarından bir kimse idi ki Rasûlullah onu ganîmetlerden alınan BEŞTE BİR vergileri üzerine me'mûr olarak kullanıyordu.

(٥٢) باب إباحة الهدية للنبي صلى الله عليه وسلم ولبني هاشم وبني المطلب، وإن كان المهدي ملكها بطريق الصدقة. وبيان أن الصدقة، إذا قبضها المتصدق عليه، زال عنها وصف الصدقة، وحلت لكل أحد ممن كانت الصدقة محرمة عليه

١٦٩ – (١٠٧٣) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّ عُبَيْدَ بْنَ السَّبَّاقِ قَالَ: إِنَّ جُوَيْرِيَةَ، زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيْهَا فَقَالَ «هَلْ مِنْ طَعَامٍ؟» قَالَتْ: لَا. وَاللهِ! يَا رَسُولَ اللهِ! مَا عِنْدَنَا طَعَامٌ إِلَّا عَظْمٌ مِنْ شَاةٍ أُعْطِيَتْهُ مَوْلَاتِي مِنَ الصَّدَقَةِ. فَقَالَ «قَرِّبِيهِ. فَقَدْ بَلَغَتْ مَحِلَّهَا».

***

(...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.

---

61. Namazda ve namaz haricinde okumakta olduğumuz salavâtlardaki *Âlu Muhammedin* kimler olduğu hususunda bundan evvelki bâbın hâşiyesinde Ehlu Beyti izah ederken kısaca açıklama yapmış ve *Âl* kelimesinin de *Ehl*den kalbedildiğini, Ehlu Beyt hakkında da birçok görüşler olduğunu söylemiştik. Bunlardan bazıları şöyledir :

Ebû Hanîfe ile Mâlik'e göre hassaten Hâşim Oğullarıdır. Hâşim, Peygamber'in birinci dedesi olan Abdu'l-Muttalib'in babası ve üçüncü dedesi olan Abdu Menâf'ın oğludur.

Mâlikîlerden Mısır'lı Esbığ ibn Ferec: *«Sen* (ilkin) *en yakın hısımlarını inzâr et»* (eş-Şuarâ: 214) âyeti nâzil olub da Peygamber'in ilk İslâm'a da'vet ettiği kimselerdir, demiştir. Hatta buna dayanarak bütün Kureyş Peygamber'in akrabasıdır, diyen âlimler de vardır. Âlu İbrâhîm ve Âlu Muhammed'e, İbrâhîm ve Muhammed ummeti ma'nâsınadır da denilmiştir.

Şâfiî'ye göre: Hâşim ve Abdu'l-Muttalib oğullarıdır.

Ebû Hanîfe ile Mâlik'in hassaten Âlu Muhammed'dir dedikleri Hâşim Oğulları: Ali, Abbâs, Ca'fer, Akîl, Hâris ibn Abdi'l-Muttalib ve bunların çocukları ve torunlarıdır.

İşte bütün bunlara hem zekât ve sadaka, hem de bunların memûriyetlerininin harâm olduğu bildirilmiştir.

(52) HEDİYYEYİ VEREN, VERDİĞİ HEDİYYEYİ SADAKA YOLUYLA MÂLİK OLSA BİLE, PEYGAMBERE, HÂŞİM OĞULLARINA VE MUTTALİB OĞULLARINA HEDİYYE ALMALARININ MÜBAHLIĞI; KENDİSİNE SADAKA VERİLEN KİMSE SADAKAYI ELİNE ALDIĞI ZAMAN O ŞEYDE SADAKA VASFI ZÂİL OLUB, ARTIK SADAKA ALMAK HARAM OLAN KİŞİLERİN HER BİRİNE HALÂL OLACAĞININ BEYÂNI BÂBI

169 — (1073) .... : Ubeydu'bnu's-Sebbâk, Peygamber'in zevcesi Cüveyriyye (R) nin kendisine şöyle haber verdiğini söyledi : Rasûlullah (S) Cüveyriyye'nin yanına girib : «Yiyecek bir şey var mı?» diye sordu. Cüveyriyye : Hayır, vallâhi yâ Rasûlallah. Yanımızda azadlıma sadaka malından verilmiş olan etli bir koyun kemiğinden başka yiyecek bir şey yokdur, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Onu getir. Çünkü o yerine ulaşmıştır (yani ondan sadaka hükmü zâil olub bize halâl olmuştur)» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de Zuhrî'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٧٠ – (١٠٧٤) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ. سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ: أَهْدَتْ بَرِيرَةُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ لَحْمًا تُصُدِّقَ بِهِ عَلَيْهَا. فَقَالَ «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ. وَلَنَا هَدِيَّةٌ».

170 — (1074) .... : Enesu'bnu Mâlik (R) şöyle dedi :
Berîre (R), kendisine sadaka olarak verilmiş olan bir parça eti Peygamber (S) e hediyye etti. Rasûlullah : «Bu et, Berîre'ye bir sadakadır, bize ise bir hediyyedir» buyurdu.

١٧١ – (١٠٧٥) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ: وَأُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِلَحْمِ بَقَرٍ. فَقِيلَ: هَذَا مَا تُصُدِّقَ بِهِ عَلَى بَرِيرَةَ. فَقَالَ «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ».

171 — (1075) .... : Âişe (R) den :
Peygamber'e bir sığır eti getirildi de : Bu Berîre'ye sadaka olarak verilen ettir, denildi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Bu, Berîre'ye sadakadır bize de hediyyedir» buyurdu.

١٧٢ – (...) حدثنا زهير بن حرب وأبو كريب. قالا: حدثنا أبو معاوية. حدثنا هشام بن عروة عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كانت في بريرة ثلاث قضيات. كان الناس يتصدقون عليها، وتهدي لنا. فذكرت ذلك للنبي ﷺ فقال «هو عليها صدقة ولكم هدية. فكلوه».

172 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Berîre hakkında üç hüküm sâbit olmuştur : İnsanlar ona sadaka verirlerdi de o da bunu bize hediyye ederdi. Bunu Peygamber'e söyledim. Peygamber : O, Berîre'ye bir sadaka, size de (Berîre tarafından) bir hediyyedir. Binaenaleyh onu yiyiniz» buyurdu [62].

١٧٣ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حسين بن علي عن زائدة، عن سماك، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال: سمعت عبد الرحمن بن القاسم قال: سمعت القاسم يحدث عن عائشة، عن النبي ﷺ بمثل ذلك.

(...) وحدثني أبو الطاهر. حدثنا ابن وهب. أخبرني مالك بن أنس عن ربيعة، عن القاسم، عن عائشة، عن النبي ﷺ. بمثل ذلك. غير أنه قال «وهو لنا منها هدية».

173 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de, Âişe'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Burada Mâliku'bnu Enes, Rabîa'dan, o da Kasım'dan, o da Âişe'den, o da Peygamber'den yukarıdakinin benzeri hadîsi haber verdi. Ancak şöyle buyurduğunu söylemiştir : «O, Berîre'den bize bir hediyyedir».

١٧٤ – (١٠٧٦) حدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن خالد، عن حفصة، عن أم عطية، قالت: بعث إلى رسول الله ﷺ بشاة من الصدقة. فبعثت إلى عائشة منها بشيء. فلما جاء رسول الله ﷺ إلى عائشة قال «هل عندكم شيء؟» قالت: لا. إلا أن نسيبة بعثت إلينا من الشاة التي بعثتم بها إليها. قال «إنها قد بلغت محلها».

---

62. Âişe burada ikinci ve üçüncü hükümleri zikretmedi. Onlar da: «Velâ, azad edenindir» hükmüyle bir kölenin nikâhı altında iken azad edildiği zaman nikâhının feshi husûsunda Rasûlullah tarafından muhayyer kılınması hükmüdür.

174 — (1076) .... : Ummu Atiyye (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana zekâtlık bir koyun göndermişti. Ben de bunun etinden bir parça Âişe'ye gönderdim. Rasûlullah, Âişe'nin yanına geldiğinde :

— Yanında yiyecek bir şey var mıdır? diye sormuş. O da :

— Hayır, bir şey yokdur. Yalnız sizin Nüseybe'ye [63] gönderdiğiniz koyunun etinden bize yolladığı bir parça et vardır, demiş. Rasûlullah :

— Getiriniz, o zekât yerine ulaşdı buyurmuştur [64].

(٥٣) باب قبول النبي الهدية ورده الصدقة

١٧٥ — (١٠٧٧) حدثنا عبد الرحمن بن سلام الجمحي . حدثنا الربيع (يعني ابن مسلم) عن محمد (وهو ابن زياد) عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ كان ، إذا أتي بطعام ، سأل عنه . فإن قيل : هدية . أكل منها . وإن قيل : صدقة . لم يأكل منها .

(53) PEYGAMBER'İN HEDİYYEYİ KABÛL VE SADAKAYI REDDETMESİ BÂBI

175 — (1077) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (âilesi dışından) bir yiyecek getirildiğinde : (Bu hediyye midir yoksa sadaka mıdır? diye) onun mahiyyetinden sormak î'tiyâdında idi. Hediyyedir, denilirse kendisi ondan yer, sadakadır denilirse ondan yemezdi.

---

63. Bu, Ummu Atiyye'nin adıdır. Nesîbe dahi denilir.

64. Bu ve bundan önceki bâbların hadîslerinde görüldüğü üzere Rasûlullah zekât malından yemez, âilesine de yedirmezdi. Çünkü bu kendisine ve yakın hısımlarına harâm idi. Fakat zekât Ummu Atiyye'nin mülkiyetine geçtikden sonra Hz. Âişe'ye gönderildiğinden bahs olunan etin mahiyyeti değişiyor, hediyye oluyordu. Hediyyeyi ise Peygamber ve âilesi yiyebilirlerdi. «Zekât, yerine ulaşmıştır» edebî vecîzesi ile bu şer'î hakîkat ifâde edilmiştir.

Bu hadîslerden şu hüküm de çıkmaktadır :

a. Peygamber'in zevceleri tarafından hürriyete kavuşturulan kölelere zekât verilmek câiz olduğu,

b. Sadaka, sadaka verilenin kabûl etmesi ile onun mülkiyetine geçtikden sonra mâhiyyeti değişeceğinden Hâşimî'ler için bunu yemek câiz olduğu.

Sadaka etinin, leş eti gibi zâtında hurmet yokdur. O, bizâtihî halâldır. Buna hurmet sadaka vasfının eklenmesinden ileri gelmiştir. Fakat sadaka, sadaka edilenin mülkiyetine geçmekle bu vasıf zâil olmuş bulunuyor. Bu, hediyye edilince de hediyye verilen kimse için halâl oluyor.

(٥٤) باب الدعاء لمن أتى بصدقة

١٧٦ — (١٠٧٨) حدثنا يحيى بن يحيى ، وأبو بكر بن أبي شيبة ، وعمرو الناقد ، وإسحق بن إبراهيم . قال يحيى : أخبرنا وكيع عن شعبة ، عن عمرو بن مرة . قال : سمعت عبد الله بن أبي أوفى . ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ (واللفظ له) . حدثنا أبي عن شعبة ، عن عمرو (وهو ابن مرة) . حدثنا عبد الله بن أبي أوفى . قال : كان رسول الله ﷺ ، إذا أتاه قوم بصدقتهم ، قال « اللهم ! صل عليهم » فأتاه أبي ، أبو أوفى بصدقته ، فقال « اللهم ! صل على آل أبي أوفى » .

(...) وحدثناه ابن نمير . حدثنا عبد الله بن إدريس عن شعبة ، بهذا الإسناد . غير أنه قال « صل عليهم » .

(54) SADAKASINI GETİRİB VEREN KİMSEYE DUÂ EDİLMESİ BÂBI

176 — (1078) .... : Abdullahi'bnu Ebî Evfâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ın âdeti, huzuruna bir cemâat zekâtlarıyle geldiğinde: «Yâ Allah! Bunlara salât et, (yani rahmet ve mağfiret ihsân eyle)! diye duâ ederdi. Babam Ebû Evfâ da sadakasını getirdiğinde onun için de Rasûlullah : «Yâ Rabb! Ebû Evfâ âilesine salât eyle» diye duâ etti [65].

( ) .... : Abdullahi'bnu İdrîs de Şu'be'den bu isnadla rivâyet etmiştir. Şukadar var ki o : «Onlara salât eyle» demiştir.

---

65. وصل عليهم ان صلاتك سكن لهم : ... *Onlara duâ et. Çünkü senin duân onlar için bir sükûnettir..* (et-Tevbe: 103) Peygamber'e bu âyetle salât etmesi emr olunmuştur. Diğer mu'minler salât lafzı ile duâ etmezler. Çünkü *salât* lafzı ile duâ etmek, Peygamber'lerin şiârıdır. Meselâ her nekadar ma'nâ itibarıyle sahih olsa bile Ebû Bekr *sallallahu aleyhi ve sellem* denilmez. Nasıl ki Muhammed Azze ve Celle denilmesi de câiz değildir. Çünkü Azze ve Celle, Allah Teâlâ'yı zikredib anmanın şiârıdır (Nevevî).

Ebû Hanîfe, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel gibi birçok âlimler, Peygamber'lerden başka kimseye mustakillen salât edilmez, demişlerdir.

(٥٥) باب إرضاء الساعي ما لم يطلب حراما

١٧٧ – (٩٨٩) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا هشيم. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص بن غياث وأبو خالد الأحمر. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب وابن أبي عدي وعبد الأعلى. كلهم عن داود. ح وحدثني زهير بن حرب (واللفظ له) قال: حدثنا إسماعيل بن إبراهيم. أخبرنا داود عن الشعبي، عن جرير بن عبد الله؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إذا أتاكم المصدق فليصدر عنكم وهو عنكم راض»

(55) BİR HARÂM İSTEMEDİĞİ MÜDDETCE ME'MÛRA HOŞ MUÂMELE YAPMAK BÂBI

177 — (989) .... : Buradaki dört tarîkde Cerîr ibn Abdillah (R), şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Size bir me'mûr geldiğinde, (ayrılıb dönerken) kendisi sizlerden râzî olarak dönsün» buyurdu[66].

66. Hadîsden maksad; âmir ve me'mûrlara itâat ve iyi muâmele etmek, onlara yumuşak davranıb işlerinde kolaylıklar sağlamak, muşkiller çıkarmamaktır. Bu sûretle âmir, me'mûr, vazîfeli, vazifesiz bütün muslimanların aralarının düzgünlüğü, birlik ve vahdetlerinin en güzel şekilde devâmını vasiyettir. Bunların hepsi, âmir ve me'mûrlar halka zulm ve haksızlık yapmadığı müddetce uyulacak tavsiyelerdir. Eğer zulm ve haksızlık yapmak isterlerse o takdîrde haksızlık ve yolsuzluklarda onlara muvâfakat ve itâat yokdur... (Nevevî).

بسم الله الرحمن الرحيم

١٣ - كتاب الصيام

(١) باب فضل شهر رمضان

١ - (١٠٧٩) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر. قالوا: حدثنا إسماعيل (وهو ابن جعفر) عن أبي سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة رضي الله عنه؛ أن رسول الله ﷺ قال «إذا جاء رمضان فتحت أبواب الجنة، وغلقت أبواب النار، وصفدت الشياطين».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

13 — KİTÂBU's-SIYÂM

(1) RAMAZAN AYININ FAZÎLETİ BÂBI [1]

1 — (1079) .... : Ebû Hureyre (R) den:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ramazan geldiğinde cennet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır, şeytanlar da bağlanır».

1.

شهر رمضان الذى انزل فيه القرآن هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان فمن شهد منكم الشهر فليصمه ومن كان مريضاً او على سفر فعدة من ايام اخر يريد الله بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ماهديكم ولعلكم تشكرون

: *O Ramazan ay'ı ki insanları irşâd için hak Furkan'ı, hidâyet delîli beyyineler hâlinde Kur'ân onda indirildi. Onun için sizden her kim bu ay şuhûdda —yani hazarda— ise onu oruc tutsun. Kim de hasta yahut seferde ise tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde kazâ etsin. Allah size kolaylık irâde ediyor, zorluk irâde buyurmuyor. Hem buyuruyor ki sayıyı ikmal eyleyesiniz de size hidâyet buyurduğu vech üzere Allah'ı tekbîr ile büyüklüyesiniz ve gerek ki şükr edesiniz»* (el-Bakara: 185).

٢ - (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ، عن ابن أبي أنس ؛ أن أباه حدثه ؛ أنه سمع أبا هريرة رضي الله عنه يقول : قال رسول الله ﷺ «إذا كان رمضان فتحت أبواب الرحمة ، وغلقت أبواب جهنم ، وسلسلت الشياطين » .

(...) وحدثني محمد بن حاتم والحلواني قالا : حدثنا يعقوب حدثنا أبي عن صالح ، عن ابن شهاب . حدثني نافع بن أبي أنس ؛ أن أباه حدثه ؛ أنه سمع أبا هريرة رضي الله عنه يقول : قال رسول الله ﷺ « إذا دخل رمضان » بمثله .

2 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) der ki :

Rasûlullah (S) : «Ramazan olduğu zaman rahmet kapıları açılır, cehennem kapıları kapanır ve şeytanlar zincirlere vurulurlar» buyurdu.

( ) .... : Ebû Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Ramazan girdiğinde» dedi diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etti.

(٢) باب وجوب صوم رمضان لرؤية الهلال ، والفطر لرؤية الهلال .
وأنه إذا غم في أوله أو آخره أكملت عدة الشهر ثلاثين يوما

٣ - (١٠٨٠) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر رضي الله عنهما ، عن النبي ﷺ ؛ أنه ذكر رمضان فقال « لا تصوموا حتى تروا الهلال . ولا تفطروا حتى تروه . فإن أغمي عليكم فاقدروا له » .

(2) HİLÂLİN GÖRÜLMESİYLE RAMAZAN ORUCUNUN VUCÛBU VE HİLÂL EVVELİNDE YAHUT SONUNDA BULUTLANIRSA AY'IN SAYISININ OTUZ GÜNE TAMAMLANACAĞI BÂBI

3 — (1080) .... : İbnu Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Ramazan'ı zikredib şöyle buyurdu : «Hilâli görmedikce oruc tutmayın, hilâli görmedikce iftâr etmeyin (yani bayram yapmayın). Eğer hilâl üzerinize bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

٤ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو أسامة . حدثنا عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر رضي الله عنهما ؛ أن رسول الله ﷺ ذكر رمضان . فضرب بيديه فقال « الشهر هكذا وهكذا وهكذا (ثم عقد إبهامه في الثالثة) فصوموا لرؤيته . وأفطروا لرؤيته . فإن أغمي عليكم فاقدروا له ثلاثين » .

4 — ( ) .... : İbnu Umer (R) den :

Rasûlullah (S) Ramazan'ı zikretti de iki elinin on parmağını açarak buyurdu ki : «Bir ay şöyle, şöyle, şöyledir. (Sonra üçüncüde başparmağını düğümledi). Ve hilâl'in görülmesi sebebiyle oruc tutunuz ve yine görülmesi sebebiyle orucu bırakınız. Hilâl, üzerinize bulutlanırsa ay'ı otuz takdîr ediniz».

٥ – (...) وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله، بهذا الإسناد. وقال «فإن غم عليكم فاقدروا ثلاثين» نحو حديث أبي أسامة.

(...) وحدثنا عبيد الله بن سعيد. حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله، بهذا الإسناد. وقال: ذكر رسول الله ﷺ رمضان فقال «الشهر تسع وعشرون. الشهر هكذا وهكذا وهكذا». وقال «فاقدروا له» ولم يقل «ثلاثين».

5 — ( ) .... : Ubeydullah bu isnadla tahdîs edib, bundan önceki Ebû Usâme hadîsi tarzında : «Eğer hilâl size bulutlu olursa artık Ramazan hilâlini otuz hisâb ediniz» buyurdu, dedi.

( ) .... : Yine bu isnadla İbn Umer dedi ki : Rasûlullah, Ramazanı zikretti ve : «Ay, yirmi dokuzdur. Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurdu. Akabinde İbn Umer : «Mikdârını hisâb ediniz» dedi de «otuz» sözünü söylemedi.

٦ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما؛ قال: قال رسول الله ﷺ «إنما الشهر تسع وعشرون فلا تصوموا حتى تروه. ولا تفطروا حتى تروه. فإن غم عليكم فاقدروا له».

6 — ( ) .... : İbnu Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, ancak yirmi dokuzdur. Hilâli görmedikce oruc tutmayın ve yine hilâli görmedikce iftâr etmeyin. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

٧ – (...) وحدثني حميد بن مسعدة الباهلي. حدثنا بشر بن المفضل. حدثنا سلمة (وهو ابن علقمة) عن نافع، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما؛ قال: قال رسول الله ﷺ «الشهر تسع وعشرون. فإذا رأيتم الهلال فصوموا. وإذا رأيتموه فأفطروا. فإن غم عليكم فاقدروا له».

7 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, yirmi dokuzdur. Ramazan hilâ-

lini gördüğünüz zaman oruc tutunuz. Şevval hilâlini gördüğünüz zaman da orucu bırakınız. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

٨ – (...) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . قَالَ : حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَصُومُوا . وَإِذَا رَأَيْتُمُوهُ فَأَفْطِرُوا . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

8 — ( ) ....: Abdillahi'bnu Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruc tutun, Şevvâl hilâlini gördüğünüzde de orucu bırakın. Eğer üzeriniz bulutlanırsa mikdârını hisâb ediniz».

٩ – (...) وحدثنا يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ وَيَحْيَىٰ بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ (قَالَ يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرُونَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً . لَا تَصُومُوا حَتَّىٰ تَرَوْهُ . وَلَا تُفْطِرُوا حَتَّىٰ تَرَوْهُ . إِلَّا أَنْ يُغَمَّ عَلَيْكُمْ . فَإِنْ غُمَّ عَلَيْكُمْ فَاقْدُرُوا لَهُ » .

9 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ay, yirmi dokuz gecedir. Hilâli görmedikce oruc tutmayın. Üzerinize bulutlu olması hâli müstesnâ yine hilâli görmedikce orucu bırakmayınız. Eğer üzeriniz bulutlu olursa mikdârını hisâb ediniz».

١٠ – (...) حدثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « الشَّهْرُ هَٰكَذَا وَهَٰكَذَا وَهَٰكَذَا » وَقَبَضَ إِبْهَامَهُ فِي الثَّالِثَةِ .

10 — ( ) .... : İbn Umer (R) der ki :

Peygamber (S) den işittim (elleri ile işâret ederek) : «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyuruyordu. Ve üçüncü işâret edişinde baş parmağını yumdu.

١١ – (...) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا حَسَنٌ الأَشْيَبُ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَىٰ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الشَّهْرُ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » .

11 — ( ) .... : İbnu Umer (R) der ki :

Rasûlullah (S) dan işittim: «Ay, yirmi dokuzdur» diyordu.

١٢ — (...) وحدثنا سهل بن عثمان . حدثنا زياد بن عبد الله البكائي عن عبد الملك بن عمير ، عن موسى بن طلحة ، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما ، عن النبي ﷺ قال « الشهر هكذا وهكذا وهكذا . عشرا وعشرا وتسعا » .

12 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den:
Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir: On, on ve dokuz olarak».

١٣ — (...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن جبلة . قال : سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يقول : قال رسول الله ﷺ « الشهر كذا وكذا وكذا » وصفق بيديه مرتين بكل أصابعهما . ونقص ، في الصفقة الثالثة ، إبهام اليمنى أو اليسرى .

13 — ( ) .... : İbn Umer (R) der ki:
Rasûlullah (S): «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurdu ve iki defa ellerini bütün parmakları ile çarptı. Üçüncü çarpışta da sağ yahut sol baş parmağını kıstı».

١٤ — (...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن عقبة (وهو ابن حريث) قال : سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يقول : قال رسول الله ﷺ « الشهر تسع وعشرون » وطبق شعبة يديه ثلاث مرار . وكسر الإبهام في الثالثة .

قال عقبة : وأحسبه قال « الشهر ثلاثون » وطبق كفيه ثلاث مرار .

14 — ( ) .... : İbn Umer (R) der ki:
Rasûlullah (S): «Ay, yirmi dokuzdur» buyurdu. Râvî Şu'be bunu rivâyet ederken iki elini on parmağı ile üç defa işâret etti. Üçüncü işâretinde baş parmağını büktü.
Râvî Ukbe de: «Ay otuzdur» dediğini zannediyorum, deyib avuclarını üç defa tatbîk etmiştir.

١٥ — (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا غندر عن شعبة . ح وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قال ابن المثنى : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن الأسود بن قيس . قال : سمعت سعيد بن عمرو بن سعيد ؛ أنه سمع ابن عمر رضي الله عنهما يحدث عن النبي ﷺ قال « إنا أمة أمية . لا نكتب ولا نحسب . الشهر هكذا وهكذا وهكذا » وعقد الإبهام في الثالثة « والشهر هكذا وهكذا وهكذا » يعني تمام ثلاثين .

(...) وحدّثنيه محمد بن حاتم. حدّثنا ابن مهدي عن سفيان، عن الأسود بن قيس، بهذا الإسناد.
ولم يذكر للشهر الثاني: ثلاثين.

15 — ( ) .... : İbn Umer (R) tahdîs eder ki :

Peygamber (S) : «Biz Arab topluluğu ummî (anadan doğma sıfatta) bir cemâatız : Ne yazı yazarız, ne de (astronomik) hisâb yaparız. (Bize lâzım olan) bir ay (bazan) şöyle, şöyle, şöyledir» buyurdu ve elleriyle yaptığı üçüncü işârette baş parmağını düğümledi. Sonra : «Ve (bazan da) ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurarak otuzun tamâmını gösterdi [2].

( ) .... : Esvedu'bnu Kays'dan bu isnad ile gelen tarîkde, ikinci (gösterdiği) ay için otuz sayısını zikr etmemiştir.

١٦ – (...) حدّثنا أبو كامل الجحدري. حدّثنا عبد الواحد بن زياد. حدّثنا الحسن بن عبيد الله عن سعد بن عبيدة. قال: سمع ابن عمر رضي الله عنهما رجلا يقول: الليلة ليلة النصف. فقال له: ما يدريك أن الليلة النصف؟ سمعت رسول الله ﷺ يقول «الشهر هكذا وهكذا. (وأشار بأصابعه العشر مرتين) وهكذا (في الثالثة وأشار بأصابعه كلها وحبس أو خنس إبهامه)».

16 — ( ) .... : Sa'du'bnu Ubeyde dedi ki :

İbnu Umer (R) bir kimsenin : Bu gece, nısf gecesidir, dediğini işitince ona hitâben şöyle dedi : Bu gecenin nısf (yarı) olduğunu sana bildiren nedir? Ben Rasulullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Ay, şöyle şöyle, (ve on parmağı ile iki defa işâret etti) ve şöyledir (üçüncüsünde bütün parmaklarıyle işâret yapıb baş parmağını yayılmaktan men' etti veya geriletti)» [3].

١٧ – (١٠٨١) حدّثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا إبراهيم بن سعد عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيّب، عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ «إذا رأيتم الهلال فصوموا. وإذا رأيتموه فأفطروا. فإن غمّ عليكم فصوموا ثلاثين يوما».

---

2. Oruc, hacc gibi bazı ibâdetlerin vakitlerinin kameri görmekle veya otuza tamamlamakla ta'yîn edilmesine müsâade buyurulması, ummet üzerinden güçlüğün kaldırılmasından ve kolaylık ikamesinden ibarettir.

«İslâm Dîni ibâdetlerimizi en basit ve en açık alâmetlere bağlamıştır. Bunun için Peygamber kamerî ay'ı bile ta'rîf ederken halkın en ibtidâî kısmının seviyesine inerek, sağırların, dilsizlerin, Arabca bilmiyen ecnebîlerin bile anlıyabilmeleri için eli ve parmakları ile işâret buyurmuştur» (İbnu Battâl).

3. Bu hadîsin ma'nâsı şudur :

Sen bu gecenin nısf olub olmadığını bilmezsin. Çünkü ay bazan yirmi dokuz olur. Halbuki sen istedin ki bu gece, tamâmlanması ile nısfın tamâm olacağı günün gecesidir. Bu ancak ay'ın tamâmlanması takdîrinde sahîh olur. Halbuki sen tam olub olmadığını henüz bilmiyorsun (Nevevî).

17 — (1081) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ramazan hilâlini gördüğünüzde oruc tutunuz. Şevvâl hilâlini gördüğünüzde orucu bırakınız. Üzeriniz bulutlu olursa otuz gün oruc tutunuz».

١٨ – (...) حدثنا عبد الرحمن بن سلام الجمحي. حدثنا الربيع (يعني ابن مسلم) عن محمد (وهو ابن زياد) عن أبي هريرة رضي الله عنه؛ أن النبي ﷺ قال «صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته. فإن غمي عليكم فأكملوا العدد».

18 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den :
Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Ramazan hilâlini görmek sebebiyle oruc tutunuz. Şevvâl hilâlini görmek sebebiyle de orucu bırakınız. Üzeriniz bulutlanırsa sayıyı tamamlayınız».

١٩ – (...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن محمد بن زياد. قال: سمعت أبا هريرة رضي الله عنه يقول: قال رسول الله ﷺ «صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته. فإن غمي عليكم الشهر فعدوا ثلاثين».

19 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) der ki :
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hilâli görmek sebebiyle oruc tutunuz, yine hilâli görmek sebebiyle iftâr ediniz (orucu bırakınız). Eğer ay size gizli olursa otuzu sayınız».

٢٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن بشر العبدي. حدثنا عبيد الله بن عمر عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: ذكر رسول الله ﷺ الهلال فقال «إذا رأيتموه فصوموا وإذا رأيتموه فأفطروا فإن أغمي عليكم فعدوا ثلاثين».

20 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) hilâli zikredib şöyle buyurdu : «Onu gördüğünüz zaman oruç tutun, yine onu gördüğünüz zaman orucu bırakın. Üzeriniz bulutlu, puslu olursa ayı otuz sayınız».

(٣) باب لا تقدموا رمضان بصوم يوم ولا يومين

٢١ – (١٠٨٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قال أبو بكر: حدثنا وكيع عن علي بن مبارك، عن يحيى بن أبي كثير، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ «لا تقدموا رمضان بصوم يوم ولا يومين. إلا رجل كان يصوم صوما، فليصمه».

(...) وحدثناه يحيى بن بشر الحريري. حدثنا معاوية (يعني ابن سلام). ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا أبو عامر. حدثنا هشام. ح وحدثنا ابن المثنى وابن أبي عمر، قالا: حدثنا عبد الوهاب بن عبد المجيد. حدثنا أيوب. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا حسين بن محمد. حدثنا شيبان. كلهم عن يحيى بن أبي كثير، بهذا الإسناد، نحوه.

(3) «BİR GÜN VE İKİ GÜN EVVELDEN ORUC TUTMAK SÛRETİYLE RAMAZAN'IN ÖNÜNE GEÇMEYİNİZ» BÂBI

21 — (1082) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Bir gün ve iki gün evvelden oruc tutmak sûretiyle sakın Ramazan'ın önüne geçmeyiniz. Bir kimsenin âdet edindiği bir orucu tutar olması müstesnâdır. Böyle kişi âdet edindiği o orucunu varsın tutsun» [4].

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Yahya'bnu Ebî Kesîr'den bu isnad ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٤) باب الشهر يكون تسعا وعشرين

٢٢ — (١٠٨٣) حدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري؛ أن النبي ﷺ أقسم أن لا يدخل على أزواجه شهرا. قال الزهري: فأخبرني عروة عن عائشة رضي الله عنها قالت: لما مضت تسع وعشرون ليلة، أعدهن، دخل علي رسول الله ﷺ. (قالت بدأ بي) فقلت: يا رسول الله! إنك أقسمت أن لا تدخل علينا شهرا. وإنك دخلت من تسع وعشرين، أعدهن. فقال «إن الشهر تسع وعشرون».

(4) «AY, YİRMİ DOKUZ GÜN OLUR» BÂBI

22 — (1083) .... : Ma'mer, Zuhrî'den Peygamber'in kadınların yanına bir ay müddetle girmemeyi yemîn ettiğini haber verdi. Zuhrî dedi ki : Bana Urve, Âişe (R) nin şöyle dediğini haber verdi : Saymakta oldu-

---

4. Oruçlunun îtiyâd ettiği oruc, Dâvûd orucu yahut haftanın, ayın muayyen günlerinde oruc tutmayı âdet edinib de bu orucun Ramazan'dan bir iki gün evveline tesâdüf etmesi gibidir. Adak ve kazâ oruçları da bu sûretle müstesnâdır.

Hadîsin ma'nâsı, Ramazana ulaşmak maksadiyle bir iki orucla Ramazanı karşılamayınız, demektir. Bu, Hıristiyanların kendi re'yleriyle Allah'ın farzlarının sayısını ve mikdârını artırmaları alışkanlığından ummeti sakındırma ma'nâsını tazammun etmektedir.

ğum yirmi dokuz gece geçince, Rasûlullah (S) yanıma girdi. (Âişe : Rasûlullah evvelâ benimle başladı, demiştir). Ben :

— Yâ Rasûlallah! Sen bir ay bizim yanımıza girmemeye yemîn ettin. Halbuki şimdi sen, saymakta olduğum yirmi dokuz günde girdin, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ay, yirmi dokuzdur buyurdu.

٢٣ — (١٠٨٤) حدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث. ح وحدثنا قتيبة بن سعيد (واللفظ له) حدثنا ليث عن أبي الزبير، عن جابر رضي الله عنه؛ أنه قال: كان رسول الله ﷺ اعتزل نساءه شهرا. فخرج إلينا في تسع وعشرين. فقلنا: إنما اليوم تسع وعشرون. فقال «إنما الشهر» وصفق بيديه ثلاث مرات. وحبس إصبعا واحدة في الآخرة.

23 — (1084) .... : Câbir (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) bir ay müddetle kadınlarından ayrılmıştı. Nihayet Rasûlullah yirmi dokuzun içinde bizim yanımıza çıktı. Biz :

— Bu gün ancak yirmi dokuzdur, dedik. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ay ancak şöyledir dedi ve iki elini üç defa çarptı. Sonuncu çarpışta bir parmağı habsetti.

٢٤ — (...) حدثني هرون بن عبد الله وحجاج بن الشاعر. قالا: حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله رضي الله عنهما يقول: اعتزل النبي ﷺ نساءه شهرا. فخرج إلينا صباح تسع وعشرين. فقال بعض القوم: يا رسول الله! إنما أصبحنا لتسع وعشرين. فقال النبي ﷺ «إن الشهر يكون تسعا وعشرين» ثم طبق النبي ﷺ بيديه ثلاثا: مرتين بأصابع يديه كلها. والثالثة بتسع منها.

24 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) der ki : Nihayet yirmi dokuzuncu günün sabahında bizim yanımıza çıktı. Oradaki cemâatten biri :

— Yâ Rasûlallah! Bu gün ancak yirmi dokuzuncu günün sabahına girdik, dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Ay, yirmi dokuz gün olur, dedi. Sonra Peygamber iki defa ellerinin bütün parmakları ile, üçüncüsünde ise dokuz parmağı ile işâret ve tatbîk edib bu sayıyı gösterdi.

٢٥ — (١٠٨٥) حدثني هارون بن عبد الله. حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: أخبرني يحيى بن عبد الله بن محمد بن صيفي؛ أن عكرمة بن عبد الرحمن بن الحارث أخبره؛ أن أم سلمة رضي الله عنها أخبرته؛ أن النبي ﷺ حلف أن لا يدخل على بعض أهله شهرا. فلما مضى تسعة وعشرون يوما، غدا عليهم (أو راح). فقيل له: حلفت، يا نبي الله! أن لا تدخل علينا شهرا. قال «إن الشهر يكون تسعة وعشرين يوما».

(...) حدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا روح. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا الضحاك (يعني أبا عاصم) جميعا عن ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله.

25 — (1085) .... : Ummu Seleme (R) şöyle haber vermiştir :

Peygamber (S) âilesinin bazı ferdleri yanına bir ay girmemeye yemîn etmişti. Yirmi dokuz gün geçince, günün evvelinde (yahut âhirinde) onların yanına girdi. Kendisine :

— Ey Allah'ın Peygamberi! Sen bizim yanımıza bir ay girmemeye yemîn etmiştin, denildi. Peygamber :

— Ay, yirmi dokuz gün olur, buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de topdan İbn Cureyd'den bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٢٦ — (١٠٨٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن بشر. حدثنا إسماعيل بن أبي خالد. حدثني محمد بن سعد عن سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه؛ قال: ضرب رسول الله ﷺ بيده على الأخرى. فقال «الشهر هكذا وهكذا» ثم نقص في الثالثة إصبعا.

26 — (1086) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) elini öteki eli üzerine vurarak : «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» dedi sonra üçüncüsünde bir parmağı kıstı.

٢٧ — (...) وحدثني القاسم بن زكرياء. حدثنا حسين بن علي عن زائدة، عن إسماعيل، عن محمد ابن سعد، عن أبيه رضي الله عنه، عن النبي ﷺ، قال «الشهر هكذا وهكذا وهكذا». عشرا وعشرا وتسعا. مرة.

(...) وحدثنيه محمد بن عبد الله بن قهزاذ. حدثنا علي بن الحسن بن شقيق وسلمة بن سليمان. قالا: أخبرنا عبد الله (يعني ابن المبارك) أخبرنا إسماعيل بن أبي خالد، في هذا الإسناد، بمعنى حديثهما.

27 — ( ) .... : Muhammedu'bnu Sa'd, babası Sa'd (R) den; O da Peygamber'den, haber verdi ki; Peygamber (S) Parmakları ile on, on ve bir defa da dokuzu işâret ederek : «Ay, şöyle, şöyle, şöyledir» buyurmuştur.

( ) .... : Burada da İsmâilu'bnu Ebî Hâlid bu isnad içinde yukarıdaki iki râvînin hadîslerinin ma'nâsı ile haber vermiştir.

(٥) باب بيان أن لكل بلد رؤيتهم وأنهم إذا رأوا الهلال ببلد لا يثبت حكمه لما بعد عنهم

٢٨ — (١٠٨٧) حدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر (قال يحيى بن يحيى: أخبرنا وقال الآخرون: حدثنا إسماعيل وهو ابن جعفر) عن محمد (وهو ابن أبي حرملة) عن كريب؛ أن أم الفضل بنت الحارث بعثته إلى معاوية بالشام. قال: فقدمت الشام. فقضيت حاجتها. واستهل علي رمضان وأنا بالشام. فرأيت الهلال ليلة الجمعة. ثم قدمت المدينة في آخر الشهر. فسألني عبد الله بن عباس رضي الله عنهما. ثم ذكر الهلال فقال: متى رأيتم الهلال؟ فقلت: رأيناه ليلة الجمعة. فقال: أنت رأيته؟ فقلت: نعم. ورآه الناس. وصاموا وصام معاوية. فقال: لكنا رأيناه ليلة السبت. فلا نزال نصوم حتى نكمل ثلاثين. أو نراه. فقلت: أو لا تكتفي برؤية معاوية وصيامه؟ فقال: لا. هكذا أمرنا رسول الله ﷺ.

وشك يحيى بن يحيى في: نكتفي أو تكتفي.

(5) HER BİR BELDE HALKI İÇİN KENDİ RU'YETLERİ BULUNDUĞUNU VE HALK BİR BELDEDE HİLÂLİ GÖRDÜKLERİNDE BU GÖRÜŞ HÜKMÜNÜN KENDİLERİNDEN UZAK BELDELER HAKKINDA SÂBİT OLMAYACAĞINI BEYÂN BÂBI

28 — (1087) .... : Kurayb, Hâris kızı Ummu'l-Fadl'ın kendisini Şâm'a, Muâviye'nin yanına yolladığını zikredib şöyle dedi : Nihayet Şâm'a geldim ve Ummu Fadl'ın hâcetini yerine getirdim. Ben henüz Şâm'da bulunduğum sırada, Ramazan hilâli görüldü. Ben de hilâli Cumua gecesinde gördüm. Sonra ay'ın sonunda Medîne'ye geldim. Abdullah ibn Abbâs, benden birçok şeyler sordu. Sonra hilâli görüş gününü de zikredib :

— Hilâli ne zaman gördünüz? dedi. Ben :

— Cumua gecesi gördüm, dedim.

— Sen bizzat hilâli gördün mü? diye sordu. Ben :

— Evet. Halk da hilâli gördüler ve oruc tuttular. Muâviye de oruc tuttu, dedim. İbn Abbâs :

— Lâkin biz hilâli Cumartesi gecesinde gördük ve otuza tamamlamak için oruc tutmaya devam ediyoruz, yahut da hilâli göreceğiz, dedi. Bunun üzerine ben :

— Muâviye'nin hilâli görmesi ve oruc tutması ile yetinmiyor musun? diye sorunca :

— Hayır. Rasûlullah (S) bizlere böyle emir buyurdu, dedi.

Râvî Yahya'bnu Yahyâ : «Yetinmiyor muyuz, yahut yetinmiyor musun?» sîgalarında şek etmiştir.

(٦) باب بيان أنه لا اعتبار بكبر الهلال وصغره ، وأن الله تعالى أمده للرؤية فإن غم فليكمل ثلاثون

٢٩ – (١٠٨٨) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ أَبِي الْبَخْتَرِيِّ . قَالَ : خَرَجْنَا لِلْعُمْرَةِ . فَلَمَّا نَزَلْنَا بِبَطْنِ نَخْلَةَ قَالَ : تَرَاءَيْنَا الْهِلَالَ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ . وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ لَيْلَتَيْنِ . قَالَ : فَلَقِينَا ابْنَ عَبَّاسٍ . فَقُلْنَا : إِنَّا رَأَيْنَا الْهِلَالَ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ ثَلَاثٍ . وَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : هُوَ ابْنُ لَيْلَتَيْنِ . فَقَالَ : أَيَّ لَيْلَةٍ رَأَيْتُمُوهُ ؟ قَالَ فَقُلْنَا : لَيْلَةَ كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ اللهَ مَدَّهُ لِلرُّؤْيَةِ فَهُوَ لِلَيْلَةٍ رَأَيْتُمُوهُ » .

(6) HİLÂLİN BÜYÜKLÜK VE KÜÇÜKLÜĞÜNE İTİBÂR OLMADIĞINI, ALLAH TEÂLÂ'NIN HİLÂLİN GÖRÜLMESİ İÇİN ONA İMDÂD BUYURDUĞUNU, BULUTLU VE PUSLU OLURSA OTUZA TAMAMLANACAĞINI BEYÂN BÂBI

29 — (1088) .... : Ebu'l-Bahterî (öl: 83) şöyle dedi :

Umre yapmak için yola çıktık. Nihayet **Batnı Nahleye** (Nahle Vâdîsine) indiğimiz zaman hilâli birbirimize gösterdik. Bu sırada cemâatın bazısı, «hilâl üç günlükdür», diğer bazısı da «iki geceliktir» dediler. İbn Abbâs'a kavuştuğumuzda kendisine :

— Biz hilâli gördük. Cemâatın bazısı hilâlin üç günlük olduğunu, diğer bazısı da iki gecelik olduğunu söylediler, dedik. İbn Abbâs :

— Hilâli hangi gecede gördünüz? dedi. Biz :

— Şu, şu gecede, diye cevab verdik. Bunun üzerine şöyle dedi :

— Rasûlullah (S) : «Allah, görülmesi için hilâle imdâd buyurmuştur. O, kendisinde gördüğünüz gecenin hilâlidir» buyurdu.

٣٠ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن شعبة. ح وحدثنا ابن المثنى وابن بشار قالا: حدثنا محمد بن جعفر. أخبرنا شعبة عن عمرو بن مرة. قال: سمعت أبا البختري قال: أهللنا رمضان ونحن بذات عرق. فأرسلنا رجلا إلى ابن عباس رضي الله عنهما يسأله. فقال ابن عباس رضي الله عنهما: قال رسول الله ﷺ «إن الله قد أمده لرؤيته. فإن أغمي عليكم فأكملوا العدة».

30 — ( ) .... : Amru'bnu Murre dedi ki:

Ben Ebu'l-Bahterî'den işittim şöyle dedi: Biz, **Zatı Irk** mevkiinde bulunduğumuz sırada Ramazan hilâlini gördük. Kendisinden sormak üzere bir insanı İbn Abbâs'a yolladık. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Allah Teâlâ görülmesi için hilâle imdâd etmiştir. Eğer üzeriniz bulutlu, puslu olursa sayıyı (otuza) tamamlayınız».

(٧) باب بيان معنى قوله صلى الله تعالى عليه وسلم «شهرا عيد لا ينقصان»

٣١ - (١٠٨٩) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: أخبرنا يزيد بن زريع عن خالد، عن عبد الرحمن ابن أبي بكرة، عن أبيه رضي الله عنه، عن النبي ﷺ قال «شهرا عيد لا ينقصان. رمضان وذو الحجة».

(7). RASÛLULLAH (S) IN: «İKİ BAYRAM AYLARI NOKSAN OLMAZLAR» SÖZÜNÜN MA'NÂSINI BEYÂN BÂBI

31 — (1089) .... : Ebû Bekre (R) den, (şöyle demiştir):

Peygamber (S): «İki bayram ayları noksan olmazlar. Bunlar: Ramazan ve Zü'l-Hıcce aylarıdır» buyurdu [5].

---

5. Buhârî'nin bu bâbda, Ishâk ibn Râhûye'den gelen rivâyeti şöyle bir tefsîri de ihtiva ediyor:

«Bu bayram ayları aded ve hisâbca noksan olsalar bile, ecir ve sevab cihetiyle tam ve kâmildirler. «(*Buhârî: Savm, şehrâ iydin la yenkusâni...*).

İki Bayram ay'ının hiç noksanı olmaması keyfiyeti birçok âlimler tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmıştır.

Tahâvî şöyle diyor: Hadîsin medlûlü umûmî değildir. Yani her sene bu iki ay, otuzar gün olur demek istenilmemiştir. Çünkü bu ayların müteaddid senelerde yirmi dokuz olduklarına tesâdüf ettik. Hadîsin ma'nâsı, iki Bayram ay'ı olan Ramazan ile Zu'l-Hıcce, yirmi dokuz gün olsalar bile noksan değil kâmildirler. Bunun birisinde oruc tutulur, diğerinde hacc edilir ve her iki ibâdet hükümler cihetiyle tam ve kâmildir, nakıs değildir demektir.

Şârih Kirmânî de: «Havanın sisli olması cihetiyle Ramazan'ın adedi eksilse, Arafat'da vukûfun zamanı olan Arefe günü bir gün evvel veya sonraya değişse bile orucluğun ve hacının sevâbı eksilmez» diyor. Bu kavl Atâ'dan, Hasan Basrî'den, Ebû Hanîfe'den ve Nâfi'den de nakl edilmiştir.

٣٢ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. قال: حدثنا معتمر بن سليمان عن إسحاق بن سويد و خالد، عن عبد الرحمن بن أبي بكرة، عن أبي بكرة؛ أن نبي الله ﷺ قال «شهرا عيد لا ينقصان».
في حديث خالد «شهرا عيد رمضان وذو الحجة».

32 — ( ) .... : Ebû Bekre (R) den :

Peygamber (S) : «İki bayram ayları noksan olmazlar» buyurdu. Râvîlerden Hâlid'in hadîsinde : «İki bayram ayları, Ramazan ve Zu'l-Hıcce'-dir» şeklinde gelmiştir.

(٨) باب بيان أن الدخول في الصوم يحصل بطلوع الفجر، وأن له الأكل وغيره حتى يطلع الفجر.
وبيان صفة الفجر الذي تتعلق به الأحكام من الدخول في الصوم،
ودخول وقت صلاة الصبح، وغير ذلك

٣٣ – (١٠٩٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن إدريس عن حصين، عن الشعبي، عن عدي بن حاتم رضي الله عنه. قال: لما نزلت: حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر [٢/البقرة/ الآية ١٨٧]. قال له عدي بن حاتم: يا رسول الله! إني أجعل تحت وسادتي عقالين: عقالا أبيض وعقالا أسود. أعرف الليل من النهار. فقال رسول الله ﷺ «إن وسادتك لعريض إنما هو سواد الليل وبياض النهار».

(8) ORUCA GİRİŞİN FECRİN TULÛU İLE KESİNLEŞECEĞİ, FECRİN TULÛUNA KADAR YEMEK VE DİĞER FİİLLERİN YAPILABİLECEĞİ, ORUCA GİRME SABAH NAMAZI VAKTININ BAŞLAMASI VE DAHA BAŞKA HÜKÜMLERLE İLGİLİ OLAN FECRİN SIFATINI BEYÂN BÂBI

33 — (1090) .... : Adiyyu'bnu Hâtim (R) şöyle dedi :

«Sizin için fecrin beyaz ipliği siyah iplikden seçilinceye kadar...» (el-Bakara: 187) âyeti nâzil olduğu zaman Adiyyu'bnu Hâtim Peygamber'e hitaben :

— Yâ Rasûlallah! Ben yastığımın altına bir beyaz ve bir siyah olmak üzere iki ip koyuyorum da geceyi gündüzden fark ediyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

«— Muhakkak ki senin yastığın çok enlidir (yani senin kafan kalın da bundaki inceliği anlamadın). Bu beyaz iplik ile siyah iplik gecenin karanlığı ile gündüzün beyazlığından ibârettir» buyurdu.

٣٤ – (١٠٩١) حدثنا عبيد الله بن عمر القواريري . حدثنا فضيل بن سليمان . حدثنا أبو حازم . حدثنا سهل بن سعد . قال : لما نزلت هذه الآية : وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود ، قال : كان الرجل يأخذ خيطا أبيض وخيطا أسود . فيأكل حتى يستبينهما . حتى أنزل الله عز وجل : من الفجر : فبين ذلك .

34 — (1091) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) tahdîs edib şöyle dedi :

«Size beyaz iplik siyah iplikden seçilinceye kadar yiyin için» âyeti nâzil olduğu zaman bazı kimse bir beyaz bir de siyah iplik alır, bunların renklerini açıkca fark edinceye kadar yer idi. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah, **«mine'l-fecri** (= fecirden)**»** beyânını indirib bunu tamâmiyle açıkladı.

٣٥ – (...) حدثني محمد بن سهل التميمي وأبو بكر بن إسحاق . قالا : حدثنا ابن أبي مريم . أخبرنا أبو غسان . حدثني أبو حازم عن سهل بن سعد رضي الله عنه ؛ قال : لما نزلت هذه الآية : وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود . قال : فكان الرجل إذا أراد الصوم ، ربط أحدهم في رجليه الخيط الأسود والخيط الأبيض . فلا يزال يأكل ويشرب حتى يتبين له رئيهما . فأنزل الله بعد ذلك : من الفجر . فعلموا أنما يعني ، بذلك ، الليل والنهار .

35 — ( ) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) şöyle dedi :

«Size beyaz iplik siyah iplikden seçilinceye kadar yeyin için...» âyeti nâzil olunca bazı kimseler oruc tutmak istediklerinde bunlardan birisi ayağına siyah ve beyaz iki renkde iki ip bağlayıp Fecr'den sonra bu iki ipin görünüşleri biribirinden seçilinceye kadar yemekde devam ederlerdi. Bunun üzerine Allah : **«Mine'l-fecri** (= fecirden)**»** kaydını indirdi. Böylece beyaz ve siyah iplik ta'bîrleri ile gece ile gündüzün kasdedildiğini anladılar [6].

٣٦ – (١٠٩٢) حدثنا يحيى بن يحيى ومحمد بن رمح . قالا : أخبرنا الليث . ح وحدثنا قتيبة ابن سعيد . حدثنا ليث عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله ، عن عبد الله رضي الله عنه ، عن رسول الله ﷺ أنه قال « إن بلالا يؤذن بليل . فكلوا واشربوا حتى تسمعوا تأذين ابن أم مكتوم » .

36 — (1092) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

---

6. Bu kayıd nâzil olunca gece ve gündüzün siyah beyaz iplikle temsîl edildiğini anladılar. Bu kaydın nuzûlunden evvel istiâre iken bilahare bu kayıd ile temsîle udûl edildi.

Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz İbnu Ummi Mektûm'un ezân okumasını işidinceye kadar yeyip içiniz».

٣٧ – (...) حدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم ابن عبد الله، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «إن بلالا يؤذن بليل. فكلوا واشربوا حتى تسمعوا أذان ابن أم مكتوم».

37 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki:
Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu: «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz İbnu Ummi Mektûm'un ezânını işidinceye kadar yeyip içiniz».

٣٨ – (...) حدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما؛ قال: كان لرسول الله ﷺ مؤذنان: بلال وابن أم مكتوم الأعمى. فقال رسول الله ﷺ «إن بلالا يؤذن بليل. فكلوا واشربوا حتى يؤذن ابن أم مكتوم». قال: ولم يكن بينهما إلا أن ينزل هذا ويرقى هذا.

(...) وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله. حدثنا القاسم عن عائشة رضي الله عنها، عن النبي ﷺ بمثله.

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامه. ح وحدثنا إسحق. أخبرنا عبدة ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا حماد بن مسعدة. كلهم عن عبيد الله بالإسنادين كليهما. نحو حديث ابن نمير.

38 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki:
Rasûlullah (S) ın iki muezzini vardı. Bunun biri Bilâl diğeri de âmâ olan İbnu Ummi Mektûm'dur. Rasûlullah: «Bilâl ezânını gece okuyor. Siz, İbnu Ummi Mektûm ezân okuyuncaya kadar yeyib içiniz» buyurdu.
Abdullah: İkisinin ezânı arasında ancak birinin ineceği, diğerinin çıkacağı kadar fasıla bulunurdu, demiştir.
( ) .... : Kasım da Âişe'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini tahdîs etmiştir.
( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de yukarıki iki isnad ile İbnu Numeyr'in (38 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdi.

٣٩ – (١٠٩٣) حدّثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَا يَمْنَعَنَّ أَحَدًا مِنْكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ (أَوْ قَالَ نِدَاءُ بِلَالٍ) مِنْ سَحُورِهِ ، فَإِنَّهُ يُؤَذِّنُ (أَوْ قَالَ يُنَادِي) بِلَيْلٍ . لِيَرْجِعَ قَائِمَكُمْ وَيُوقِظَ نَائِمَكُمْ » . وَقَالَ « لَيْسَ أَنْ يَقُولَ هٰكَذَا وَهٰكَذَا (وَصَوَّبَ يَدَهُ وَرَفَعَهَا) حَتَّى يَقُولَ هٰكَذَا » (وَفَرَّجَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ) .

(...) وحدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ (يَعْنِي الْأَحْمَرَ) عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ الْفَجْرَ لَيْسَ الَّذِي يَقُولُ هٰكَذَا (وَجَمَعَ أَصَابِعَهُ ثُمَّ نَكَسَهَا إِلَى الْأَرْضِ) وَلٰكِنِ الَّذِي يَقُولُ هٰكَذَا (وَوَضَعَ الْمُسَبِّحَةَ عَلَى الْمُسَبِّحَةِ وَمَدَّ يَدَيْهِ) » .

39 — (1093) .... : İbnu Mes'ûd (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Bilâl'in ezânı (yahut Bilâl'ın nidâsı dedi) sizden hiç kimseyi sahûrundan — veya suhûrundan — alı koymasın. Çünkü o henüz gece iken ezân okur — veya nidâ eder — tâ ki (namazda) kaim olanınızı (kıyâmında artık sabah yaklaşıyor diye) vaz geçirsin. Uykuda olanınızı da uyandırsın». Ve (Peygamber elini düzeltib yukarı kaldırarak) buyurdu ki: «Aklığın böyle böyle zâhir olması fecir değildir. (İki parmağının arasını açarak) tâ böyle olmayınca (fecir olmaz)».

( ) .... : Buradaki râvî, Süleyman et-Teymî'den bu isnadla rivâyet etti, ancak burada: (Peygamber parmaklarını topladıkdan sonra onları yere doğru dikerek) «fecr, şöyle zâhir olan aydınlık değildir. (Şehâdet parmağını orta parmağı üzerine koyub iki elini uzatarak) lâkin şöyle görünen aydınlık fecirdir» buyurmuştur[7].

---

7. Buhârî'deki rivâyette bu ta'rîfler şöyle ifâdelendirilmiştir: «Fecir böyle değildir tâ böyle olmayınca (fecir olmaz)».

Râvî der ki: Peygamber parmaklarını yukarıya kaldırıb baş aşağı dikdi. (Tâ böyle olmayınca derken) sebbâbelerini yani şehâdet ve orta parmaklarını üst üste bindirib sağa sola uzatmak sûretiyle işâret buyurdu. (*Buhârî: Ezân, ezân kable'l-fecr*).

Peygamber *fecri kâzibin* ufukda baş semtine doğru uzayan uzun bir beyazlık olduğunu işâret edib göstermiştir. *Fecri sâdıkın* da yine ufukda enlilemesine görünen beyazlık olduğunu göstermiştir. Her iki fecri anlatmak için bu iki türlü işâretten daha uygunu olamaz. Her ikisi de Peygamberlere has bir beyan ve izah kudreti ile en anlamaz kimseye anlatabilecek vechile ta'rîf buyurulmuştur.

«Fecri kâzib» dediğimiz ve fıkıh kitablarında oruc, namaz meseleleri arasında ehemmiyetle bahsedilen ziya hâdisesi, sabahları güneşin doğacağı yerden — tabanı ufukda, mihveri (ekseni) semâya doğru buruc dâiresi boyunca uzayan ve ziyası saman yolu ziyasına benzer — açıklık, donuk ve pek uzun bir nûr ehramı sûretinde görünür. Bu

٤٠ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا معتمر بن سليمان. ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا جرير والمعتمر بن سليمان. كلاهما عن سليمان التيمي، بهذا الإسناد. وانتهى حديث المعتمر عند قوله «ينبه نائمكم ويرجع قائمكم».

وقال إسحاق: قال جرير في حديثه «وليس أن يقول هكذا. ولكن يقول هكذا» (يعني الفجر) هو المعترض وليس بالمستطيل.

40 — ( ) .... : Buradaki her iki râvî de, Süleyman et-Teymî'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan Mu'temir'in hadîsi : «Uyumakta olanınızı uyandırır, namazda kaim olanınızı da vaz geçirir» sözünde nihayet bulmuştur.

Ishâk dedi ki : Cerîr'in hadîsinde Peygamber şöyle dedi : «Aydınlığın şöyle görünmesi değil ve lâkin şöyle görünmesi (fecr) dir». (Yani) fecr, ennilemesine olandır, uzunlamasına olan değildir.

٤١ – (١٠٩٤) حدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا عبد الوارث عن عبد الله بن سوادة القشيري. حدثني والدي؛ أنه سمع سمرة بن جندب يقول: سمعت محمدا ﷺ يقول «لا يغرن أحدكم نداء بلال من السحور، ولا هذا البياض حتى يستطير».

41 — (1094) .... : Semuretu'bnu Cundub — Cundeb tarzında da zabt edilmiştir — der ki : Muhammed (S) den işittim şöyle buyuruyordu: «Sizden herhangi birinizi ne Bilâl'in nidâsı, ne de şu beyazlık, ufukda genişliğine yayılmadıkca sahûrdan men'etmesin».

---

ehrâmın tabanı ufukda ve güneşin bulunduğu cihette olduğu ve nûrânî bir sütûn gibi ufkun fevkinde başa doğru gittikce incelerek göründüğü için fakîhlerin dilinde buna «beyaz mustatîl» adı verilir. Bu beyaz mustatilin dağılıb zâil olması ile beraber ufukda bütün şark tarafına boydan boya uzanmış bir çizgi gibi «subhu sâdık» zuhûr eder. Ki bu «beyaz musta'rız», oruc tutacak olan için yeme ve içmenin nihayeti ve haram olduğu, musliman için de sabah namazının farz olduğu zamanın başlangıcıdır. Şerîat örfünde *subhu kâzib, fecri kâzib* adı verilen bu tabiî gök hadisesinin halk örfünde bir adı da «zenebu's-sirhân (= kurt kuyruğu)» dur. Akşamları da yatsı vaktinın girmesini müteâkib tabanı güneşin battığı yerden olmak üzere bu tabiî gök hâdisesi aynen vâki olur. Ona da bir isim verilmek lâzım gelse «şafak ı kâzib» demek yakışır. Ancak bununla hiçbir şer'î gaye ve hüküm ilgili olmadığı için dîn kitaplarımızda yalnız fecri kâzibden bahs olunur...

Fecri kâzib hâdisesinin her zaman görülmesi medârlar arasındaki arz derecelerinde olan beldelere mahsûsdur. Kuzeye ve güneye gittikce görme şartlarının değişmesinden dolayı hâdise daha az görülür. Kutub bölgelerinde bu gün daha hayret verici görünüşleri olur. Mahiyyeti hakkında îzahlar çeşitli nazariyeler hâlindedir (Ahmed Naîm, Tecrîd Ter., II, 478-480; VI, 318-320).

٤٢ – (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ سَوَادَةَ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم « لَا يَغُرَّنَّكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ ، وَلَا هَـٰذَا الْبَيَاضُ (لِعَمُودِ الصُّبْحِ) حَتَّىٰ يَسْتَطِيرَ هَـٰكَذَا » .

42 — ( ) .... : Semuretu'bnu Cundub (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sakın ne Bilâl'in ezânı, ne de şu beyazlık (sabahın amûdu) ufukda şöyle yayılıncaya kadar sizi aldatmasın».

٤٣ - (...) وحدثني أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ سَوَادَةَ الْقُشَيْرِيُّ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ رضي الله عنه قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم « لَا يَغُرَّنَّكُمْ مِنْ سَحُورِكُمْ أَذَانُ بِلَالٍ ، وَلَا بَيَاضُ الْأُفُقِ الْمُسْتَطِيلُ هَـٰكَذَا ، حَتَّىٰ يَسْتَطِيرَ هَـٰكَذَا » .

وَحَكَاهُ حَمَّادٌ بِيَدَيْهِ قَالَ : يَعْنِي مُعْتَرِضًا .

43 — ( ) .... : Semuretu'bnu Cundub (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ne Bilâl'in ezânı, ne de ufukdaki şu upuzun olan beyazlık, şöyle genişleyip yayılıncaya kadar sizi aldatmasın».

Hammâd bunu yani genişliği, eliyle işâret ederek hikâye etmiştir.

٤٤ – (...) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَوَادَةَ ، قَالَ : سَمِعْتُ سَمُرَةَ ابْنَ جُنْدُبٍ رضي الله عنه وَهُوَ يَخْطُبُ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَا يَغُرَّنَّكُمْ نِدَاءُ بِلَالٍ ، وَلَا هَـٰذَا الْبَيَاضُ حَتَّىٰ يَبْدُوَ الْفَجْرُ (أَوْ قَالَ) حَتَّىٰ يَنْفَجِرَ الْفَجْرُ » .

(...) وحدثناه ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ . أَخْبَرَنِي سَوَادَةُ بْنُ حَنْظَلَةَ الْقُشَيْرِيُّ. قَالَ : سَمِعْتُ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدُبٍ رضي الله عنه يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم . فَذَكَرَ هَـٰذَا

44 — ( ) .... : Sevâde dedi ki :

Semuretu'bnu Cundub (R) den işittim, kendisi hutbe yaparken Peygamber (S) den tahdîs ediyordu. Peygamber şöyle buyurmuştur : «Ne Bilâl'in nidâsı, ne de şu beyazlık, fecir zâhir olmadıkca (yahut fecir yarılmadıkca) sizi aldatmasın».

( ) .... : Burada da Semuretu'bnu Cundub, Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek bu hadîsi zikretmiştir.

(٩) باب فضل السحور وتأكيد استحبابه، واستحباب تأخيره وتعجيل الفطر

٤٥ – (١٠٩٥) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: أخبرنا هشيم عن عبد العزيز بن صهيب، عن أنس.
ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب عن ابن علية، عن عبد العزيز، عن أنس رضي الله عنه.
ح وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا أبو عوانة عن قتادة وعبد العزيز بن صهيب، عن أنس رضي الله عنه قال:
قال رسول الله ﷺ «تسحروا فإن في السحور بركة».

(9) SAHÛR YEMEĞİNİN FAZÎLETİ, MÜSTEHABLIĞININ TE'KÎDİ VE SAHÛRU GEC YEYİB İFTÂRI TA'CÎL ETMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

45 — (1095) .... : Enes (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sahûr yemeği yeyiniz. Çünkü sahûr yemeğinizde bereket vardır».

٤٦ – (١٠٩٦) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن موسى بن علي، عن أبيه، عن أبي قيس،
مولى عمرو بن العاص، عن عمرو بن العاص؛ أن رسول الله ﷺ قال «فصل ما بين صيامنا وصيام
أهل الكتاب، أكلة السحر».

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة. جميعا عن وكيع. ح وحدثنيه أبو الطاهر.
أخبرنا ابن وهب. كلاهما عن موسى بن علي، بهذا الإسناد.

46 — (1096) .... : Amru'bnu'l-Âs (R) dan :
Rasulullah (S) şöyle buyurdu : «Bizim orucumuzla kitab ehli olanların orucu arasını ayırıcı fark sahûr yemeği yemektir» [8].
( ) .... : Buradaki iki râvî de Mûsâ ibn Ali'den bu isnadla rivâyet etmişlerdir.

٤٧ – (١٠٩٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن هشام، عن قتادة، عن أنس،
عن زيد بن ثابت رضي الله عنه قال: تسحرنا مع رسول الله ﷺ. ثم قمنا إلى الصلاة.
قلت: كم كان قدر ما بينهما؟ قال: خمسين آية.

8. Çünkü onlar Sahûr yemeği yemezler. Halbuki biz muslimanlar için sahûr yemeği yemek mustehabdır.

(...) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا يزيد بن هارون. أخبرنا همام. ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا
سالم بن نوح. حدثنا عمر بن عامر. كلاهما عن قتادة، بهذا الإسناد.

47 — (1097) .... : Enes ibn Mâlik'den, (şöyle demiştir) :

Zeyd ibn Sâbit (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber sahûr yemeği yedik. Sonra (Sabah) namazına kalktık, dedi. Ben Zeyd ibn Sâbit'den :

— Sahûr ile sabah namazı arasında ne kadar zaman bulundu? diye sordum. O da :

— **Elli âyet** (okunacak) kadar diye cevap verdi[9].

( ) .... : Buradaki iki râvî de Katâde'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet ettiler.

٤٨ — (١٠٩٨) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد العزيز بن أبي حازم، عن أبيه، عن سهل بن
سعد رضي الله عنه؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يزال الناس بخير ما عجلوا الفطر».

(...) وحدثناه قتيبة. حدثنا يعقوب. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي
عن سفيان. كلاهما عن أبي حازم، عن سهل بن سعد رضي الله عنه، عن النبي ﷺ. بمثله.

48 — (1098) .... : Sehlu'bnu Sa'd (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «İnsanlar iftar etmeyi (sünnet vechile) acele davrandıkları müddetce dâima hayırla yaşarlar».

( ) .... : Buradaki iki râvî de, Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd'dan, o da Peygamberden ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٩ — (١٠٩٩) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو كريب محمد بن العلاء. قالا: أخبرنا أبو معاوية
عن الأعمش، عن عمارة بن عمير، عن أبي عطية، قال: دخلت أنا ومسروق على عائشة. فقلنا:

يا أم المؤمنين! رجلان من أصحاب محمد ﷺ. أحدهما يعجل الإفطار ويعجل الصلاة. والآخر يؤخر
الإفطار ويؤخر الصلاة. قالت: أيهما الذي يعجل الإفطار ويعجل الصلاة؟ قال قلنا: عبد الله (يعني
ابن مسعود) قالت: كذلك كان يصنع رسول الله ﷺ.

زاد أبو كريب: والآخر أبو موسى.

9. Bundan sabah namazının erken ikame edildiği ve sahûrun, fecrin tulûuna kadar te'hîri müstehab olduğu istidlâl olunur. *Elli âyet* okuyacak kadar zaman ortalama bir okuyuşla beş-on dakîka takdîr edilmiştir ki bir abdest alacak zamandır. Bazıları, el-Hâkka diğer bazıları da *el-Mürselât* sûresini misâl olarak söylemişlerdir. *el-Hakka* 52, el-Mürselât 50 âyettir.

49 — (1099) .... : Ebû Atiyye dedi ki :
Ben ve Mesrûk, Âişe'nin huzuruna girdik ve :
— Ey Mu'minlerin anası! Muhammed (S) in sahâbîlerinden iki kimse vardır ki bunlardan biri hem iftarı yapmakta acele davranıyor, hem namazı kılmakta acele ediyor. Diğeri ise hem iftarı geri bırakıyor, hem de namazı geri bırakıyor dedik.
— Bunların hangisi iftarı acele yapıyor ve namaza acele davranıyor? diye sordu.
— Abdullah (İbnu Mes'ûd) dedik.
— Rasûlullah da böyle yapar idi, dedi.
Ebû Kureyb : Diğeri ise Ebû Mûsâ'dır ziyâdesini rivâyet etmiştir.

٥٠ — (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي عَطِيَّةَ. قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَمَسْرُوقٌ عَلَىٰ عَائِشَةَ رضي الله عنها. فَقَالَ لَهَا مَسْرُوقٌ: رَجُلَانِ مِنْ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ. كِلَاهُمَا لَا يَأْلُو عَنِ الْخَيْرِ . أَحَدُهُمَا يُعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ . وَالْآخَرُ يُؤَخِّرُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ . فَقَالَتْ: مَنْ يُعَجِّلُ الْمَغْرِبَ وَالْإِفْطَارَ؟ قَالَ: عَبْدُ اللهِ . فَقَالَتْ: هَـٰكَذَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ .

50 — ( ) .... : Ebû Atiyye dedi ki :
Ben ve Mesrûk, Âişe'nin huzuruna girdik. Mesrûk Âişe'ye hitaben :
— Muhammed (S) in sahâbîlerinden iki kimse var ki, bunların her ikisi de hayırdan kısaltmıyorlar. Bunların biri akşam namazı ve iftar etmeyi acele yapıyor. Diğeri de akşam namazını ve iftarı geri bırakıyor dedi. Âişe :
— İftarı ve akşam namazını ta'cîl eden kimdir? diye sordu. Mesrûk :
— Abdullah'dır, dedi. Bunun üzerine Âişe :
— Rasûlullah da böyle yapardı, dedi [10].

(١٠) باب بيان وقت انقضاء الصوم وخروج النهار

٥١ — (١١٠٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ . وَاتَّفَقُوا فِي اللَّفْظِ (قَالَ يَحْيَىٰ: أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ: حَدَّثَنَا أَبِي . وَقَالَ أَبُو كُرَيْبٍ: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ) جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ ابْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا أَقْبَلَ اللَّيْلُ، وَأَدْبَرَ النَّهَارُ، وَغَابَتِ الشَّمْسُ، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ».

لَمْ يَذْكُرِ ابْنُ نُمَيْرٍ «فَقَدْ».

10. Bunlardan İbnu Mes'ûd, sünnet üzere; Ebû Mûsâ ise, cevâz üzerine yürümüş oluyorlar. Binaenaleyh her ikisi de hayırdadırlar.

(10) ORUCUN BİTMESİ VE GÜNDÜZÜN ÇIKMASI VAKTININ BEYÂNI BÂBI

51 — (1100) .... : Umer (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Güneş battığı halde gece gelib gündüz gittiğinde bu an oruclunun iftar edeceği an girmiştir».

Râvî İbnu Numeyr kendi rivâyetinde, «fekad» lafzını zikretmemiştir.

٥٢ — (١١٠١) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَىٰ رضي الله عنه. قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم فِي سَفَرٍ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ. فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ «يَا فُلَانُ! انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا. قَالَ «انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا» قَالَ: فَنَزَلَ فَجَدَحَ. فَأَتَاهُ بِهِ. فَشَرِبَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم. ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ «إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ مِنْ هَٰهُنَا، وَجَاءَ اللَّيْلُ مِنْ هَٰهُنَا، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ».

52 — (1101) .... : Abdullahi'bnu Ebî Evfâ (R) şöyle dedi:

Biz Rasûlullah (S) ile beraber Ramazan ayında bir seferde bulunduk. Güneş battığı zaman Rasûlullah birine:

— Ey fulân! Haydi (bineğinden) in de bize sevik karıştır, dedi. O zat:

— Yâ Rasûlallah! Henüz üzerinde gündüz (aydınlığı) vardır, dedi. Rasûlullah tekrar:

— Haydi in de bizim için sevik karıştır, buyurdu. O kimse (devesinden) indi ve sevik bulayıb Peygamber'e getirdi. Peygamber ondan içti de sonra eliyle işâret ederek:

— Güneş şuradan (batı tarafından) battığı ve gece de şuradan (doğu cihetinden) geldiğinde oruclunun iftar vaktı girmiştir, buyurdu [11].

---

11. Rasûlullah'ın inib de sevik bulamasını emrettiği zâtın Bilâl olduğu nakledilіyor. Bilâl, güneşin kursu ğayb olsa bile aydınlığın devam etmesi iftara mâni'dir, zannediyordu. Bu yoldaki galib zannından dolayıdır ki, Peygamber'e mükerrer sûrette murâcaat etmiş ve her defasında Peygamber güneş battıkdan sonraki zıyâın oruca zarar vermiyeçeğini bildirmiştir. Nihayet doğu ufkunda karanlığın belirmesi, iftar vaktının girmesi demek olduğunu öğretmiştir.

٥٣ – (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَعَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ قَالَ لِرَجُلٍ « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَوْ أَمْسَيْتَ ! قَالَ « انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » قَالَ : إِنَّ عَلَيْنَا نَهَارًا . فَنَزَلَ فَجَدَحَ لَهُ فَشَرِبَ . ثُمَّ قَالَ « إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَهُنَا (وَأَشَارَ بِيَدِهِ نَحْوَ الْمَشْرِقِ) فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ »

(...) وحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ الشَّيْبَانِيُّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه يَقُولُ : سِرْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ صَائِمٌ . فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ « يَا فُلَانُ ! انْزِلْ فَاجْدَحْ لَنَا » مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَعَبَّادِ بْنِ الْعَوَّامِ .

53 — ( ) .... : Abdullahi'bnu Ebî Evfâ (R) şöyle dedi: Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir seferde bulunduk. Güneş batınca Rasûlullah birine hitâben:

— İn de bize sevik bulamacı yap, buyurdu. O kimse de:

— Yâ Rasûlallah! Akşam vaktına kadar geciktirseydiniz, dedi. Rasûlullah:

— Haydi in de bizim için sevik bulamacı yap, buyurdu. O zât:

— Henüz üstümüzde gündüz (ün aydınlığı) var, dedi. Muteakiben devesinden indi ve Peygamber için sevik bulamacını yaptı. Peygamber onu içdikden sonra eliyle doğu tarafına işâret ederek:

— Gecenin bu taraftan belirdiğini gördüğünüzde oruclu iftar vaktına girmiştir, buyurdu.

( ) .... : Süleyman Şeybânî tahdîs edib dedi ki: Ben, Abdullah ibn Ebi Evfâ'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah ile beraber yolculuk ettik. Kendisi oruclu halde bulunuyordu. Güneş battığında: «Yâ fulân! İn de bizim için sevik karıştır» buyurdu. Bu hadîs de yukardaki İbnu Mushir'in ve Abbâdu'bnu'l-Avvâm'ın hadîsi gibidir.

٥٤ – (...) وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . كِلَاهُمَا عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَعَبَّادٍ وَعَبْدِ الْوَاحِدِ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ : فِي شَهْرِ رَمَضَانَ . وَلَا قَوْلُهُ « وَجَاءَ اللَّيْلُ مِنْ هَهُنَا » إِلَّا فِي رِوَايَةِ هُشَيْمٍ وَحْدَهُ

54 — ( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîleri de ayni hadisi İbnu Ebî Evfâ'dan rivâyet etmişlerdir. Fakat bunlardan hiçbirinin hadîsinde: Ramazan ay'ında, kaydı ile «gece şuradan geldiğinde» sözü yokdur. Bu kayıdlar yalnız (51 rakamıyla geçen) Huşeym rivâyetinde vardır.

(١١) باب النهي عن الوصال في الصوم

٥٥ — (١١٠٢) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما؛ أن النبي ﷺ نهى عن الوصال. قالوا: إنك تواصل. قال «إني لست كهيئتكم. إني أطعم وأسقى».

(11) ORUC TUTARKEN, BİR GÜNÜN ORUCUNU ARADA YEYİB İÇMEKSİZİN DİĞER GÜNÜN ORUCUNA EKLEMEDEN NEHİY BÂBI

55 — (1102) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben, Mâlik'in huzurunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) yeyib içmeksizin orucları birbirine eklemekden nehiy buyurdu. Sahâbîler :

— Siz orucu birbirine ekliyorsunuz, dediler. Rasûlullah :

— Ben, sizin heyetinizde (tabîat ve cibilliyetinizde) değilim. Çünkü ben (Rabbım tarafından) doyurulur ve sulanırım, buyurdu.

٥٦ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما؛ أن رسول الله ﷺ واصل في رمضان. فواصل الناس. فنهاهم. قيل له: أنت تواصل؟ قال «إني لست مثلكم. إني أطعم وأسقى».

(...) وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد. حدثني أبي عن جدي، عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما، عن النبي ﷺ. بمثله. ولم يقل: في رمضان.

56 — ( ) .... : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ramazanda orucun birini diğerine uladı. Halk da ulayınca Rasûlullah onları men' etti. Kendisine :

— Siz, orucları birbirine ekliyorsunuz? denildiğinde :

— Ben sizin gibi değilim. Çünkü ben doyrulur ve sulanırım, buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Eyyûb'dan, o da Nafâ'den, o da İbn

Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir. Ancak «ramazanda» kaydını söylememiştir.

٥٧ — (١١٠٣) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ﵁ قَالَ : نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْوِصَالِ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ : فَإِنَّكَ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! تُوَاصِلُ ! قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَأَيُّكُمْ مِثْلِي ؟ إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي » .

فَلَمَّا أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا عَنِ الْوِصَالِ وَاصَلَ بِهِمْ يَوْمًا ثُمَّ يَوْمًا . ثُمَّ رَأَوُا الْهِلَالَ . فَقَالَ « لَوْ تَأَخَّرَ الْهِلَالُ لَزِدْتُكُمْ » كَالْمُنَكِّلِ لَهُمْ حِينَ أَبَوْا أَنْ يَنْتَهُوا .

57 — (1103) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) orucu birbirine eklemekden nehyetmişti. Muslimanlardan bir kimse Rasûlullah'a :

— Yâ Rasûlallah! Sen bir günün orucunu obür güne ekliyorsun, dedi. Buna karşılık Rasûlullah :

— Sizin hanginiz bana benzer? Ben, Rabbım beni doyurur ve suvarır halde gecelerim, buyurdu. Fakat sahâbîler orucu birbirine ulamaktan vaz geçmemeleri üzerine Rasûlullah oruclarına bir gün, sonra bir gün daha (arka arkaya iki gün) ekledi. Sonra (üçüncü günü) hilâli gördüler. Bunun üzerine Rasûlullah, orucları ulamakdan vaz geçmiyenleri tevbîh eder gibi : «Eğer hilâl (bir ay) gecikseydi orucları birbirine ulamayı, sizin için (ibret dersi olsun diye) o kadar artırırdım, buyurdu.

٥٨ — (...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَاقُ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِيَّاكُمْ وَالْوِصَالَ » قَالُوا : فَإِنَّكَ تُوَاصِلُ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « إِنَّكُمْ لَسْتُمْ فِي ذَٰلِكَ مِثْلِي . إِنِّي أَبِيتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي وَيَسْقِينِي فَاكْلَفُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ » .

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « فَاكْلَفُوا مَا لَكُمْ بِهِ طَاقَةٌ » .

(...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﵁ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَىٰ عَنِ الْوِصَالِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ .

58 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— Sizi, orucları birbirine ulamakdan sakındırırım, buyurdu. Sahâbîler :

— Sen orucu birbirine ekliyorsun yâ Rasûlullah! dediler. Rasûlullah:

— Muhakkak ki sizler bu hususta benim gibi değilsiniz. Ben, Rabbım beni doyurur ve sular bir halde gecelerim. Binaenaleyh ibâdetlerinizden gücünüzün yettiği kadarını üzerinize alıb yükleniniz, buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de aynısını rivâyet etmiş ve ancak «kendisine bir tâkat bulabildiğiniz işleri tekeffül ediniz» demiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den (58 rakamıyla geçen) Umâre hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٥٩ — (١١٠٤) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي فِي رَمَضَانَ. فَجِئْتُ فَقُمْتُ إِلَى جَنْبِهِ. وَجَاءَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَامَ أَيْضًا. حَتَّى كُنَّا رَهْطًا. فَلَمَّا حَسَّ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّا خَلْفَهُ، جَعَلَ يَتَجَوَّزُ فِي الصَّلَاةِ. ثُمَّ دَخَلَ رَحْلَهُ فَصَلَّى صَلَاةً لَا يُصَلِّيهَا عِنْدَنَا. قَالَ: قُلْنَا لَهُ، حِينَ أَصْبَحْنَا: أَفَطِنْتَ لَنَا اللَّيْلَةَ؟ قَالَ: فَقَالَ «نَعَمْ. ذَاكَ الَّذِي حَمَلَنِي عَلَى الَّذِي صَنَعْتُ».

قَالَ: فَأَخَذَ يُوَاصِلُ رَسُولُ اللهِ ﷺ. وَذَاكَ فِي آخِرِ الشَّهْرِ. فَأَخَذَ رِجَالٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يُوَاصِلُونَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَا بَالُ رِجَالٍ يُوَاصِلُونَ! إِنَّكُمْ لَسْتُمْ مِثْلِي. أَمَا وَاللهِ! لَوْ تَمَادَّ لِيَ الشَّهْرُ لَوَاصَلْتُ وِصَالًا، يَدَعُ الْمُتَعَمِّقُونَ تَعَمُّقَهُمْ».

59 — (1104) .... : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazanda namaz kılıyordu. Ben geldim ve yanıbaşına namaza durdum. Bir başkası daha gelib o da namaza durdu. Nihayet bir cemâat olduk. Rasûlullah, benim arkasında olduğumu hissedince, namazda hafifletme ve kısaltmalar yapmaya başladı. Sonra evine girdi. Kendisi öylę bir namaz kıldı ki onu bizim yanımızda iken kılmazdı. Sabaha ulaştığımızda kendisine :

— Dün geceki namazda arkanda bizim bulunduğumuzu anladın mı? diye sorduk. Cevaben :

— Evet. Yaptığım hafifletme ve kısaltmaya beni sevkeden sizlerin varlığını anlamış olmaklığımdır, buyurdu.

Enes dedi ki : Rasûlullah bir günün orucunu diğerine eklemeğe başladı. Bu, ayın sonunda olmuştu. Sahâbîlerden bazı kimseler de orucları birbirine eklemeğe başladılar. Bunun üzerine Peygamber : «Bu kimselere ne oluyor ki orucları birbirine ekleyip duruyorlar! Muhakkak ki sizler,

benim gibi değilsiniz. Allah'a yemînle söylüyorum: Eğer ay benim için uzasaydı, ben muhakkak amellerde şiddet gösteren bu (mufrit) kimselerin şiddet ve ifrâtlarını terk edecekleri bir oruc eklemesi yapardım» buyurdu.

٦٠ – (...) حدثنا عاصم بن النضر التيمي. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا حميد عن ثابت، عن أنس ﷺ. قال: واصل رسول الله ﷺ في أول شهر رمضان. فواصل ناس من المسلمين. فبلغه ذلك. فقال «لو مد لنا الشهر لواصلنا وصالا، يدع المتعمقون تعمقهم. إنكم لستم مثلي (أو قال) إني لست مثلكم. إني أظل يطعمني ربي ويسقيني».

60 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ramazan ayının evvelinde orucları birbirine ekledi [12]. Bunun üzerine muslimanlardan bir takım insanlar da orucları birbirine eklediler. Derken bu durum Peygamber'e ulaşınca şöyle buyurdu: «Ay, bizim için uzatılsaydı, biz muhakkak o amellerde haddi aşan mufrit kimseleri ifratlarını terk ettirecek olan bir oruc eklemesi yapardık. Şüphesiz ki sizler benim gibi değilsiniz. (yahut: Ben sizler gibi değilim demiştir). Ben, Rabbım gündüzleyin beni doyurur ve suvarır bir halde bulunuyorum».

٦١ – (١١٠٥) وحدثنا إسحق بن إبراهيم وعثمان بن أبي شيبة. جميعا عن عبدة. قال إسحق: أخبرنا عبدة بن سليمان عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة ﷺ؛ قالت: نهاهم النبي ﷺ عن الوصال رحمة لهم. فقالوا: إنك تواصل! قال «إني لست كهيئتكم. إني يطعمني ربي ويسقيني».

61 — (1105) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Peygamber (S) ummetine bir rahmet olarak arada bir şey yemeksizin orucları arka arkaya ulamakdan onları nehy etti.

— Sen ulama yapıyorsun! dediklerinde:

— Muhakkak ki ben, sizin hey'etiniz (tabîat ve cibilliyetiniz) gibi değilim. Çünkü ben, Rabbım beni doyurur ve sular bir haldeyim, buyurdu [13].

---

12. Kadî Iyâd: Bunun râvî tarafından bir vehm olduğunu ve doğrusunun daha evvel geçen hadîsdeki gibi «ramazan ayının sonunda» olması gerektiğini söylemiştir (Nevevî).
13. Bunun ma'nâsı: Allah Teâlâ bende yiyen ve içen kimsenin kuvvetini halk eder demekdir.

(١٢) باب بيان أن القبلة في الصوم ليست محرمة على من لم تحرك شهوته

٦٢ – (١١٠٦) حدثني علي بن حجر. حدثنا سفيان عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله ﷺ يقبل إحدى نسائه وهو صائم. ثم تضحك.

(12) ORUCLU İKEN ÖPMENİN, ŞEHVETİ HAREKETE GEÇMEYEN KİMSELERE HARÂM OLMADIĞINI BEYÂN BÂBI

62 — (1106) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruclu bulunduğu halde kadınlarının birini öper idi deyib sonra da gülerdi.

٦٣ – (...) حدثني علي بن حجر السعدي وابن أبي عمر. قالا: حدثنا سفيان. قال: قلت لعبد الرحمن بن القاسم: أسمعت أباك يحدث عن عائشة رضي الله عنها؛ أن النبي ﷺ كان يقبلها وهو صائم؟ فسكت ساعة. ثم قال: نعم.

63 — ( ) .... : Süfyân tahdîs edib dedi ki:

Abdurrahmâni'bnu Kasım'a : Sen baban Kasım'dan, Âişe (R) nın : Peygamber (S) oruclu iken kendisini öperdi, hadîsini tahdîs ederken işittin mi? diye sordum. Abdurrahmân bir müddet sükut ettikden sonra «evet» dedi.

٦٤ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن عبيد الله بن عمر، عن القاسم، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ يقبلني وهو صائم. وأيكم يملك إربه كما كان رسول الله ﷺ يملك إربه؟

64 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) oruclu olduğu halde beni öperdi. Halbuki sizin hanginiz Rasûlullah'ın nefsine hâkim oluşu kadar nefsine hâkim olabilir? [14]

---

14. Büyük tâbiî imâmı Mesrûk der ki: Âişe'ye :

— Ey mu'minlerin anası! Oruclu olanın kocası için kadının neresi harâmdır? dedim.

— Kadının oruclu olan kocasına hertarafı halâldır. Yalnız ğalîz avreti değil, diye cevab verdi (İbn Hazm, *el-Muhallâ*).

İrb kelimesi cinsiyet organı, nefs, nefsin cimâ hevesi ve ihtiyacı gibi birkaç tefsîre muhtemildir. *Muvatta*'ın Ubeydu'llah'dan gelen rivâyet tarîkında nefs vârid olduğu için Hâfız Zeynu'd-din İrâkî: «Bu bana doğruya en yakın olan bir ma'nâdır. Çünkü hadîslerdeki garîb kelimelerin tefsîrinde evlâ olan, hadîsin diğer tarîklerinde gelen tefsîrdir» demiştir.

Hz. Âişe: «Peygamber kendisine en ziyâde sâhib olanınızdı» demekle mübah olan öpmek ve oynaşmaktan sakınınız. Sonra belki keffâret gerektirecek bir kusûr işlersiniz, tenbîhinde bulunuyor.

٦٥ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن إبراهيم، عن الأسود وعلقمة، عن عائشة رضي الله عنها.
ح وحدثنا شجاع بن مخلد. حدثنا يحيى بن أبي زائدة. حدثنا الأعمش عن مسلم، عن مسروق، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ يقبل وهو صائم. ويباشر وهو صائم. ولكنه أملككم لإربه.

65 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruclu olduğu halde öper ve yine oruclu iken sarmaşır, mübâşeret ederdi. Lâkin o, nefsine en çok mâlik olanınızdı, dedi.

٦٦ – (...) حدثني علي بن حجر وزهير بن حرب. قالا: حدثنا سفيان عن منصور، عن إبراهيم. عن علقمة، عن عائشة رضي الله عنها؛ أن رسول الله ﷺ كان يقبل وهو صائم. وكان أملككم لإربه.

66 — ( ) .... : Âişe (R) den, (kendisi şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) oruclu olduğu halde öper idi ve o nefsine tamâmiyle sâhib olanınızdı.

٦٧ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن منصور، عن إبراهيم، عن علقمة، عن عائشة رضي الله عنها؛ أن رسول الله ﷺ كان يباشر وهو صائم.

67 — ( ) .... : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) oruclu iken mubâşeret ederdi.

٦٨ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا أبو عاصم. قال: سمعت ابن عون عن إبراهيم، عن الأسود، قال: انطلقت أنا ومسروق إلى عائشة رضي الله عنها. فقلنا لها: أكان رسول الله ﷺ يباشر وهو صائم؟ قالت: نعم. ولكنه كان أملككم لإربه أو من أملككم لإربه. شك أبو عاصم.

(...) وحدثنيه يعقوب الدورقي. حدثنا إسماعيل عن ابن عون، عن إبراهيم، عن الأسود ومسروق؛ أنهما دخلا على أم المؤمنين ليسألانها. فذكر نحوه.

68 — ( ) .... : Esved şöyle dedi :
Ben ve Mesrûk, Âişe (R) nin yanına gidib ona : Rasulullah (S) oruclu bulunduğu halde mubâşeret eder miydi? diye sorduk : Evet. Fakat o,

nefsine en hâkim olanınızdı. Yahut, nefsine en hâkim olanlarınızdandı, dedi. Râvî, Ebû Âsım, hangi ta'bîri söylediğinde şek etmiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Esved ve Mesrûk'dan, onların, mu'minlerin anası Âişe'nin huzuruna kendisinden sormak maksadıyle girdiklerini yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmiştir.

٦٩ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُهَا وَهُوَ صَائِمٌ .

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ بِشْرٍ الْحَرِيرِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

69 — ( ) .... : Mu'minlerin anası Âişe (R) : Rasûlullah'ın oruclu olduğu halde kendisini öptüğünü haber vermiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Yahya ibn Kesîr'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmiştir.

٧٠ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ) عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُقَبِّلُ فِي شَهْرِ الصَّوْمِ

70 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) oruc ayında (yani oruc hâlinde) öper idi demiştir.

٧١ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ النَّهْشَلِيُّ . حَدَّثَنَا زِيَادُ ابْنُ عِلَاقَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُقَبِّلُ ، فِي رَمَضَانَ ، وَهُوَ صَائِمٌ .

71 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ramazan ayında kendisi oruclu olduğu halde öper idi, demiştir.

٧٢ – (..) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنْ عَلِيِّ ابْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُقَبِّلُ وَهُوَ صَائِمٌ .

72 — ( ) .... : Sufyân, Ebu'z-Zinâd'dan, o da Huseyn'in oğlu

Ali'den, o da Âişe (R) den Peygamber (S) in oruclu iken öper olduğunu tahdîs etti.

٧٣ – (١١٠٧) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن مسلم، عن شتير بن شكل، عن حفصة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ يقبل وهو صائم.

(...) وحدثنا أبو الربيع الزهراني. حدثنا أبو عوانة. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم عن جرير. كلاهما عن منصور، عن مسلم، عن شتير بن شكل، عن حفصة رضي الله عنها، عن النبي ﷺ. بمثله.

73 — (1107) .... : Hafsa (R) : Rasûlullah (S) oruclu iken öperdi, demiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Hafsa'dan, o da Peygamber'den bunun aynını rivâyet etmişlerdir.

٧٤ – (١١٠٨) حدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو (وهو ابن الحارث) عن عبد ربه بن سعيد، عن عبد الله بن كعب الحميري، عن عمر بن أبي سلمة؛ أنه سأل رسول الله ﷺ: أيقبل الصائم؟ فقال له رسول الله ﷺ «سل هذه» (لأم سلمة) فأخبرته؛ أن رسول الله ﷺ يصنع ذلك. فقال: يا رسول الله! قد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر. فقال له رسول الله ﷺ «أما والله! إني لأتقاكم لله، وأخشاكم له».

74 — (1108) .... : Umeru'bnu Ebî Seleme, Rasûlullah (S) a, oruclu olan öpebilir mi? diye sorduğunda, Rasûlullah ona, Ummu Seleme'yi işâret ederek : «Şundan sor» buyurdu. Bunun üzerine Ummu Seleme ona, Rasûlullah'ın bu fiili yapıyor olduğunu haber verdi. Bu sefer Umeru'bnu Ebî Seleme : Yâ Rasûlallah! Allah senin için geçmiş ve geri kalmış bütün günahlarını afvetmiştir, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «İyi bilin yemîn ederim ki ben Allâh'a hepinizden muhakkak daha takvâlı ve ondan en çok korkanınızım» buyurdu [15].

---

15. Bu Umer, Ummu Seleme'nin, Ebû Seleme'den olan oğludur. İkinci hicret yılında Habeşistan'da doğmuştu. Peygamber'in üvey oğlu oluyordu. Kendisi küçük sahâbîlerdendi. Peygamber, anana sor demekle gayet kuvvetli bir cevab vermiştir.

Umer'in: Allah senin geçmiş gelecek günahlarını afvetmiştir demesinin sebebi, öpmek cevâzının Peygamber'in husûsiyetlerinden olduğunu zannetmesidir. Ona göre Peygamber, yapacağı hiçbir işde günaha düşmüyecektir, çünkü önden afvedilmiştir. Peygamber bu zannı, verdiği cevabla red etmiş ve siz nasıl oluyor da böyle zanna düşüyorsunuz, yahut benim yasak bir fiili işleyebileceğime ihtimal veriyorsunuz? demiştir.

(١٣) باب صحة صوم من طلع عليه الفجر وهو جنب

٧٥ – (١١٠٩) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج. ح وحدثني محمد بن رافع (واللفظ له) حدثنا عبد الرزاق بن همام. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عبد الملك بن أبي بكر بن عبد الرحمن عن أبي بكر، قال: سمعت أبا هريرة رضي الله عنه يقص، يقول في قصصه: من أدركه الفجر جنبا فلا يصم. فذكرت ذلك لعبد الرحمن بن الحارث (لأبيه) فأنكر ذلك. فانطلق عبد الرحمن وانطلقت معه. حتى دخلنا على عائشة وأم سلمة رضي الله عنهما. فسألهما عبد الرحمن عن ذلك. قال فكلتاهما قالت: كان النبي ﷺ يصبح جنبا من غير حلم، ثم يصوم. قال: فانطلقنا حتى دخلنا على مروان. فذكر ذلك له عبد الرحمن. فقال مروان: عزمت عليك إلا ما ذهبت إلى أبي هريرة، فرددت عليه ما يقول. قال: فجئنا أبا هريرة. وأبو بكر حاضر ذلك كله. قال: فذكر له عبد الرحمن. فقال أبو هريرة: أهما قالتاه لك؟ قال: نعم. قال: هما أعلم.

ثم رد أبو هريرة ما كان يقول في ذلك إلى الفضل بن العباس. فقال أبو هريرة: سمعت ذلك من الفضل. ولم أسمعه من النبي ﷺ.

قال: فرجع أبو هريرة عما كان يقول في ذلك.

قلت لعبد الملك: أقالتا: في رمضان؟ قال كذلك. كان يصبح جنبا من غير حلم ثم يصوم.

(13) CÜNÜB OLDUĞU HALDE ÜZERİNE FECR TULÛ' EDEN KİMSENİN ORUC TUTMASININ SAHÎHLİĞİ BÂBI

75 — (1109) .... : Bize İbn Cureyc haber verdi. Bana Abdulmelik bin Ebî Bekr ibn Abdirrahman, (babası) Ebû Bekr'den haber verdi. Dedi ki : Ebû Hureyre (R) den kendisi anlatırken işittim. Anlatmasında : «Her kime cünüb bulunduğu halde fecr erişirse, artık o kimse o gün oruc tutmasın» diyordu. Ben bunu (babam) Abdurrahman ibn Hâris'e söyledim. O bunu inkâr etti. Bunun üzerine (babam) Abdurrahman yürüdü, ben de onunla beraber gittim. Nihayet Âişe'nin ve Ummu Seleme'nin huzurlarına girdik. Abdurrahmân bu meseleyi onlardan sordu. Onların ikisi de : Peygamber (S) ihtilâmdan olmıyarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra orucunu tutardı, dediler. Bunun üzerine dönüb (Medîne vâlîsi) Mervân'ın yanına girdik. Abdurrahmân bunu Mervân'a söyledi. Mervân : Ben sana Ebû Hureyre'ye gitmeni ve demekte olduğu sözü kendisine red etmeni emrettim, dedi. Bunun üzerine Ebû

Hureyre'ye geldik. (Ben) Ebû Bekr, bu işlerin hepsinde hâzır bulunmuştur. Abdurrahmân, Ebû Hureyre'ye Peygamber'in zevcelerinden duyduklarımızı söyledi. Ebû Hureyre : Bunu sana onların her ikisi mi söylediler? dedi. O da : Evet deyince, Ebû Hureyre : Onlar bunu daha iyi bilirler, dedi. Sonra Ebû Hureyre bu hususta söylemekte olduğu sözü Abbâs'ın oğlu Fadl'a dayadı. Artık Ebû Hureyre : Ben bunu Fadl'dan işittim, Peygamber'den işitmedim, dedi.

Râvî der ki : Böylece Ebû Hureyre bu hususta söylemekte olduğu görüşten geri döndü.

Abdulmelik'e : Peygamber'in zevceleri «ramazanda» sözünü söylediler mi? diye sordum. İşte böyle. İhtilâm olmayarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra oruc tutardı, dedi.

٧٦ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عروة بن الزبير وأبي بكر بن عبد الرحمن؛ أن عائشة زوج النبي ﷺ قالت: قد كان رسول الله ﷺ يدركه الفجر في رمضان وهو جنب، من غير حلم، فيغتسل ويصوم.

76 — ( ) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr ve Ebû Bekri'bnu Abdirrahman'dan : Peygamber'in zevcesi Âişe : Rasûlullah (S), ihtilâmdan olmayarak ramazan içinde cünüb halde iken kendisine fecr vaktı erişirdi de o yıkanır ve orucunu tutardı, demiştir.

٧٧ – (...) حدثني هرون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو (وهو ابن الحارث) عن عبد ربه، عن عبد الله بن كعب الحميري؛ أن أبا بكر حدثه؛ أن مروان أرسله إلى أم سلمة رضي الله عنها، يسأل عن الرجل يصبح جنبا. أيصوم؟ فقالت: كان رسول الله ﷺ يصبح جنبا من جماع، لا من حلم، ثم لا يفطر ولا يقضي.

77 — ( ) .... : Ebû Bekr tahdîs etti ki (Medîne vâlîsi) Mervân, kendisini cünüb olarak sabaha dâhil olan bir kimsenin oruc tutub tutmayacağını sorması için Ummu Seleme'ye yolladı. Ummu Seleme cevâben : Rasûlullah (S) ihtilâmdan değil, cimâ'dan dolayı cünüb halde iken bazan sabaha dâhil olurdu da sonra günün kalanında iftar etmez ve bu günün orucunu kaza da yapmazdı, dedi [16].

٧٨ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد ربه بن سعيد، عن أبي بكر

16. Çünkü o günün orucu hiçbir bozukluk ihtivâ etmeyen sahîh bir oruc idi.

ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ عَائِشَةَ وَأُمِّ سَلَمَةَ ، زَوْجَيِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُمَا قَالَتَا : إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جِمَاعٍ ، غَيْرِ احْتِلَامٍ ، فِي رَمَضَانَ ، ثُمَّ يَصُومُ .

78 — ( ) .... : Peygamber'in iki zevcesi Âişe'den ve Ummu Seleme'den : Bu ikisi şöyle demişlerdir :

Şu muhakkak ki Rasûlullah (S) ramazanda ihtilâmdan değil, ehline cimâdan dolayı cünüb olduğu halde sabah vaktına girdiği olurdu da sonra kendisi oruc tutardı [17].

٧٩ — (١١١٠) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ (وَهُوَ ابْنُ مَعْمَرِ بْنِ حَزْمٍ الْأَنْصَارِيُّ أَبُو طُوَالَةَ) أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَسْتَفْتِيهِ ، وَهِيَ تَسْمَعُ مِنْ وَرَاءِ الْبَابِ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! تُدْرِكُنِي الصَّلَاةُ وَأَنَا جُنُبٌ . أَفَأَصُومُ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَأَنَا تُدْرِكُنِي الصَّلَاةُ وَأَنَا جُنُبٌ ، فَأَصُومُ » فَقَالَ : لَسْتَ مِثْلَنَا . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَدْ غَفَرَ اللهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ . فَقَالَ « وَاللهِ ! إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَخْشَاكُمْ لِلهِ ، وَأَعْلَمَكُمْ بِمَا أَتَّقِي » .

79 — (1110) .... : Âişe'nin azadlısı Ebû Yûnus, Âişe'den şöyle haber vermiştir :

Bir kimse Peygamber (S) e gelib ondan fetvâ isterken Âişe de kapının arkasından dinlemekte idi. Gelen kimse :

— Yâ Rasûlallah! Ben cünüb halde iken sabah namazı vaktı giriverdi. Artık ben orucu tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah cevaben :

— Ben de cünüb bulunduğum halde namaz vaktı giriyor da ben orucumu tutuyorum, dedi. Bunun üzerine o zât :

— Sen bizim gibi değilsin yâ Rasûlallah! Allah sana öne geçmiş ve geri kalmış bütün günahlarını afvetmiştir, dedi. Rasûlullah :

---

17. Mu'minlerin anaları Âişe ve Ummu Seleme'nin bu müşterek rivâyetleri, mu'minlerin kalblerinden bir şüpheyi gidermiştir : Bu da cünüb olarak kasden fecr vaktına erişen oruclunun, orucunun bozulması şüphesizdir. Sahâbînin bazısı fecrden evvel herhalde yıkanmak lâzım olduğuna zâhib olmuşlardı da, mu'minlerin bu iki şefkatli anası, bu zannı derhal gidermeğe sür'at etmişlerdir. Hatta şer'î vazîyeti kemâliyle aydınlatmak için bu cünüblüğün bir ihtilâm neticesi olmadığını da «min cimâ'ın (= âilesi ile cinsî münâsebetten)» diyerek îzâh etmişlerdir. Nesâî'nin bir rivâyetinde Hz. Âişe : «Minnî (= benden)» diyerek oruc bozulma zannını redde mübâlağa gösterib dînî meseleyi aydınlatmaya ihtimâm etmiştir (Allah her ikisinden de râzî olsun).

— Yemîn ederim ki ben Allâh'a en çok haşyet duyanınız olmaklığımı ve ittika edeceğim şeyi hepinizden iyi bilici olmaklığımı kuvvetle umut etmekteyim, buyurdu.

٨٠ – (١١٠٩) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أُمَّ سَلَمَةَ رضي الله عنها : عَنِ الرَّجُلِ يُصْبِحُ جُنُبًا . أَيَصُومُ ؟ قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصْبِحُ جُنُبًا ، مِنْ غَيْرِ احْتِلَامٍ ، ثُمَّ يَصُومُ .

80 — (1109) .... : Süleyman ibn Yesâr, Ummu Seleme'ye : Cünüb olarak sabaha dâhil olan bir kimse oruc tutar mı? diye sorduğunda; Ummu Seleme : Rasûlullah (S) ihtilâmdan olmayarak cünüb bulunduğu halde sabaha dâhil olurdu da sonra oruc tutardı diye cevab vermiştir.

(١٤) باب تغليظ تحريم الجماع في نهار رمضان على الصائم ، ووجوب الكفارة الكبرى فيه وبيانها ، وأنها تجب على الموسر والمعسر ، وتثبت في ذمة المعسر حتى يستطيع

٨١ – (١١١١) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ : هَلَكْتُ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَمَا أَهْلَكَكَ ؟ » قَالَ : وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ . قَالَ « هَلْ تَجِدُ مَا تُعْتِقُ رَقَبَةً ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَهَلْ تَجِدُ مَا تُطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ : ثُمَّ جَلَسَ . فَأُتِيَ النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ (١) فِيهِ تَمْرٌ . فَقَالَ « تَصَدَّقْ بِهَٰذَا » قَالَ : أَفْقَرَ مِنَّا (٢) ؟ فَمَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا (٣) أَهْلُ بَيْتٍ أَحْوَجُ إِلَيْهِ مِنَّا . فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ . ثُمَّ قَالَ « اذْهَبْ فَأَطْعِمْهُ أَهْلَكَ » .

(...) حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ الزُّهْرِيِّ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . مِثْلَ رِوَايَةِ ابْنِ عُيَيْنَةَ . وَقَالَ : بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ . وَهُوَ الزِّنْبِيلُ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ .

(14) RAMAZAN GÜNDÜZÜNDE ORUCLUYA CİMÂ' YAPMA HARÂMLIĞININ AĞIRLIĞI, BUNDA BÜYÜK KEFFÂRETİN VÂCİB OLACAĞI, BU KEFFÂRETİN BEYÂNI, BUNUN ZENGİN VE FAKİRE VÂCİB OLUB FAKÎR HAKKINDA MUKTEDİR OLUNCAYA KADAR ZİMMETİNDE SÂBİT OLACAĞINI BEYÂN BÂBI

81 — (1111) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) e birisi geldi ve :

— Helâk oldum yâ Rasûlallâh, dedi. Rasûlullah :

— Seni helâk eden nedir? diye sordu. O kimse :

— Ramazanda (oruclu iken) zevcemle cinsî münâsebet yaptım, dedi. Rasûlullah :

— Bir köleyi hürriyete kavuşturacak şey bulabilir misin? buyurdu. O zât :

— Hayır, bulamam dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise iki ay zincirleme oruc tutmaya gücün yeter mi?

— Hayır, buna muktedir olamam (hem ben bu felâkete oruc yüzünden uğramadım mı?) dedi. Rasûlullah :

— Altmış yoksulu doyuracak karşılığı bulabilir misin? dedi. O kimse:

— Hayır, bulamam dedi. Sonra o zât oturdu. Derken Peygamber'e içi hurma ile dolu (on beş sâ' alabilen) bir zenbîl getirildi. Peygamber o zâta :

— Bunu (al da) sadaka yap buyurdu. O kimse :

— Benden fakîr bir yoksula mı vereceğim? Medîne'nin karataşlı iki tarafı arasında buna benim âilemden daha muhtac bir ev halkı yokdur, dedi [18]. Bunun üzerine Peygamber yan dişleri görülünceye kadar güldü. Sonra o kimseye :

— Haydi hurmayı götür de bunu kendi âilene yedir buyurdu [19].

( ) .... : Buradaki râvî de Muhammed ibn Muslim ez-Zuhrî'den bu isnadla yukardaki ibn Uyeyne rivâyeti gibi haber vermiştir. Burada râvî : İçinde hurma dolu olan bir **arak** sözünü ki o zenbîldir diye tefsîr etmiştir. Bir de: Peygamber yan dişleri görününceye kadar güldü sözlerini zikretmemiştir.

---

18. Medîne'deki Uhud'la Âir dağlarına *Lâbeteyn* denilir. Bu iki dağ arasındaki arâzî sâhasına Medîne haremi adı verilmiştir.
19. Bu hadîs dîn öğretmenlerine dînî öğretmekde ta'kîb edecekleri fazîlet yollarını en güzel bir tarzda göstermektedir. Dîn öğretmenlerinin güler yüzlü olmalarını, öğrenciyi yumuşaklıkla dîne ısındırmalarını öğretiyor. Peygamber, Bedevî ve tanımadığı bir sorucuya hiç sert davranmıyarak dînî cezâları sırası ile saydı ve aldığı menfî cevabların beyyinelerini de araştırmadı. Bununla dînî işlerde musâmahalı ve geniş görüşlü bir yol ta'kîb edilmesini öğretmiştir. Neticede sorana âid olan sadakanın Peygamber tarafından verilmesi, sonra da güler yüzle : «Bu sadakayı götür âilene yedir» buyurulması en yüksek bir fazîlet ve yardımlaşma örneği olmuştur.

٨٢ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى ومحمد بن رمح. قالا: أخبرنا الليث. ح وحدثنا قتيبة. حدثنا ليث عن ابن شهاب، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف، عن أبي هريرة رضي الله عنه؛ أن رجلا وقع بامرأته في رمضان. فاستفتى رسول الله ﷺ عن ذلك. فقال «هل تجد رقبة؟» قال: لا. قال «وهل تستطيع صيام شهرين؟» قال: لا. قال «فأطعم ستين مسكينا».

82 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Bir kimse ramazanda (gündüzleyin) zevcesi ile cinsî münâsebet yapıb Rasûlullah'dan bunun hükmü hakkında fetva istedi. Rasûlullah ona evvela :

— (Hürriyete kavuşturacak) bir köle bulabilir misin? diye sordu. O zât :

— Hayır bulamam, dedi. Rasûlullah :

— İki ay oruc tutmaya gücün yeter mi? dedi. O zât :

— Hayır. Buna güc yetiremem, dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise altmış yoksulu doyur, buyurdu.

٨٣ – (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا إسحق بن عيسى. أخبرنا مالك عن الزهري، بهذا الإسناد؛ أن رجلا أفطر في رمضان. فأمره رسول الله ﷺ أن يكفر بعتق رقبة. ثم ذكر بمثل حديث ابن عيينة.

83 — ( ) .... : Bize Mâlik, Zuhrî'den bu isnadla şöyle haber verdi : Bir kimse ramazanda orucunu bozdu. Rasûlullah (S) ona bir köleyi hürriyete kavuşturmak sûretiyle keffâret vermesini emretti. Sonra (81 rakamlı) İbnu Uyeyne hadîsi tarzında zikretti.

٨٤ – (...) حدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. حدثني ابن شهاب عن حميد بن عبد الرحمن؛ أن أبا هريرة حدثه؛ أن النبي ﷺ أمر رجلا أفطر في رمضان، أن يعتق رقبة، أو يصوم شهرين، أو يطعم ستين مسكينا.

(...) حدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، بهذا الإسناد، نحو حديث ابن عيينة.

84 — ( ) .... : Ebû Hureyre tahdîs edib : Peygamber (S) ramazanda oruc bozan bir kimseyi bir köleyi hürriyete kavuşturmasını,

bundan âciz olursa iki ay oruc tutmasını, bundan da âciz olursa altmış yoksulu doyurmasını emretti, demiştir.

(.) .... : Ma'mer, Zuhrî'den bu isnadla İbnu Uyeyne'nin (81 rakamiyle geçen) hadîsi tarzında haber verdi.

٨٥ — (١١١٢) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ ابْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ ﵂؛ أَنَّهَا قَالَتْ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ: احْتَرَقْتُ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لِمَ؟» قَالَ: وَطِئْتُ امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ نَهَارًا. قَالَ «تَصَدَّقْ. تَصَدَّقْ». قَالَ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ. فَأَمَرَهُ أَنْ يَجْلِسَ. فَجَاءَهُ عَرَقَانِ فِيهِمَا طَعَامٌ. فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَتَصَدَّقَ بِهِ.

85 — (1112) .... : Âişe (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) a bir kimse geldi ve:

— Yandım! dedi. Rasûlullah:

— Niçin (yandın)? diye sordu. O zât:

— Ramazanda gündüzleyin kadınımla cinsî münâsebette bulundum, dedi. Peygamber:

— Sadaka ver, sadaka ver, dedi. O zât:

— Bende hiç bir şey yokdur, dedi. Peygamber ona oturmasını emretti. Derken Peygamber'e içlerinde yiyecek bulunan iki zenbîl geldi. Rasûlullah o fakîr kimseye bunu (alıb) tasadduk etmesini emir buyurdu.

٨٦ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ الْقَاسِمِ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ ﵂ تَقُولُ: أَتَىٰ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَ الْحَدِيثَ.

وَلَيْسَ فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ «تَصَدَّقْ. تَصَدَّقْ». وَلَا قَوْلُهُ: نَهَارًا.

86 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Âişe (R) nin:

Rasûlullah'a bir kimse geldi diyerek ayni hadîsi zikrettiğini haber verdiler. Yalnız bu hadîsin evvelinde; «sadaka ver, sadaka ver» emirleri ile, «gündüzleyin» sözü yokdur.

٨٧ — (...) حدثني أَبُو الطَّاهِرِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ ابْنَ الْقَاسِمِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ عَبَّادَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ: أَتَىٰ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ فِي رَمَضَانَ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! احْتَرَقْتُ. احْتَرَقْتُ. فَسَأَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا شَأْنُهُ؟» فَقَالَ: أَصَبْتُ أَهْلِي. قَالَ «تَصَدَّقْ» فَقَالَ:

وَاللهِ! يَا نَبِيَّ اللهِ! مَالِي شَيْءٌ. وَمَا أَقْدِرُ عَلَيْهِ. قَالَ «اجْلِسْ» فَجَلَسَ. فَبَيْنَا هُوَ عَلَى ذٰلِكَ أَقْبَلَ رَجُلٌ يَسُوقُ حِمَارًا، عَلَيْهِ طَعَامٌ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَيْنَ الْمُحْتَرِقُ آنِفًا؟» فَقَامَ الرَّجُلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «تَصَدَّقْ بِهٰذَا» فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَغَيْرَنَا؟ فَوَاللهِ! إِنَّا لَجِيَاعٌ. مَالَنَا شَيْءٌ. قَالَ «فَكُلُوهُ».

87 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe şöyle diyordu: Ramazanda mescide Rasûlullah (S) ın yanına bir zât geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Yandım, yandım, dedi. Rasûlullah ona:

— «Hâlinin ne olduğu» nu sordu? o zât:

— Âilemle cinsî münâsebette bulundum, dedi. Rasûlullah ona:

— Sadaka ver, buyurunca:

— Allah'a yemîn ediyorum! Ey Allah'ın Peygamber'i! Benim hiçbir şeyim yokdur. Ben, keffâret vermeğe muktedir olamam, dedi. Rasûlullah ona:

— Otur, dedi. O da oturdu. O zât bu vaziyette aramızda bulunurken, üstünde yiyecek yüklü bir eşeği sevk ederek diğer bir kimse çıkageldi. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Biraz önce nefsinin yandığını haber veren kişi neredeidir? diye sordu. O adam hemen ayağa kalktı. Rasûlullah ona:

— Bunu (al da) sadaka yap, buyurdu. O zât:

— Yâ Rasûlallah! (Biz en fakîr iken) bizden başkasına mı tasadduk edeyim? Allah'a yemîn ederim ki bizler (âilece) hep aç kimseleriz. Bizim hiçbir şeyimiz yokdur, dedi. Rasûlullah:

— Öyle ise onu siz yeyin buyurdu.

(١٥) باب جواز الصوم والفطر فى شهر رمضان للمسافر فى غير معصية إذا كان سفره مرحلتين فأكثر، وأن الأفضل لمن أطاقه بلا ضرر أن يصوم، ولمن يشق عليه أن يفطر

٨٨ — (١١١٣) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ ابْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه؛ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ. فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ الْكَدِيدَ. ثُمَّ أَفْطَرَ. وَكَانَ صَحَابَةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَتَّبِعُونَ الْأَحْدَثَ فَالْأَحْدَثَ مِنْ أَمْرِهِ.

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

قَالَ يَحْيَى: قَالَ سُفْيَانُ: لَا أَدْرِي مِنْ قَوْلِ مَنْ هُوَ؟ يَعْنِي: وَكَانَ يُؤْخَذُ بِالْآخِرِ مِنْ قَوْلِ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

(...) حدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، بهذا الإسناد.
قال الزهري: وكان الفطر آخر الأمرين. وإنما يؤخذ من أمر رسول الله ﷺ بالآخر فالآخر.
قال الزهري: فصبح رسول الله ﷺ مكة لثلاث عشرة ليلة خلت، من رمضان.

(...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، بهذا الإسناد، مثل حديث الليث.

قال ابن شهاب: فكانوا يتبعون الأحدث فالأحدث من أمره. ويرونه الناسخ المحكم.

(...) وحدثني إسحق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن منصور، عن مجاهد، عن طاوس، عن ابن عباس رضي الله عنهما. قال: سافر رسول الله ﷺ في رمضان. فصام حتى بلغ عسفان. ثم دعا بإناء فيه شراب. فشربه نهارا. ليراه الناس. ثم أفطر. حتى دخل مكة.

قال ابن عباس رضي الله عنهما: فصام رسول الله ﷺ وأفطر. فمن شاء صام، ومن شاء أفطر.

(15) RAMAZAN AYINDA YOLCULUĞU İKİ MERHALE VE DAHA FAZLA OLDUĞUNDA MA'SİYETE GİTMEYEN YOLCUYA ORUC TUTMASI VE TUTMAMASININ CEVÂZI, ZARARSIZ OLARAK TAKAT GETİREBİLENE ORUC TUTMASININ, KENDİNE MEŞAKKAT OLANA DA ORUC TUTMAMASININ DAHA FAZÎLETLİ OLDUĞU BÂBI

---

88 — (1113) .... : İbn Abbâs (R) şöyle haber vermiştir:

Rasûlullah (S) feth yılında ramazanda (Mekke'nin fethi için) yola çıktı. Bu seferde **Kedîd** mevkiine varıncaya kadar oruc tuttu. Sonra orucu bıraktı. Rasûlullah'ın sahâbîleri, Peygamber'in fiillerinden dâima yeni yeni olanlara ittibâ' ederlerdi.

( ) .... : Buradaki râvî de Zuhrî'den, bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etti. Râvî Yahyâ der ki, Sufyan: «Rasûlullah'ın sözünden sonuncusu alınır idi» kavlini kasdederek: Bu kavl kimin sözüdür, bilmiyorum demiştir.

( ) .... : Bize Ma'mer, Zuhrî'den bu isnadla haber verdi. Zuhrî dedi ki: Orucu terk etmek iki işten sonuncusudur. Rasûlullah'ın fiilinden sırasiyle sonuncu olan alınır idi. Zuhrî dedi ki: Rasûlullah ramazandan geçen on üçüncü gecenin sabahında Mekke'ye geldi.

( ) .... : Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnadla Leys'in (88 rakamıyla geçen) hadîsi şeklinde haber verdi.

İbn Şihâb: Sahâbîler, Peygamber'in işinden sırasıyle en yeni olan-

lara ittibâ' ediyorlardı. Onlar, bu en yeni olan işi, nesh edici, muhkem olarak görürlerdi, dedi.

( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah, ramazanda yolculuk edib **Usfân**'a varıncaya kadar oruc tuttu. Sonra bir kab su istedi ve insanların kendi fiilini görmeleri için o suyu gündüzleyin içti: Sonra Mekke'ye girene kadar oruc tutmadı.

İbn Abbâs dedi ki : Rasûlullah, oruc tuttu ve orucu bıraktı. Halkdan da isteyen oruc tuttu, isteyen tutmadı [20].

٨٩ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثنا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما. قَالَ: لَا تَعِبْ عَلَىٰ مَنْ صَامَ وَلَا عَلَىٰ مَنْ أَفْطَرَ. قَدْ صَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فِي السَّفَرِ، وَأَفْطَرَ.

89 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Sen (seferde) oruc tutanı, ne de oruc tutmayanı sakın ayıblama. Çünkü Rasûlullah (S) seferde hem oruc tutmuş ve hem de orucu bırakmıştır.

٩٠ – (١١١٤) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ. حَدَّثنا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَجِيدِ) حَدَّثنا جَعْفَرٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَرَجَ عَامَ الْفَتْحِ إِلَىٰ مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ. فَصَامَ حَتَّىٰ بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيمِ. فَصَامَ النَّاسُ. ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَرَفَعَهُ. حَتَّىٰ نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ. ثُمَّ شَرِبَ. فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ ذَٰلِكَ: إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ قَدْ صَامَ فَقَالَ «أُولَٰئِكَ الْعُصَاةُ. أُولَٰئِكَ الْعُصَاةُ».

90 — (1114) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan, (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) feth yılı ramazanında Mekke seferine çıktı. Kendisi **Kurâı'l-Ğamîm** denilen mevkie ulaşıncaya kadar oruc tuttu. İnsanlar da oruc tuttular. Sonra Rasûlullah bir kadeh su istedi ve insanların kendi fiilini görmeleri için de bu suyu yukarı kaldırdıkdan sonra içti. Bundan sonra kendisine: Bazı kimseler oruc tutmuştur, diye söylendi. Bunun üzerine Rasulullah : «Onlar âsî olanlardır, onlar âsî olanlardır» buyurdu [21].

---

20. Bu hadîslerde zikredilen mevkilerin hepsi Mekke fethi seferindeki yol güzergâhındadır. Bu hadîslerde bunların ayrı ayrı isimlendirilmesi birbirine yakınlıklarından ileri gelmiştir. Bunlardan yalnız *Usfân* denilen yer biraz uzakca ise de hepsi de onun mülhakatından sayılırlar (Kadî İyâd).

21. Bu ta'bîr böyle iki defa tekrarlanmıştır. Bu, ya oructan zarar görenlere hamledilmiştir, yahut da cevâzını beyan maslahatı için kat'î olarak oruclarını bozmaları emredilmişti de vâcib olan bu emre muhâlefet etmişlerdir. Her iki takdîrde de o gün seferde oruc tutan, oructan dolayı zarara düşmedikce âsî olmaz. Birinci te'vîli, müteakib hadîsdeki «insanlara oruc ağır geldi» kavli te'yîd etmektedir.

٩١ – (...) وحدثناه قتيبة بن سعيد . حدثنا عبد العزيز (يعني الدراوردي) عن جعفر ، بهذا الإسناد . وزاد : فقيل له : إن الناس قد شق عليهم الصيام . وإنما ينظرون فيما فعلت . فدعا بقدح من ماء بعد العصر .

91 — ( ) .... : Burada Abdulazîz, Cafer'den bu isnadla tahdîs etmiş ve şunu ziyâde kılmıştır : Peygamber'e : İnsanlara (seferde) oruc tutmak meşakkatli oldu. Fakat halk ancak senin yaptığın işe bakarlar, denildi. Bu sebeble Rasûlullah (S) ikindiden sonra bir kadeh su istedi.

٩٢ – (١١١٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن المثنى وابن بشار . جميعا عن محمد بن جعفر . قال أبو بكر : حدثنا غندر عن شعبة ، عن محمد بن عبد الرحمن بن سعد ، عن محمد بن عمرو ابن الحسن ، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما . قال : كان رسول الله ﷺ في سفر . فرأى رجلا قد اجتمع الناس عليه . وقد ظلل عليه . فقال « ماله ؟ » قالوا : رجل صائم . فقال رسول الله ﷺ « ليس من البر أن تصوموا في السفر » .

(...) حدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن محمد بن عبد الرحمن . قال : سمعت محمد بن عمرو بن الحسن يحدث ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله رضي الله عنهما يقول : رأى رسول الله ﷺ رجلا . بمثله .

(...) وحدثناه أحمد بن عثمان النوفلي . حدثنا أبو داود . حدثنا شعبة ، بهذا الإسناد ، نحوه . وزاد : قال شعبة : وكان يبلغني عن يحيى بن أبي كثير أنه كان يزيد في هذا الحديث . وفي هذا الإسناد أنه قال « عليكم برخصة الله الذي رخص لكم » قال : فلما سألته ، لم يحفظه .

92 — (1115) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir seferde idi. Başına insanlar toplanmış ve gölgelendirilmekte olan birini gördü. «Bunun nesi var?» diye sordu. Sahâbîler: Oruc tutan bir kimsedir, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Seferde oruc tutmanız halis eylik cümlesinden değildir» buyurdu [22].

( ) .... : Buradaki râvî de, Câbir ibn Abdillah'dan : Rasûlullah birini gördü diye anlattığını duymuş ve yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

---

22. Bunun ma'nâsı : Seferde oruc tutmak size ağır geldiği ve zarardan korktuğunuz zaman oruc tutmak takva değildir, demektir. Hadîsin sevk edilişi bu şekilde te'vîli gerektirmektedir. Yoksa bu nehiy mutlak değildir.

( ) .... : Şu'be bu isnadla yukarıki hadîs tarzında rivayet etti. Ancak bu râvî şu ziyâdeyi verdi. Şu'be dedi ki : Yahya ibn Ebî Kesîr'den bana bâliğ oluyordu ki kendisi bu hadîsde bir ziyadelik yapıyordu. Yine bu isnadda Rasûlullah : «Allah'ın sizlere ihsan ettiği ruhsatlarına iyi tutunun» buyurmuştur. Râvî : Bunu kendisinden sorduğum zaman o, bunu ezberinde tutmamıştı dedi.

٩٣ — (١١١٦) حدثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه . قَالَ: غَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِسِتَّ عَشْرَةَ مَضَتْ مِنْ رَمَضَانَ . فَمِنَّا مَنْ صَامَ وَمِنَّا مَنْ أَفْطَرَ . فَلَمْ يَعِبِ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ . وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

93 — (1116) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber ramazanın on altısında ğazveye çıktık. Kimimiz (o yolda) oruc tuttu, kimimiz de oruc tutmadı. Oruc tutan orucsuzu, orucsuz da orucluyu ayıblamadı.

٩٤ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ التَّيْمِيِّ . ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ. حَدَّثَنَا عُمَرُ (يَعْنِي ابْنَ عَامِرٍ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ عَنْ سَعِيدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ هَمَّامٍ .

غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ التَّيْمِيِّ وَعُمَرَ بْنِ عَامِرٍ وَهِشَامٍ : لِثَمَانَ عَشْرَةَ خَلَتْ . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ : فِي ثِنْتَيْ عَشْرَةَ . وَشُعْبَةَ : لِسَبْعَ عَشْرَةَ أَوْ تِسْعَ عَشْرَةَ .

94 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Katâde'den bu isnad ile yukarıki Hemmâm ibn Yahya hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ançak bunlardan Teymî'nin, Umer ibn Âmir'in ve Hişâm'ın hadîslerinde : Ramazanın on sekizinde; Saîd'in hadîsinde : Ramazanın on ikisinde; Şu'be'nin hadîsinde ise : On yedisinde yahut on dokuzunda ifâdeleri vardır.

٩٥ — (...) حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رضي الله عنه قَالَ : كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي رَمَضَانَ . فَمَا يُعَابُ عَلَى الصَّائِمِ صَوْمُهُ . وَلَا عَلَى الْمُفْطِرِ إِفْطَارُهُ .

95 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda yolculuk ederdik de, ne

oruc tutan aleyhine tuttuğu oruc ve ne de oruc tutmayana tutmaması ayıblanmazdı.

٩٦ – (...) حدثني عمرو الناقد. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن الجريري، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه. قال: كنا نغزو مع رسول الله ﷺ في رمضان. فمنا الصائم ومنا المفطر. فلا يجد الصائم على المفطر. ولا المفطر على الصائم. يرون أن من وجد قوة فصام، فإن ذلك حسن. ويرون أن من وجد ضعفا فأفطر، فإن ذلك حسن.

96 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi:

Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda ğazaya giderdik. Kimimiz (yolda) oruc tutar, kimimiz de oruc tutmazdı. Fakat ne oruc tutan tutmayana, ne de oruc tutmayan oruc tutana kızmaz ve îtirâz etmezdi. Kendisinde kuvvet hissedib de oruc tutanın bu davranışını güzel görürler, kendisinde bir zayıflık bulub da oruc tutmayanın bu davranışını da yine güzel görürlerdi.

٩٧ – (١١١٧) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي، وسهل بن عثمان، وسويد بن سعيد، وحسين ابن حريث. كلهم عن مروان. قال سعيد: أخبرنا مروان بن معاوية عن عاصم. قال: سمعت أبا نضرة يحدث عن أبي سعيد الخدري وجابر بن عبد الله رضي الله عنهم. قالا: سافرنا مع رسول الله ﷺ. فيصوم الصائم ويفطر المفطر. فلا يعيب بعضهم على بعض.

97 — (1117) .... : Ebû Saîd Hudrî ve Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dediler: Biz Rasûlullah (S) ile beraber yolculuk ettik de oruc tutan oruc tuttu. Tutmayan da tutmadı. Fakat bunlar birbirlerini ayıblamazlardı.

٩٨ – (١١١٨) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن حميد. قال: سئل أنس رضي الله عنه: عن صوم رمضان في السفر؟ فقال: سافرنا مع رسول الله ﷺ في رمضان. فلم يعب الصائم على المفطر، ولا المفطر على الصائم.

98 — (1118) .... : Humeyd dedi ki: Enes ibn Mâlik'e seferde ramazan orucundan soruldu da o: Biz Rasûlullah (S) ile beraber ramazanda yolculuk ettik. Ne oruc tutan tutmayanı, ne oruc tutmayan oruc tutanı ayıblamadı, diye cevab verdi.

٩٩ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الأَحْمَرُ عَنْ حُمَيْدٍ . قَالَ : خَرَجْتُ فَصُمْتُ. فَقَالُوا لِي : أَعِدْ . قَالَ فَقُلْتُ : إِنَّ أَنَسًا أَخْبَرَنِي ؛ أَنَّ أَصْحَابَ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَانُوا يُسَافِرُونَ . فَلَا يَعِيبُ الصَّائِمُ عَلَى الْمُفْطِرِ ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ .

فَلَقِيتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ فَأَخْبَرَنِي عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها بِمِثْلِهِ .

99 — ( ) .... : Humeyd dedi ki : Ben (yola) çıktım ve oruc tuttum. Bana : Orucu tekrar tut dediler. Ben onlara şöyle dedim : Bana Enes haber verdi ki, Rasûlullah'ın sahâbîleri yolculuk ediyorlardı da, ne oruc tutan tutmayanı ne de oruc tutmayan oruc tutanı ayıblamazdı.

Ben, İbn Ebî Muleyke'ye kavuştum. O da bana Âişe'den bunun benzeri hadîsi haber verdi.

(١٦) باب أجر المفطر في السفر إذا تولى العمل

١٠٠ – (١١١٩) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُوَرِّقٍ ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي السَّفَرِ . فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ . قَالَ : فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ أَكْثَرُنَا ظِلًّا صَاحِبُ الْكِسَاءِ . وَمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ . قَالَ : فَسَقَطَ الصُّوَّامُ . وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ . فَضَرَبُوا الأَبْنِيَةَ وَسَقَوُا الرِّكَابَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالأَجْرِ »

(16) SEFERDE ORUC TUTMAYAN KİMSENİN, İŞLERİ ÜZERİNE ALDIĞI ZAMAN NÂİL OLACAĞI ECİR BÂBI

100 — (1119) .... : Enes (R) şöyle dedi :

Biz Peygamber (S) ile beraber bir seferde bulunduk. Bizden kimi oruc tutmuş, kimi de yemişti. Sıcak bir günde bir konak yerine indik. Çoğumuz gölgelenmişti. Elbise sâhibi olan elbisesiyle, kimimiz de eliyle güneşden korunuyordu. Oruc tutanlar harâretten kesilib düştüler. Buna mukabil oruc tutmayanlar : Kalktılar, çadırları kurdular ve develeri suladılar. Bu faâliyetler üzerine Rasûlullah : «Bu gün oruc tutmayanlar tam ecri alıb gittiler» buyurdu.

١٠١ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ ، عَنْ مُوَرِّقٍ ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَصَامَ بَعْضٌ وَأَفْطَرَ بَعْضٌ . فَتَحَزَّمَ الْمُفْطِرُونَ وَعَمِلُوا . وَضَعُفَ الصُّوَّامُ عَنْ بَعْضِ الْعَمَلِ . قَالَ : فَقَالَ فِي ذَلِكَ « ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالأَجْرِ » .

101 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir seferde idi. Maiyyetindekilerin bazısı oruc tuttu,

bazısı da oruc tutmadı. Oruc tutmayanlar, ihtiyatlı davranıb kuvvetli kalarak iyi çalıştılar ve bütün işleri yaptılar. Oruc tutanlar ise, zayıf düşüb bazı işlerden âciz kaldılar. Bu hususda Rasulullah : «Bu gün orucsuz olanlar, ecrin tamamını alıb gittiler» buyurdu.

١٠٢ — (١١٢٠) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح، عن ربيعة. قال: حدثني قزعة. قال: أتيت أبا سعيد الخدري رضي الله عنه وهو مكثور عليه(١). فلما تفرق الناس عنه، قلت: إني لا أسألك عما يسألك هؤلاء عنه. سألته: عن الصوم في السفر؟ فقال: سافرنا مع رسول الله ﷺ إلى مكة ونحن صيام. قال: فنزلنا منزلا. فقال رسول الله ﷺ «إنكم قد دنوتم من عدوكم. والفطر أقوى لكم» . فكانت رخصة. فمنا من صام ومنا من أفطر. ثم نزلنا منزلا آخر. فقال «إنكم مصبحو عدوكم . والفطر أقوى لكم، فأفطروا» وكانت عزمة. فأفطرنا. ثم قال: لقد رأيتنا نصوم، مع رسول الله ﷺ بعد ذلك، في السفر.

102 — (1120) .... : Kazaa tahdîs edib şöyle dedi :

Ben, Ebû Saîd Hudrî'ye geldim. Yanında bir kalabalık vardı. İnsanlar onun yanından dağılınca : Ben bu insanların sordukları şeyden sormıyacağım, dedim. Ve ona sefer hâlindeki orucdan sordum. Bunun üzerine şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Mekke seferine çıktık. Oruclu halde bulunuyorduk. Nihayet bir yerde konak yaptık. Rasûlullah : «Sizler düşmanınıza yaklaşmış bulunuyorsunuz. Oruc tutmamak sizin için daha fazla kuvvettir» buyurdu. Bu, bir ruhsat idi. Bundan dolayı kimimiz oruc tuttu, kimimiz oruc tutmadı. Sonra diğer bir menzilde yine konakladık. Bu defa Rasûlullah : «Sizler yarın sabah düşmanınızın içine gireceksiniz. Oruc tutmamak size daha çok kuvvet olacaktır. Binaenaleyh orucları terk ediniz» buyurdu. Bu ise kat'î bir emirdi. Bunun üzerine hepimiz orucları terk ettik.

Ebû Saîd sonra : Ben bundan sonra Rasûlullah ile beraber seferde iken oruc tuttuğumuzu da kat'iyetle bilmekteyim, dedi.

(١٧) باب التخيير في الصوم والفطر في السفر

١٠٣ — (١١٢١) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها؛ أنها قالت: سأل حمزة بن عمرو الأسلمي رسول الله ﷺ: عن الصيام في السفر؟ فقال «إن شئت فصم، وإن شئت فأفطر» .

(17) SEFER HÂLİNDE İKEN ORUC TUTMAK VE TUTMAMAK HUSÛSLARINDA MUHAYYER KILINMASI BÂBI

103 — (1121) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî, Rasûlullah (S) dan sefer halindeki orucu sordu. Rasûlullah : «Dilersen oruc tut, dilersen oruc tutma» diye cevab verdi.

١٠٤ – (...) وحدثنا أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد (وهو ابن زيد). حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها؛ أن حمزة بن عمرو الأسلمي سأل رسول الله ﷺ فقال: يا رسول الله! إني رجل أسرد الصوم⁽²⁾. أفأصوم في السفر؟ قال «صم إن شئت. وأفطر إن شئت».

104 — ( ) .... : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî, Rasûlullah (S) dan sorub : Yâ Rasûlallah! Ben arka arkaya (devamlı) oruc tutan bir insanım. Binaenaleyh sefer hâlinde iken oruc tutayım mı? dedi. Rasûlullah cevaben : «Dilersen oruc tut, dilersen oruc tutma» buyurdu.

١٠٥ – (...) وحدثناه يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو معاوية عن هشام، بهذا الإسناد، مثل حديث حماد بن زيد: إني رجل أسرد الصوم⁽²⁾.

105 — ( ) .... : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile Hammâdu'bnu Zeyd'in (104 rakamlı) hadîsi gibi : Ben arka arkaya oruc tutan bir kimseyim, dediğini rivâyet etmiştir.

١٠٦ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا ابن نمير. وقال أبو بكر: حدثنا عبد الرحيم بن سليمان. كلاهما عن هشام، بهذا الإسناد؛ أن حمزة قال: إني رجل أصوم أفأصوم في السفر؟.

106 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de yine Hişâm'dan bu isnad ile, Hamza'nın : Ben (yasak günler hâric) devamlı oruc tutan bir kimseyim, binaenaleyh ben seferde oruc tutayım mı? dediğini rivâyet ettiler.

١٠٧ – (...) وحدثني أبو الطاهر وهارون بن سعيد الأيلي (قال هارون: حدثنا. وقال أبو الطاهر: أخبرنا ابن وهب) أخبرني عمرو بن الحارث عن أبي الأسود، عن عروة بن الزبير، عن أبي مراوح، عن حمزة بن عمرو الأسلمي رضي الله عنه؛ أنه قال: يا رسول الله! أجد بي قوة على الصيام في السفر. فهل علي جناح؟ فقال رسول الله ﷺ «هي رخصة من الله. فمن أخذ بها فحسن. ومن أحب أن يصوم فلا جناح عليه».

قال هارون في حديثه «هي رخصة» ولم يذكر: من الله

107 — ( ) .... : Hamzatu'bnu Amr el-Eslemî :

Yâ Rasûlallah! Ben sefer esnasında oruca karşı kendimde bir kuvvet buluyorum. Böyle olunca benim üzerimde bir günah sâbit olur mu? diye sordu. Buna cevaben Rasûlullah : «Seferde oruc tutmamak Allah tarafından ihsân olunmuş bir ruhsattır. Her kim bu ruhsata tutunursa güzel bir şeydir. Her kim de oruc tutmayı severse ona da bir günah yokdur» buyurdu.

Râvîlerden Hârûn kendi hadîsinde : «O bir ruhsattır» dedi de : Allah cânibinden, sözünü zikretmedi.

١٠٨ — (١١٢٢) حدثنا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رضي الله عنه : قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ، فِي حَرٍّ شَدِيدٍ . حَتَّىٰ إِنْ كَانَ أَحَدُنَا لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَىٰ رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ . وَمَا فِينَا صَائِمٌ ، إِلَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ .

108 — (1122) .... : Ebu'd-Derdâ (R) şöyle dedi :

Biz ramazan ayında çok sıcak bir günde Rasûlullah (S) ile beraber sefere çıktık. Bizim her birimiz hararetin şiddetinden dolayı muhakkak elini başına koyuyordu. İçimizde de Rasûlullah ile Abdullah ibn Ravâha'dan başka oruclu kimse yokdu.

١٠٩ — (...) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَيَّانَ الدِّمَشْقِيِّ ، عَنْ أُمِّ الدَّرْدَاءِ . قَالَتْ : قَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ : لَقَدْ رَأَيْتُنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ شَدِيدِ الْحَرِّ . حَتَّىٰ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَضَعُ يَدَهُ عَلَىٰ رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ . وَمَا مِنَّا أَحَدٌ صَائِمٌ ، إِلَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ رَوَاحَةَ

109 — ( ) .... : Ummu'd-Derdâ, Ebu'd-Derdâ'nın şöyle dediğini haber verdi : Ben kat'î olarak bilmekteyim ki, çok sıcak bir günde Rasûlullah ile beraber onun seferlerinden birinde bulunuyorduk. Herkes hararetin şiddetinden dolayı elini muhakkak başı üzerine koyuyordu. (O gün) bizden Rasûlullah ile Abdullah ibn Revâha'dan başka kimse oruclu değildi.

(١٨) باب استحباب الفطر للحاج بوم عرفة

١١٠ – (١١٢٣) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن أبي النضر ، عن عمير مولى عبد الله بن عباس ، عن أم الفضل بنت الحارث ؛ أن ناسا تماروا عندها ، يوم عرفة ، في صيام رسول الله ﷺ . فقال بعضهم : هو صائم . وقال بعضهم : ليس بصائم . فأرسلت إليه بقدح لبن ، وهو واقف على بعيره بعرفة ، فشربه .

(...) حدثنا إسحق بن إبراهيم وابن أبي عمر عن سفيان ، عن أبي النضر ، بهذا الإسناد . ولم يذكر : وهو واقف على بعيره . وقال : عن عمير مولى أم الفضل .

(...) حدثني زهير بن حرب . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن سفيان ، عن سالم أبي النضر ، بهذا الإسناد . نحو حديث ابن عيينة . وقال : عن عمير مولى أم الفضل .

(18) ARAFE GÜNÜ HACIYA ORUC TUTMAMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

110 — (1123) Bize Yahya ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Ebu'n-Nadr'dan, o da Abdullah ibn Abbâs'ın azadlısı Umeyr'den, o da Hâris'in kızı Ummu'l-Fadl'dan, (şöyle demiştir) :

Bir takım insanlar arefe günü Ummu Fadl'ın yanında Rasûlullah'ın oruclu olub olmadığı hususunda münâkaşa ettiler. Bazısı, Rasûlullah orucludur, dedi. Bazısı da Rasulullah oruclu değildir, dedi. Bunun üzerine ben Rasûlullah'a bir kadeh süt gönderdim. Kendisi bu sırada **Arafât**'da devesinin üzerinde vakfe yapmakta iken o sütü içti.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebu'n-Nadr'dan bu isnadla ayni hadîsi rivayet etmiş, fakat : Peygamber devesinin üstünde duruyordu, sözünü zikretmemiştir. Bir de : Ummu'l-Fadl'ın azadlısı Umeyr'den, diye söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebu'n-Nadr Sâlim'den, bu isnadla üst tarafdaki Sufyân ibn Uyeyne hadîsi tarzında rivâyet etmiş fakat bu da Ummu'l-Fadl'ın azadlısı Umeyr'den, diye isnad etmiştir.

١١١ – (...) وحدثني هرون بن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . أخبرني عمرو ؛ أن أبا النضر حدثه ؛ أن عميرا مولى ابن عباس رضي الله عنهما حدثه ؛ أنه سمع أم الفضل رضي الله عنها تقول : شك ناس من أصحاب رسول الله ﷺ في صيام يوم عرفة . ونحن بها مع رسول الله ﷺ . فأرسلت إليه بقعب فيه لبن ، وهو بعرفة ، فشربه .

111 — ( ) .... : İbn Abbâs'ın azadlısı Umeyr, Ummu'l-Fadl'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden bazı kimseler arefe günü orucu husûsunda şüpheye düştüler. Biz de Arafât'da Rasûlullah ile beraber bulunuyorduk. Bunun üzerine ben Peygamber Arafât'da bulunurken ağaçtan oyulmuş bir kab içinde kendisine süt gönderdim. Peygamber de bu sütü içti.

١١٢ – (١١٢٤) وحدّثني هارُونُ بنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابنُ وَهْبٍ. أخبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ بُكَيْرِ ابْنِ الأَشَجِّ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه، عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهَا قَالَتْ: إِنَّ النَّاسَ شَكُّوا فِي صِيَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ عَرَفَةَ. فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ مَيْمُونَةُ بِحِلَابِ اللَّبَنِ. وَهُوَ وَاقِفٌ فِي الْمَوْقِفِ. فَشَرِبَ مِنْهُ. وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ إِلَيْهِ.

112 — (1124) .... : Peygamber'in zevcesi Meymûne (R) şöyle demiştir : Arefe gününde Rasûlullah (S) ın oruclu olub olmadığı husûsunda insanlar şüpheye düştülar. Bunun üzerine (ben) Meymûne, Arafât'daki vakfe yerinde vakfe yapmakta olan Peygamber'e süt kabı ile süt gönderdi. İnsanlar kendisine bakıb dururlarken Peygamber ondan içti.

(١٩) باب صوم يوم عاشوراء

١١٣ – (١١٢٥) حدّثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها؛ قَالَتْ: كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصُومُ عَاشُورَاءَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ. وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصُومُهُ. فَلَمَّا هَاجَرَ إِلَى الْمَدِينَةِ، صَامَهُ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ. فَلَمَّا فُرِضَ شَهْرُ رَمَضَانَ قَالَ «مَنْ شَاءَ صَامَهُ، وَمَنْ شَاءَ تَرَكَهُ».

(19) ÂŞÛRÂ GÜNÜNÜN ORUCU BÂBI

113 — (1125) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Câhiliyyet devrinde Kureyş âşûrâ günü oruc tutardı. (Hicretten evvel) Rasûlullah (S) da âşûrâ orucunu tutardı. Medîne'ye hicret edince yine bu orucu tuttu ve (sahâbîlere de) bu orucun tutulması emrini verdi. (İkinci sene) ramazan ayı farz kılınınca : «İsteyen âşûrâ orucunu tutar, isteyen de terk eder» buyurdu.

١١٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . قالا : حدثنا ابن نمير عن هشام ، بهذا الإسناد . ولم يذكر في أول الحديث : وكان رسول الله ﷺ يصومه . وقال في آخر الحديث : وترك عاشوراء . فمن شاء صامه ومن شاء تركه . ولم يجعله من قول النبي ﷺ . كرواية جرير .

(...) حدثني عمرو الناقد . حدثنا سفيان عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة رضي الله عنها ؛ أن يوم عاشوراء كان يصام في الجاهلية . فلما جاء الإسلام ، من شاء صامه ومن شاء تركه .

114 — ( ) .... : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnadla rivâyet etti. Fakat hadîsin evvelinde : Rasûlullah (S) da âşûrâ orucunu tutardı, sözünü zikretmedi. Hadîsin sonunda ise : Rasûlullah âşûrâ orucunu terk etti. İsteyen bu orucu tuttu, isteyen de bu orucu bıraktı, kısmını söyledi. Fakat bu kısmı Cerîr'in (113 rakamlı) rivâyeti gibi Peygamber'in sözü olarak rivâyet etmedi.

( ) .... : Buradaki râvî de, Âişe (R) nin : Câhiliyyet devrinde âşûrâ günü oruc tutulur idi. İslâm gelince, isteyen âşûrâ orucunu tuttu, isteyen de onu terk etti, dediğini rivâyet etmiştir.

١١٥ – (...) حدثنا حرملة بن يحيى أخبرنا ابن وهب أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني عروة بن الزبير ؛ أن عائشة رضي الله عنها قالت : كان رسول الله ﷺ يأمر بصيامه قبل أن يفرض رمضان فلما فرض رمضان ، كان من شاء صام يوم عاشوراء ، ومن شاء أفطر .

115 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (R) ramazan farz kılınmadan önce âşûrâ orucu ile emrederdi. Ramazan farz kılınınca, dileyen âşûrâ günü oruc tutar, dileyen de ogün yer içer oldu [23].

١١٦ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد ومحمد بن رمح . جميعا عن الليث بن سعد . قال ابن رمح : أخبرنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب ؛ أن عراكا أخبره ؛ أن عروة أخبره ؛ أن عائشة أخبرته ؛ أن قريشا كانت تصوم عاشوراء في الجاهلية . ثم أمر رسول الله ﷺ بصيامه . حتى فرض رمضان . فقال رسول الله ﷺ « من شاء فليصمه ، ومن شاء فليفطره » .

---

23. Buhârî'deki rivâyette Kâ'be örtüsünün âşûrâ günü değiştirilmekte olduğu fıkrası da vardır :

Âişe (R) şöyle dedi : Muslimanlar ramazan farz kılınmazdan evvel âşûrâ (yani Muharrem'in 10 cu) günü oruc tutarlardı. Ve o günü Kâ'be'ye (yeni) örtü örterlerdi. Allah Teâlâ ramazan orucunu farz kılınca Rasûlullah (S) : «Âşûrâ orucunu tutmak isteyen onu yine tutsun. Tutmak istemeyen de tutmasın» buyurdu (*Buhârî: Hacc, kavlu'llâhi Teâlâ: Ceala'llahu'l-Kâ'bete el-beyte'l-harâm kıyâmen li'n-nâsi...*).

116 — ( ) .... : Urve haber verdi. Kendisine de Âişe şöyle haber vermiştir. Kureyş, câhiliyyet devrinde âşûrâ orucunu tutardı. Sonra Rasûlullah (S) ramazan orucu farz kılınıncaya kadar o gün oruc tutmakla emretti (yahut emrolundu). Ramazanın farzîyeti üzerine Rasûlullah : «O gün oruc tutmak isteyen tutsun, tutmak istemeyen de tutmasın» buyurdu.

١١٧ – (١١٢٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير. ح وحدثنا ابن نمير (واللفظ له) حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن نافع. أخبرني عبد الله بن عمر رضي الله عنهما؛ أن أهل الجاهلية كانوا يصومون يوم عاشوراء. وأن رسول الله ﷺ صامه، والمسلمون. قبل أن يفترض رمضان. فلما افترض رمضان، قال رسول الله ﷺ «إن عاشوراء يوم من أيام الله. فمن شاء صامه ومن شاء تركه»

(...) وحدثناه محمد بن المثنى وزهير بن حرب. قالا: حدثنا يحيى (وهو القطان) ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة. كلاهما عن عبيد الله. بمثله. في هذا الإسناد.

117 — (1126) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber vermiştir : Câhiliyyet devri ahâlisi âşûrâ günü oruc tutarlardı. Rasûlullah (S) da, muslimanlar da ramazan farz kılınmadan evvel o günü oruc tutarlardı. Ramazan farz kılınınca, Rasûlullah : «Şüphesiz ki âşûrâ Allah'ın günlerinden bir gündür. Artık dileyen o gün oruc tutar, dileyen de o gün oruc tutmaz» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki râvî de yine Ubeydullahdan bu isnad içinde ayni hadîsi rivâyet ettiler.

١١٨ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن نافع. عن ابن عمر رضي الله عنهما؛ أنه ذكر عند رسول الله ﷺ يوم عاشوراء. فقال رسول الله ﷺ «كان يوما يصومه أهل الجاهلية. فمن أحب منكم أن يصومه فليصمه. ومن كره فليدعه».

118 — ( ) .... : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ın yanında âşûrâ günü zikr olundu. Bunun üzerine Rasûlullah : «O, câhiliyet devri ahâlisinin kendisinde oruc tuttukları bir gün idi. Artık sizlerden her kim onda oruc tutmayı isterse yine o günü oruc tutsun. Onda oruc tutmayı istemeyen de o günün orucunu bıraksın» buyurdu.

١١٩ – (...) حدثنا أبو كريب. حدثنا أبو أسامة عن الوليد (يعني ابن كثير) حدثني نافع؛ أن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما حدثه؛ أنه سمع رسول الله ﷺ يقول، في يوم عاشوراء «إن هذا يوم كان يصومه أهل الجاهلية. فمن أحب أن يصومه فليصمه. ومن أحب أن يتركه فليتركه».

وكان عبد الله رضي الله عنه لا يصومه، إلا أن يوافق صيامه

119 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) tahdîs etti ki : Kendisi, Rasûlullah (S) dan âşûrâ günü hakkında şöyle buyururken duymuştur : «Şüphesiz ki bu, câhiliyyet devri ahâlisinin kendisinde oruc tutmakda bulundukları bir gündür. Her kim o günü oruc tutmak isterse tutsun. O gün oruc tutmayı terk etmek isteyen de terk etsin».

(Râvî der ki) : Abdullah, mu'tâdı olan orucunun o güne rastlaması müstesnâ âşûrâ günü oruc tutmazdı.

١٢٠ – (...) وحدثني محمد بن أحمد بن أبي خلف. حدثنا روح. حدثنا أبو مالك عبيد الله بن الأخنس. أخبرني نافع عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما. قال: ذكر عند النبي ﷺ صوم يوم عاشوراء. فذكر مثل حديث الليث بن سعد، سواء.

120 — ( ) .... : Burada da Nâfi', Abdullah ibn Umer'in : Peygamber (S) in yanında âşûrâ gününün orucu anıldı, diyerek rivâyet ettiğini aynen Leys ibn Sa'd'ın (118 rakamlı) hadîsi gibi haber vermiştir.

١٢١ – (...) وحدثنا أحمد بن عثمان النوفلي. حدثنا أبو عاصم. حدثنا عمر بن محمد بن زيد العسقلاني. حدثنا سالم بن عبد الله. حدثني عبد الله بن عمر رضي الله عنهما. قال: ذكر عند رسول الله ﷺ يوم عاشوراء. فقال «ذاك يوم كان يصومه أهل الجاهلية. فمن شاء صامه، ومن شاء تركه».

121 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) ın yanında âşûrâ günü anıldı da Rasûlullah : «Bu, câhiliyyet devri halkının kendisinde oruc tutmakda olduğu bir gündür. Artık isteyen o günde oruc tatar, istemeyen de o gün oruc tutmayı terk eder» buyurdu.

١٢٢ – (١١٢٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. جميعا عن أبي معاوية. قال أبو بكر: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن عمارة، عن عبد الرحمن بن يزيد. قال: دخل الأشعث بن قيس على عبد الله. وهو يتغدى. فقال: يا أبا محمد! ادن إلى الغداء. فقال: أوليس اليوم يوم عاشوراء؟ قال: وهل تدري ما يوم عاشوراء؟ قال: وما هو؟ قال: إنما هو يوم كان رسول الله ﷺ يصومه قبل أن ينزل شهر رمضان. فلما نزل شهر رمضان ترك.

وقال أبو كريب: تركه.

(...) وحدثنا زهير بن حرب وعثمان بن أبي شيبة. قالا: حدثنا جرير عن الأعمش، بهذا الإسناد. وقالا: فلما نزل رمضان تركه.

122 — (1127) .... : Abdurrahman ibn Yezîd dedi ki:

Eş'as ibn Kays, Abdullah (ibn Mes'ûd) ın yanına girdi. Bu sırada Abdullah da kuşluk vaktı yemeğini yemekte idi. Yanına giren Eş'as ibn Kays'a künyesiyle hitab ederek:

— Yâ Ebâ Muhammed! Yemeğe yaklaş, dedi. Eş'as:

— Bugün âşûrâ günü değil mi? dedi. O da:

— Âşûrâ günü nedir, biliyor musun? dedi.

— Peki, nedir o? deyince Abdullah:

— O, «**Şehru ramazan ellezî unzile fîhi'l-Kur'an...**» (el-Bakara: 285) nâzil olmadan evvel Rasûlullah (S) ın kendisinde oruc tutmakta bulunduğu bir gündür. Şehru ramazan (= ramazan ayı orucu) nâzil olunca âşûrâ günü oruc tutmak terk olundu, dedi.

Râvî Ebû Kurayb: (Rasûlullah) o günün orucunu terk etti tarzında rivâyet etmiştir.

١٢٣ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع ويحيى بن سعيد القطان عن سفيان. ح وحدثني محمد بن حاتم (واللفظ له). حدثنا يحيى بن سعيد. حدثنا سفيان. حدثني زبيد اليامي عن عمارة بن عمير، عن قيس بن سكن؛ أن الأشعث بن قيس دخل على عبد الله، يوم عاشوراء. وهو يأكل. فقال: يا أبا محمد! ادن فكل. قال: إني صائم. قال: كنا نصومه، ثم ترك.

123 — ( ) .... : Kays ibn Seken şöyle demiştir:

Eş'as ibn Kays, bir âşûrâ gününde Abdullah'ın yanına girdi. Abdullah da yemek yemekte idi. Bunun üzerine Eş'as'a künyesi ile hitab ederek:

— Yâ Ebâ Muhammed! Yaklaş da yemek ye dedi. Eş'as:

— Ben orucluyum, dedi. Abdullah :

— Biz âşûrâ günü orucunu tutar idik. Sonra bu terk olundu, dedi.

١٢٤ – (...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا إسحٰق بن منصور . حدثنا إسرائيل عن منصور ، عن إبراهيم ، عن علقمة . قال : دخل الأشعث بن قيس على ابن مسعود . وهو يأكل ، يوم عاشوراء . فقال : يا أبا عبد الرحمٰن ! إن اليوم يوم عاشوراء . فقال : قد كان يصام قبل أن ينزل رمضان . فلما نزل رمضان ، ترك . فإن كنت مفطرا فاطعم .

124 — ( ) .... : Alkame dedi ki :

Eş'as ibn Kays bir âşûrâ gününde İbn Mes'ûd'un yanına girdi. O da yemek yiyordu. Eş'as :

— Yâ Ebâ Abdirrahmân! Şüphesiz bu gün âşûrâ günüdür, dedi. İbn Mes'ûd da :

— Ramazan orucunun nüzûlünden önce bunda oruc tutulurdu. Ramazan orucu nâzil olunca bu terk olundu. Eğer sen oruclu değilsen buyur, yemek ye dedi.

١٢٥ – (١١٢٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبيد الله بن موسى . أخبرنا شيبان عن أشعث بن أبي الشعثاء ، عن جعفر بن أبي ثور ، عن جابر بن سمرة رضي الله عنه . قال : كان رسول الله ﷺ يأمرنا بصيام يوم عاشوراء . ويحثنا عليه . ويتعاهدنا عنده . فلما فرض رمضان ، لم يأمرنا ، ولم ينهنا ، ولم يتعاهدنا عنده .

125 — (1128) .... : Câbir ibn Semure (R) : Rasûlullah (S) bizlere âşûrâ günü oruç tutmayı emreder, bizi buna teşvîk eyler ve Muharrem'in onuncu günü (onda oruc tuttuk mu yahut tutmadık mı diye) hâlimizi gözetlerdi, dedi.

١٢٦ – (١١٢٩) حدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني حميد بن عبد الرحمٰن ؛ أنه سمع معاوية بن أبي سفيان ، خطيبا بالمدينة (يعني في قدمة قدمها) خطبهم يوم عاشوراء فقال : أين علماؤكم ؟ يا أهل المدينة ! سمعت رسول الله ﷺ يقول (لهذا اليوم) « هذا يوم عاشوراء . ولم يكتب الله عليكم صيامه . وأنا صائم . فمن أحب منكم أن يصوم فليصم . ومن أحب أن يفطر فليفطر » .

(...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ.

(...) وحَدَّثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ فِي مِثْلِ هَٰذَا الْيَوْمِ «إِنِّي صَائِمٌ. فَمَنْ شَاءَ أَنْ يَصُومَ فَلْيَصُمْ» وَلَمْ يَذْكُرْ بَاقِيَ حَدِيثِ مَالِكٍ وَيُونُسَ.

126 — (1129) .... : İbn Şihâb şöyle dedi :

Bana Humeyd ibn Abdirrahman haber verdi ki, kendisi Muâviye ibn Ebî Sufyan'dan (onun Medîne'ye gelişlerinden birinde) Medîne'de hitâb ederken işitmiştir. Muâviye bir âşûrâ gününde Medîne'lilere hitâb edib şöyle demişti :

Ey Medîne'liler! Hani âlimleriniz? (Biliniz ki) ben Rasûlullah (S) dan işittim, (bu gün için) şöyle buyuruyordu : «Bu gün âşûrâ günüdür. Âşûrâ günü oruc tutmayı Allah size farz kılmamıştır. Halbuki ben orucluyum. Sizlerden her kim bu orucu tutmak isterse tutsun; tutmak istemeyen de tutmasın» [24].

( ) .... : Mâlik ibn Enes de yine İbn Şihâb'dan bu isnad içinde ayni hadîsi haber vermiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de İbn Şihâb ez-Zuhrî'den yine bu isnadla rivâyet etti ki Muâviye : Peygamber (S) in bir âşûrâ gününde «ben orucluyum. Her kim oruc tutmak isterse tutsun» buyurduğunu işitmiştir. Fakat burada Mâlik ve Yûnus hadîslerinin geri kalan kısmını zikretmemiştir.

١٢٧ — (١١٣٠) حَدَّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما. قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ: فَوَجَدَ الْيَهُودَ يَصُومُونَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ. فَسُئِلُوا عَنْ ذَٰلِكَ؟ فَقَالُوا: هَٰذَا الْيَوْمُ الَّذِي أَظْهَرَ اللَّهُ فِيهِ مُوسَىٰ وَبَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ فِرْعَوْنَ. فَنَحْنُ نَصُومُهُ تَعْظِيمًا لَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «نَحْنُ أَوْلَىٰ بِمُوسَىٰ مِنْكُمْ». فَأَمَرَ بِصَوْمِهِ.

(...) وحَدَّثناه ابْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ. جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ: فَسَأَلَهُمْ عَنْ ذَٰلِكَ.

---

24. Muâviye belki Medîne âlimlerinin âşûrâ orucu hakkında vâcib, harâm, mekrûh olmak üzere ihtilâf ettiklerini işitmişti de bunun mübah ve müstehab olduğunu bildirmek için böyle hitab etmişti (Nevevî).

127 — (1130) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiğinde Yahûdî'leri âşûrâ günü oruc tutuyorlar buldu. Yahûdî'ler bu orucun mahiyetinden sorulduklarında : Bu gün, o gündür ki bunda Allah Mûsâ'yı ve İsrâîl oğullarını Fir'avn'a gâlib getirmiştir. Biz de o günü ta'zîm etmek için oruc tutuyoruz, dediler. Bunun üzerine Peygamber : «Biz Mûsâ'ya sizden daha yakın ve evlâyız» buyurdu da o gün de oruc tutulmasını emretti.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Bişr'den bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etti. Ancak burada : Peygamber onlara bu orucun mâhiyetini sordu demiştir.

١٢٨ – (...) وحدثني ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن أيوب، عن عبد الله بن سعيد بن جبير، عن أبيه، عن ابن عباس رضي الله عنهما؛ أن رسول الله ﷺ قدم المدينة فوجد اليهود صياما، يوم عاشوراء. فقال لهم رسول الله ﷺ «ما هذا اليوم الذي تصومونه؟» فقالوا: هذا يوم عظيم. أنجى الله فيه موسى وقومه. وغرق فرعون وقومه. فصامه موسى شكرا. فنحن نصومه. فقال رسول الله ﷺ «فنحن أحق وأولى بموسى منكم» فصامه رسول الله ﷺ. وأمر بصيامه.

(...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن أيوب، بهذا الإسناد. إلا أنه قال: عن ابن سعيد بن جبير. لم يسمه.

128 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Medîne'ye geldiğinde Yahûdî'leri âşûrâ gününde oruc tutuyorlar buldu. Rasûlullah onlara :

— Bu, kendisinde oruc tutmakta olduğunuz gün nedir? diye sordu. Onlar :

— Bu büyük bir gündür. Allah onda Mûsâ'yı ve kavmını kurtardı da Fir'avn'ı ve kavmını da gark etti. Mûsâ da bir şükür olarak bunda oruc tuttu. Bizler de bunun için oruc tutuyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Biz Mûsâ'ya sizden daha ziyâde haklı ve yakınız, buyurdu. Muteâkiben Rasûlullah hem kendisi bu orucu tuttu, hem de tutulmasını emretti [25].

---

25. Bunun özeti şudur: Kureyş'in bu gün oruc tuttukları gibi Rasûlullah da Mekke'de iken bu orucu tutardı. Sonra Medîne'ye gelince Yahûdîleri de bu günde oruc tutuyorlar buldu. Kendisi de yine bu orucu tuttu. Peygamber'in bu orucu tutması, vahiy ile yahut tevâtür ile yahut da bir ictihad iledir. Yalnız Yahûdî fertlerinin haber vermeleri ile değildir (Nevevî).

( ) .... : Burada Ma'mer de Eyyûb'dan bu isnadla rivâyet etmiştir. Ancak o, Saîd ibn Cubeyr'in oğlundan demiş, onun ismini söylememiştir.

١٢٩ – (١١٣١) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير. قالا: حدثنا أبو أسامة عن أبي عميس، عن قيس بن مسلم، عن طارق بن شهاب، عن أبي موسى رضي الله عنه. قال: كان يوم عاشوراء يوما تعظمه اليهود، وتتخذه عيدا. فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم «صوموه أنتم»

129 — (1131) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :
Âşûrâ günü Yahûdî'lerin, kendisini ta'zîm ettikleri ve bayram edindikleri bir gündü. Rasûlullah (S) : «O günü sizler de oruc tutunuz» buyurdu.

١٣٠ – (...) وحدثناه أحمد بن المنذر. حدثنا حماد بن أسامة. حدثنا أبو العميس. أخبرني قيس. فذكر، بهذا الإسناد، مثله. وزاد: قال أبو أسامة: فحدثني صدقة بن أبي عمران عن قيس بن مسلم، عن طارق بن شهاب، عن أبي موسى رضي الله عنه. قال: كان أهل خيبر يصومون يوم عاشوراء. يتخذونه عيدا ويلبسون نساءهم فيه حليهم وشارتهم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم «فصوموه أنتم».

130 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :
Hayber ahâlisi âşûrâ gününde oruc tutarlar, onu bir bayram edinirler, onda kadınlarına ziynetlerini ve güzel elbiselerini giydirirlerdi. Rasûlullah : «O gün sizler de oruc tutunuz» buyurdu.

١٣١ – (١١٣٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. جميعا عن سفيان. قال أبو بكر: حدثنا ابن عيينة عن عبيد الله بن أبي يزيد. سمع ابن عباس رضي الله عنهما. وسئل عن صيام يوم عاشوراء. فقال: ما علمت أن رسول الله صلى الله عليه وسلم صام يوما، يطلب فضله على الأيام، إلا هذا اليوم. ولا شهرا إلا هذا الشهر. يعني رمضان.

(...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عبيد الله بن أبي يزيد، في هذا الإسناد، بمثله.

131 — (1132) .... : Ubeydullah ibn Ebî Yezîd, İbnu Abbâs (R) dan işitmiştir. İbn Abbâs, âşûrâ günün orucundan soruldu da o cevâben : Rasûlullah (S) ın bu günden başka bütün günler üzerinde fadlını taleb ederek oruc tuttuğu bir gün ve bu aydan yani Ramazandan başka fadlını taleb ederek oruc tuttuğu bir ay bilmiş, değilim dedi.

( ) .... : Burada da Ubeydullah ibn Ebî Yezîd yine bu isnad içinde ayni hadîsin benzerini haber vermiştir.

(٢٠) باب أي يوم يصام في عاشوراء

١٣٢ – (١١٣٣) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع بن الجراح عن حاجب بن عمر، عن الحكم بن الأعرج . قال : انتهيت إلى ابن عباس رضي الله عنهما . وهو متوسد رداءه في زمزم . فقلت له : أخبرني عن صوم عاشوراء . فقال : إذا رأيت هلال المحرم فاعدد . وأصبح يوم التاسع صائماً . قلت : هكذا كان رسول الله ﷺ يصومه ؟ قال : نعم .

(...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يحيى بن سعيد القطان عن معاوية بن عمرو . حدثني الحكم ابن الأعرج . قال : سألت ابن عباس رضي الله عنهما ، وهو متوسد رداءه عند زمزم ، عن صوم عاشوراء . بمثل حديث حاجب بن عمر .

(20) ÂŞÛRÂ ORUCUNUN HANGİ GÜN TUTULACAĞI BÂBI

132 — (1133) .... : el-Hakemu'bnu'l-A'rac şöyle dedi :

İbn Abbâs (R) Zemzem'in yanında dayanmış duruyorken yanına vardım ve kendisine :

— Bana âşûrâ orucundan haber ver, dedim.

— Muharrem'in hilâlini gördüğünde saymaya başla ve dokuzuncu gününün sabahına oruclu olarak gir, dedi. Ben :

— Rasûlullah (S) âşûrâ orucunu böyle mi tutardı? diye sordum.

— Evet, dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de el-Hakemu'bnu'l-A'rac'ın tahdîs edib: İbnu Abbâs (R) Zemzem yanında dayanmış vaziyette iken kendisine âşûrâ orucundan sordum, dediğini İbn Umer'in kapucusunun (yukardaki) hadîsi gibi rivâyet etmiştir [26].

١٣٣ – (١١٣٤) وحدثنا الحسن بن علي الحلواني . حدثنا ابن أبي مريم . حدثنا يحيى بن أيوب .

---

26. Bu, İbn Abbâs'ın âşûrâyı Muharrem'in dokuzuncu günü kabul ettiğine kendisinden bir tasrîhdir.. Selef ve halefden birçok âlim toplulukları ise âşûrâyı, Muharrem'in onuncu günü olarak kabûl etmişlerdir (Nevevî).

حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا غَطَفَانَ بْنَ طَرِيفٍ الْمُرِّيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما
يَقُولُ : حِينَ صَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ عَاشُورَاءَ وَأَمَرَ بِصِيَامِهِ ، قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهُ يَوْمٌ تُعَظِّمُهُ
الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى . فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « فَإِذَا كَانَ الْعَامُ الْمُقْبِلُ ، إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، صُمْنَا الْيَوْمَ التَّاسِعَ » .
قَالَ : فَلَمْ يَأْتِ الْعَامُ الْمُقْبِلُ ، حَتَّى تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

133 — (1134) .... : Ebû Gatafân ibn Târîf el-Murrî der ki :

Ben Abdullah ibn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) âşûrâ günü oruc tuttuğu ve bu orucun tutulmasını emrettiği zaman sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Muhakkak ki bu, Yahûdî'lerin ve Hıristiyan'ların ta'zîm etmekte bulundukları bir gündür, dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Gelecek sene olduğu vakit inşâallah bizler dokuzuncu gün (de) oruclu bulunuruz, buyurdu.

İbn Abbâs : Gelmekte olan sene henüz gelmeden Rasûlullah vefat etti, dedi.

١٣٤ - (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ ،
عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَيْرٍ . (لَعَلَّهُ قَالَ : عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما) قَالَ : قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « لَئِنْ بَقِيتُ إِلَى قَابِلٍ لَأَصُومَنَّ التَّاسِعَ » .
وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ : قَالَ : يَعْنِي يَوْمَ عَاشُورَاءَ .

134 — ( ) .... : Abdullah ibn Umeyr (muhtemilen İbn Abbâs'-dan diye tasrîh ederek) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Eğer gelecek seneye kadar kalırsam dokuzuncu günde muhakkak oruc tutacağım» buyurdu.

Râvîlerden Ebû Bekr'in rivâyetinde ise : Yani âşûrâ gününde dedi, vardır.

(٢١) باب من أكل في عاشوراء فليكف بقية يومه

١٣٥ - (١١٣٥) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ،
عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ رضي الله عنه ؛ أَنَّهُ قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ يَوْمَ عَاشُورَاءَ . فَأَمَرَهُ أَنْ
يُؤَذِّنَ فِي النَّاسِ « مَنْ كَانَ لَمْ يَصُمْ ، فَلْيَصُمْ . وَمَنْ كَانَ أَكَلَ ، فَلْيُتِمَّ صِيَامَهُ إِلَى اللَّيْلِ » .

(21) «ÂŞÛRÂDA YEMEK YEMİŞ OLAN ARTIK GÜNÜNÜN BAKİYESİNDE YEMEKTEN EL ÇEKSİN» BÂBI

135 — (1135) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir: Rasûlullah (S) âşûrâ günü **Eslem** kabîlesinden bir kimseyi yollayıb halk içinde şunu i'lân etmesini emretti: «(Yemeyib) oruc tutmamış olan oruc tutsun. Yemek yemiş bulunan ise artık yememesini geceye kadar devam ettirsin!»

١٣٦ — (١١٣٦) وحدثني أبو بكر بن نافع العبدي. حدثنا بشر بن المفضل بن لاحق. حدثنا خالد بن ذكوان عن الربيع بنت معوذ بن عفراء. قالت: أرسل رسول الله ﷺ غداة عاشوراء إلى قرى الأنصار، التي حول المدينة «من كان أصبح صائما، فليتم صومه. ومن كان أصبح مفطرا، فليتم بقية يومه».

فكنا، بعد ذلك، نصومه. ونصوم صبياننا الصغار منهم، إن شاء الله. ونذهب إلى المسجد فنجعل لهم اللعبة من العهن. فإذا بكى أحدهم على الطعام، أعطيناها إياه عند الإفطار

136 — (1136) .... : Muâvviz ibn Afrâe kızı Rubeyyi' (R) dedi ki: Rasûlullah (S) Medîne etrafındaki Ensâr köylerine âşûrâ günü kuşluk zamanı şu haberi gönderdi: «Her kim oruclu olarak sabaha ulaştı ise artık orucunu tamamlasın. Kim de bir şey yiyerek sabahladı ise gününün geri kalan kısmını yemek yemiyerek tamamlasın!» [27].

Rubeyy' şöyle der: Biz bundan sonra âşûrâ orucunu tutar, bütün çocuklarımıza da tutturur ve onlarla mescide gider olduk. Oruclu çocuklarımıza boyalı yünden oyuncak düzerdik de onlardan biri yemek diye ağlarsa iftar vaktı erişinceye kadar ona bu oyuncağı verir (eğlendirir) dik.

١٣٧ — (...) وحدثناه يحيى بن يحيى. حدثنا أبو معشر العطار عن خالد بن ذكوان. قال: سألت الربيع بنت معوذ عن صوم عاشوراء؟ قالت: بعث رسول الله ﷺ رسله في قرى الأنصار. فذكر بمثل حديث بشر. غير أنه قال: ونصنع لهم اللعبة من العهن. فنذهب به معنا. فإذا سألونا الطعام، أعطيناهم اللعبة تلهيهم. حتى يتموا صومهم.

---

27. Oruc tutmadığı halde o günün geri kalanını yemek yemeden geçirmek o güne bir nevi hürmet göstermek içindir. Nitekim *yevmu şekk*'de orucsuz olarak sabaha girene sonradan o günün ramazandan olduğu sâbit olsa o güne hürmeten bakiyesinde imsak vâcib olur. *Fecri sâdık*'dan evvel veya öğleye kadar oruca niyet edilib edilemeyince imâmlar ayrı ayrı görüşler ileri sürmüşlerdir. Tafsilâtı fıkıh ve hilâfiyât kitabları ile şerhlerde görülebilir.

137 — ( ) .... : Hâlid ibn Zekvân dedi ki :

Muâviz kızı Rubeyy'dan âşûrâ orucunu sordum. O, Rasûlullah (S) elçilerini Ensâr köylerine yolladı, dedi. Râvî Hâlid : Bişr'in yukardaki (136 rakamlı) hadîsi gibi zikretti. Ancak o burada Muavviz'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir : Biz (oruc tutan) çocuklarımız için yünden oyuncak yapar ve çocuğu kendimizle beraber götürürdük. Çocuklar bizden yemek istedikleri zaman kendilerini oyalıyarak oruclarını tamamlamaları için bu oyuncağı onlara verirdik[28].

(٢٢) باب النهى عن صوم يوم الفطر ويوم الأضحى

١٣٨ - (١١٣٧) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ ؛ أَنَّهُ قَالَ: شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه. فَجَاءَ فَصَلَّى. ثُمَّ انْصَرَفَ فَخَطَبَ النَّاسَ. فَقَالَ : إِنَّ هَذَيْنِ يَوْمَانِ. نَهَى رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم عَنْ صِيَامِهِمَا : يَوْمُ فِطْرِكُمْ مِنْ صِيَامِكُمْ ، وَالآخَرُ يَوْمٌ تَأْكُلُونَ فِيهِ مِنْ نُسُكِكُمْ.

(22) RAMAZAN VE KURBAN BAYRAMI GÜNLERİNDE ORUC TUTMAKTAN NEHİY BÂBI

138 — (1137) .... : İbn Ezher'in azadlısı Ebû Ubeyd şöyle demiştir : Ben Umer ibn Hattâb (R) ile beraber bayram namazında hazır bulundum : Geldi, bayram namazını kıldırdı. Sonra namazdan ayrılıb halka bir hutbe okudu. Bu hutbesinde şöyle dedi : Muhakkak ki bunlar iki gündür. Rasûlullah (S) sizi şu iki bayram gününde oruc tutmaktan nehyetti : Biri ocucu bıraktığınız ramazan bayramı günüdür, öbürü de kurbanınızın etinden yediğiniz kurban bayramı günüdür[29].

---

28. Bu hadislerde sahâbîyye hanımların kendi çocuklarını İslâmî ibâdetlere alıştırıb temrînler yaptırdıkları tasrîh edilmiştir. Musliman çocuklarını âile içinde daha küçük yaşta iken İslâm ibâdetlerine alıştırmak işte o ilk devirlerden beri devam ede gelen çok müessir bir öğretim ve eğitim örneğidir. Ancak bu gibi alıştırma ta'lîmleri yaptırırken çocukları bıktırmamak ve temrînleri onların bedenlerini zayıf düşürecek derecede uzun sürdürmemek icâb eder.

29. Ramazan bayramının ilk günü ile *teşrîk günleri* dediğimiz kurban bayramının dört gününde oruc tutmak bu hadisdeki sarahatla nehyedilmiştir, harâmdır. Bundan dolayı *visâl orucu* denen yıl orucu tutmayı nezr eden kimse bile bu iki bayramın beş gününde orucunu yer, bunlarda oruc tutmaz. Bu günlerde oruc tutmayı adamak doğru değildir. Fakat nezr ederse nezri sahîh olur. Ancak o günleri yine oruc tutmayıb yer de sonra başka günlerde kazâ yaparak nezrini yerine getirir.

١٣٩ – (١١٣٨) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن محمد بن يحيى بن حبان، عن الأعرج، عن أبي هريرة رضي الله عنه: أن رسول الله ﷺ نهى عن صيام يومين: يوم الأضحى ويوم الفطر.

139 — (1138) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) iki gün oruc tutmaktan nehyetti : Kurban bayramı günü ile ramazan bayramı günü.

١٤٠ – (٨٢٧) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جرير عن عبد الملك (وهو ابن عمير) عن قزعة، عن أبي سعيد رضي الله عنه. قال: سمعت منه حديثا فأعجبني. فقلت له: آنت سمعت هذا من رسول الله ﷺ؟ قال: فأقول على رسول الله ﷺ ما لم أسمع؟ قال: سمعته يقول «لا يصلح الصيام في يومين: يوم الأضحى ويوم الفطر، من رمضان».

140 — (827) .... : Kazea şöyle dedi :

Ben Ebû Saîd'den pek hoşuma giden bir hadîs işittim de kendisine : Sen bunu bizzat Rasûlullah (S) dan işittin mi? diye sordum. Ebû Saîd : **Ben (kendisinden) işitmediğim bir sözü Rasûlullah üzerine iftirâ eder miyim?** diyerek şunu ilâve etti : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «İki günde oruc tutmak sahîh olmaz : Kurban bayramı günü ile ramazan bayramı günü».

١٤١ – (...) وحدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا عبد العزيز بن المختار. حدثنا عمرو بن يحيى عن أبيه، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن صيام يومين: يوم الفطر ويوم النحر.

141 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) iki günün orucundan nehyetmiştir : Ramazan bayramı günü ile kurban günleri[30].

---

30. Bu hadîslerdeki «fıtır günü» ta'bîrinden maksad, Şevvâl ayının birinci günüdür ki o gün ramazan bayramı günüdür. Artık ramazanın son günündeki oruc ile oruc tamamlanmış ertesi günü Şevvâl ayının birinde de bayrama geçilmiştir.

«Nahr günü» ta'bîrinden maksad ise Zu'l-Hıcce ayının onuncu günüdür. O gün sırf nahr günüdür. Ondan sonra gelen iki gün hem nahr, hem teşrîk günleridir. Daha sonra gelen bir gün ise yalnız teşrîk günüdür. Bunların toplamı dört gün eder. Bu dört günün hepsinde oruc tutmak harâmdır. Hadîsdeki nahr günü ta'bîriyle cins murad edilmiştir. Bunda teşrîk günlerine tağlîb vardır (Hacı Zihnî).

١٤٢ – (١١٣٩) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع عن ابن عون ، عن زياد بن جبير . قال : جاء رجل إلى ابن عمر رضي الله عنهما . فقال : إني نذرت أن أصوم يوما . فوافق يوم أضحى أو فطر . فقال ابن عمر رضي الله عنهما : أمر الله تعالى بوفاء النذر . ونهى رسول الله ﷺ عن صوم هذا اليوم .

142 — (1139) .... : Ziyâd ibn Cubeyr şöyle dedi :

Bir kimse İbn Umer'e gelib : Ben bir gün oruc tutmayı nezr ettim. Bu nezrettiğim gün de kurban bayramı yahut ramazan bayramı gününe isâbet etti (nasıl yapayım?) diye sordu. İbn Umer : Allah Teâlâ nezri ifâ etmekle emir buyurdu. Rasûlullah (S) bu (bayram) gününün orucundan nehyetti, dedi [31].

١٤٣ – (١١٤٠) وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا سعد بن سعيد . أخبرتني عمرة عن عائشة رضي الله عنها . قالت : نهى رسول الله ﷺ عن صومين : يوم الفطر ويوم الأضحى .

143 — (1140) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) iki orucdan nehyetti : Ramazan bayramındaki oruc ile kurban bayramındaki oruclar.

(٢٣) باب تحريم صوم أيام التشريق

١٤٤ – (١١٤١) وحدثنا سريج بن يونس . حدثنا هشيم . أخبرنا خالد عن أبي المليح ، عن نبيشة الهذلي . قال : قال رسول الله ﷺ « أيام التشريق أيام أكل وشرب »

(...) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن خالد الحذاء . حدثني أبو قلابة عن أبي المليح ، عن نبيشة . قال خالد : فلقيت أبا المليح . فسألته . فحدثني به . فذكر عن النبي ﷺ . بمثل حديث هشيم . وزاد فيه « وذكر لله »

31. İbn Umer, Allah nezri yerine getirmekle emretti sözü ile

ثم ليقضوا تفثهم وليوفوا نذورهم وليطوفوا بالبيت العتيق

: *Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerlerine getirsinler ve o Beyt Atîk'ı tavaf etsinler»* (el-Hacc: 29) âyetini kasd etti. Rasûlullah bu günde oruc tutmakdan nehyetti sözü ile de îzahında bulunduğumuz hadîsi kasdetti.

İbn Umer kendince bu deliller taâruz ettiğinden dolayı kat'î bir cevab vermekden çekinerek tavakkuf etti.

Nezreden için en ihtiyatlı olan ise, nezrini bu bayram günleri geçtikden sonra kazâ etmesidir. Böylece Allah'ın emriyle Peygamber'in emrini cem' etmiş olur.

(23) TEŞRÎK GÜNLERİNDE ORUC TUTMANIN TAHRÎMİ BÂBI

144 — (1141) .... : Hâlid el-Hazza, Ebu'l-Melîh'den, o da Nubeyşe'den haber verdi. Nubeyşetu'l-Huzelî şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Teşrîk günleri, yemek ve içmek günleridir» buyurdu.

( ) .... : Hâlid : Ben Ebu'l-Melîh'a kavuştum ve kendisinden sordum. O da bana bu hadîsi tahdîs etti diyerek Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini zikretti. Bunda : «Bir de Allah için zikir günüdür» ziyâdesi vardır.

١٤٥ — (١١٤٢) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن سابق. حدثنا إبراهيم بن طهمان عن أبي الزبير، عن ابن كعب بن مالك، عن أبيه؛ أنه حدثه؛ أن رسول الله ﷺ بعثه وأوس ابن الحدثان أيام التشريق. فنادى «أنه لا يدخل الجنة إلا مؤمن. وأيام منى أيام أكل وشرب».

(...) وحدثناه عبد بن حميد. حدثنا أبو عامر عبد الملك بن عمرو. حدثنا إبراهيم بن طهمان، بهذا الإسناد. غير أنه قال: فناديا.

145 — (1142) .... : Kâ'bu'bnu Mâlik şöyle tahdîs etti :

Rasûlullah (S) teşrîk günlerinde Kâ'bu'bnu Mâlik ile Evsu'bnu'l-Hadesân'ı gönderdi ve o da : «Şu muhakkak ki cennete mu'min olandan başkası girmez. Mina'da geçirilen nahr ve teşrîk günleri, yemek ve içmek günleridir» diye nidâ etti [32].

( ) .... : Burada da yine İbrâhîm ibn Tahmân, bu isnadla tahdîs etmiştir. Ancak bu hadîsde : İkisi nidâ ettiler, demiştir.

(٢٤) باب كراهة صيام يوم الجمعة منفردا

١٤٦ — (١١٤٣) حدثنا عمرو الناقد. حدثنا سفيان بن عيينة عن عبد الحميد بن جبير، عن محمد ابن عباد بن جعفر؛ سألت جابر بن عبد الله رضي الله عنهما، وهو يطوف بالبيت: أنهى رسول الله ﷺ عن صيام يوم الجمعة؟ فقال: نعم. ورب هذا البيت!

32. Buhârî'de Âişe ve İbn Umer'den şu hadîs vardır : Onlar : «Kâ'be'ye hediye edilecek kurban bulamıyan hacılardan başkaları için *teşrîk günlerinde* oruc tutmaya ruhsat verilmemiştir» demişlerdir (*Buhârî: Sıyâm, sıyâmu eyyâmi't-teşrîk*).

(...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عبد الحميد بن جبير
ابن شيبة؛ أنه أخبره محمد بن عباد بن جعفر؛ أنه سأل جابر بن عبد الله رضي الله عنهما. بمثله. عن النبي ﷺ.

(24) TEK OLARAK YALNIZ CUMUA GÜNÜ ORUC TUTMANIN KERÂHATİ BÂBI

146 — (1143) .... : Muhammed ibn Abbâd ibn Cafer şöyle dedi:

Câbir ibn Abdillah (R), Beyt'i tavaf etmekte iken kendisine : Rasûlullah (S) cumua günü orucundan nehy etti mi? diye sordum. Cevaben : Şu Beyt'in sâhibine yemîn ederim ki evet nehyetti, dedi.

١٤٧ – (١١٤٤) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص وأبو معاوية عن الأعمش
ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن
أبي هريرة رضي الله عنه. قال: قال رسول الله ﷺ «لا يصم أحدكم يوم الجمعة. إلا أن يصوم قبله
أو يصوم بعده».

147 — (1144) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) : «Sizden biriniz cumuadan bir gün evvel yahut bir gün sonra oruc tutmadıkca sakın münferiden cumua günü oruc tutmasın» buyurdu.

١٤٨ – (...) وحدثني أبو كريب. حدثنا حسين (يعني الجعفي) عن زائدة، عن هشام، عن
ابن سيرين، عن أبي هريرة رضي الله عنه، عن النبي ﷺ. قال «لا تختصوا ليلة الجمعة بقيام من بين الليالي.
ولا تخصوا يوم الجمعة بصيام من بين الأيام. إلا أن يكون في صوم يصومه أحدكم».

148 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dan, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) buyurdu ki : «Nâfile namazı kılmayı geceler arasından cumua gecesine tahsîs etmeyiniz. Nâfile orucu tutmayı da günler arasından cumua gününe tahsîs etmeyiniz. Ancak cumua günü sizden herhanginizin tutmakda olduğu bir orucun içinde vâki olması hâli müstesnâdır».

(٢٥) باب بيان نسخ قوله تعالى: وعلى الذين يطيقونه فدية، بقوله: فمن شهد منكم الشهر فليصمه

---

١٤٩ — (١١٤٥) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا بكر (يعني ابن مضر) عن عمرو بن الحارث، عن بكير، عن يزيد مولى سلمة، عن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه. قال: لما نزلت هذه الآية: وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مسكين [٢/البقرة/ آية ١٨٤] كان من أراد أن يفطر ويفتدي. حتى نزلت الآية التي بعدها فنسختها.

(25) «ORUCA GÜCÜ YETMEYENLER ÜZERİNE DE BİR YOKSUL DOYUMU FİDYE VARDIR» ÂYETİNİN, «SİZDEN HER KİM BU AY ŞUHÛDDA —yani hazarda— İSE ONU ORUC TUTSUN..» ÂYETİ İLE TAFSÎLİNİN BEYÂNI BÂBI

---

149 — (1145) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle dedi :

«Oruca gücü yetmeyenler üzerine bir yoksul doyumu fidye vardır..» (el-Bakara: 184) âyeti nâzil olduğunda, oruc tutmayıb da fidye vermek isteyenler, oruc tutmayıb fidye verdiler. Bundan sonraki âyet nâzil olunca o âyet fidye vermeyi, edâ ve kazaya gücü yetmeyenlere tahsîs etti [33].

١٥٠ — (...) حدثني عمرو بن سواد العامري. أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرنا عمرو بن الحارث عن بكير بن الأشج، عن يزيد مولى سلمة، عن سلمة بن الأكوع رضي الله عنه؛ أنه قال: كنا في رمضان على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم. من شاء صام. ومن شاء أفطر فافتدى بطعام مسكين. حتى أنزلت هذه الآية: فمن شهد منكم الشهر فليصمه [٢/البقرة/ الآية ١٨٥]

150 — ( ) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) şöyle demiştir :

Biz Rasûlullah (S) zamanında ramazan içinde bulunurken isteyen oruc tutar, isteyen de oruc tutmayıb bir yoksul yemeği ile fidye verirdi. Nihayet : **«Sizden her kim bu ay şuhûdda** —yani hazarda— **ise onu oruc tutsun..»** (el-Bakara: 185) âyeti nâzil oldu.

---

33. Bu âyetlerde nesh yokdur. Ancak oruc yerine fidye vermenin ihtiyar erkek ve kadınlara tahsîsi vardır.

İbn Abbâs: «Bu âyet mensûh değildir. Oruca istitâatı olmayan ihtiyar erkek ve ihtiyar kadın hakkındadır. Bunlar her gün için bir fakir doyururlar» demiştir (*Buhârî: Tefsîr..*).

Hanefî'ler de bu görüştedir. İmâm Şâfiî hükmü daha genişleterek gebe ve emzikli olan kadınları da kendi hisâblarına değil, evlâdlarının teleflerinden korkarak oruclarını yedikleri zaman buraya idhal etmiş fidyeye tâbi' tutmuştur (*Hak Dîni I*, 638-639).

(٢٦) باب قضاء رمضان فى شعبان

١٥١ – (١١٤٦) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ .. قَالَ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا تَقُولُ : كَانَ يَكُونُ عَلَيَّ الصَّوْمُ مِنْ رَمَضَانَ فَمَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَقْضِيَهُ إِلَّا فِي شَعْبَانَ . الشُّغْلُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . أَوْ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ .

(...) وحدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَذَلِكَ لِمَكَانِ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : فَظَنَنْتُ أَنَّ ذَلِكَ لِمَكَانِهَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ . يَحْيَى يَقُولُهُ .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرَا فِي الْحَدِيثِ : الشُّغْلُ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ .

(26) RAMAZAN ORUCUNUN ŞA'BÂN AYINDA (DAHİ) KAZÂ EDİLİŞİ BÂBI

151 — (1146) .... : Ebû Seleme dedi ki :

Ben Âişe (R) den işittim, o şöyle diyordu : (Bazan) üzerimde ramazandan oruc borcu bulunduğu olurdu da Rasûlullah (S) ile alâkalanmak ve meşgul olmakdan dolayı bu orucu Şa'bân ayından başka bir ayda ödemeğe muktedir olamazdım.

( ) .... : Yahyâ ibn Saîd de bu isnadla rivâyet etmiş ancak o : Ve bu vaziyet Rasûlullah'ın durumundan dolayıdır, demiştir.

( ) .... : Yine Yahyâ ibn Saîd bu isnadla rivâyet edib : Hz. Âişe'nin orucunun kazâsını böyle geri bırakması Peygamber tarafından mazhar olduğu alâka derecesinden dolayıdır zannederim, demiştir. Bu son sözü Yahyâ söyler.

( ) .... : Buradaki iki râvî de yine Yahya'dan bu isnadla ayni hadîsi rivâyet ettiler. Fakat bunlar hadîsdeki : Rasûlullah ile meşgul olmak, kısmını söylemediler.

١٥٢ — (...) وحدثني محمد بن أبي عمر المكي. حدثنا عبد العزيز بن محمد الدراوردي عن يزيد ابن عبد الله بن الهاد، عن محمد بن إبراهيم، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن عائشة رضي الله عنها؛ أنها قالت: إن كانت إحدانا لتفطر في زمان رسول الله ﷺ. فما تقدر على أن تقضيه مع رسول الله ﷺ، حتى يأتي شعبان.

152 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Şu muhakkak ki bizden herhangi birimiz Rasûlullah (S) zamanında (bazı günler) orucsuz bulunduğu olurdu da bu oruc borcunu Rasûlullah ile beraberlikden dolayı tâ Şa'bân ayı gelinceye kadar ödemeğe muktedir olamazdı [34].

(٢٧) باب قضاء الصيام عن الميت

١٥٣ — (١١٤٧) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي، وأحمد بن عيسى. قالا: حدثنا ابن وهب. أخبرنا عمرو بن الحارث عن عبيد الله بن أبي جعفر، عن محمد بن جعفر بن الزبير، عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها؛ أن رسول الله ﷺ قال «من مات وعليه صيام، صام عنه وليه».

(27) ÖLMÜŞ KİMSE ADINA ORUC ÖDENMESİ BÂBI

153 — (1147) .... : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) : «Her kim ki üzerinde oruc borcu varken ölürse, o ölünün velîsi ölüye niyâbeten oruc tutabilir» buyurdu [35].

---

34. Mu'minlerin analarından her biri kendi nefsini Peygamber için hâzır bulundurur, her vakıt istediği anda kendilerinden faydalanması için onun arzu ve ihtiyacını gözetler dururlardı. Şa'bân ayında ise Peygamber ibâdetle fazla meşgul bulunduğu için kadınları, üzerlerindeki oruc borçlarını bu aya kadar geri bırakırlar idi (Nevevî).

Ramazanda kazâya bırakılan bu orucların ödenmeleri için kaç ay beklendiğini daha açık görmek ve mukayese yapabilmek maksadiyle Arabî ayların isimleri sırasıyle şöyledir :

1. Muharrem	7. Receb
2. Safer	8. Şa'bân
3. Rabîu'l-evvel	9. Ramazân
4. Rabîu'l-âhir	10. Şevvâl
5. Cumâde'l-ûlâ	11. Zu'l-ka'de
6. Cumâde'l-uhrâ	12. Zu'l-hıcce

35. İmâm Şâfiî bu hadîsle ihticâc ederek kadîm kavlinde borclu bulunan ölü nâmına velîsinin oruc tutmasını tecvîz etmişti. Yeni kavlinde ise hiçbir kimsenin başkası hisâbına oruc tutması câiz olmadığı, ancak ölü nâmına tasadduk edebileceği ictihadında bulunmuştur.

İmâm Ebû Hanîfe ve İmâm Mâlik'in mezhebleri de böyledir. Ansak bunlara göre ölünün vasiyeti üzerine tasadduk edilir.

Bu görüşlerin ma'kul dayanağı, oruc ve namazın bedenî ve şahsî ibâdet olmaları düşüncesidir. Naklî dayanağı da, Nesâî'nin İbn Abbâs'dan namaz hakkındaki şu rivâyetidir : Peygamber : «Hiç bir kimse başka birisi hisâbına namaz kılamaz. Fakat sadaka verir» buyurmuştur.

١٥٤ — (١١٤٨) وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى بن يونس. حدثنا الأعمش عن مسلم البطين، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس رضي الله عنهما؛ أن امرأة أتت رسول الله ﷺ فقالت: إن أمي ماتت وعليها صوم شهر. فقال «أرأيت لو كان عليها دين، أكنت تقضينه؟» قالت: نعم. قال «فدين الله أحق بالقضاء».

154 — (1148) .... : İbn Abbâs (R) den, (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) a bir kadın geldi ve :

— Anam, üzerinde bir ay oruc borcu varken öldü, dedi. Rasûlullah ona :

— Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc bulunsaydı sen o borcu öder miydin? diye sordu. Kadın :

— Evet, deyince Rasûlullah :

— Öyle ise **Allah'a olan borc başka borclardan daha ziyade ödenmeğe lâyıkdır,** buyurdu.

١٥٥ — (...) وحدثني أحمد بن عمر الوكيعي. حدثنا حسين بن علي عن زائدة، عن سليمان، عن مسلم البطين، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس رضي الله عنهما. قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! إن أمي ماتت وعليها صوم شهر. أفأقضيه عنها؟ فقال «لو كان على أمك دين، أكنت قاضيه عنها؟» قال: نعم. قال «فدين الله أحق أن يقضى».

قال سليمان: فقال الحكم وسلمة بن كهيل جميعا. ونحن جلوس حين حدث مسلم بهذا الحديث. فقالا: سمعنا مجاهدا يذكر هذا عن ابن عباس.

(...) وحدثنا أبو سعيد الأشج. حدثنا أبو خالد الأحمر. حدثنا الأعمش عن سلمة بن كهيل والحكم بن عتيبة ومسلم البطين، عن سعيد بن جبير ومجاهد وعطاء، عن ابن عباس رضي الله عنهما، عن النبي ﷺ، بهذا الحديث.

155 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :
Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Anam, üzerinde bir ay oruc borcu varken vefât etti. Onun adına niyâbeten bu borcu ben ödeyeyim mi? diye sordu. Rasûlullah :

— Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc olsaydı sen onun adına bu borcu öder miydin? buyurdu. O zât :

— Evet, dedi. Rasûlullah :

— Öyle olunca Allah'a olan borc ödenmeğe (diğer borclardan) daha ziyade haklı ve lâyıkdır, buyurdu.

(A'meş diye ma'rûf olan) Suleyman ibn Mihrân dedi ki: Ḥakem ve Selemetu'bnu Kuheyl beraberce: Saîd ibn Cubeyr'den rivâyet eden Muslimu'bnu'l-Batîn, bu hadîsi tahdîs ettiği sırada biz de oturmakta idik, dediler ve ikisi de: Biz Mucâhid'den işittik, o bu hadîsi İbn Abbâs'dan zikrediyordu, dediler.

( ) .... : Burada da yine A'meş, Selemetu'bnu Kuheyl'den, Hakem ibn Uteybe'den ve Muslim ibn Batîn'den, onlar da Saîd ibn Cubeyr'den, Mucâhid'den ve Atâ'dan, onlar da İbn Abbâs'dan, o da Peygamber'den bu hadîsi tahdîs etmiştir.

١٥٦ — (...) وحدثنا إسحق بن منصور وابن أبي خلف وعبد بن حميد. جميعا عن زكرياء بن عدي. قال عبد: حدثني زكرياء بن عدي. أخبرنا عبيد الله بن عمرو عن زيد بن أبي أنيسة. حدثنا الحكم بن عتيبة عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس رضي الله عنهما. قال: جاءت امرأة إلى رسول الله ﷺ. فقالت: يا رسول الله! إن أمي ماتت وعليها صوم نذر. أفأصوم عنها؟ قال «أرأيت لو كان على أمك دين فقضيتيه، أكان يؤدي ذلك عنها؟» قالت: نعم. قال «فصومي عن أمك»

156 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) ın yanına bir kadın geldi ve:

Yâ Rasûlallah! Anam, üzerinde nezîr orucu olduğu halde öldü. Onun adına ben oruc tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah:

— Ne dersin? Eğer ananın üzerinde herhangi bir borc bulunsaydı da sen o borcu ödeseydin bu senin ödemen, onun adına bu borcu te'dîye eder miydi? dedi. Kadın:

— Evet, ederdi diye cevab verdi. Rasûlullah:

— Öyle ise sen anan adına oruc tut, buyurdu.

١٥٧ — (١١٤٩) وحدثني علي بن حجر السعدي. حدثنا علي بن مسهر أبو الحسن عن عبد الله بن عطاء، عن عبد الله بن بريدة، عن أبيه رضي الله عنه. قال: بينا أنا جالس عند رسول الله ﷺ. إذ أتته امرأة. فقالت: إني تصدقت على أمي بجارية. وإنها ماتت. قال: فقال «وجب أجرك. وردها عليك الميراث» قالت: يا رسول الله! إنه كان عليها صوم شهر. أفأصوم عنها؟ قال «صومي عنها» قالت: إنها لم تحج قط. أفأحج عنها؟ قال «حجي عنها».

157 — (1149) .... : Bureyde (R) şöyle dedi:

Ben Rasûlullah (S) ın yanında otururken bir kadın geldi ve:

— Ben anama (tasadduk yahut hibe yoluyla) bir câriye temlîk ettim. Halbuki anam da öldü? dedi. Rasûlullah :

— Mîras, o câriyeyi tekrar sana iâde ettiği halde, senin için anana yaptığın bağışın sevâbı sâbit olmuştur, buyurdu. Kadın :

— Yâ Rasûlallah! Anamın üzerinde bir ay oruc borcu vardı. Onun adına bu orucu tutayım mı? diye sordu. Rasûlullah :

— Onun adına oruc tut, buyurdu. Kadın :

— Annem hiçbir hacc yapmadı. Şimdi ben ona niyâbeten hacc yapayım mı? dedi. Rasûlullah :

— Onun tarafından hacc yap, buyurdu [36].

١٥٨ — (...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه . قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

(...) وحدّثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه . قَالَ : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم . فَذَكَرَ بِمِثْلِهِ . وَقَالَ : صَوْمُ شَهْرٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ سُفْيَانَ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ . وَقَالَ : صَوْمُ شَهْرَيْنِ .

(...) وحدّثني ابْنُ أَبِي خَلَفٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُوسُفَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَطَاءٍ الْمَكِّيِّ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه . قَالَ : أَتَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم . بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ . وَقَالَ : صَوْمُ شَهْرٍ .

158 — ( ) .... : Buradaki râvîler' yine Bureyde (R) nin :

---

36. Annesi ölmüş ve kızının tasadduk etmiş olduğu câriye de mîras yoluyla tekrar kendisine dönmüştü. Kadın, Rasûlullah'dan, câriye tekrar kendi mülküne döndüğü zaman evvelce sadaka etmiş olmasından dolayı bir sevâbı olub olmadığını sordu. Rasûlullah, sen hibenden ve sadakandan rucû' etmediğin halde anana yaptığın iyiliğinden dolayı sana ecir sâbit olmuştur. Onu, sana ancak mîras geri vermiştir. Bu iş senin elinde değildir. Yani Allah o câriyeyi sana mîras sebebiyle reddetmiştir. Câriye sana halâl bir sûrette dönmüştür, buyurdu.

Orucu da anası adına fidye vermek sûretiyle ödeyebilir. Hacc, sırf bedenî ibâdet olmadığı için devamlı acz hâlinde onda niyâbet cereyan eder. Namaz ve oruc gibi sırf bedenî ibâdetlerde niyâbet câiz görülmemiştir. Bu câiz olmamak, bu konuda vârid olmuş diğer hadîslere dayanmaktadır. Bu hadîslerin biri 153 rakamlı hadîsin hâşiyesinde verilmişti.

Ben Peygamber (S) in yanında oturuyordum, dediğini İbn Mushir'in (157 rakamlı) hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Ancak bunda râvî: İki ay oruc borcu, demiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Bureyde'nin: Peygamber'e bir kadın geldi dediğini rivâyet ederek yukarıki hadîsin benzerini zikretmiştir ve râvî burada: Bir ay oruc, şeklinde söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Sufyân'dan bu isnad ile rivâyet edib: İki ay oruc diye söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Suleyman ibn Bureyde'den, babası Bureyde'nin: Peygamber'e bir kadın geldi dediğini yukardaki râvîlerin hadîsi gibi rivâyet etmiş ve bu da: Bir ay oruc şeklinde söylemiştir.

(٢٨) باب الصائم يدعى لطعام فليقل : إني صائم

١٥٩ – (١١٥٠) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه (قَالَ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ: رِوَايَةً. وَقَالَ عَمْرٌو : يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . وَقَالَ زُهَيْرٌ : عَنِ النَّبِيِّ ﷺ) قَالَ « إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ ، وَهُوَ صَائِمٌ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ » .

(28) «ORUCLU İKEN BİR YEMEĞE ÇAĞRILAN KİMSE, BEN ORUCLUYUM DESİN» BÂBI

159 — (1150) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demiştir):

Peygamber (S) buyurdu ki: «Herhangi biriniz oruclu iken bir yemeğe da'vet edildiğinde, ben orucluyum desin».

(٢٩) باب حفظ اللسان للصائم

١٦٠ – (١١٥١) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه . رِوَايَةً . قَالَ « إِذَا أَصْبَحَ أَحَدُكُمْ يَوْمًا صَائِمًا، فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَجْهَلْ . فَإِنِ امْرُؤٌ شَاتَمَهُ أَوْ قَاتَلَهُ ، فَلْيَقُلْ : إِنِّي صَائِمٌ . إِنِّي صَائِمٌ » .

(29) ORUC TUTAN KİMSENİN, DİLİNİ (KÖTÜ SÖZDEN) KORUMASI BÂBI

160 — (1151) .... : Ebû Hureyre (R) Rasûlullah (S) ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

«Herhangi biriniz (bilhassa) oruclu bulunduğu gün artık kötü söz söylemesin ve câhilliğe kapılmasın. Eğer bir kimse kendisi ile döğüşür yahut ona söverse derhal: Ben orucluyum, ben orucluyum, desin».

(٣٠) باب فضل الصيام

١٦١ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني سعيد بن المسيب ؛ أنه سمع أبا هريرة رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « قال الله عز وجل : كل عمل ابن آدم له إلا الصيام . هو لي وأنا أجزي به . فوالذي نفس محمد بيده ! لخلفة فم الصائم أطيب عند الله ، من ريح المسك » .

(30) ORUCUN FAZÎLETİ BÂBI

161 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki:

Ben, Rasûlullah'dan işittim şöyle diyordu: «Azîz ve Celîl olan Allah: Âdem oğlunun her ameli kendisi içindir, oruc müstesnâ. O, doğrudan doğruya bana edilen (riyâ karışmayan) bir ibadetdir. Onun (sayısız) ecrini de doğrudan doğruya ben veririm buyurdu. Muhammed'in nefsi yedinde bulunan (Allah) a yemîn ederim ki oruclu ağzın (açlık) kokusu Allah indinde muhakkak misk kokusundan daha hoş ve temizdir».

١٦٢ – (...) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب وقتيبة بن سعيد . قالا : حدثنا المغيرة (وهو الحزامي) عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة رضي الله عنه . قال : قال رسول الله ﷺ « الصيام جنة » .

162 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasulullah (S): «Oruc bir kalkandır» buyurdu[37].

١٦٣ – (...) وحدثني محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني عطاء عن أبي صالح الزيات : أنه سمع أبا هريرة رضي الله عنه يقول : قال رسول الله ﷺ « قال الله عز وجل كل عمل ابن آدم له إلا الصيام . فإنه لي وأنا أجزي به . والصيام جنة . فإذا كان يوم صوم أحدكم ، فلا يرفث يومئذ ولا يسخب . فإن سابه أحد أو قاتله ، فليقل : إني امرؤ صائم . والذي نفس محمد بيده ! لخلوف فم الصائم أطيب عند الله ، يوم القيامة ، من ريح المسك . وللصائم فرحتان يفرحهما : إذا أفطر فرح بفطره . وإذا لقي ربه فرح بصومه » .

37. Bu, çok beliğ ve câmialı bir sözdür. Bununla orucun, orucluya melekî bir haslet bahşettiği, ihtiras kapılarını kapayıb şerlerden, kötülüklerden koruduğu ifâde edilmiştir.

163 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle der:

Rasûlullah (S) dedi ki: «Azîz ve Celîl olan Allah: Âdem oğlunun işlediği her hayır ve ibâdet (de) kendisi için (bir menfaat düşüncesi var) dır. Fakat oruc böyle değildir. Çünkü oruc hâlıs benim (rızâm) için yapılan bir ibâdettir. Onun mükâfatını da ben veririm, buyurmuştur. Oruc bir kalkandır. Herhangi birinizin oruc günü olduğu zaman artık bu kimse o gün kötü söz söylemesin ve bağırıb çağırmasın. Eğer biri kendisine söver yahut onunla dövüşürse hemen: Ben oruclu bir kimseyim, desin. Muhammed'in nefsi yedinde bulunana yemîn ederim ki oruclunun (açlık) kokusu kıyamet gününde Allah indinde misk kokusundan daha temizdir. Oruclunun kendileriyle ferahlanacağı iki sevinci vardır: İftar ettiği zaman iftariyle sevinir, Rabb'ına kavuştuğu zaman da orucu(un mükâfatı) ile ferahlanıb sevinir».

١٦٤ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنِ الأَعْمَشِ. ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الأَعْمَشِ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم «كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ يُضَاعَفُ. الْحَسَنَةُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ. قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِلَّا الصَّوْمَ. فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ. يَدَعُ شَهْوَتَهُ وَطَعَامَهُ مِنْ أَجْلِي. لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ عِنْدَ فِطْرِهِ، وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ. وَلَخُلُوفُ فِيهِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللهِ مِنْ رِيحِ الْمِسْكِ».

164 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Âdem oğlunun her iyi ameline kat kat sevab verilir. **İyilik on mislinden yedi yüz misline kadar karşılık görür**[38]. Azîz ve Celîl olan Allah buyurdu: Oruc böyle değildir. Çünkü oruc sırf benim içindir. Onun mükâfatını da ben veririm. Oruclu kimse benim için şehvetini ve yemesini bırakır. Oruclunun iki sevinci vardır: Birisi iftar vaktındaki sevinci, öbürü de Rabb'ına kavuştuğu zamanki sevincidir. Onun ağzının açlık kokusu Allah katında misk kokusundan daha temizdir».

---

38. « من جاء بالحسنة فله عشر امثالها ... : *Her kim bir iyilikle gelirse, ona onun on misli vardır..»* (el-En'âm: 160).

مثل الذين ينفقون اموالهم فى سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل فى كل سنبلة مائة حبة والله يضاعف لمن يشاء والله واسع عليم

: *Mallarını Allah yolunda harcıyanların hâli, yedi başak bitiren, her başakta yüz dâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse ona kat kat verir. Allah, ihsanı bol olan, hakkıyle bilendir»* (el-Bakara: 261).

١٦٥ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن فضيل عن أبي سنان، عن أبي صالح، عن أبي هريرة وأبي سعيد رضي الله عنهما. قالا: قال رسول الله ﷺ «إن الله عز وجل يقول: إن الصوم لي وأنا أجزي به. إن للصائم فرحتين: إذا أفطر فرح. وإذا لقي الله فرح. والذي نفس محمد بيده! لخلوف فم الصائم أطيب عند الله من ريح المسك».

(...) وحدثنيه إسحاق بن عمر بن سليط الهذلي. حدثنا عبد العزيز (يعني ابن مسلم) حدثنا ضرار ابن مرة (وهو أبو سنان) بهذا الإسناد. قال: وقال «إذا لقي الله فجزاه، فرح».

165 — ( ) .... : Ebû Hureyre ile Ebû Saîd (R) şöyle dediler:

Rasûlullah (S) dedi ki: «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyuruyor: Şüphe yok ki oruc sadece benim (rızâm) içindir. Onun mükâfatını da ben veririm. Muhakkak ki oruclu için iki sevinc vardır: Bir, iftar ettiği zaman sevinir, bir de Allah'a kavuştuğu zaman sevinir. Muhammed'in canı yedinde olana yemîn ederim ki oruclunun ağzının (açlık) kokusu Allah indinde misk kokusundan muhakkak daha hoşdur».

( ) .... : Dırâr ibn Murre, bu isnadla tahdîs edib Rasûlullah: «Oruclu bir de Allah'a kavuştuğu ve Allah da kendisine mükâfatını verdiği zaman sevinir» buyurdu demiştir.

١٦٦ — (١١٥٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا خالد بن مخلد (وهو القطواني) عن سليمان ابن بلال. حدثني أبو حازم عن سهل بن سعد رضي الله عنه. قال: قال رسول الله ﷺ «إن في الجنة بابا يقال له الريان. يدخل منه الصائمون يوم القيامة. لا يدخل معهم أحد غيرهم. يقال: أين الصائمون؟ فيدخلون منه. فإذا دخل آخرهم. أغلق فلم يدخل منه أحد».

166 — (1152) .... : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Cennetde **Reyyân** denilen bir kapu vardır. Bu kapudan kıyâmet gününde (cennete) yalnız oruclular girer. Onlarla beraber başka hiçbir kimse girmez. (Kıyamet gününde) oruclular nerede! diye nidâ edilir. Oruclular kalkıb oradan girerler. Orucluların sonuncusu içeri girdiği zaman kapu kapatılır da artık ondan içeriye hiç kimse giremez».

(٣١) باب فضل الصيام في سبيل الله لمن يطيقه، بلا ضرر ولا تفويت حق

١٦٧ – (١١٥٣) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ. أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ الْهَادِ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ أَبِي عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا مِنْ عَبْدٍ يَصُومُ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ. إِلَّا بَاعَدَ اللهُ، بِذٰلِكَ الْيَوْمِ، وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا».

(...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ.

(31) ZARARSIZ VE HİÇ BİR HAKK KAÇIRMAYARAK ORUCA MUKTEDİR OLAN İÇİN ALLAH RIZASI YOLUNDA ORUC TUTMANIN FAZÎLETİ BÂBI

167 — (1153) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Herhangi bir kul Allah rızâsı için bir gün oruc tutarsa, bu günün orucu sebebiyle Allah o kulun yüzünü ateşden muhakkak yetmiş sonbahar (yani yetmiş yıl) lık yol kadar uzaklaştırır».

( ) .... : Buradaki râvî de yine Suheyl'den bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etmiştir.

١٦٨ – (...) وحدّثني إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَسُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ؛ أَنَّهُمَا سَمِعَا النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ الزُّرَقِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللهِ، بَاعَدَ اللهُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ سَبْعِينَ خَرِيفًا».

168 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Her kim Allah (rızâsı) yolunda bir gün oruc tutarsa Allah onun yüzünü yetmiş sonbaharlık mesafe kadar ateşden uzaklaştırır».

(٣٢) باب جواز صوم النافلة بنية من النهار قبل الزوال، وجواز فطر الصائم نفلا من غير عذر

١٦٩ – (١١٥٤) وحدّثنا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ. حَدَّثَنَا طَلْحَةُ ابْنُ يَحْيَى بْنِ عُبَيْدِ اللهِ. حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ بِنْتُ طَلْحَةَ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها. قَالَتْ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ، ذَاتَ يَوْمٍ «يَا عَائِشَةُ! هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟» قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ.

قَالَ « فَإِنِّى صَائِمٌ » قَالَتْ : فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأُهْدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ (أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ) . قَالَتْ :
فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أُهْدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ (أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ) وَقَدْ خَبَأْتُ لَكَ شَيْئًا .
قَالَ « مَا هُوَ ؟ » قُلْتُ : حَيْسٌ . قَالَ « هَاتِيهِ » فَجِئْتُ بِهِ فَأَكَلَ . ثُمَّ قَالَ « قَدْ كُنْتُ أَصْبَحْتُ صَائِمًا » .
قَالَ طَلْحَةُ : فَحَدَّثْتُ مُجَاهِدًا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ : ذَاكَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يُخْرِجُ الصَّدَقَةَ مِنْ مَالِهِ .
فَإِنْ شَاءَ أَمْضَاهَا وَإِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا .

(32) GÜNDÜZLEYİN ZEVALDEN EVVEL NİYYET ETMEKLE NÂFİLE ORUCU TUTMANIN VE NÂFİLE ORUCU TUTANIN DA ÖZÜRSÜZ OLARAK ORUCU BOZMASININ CEVÂZI BÂBI

169 — (1154) .... : Mu'minlerin anası Âişe (Allah ondan râzî olsun), şöyle dedi :

Rasûlullah (S) birgün bana :

— Yâ Âişe! Yanınızda yiyecek birşey var mı? diye sordu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Yanımızda hiçbir şey yokdur, dedim. Rasûlullah :

— Öyle ise bugün ben orucluyum diyerek dışarı çıktı. Muteakiben bize bir şey hediye edildi. (Yahut bize ziyâretçiler gelmişti de onlar sebebiyle bize hediyye verilmişti). Rasûlullah geri döndüğü zaman ben :

— Yâ Rasûlallah! Bize bir hediyye verildi (yahut bize ziyâretçiler geldi de onlar sebebiyle bize hediyye verildi). Ondan senin için bir parça şey sakladım, dedim. Rasûlullah :

— Nedir o? diye sordu. Ben :

— **Hays yemeğidir**, dedim [39].

— Onu getir, dedi. Bunun üzerine ben o yemeği Peygamber'e getirdim ve kendisi onu yedi. Sonra :

— Ben sabaha oruclu olarak dâhil olmuştum, dedi.

Râvî Talha dedi ki : Ben bu hadîsi Mucâhid'e tahdîs ettim. Mucâhid : Bu, bir kimsenin durumu gibidir ki kendi malından sadaka çıkarır da muteâkiben dilerse o sadakayı verir, dilerse vermeyib kendisinde tutar, dedi.

---

39. *Hays*, Arab'larda bir yemek adıdır ki çekirdeği çıkarılmış hurma, sâfî yağ ve keş, gereği gibi birbirine katılıb karıştırılarak ve bazan da içine *sevik* ilâvesi sûretiyle tertîb edilir (*Kamus Tercemesi*).

١٧٠ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع عن طلحة بن يحيى ، عن عمته عائشة بنت طلحة ، عن عائشة أم المؤمنين . قالت : دخل علي النبي ﷺ ذات يوم فقال « هل عندكم شيء ؟ » فقلنا : لا . قال « فإني إذن صائم » ثم أتانا يوما آخر فقلنا : يا رسول الله ! أهدي لنا حيس . فقال « أرينيه . فلقد أصبحت صائما » فأكل .

170 — ( ) .... : Mu'minlerin anası Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bir gün yanıma girdi ve :

— Yanınızda yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Biz :

— Hayır yokdur deyince :

— Öyle ise ben bu gün orucluyum, buyurdu. Sonra başka bir gün yine yanımıza geldiğinde :

— Yâ Rasûlallah! Bize **hays yemeği** hediyye edildi dedik.

— Onu bana getiriniz. Yemîn olsun sabaha oruclu olarak girmiştim dedi ve ondan yedi [40].

(٣٣) باب أكل الناسي وشربه وجماعه لا يفطر

١٧١ – (١١٥٥) وحدثني عمرو بن محمد الناقد . حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن هشام القردوسي ، عن محمد بن سيرين ، عن أبي هريرة رضي الله عنه . قال : قال رسول الله ﷺ « من نسي وهو صائم ، فأكل أو شرب ، فليتم صومه . فإنما أطعمه الله وسقاه »

(33) UNUTAN KİMSENİN YEMESİ, İÇMESİ VE CİNSÎ MÜNÂSEBET ETMESİ ORUCUNU BOZMAZ BÂBI

171 — (1155) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Kim oruclu iken unutub yer, içerse orucunu (boz-

40. Âlimler fecr sâdıkın tulûundan sonra oruca niyyet edilmesinde ihtilâf etmişlerdir: Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, İshâk Ramazan orucuna geceden niyyet edilmedikce câiz değildir, demişlerdir. Zâhirî mezhebi de böyledir.

Nehaî, Sevrî, Ebû Hanîfe, Ramazan, ta'yîn edilmiş nezir ve nâfile oruclara zevalden evvele kadar niyyet etmek sahîh ve câizdir, demişlerdir.

Oruç tutmak tasavvurunda olmayan bir kimse bilâhare nâfile oruc tutmak isterse bu vaziyetteki kimsenin orucu ve niyeti hakkında da âlimler ihtilâf etmişlerdir. Bir kısmı ne zaman olursa olsun gündüzleyin niyyet etmekle nâfile oruc tutmayı tecvîz etmişlerdir.

İmâm Mâlik nâfile orucda da geceden niyyeti şart koşarak : Gündüzün evvelinde yemekden içmekden imsak etmek, niyetsiz ameldir, açlıkdan ibarettir, demiştir. İbnu Zi'b'in mezhebi de böyledir.

mayıb) tamamlasın. Çünkü ona ancak Allah yedirmiş, içirmiştir» buyurdu[41].

(٣٤) باب صيام النبي صلى الله عليه وسلم في غير رمضان، واستحباب أن لا يخلي شهرا عن صوم

١٧٢ — (١١٥٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ شَقِيقٍ. قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها: هَلْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا مَعْلُومًا سِوَى رَمَضَانَ؟ قَالَتْ: وَاللهِ! إِنْ صَامَ شَهْرًا مَعْلُومًا سِوَى رَمَضَانَ. حَتَّى مَضَى لِوَجْهِهِ. وَلَا أَفْطَرَهُ حَتَّى يُصِيبَ مِنْهُ.

(34) PEYGAMBER (S) İN RAMAZAN HÂRİCİNDEKİ ORUCU VE (AZ DA OLSA) HİÇ BİR AYI ORUCDAN HÂLİ KILMAMANIN MUSTEHABLIĞI BÂBI

172 — (1156) .... : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Âişe (R) ye : Peygamber (S) ramazandan başka ma'lûm bir ay oruc tutar mıydı? diye sordum :

Allah'a yemîn ederim ki o, ölünceye kadar ramazandan başka ma'lûm ve muayyen bir ayı kâmilen oruc tutmamıştır. Kendisinden oruc payını almadan sırf orucsuz geçirdiği ay da yokdur, dedi.

١٧٣ — (...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَقِيقٍ. قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ رضي الله عنها: أَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصُومُ شَهْرًا كُلَّهُ؟ قَالَتْ: مَا عَلِمْتُهُ صَامَ شَهْرًا كُلَّهُ إِلَّا رَمَضَانَ. وَلَا أَفْطَرَهُ كُلَّهُ حَتَّى يَصُومَ مِنْهُ حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ ﷺ

173 — ( ) .... : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Âişe (R) ye :

— Rasûlullah (S) bir ayı kâmilen oruc tutar mıydı? diye sordum.

— Onun, ölünceye kadar ramazandan başka bir ayın hepsini oruc tuttuğunu, ne de hiç oruc tutmayarak ayın tamamını orucsuz geçirdiğini bilmiyorum, dedi.

---

41. Dârakutnî, Ebû Hureyre'den şu hadîsi rivâyet etti :

Rasûlullah (S) : «Oruclu, unutarak yer yahut unutarak içerse o, Allah Teâlâ'nın kendisine sevk ettiği bir rızıkdır. (Bundan dolayı) ona kazâ da yokdur» buyurmuştur.

Şârih Hattâbî şöyle der: Unutmak bir zarûrettir. Zarûrî fiiller hüküm husûsunda fâiline muzâf olmaz ve fâil zarûrî fiillerinden dolayı muâhaza edilmez.

١٧٤ – (...) وحدثني أبو الربيع الزهراني . حدثنا حماد عن أيوب وهشام ، عن محمد ، عن عبد الله بن شقيق (قال حماد : وأظن أيوب قد سمعه من عبد الله بن شقيق) قال : سألت عائشة رضي الله عنها عن صوم النبي ﷺ . فقالت : كان يصوم حتى نقول : قد صام . قد صام . ويفطر حتى نقول : قد أفطر . قد أفطر . قالت : وما رأيته صام شهرا كاملا ، منذ قدم المدينة ، إلا أن يكون رمضان .

(...) وحدثنا قتيبة . حدثنا حماد عن أيوب ، عن عبد الله بن شقيق . قال : سألت عائشة رضي الله عنها بمثله . ولم يذكر في الإسناد هشاما ولا محمدا .

174 — ( ) .... : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Âişe (R) ye Peygamber (S) in orucundan sordum da şöyle dedi : Rasûlullah, biz (devamlı) oruc tutmuştur, oruc tutmuştur deyinceye kadar oruc tutar ve yine biz, (devamlı) oruc tutmamıştır, oruc tutmamıştır deyinceye kadar da orucsuz bulunurdu. Ben, ramazan ayı olmak müstesnâ, onun Medîne'ye geldiği günden beri bir ayı tamamiyle oruc tuttuğunu görmüş değilim.

( ) .... : Buradaki râvî de ayni hadîsi rivâyet etmiş fakat isnadda Hişâm'ı ve Muhammed'i zikretmemiştir.

١٧٥ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن أبي النضر مولى عمر بن عبيد الله ، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ، عن عائشة أم المؤمنين رضي الله عنها ؛ أنها قالت : كان رسول الله ﷺ يصوم حتى نقول : لا يفطر . ويفطر حتى نقول : لا يصوم . وما رأيت رسول الله ﷺ استكمل صيام شهر قط إلا رمضان وما رأيته في شهر أكثر منه صياما في شعبان .

175 — ( ) .... : Mu'minlerin anası Âişe (Allah kendisinden râzıy olsun), şöyle demiştir :

Rasûlullah (S), bazan biz onu (bu ayda) hiç iftar etmiyor deyinceye kadar oruc tutardı. Bazan da biz, kendisi (bu ayda) hiç oruc tutmuyor diyecek kadar orucsuz bulunurdu. Ben, Rasûlullah'ın ramazandan başka bir ayın orucunu tamamladığını asla görmedim. Şa'ban ayındaki kadar kendisinde çok oruclu olduğu bir ay da görmedim.

١٧٦ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد . جميعا عن ابن عيينة . قال أبو بكر : حدثنا سفيان بن عيينة عن ابن أبي لبيد ، عن أبي سلمة ، قال : سألت عائشة رضي الله عنها عن صيام رسول الله ﷺ فقالت : كان يصوم حتى نقول : قد صام . ويفطر حتى نقول : قد أفطر . ولم أره صائما من شهر قط أكثر من صيامه من شعبان . كان يصوم شعبان كله . كان يصوم شعبان إلا قليلا .

176 — ( ) .... : Ebû Seleme şöyle dedi :

Âişe (R) ye, Rasûlullah (S) ın orucundan sordum da o şu cevabı verdi : Rasûlullah, biz (artık hep) oruc tuttu deyinceye kadar oruc tutar ve yine biz, (artık hep) iftar etti deyinceye kadar orucsuz bulunurdu. Onu hiçbir ayda, Şa'ban ayında olduğu kadar çok oruclu bulunduğunu asla görmedim. O (bazan) Şa'bân ayının tamâmını oruc tutardı. Bazan da birazı müstesna, Şa'bânın çoğunda oruc tutardı.

١٧٧ — (٧٨٢) حدّثنا إِسْحَـٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها . قَالَتْ : لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الشَّهْرِ مِنَ السَّنَةِ أَكْثَرَ صِيَامًا مِنْهُ فِي شَعْبَانَ . وَكَانَ يَقُولُ « خُذُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ . فَإِنَّ اللهَ لَنْ يَمَلَّ حَتَّىٰ تَمَلُّوا » . وَكَانَ يَقُولُ « أَحَبُّ الْعَمَلِ إِلَى اللهِ مَا دَاوَمَ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ ، وَإِنْ قَلَّ » .

177 — (782) .... : Ebû Seleme tahdîs etti ki Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S), senenin hiçbir ayında Şa'bânda olduğu kadar çok oruclu bulunmazdı. Ve kendisi : «Amellerden (mukavemetine) tâkat yetiştirebileceğiniz ibâdetleri alınız. Çünkü sizler ibâdetden bıkıb usanmadıkca Allah Teâlâ sevâb vermekden asla bıkmıyacaktır» buyururdu. Ve kezâ : «Allah'a göre en sevimli amel, az olsa da sâhibinin devamlı yaptığı ameldir» buyururdu.

١٧٨ — (١١٥٧) حدّثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما . قَالَ : مَا صَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ شَهْرًا كَامِلًا قَطُّ غَيْرَ رَمَضَانَ . وَكَانَ يَصُومُ ، إِذَا صَامَ ، حَتَّىٰ يَقُولَ الْقَائِلُ : لَا ، وَاللهِ ! لَا يُفْطِرُ . وَيُفْطِرُ ، إِذَا أَفْطَرَ ، حَتَّىٰ يَقُولَ الْقَائِلُ : لَا ، وَاللهِ ! لَا يَصُومُ .

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ عَنْ غُنْدَرٍ ، عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : شَهْرًا مُتَتَابِعًا مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ .

178 — (1157) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazandan başka hiç bir ayı kâmilen oruc tutmamıştır. Rasûlullah diğer aylarda oruc tuttuğu zaman onu gören birisi : Hayır vallâhi, Rasûlullah bu ay hiç iftar etmiyor diyecek kadar oruc tu-

tardı. Oruc tutmadığı zamanda da onu gören birisi : Hayır vallâhi, Rasûlullah bu ayı hiç oruç tutmuyor diyecek derecede oruc tutmazdı.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Bişr'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmiştir. Fakat burada : Medîne'ye geldiğinden beri arka arkaya bir ay (oruc turmamıştır) demiştir.

١٧٩ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ الْأَنْصَارِيُّ . قَالَ : سَأَلْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنْ صَوْمِ رَجَبٍ ؟ وَنَحْنُ يَوْمَئِذٍ فِي رَجَبٍ . فَقَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما يَقُولُ : كَانَ رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم يَصُومُ حَتَّى نَقُولَ: لَا يُفْطِرُ. وَيُفْطِرُ حَتَّى نَقُولَ : لَا يَصُومُ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ . ح وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى . أَخْبَرَنَا عِيسَى ابْنُ يُونُسَ . كِلَاهُمَا عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حَكِيمٍ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِهِ .

179 — ( ) .... : Usman ibn Hakîm el-Ensârî tahdîs edib dedi ki : Saîd ibn Cubeyr'den receb (ayının) orucunu sordum? Biz o gün receb ayı içinde bulunuyorduk. Saîd şöyle dedi : Ben, İbnu Abbas'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), bazan biz, artık orucsuz gün geçirmiyor diyecek derecede oruc tutar ve bazan da biz, artık oruc tutmuyor deyinceye kadar orucsuz bulunurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Usman ibn Hakîm'den bu isnad içinde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٨٠ – (١١٥٨) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي خَلَفٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ يَصُومُ حَتَّى يُقَالَ : قَدْ صَامَ ، قَدْ صَامَ . وَيُفْطِرُ حَتَّى يُقَالَ : قَدْ أَفْطَرَ ، قَدْ أَفْطَرَ .

180 — (1158) .... : Enes (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) bazan, artık hep oruc tutmuştur, oruc tutmuştur denilinceye kadar oruc tutar, bazan da artık hep oruc tutmamıştır, oruc tutmamıştır denilinceye kadar orucsuz bulunurdu [42].

---

42. Gerek bu Enes hadîsi, gerek ondan evvel geçen İbn Abbâs hadisleri metnin anlaşılması bakımından bazı güçlükler ve muşkiller ihtivâ ediyor. Her iki sahâbînin bu hadîsleri ile ifâde etmek istedikleri ma'nâ zor anlaşılıyor. Hadîslerin bu muşkilliğinden dolayı şârihler türlü türlü tasarruf ve tevcîhlere gitmişlerdir. Fakat hepsinin de birleştikleri cihet, İbn Abbâs'ın da, Enes ibn Mâlik'in de bu haberleriyle, Rasûlullah'ın nâfile namaz kılmak ve oruc tutmak hususunda muayyen ve muttarit bir proğrama tâbi' olmadığını bildirmeleridir.

(٣٥) باب النهى عن صوم الدهر لمن تضرر به أو فوت به حقا أو لم يفطر العيدين والتشريق، وبيان تفضيل صوم يوم وإفطار يوم

١٨١ – (١١٥٩) حدثنى أبو الطاهر . قال : سمعت عبد الله بن وهب يحدث عن يونس ، عن ابن شهاب . ح وحدثنى حرملة بن يحيى : أخبرنا ابن وهب . أخبرنى يونس عن ابن شهاب . أخبرنى سعيد بن المسيب وأبو سلمة بن عبد الرحمن ؛ أن عبد الله بن عمرو بن العاص قال: أخبر رسول الله ﷺ أنه يقول : لأقومن الليل ولأصومن النهار، ما عشت . فقال رسول الله ﷺ « آنت الذى تقول ذلك ؟ » فقلت له : قد قلته ، يا رسول الله ! فقال رسول الله ﷺ « فإنك لا تستطيع ذلك . فصم وأفطر . ونم وقم . وصم من الشهر ثلاثة أيام . فإن الحسنة بعشر أمثالها . وذلك مثل صيام الدهر » قال قلت : فإنى أطيق أفضل من ذلك . قال « صم يوما وأفطر يومين » قال قلت : فإنى أطيق أفضل من ذلك ، يا رسول الله ! قال « صم يوما وأفطر يوما . وذلك صيام داود (عليه السلام) وهو أعدل الصيام » قال قلت : فإنى أطيق أفضل من ذلك . قال رسول الله ﷺ « لا أفضل من ذلك » .

قال عبد الله بن عمرو ، رضي الله عنهما : لأن أكون قبلت الثلاثة الأيام التى قال رسول الله ﷺ ، أحب إلى من أهلى ومالى .

(35) ORUC SEBEBİYLE ZARARLANAN YAHUT ORUC YÜZÜNDEN BİR HAKKI YERİNE GETİRMEYEN, İKİ BAYRAMDA VE TEŞRÎK GÜNLERİNDE İFTAR ETMEYEN KİMSEYİ DEVAMLI ORUCDAN NEHİY; BİR GÜN ORUC BİR GÜN İFTAR ETMENİN DE FAZÎLETİNİ BEYÂN BÂBI

181 — (1159) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle dedi :

Abdullah'ın : «Ben hayatta bulundukca geceleyin namaz kılacağım, gündüzleyin de oruc tutacağım» diye yemîn ettiğim Rasûlullah'a haber verilince Rasûlullah :

— Hakîkaten sen böyle söylüyor musun? diye sordu. Ben de kendisine :

— Evet böyle söyledim yâ Rasûlallah! dedim. Rasûlullah :

— Sen bu ağır ibâdeti îfâya muktedir olamazsın. Sen kâh oruc tut, kâh ye, kâh uyu, kâh namaz kıl. Her aydan üç gün oruc tut. Her haseneye onun **on misli** mukâfat mukarrardır (**Kim bir iyilikle ve güzellikle gelirse işte ona bunun on katı var..** — el-En'âm: 160). Bu her ayın üç gün orucu bütün sene orucu gibidir, buyurdu.

— Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim.
— Öyle ise bir gün oruc tut, iki gün ye, buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum yâ Rasûlallah dedim.
— Öyle ise bir gün oruc tut, bir gün oruc tutma. İşte bu Dâvûd Aleyhis-selâmın orucudur. Bu, oruc tutmanın en âdil olanıdır, buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim. Rasûlullah :
— Bundan efdal oruc yokdur, buyurdu.

Abdullah ibn Amr (ihtiyarlayıb da taahhüd ettiği ibâdeti muhâfazadan âciz olunca) : Rasûlullah'ın söylediği her ayda üç gün oruc tutmayı kabul etmiş olmaklığım bana muhakkak ehlim ve malımdan daha sevimli olacaktı, dedi.

١٨٢ – (...) وحَدَّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الرُّومِيُّ. حَدَّثنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ. حَدَّثنَا عِكْرِمَةُ (وَهُوَ ابْنُ عَمَّارٍ) حَدَّثنَا يَحْيَى قَالَ: انْطَلَقْتُ أَنَا وَعَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ حَتَّى نَأْتِيَ أَبَا سَلَمَةَ. فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِ رَسُولًا فَخَرَجَ عَلَيْنَا. وَإِذَا عِنْدَ بَابِ دَارِهِ مَسْجِدٌ. قَالَ: فَكُنَّا فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا. فَقَالَ: إِنْ تَشَاؤُا، أَنْ تَدْخُلُوا، وَإِنْ تَشَاؤُا، أَنْ تَقْعُدُوا هٰهُنَا. قَالَ فَقُلْنَا: لَا. بَلْ نَقْعُدُ هٰهُنَا. فَحَدَّثنَا. قَالَ: حَدَّثنِي عَبْدُ اللهِ ابْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنهما. قَالَ: كُنْتُ أَصُومُ الدَّهْرَ وَأَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ. قَالَ: فَإِمَّا ذُكِرْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ، وَإِمَّا أَرْسَلَ إِلَيَّ فَأَتَيْتُهُ. فَقَالَ لِي «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقْرَأُ الْقُرْآنَ كُلَّ لَيْلَةٍ؟» فَقُلْتُ: بَلَى. يَا نَبِيَّ اللهِ! وَلَمْ أُرِدْ بِذٰلِكَ إِلَّا الْخَيْرَ. قَالَ «فَإِنَّ بِحَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ» قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ «فَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَلِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا» قَالَ «فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ نَبِيِّ اللهِ (ﷺ) فَإِنَّهُ كَانَ أَعْبَدَ النَّاسِ». قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! وَمَا صَوْمُ دَاوُدَ؟ قَالَ «كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا» قَالَ «وَاقْرَإِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عِشْرِينَ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ عَشْرٍ» قَالَ قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللهِ! إِنِّي أُطِيقُ أَفْضَلَ مِنْ ذٰلِكَ. قَالَ «فَاقْرَأْهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ، وَلَا تَزِدْ عَلَى ذٰلِكَ. فَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا وَلِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا. وَلِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا».

قَالَ: فَشَدَّدْتُ. فَشُدِّدَ عَلَيَّ.

قَالَ: وَقَالَ لِي النَّبِيُّ ﷺ «إِنَّكَ لَا تَدْرِي لَعَلَّكَ يَطُولُ بِكَ عُمْرٌ».

قَالَ : فَصِرْتُ إِلَى الَّذِى قَالَ لِى النَّبِىُّ ﷺ . فَلَمَّا كَبِرْتُ وَدِدْتُ أَنِّى كُنْتُ قَبِلْتُ رُخْصَةَ نَبِىِّ اللهِ ﷺ

182 — ( ) .... : Yahyâ (ibn Ebî Kesîr) tahdîs edib şöyle dedi: Ben ve Abdullah bin Yezîd beraberce gidib Ebû Seleme'nin evinin olduğu yere geldik ve kendisine bir elçi yolladık. Hemen evinin kapısının yakınında bir mescid vardı. O, bizim yanımıza çıkıncaya kadar biz mescidin içinde bulunduk. Ebû Seleme evinden yanımıza çıktı ve : İsterseniz evime buyurunuz, isterseniz burada otururuz, dedi. Biz : Hayır burada oturalım, sen bize hadîs rivâyet et, dedik. Kendisi dedi ki : Bana Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) tahdîs edib şöyle dedi :

Ben, bütün gündüzleri oruc tutuyor (dehr orucu tutuyor), her gece de Kur'ân okuyor (hatmediyor) dum. Yâ Peygamber (S) e (ben yanında iken) benim bu hâlim zikredildi, yahut da o bana bir haberci yolladı da bunun üzerine ben kendisine gittim. Yanına varınca bana :

— (Yâ Abde'llâh!) Her gün oruc tuttuğun ve her gece Kur'ân'ı okuduğun bana haber verilmedi mi (sanırsın)? buyurdu.

— Evet Allah'ın Peygamber'i öyle yapıyorum ve ben bununla hayırdan başka bir şey murad etmiyorum, dedim. Rasûlullah :

— Her bir aydan üç gün oruç tutman şüphesiz sana kâfîdir, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Ben bundan daha fazîletlisine muktedir olurum, dedim.

— ŞÜPHE YOK Kİ EŞİNİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.
ZİYÂRETÇİLERİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.
KENDİ BEDENİNİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAKKI VARDIR.

Binaenaleyh (bütün bu hakları edâ ederek) Allah'ın Peygamber'i olan Dâvûd (S) un orucunu tut. Çünkü Dâvûd insanların en çok ibâdet edeni idi, buyurdu. Ben :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Dâvûd orucu ne kadardır? diye sordum.

— Dâvûd, bir gün oruc tutar bir gün tutmazdı, dedi. Sonra :

— Her ayda bir Kur'ân'ı okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Ben bundan daha fazlasına muktedir olurum, dedim.

— Öyle ise Kur'ân'ı her **yirmi günde bir** okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Ben bundan daha sur'atli okumaya muktedir olurum, dedim.

— Öyle ise Kur'ân'ı her **on günde bir** okuyub hatmeyle, buyurdu.

— Ey Allâh'ın Peygamberi! Ben bundan daha fazla okumaya güç yetiririm, dedim.

— Öyle ise her **yedi günde bir** okuyub hatmet. Artık bunlardan ziyâdeye de gitme.

ÇÜNKÜ EŞİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR.

ZİYÂRETÇİLERİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR.

KENDİ VUCÛDUN İÇİN DE SENİN ÜZERİNDE BİR HAK VARDIR, buyurdu.

Abdullah der ki: Ben ibâdet isteğinde şiddet gösterdikce benim bu arzum yerine getirildi.

Yine der ki: Peygamber bana hitaben: «Sen bilemezsin, belki de senin ömrün uzun olur» buyurdu.

Yine der ki: Sonra ben, Peygamber'in benim için söylemiş olduğu uzun ömre ulaştım. İhtiyarladığım zaman keşki Peygamber'in (bana teklîf ettiği) ruhsatını kabul etseydim diye arzu ettim.

١٨٣ — (...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ يَحْيَى ابْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِيهِ ، بَعْدَ قَوْلِهِ « مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ »: « فَإِنَّ لَكَ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا . فَذَٰلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ » .

وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : قُلْتُ : وَمَا صَوْمُ نَبِيِّ اللهِ دَاوُدَ؟ قَالَ « نِصْفُ الدَّهْرِ » وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ شَيْئًا . وَلَمْ يَقُلْ « وَإِنَّ لِزَوْرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا » وَلَٰكِنْ قَالَ « وَإِنَّ لِوَلَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا » .

183 — ( ) .... : Bize **Muallim** Huseyin, Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etti. Bu hadîsde «Her ayda üç gün oruc tut» sözünden sonra: «Her bir haseneye mukabil senin için bunun on misli mükâfat vardır. İşte bu da sana bütün günlerde oruc tutma sevabı olur» ziyâdesi vardır. Yine bu hadîsde: Allâh'ın Peygamberi Dâvûd'un orucu ne kadardır? diye sordum: «Senenin yarısıdır» buyurdu, kısmı vardır. Râvî bu hadîsde Kur'ân kırâatından da bir şey zikretmedi. Ve kezâ «muhakkak ki senin üzerinde ziyaretçiler için de bir hak vardır» kısmını söylemedi. Lâkin bunun yerine «ŞÜPHESİZ Kİ SENİN ÜZERİNDE ÇOCUĞUN İÇİN DE BİR HAK VARDIR» dedi.

١٨٤ — (...) حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ يَحْيَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ مَوْلَى بَنِي زُهْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ : (وَأَحْسِبُنِي قَدْ سَمِعْتُهُ أَنَا مِنْ أَبِي سَلَمَةَ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنهما . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « اقْرَإِ الْقُرْآنَ فِي كُلِّ شَهْرٍ » قَالَ قُلْتُ : إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً . قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي عِشْرِينَ لَيْلَةً » قَالَ قُلْتُ : إِنِّي أَجِدُ قُوَّةً . قَالَ « فَاقْرَأْهُ فِي سَبْعٍ وَلَا تَزِدْ عَلَى ذَٰلِكَ » .

184 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) bana :
— **Kur'ân'ı her ayda bir okuyub hatmeyle**, dedi. Ben de :
— Ben kendimde bundan fazla okumaya bir kuvvet buluyorum, dedim.
— Öyle ise **Kur'ân'ı her yirmi gecede bir hatmeyle**, buyurdu.
— Ben kendimde bundan sur'atli okumaya bir kuvvet hissediyorum, dedim.
— Öyle ise **her yedi günde bir** hatmet ve sakın bunlardan fazlasına gitme, buyurdu.

١٨٥ — (...) وحدثنى أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قِرَاءَةً . قَالَ : حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنِ ابْنِ الْحَكَمِ بْنِ ثَوْبَانَ . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنهما . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا عَبْدَ اللهِ ! لَا تَكُنْ بِمِثْلِ فُلَانٍ . كَانَ يَقُومُ اللَّيْلَ فَتَرَكَ قِيَامَ اللَّيْلِ » .

185 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) : «Yâ Abdellâh! Sakın fülân kimse gibi olma. O, bütün gece namaz kılardı fakat neticede gece namazını tamâmiyle terk etti, buyurdu [43].

١٨٦ — (...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءً يَزْعُمُ أَنَّ أَبَا الْعَبَّاسِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رضي الله عنهما يَقُولُ : بَلَغَ النَّبِيَّ ﷺ أَنِّي أَصُومُ أَسْرُدُ ، وَأُصَلِّي اللَّيْلَ . فَإِمَّا أَرْسَلَ إِلَيَّ وَإِمَّا لَقِيتُهُ . فَقَالَ « أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَصُومُ وَلَا تُفْطِرُ ، وَتُصَلِّي اللَّيْلَ ؟ فَلَا تَفْعَلْ . فَإِنَّ لِعَيْنِكَ حَظًّا . وَلِنَفْسِكَ حَظًّا . وَلِأَهْلِكَ حَظًّا . فَصُمْ وَأَفْطِرْ . وَصَلِّ وَنَمْ . وَصُمْ مِنْ كُلِّ عَشَرَةِ أَيَّامٍ يَوْمًا . وَلَكَ أَجْرُ تِسْعَةٍ » قَالَ : إِنِّي أَجِدُنِي أَقْوَى مِنْ ذَٰلِكَ ، يَا نَبِيَّ اللهِ ! قَالَ « فَصُمْ صِيَامَ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : وَكَيْفَ كَانَ دَاوُدُ يَصُومُ ؟ يَا نَبِيَّ اللهِ ! قَالَ « كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا . وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى » قَالَ : مَنْ لِي بِهَٰذِهِ ؟ يَا نَبِيَّ اللهِ ! (قَالَ عَطَاءٌ : فَلَا أَدْرِي كَيْفَ ذَكَرَ صِيَامَ الْأَبَدِ) فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ . لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ . لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ » .

---

43. Rasûlullâh'ın burada bir şahıs ismi söylediğine hiçbir tarîkde muttali' olamadım. Bu gibi ibhamlar şahsı sütrelemek maksadiyle yapılır. Muhtemel ki Peygamber burada muayyen bir şahsı kasdetmeyib sadece Abdullah'ı yapmakta bulunduğu hareketten vaz geçirmeyi murad etmiştir (İbn Hacer).

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ:
إِنَّ أَبَا الْعَبَّاسِ الشَّاعِرَ أَخْبَرَهُ.

(قَالَ مُسْلِمٌ): أَبُو الْعَبَّاسِ السَّائِبُ بْنُ فَرُّوخَ، مِنْ أَهْلِ مَكَّةَ، ثِقَةٌ عَدْلٌ.

186 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle derdi: Benim arka arkaya oruc tutar ve bütün gece namaz kılar olduğum haberi Peygamber'e ulaştı. Bunun üzerine ya bizzat kendisi bana haber gönderdi veyahut da ben kendisi ile buluştuğumda şöyle buyurdu:

— Senin hiç orucsuz gün bırakmıyarak devamlı oruc tutar ve bütün gece namaz kılar olduğun bana haber verilmedi mi? Böyle yapma.

ÇÜNKÜ GÖZÜN İÇİN BİR HAZ VARDIR, NEFSİN İÇİN BİR HAZ VARDIR,

EHLİN İÇİN DE BİR HAZ VARDIR. Binaenaleyh sen (bütün bu hazları yerine getirerek) bazı günler oruc tut, bazı günler ye. Gecenin bir kısmında namaz kıl, bir kısmında uyu ve her **on günde bir gün** oruc tut. Bu, bir güne mukabil sana dokuz günün daha ecri verilecektir, buyurdu.

— Ben kendimi bundan daha kuvvetli hissediyorum ey Allâh'ın Peygamberi! dedim.

— Öyle ise Dâvûd Aleyhis-selâmın orucu gibi oruc tut, buyurdu.

— Dâvûd nasıl oruc tutardı? Ey Allah'ın Peygamberi! diye sordum.

— O, bir gün oruc tutar, bir gün iftar ederdi. Düşmanla karşılaştığı zamanda da kaçmazdı, buyurdu.

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Düşmandan kaçmamak hasletini bana kim te'mîn eder? diye sordum.

(— O, bir ilâhî ihsândır, buyurdu).

(Râvî Atâ ibn Ebî Rebah: Sonra **ebed orucu** tutmayı nasıl zikretti bilmiyorum, demiştir). Bunun üzerine Peygamber:

— Ebedî ve dâimî oruc tutan kimse, oruc tutmuş değildir. Ebedî oruc tutan kimse oruc tutmuş değildir. Ebedî oruc tutan kimse oruc tutmuş değildir, buyurdu [44].

44. Bu «Lâ sâme men sâme'l-ebed» cümlesi ya bedduâdır, yahut menfî haber ma'nâsına haberdir. Bu cümle birkaç türlü anlaşılmıştır: Birincisi; bu, bayramlar ve teşrîk günlerinde oruc tutmasından dolayı hakîkata mahmuldur. Âişe de böyle cevab vermiştir. İkincisi; bu, oruc sebebiyle zarara uğrayana yahut bu yüzden diğer hakları yerine getiremiyen kimseye hamledilmiştir. Üçüncüsü de; «lâ sâme» nin ma'nâsı; o, böyle oruc tutmakla katlandığı meşakkatdan başkalarının bulduğu sevabı bulamaz, demektir. Bu ma'nâya göre de yine haber olur, bedduâ olmaz. Dördüncüsü; devamlı oruc tutan, oruc tutmuş olmasın ma'nâsında bir bedduâdir (Nevevî).

( ) .... : Bu hadîsi İbn Cureyc de bu isnadla haber vermiş ve kendisine de şâir Ebu'l-Abbâs'ın haber verdiğini söylemiştir.

Muslim der ki : Ebu'l-Abbas es-Sâib ibn Ferrûh, Mekke ahâlisindendir sika ve adl bir kimsedir.

١٨٧ – (...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنِي أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حَبِيبٍ. سَمِعَ أَبَا الْعَبَّاسِ. سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو رضي الله عنهما. قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو! إِنَّكَ لَتَصُومُ الدَّهْرَ وَتَقُومُ اللَّيْلَ. وَإِنَّكَ، إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ، هَجَمَتْ لَهُ الْعَيْنُ. وَنَهَكَتْ. لَا صَامَ مَنْ صَامَ الْأَبَدَ. صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنَ الشَّهْرِ، صَوْمُ الشَّهْرِ كُلِّهِ» قُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ «فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ. كَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا. وَلَا يَفِرُّ إِذَا لَاقَى».

(...) وحدثناه أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ. حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ «وَنَفِهَتِ النَّفْسُ».

187 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) bana şöyle dedi : «Yâ Abdellah ibn Amr! Muhakkak ki sen her gün devamlı oruc tutuyor ve geceleyin de namaz kılıyorsun. Şüphesiz ki sen böyle yapmakda devam edersen bundan dolayı göz, göz çukuruna girer ve zayıf düşer. Ebed orucu (yani dâimî oruc) tutan kimse oruc tutmamıştır. Aydan üç gün oruc tutmak, ayın tamâmını oruc tutmak (gibi) dir».

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum dedim.

— Öyle ise Dâvûd orucu tut. O, bir gün oruc tutar, bir gün oruc tutmazdı. Dâvûd, düşmanla karşılaştığı zaman kaçmadı, buyurdu.

( ) .... : Habîb ibn Ebî Sâbit bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs edib : «Nefis yorgun düşer ve bıkar» demiştir.

١٨٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنهما. قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ؟» قُلْتُ: إِنِّي أَفْعَلُ ذَلِكَ. قَالَ «فَإِنَّكَ، إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ، هَجَمَتْ عَيْنَاكَ، وَنَفِهَتْ نَفْسُكَ. لِعَيْنِكَ حَقٌّ. وَلِنَفْسِكَ حَقٌّ. وَلِأَهْلِكَ حَقٌّ. قُمْ وَنَمْ. وَصُمْ وَأَفْطِرْ»

188 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bana hitaben :

— Geceleyin kaim olur (namaz kılar) gündüzleyin de oruc tutar olduğun bana haber verilmedi mi? buyurdu [45].

— Ben, böyle yapıyorum dedim.

— Şüphesiz ki sen (devamlı olarak) bunu yaptığın takdîrde gözlerin yerlerine girer, nefsin de zayıflar.

GÖZÜN İÇİN BİR HAK VARDIR, NEFSİN İÇİN BİR HAK VARDIR, ÂİLE FERDLERİN İÇİN DE BİR HAK VARDIR. (Bütün bu hakları yerine getirerek) kâh namaz kıl, kâh uyu, kâh oruc tut, kâh oruc tutma, buyurdu.

١٨٩ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. قال زهير: حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو بن دينار، عن عمرو بن أوس. عن عبد الله بن عمرو رضي الله عنهما. قال: قال رسول الله ﷺ «إن أحب الصيام إلى الله صيام داود. وأحب الصلاة إلى الله صلاة داود (عليه السلام). كان ينام نصف الليل. ويقوم ثلثه. وينام سدسه. وكان يصوم يوما ويفطر يوما».

189 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah Teâlâ'ya en sevimli olan oruc Dâvûd orucudur. Yine Allah Teâlâ'ya en sevimli olan namaz, Dâvûd Aleyhis-selâmın namazıdır. Dâvûd, gecenin yarısında uyurdu, gecenin üçde birisinde namaz kılardı. Gecenin altıda birinde yine uyurdu. Dâvûd, bir gün oruc tutar, bir gün de oruc tutmazdı».

١٩٠ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عمرو ابن دينار؛ أن عمرو بن أوس أخبره عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما؛ أن النبي ﷺ قال «أحب الصيام إلى الله صيام داود. كان يصوم نصف الدهر. وأحب الصلاة إلى الله عز وجل صلاة داود (عليه السلام). كان يرقد شطر الليل. ثم يقوم. ثم يرقد آخره. يقوم ثلث الليل بعد شطره».

قال قلت لعمرو بن دينار: أعمرو بن أوس كان يقول: يقوم ثلث الليل بعد شطره؟ قال: نعم.

190 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan :

---

45. Rasûlullah'ın «bana haber verilmedi mi?» kavlinde şu incelik vardır: Bir şeye hüküm vermek ancak subûtunu araştırdıktan sonra lâyık olur. Peygamber, Abdullah'dan kendisine nakledilenle yetinmeyerek Abdullah'a kavuştu ve durumu kendisinden tesbît ve tahkîk etti. Çünkü Abdullah'ın bunu kat'î söylememiş olması, yahut onu nâkilin muttali' olmadığı bir şarta ta'lîk etmiş bulunması veya diğer bir sebeb bulunmak ihtimalleri vardı. Peygamber tahkîk maksadiyle böyle bir uslûb kullanmış oluyor (İbn Hacer).

Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Allah Teâlâ'ya en sevimli olan oruc Dâvûd orucudur. Dâvûd, senenin yarısını oruc tutardı. Azîz ve Celîl olan Allah'a en sevimli olan namaz yine Dâvûd (Aleyhis-selâmın) namazıdır. Dâvûd, gecenin yarısını uyur, sonra namaz kılar, sonra âhirinde uyurdu. O, gecenin yarısından sonra olan üçde bir gecede kaim olur namaz kılardı.

Râvî İbn Cureyc dedi ki: Amr ibn Dînâr'a (hadîsi kendisinden aldığın) Amr ibn Evs «gecenin yarısından sonraki üçde birinde namaz kılar» der miydi? diye sordum. O, evet dedi.

١٩١ – (...) وحدثنا يحيي بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الْمَلِيحِ . قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِيكَ عَلَىٰ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرٍو . فَحَدَّثَنَا ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذُكِرَ لَهُ صَوْمِي . فَدَخَلَ عَلَيَّ . فَأَلْقَيْتُ لَهُ وِسَادَةً مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ . فَجَلَسَ عَلَى الْأَرْضِ . وَصَارَتِ الْوِسَادَةُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ . فَقَالَ لِي « أَمَا يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ ؟ » قُلْتُ: يَارَسُولَ اللهِ ! قَالَ « خَمْسًا » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « سَبْعًا » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « تِسْعًا » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « أَحَدَ عَشَرَ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا صَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ دَاوُدَ . شَطْرُ الدَّهْرِ . صِيَامُ يَوْمٍ وَإِفْطَارُ يَوْمٍ » .

191 — ( ) ....: Ebû Kılâbe dedi ki: Bana Ebu'l-Melîh haber verib şöyle dedi: Babanla beraber Abdullah ibn Amr'ın yanına girdik. Kendisi bize şöyle tahdîs etti: Benim oruc tutuşum Rasûlullah (S) a söylenmiş, derken Rasulullah benim yanıma girdi. Ben de kendisine içi hurma lîfi ile doldurulmuş deriden bir yastık koydum. Rasûlullah yere oturdu. Koyduğum yastık onunla benim aramda kaldı. Rasûlullah bana hitâben:

— Her bir aydan üçer gün oruc tutmak sana kâfî gelmiyor mu? diye sordu.

— Yâ Rasûlallah! Bu kadarı bana kâfî gelmez, dedim.

— Her aydan beş gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bu da bana yetmez) dedim.

— Her bir aydan yedi gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da yetmez) dedim.

— Her aydan dokuz gün tut, buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da azdır) dedim.

— Her aydan on bir gün tut, buyurdu. Ben yine:

— Yâ Rasûlallah! (Bana bu da yetmez) dedim. Bunun üzerine Peygamber:

— Dâvûd orucunun fevkinde (daha fazîletli bir nâfile) oruc yoktur.

O da, bütün senenin yarısı kadar orucdur ki bir gün oruc tutmak, bir gün de iftar etmekden ibârettir.

١٩٢ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن شعبة. ح وحدثنا محمد بن المثنى حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن زياد بن فياض. قال: سمعت أبا عياض عن عبد الله بن عمرو ﷺ، أن رسول الله ﷺ قال له «صم يوما. ولك أجر ما بقي» قال: إني أطيق أكثر من ذلك. قال «صم يومين. ولك أجر ما بقي» قال: إني أطيق أكثر من ذلك. قال «صم ثلاثة أيام. ولك أجر ما بقي» قال: إني أطيق أكثر من ذلك قال «صم أربعة أيام. ولك أجر ما بقي» قال: إني أطيق أكثر من ذلك. قال «صم أفضل الصيام عند الله. صوم داود (عليه السلام) كان يصوم يوما ويفطر يوما».

192 — ( ) .... : Bize Şu'be, Ziyâd ibn Feyyaz'dan tahdîs etti. O, şöyle demiştir : Ben Ebû İyaz'dan işittim. O da Abdullah ibn Amr'dan. Rasûlullah (S) Abdullah'a :

— (Her ayda) bir gün oruc tut. Senin için geri kalan günlerin ecri vardır, buyurdu. Abdullah :

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi. Rasûlullah :

— (Her ayda) iki gün oruc tut, sana kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu.

— Ben bundan daha çoğuna takat getiririm, dedi.

— (Her ayda) üç gün oruc tut. Sana geri kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu.

— Ben, bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi.

— (Her ayda) dört gün oruc tut. Sana geri kalan günlerin sevabı vardır, buyurdu. Abdullah :

— Ben bundan daha çoğuna muktedir olurum, dedi. Rasûlullah :

— Allah indinde en fazîletli oruc olan Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucunu tut. Dâvûd, bir gün oruc tutar, bir gün iftar ederdi, buyurdu.

١٩٣ – (...) وحدثني زهير بن حرب ومحمد بن حاتم. جميعا عن ابن مهدي. قال زهير: حدثنا عبد الرحمن بن مهدي. حدثنا سليم بن حيان. حدثنا سعيد بن ميناء. قال: قال عبد الله بن عمرو: قال لي رسول الله ﷺ «يا عبد الله بن عمرو! بلغني أنك تصوم النهار وتقوم الليل. فلا تفعل. فإن

لِجَسَدِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . وَلِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . وَإِنَّ لِزَوْجِكَ عَلَيْكَ حَظًّا . صُمْ وَأَفْطِرْ . صُمْ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلاثَةَ أَيَّامٍ . فَذَلِكَ صَوْمُ الدَّهْرِ » قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ بِي قُوَّةً . قَالَ « فَصُمْ صَوْمَ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلامُ) صُمْ يَوْمًا وَأَفْطِرْ يَوْمًا » .

فَكَانَ يَقُولُ : يَا لَيْتَنِي ! أَخَذْتُ بِالرُّخْصَةِ .

193 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki:

Rasûlullah (S) bana hitâben:

— Ey Amr'ın oğlu Abdullah! Senin (devamlı olarak) gündüzleri oruc tutar, geceleri namaz kılar olduğun haberi bana erişti. Böyle yapma! ÇÜNKÜ VÜCUDUN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASÎB VARDIR. GÖZÜN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASÎB VARDIR. EŞİN İÇİN SENİN ÜZERİNDE BİR NASÎB VARDIR. (Bu nasîb ve payları da ödeyerek bazı günler) oruc tut, (bazı günler) iftar et. Her bir aydan üçer gün oruc tut. İşte bu (bir haseneye on misli sevab olduğuna göre: el-En'âm; 160) dehr orucudur (yani bütün bir sene orucu demek olur) buyurdu [46].

— Yâ Rasûlallah! Muhakkak ki bende kuvvet vardır, dedim.

— Öyle ise Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucunu tut. Yani bir gün oruc tut, bir gün de iftar et buyurdu.

(Abdullah ihtiyarlayıb da fazla ibâdete kuvveti kalmayınca): Keşki ben (Rasûlullah'ın teklîf ettiği) ruhsatı almış olsaydım, der idi [47].

---

46. Ahlâkın en mühim bölümleri olan Allâh'a, nefse, âileye, cemiyete ve insanlığa... karşı hak ve vazîfeleri özetleyen bu vecîz esasları Selmân Fârisî dîn kardeşi Ebu'd-Derdâ'ya karşı da hemen aynen tekrarlamıştır:

«İNNE Lİ-RABBİKE ALEYKE HAKKAN,
VE Lİ-NEFSİKE ALEYKE HAKKAN,
VE Lİ-EHLİKE ALEYKE HAKKAN,
FE A'Tİ KULLE Zİ HAKKİN HAKKAHU.

= SENİN ÜZERİNDE MUHAKKAK Kİ RABB'ININ BİR HAKKI VARDIR. NEFSİNİN DE BİR HAKKI VARDIR. ÂİLENİN DE BİR HAKKI VARDIR. BİNAENALEYH HER HAK SAHİBİNE HAKKINI VER! «(*Buhârî: Savm, men aksame alâ ahîhi li-yuftira fi't-tatavvui..*).

47. Buhârî'nin *Fedâilu'l-Kur'ân* bölümündeki şu hadîs de çok önemlidir: Abdullah ibn Amr ibn As (R) şöyle dedi:

Babam beni asâletli bir âile kadını ile evlendirdi ve her zaman geçimimiz hakkında göz kulak olub gelinin kocası (ben Abdullah) hakkında sorguda bulunurdu. Karım da: Abdullah erkek nev'i arasından (seçme) güzel bir kocadır: Ben ona geleli beri âile döşeğimize ayak basmadı (yani yatmadı), örtülü eteğimizi araştırıb yoklamadı (açmadı) demiştir. Babam Amr'ın bu yoldaki incelemeleri uzayınca nihâyet Peygamber (S) e oğlunun bu hâlini arzetti. Peygamber de: Abdullah'ı bana getir buyurdu.

Abdullah der ki:

Rasûlullah'a mulâkî olduğumda bana:

— Nasıl oruc tutarsın? diye sordu. Ben de:

(٣٦) باب استحباب صيام ثلاثة أيام من كل شهر وصوم يوم عرفة وعاشوراء والاثنين والخميس

١٩٤ – (١١٦٠) حدثنا شيبان بن فروخ . حدثنا عبد الوارث عن يزيد الرشك . قال : حدثتني معاذة العدوية ؛ أنها سألت عائشة زوج النبي ﷺ : أكان رسول الله ﷺ يصوم من كل شهر ثلاثة أيام ؟ قالت : نعم . فقلت لها : من أي أيام الشهر كان يصوم ؟ قالت : لم يكن يبالي من أي أيام الشهر يصوم .

(36) HER AYDAN ÜÇ GÜN VE ARAFE, ÂŞÛRÂ, PAZARTESİ, PERŞEMBE GÜNLERİNDE ORUC TUTMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

194 — (1160) ....: Yezîd er-Rişk dedi ki:

Bana Muâzetu'l-Adeviyye tahdîs etti. Kendisi Peygamber'in zevcesi Âişe'den:

— Rasûlullah (S) her aydan üç gün oruc tutar mıydı? diye sormuştur. Âişe:

— Evet deyince, Âişe'ye:

— Rasûlullah, ayın hangi günlerinde oruc tutardı, dedim.

— Rasûlullah, oruc tutacağı günün, ayın günlerinden her hangisi olmasını aldırır değildi, dedi.

— Her gün dedim.
— Nasıl hatim edersin? dedi.
— Her gece dedim. Bunun üzerine Rasûlullah:
— Her ayın üç gününde oruc tut, her ayda bir Kur'ân'ı okuyub hatmeyle buyurdu.
— Ben bundan çoğuna da muktedir olurum, dedim. Rasûlullah:
— Öyle ise her haftada üç gün oruc tut, buyurdu.
— Ben bundan çoğuna da muktedir olurum, dedim. Rasûlullah:
— İki gün iftar et, bir gün tut, dedi.
— Ben bundan çoğuna da gücüm yetişir, dedim. Rasûlullah:
— Orucların efdali olan Dâvûd Peygamber orucu tut ki bir gün oruc, bir gün iftardır. *Bir de yedi gecede bir Kur'an'ı okuyub hatmeyle,* buyurdu.
(Abdullah ibn Amr rivâyetine devâm ederek:)
— Keşki ben, Rasûlullah'ın bana verdiği ruhsat ve kolaylığı kabul etseydim, İşte şimdi yaşlandım, zayıf düştüm, dedi.

Râvî der ki: Abdullah ibn Amr ihtiyarlık çağında Kur'ân'ın yedide birisini gündüzleyin âilesinden bazılarının yanında okurdu ve gece okuyacağı Kur'ân'ı gündüz okuyub hazırlardı ki, gece okuması hafiflesin. Oruc hususunda kuvvetli bulunmak isteyince de birkaç günler arka arkaya iftar ederdi ve bu iftar ettiği günleri sayardı. Ve Rasûlullah'ın ayrıldığı sıradaki ibâdet hayatından bir şeyi bırakmayı çirkin gördüğünden, oruc tutmadığı günlerin sayısınca arka arkaya oruc tutardı (*Buhârî: Fadâilu'l-Kur'ân, bâb fi kem yukrau'l-Kur'ânu*).

١٩٥ – (١١٦١) وحدثني عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ . حَدَّثَنَا مَهْدِيٌّ (وَهُوَ ابْنُ مَيْمُونٍ) حَدَّثَنَا غَيْلَانُ بْنُ جَرِيرٍ عَنْ مُطَرِّفٍ ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ (أَوْ قَالَ لِرَجُلٍ وَهُوَ يَسْمَعُ) « يَا فُلَانُ ! أَصُمْتَ مِنْ سُرَّةِ هَـٰذَا الشَّهْرِ ؟ » قَالَ : لَا . قَالَ « فَإِذَا أَفْطَرْتَ ، فَصُمْ يَوْمَيْنِ » .

195 — (1161) .... : Imrân ibn Husayn (R) dan, Peygamber (S) Imrân'a (yahut da Imrân işidirken başka bir adama) :

— Yâ fulân! Bu ayın **surresinde** (ortasında yahud sonlarında) oruc tuttun mu? diye sordu. O zât :

— Hayır tutmadım, dedi. Rasûlullah :

— (Ramazan çıkıb) iftar ettiğinde iki gün oruc tut, buyurdu.

١٩٦ – (١١٦٢) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غَيْلَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ : رَجُلٌ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : كَيْفَ تَصُومُ ؟ فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ رضي الله عنه غَضَبَهُ قَالَ : رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ نَبِيًّا . نَعُوذُ بِاللهِ مِنْ غَضَبِ اللهِ وَغَضَبِ رَسُولِهِ . فَجَعَلَ عُمَرُ رضي الله عنه يُرَدِّدُ هَـٰذَا الْكَلَامَ حَتَّى سَكَنَ غَضَبُهُ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ الدَّهْرَ كُلَّهُ ؟ قَالَ « لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ » (أَوْ قَالَ) « لَمْ يَصُمْ وَلَمْ يُفْطِرْ » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمَيْنِ وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ « وَيُطِيقُ ذَٰلِكَ أَحَدٌ ؟ » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمًا ؟ قَالَ « ذَاكَ صَوْمُ دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : كَيْفَ مَنْ يَصُومُ يَوْمًا وَيُفْطِرُ يَوْمَيْنِ ؟ قَالَ « وَدِدْتُ أَنِّي طُوِّقْتُ ذَٰلِكَ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ثَلَاثٌ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ . وَرَمَضَانُ إِلَىٰ رَمَضَانَ . فَهَـٰذَا صِيَامُ الدَّهْرِ كُلِّهِ . صِيَامُ يَوْمِ عَرَفَةَ ، أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ . وَالسَّنَةَ الَّتِي بَعْدَهُ . وَصِيَامُ يَوْمِ عَاشُورَاءَ ، أَحْتَسِبُ عَلَى اللهِ أَنْ يُكَفِّرَ السَّنَةَ الَّتِي قَبْلَهُ » .

196 — (1162) .... : Ebû Katâde şöyle demiştir :

Peygamber (S) e bir kimse geldi ve :

— Sen nasıl oruc tutarsın? diye sordu. Rasûlullah (bu soruş tarzından) öfkelendi. Umer, Rasûlullah'ın öfkelenmesini görünce :

— BİZ, ALLAH TEÂLÂ'YI RABB, İSLÂM'I DÎN, MUHAMMED'İ PEYGAMBER OLARAK KABÛL (ve tasdîk) ETTİK. Biz Allah'ın gada-

bından, Rasûlünün öfkesinden Allah'a sığınırız, dedi. Ve Rasûlullah'ın öfkesi sükûnet buluncaya kadar Umer bu sözü tekrarlamaya başladı. Sonunda Umer :

— Yâ Rasûlallah! Dehrin (zamanın) hepsinde oruc tutan kimsenin hâli nasıl olur? diye sordu.

— Orucu da iftarı da yokdur, (yahut) ne oruc tuttu ve ne de iftar etti (yani ikisinden de fayda görmedi) buyurdu [48].

— İki gün oruc tutub bir gün iftar eden nasıldır? dedi.

— Buna herhangi bir kimse tâkat getirebilir mi? buyurdu.

— Bir gün oruc tutan bir gün iftar eden nasıldır, dedi. Rasûlullah :

— İşte bu, Dâvûd (aleyhis-selâmın) orucudur, buyurdu.

— Bir gün oruc tutub iki gün iftar eden nasıldır? dedi.

— Allah'ın beni bu oruca muktedir kılmasını arzu ve temennî etmişimdir, buyurdu. Sonra Rasûlullah : «Her aydan üç gün oruc ve bir de ramazandan ramazana oruc tutmak, işte bu dehrin (yani zamanın) hepsini oruc tutmak demektir. Arafe günü oruc tutmaya gelince, Allah'ın bununla önceki senenin ve sonraki senenin günahlarını örtmesini ümit ederim. Âşûrâ günündeki oruca gelince, yine Allah'ın bunu da önceki senenin günahlarına keffâret yapmasını ümit ederim» buyurdu.

١٩٧ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ. سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيَّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ ﵁ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ عَنْ صَوْمِهِ ؟ قَالَ : فَغَضِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ عُمَرُ ﵁ : رَضِينَا بِاللهِ رَبًّا ، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا ، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا ، وَبِبَيْعَتِنَا بَيْعَةً .

قَالَ : فَسُئِلَ عَنْ صِيَامِ الدَّهْرِ ؟ فَقَالَ « لَا صَامَ وَلَا أَفْطَرَ (أَوْ مَا صَامَ وَمَا أَفْطَرَ) » قَالَ : فَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمَيْنِ وَإِفْطَارِ يَوْمٍ ؟ قَالَ « وَمَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ ؟ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمٍ وَإِفْطَارِ يَوْمَيْنِ ؟ قَالَ « لَيْتَ أَنَّ اللهَ قَوَّانَا لِذَلِكَ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمٍ وَإِفْطَارِ يَوْمٍ ؟ قَالَ « ذَاكَ صَوْمُ أَخِي دَاوُدَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الِاثْنَيْنِ ؟ قَالَ « ذَاكَ يَوْمٌ وُلِدْتُ فِيهِ . وَيَوْمٌ بُعِثْتُ (أَوْ أُنْزِلَ عَلَيَّ فِيهِ) » قَالَ : فَقَالَ « صَوْمُ ثَلَاثَةٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ، وَرَمَضَانَ إِلَى رَمَضَانَ ، صَوْمُ الدَّهْرِ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ ؟ فَقَالَ « يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ وَالْبَاقِيَةَ » قَالَ : وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ عَاشُورَاءَ ؟ فَقَالَ « يُكَفِّرُ السَّنَةَ الْمَاضِيَةَ » .

48. Yıl orucu tutanların oruc tutmamış gibi sayılmasının hikmeti, nefis mücâdelesi demek

وَفِي هَٰذَا الْحَدِيثِ مِنْ رِوَايَةِ شُعْبَةَ قَالَ: وَسُئِلَ عَنْ صَوْمِ يَوْمِ الِاثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ؟ فَسَكَتْنَا عَنْ ذِكْرِ الْخَمِيسِ لَمَّا نُرَاهُ وَهْمًا.

(...) وحدثناه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا شَبَابَةُ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ. كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ.

(...) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ. حَدَّثَنَا أَبَانُ الْعَطَّارُ. حَدَّثَنَا غَيْلَانُ ابْنُ جَرِيرٍ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ. بِمِثْلِ حَدِيثِ شُعْبَةَ. غَيْرَ أَنَّهُ ذَكَرَ فِيهِ الِاثْنَيْنِ. وَلَمْ يَذْكُرِ الْخَمِيسَ.

197 — ( ) .... : Ebû Katâde el-Ensârî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a, orucunun mahiyet ve keyfiyetinden soruldu da bundan dolayı Rasûlullah öfkelendi. Bunun üzerine Umer :

— BİZ ALLAH'I RABB, İSLÂM'I DÎN, MUHAMMED'İ DE RASÛL OLARAK KABÛL (ve tasdîk) ETTİK. (Yaptığımız) bey'atımızın da gerçek bir bey'at olduğuna tamâmiyle inandık, dedi. Râvî der ki : Rasûlullah, dehr orucundan soruldu. Cevâben :

— Orucu da yokdur, iftarı da yokdur (yahut da) oruc da tutmadı, iftar da etmedi, buyurdu.

İki gün oruc tutub, bir gün iftar etmekden soruldu.

— Buna kim tâkat getirebilir ki? buyurdu. Bir gün oruc tutub iki gün iftar etmekden soruldu?

— Keşki Allah Teâlâ bizlere bunun için kuvvet verseydi, buyurdu.

Bir gün oruc tutmak, bir gün iftar etmekden soruldu?

— Bu, kardeşim Dâvûd (aleyhis-selâm) un orucudur, buyurdu.

Peygamber, Pazartesi günü oruc tutmakdan soruldu?

— Bu, benim kendisinde doğduğum ve Peygamber yapıldığım (yahut içinde bana vahiy indirilen) bir gündür, buyurdu. Muteâkiben : Her bir aydan üç gün oruc tutmak ve bir de ramazandan ramazana oruc tutmak dehir orucudur (yani bütün sene oruc tutmak gibidir), buyurdu.

Rasûlullah, arafe günü oruc tutmakdan sorulunca :

— Geçen senenin ve devam eden senenin günahlarını örter, buyurdu.

Kendisine, âşûrâ günü oruc tutmakdan sorulunca da :

---

olan orucun o takdîrde alışkanlık husûle getireceğinden ve dolayısıyle mücâdelenin fevt olmuş bulunacağındandır. Buna yıl orucunun nehy edilmiş bir oruc bulunması ve yıl orucu tutanın bu nehye itâat etmeyerek âsî bulunması da ilâve edilebilir.

— Geçen senenin günahlarını örter, buyurdu.

(İmâm Muslim der ki : Bu hadîsin Şu'be'den gelen rivâyetinde; Rasûlullah'a Pazartesi günü ve perşembe günü oruc tutmaktan soruldu ziyâdesi vardır. Biz buradaki Perşembe orucundan sorma husûsunu vehim gördüğümüz için Perşembeyi zikretmekten sukût ettik (yani bu kısmın zikrini terk ettik).

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bu isnadla ayni hadîsi rivayet etmişlerdir.

( ) .... : Burada Gaylân ibn Cerîr de bu isnad içinde Şu'be hadîsi gibi rivâyet etmiştir. Ancak o bu hadîsde pazartesiyi zikretmiş ve fakat perşembeyi zikretmemiştir.

١٩٨ – (...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ عَنْ غَيْلاَنَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ الزِّمَّانِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الأَنْصَارِيِّ رضي الله عنه؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم سُئِلَ عَنْ صَوْمِ الاِثْنَيْنِ؟ فَقَالَ «فِيهِ وُلِدْتُ. وَفِيهِ أُنْزِلَ عَلَيَّ».

198 — ( ) .... : Ebû Katâde el-Ensârî (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a pazartesi günü oruc tutmaktan sorulduğunda :

«Ben o gün doğdum, bana o gün vahiy indirilmiştir» buyurdu.

(٣٧) باب صوم سرر شعبان

١٩٩ – (١١٦١) حدثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ (وَلَمْ أَفْهَمْ مُطَرِّفًا مِنْ هَدَّابٍ) عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنهما؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ لَهُ (أَوْ لآخَرَ) «أَصُمْتَ مِنْ سُرَرِ شَعْبَانَ؟» قَالَ: لاَ. قَالَ «فَإِذَا أَفْطَرْتَ، فَصُمْ يَوْمَيْنِ».

(37) ŞA'BÂN AYI «SURER» İNDE (ortalarında yahud sonlarında) ORUC TUTMAK BÂBI

199 — (1161) .... : Imrân ibn Husayn (R) dan, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S), ona (yahut bir başkasına) : «Şa'bân ayının ortalarında[49] oruc tuttun mu?» diye sormuştur. O, hayır tutmadım, deyince Rasûlullah : «(Ramazan çıkıb) iftar ettiğinde iki gün oruc tut» buyurdu.

49. Bu kelime «serer, sirer, serâr, sirâr» şekillerinde zabt edilmiştir. Kadî İyâd, «surer» şeklini de nakletti. Bu son şekle göre «surre» kelimesinin cem'i olur. Bu da bir şeyin ortası ve içi ma'nâsına gelir.

Evzâî ve Ebû Ubeyd ile luğat, hadîs ve garîb âlimlerinden bir topluluk ise bu kelime ile ayın son günleri yani : 28, 29 ve 30 uncu günleri kasdedilir. Bu günlerde kamerin gizlenmesinden dolayı öyle isimlendirilmiştir demişlerdir (Nevevî ve Mehmed Zihnî).

٢٠٠ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يزيد بن هارون عن الجريري، عن أبي العلاء، عن مطرف، عن عمران بن حصين رضي الله عنهما؛ أن النبي ﷺ قال لرجل «هل صمت من سرر هذا الشهر شيئا؟» قال: لا. فقال رسول الله ﷺ «فإذا أفطرت من رمضان، فصم يومين مكانه».

200 — ( ) .... : Imrân ibn Husayn (R) den, (şöyle demiştir) :
Peygamber (S) bir kimseye hitaben : «Sen bu ayın ortalarından bir oruc tuttun mu?» diye sordu. O zat : Hayır tutmadım deyince : Rasûlullah : «Ramazandan çıkıb iftar ettiğinde o tutmadığın oruc yerine iki gün oruc tut» buyurdu.

٢٠١ – (...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن ابن أخي مطرف ابن الشخير. قال: سمعت مطرفا يحدث عن عمران بن حصين رضي الله عنهما؛ أن النبي ﷺ قال لرجل «هل صمت من سرر هذا الشهر شيئا؟» يعني شعبان قال: لا. قال فقال له «إذا أفطرت رمضان، فصم يوما أو يومين» (شعبة الذي شك فيه) قال: وأظنه قال يومين.

(...) وحدثني محمد بن قدامة ويحيى اللؤلؤي. قالا: أخبرنا النضر. أخبرنا شعبة. حدثنا عبد الله بن هانئ ابن أخي مطرف، في هذا الإسناد، بمثله.

201 — ( ) .... : Imrân ibn Husayn (R) den, (şöyle demiştir) :
Peygamber (S) bir kimseye hitaben ve şa'bân ayını kasdederek : «Sen bu ayın ortalarında bir oruc tuttun mu?» diye sordu. O kimse : Hayır tutmadım deyince; Rasûlullah ona : «Öyle ise sen ramazandan çıkıb iftar ettiğin vakıt bir gün veya iki gün oruc tut» buyurdu. (Hadîsde şek eden Şu'be) : Onun iki gün buyurduğunu zannediyorum, dedi.
( ) .... : Buradaki râvîler de yine Şu'be'den gelen isnad içinde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(٣٨) باب فضل صوم المحرم

٢٠٢ – (١١٦٣) حدثني قتيبة بن سعيد. حدثنا أبو عوانة عن أبي بشر، عن حميد بن عبد الرحمن الحميري، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ «أفضل الصيام، بعد رمضان، شهر الله المحرم. وأفضل الصلاة، بعد الفريضة، صلاة الليل».

(38) MUHARREM ORUCUNUN FAZÎLETİ BÂBI

202 — (1163) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Ramazandan sonra en fazîletli oruc ayı, Allah ayı olan muharremdir [50]. Farz olan namazlardan sonra en fazîletli namaz ise geceleyin kılınan namazdır».

٢٠٣ — (...) وحدّثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه. يَرْفَعُهُ. قَالَ: سُئِلَ: أَيُّ الصَّلَاةِ أَفْضَلُ بَعْدَ الْمَكْتُوبَةِ؟ وَأَيُّ الصِّيَامِ أَفْضَلُ بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ؟ فَقَالَ «أَفْضَلُ الصَّلَاةِ، بَعْدَ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ، الصَّلَاةُ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ. وَأَفْضَلُ الصِّيَامِ، بَعْدَ شَهْرِ رَمَضَانَ، صِيَامُ شَهْرِ اللهِ الْمُحَرَّمِ».

(...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، فِي ذِكْرِ الصِّيَامِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

203 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) hadîsi Rasulullah'a ref' ederek şöyle dedi : Rasûlullah'a : Farz yazılmış namazlardan sonra hangi namaz en fazîletlidir? Ve ramazan ayından sonra hangi oruc en fazîletlidir, diye soruldu. Rasûlullah : «Farz yazılmış namazdan sonra en fazîletli olan namaz, gece ortasında kılınan namazdır. Ramazan ayından sonra en fazîletli oruc ise, Allah ayı olan muharrem orucudur» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Abdulmelik ibn Umeyr'den bu isnad ile Peygamber'den zikrolunan oruc sadedinde ayni hadîs rivâyet edilmiştir.

---

50. «Allah ayı orucu» ta'bîri ile, âşûrâ kasdedilmiş olabilir. Bu takdîrde küllü zikredib cüz'ünü murâd etme nev'inden mecâz olur. Yahut hicrî senenin ilk ayı olduğundan bu aya amellerin en faziletlisi olan orucla başlanması teşvik edilmiştir. Aylar içinde muharremden daha fazîletlisi bulunmakla beraber, muharremin «Allah ayı» izâfatiyle husûsileştirilmesi, diğerleri dışında bunun İslâmî bir isim olmasından da ileri gelebilir. Çünkü câhiliyyet devrinde bunun ismi *Saferu'l-evvel,* ondan sonrakinin de *Saferu's-sânî* idi.

(٣٩) باب استحباب صوم ستة أيام من شوال اتباعا لرمضان

٢٠٤ — (١١٦٤) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وعلي بن حجر . جميعا عن إسماعيل .
قال ابن أيوب : حدثنا إسماعيل بن جعفر . أخبرني سعد بن سعيد بن قيس عن عمر بن ثابت بن الحارث
الخزرجي ، عن أبي أيوب الأنصاري رضي الله عنه ؛ أنه حدثه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من صام رمضان .
ثم أتبعه ستا من شوال . كان كصيام الدهر » .

(...) وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا سعد بن سعيد ، أخو يحيى بن سعيد . أخبرنا عمر
ابن ثابت . أخبرنا أبو أيوب الأنصاري رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ . يقول . بمثله .

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن المبارك عن سعد بن سعيد . قال :
سمعت عمر بن ثابت قال : سمعت أبا أيوب رضي الله عنه يقول : قال رسول الله ﷺ . بمثله .

(39) RAMAZANA TÂBİ' KILARAK ŞEVVÂLDEN ALTI GÜN ORUC TUTMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

204 — (1164) .... : Ebû Eyyûb el-Ensârî (R) şöyle tahdîs etmiştir : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Her kim ramazan orucunu tutar ve sonra şevvâlden altı gün daha oruc tutub onun ardından gönderirse, bu bütün sene orucu gibi olur».

( ) .... : Ebû Eyyûb el-Ensârî haber verib : Ben, Rasûlullah'dan bu hadîsi söylerken işittim, demiştir.

( ) .... : Sa'du'bnu Saîd dedi ki :

Ben Umer ibn Sâbit'den işittim şöyle dedi : Ben Ebû Eyyûb'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) bu hadîsi buyurdu.

(٤٠) باب فضل ليلة القدر ، والحث على طلبها . وبيان محلها وأرجى أوقات طلبها

٢٠٥ — (١١٦٥) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر رضي الله عنهما ؛
أن رجالا من أصحاب النبي ﷺ أروا ليلة القدر في المنام . في السبع الأواخر . فقال رسول الله ﷺ
« أرى رؤياكم قد تواطأت ، في السبع الأواخر . فمن كان متحريها ، فليتحرها في السبع
الأواخر » .

(40) KADİR GECESİNİN FAZİLETİ, ARANMASINA TEŞVİK, YERİNİ VE ARAMA VAKITLARININ EN ÜMİTLİSİNİ BEYÂN BÂBI

205 — (1165) .... : İbn Umer (R) den, (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) in sahâbîlerinden bazı kimselere ru'yalarında Kadir gecesi, (ramazanın) son yedi günü içinde gösterildi. Rasûlullah onlara : «Görüyorum ki ru'yalarınız ramazanın son yedi günü hakkında biribirine uygun düşmüştür. Artık kim Kadir gecesinin arayıcısı olursa, onu ramazanın son yedisinde arasın» buyurdu[51].

٢٠٦ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن دينار، عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال « تحروا ليلة القدر في السبع الأواخر » .

206 — ( ) .... : İbn Umer (R) den; Peygamber (S) : «Kadir gecesini ramazanın son yedisinde arayın» buyurdu.

٢٠٧ – (...) وحدثني عمرو الناقد وزهير بن حرب . قال زهير : حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن سالم ، عن أبيه رضي الله عنه . قال: رأى رجل أن ليلة القدر ليلة سبع وعشرين. فقال النبي صلى الله عليه وسلم « أرى رؤياكم في العشر الأواخر . فاطلبوها في الوتر منها »

207 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :

Bir kimse Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu gördü de Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Ru'yalarınızı son on gün içinde görüyorum. Binaenaleyh onu bu on içindeki tekde arayınız».

---

51. Bu geceye *Kadir Gecesi* denmesi Kadr ve kıymetinin yüksekliğinden dolayıdır. Bu yükseklik sebebleri de şunlardır :

a. Kur'ân bu gece içinde nazil olmuştur :

«Gerçek biz onu Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesini sana bildiren nedir? Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır. Onda melekler ve Rûh, Rablarının izniyle her bir iş için iner de iner. O, tan yeri ağarıncaya kadar bir selâmdır» (el-Kadr: 1-5).

b. *«Hâ mîm, açıkca bildiren kitaba yemîn ederim ki hakîkat biz onu, mubarek bir gecede indirdik. Gerçek biz haber vericileriz. Her hikmetli iş nezdimizden sâdır olan bir emr ile onda ayrılır..»* (ed-Duhân: 1-5).

Eğer bu iki geceden murad tek gece olmasaydı tenâkuz lâzım gelirdi. Allah, içinde Kur'ân indirilen ayın ramazan ayı olduğunu el-Bakara 285 inci âyetinde tasrîh buyurmuştur. Buna göre «Mubârek gece» şa'bân gecelerinden değil ramazan gecelerinden bir gece olması icâb eder.

Muteber âlimler Kadir gecesinin var olduğu ve kıyâmete dek devam edeceği husûsunda ittifak etmişlerdir.

٢٠٨ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب . أخبرني سالم بن عبد الله بن عمر ؛ أن أباه رضي الله عنه قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول ، لليلة القدر « إن ناسا منكم قد أروا أنها في السبع الأول . وأري ناس منكم أنها في السبع الغوابر . فالتمسوها في العشر الغوابر » .

208 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim haber verdi ki; babası Abdullah (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) dan işittim, Kadir gecesi için şöyle buyuruyordu :

«İçinizden bazı insanların rü'yâsında Kadir gecesi, ilk yedide gösterildi. Yine içinizden bazı kimselere de son yedide gösterildi. Siz onu son onda arayın».

٢٠٩ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن عقبة (وهو ابن حريث) قال : سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يقول : قال رسول الله ﷺ « التمسوها في العشر الأواخر (يعني ليلة القدر) فإن ضعف أحدكم أو عجز ، فلا يغلبن على السبع البواقي » .

209 — ( ) .... : Ukbetu'bnu Hureys dedi ki :

İbn Umer (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S), Kadir gecesini kasdederek : «Onu (ramazanın) son on gününde arayın. Eğer herhangi biriniz zayıf düşer, yahut âciz olursa sakın bâkî kalan son yedi güne karşı mağlûb olmasın» buyurdu.

٢١٠ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن جبلة . قال: سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يحدث عن النبي ﷺ ؛ أنه قال « من كان ملتمسها فليلتمسها في العشر الأواخر » .

210 — ( ) .... : Cebele dedi ki; İbn Umer (R) den işittim, O Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu : «Her kim Kadir gecesini arayıcı olursa onu son on günde arasın».

٢١١ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر عن الشيباني ، عن جبلة ومحارب ، عن ابن عمر رضي الله عنهما . قال : قال رسول الله ﷺ « تحينوا ليلة القدر في العشر الأواخر » أو قال « في التسع الأواخر » .

211 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) : «Kadir gecesinin zamanını son on gün içinde arayın» buyurdu. Yahut da : «Son dokuz içinde» dedi.

٢١٢ – (١١٦٦) حدثنا أبو الطاهر وحرملة بن يحيى. قالا: أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن أبي هريرة رضي الله عنه؛ أن رسول الله ﷺ قال «أريت ليلة القدر. ثم أيقظني بعض أهلي. فنسيتها. فالتمسوها في العشر الغوابر».

وقال حرملة «فنسيتها».

212 — (1166) .... : Ebû Hureyre (R) den :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Kadir gecesi bana gösterildi. Sonra âilemden biri beni uyandırdı. Bunun üzerine o gece hakkındaki bilgim bana unutturuldu. Artık siz o geceyi **son on gün** içinde arayınız».

Râvî Harmele : «Bunun üzerine ben o geceyi unuttum» diye rivâyet etti[52].

٢١٣ – (١١٦٧) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا بكر (وهو ابن مضر) عن ابن الهاد، عن محمد بن إبراهيم، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه. قال: كان رسول الله ﷺ يجاور في العشر التي في وسط الشهر. فإذا كان من حين تمضي عشرون ليلة، ويستقبل إحدى وعشرين، يرجع إلى مسكنه. ورجع من كان يجاور معه. ثم إنه أقام في شهر، جاور فيه تلك الليلة التي كان يرجع فيها. فخطب الناس. فأمرهم بما شاء الله. ثم قال «إني كنت أجاور هذه العشر. ثم بدا لي أن أجاور هذه العشر الأواخر. فمن كان اعتكف معي فليبت في معتكفه. وقد رأيت هذه الليلة فأنسيتها. فالتمسوها في العشر الأواخر. في كل وتر. وقد رأيتني أسجد في ماء وطين» قال أبو سعيد الخدري: مطرنا ليلة إحدى وعشرين. فوكف المسجد في مصلى رسول الله ﷺ. فنظرت إليه وقد انصرف من صلاة الصبح. ووجهه مبتل طينا وماء.

213 — (1167) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) mescidde ramazan ayının ortasındaki on günde îtikâf ediyordu. Yirmi gecenin geçmesi vaktı olub da Peygamber yirmi birinci geceyi karşılayacağı zaman eve dönerdi. Kendisi ile beraber îtikâf edenler de dönerlerdi. Sonra kendisi bir ayda ikamet etti ki bu ayda iken,

52. Pyegamber'e uykusunda Kadir gecesinin gösterilmesi, sonra unutturulması veya kendisinin unutması bu meselede kendisi hakkında unutma kabul edilirse diğer hükümlerde kabul edilmesi ve netice itibarıyle nübüvvet ve tebliğ vazîfesinin gereği gibi yapılmasında bir soru hatıra gelebilir. Bunun cevabı şudur :

Peygamber, üzerine ummete tebliği vâcib olan hususlarda unutmak câiz değildir. Nisyân câiz olub fiilen vâki olsa bile Allah tarafından Peygamber'ine hatırlatılır.

içinde evine dönmekte olduğu o gecede de îtikâf etti. Muteâkiben halka bir hutbe îrâd etti ve Allah'ın dilediği şeyleri onlara emretti. Sonra şöyle buyurdu :

«Ben şu on günde îtikâf ediyorum. Sonra bana şu **son on** günde îtikâf etmekliğim zâhir oldu. Benimle beraber îtikâf etmiş olan, kendi îtikâf yerinde gecelesin. Ben, bu geceyi muhakkak görmüştüm, fakat o bana unutturuldu. Siz onu **son ondaki** her tek gecede arayın. Ben kendimi bir su ve bir çamur içinde secde ediyor görmüşümdür».

Ebû Saîd Hudrî der ki : Biz yirmi birinci gecede yağmura tutulduk. Hatta mescidin çatısı Rasûlullah'ın namaz mahalline aktı. Ben, Rasûlullah sabah namazından dönerken kendisine baktım, yüzü çamur ve su ile ıslanmış halde idi.

٢١٤ — (...) وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا عبد العزيز (يعني الدراوردي) عن يزيد، عن محمد بن إبراهيم، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه؛ أنه قال: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يجاور، في رمضان، العشر التي في وسط الشهر. وساق الحديث بمثله. غير أنه قال «فليثبت في معتكفه» وقال: وجبينه ممتلئا طينا وماء.

214 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî (R) nin : Rasûlullah (S), ramazanda ayın ortasından sonraki on günde îtikâf ederdi, dediğini rivâyet ederek hadîsin tamâmını yukarda geçen hadîs gibi sevk etmiştir. Ancak o : «İtikâf yerinde sâbit olsun» demiş ve bir de : Peygamber'in anlı çamur ve su ile dolmuş bir halde idi, şeklinde söylemiştir.

٢١٥ — (..) وحدثني محمد بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر. حدثنا عمارة بن غزية الأنصاري. قال: سمعت محمد بن إبراهيم يحدث عن أبي سلمة، عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه. قال: إن رسول الله صلى الله عليه وسلم اعتكف العشر الأول من رمضان. ثم اعتكف العشر الأوسط. في قبة تركية على سدتها حصير. قال: فأخذ الحصير بيده فنحاها في ناحية القبة. ثم أطلع رأسه فكلم الناس فدنوا منه فقال «إني اعتكفت العشر الأول. ألتمس هذه الليلة. ثم اعتكفت العشر الأوسط. ثم أتيت فقيل لي: إنها في العشر الأواخر. فمن أحب منكم أن يعتكف فليعتكف» فاعتكف الناس معه. قال «وإني أريتها ليلة وتر، وأني أسجد صبيحتها في طين وماء» فأصبح من ليلة إحدى وعشرين، وقد قام إلى الصبح. فمطرت السماء فوكف المسجد. فأبصرت الطين والماء. فخرج حين فرغ من صلاة الصبح، وجبينه وروثة أنفه فيهما الطين والماء. وإذا هي ليلة إحدى وعشرين من العشر الأواخر.

215 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazanda ilk **on günde** îtikâf etti. Sonra ortadaki on günde keçeden yapılmış bir **Türk çadırında** îtikâf etti. Çadırın kapusu yerinde bir hasîr bulunuyordu. Rasûlullah bu hasîrı eliyle aldı, çadırın bir tarafına koydu. Sonra başını dışarı çıkardı. Mescidde bulunan insanlara söylemeğe başladı. Halk Rasûlullah'a yaklaştı. O da kendilerine hitaben :

«Ben şu Kadir gecesini arayarak ilk on günde îtikâf etmiştim. Sonra ortadaki on günde îtikâf (a devâm) ettim. Sonra bana gelen melek geldi ve bana : Kadir gecesi **son on gündedir,** dedi. Benimle beraber îtikâfda bulunanlar dilerlerse **son on günde** de îtikâf etsinler» buyurdu. O insanlar da Rasûlullah'la beraber îtikâf eylediler. Rasûlullah : «Bana Kadir gecesi tek gecede gösterildi ve ben onun sabahında bir çamur ve su içine secde ediyordum» buyurdu.

Yirmi birinci geceden sabaha ulaşınca Rasulullah, sabah namazına durmuş vaziyette iken semadan bir yağmur boşandı. Mescidin çatısı aktı. Ben, çamuru ve suyu gördüm. Rasûlullah sabah namazını bitirince dışarı çıktı da anlı ile burnunun bir tarafında çamur ve su vardı. İşte bu, **son on günden** yirmi birinci gece idi.

٢١٦ – (...) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا أبو عامر . حدثنا هشام عن يحيى ، عن أبي سلمة . قال تذاكرنا ليلة القدر . فأتيت أبا سعيد الخدري رضي الله عنه وكان لي صديقا . فقلت : ألا تخرج بنا إلى النخل ؟ فخرج وعليه خميصة . فقلت له : سمعت رسول الله ﷺ يذكر ليلة القدر ؟ فقال : نعم . اعتكفنا مع رسول الله ﷺ العشر الوسطى من رمضان . فخرجنا صبيحة عشرين . فخطبنا رسول الله ﷺ فقال « إني أريت ليلة القدر . وإني نسيتها (أو أنسيتها) فالتمسوها في العشر الأواخر من كل وتر . وإني أريت أني أسجد في ماء وطين . فمن كان اعتكف مع رسول الله (ﷺ) فليرجع » قال : فرجعنا وما نرى في السماء قزعة قال : وجاءت سحابة فمطرنا . حتى سال سقف المسجد وكان من جريد النخل . وأقيمت الصلاة . فرأيت رسول الله ﷺ يسجد في الماء والطين . قال : حتى رأيت أثر الطين في جبهته .

(...) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر . ح وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا أبو المغيرة . حدثنا الأوزاعي . كلاهما عن يحيى بن أبي كثير ، بهذا الإسناد ، نحوه . وفي حديثهما : رأيت رسول الله ﷺ حين انصرف ، وعلى جبهته وأرنبته أثر الطين .

216 — ( ) .... : Ebû Seleme dedi ki :

Biz Kadir gecesini muzâkere etmiştik. Yanımda bir arkadaşım da olduğu halde Ebû Saîd Hudrî (R) ye gelib : Bizi hurma bahçesine çıkarmaz mısın? dedim. Üzerinde **hamîsa** denilen bir elbise olduğu halde dışarı çıktı. Ben kendisine hitaben : Sen Rasûlullah (S) dan bizzat Kadir gecesini zikrederken işittin mi? dedim. Cevaben şöyle dedi : Evet : Biz Rasûlullah ile beraber ramazanın ortasındaki on günde îtikâfa girmiştik. Yirmi birinci günü sabahında îtikâf yerinden çıktık. Rasûlullah bizlere bir hutbe îrâd edib şöyle buyurdu :

«Kadir gecesi ru'yâda bana (bütün alâmetleriyle) gösterilmişti. Halbuki ben onu unuttum (yahut da o bana unutturuldu). Siz, Kadir gecesini ramazanın **son on günü** içindeki her tek gecede arayınız. Ben ru'yâmda kendimi su ve balçık içinde secde eder gördüm. Kim (benimle yani) Rasûlullah ile îtikâf ediyorsa, şimdi (îtikâf yerine) çekilsin».

Ebû Saîd dedi ki : Bunun üzerine biz de yerlerimize çekildik. Halbuki (hava açıkdı) gökde bir bulut parçası (bile) görmüyorduk. Sonra bir bulut geldi. (Yirmi birinci gece) şiddetli bir yağmura tutulduk. Hatta mescidin çatısından (içeriye) sular aktı. Mescidin çatısı hurma ağaçlarından idi. Sabah namazı kılındı. Ben Rasûlullah'ın suya ve balçığa secde ettiğini (gözümle) gördüm. Hatta (namazdan döndüğünde Rasûlullah'a baktım da) onun anlında duran çamur izlerini gördüm.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu isnadla yukardaki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunların hadîsinde : Namazdan çıktığı zaman Rasûlullah'ı anlında ve burnunda çamur izleri olduğu halde gördüm, şeklindedir.

٢١٧ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه قَالَ : اعْتَكَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْعَشْرَ الْأَوْسَطَ مِنْ رَمَضَانَ . يَلْتَمِسُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ قَبْلَ أَنْ تُبَانَ لَهُ . فَلَمَّا انْقَضَيْنَ أَمَرَ بِالْبِنَاءِ فَقُوِّضَ . ثُمَّ أُبِينَتْ لَهُ أَنَّهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ . فَأَمَرَ بِالْبِنَاءِ فَأُعِيدَ . ثُمَّ خَرَجَ عَلَى النَّاسِ . فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنَّهَا كَانَتْ أُبِينَتْ لِي لَيْلَةُ الْقَدْرِ . وَإِنِّي خَرَجْتُ لِأُخْبِرَكُمْ بِهَا فَجَاءَ رَجُلَانِ يَحْتَقَّانِ مَعَهُمَا الشَّيْطَانُ . فَنُسِّيتُهَا . فَالْتَمِسُوهَا فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ . الْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ » قَالَ قُلْتُ : يَا أَبَا سَعِيدٍ ! إِنَّكُمْ أَعْلَمُ بِالْعَدَدِ مِنَّا . قَالَ : أَجَلْ . نَحْنُ أَحَقُّ بِذَلِكَ مِنْكُمْ . قَالَ قُلْتُ : مَا التَّاسِعَةُ وَالسَّابِعَةُ وَالْخَامِسَةُ ؟ قَالَ : إِذَا مَضَتْ وَاحِدَةٌ وَعِشْرُونَ فَالَّتِي تَلِيهَا ثِنْتَيْنِ وَعِشْرِينَ وَهِيَ التَّاسِعَةُ . فَإِذَا مَضَتْ ثَلَاثٌ وَعِشْرُونَ فَالَّتِي تَلِيهَا السَّابِعَةُ فَإِذَا مَضَى خَمْسٌ وَعِشْرُونَ فَالَّتِي تَلِيهَا الْخَامِسَةُ .

وَقَالَ ابْنُ خَلَّادٍ (مَكَانَ يَحْتَقَّانِ) : يَخْتَصِمَانِ .

217 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) Kadir gecesi henüz kendisine açıklanmadan önce ramazanın ortasındaki on gün içinde Kadir gecesini arayarak îtikâfa girdi. Bu on gece geçince kendisi için kurulan îtikâf çadırının sökülmesini emretti ve çadır kaldırıldı. Sonra Kadir gecesinin son on gece içinde olduğu kendisine beyân edildi. Bunun üzerine çadırın kurulmasını emretti ve çadır tekrar kuruldu. Sonra kendisi insanlara karşı çıktı ve şöyle buyurdu:

«Ey insanlar! Şu muhakkak ki Kadir gecesi bana açıklanmış oldu. Ve ben onu sizlere haber vermek için çıktım. Şöyle ki: Bana her biri diğerinden hakkını taleb ve kendisinin haklı olduğunu iddiâ eder halde iki kimse (iki melek) geldi. Yanlarında şeytan da vardı. Derken Kadir gecesi bana unutturuldu. Artık siz onu ramazanın **son on günü** içinde arayınız. Siz, onu dokuzuncu, yedinci ve beşinci gecelerde arayınız».

Râvî der ki: Ben Ebû Saîd'e:

— Yâ Ebâ Saîd! Şüphe yok ki siz adedleri bizlerden daha iyi bilirsiniz, dedim. O:

— Evet, biz bu bilgiye sizlerden daha haklı ve daha lâyık bulunuyoruz, dedi. Ben:

— Bu dokuzuncu, yedinci ve beşinci nedir? diye sordum[53].

Ebû Saîd şöyle dedi: Yirmi birinci gece geçtiğinde onu ta'kîben yirmi ikinci gece yok mu, işte o dokuzuncudur. Yirmi üçüncü gece geçtiği zaman onu ta'kîb eden gece yedincidir. Nihayet yirmi beş gece geçtiği zaman, işte onu ta'kîb eden gece beşincidir.

Râvî Ebû Bekr ibn Hallâd (**«yahtakkani»** yerine): **«yahtasimâni** (= birbiriyle muhâsama eden) diye rivâyet etmiştir.

---

53. Yani bu dokuzuncu gecenin dokuzuncusu mu, yoksa kalanın dokuzuncusu mu? İşte sorunun vechi budur. Bu dokuzuncu ve yedinci de zâhirdir. Beşinciye gelince o ta'yîn edilmemiştir. Ebû Saîd'in cevabının hâsılı şudur: Adedle kasdedilen, gecelerden geri kalan kısmın dokuzuncusu, yedincisi ve beşincisidir. Bu, Buhârî'deki İbn Abbâs hadîsinde: Kadir gecesi ya ramazandan dokuz gece kala, yahut yedi gece kala, yahut beş gece kaladır, diye ifâde edilmiştir.

Bu tarih hisâblayışının açıklaması: Arabca tarih yazışta usûl, ayın on beşine kadar günlerin sayısı olduğu gibi yazılır. Fakat on beşinden sonraki yarım ayda, ayın gitmesine kaç gün kaldıysa tarih yazma sırasında o zikredilir. Meselâ: Ramazanın yirmi beşinci günü tesbîti arzu edilen bir hâdiseye: « وقع لخمس بقين من رمضان » = Ramazanın hıtâmına beş gün kala vâkı' olmuştur» denir. Bu hadîsdeki tarihler de böyledir. Binaenaleyh Kadir gecesini ramazanın yirmi birinci, yirmi üçüncü, yirmi beşinci gecelerinde gözetiniz, demek olur.

٢١٨ – (١١٦٨) وحدثنا سعيد بن عمرو بن سهل بن إسحاق بن محمد بن الأشعث بن قيس الكندي وعلي بن خشرم . قالا : حدثنا أبو ضمرة . حدثني الضحاك بن عثمان (وقال ابن خشرم : عن الضحاك بن عثمان) عن أبي النضر ، مولى عمر بن عبيد الله ، عن بسر بن سعيد ، عن عبد الله بن أنيس ؛ أن رسول الله ﷺ قال « أريت ليلة القدر ثم أنسيتها . وأراني صبحها أسجد في ماء وطين » قال : فمطرنا ليلة ثلاث وعشرين . فصلى بنا رسول الله ﷺ . فانصرف وإن أثر الماء والطين على جبهته وأنفه .

قال : وكان عبد الله بن أنيس يقول : ثلاث وعشرين .

218 — (1168) .... : Abdullah ibn Umeys'den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bana Kadir gecesi gösterildi. Sonra da unutturuldu. Ben (ru'yâmda) kendimi o gecenin sabahında bir su ve çamur içine secde eder halde gördüm».

Râvî dedi ki : Biz yirmi üçüncü gecede yağmura tutulduk. Rasûlullah bize (sabah) namazı kıldırdı. Kendisi, anlı ve burnu üzerinde çamur izleri olduğu halde namazdan çıktı.

Abdullah ibn Umeys'den rivâyet eden râvî : Abdullah ibn Umeys (muzâf olan gece sözünü hazfederek) : **Selâsin ve ışrîn** (yani sadece yirmi üç) der idi demiştir [54].

٢١٩ – (١١٦٩) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا ابن نمير ووكيع عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة رضي الله عنها . قالت : قال رسول الله ﷺ . (قال ابن نمير) « التمسوا (وقال وكيع) تحروا ليلة القدر في العشر الأواخر من رمضان » .

219 — (1169) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Kadir gecesini ramazandan **son on gün** içinde arayın» buyurdu.

54. Bu şekilde bir izafetten muzâfı hazfedib, muzâfun ileyhi cer hâlinde bırakmak bazan istimâlde mevcûddur.

٢٢٠ – (٧٦٢) وحدثنا محمد بن حاتم وابن أبي عمر . كلاهما عن ابن عيينة . قال ابن حاتم :
حدثنا سفيان بن عيينة عن عبدة وعاصم بن أبي النجود . سمعا زر بن حبيش يقول : سألت
أبي بن كعب رضي الله عنه . فقلت : إن أخاك ابن مسعود يقول : من يقم الحول يصب ليلة القدر . فقال :
رحمه الله ! أراد أن لا يتكل الناس . أما إنه قد علم أنها في رمضان . وأنها في العشر الأواخر . وأنها
ليلة سبع وعشرين . ثم حلف لا يستثني . أنها ليلة سبع وعشرين . فقلت : بأي شيء تقول ذلك ؟
يا أبا المنذر ! قال : بالعلامة ، أو بالآية التي أخبرنا رسول الله ﷺ أنها تطلع يومئذ ، لا شعاع لها

220 — (762) .... : Zirru'bnu Hubeyş şöyle diyordu :

Ubeyyu'bnu Kâ'b (R) dan sorub;

— Kardeşin ibn Mes'ûd : Bir yıl (ibâdetle) kaim olan Kadir gecesine isâbet eder diyor, dedim.

— Allah ona rahmet eylesin. O, insanların (herhangi bir kimsenin Kadir gecesi şu gecedir demesine) itimad etmemelerini murad etmiştir. Şüphe yok ki o, Kadir gecesinin ramazanda olduğunu, ramazanda da son on gün içinde olduğunu ve yine Kadir gecesinin ramazandan yirmi yedinci gece olduğunu kat'î olarak bilmiştir. Sonra Ubeyy, yemînin ardından inşâallah diye istisnâ yapmıyarak kesin bir yemînle Kadir gecesinin yirmi yedinci gece olduğunu söyledi. Bunun üzerine ben de Ubeyy'e hitaben :

— Sen bunu hangi şeye dayanarak söylüyorsun yâ Eba'l-Munzir! dedim. Ubeyy :

— Ben bunu Rasûlullah'ın bize haber vermiş olduğu alâmetle yahut âyetle söylüyorum ki o da, güneşin o günde şuâsız olarak tulû' eder olduğudur, dedi [55].

٢٢١ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة . قال : سمعت عبدة
ابن أبي لبابة يحدث عن زر بن حبيش ، عن أبي بن كعب رضي الله عنه . قال : قال أبي ، في ليلة القدر : والله !
إني لأعلمها . قال شعبة : وأكبر علمي هي الليلة التي أمرنا رسول الله ﷺ بقيامها . هي ليلة سبع
وعشرين .

وإنما شك شعبة في هذا الحرف : هي الليلة التي أمرنا بها رسول الله ﷺ . قال : وحدثني بها
صاحب لي عنه .

55. Şuâ, güneşin çıkışı sırasında görülebilen ziyâsıdır. O gün güneşin şuâsız çıkması Kadir

221 — ( ) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki:

Ben Ebû Lubâbe'nin oğlu Abdete'den işittim o, Zirru'bnu Hubeyş'den tahdîs ediyordu. Zirr de Ubeyyu'bnu Kâ'b (R) dan: Dedi ki: Ubeyy Kadir gecesi husûsunda: Vallâhi ben onu muhakkak bilmekteyim, dedi. Şu'be şöyle (dediğini) rivâyet etti: En büyük kanâatım, o (yani Kadir gecesi), Rasûlullah (S) ın bizlere kaim olunması ile emrettiği gecedir. O da **yirmi yedinci gecedir.**

Şu'be ancak şu: O, Rasûlullah'ın bizlere kıyâmıyla emrettiği gecedir, sözünde şek etmiştir. Şu'be: Bunu bana kendisinden benim bir arkadaşım tahdîs etti, demiştir.

٢٢٢ — (١١٧٠) **وحدثنا** مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَا : حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (وَهُوَ الْفَزَارِيُّ) عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ كَيْسَانَ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ . قَالَ : تَذَاكَرْنَا لَيْلَةَ الْقَدْرِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ «أَيُّكُمْ يَذْكُرُ ، حِينَ طَلَعَ الْقَمَرُ ، وَهُوَ مِثْلُ شِقِّ جَفْنَةٍ ؟» .

222 — (1170) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi:

Bizler, Rasûlullah (S) ın yanında Kadir gecesini muzâkere etmiştik. Bunun üzerine Rasûlullah: «Ay doğduğu sırada, onun çanak yarısı gibi bir halde olduğunu hanginiz hatırlar?» buyurdu [56].

---

gecesi nûrunun, bunca zamânî mesafe uzaklığı ile beraber güneş nûrunu galebe etmesinden ileri geldiği söylenmiştir. O geceye alâmet olmak üzere Allah o gün onun ziyâsını halk etmedi. Meleklerin o gün her bir hikmetli emirden ve sevâbdan dolayı inib çıkmalarının çokluğu sebebiyle güneşin ziyâsını perdelemişlerdir de, denilmiştir. Şüphe yok bunda da işin hakîkatını Allah Teâlâ'ya havale etmek en sâlim yoldur.

56. Kadı Iyâd: Bunda o şeklin ancak ayın sonlarında olacağına bir işâret vardır. Çünkü ay doğuşu sırasında böyle olmaz. Ancak ayın sonlarında olur, demiştir.

Bu hadîslerde görülüyor ki Kadir gecesinin zamanı kat'î sûrette ta'yîn ve tasrîh edilmemiştir. Hadislerden bir kısmı onun son on günün teklerinde, bir kısmı çiftlerinde, bir kısmı orta on günde, bir kısmı da bütün ramazanda aranmasını emretmektedir.

İbnu Melek (821/1418), bu ihtilâfları şöyle te'lîf etmiştir: Kadir gecesi, muayyen bir gece değildir. Bir sene tek gecede, bir sene çift gecede olmak üzere seyr ve intikal eder. Bu konuda sâdır olan hadîsler o senelerdeki vakıtları itibariyledir. Kadı Iyâd da böyle söylemiştir. İmâm Şâfiî'den rivâyet edildiğine göre Peygamber, kendisine vâki' suâllere göre cevâb vermiştir: «Şu gecede arayalım mı?» diyenlere: «O gecede arayın» buyurmuş ve bu sûretle gecelerin ibâdetlerle ihyâ edilmesini teşvîk eylemiştir.

Kur'ân'ın ramazan ayında indirildiği (el-Bakara: 185), Kadir gecesinde Kur'ân'ın indirildiği gecede vâki' olduğu beyan buyurulmasına (el-Kadr sûresi) nazaran o gecenin ancak o mubarek ayın her hangi bir gecesinde tesâdüf edeceğinde şüphe yokdur. Yine de işin hakîkatını en iyi bilen Allah'dır (H. B. Çantay, Meâli Kerîm).

Cenâbu Hak birtakım şeyleri bazı hikmetlerden dolayı gizlemiştir: Kadir gecesini senenin bütün gecelerinde gizlenmiştir. Tâ ki mu'minler bu mubarek geceye tesâdüf etmek için her geceyi ibâdetle ihyâ etmeye, hiç olmazsa akşam ve yatsı namazlarını

cemâatla kılmaya gayret etsinler. Cumua gününde icâbet sâatını (duânın kabul edileceği sâatı) gizlemiştir. Tâ ki cumuanın her sâatinde mütefekkir ve şuurlu bir halde bulunsunlar. *Salâtu vustâyı* (= orta namazı) beş vakit namaz içinde, *İsmi A'zamı* diğer ilâhî isimler arasında, ilâhî rızâyı, bütün tâat ve ibâdetler içinde gizlemiştir. Kıyâmetin kopması ve ölüm zamânı gibi daha birtakım şeyleri de âid oldukları eşya arasında gizlemiştir. Hepsinde müşterek bulunan gâye, mu'minleri Allâh'a, mukaddes vazîfelerine ve dînî vecîbelerine dâimî sûrette bağlı bulundurmaktır.

١٤ - كتاب الاعتكاف

(١) باب اعتكاف العشر الأواخر من رمضان

١ - (١١٧١) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَعْتَكِفُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

14 — KİTÂBU'L-İ'TİKÂF

(İ'tikâf kitâbı)

(1) RAMAZANDAN SON ON GÜNDE İTİKÂF BÂBI

1 — (1171) .... : İbn Umer (R) : Peygamber (S) ramazandan son on günde îtikâf ederdi, demiştir [1].

---

1. *İtikâf* lugatca bir yerde veya bir şey üzerinde iyi olsun veya olmasın nefsi hapsedib bekletmektir. Hz. İbrâhîm'in babasına ve kavmine hitâben :

وما هذه التماثل التى انتم لها عاكفون

: *Sizin kendilerine tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir?»* (el-Enbiyâ: 52) âyeti mebrûr olmayan ve gayri meşru ibâdette ısrarı gösterir.

İslâm şerîatında îtikâf Allah rızâsına yaklaşmak için husûsi sıfatı ile mescidde ikamet etmekdir. İtikâf yalnız Muhammed ummetine has bir ibadet değildir :

وعهدنا الى ابراهيم و اسماعيل ان طهرا بيتى للطائفين والعاكفين والركع السجود

: *İbrâhîm ile İsmâil'e de, evimi tavâf edenler* (ibâdet kasdiyle) *orada kalanlar, rukû' ve sucûd eyleyenler için titizlikle temizleyin»* (el-Bakara: 125) âyeti mucibince İbrâhîm ve İsmail peygamberler zamanından beri devâm ede gelmiş bir sünnettir.

Gece gündüz hertürlü dünyâ meşgalelerinden sıyrılarak mescidde ikamet ettiği zamanların bütün sâatlarını tamâmiyle ibâdete, tezekküre, tefekküre tahsîs ile maddî ve manevî bir iç arınma ameliyesi olarak îtikâf, arada sırada olmak üzere hakîkaten hayat ve memat muhasebesi için güzel bir vesîledir.

٢ – (...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس بن يزيد؛ أن نافعا حدثه عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما؛ أن رسول الله ﷺ كان يعتكف العشر الأواخر من رمضان. قال نافع: وقد أراني عبد الله رضي الله عنه المكان الذي كان يعتكف فيه رسول الله ﷺ، من المسجد.

2 — ( ) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde îtikâf ederdi, demiştir. Râvîsi Nâfi' : Abdullah bana, Rasûlullah'ın mescidden kendisinde îtikâf eder olduğu mekânı göstermiştir, dedi.

٣ – (١١٧٢) وحدثنا سهل بن عثمان. حدثنا عقبة بن خالد السكوني عن عبيد الله بن عمر، عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ يعتكف العشر الأواخر من رمضان.

3 — (1172) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde îtikâf ederdi, dedi.

٤ – (.) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو معاوية ح وحدثنا سهل بن عثمان. أخبرنا حفص ابن غياث. جميعا عن هشام. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لهما) قالا: حدثنا ابن نمير عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ يعتكف العشر الأواخر من رمضان.

4 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Âişe'nin : Rasûlullah (S) ramazandan son on günde îtikâfa girerdi dediğini rivayet ettiler.

٥ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن عقيل، عن الزهري، عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها؛ أن النبي ﷺ كان يعتكف العشر الأواخر من رمضان. حتى توفاه الله عز وجل. ثم اعتكف أزواجه من بعده.

5 — ( ) .... : Âişe (R) den, (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) ramazandan son on günde îtikâfa girerdi. Rasûlullah'ın bu âdeti, Azîz ve Celîl olan Allah, kendisini vefat ettirdiği zamâna kadar devam etti. Peygamber'in vefâtından sonra da onun zevceleri îtikâf etmişlerdir [2].

---

2. Kur'ân'da îtikâfa temas eden âyetlerden biri şudur :

«... ولا تباشروهن و انتم عاكفون في المساجد تلك حدود الله فلا تقربوها كذلك يبين الله آياته للناس لعلهم يتقون

(٢) باب متى يدخل من أراد الاعتكاف في معتكفه

٦ – (١١٧٣) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو معاوية عن يحيى بن سعيد، عن عمرة، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ، إذا أراد أن يعتكف، صلى الفجر. ثم دخل معتكفه. وإنه أمر بخبائه فضرب. أراد الاعتكاف في العشر الأواخر من رمضان. فأمرت زينب بخبائها فضرب. وأمر غيرها من أزواج النبي ﷺ بخبائه فضرب. فلما صلى رسول الله ﷺ الفجر، نظر فإذا الأخبية. فقال «آلبر تردن؟» فأمر بخبائه فقوض. وترك الاعتكاف في شهر رمضان. حتى اعتكف في العشر الأول من شوال.

(...) وحدثناه ابن أبي عمر. حدثنا سفيان. ح وحدثني عمرو بن سواد. أخبرنا ابن وهب. أخبرنا عمرو بن الحارث. ح وحدثني محمد بن رافع. حدثنا أبو أحمد. حدثنا سفيان. ح وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا أبو المغيرة. حدثنا الأوزاعي. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا يعقوب ابن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن ابن إسحق. كل هؤلاء عن يحيى بن سعيد، عن عمرة، عن عائشة رضي الله عنها، عن النبي ﷺ. بمعنى حديث أبي معاوية.

وفي حديث ابن عيينة وعمرو بن الحارث وابن إسحق ذكر عائشة وحفصة وزينب رضي الله عنهن. أنهن ضربن الأخبية للاعتكاف.

(2) İTİKÂF ETMEK İSTEYEN KİMSENİN İTİKÂF YERİNE NEZAMAN GİRECEĞİ BÂBI

6 — (1173) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) îtikâfa girmek istediği zaman sabah namazını kılar, sonra (mesciddeki) îtikâf yerine girerdi. (Bir sene) Peygamber ramazandan son on günde îtikâfa girmek istedi. Kendi çadırının kurulmasını emretti ve çadır kuruldu. Mutaakiben Zeyneb de çadırının kurulmasını

:... *Mescidlerde îtikâfda bulunduğunuz zaman kadınlarınıza* (geceleri de) *yaklaşmayın. Bu* (hükümler) *Allah'ın sınırlarıdır. Sakın onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini böylece insanlara açıklar, tâ ki korunsunlar»* (el-Bakara: 187).

Bu âyet, ramazan geceleri orucluya, halâl olan kadına yaklaşmanın, îtikâfda bulunana harâm olduğunu bildiriyor. Âyetde mescidlerin zikredilmesinden de, îtikâfın ancak mescidlerde edâ edilebileceği anlaşılmıştır.

emretti. Onun çadırı da kuruldu. Arkasından Peygamber'in zevcelerinden bir diğeri daha kendi çadırının kurulmasını emretti. O da kuruldu. Nihayet Rasûlullah sabah namazını kıldırınca baktı ve birtakım çadırlar kurulmuş olduğunu gördü. Bunun üzerine :

«Bu yaptıklarınızla **birr** ve **hayr** mı murad ediyorsunuz?» buyurdu. Akabinde kendi çadırının sökülmesini emretti ve çadırı söküldü. Artık Rasûlullah o ramazan ayında îtikâfı terk etti de nihayet tâ şevvâl ayından ilk on günde îtikâf etti [3].

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, o da Amre'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den, Ebû Muâviye'nin (6 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İbn Uyeyne, Amr ibn Hâris ve İbn İshâk'ın hadîslerinde : Âişe, Hafsa ve Zeyneb — Allah onlardan râzı olsun — isimleri zikredilib bunların îtikâfa girmek maksadıyla çadırlar kurdukları söylenmektedir.

(٣) باب الاجتهاد في العشر الأواخر من شهر رمضان

٧ – (١١٧٤) حَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ إِسْحٰقُ: أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا. قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ، أَحْيَا اللَّيْلَ وَأَيْقَظَ أَهْلَهُ وَجَدَّ وَشَدَّ الْمِئْزَرَ

(3) RAMAZAN AYINDAN SON ON GÜNDE (İBÂDETE) DAHA FAZLA ÇALIŞIB GAYRET SARFETME BÂBI

7 — (1174) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ramazandan son on gün girince geceleri ihyâ eder,

3. «Bu yaptığınızla hayır mı murad ediyorsunuz?» sözü kadınların bu fiillerini inkâr için bir istifhamdır. Rasûlullah'ın inkâr sebebi : Kadınlarının îtikâfda hâlis niyetli olmamaları, Peygamber'e kıskançlıkla düşkünlüklerinden ötürü kendisine yaklaşmayı kasdetmeleri, yahut kendisinin onlara düşkünlüğü ve bu işin ummet tarafından böylece vâcib bir ibâdet telakkî edileceği düşünceleri olabilir..

Peygamber bu hareketiyle ummetin yükünü hafifletmiştir. Yoksa hakîkaten bu ibâdet ummet tarafından katılaştırılıb âdeta vâcib derecesine çıkarıldı. Halbuki Peygamber bunu hemen hemen her ramazan yapmış olmakla beraber herkesin bilâ istisnâ kadın erkek mu'tekif olmasını emretmemiştir. Bundan dolayı Peygamber devrinden beri bir kısım insanların îtikâfa girmeleri sûretiyle bu sünnet devam ettirilmiştir, bütün ummet fertlerine zarûrî kılınmamıştır. İslâm ibâdetlerini böyle son derece kolaylaştıran Allah'a hamdu senalar, Peygamber'ine de selâtu selâmlar olsun!

ehil ve âilesini (ibâdet için) uyandırır, ibâdete daha fazla ehemmiyet verir, diğer vakıtlardan çok bir ibâdet gayretine ve çalışmasına girerdi [4].

٨ – (١١٧٥) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ بْنِ زِيَادٍ . قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ . قَالَ : سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ ابْنَ يَزِيدَ يَقُولُ: قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَجْتَهِدُ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ ، مَا لَا يَجْتَهِدُ فِي غَيْرِهِ.

8 — (1175) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S), ramazanın son on gününde, diğer vakıtlarda ulaşmadığı bir ibâdet cehd ve çalışması yapardı.

(٤) باب صوم عشر ذي الحجة

٩ – (١١٧٦) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَاقُ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الْآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا . قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَائِمًا فِي الْعَشْرِ قَطُّ .

(4) ZU'L-HICCENİN (İLK) ON GÜNÜNDE ORUC TUTMA BÂBI

9 — (1176) .... : Âişe (R) : Ben Rasûlullah (S) ın bu (ilk) on gün içinde oruc tuttuğunu hiç görmedim, demiştir [5].

١٠ – (...) وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَصُمِ الْعَشْرَ .

---

4. Hadîsdeki «şeddu mi'zer (= izârını sağlamca bağlamak)» ta'bîri, ibâdet için ciddi bir gayret ve çalışma ma'nâsından kinâyedir. Bazıları da bunun kadınlardan ayrılıb uzaklaşarak, ibâdetlerle meşgul olmakdan kinâye olduğunu söylemişlerdir.

Buhârî'de diğer rivâyetler arasında şu hadîs de vardır:

Ebû Hureyre (R): Peygamber (S) her ramazan on gün îtikâf ederdi. Rûhu kabz olunduğu yılda ise yirmi gün îtikâf etti, dedi (*Buhârî, Salâtu't-tarâvîh, îtikâf fi'l-aşri'l-evsat*).

5. Bu on gün ile Zu'l-hıccenin başından itibaren dokuz gün kasdedildiği söylenmiştir. والفجر و ليال عشر : *Andolsun fecre ve on geceye»* (el-Fecr: 1-2) âyetindeki on gece İbn Abbâs'a göre Zu'l-hıccenin bu ilk on gecesidir. Zu'l-hıccenin onu kurban bayramı olduğu için o gün oruc tutmak haramdır. Fakat birinden dokuzuna kadar oruc tutmanın kerâhat olmadığı hatta mustehab olarak oruc tutabileceği söylenmiştir.

10 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Âişe (R) nin: Peygamber (S) bu on günde oruc tutmadı, dediğini rivâyet etmişlerdir.

«Hitâmuhu misk» olması niyâzile

ÜÇÜNCÜ CİLDİN SONU

İ Ç İ N D E K İ L E R

7 — KİTÂBU'L-CUMUA

SAHÎFELER

SAHİFELER

8 — KİTÂBU SALÂTİ'L-IYDEYN

(İki bayram namâzı kitâbı)

9 — KİTÂBU SALÂTİ'L-İSTİSKA

(Yağmur duâsı namâzı kitâbı)

10 — KİTÂBU'L-KÜSÛF

(Güneş ve ay tutulması kitâbı)

11 — KİTÂBU'L-CENÂİZ

(Cenâzelerle ilgili hadîsler kitâbı)

SAHİFELER

SAHİFELER

12 — KİTÂBÜ'Z-ZEKÂT

SAHİFELER

13 — KİTÂBU'S-SİYÂM

SAHİFELER

SAHÎFELER

14 — KİTÂBU'L-İ'TİKÂF

